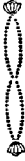

श्रीमद्भिर्हरिभद्रसूरिभिर्भवविरहांकालंकृतैः कृप्तं

श्रीपंचाशकप्रकरणं

श्रीचन्द्रकुलीनतत्वांगीष्टित्तिविधानपटुश्रीअभयदेवसूरिविरचितविचरणयुतं

प्रकाशिका:-मालवदेशान्तर्गतश्रीरत्नपुरीयश्रीऋषभदेवजीकेशरीमलजीत्यभिधा श्वेताम्बरसंस्था

मुद्रक:-श्रीजैनविज्ञाननन्दप्रेसन्यापारयिता वदामी फकीरचन्द मगनलाल सुरत

श्रीवीरसंवत् २४६७ विक्रमसंवत् १९९७ क्र।ष्ट १९४१ पण्यं ६ रूप्यकपट्ठं प्रतयः ५००

सृष्टिकस्य श्रीपंचाशकस्योपोद्घातः

शास्त्रमिदं श्रीपंचाशकाहं सुगृहीतनामधेयो जग्रथ विरहांकविभूयितो भगवान् श्रीहरिभद्रध्वरिः, न चात्र कश्चनापि वाचदी-
ति वादी प्रतिवादं । कदा चायं सूरिवर्यो भूषण्डलमिदं भूषयामासेत्यस्य तु निर्णये सन्त्यनेका विप्रतिपत्तयो विदुषां तथाऽपि पूर्व-
गतश्रुतव्युच्छेदकालस्यासन्नकालप्रभवा एते इति श्रद्धालूनां निर्णयः । तत्रभवद्भिरधिकानि चतुर्थत्वारिंशता चतुर्दश शतानि
विहितानि ग्रन्थानामिति विचिन्तयमेव जैनग्रन्थावलोकनकारिणां । प्रस्तुतोऽपि प्रकृतः पंचाशकाहो ग्रन्थस्तैरेव इति सुनिश्चितं
मनीषिणां । वृत्तिकाराश्चात्र श्रीमन्तश्चान्द्रकुलाम्बरनमोमणयोऽमयदेवध्वर्यः, इतिवृत्तं चामीषां भगवत्चरित्रादिवेष्टृणां नाज्ञातचरं,
विशेषध्वोभयेवामपि अत्रभवतां भगवतां प्रथमावृत्तिप्रस्तावनातः सुज्ञेय इति न तत्रायासि, दुर्लभतमत्वाच्चास्य प्राग्गुदितप्रतीनामिदा-
नीमुद्यमोऽत्र प्रकाशने, सफलयन्तु च मुञ्जाः प्रकरणस्य यथावदवगमं विधाय ग्रन्थमेनं तदुक्तानुष्ठानद्वारेणेत्याशास्ते आनन्दसागरः।
२४६७ दैशाखशुक्लतृतीयायां श्रीपादल्लिप्तपुर्यां धीसिद्धेश्वरे ।

पंचाशकस्य लघुरनुक्रमः

॥३॥

पंचाशकनाम	गाथा	पत्रम्	गाथासर्वांगं	पंचाशकनाम	गाथा	पत्रम्	गाथासर्वांगं
१ आचक्रपंचाशकम्	५०	६३		११ साधुधर्मः	५०	३१४	५४४
२ स्वयंसेवकदीक्षा	४४	८८	९४	१२ सामाचारीप्रकरणम्	५०	३३९	५९४
३ वंदनविधानम्	५०	११८	१४४	१३ पिंडविधानम्	५०	३६३	६४४
४ पूजाविधानम्	५०	१४४	१९४	१४ शीलांगपंचाशकम्	५०	३८५	६९४
५ प्रत्यारूपानविधिः	५०	१८०	२४४	१५ आलोचनाविधानम्	५०	४०६	७४४
६ तत्त्वविधिः	५०	२०७	२९४	१६ प्रायश्चित्तपंचाशकम्	५०	४२६	७९४
७ जिनभवनकारणविधिः	५०	२३०	३४४	१७ स्थितादिकल्पपंचाशकम्	५२	४४८	८४६
८ प्रतिष्ठाविधिः	५०	२४७	३९४	१८ मिश्रप्रतिमाः	५०	४७१	८९६
९ यात्राविधिः	५०	२६५	४४४	१९ तपउपधानपंचाशकम्	४४	४८६	९४०
१० अमणोपासकप्रतिमाः	५०	२८७	४९४				

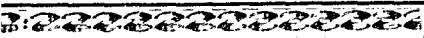
॥३॥

श्रीपंचाशकस्य बृहन् विषयानुक्रमः

प्रथमं पंचाशकम्	पत्रांकः गाथाङ्कः	पत्रांकः गाथाङ्कः	पत्रांकः गाथाङ्कः
मंगलाभिधेयादीनि	१	द्वितीयमणुव्रतमतिचाराश्च १८ ११-१२	द्वितीयगुणव्रतस्य स्वरूपमतिचाराश्च कर्म-
भारकशुन्दार्यः	५	तृतीयाणुव्रतस्य लक्षण-मतिचाराश्च २१ १३-१४	दानस्वरूपम् ३६ २१-२२
सम्यक्त्वलक्षणम्	७	चतुर्थीणुव्रतस्य स्वरूपमतिचाराश्च २३ १५-१६	तृतीयगुणव्रतस्य स्वरूपमतिचाराश्च ३७ २३-२४
शुश्रूषादिगुणाः	९	परदारविरतिस्वदार-संतोषातिचारविभागः २४ १६	सामायिकस्य स्वरूप-मतिचाराश्च ४१ २५-२६
व्रतमजना	११	पंचमाणुव्रतस्य स्वरूप-मतिचाराश्च २७ १७-१८	सामायिके पूजानिये-धस्य हेतुः ११
अणुव्रतोत्तरगुणाः	१२	प्रथमगुणव्रतस्य स्वरूप-मतिचाराश्च ३० १९-२०	सामायिकमामाचारी मनोदुष्प्रणिधानेऽपि ११
प्रथमाष्टमवतलक्षणम्	१५		
ज्ञानसंवेगप्रतिपत्तयश्च	"		
बन्धाद्यतिचाराः	१६		
(अणुव्रतातिचारसिद्धिः)	१०		

सामायिकमुद्भावः	४१	२५-२६	अतिचारवर्जनस्याऽऽच-	३३	श्रावकमन्ध्याकर्तव्यम् ६०	४५
अप्रतिपत्तिगरीयस्त्व-	"	"	उपकरणदीनि	३४	अब्रह्मचरितः तत्त्वचिन्ता	
निरासः	"	"	विरतेः प्रादुर्भावे पाने		फलं च (संवेगरसायनम्) ६३ ४८तः५०	
देशवकाशिकस्य स्व-	४२	२७-२८	च लिङ्गानि	३५	द्वितीयं पंचाशकं	
रूपमतिचाराश्च	"	"	नित्यस्मृत्याद्या हेतवः	३६-३८	स्वयंसेवकदीक्षाविधि-	१
क्षेत्रव्रतसंक्षेपातिचा-	"	"	अपवादश्च	३९	कथनप्रतिज्ञा	६४
सोपलक्षणता	"	"	अणुव्रतादीनां मर्यादा	४०	चित्तमुण्डनं दीक्षा	६५
पौषघस्य स्वरूपमति-	४५	२९-३०	संलेखनाया अनियमे हेतुः	४१	शुद्धस्वभावस्य चरमा-	३
चाराश्च भेदा विधिश्च	"	"	साधुसंरातादिपूतं स्थानम्	४२	वर्त्ते एषा	६६
सामायिकाङ्गीकारान-	"	"	आवरुप्रभावकर्तव्यम्	४३	दीक्षारागलोकचिरुद्ध-	४
ङ्गीकारयोः हेतुः	"	"	चेत्यगमनादिदिन-	४४	त्यागमुन्दरगुरुयोगाः	६७
रजोहरणसिद्धिः अति-	"	"	कृत्यं श्रावकपङ्क्तिविधा-	४५	दीक्षारागस्वरूपम्	६८
यिसंविभागस्य स्वरूप-	"	"	चउपकसिद्धिश्च	४६	लोकचिरुद्धानि कार्याणि	६९
मतिचाराश्च तद्विधिश्च	४८	३१-३२		४७	मुन्दरगुरुयोगलक्षणम्	७०
				४८	वायुकुमारादीनामा-	११

शानं तदिकया च	७१ १२ तः १४	सम्यक्त्वविधिः प्रशंसा च	"	"	दीक्षायाः फलं
प्राकारप्रयस्य न्यासः		मर्मस्वार्पणम्	७२	२९	८९ ४२ तः ४४
तेरणादीनां च	७२ १५ १६	दानस्य धर्मता धर्मवीजत्वं च	८०	३०	तृतीयपंचाशकम्
भुवनगुरुस्थापना	७२ १७	उत्कृष्टधर्मत्वसिद्धिः	८१	३१	वन्दनभेदमुद्राकथनप्रतिष्ठा ८९
द्वादश पर्यदः	७४ १८ तः २२	गुरोरनधिकरणत्वम्	८१	३२	वन्दनभेदाः तन्मतांतराणि ९०
तिरथां देययानानाञ्च		दानानुपदेशः	८२	३३	प्रदक्षिणात्रयसिद्धिः
अधिकृतनरागमः	७५ २३	गुरोर्लक्षणम्	८२	३४	अपुनर्वन्धकाविरतभेदेनापि
ओघेन विधिशासनम्	७५ २४	एतद्योगादिमतां धन्यत्वम्	८३	३५	त्रैविध्यम् ९१
पुष्पदानाधिस्यगनाग-		दानादिकर्त्तव्यता	८३	३६	अपुनर्वन्धकलक्षणम्
त्यादिज्ञानम्	७६ २५	गुणपृष्ठ्यादीनि लिङ्गानि	८४	३७	सम्यग्दृष्टिलिङ्गानि
मतांतरे भूमिज्याहा-		गुणवृद्धिः	८४	३८	सर्वविरतिस्वरूपम्
रादितः	७७ २६	साधर्मिकप्रीतिवृद्धिः	८५	३९	शेषाणां (मार्गाभिमुखमार्ग-
बहिः पुष्पपाने विधिः	७७ २७	बोधवृद्धिः	८६	४०	पतितसकृद्वन्धकतदन्य-
स्थितिमाधनादि	७८ २८	गुरुभक्तिवृद्धिः	८७	४१	मिथ्यादृशः ९३
					अप्रधाना वन्दना

अपुनर्वन्धमात् प्रातः योग्यता	९४	८
परित्यागभावभावादि लिङ्गानि	९४	९
द्रव्यभाववन्दनभेदौ	९५	१०
भाववृद्धिभाववन्दनम्	९६	११
अपरितेऽपि शुभभावाः	९६	१२
मन्त्राधिकप्रयत्नः	९७	१३-१४
इहलौकिकप्रयत्नानि	९८	१५
मोक्षाध्वदुर्गोपमा	९८	१६
मुद्राभेदाः	९९	१७
शक्तत्वे योगमुद्राऽपि		
योगमुद्राजिनमुद्रामुक्ता-		
शक्तिमुद्राः	१०१	१८तः२१
सर्वत्रोपयोगे छिन्न-		
ज्वालादृष्टान्तः	१०२	२२-२३

दृढयत्नकृतं पातेऽपि

बुद्धिहेतुः	१०४	२४-२५
जिज्ञासाया लिङ्गत्वम्	१०४	२६-२७
अनभिनिविष्टानां योग्यता	१०५	२८
यथाप्रवृत्त्यादि कारणत्रयम्	१०६	२९-३३
शुद्धाया मोक्षहेतुता	१०६	३१
भावे अपार्द्धपुद्गलसंसारः	१०७	३२-३३
छिदकूटरूपकज्ञातम्	१०८	३४तः४१
चतुर्थयेदस्य लौकिकत्वम्	११४	४२तः४५
आसन्नभग्यानां योग्यता	११५	४६-४७
विधियत्नप्रशंसा	११६	४८तः५०

शक्तत्वमात्रवन्दनानिरासः ११८ | |

चतुर्थ पञ्चाशकम्

पूजाविधिकथनप्रतिज्ञा	११९	१
----------------------	-----	---

विधेरावश्यकता	११९	२
कालादयो विधयः	११९	३
सन्ध्यात्रयं कालः	१२०	४-५
वृत्त्यविरुद्धकालसिद्धिः	१२१	६ तः ८
स्नानयतनागुणः	१२३	९-१०
कृपदृष्टान्तयोजनाभेदः	१२३	
यतनाविशुद्धताहेतुः	१२४	११
अपूजाया अवोषिचीजत्वम्	१२४	१२
अविशुद्धद्विचरर्जनम्	१२५	१३
गन्धधूपपादीनि पूजा-		
साधनानि	१२५	१४-१५
सुन्दरस्थानता	१२६	१६
इक्षुरसघृतपूजासिद्धिः	१२६	
पारलौकिकविधिप्रधानता	१२७	१७

यथाशोभं पूजा

१२८ १८-१९

ययाममाधि नागायन्धादि १२९ २०तः २२

मारस्तुतिस्तोत्रे चैत्य- १३२ २३तः २७

पदनेम्यो बहुमानः,

गम्भीरपदार्थादिरूपा

स्तुतिः, अर्थाधिगमात्

कुशलपरिणामः, इतरथाऽपि

प्रणिधानात् प्रवृत्तिवि- १३८ २८ त ३९

प्रजयादि, न निदानता

तत्र, अन्यथा द्रव्यत्वम्,

उपयोगश्रद्धादियुक्ता,

प्रणिधानगाथे, तदधि-

कारिणः, सामिप्य-

इत्तीर्धकृत्स्ननिषेधः,

इतरस्यादुष्टत्वम्,

पूजायाः कर्त्तव्यता,

१४४ ४०तः ५०

आरम्भस्य निवृत्तिकलता,

मन्त्रादिसरणरत्नम्,

तदप्रवृत्तिर्मोहः, समुद्र-

विन्दूषणम्, उत्तमध-

र्मता, दुर्गतानारीज्ञातम्,

मुमुक्षूणां सततकर्त्तव्यता

पञ्चमं पंचाशकम्

प्रत्यारूपानविधिकथन-

प्रतिज्ञा एकार्था विषयश्च १४६ १-२

प्रतिदिनोपयोगी नम-

स्कारादिः

१४६ ३

ग्रहणादीनि द्वाराणि (८) १४७ ४

ग्रहणविधिः, ज्ञायकेतरभङ्गाः, १५० ५तः ७

नमस्कारादिआकाराः,

१५८ ८तः ११

नमस्कारस्य मुहूर्त्तमानता,

प्रच्छन्नभोजिता, आदिस्थो-

द्वयमान्तमेकाग्रनादि,

विकृतिसंसृष्टविवेकः,

विकृतिपरिमाणव्या-

सनकद्विविधाहारादीनि,

गुरुलाघवादाकाराः

१५९ १२

अप्रमादवृद्धिजननादाज्ञातश्च

सामायिकेऽपि विरतिसरण-

प्रधानता, स्थानममनवत्

समभावता, समभावे

नाकाराः, भङ्गभयाद्

कालविधिः, मरणजयाध्य-

वसायसमता, अयोग्यानां

प्रतिषेधात् प्रवेशाद्यपवाद-
वदाकाराः, निरभिष्वङ्गता,
प्रशमभावाव्याधातः
क्षयोपशमचित्रत्वम्, १६५ १३तः२४
ज्ञानादिप्रसिद्धये
अशनादिभेदाः, १६९ २५तः३२
त्रिविधादिभेदमपि,
अप्रमाददृष्टये त्रिविध-
त्यागोऽपि
स्याद्याद्यपरिभोगः १७० ३३तः३५
पूर्णे स्तीककालाद् भोगः
कुशलयोगादिकरणम् १७२ ३५तः३८
दाने उपदेष्टे चादोपत्वम्, १७६ ३९तः४२
संविद्यान्यसंगोगिकादि-
विशा, प्राचकस्यापि

सदितरादिषु दिग्,
अनुबन्धभावः,
गुरुवचनाकरणेऽनंत-
संसारिता
वस्त्वभावेऽपि गुणः
विरत्यादितः सफलता १८० ४७तः५०
पट्टं पञ्चाशकम्
स्तवचिक्थनप्रतिष्ठा १८१ १
द्रव्यभावस्तवौ १८२ २ तः ४
विपरीतस्य न द्रव्यस्तवता
उचितत्वमाज्ञा, नेतरत् १८४ ५तः ९
द्रव्यशब्दप्रयोगाः,
अप्रधानेऽङ्गारमर्दकः,
भोगादिफलस्य तुच्छता १८८ १०तः१५

यतियोगतुल्यता, अनभि-
ष्वङ्गामिष्वङ्गौ, अशुभ-
तरण्डतुल्यो द्रव्यस्तवः,
वाहूत्तरणसमो भावः,
औपघजो रोगोपशमः
त्रिनौपधश्च
यथा तथैतौ,
कुशलवन्धादिपरम्परा १८२ १६तः२३
सम्पूर्णाज्ञाकरणं भावः
साधुरेवासा धमः १८३ २४-२५
प्रतिपत्तेर्गुरुत्वम् १८७ २६
अन्योऽन्यममनुबद्धता,
पूजनाद्युत्तमर्गादनुभोदना,
बलेरप्रतिषेधः,

१८८ २७तः३९

मोक्षविशुणानुशाभावः,
भाष्येदास' बहुमतता,
कारणश्रेष्ठता,
कायादिनन नियमणम्,
श्रीपचारिकवेनयता,
द्रव्यस्त्वे रूपद्रव्यान्तः,
आदिशब्दाव' भवनादि,
मुनेः कारणानि, वचस्वा-
मिष्टान्तः, वाचकदेशना,
आज्ञाधीनमायाद् शोद्धेः

सप्तमं पंचाशकम्

जिनभवनविधिरुथन-

प्रतिज्ञा २०७ १
अधिष्ठातिकर्तव्यता २०८ २-३

आज्ञाप्रतिबद्धो घर्ममथ

अधिकारिलक्षणम् २०९ ४-५

आज्ञाविनियोगाद् हितकरः, २१० ६तः८

गुणरागाद् वीजाच्च, स्तेनज्ञातं २१३ ९-१०

शुद्धभूम्यादीनि २१३ ९-१०

द्वाराणि (५), सुप्रदेशे २१४ ११-१२

अकीला अग्रीतिरहिता च, २१४ ११-१२

अप्रदेशे पूजाऽभावः, २१४ ११-१२

साधूनामननुयातश्च, २१४ ११-१२

ज्ञासनगर्हादि २१४ ११-१२

कीलादौ अनिवृत्त्यादयो २१७ १५-१६

दोषाः, संयमेऽप्यप्रीतिवर्ज- २१७ १५-१६

नम्, तापसाऽऽश्रमात् श्रीवीर- २१७ १५-१६

निर्गमः, अन्यथा स्वतत्त्वचिन्ता २१७ १५-१६

दलविधिः, शुद्धाशुद्धज्ञा- २१९ १७तः२०

नोपायः, शकुनपरीक्षा, २१९ १७तः२०

संकमणशुद्धिः २१९ १७तः२०

भृतकानतिसंधानम्, २२० २१तः२४

परितोषोऽधिकक्रिया च २२० २१तः२४

वोधिबीजम्, प्रबोधः २२० २१तः२४

साधुभावः प्रभावना च २२० २१तः२४

गुणज्ञानात् स्वाश्रयशुद्धिः, २२१ २५तः२८

वन्दनाऽऽगतमाधुदर्शनम्, २२१ २५तः२८

भगवद्वोधः वित्तसफलता च २२१ २५तः२८

यतनाया धर्ममारत्तम्, २२६ २९तः४२

सम्यक्त्वाद्याराधना, तदधि- २२६ २९तः४२

कदोषनिवृत्तिः, परिणतज- २२६ २९तः४२

लादि. अकशलनिवृत्तिः, २२६ २९तः४२

शिल्पादिनिर्देशनस्य निर्दो-
षता, वरवोष्यादिमत्त्वाद्
अदोषता, नागादिरक्षण-
दृष्टान्तः, विधिपूजाया

अहिंसात्वम्

विधिकृतविम्वप्रतिष्ठा, २२९ ४३तः५१

निर्वाणान्तं फलम्, सुगतौ

प्रतिष्ठा, साधुदर्शनभावना,

अन्यप्रतिबोधः, भावचरणम्,

आराधना तद्वक्षणं उत्फलञ्च

अष्टमं पञ्चाशकम्

प्रतिष्ठाविधिकथनप्रतिष्ठा २३० १

तत्कारणरूपनहेतुः

शुद्धबुद्धिः मनुष्यकर्त्त- २३२ २तः६

व्यता जन्मफलञ्च,
आत्मानुग्रहः तद्गुणव-
हुमानादियत्नः,

शुभानुबन्धः सर्वसिद्धिश्च

कर्तृपूजा, मूल्यार्पणं, २३६ ७तः१५

मूल्यस्य नियमनमपि,

देवद्रव्यपरिमोगादशुभता,

विधौ आज्ञया निर्दोषता,

स्वमतिप्रवृत्त्या भवफल-

त्वं, अपमानस्याज्ञानं च

शुभयोगे प्रवेशः, क्षेत्र- २३७ १६तः२०

शुद्धिः, सत्कारः, दिक्-

पाललोकपालानां पूजा,

तेषां सार्धमिक्तत्वं

स्थापना, अधिवासनं, पू- २४० २१तः२८
र्णफलशा मंगलदीपादिः,
पुङ्खणं, शरीरशोभासंग-
तता, पुङ्खणफलं च

उत्क्रष्टपूजा, मूलमंगलता, २४३ २९तः३७

चैत्यवन्दनादि

संघपूजा, तीर्थकरानन्त- २४६ ३८तः३६

स्त्वं, एकार्थता जिनन-

म्यता, जिनस्तनहेतुत्वा-

दि, अनन्यपूजास्थानत्वं,

सर्वाराधना आसन्नसिद्धि-

कता महादानं भावयज्ञः

निर्वाणफलता

तीर्थोन्नतिकरणं, जनोप- २४७ ४७तः५०

वारः, मार्गार्थि कृतात्मन्त्रं,
त्रष्टादि रुग्णदिगा, भूत-
मत्यादि प्रतिदिनं पूजा च

नवमं पंचाशकम्

मिद्विकृतं त्रिनयानाविधानं	२४८	१
प्रमाणादं त्रिनयात्रा	२४८	२-३
यायाया महोत्सवा	२४९	४
दानतपउपधानगरीसत्क्रा-	२४९	५-६
रगीगगदिनन्तुतिलोत्रेष्ट-		
णादिद्वाराणि, दीनादीनां		
अगुरुम्पया साधूनां पात्र-		
गुह्या च दानं	२५०	७
एकाग्रनादितपः		
देवेन्द्रगुप्तेन श्रीसत्क्रारः	२५०	८

उचितं नीतयादित्रं

२५१

९

मभ्यगुह्मिजनकानि स्तु-२५१ १०तः१२
तिलोत्राणि, आरम्भादौ
घार्मिकनाटकादि

अमारिः तदः, विषयप्रवेशे २५७ १३तः२८
राजदर्शनं, अत्रग्रहादिकथ-
नं, अनुज्ञापनायां संवाप्तः,
विपुला निर्जरा, गुणनिय-
मः, गर्वविवरणं, मामा-
न्यगुणप्रशंसा, गम्भीरो-
दाहरणानि, भाग्यमारा
उक्तयः, धर्मोन्नरेन्द्रत्वं
आदिमूलत्वं, संभारया-
नपात्रं उचितार्थोपादनं

सर्वसत्त्वसुखित्वं, श्राव-
काणां राजदर्शनं, दानेन
अमारिपटदः, तावद्दिन
दानं, देशना, तीर्थोन्नतिः,
योधिलाभवीजलाभौ, गुण-
प्रतिपत्तिर्जीजं, प्रभावे बहु-
मानः, पूर्वगुरुप्रशंसा च
कल्याणक्रेषु तपआदीनि, २६१ २९तः४१
कल्याणकानां स्वरूपं सं-
ख्या च, आत्मकल्याणं,
श्रीवीरकल्याणकानि,
जिनबहुमानः, जिनक-
ल्याभ्यामः, देवेन्द्राद्य-
नुकृतिः, मार्गानुमारि-
भावः, समीहितसिद्धिः,

तत्राभिनिवेशः शुभचेष्टा

अशुभनिरुबन्धता च २६३ ४२तः४४

प्रधानविषयता, रथनि-

ष्क्रमणादीनि, क्रियामा-

त्रस्य बहुफलता,

उत्तमनिर्देशने बहुमानः, २६५ ४५तः५०

उत्तमयात्रा, अन्यथाऽय-

शुमानोऽप्यज्ञा च, ज्येष्ठ-

पूजा, इतरमद्वत्वे मिथ्या-

त्वं, भक्तिमत्कर्तव्यता च

दशमं पंचाशकम्

श्रमणोपातकप्रतिमोक्तिप्रतिज्ञा २६६ १

जिनमद्युत्तत्वं २६६ २

दर्शनादिकाः प्रतिमाः २६६ ३

सम्पदःष्टेः शरीरं दर्शनप्रति- २६१ ४तः७

मा, कुप्रहामावः, अना-

मोमेऽपि न विपर्ययः

आस्तिक्यादिमन्त्रात्, शुभ-

त्वाख्यानाय शरीरम्

अशुद्रतग्रहणं शुभात्मपरि- २७० ८तः१०

णामरूपत्वं, चन्धाद्यभावः,

अनुकम्पाश्रवणादिधर्मः

सामायिकस्वरूपं, बहुशः २७१ ११तः१३

कर्तव्यता दुष्प्रणिधान-

वर्जनं श्रामण्यवीजत्वं

आहारादित्यागः अप्रति- २७२ १४तः१६

लेखितश्रम्यादिवर्जनम्

सम्यक्त्वाणुव्रतादियु- २७४ १७तः१९

क्तस्य प्रतिमा स्नानव-

र्जनादि, जिनस्य दोष-

प्रत्यनीकस्य वा ध्यानम्

अब्रह्मवर्जनं, शृङ्गारकथा- २७५ २०तः२२

दित्यागः यावज्जीवमपि,

तन्दुलादिमच्चिचवर्जनं २७६ २३तः२५

शिथिलभावेन पृत्तिः,

निर्दयतात्यागः

आज्ञावीर्यस्पर्शनम् २७७ २६तः२८

प्रेष्यारम्भवर्जनं, निक्षि- २७८ २९तः३१

सभरत्वं, लोकव्यवहार-

विरमणादीनि

उद्दिष्टवर्जनं, निघनार्थ- २७९ ३२तः३८

कथनं, यतिपुपासनादि,

धुरमुण्डत्वादि, प्रातिप-

द्विगमनं, पूर्वायुक्तादि २८० ३५तः३७

एकाहादिमानाऽपि, प्रत्र- २८५ ३८तः४८

ज्या गृहस्वत्वं ना, अ-

योग्यप्रत्रज्यायामनर्थः,

देशविरतिं निना नैषा

यथोदितचेष्टा, भननिर्वे-

दादोधेनापि, भ्रमणल-

घुणं, प्रतिमामन्तरेणापि,

पृन्त्यादिशुद्धिः अर्द्धदत्ता-

यां निषेधः

अशुभकालत्वात् विशेषेण २८७ ४९-५०

तन्त्रान्तराश्रमभेदवत्

एकादशं पञ्चाशकम्

साधुधर्मकथनप्रतिज्ञा २८७ १

सामायिकाद्या भेदाः २८९ २तः४

सामायिकलक्षणं, ज्ञानद- २९२ ५तः७

र्धननियमः, गुरुपारतन्त्र्येण

ज्ञानश्रद्धाने

आद्यासारं सम्यगनुष्ठानं,

गुरुकुलवासाद् गीतार्थत्वं,

सदन्धवन्मार्गानुसारी,

अनाभोगेऽपि प्रज्ञापनीयः २९५ ९२

गुरुकुलवासे आज्ञात्या- २९६ १३तः१५

गः लोकद्वयत्यागश्च,

आसन्नसिद्धिकानां नैषः

गुरुकुलवासे ज्ञानादिफलं २९७ १६तः१८

आज्ञाऽऽराधना कुलवध्वा-

दिज्ञातानि क्षान्त्यादि-

सिद्धिः क्षान्त्यादिधर्मः,

सुपरिशुद्धता, क्षान्तेर्ब्र- ३०० १९तः२३

ज्ञादेश्वाभावः, वैयावृत्या-

दयः, सदंतरायादयः, सं-

क्रमेण विधित्यागः ३०१ २४तः२६

एकाकित्वस्य विशेष-

विषयता, नागीतस्य

जातादिकल्पनिरूपणम् ३०३ २७तः३०

स्त्रीश्वादिदोषाः ३०४ ३१

गीतार्थतन्मिश्रितविहारौ,

तदन्यालाभे एकाकिता ३०४ ३२-३३

विचारावश्यकता ३०५ ३३

मूलगुणरहितो न गुरुः, ३०८ ३५-३७

नष्टराशिरणं

वत्पुरुषधुराणां लक्षणं

शुद्राणामभिरुप्राप्तिता,

धनुमोदने उन्मार्गः,

मुसाधुलक्षणं

ज्ञानाभिमज्जनावादः,

अभिनिवेशेतरनिवारः

श्रावसाधुलक्षणं च

२११ ३८तः४०

२१४ ४१तः५०

छादशं पञ्चाशकम्

ग्रामाचार्याः कथनप्रतिज्ञा ३१६ १तः३

भेदाश्च

इष्वाकारसामाचारी

तत्फलं करंटना च

मिथ्याकारसामाचारी

लघुनः करगता

मिथ्यादुष्कृताश्वराश्व

३१९ ४तः९

३२१ १०तः१३

अधिकल्पेन तथाकारः, ३२३ १४तः१७

तद्विषयः, इतरथा ३२५ १८तः२९

मिथ्यात्वम्

आवश्यके ज्ञानादिकार्यं, ३२७ २२तः२५

इतरथा वागमात्रं

नैवेद्यिकी, अवग्रहविधिः, ३२९ २६तः२९

गजादेरुत्तरणं, अन्यथा

वागमात्रता

आपृच्छयोग्यता प्रति- ३३० ३०तः३३

पृच्छाया हेतुः विधि-

प्रयोगः उत्सर्गादिस्वितिः

आत्मलब्धिकानां, छ- ३३२ ३४तः३७

न्दना, अग्रहणेऽपि लाभः

निगन्त्रणाय योग्यः, अ- ३३४ ३८तः४१

प्रमत्तता, आवर्तिफलमपि च

व्यसंपञ्चेदाः, संदि-

द्यादिभेदाः, प्रज्ञादिभेदाः,

अधिकृष्टेतरध्वपक्षाः,

व्यसंसारः फलम्

त्रयोदशं पञ्चाशकम्

पिंडविधानप्रतिज्ञा, संय- ३४० १तः३

मात्महेतुता, द्विवत्त्वारि-

श्रद्धेयाः

उवृग्मपर्यायाः पिंडस्याधि- ३४२ ४तः५

कारः, आधाकर्मादिभेदाः

आधाकर्मलक्षणम्

३४२

३४२

३४७ २तः१५

पूतैः मिथस्य स्थापनायाः

प्राधुतिक्रियायाः श्राद्ध-
कर्-

नञ् श्रीवत्स्य अपमिश्रस

३३९ ४२तः५०

१ परिचरितस्य आहृतस्य
 तद्विषयस्य मानापहतस्य
 आन्तेपरा अनिसुष्टस्य
 अरपवपूरुस्य च लक्षणम् ३४७ १६
 विज्ञेय्यदिनोपिकोद्यो
 कृपादनायाः पर्यायाः ३४८ १७तः१०
 पादयादिमेदाः ३५० २०तः२५
 पादयादीनां लक्षणानि ३५२ २५तः२०
 पृष्ठायाः पर्यायाः मेदाः
 अन्वितादिनशानि च ३५३ ३०तः३१
 देवक्रियास्त्रिजानां
 पिङ्गुभिः ३५४ ३२तः३३
 अययोगादिना दीपशा-
 नं मिश्राऽपि त्रिधावतः
 मिश्राये अनटनं धर्मा-
 यारिभान्, अठवादिगु- ३५० ३४तः४६

णत्वं, विभिन्नविषयता,
 द्युतकादाचपि लाभः परि-
 णाममात्रस्य जडुष्टता,
 धर्मशिष्टविचारः, यति-
 धर्मदूषकत्वं भोगेऽप्य-
 दापता च
 भंडलया दोषाः, संयोज- ३६२ ४७तः५०
 नादिभ्यस्वरूप शुद्धपिङ्गुलब्ध
 चतुर्दश पंचाशकम् ३६६ १तः९
 ग्रीलाक्षकथनप्रतिल्ला
 अष्टादशमदस्रसंख्यत्वं च
 अन्योऽन्नाचिनाश वि- ३७० १०तः१९
 ता, यात्मप्रदेयदृष्टान्तः,
 बाह्यप्रवृत्तेरनधिकारः,
 उदकश्लिप्तमातुदृष्टान्तः,
 आज्ञाया एकान्तद्वितत्वं,

अनभिपन्नज्ञा, स्वमति-
 चिरूपप्राधः
 गीतार्थतन्निश्चितविहारौ, ३७७ २०तः२९
 आज्ञाया अलक्ष्यता,
 द्वयोरपि शुद्धिः, अख
 ण्डचिरतिः, नोनसंख्या-
 त्वं, सुमाधुलक्षणं,
 तैलपात्रराषावेधदृष्टान्तौ
 प्रमाणव्यतिथ्यता विप- ३८३ ३०तः४५
 यातित्वादिगुणाष्टकम्,
 सुगुणंसाधर्म्यता, गुण-
 रदितस्य युक्तिसुवर्णोपमा,
 असाधुलक्षणं, अन्यथा
 कपादियोजनं च
 द्रवगलित्तिनामसाधुता, ३८५ ४६तः५०
 अमदप्रसूयुक्तता च

आलोचनाकथनप्रतिज्ञा, ३८८ १तः७
 सत्याः स्वरूपं, संवेगादेः ३८९ ८तः११
 प्रकृतत्वं, कुत्रैयज्ञासाद्
 विवर्ययः, तीक्षाःसव-
 सायात् विगमश्च
 वाक्षिणादिः कालः
 जीतादित्वं च ३९२ १२तः१५
 आलोचनालक्षणम्
 आलोचनाभेदाः ३९४ १६तः२१
 द्रव्यादिशुद्धिः ३९७ २२तः२८
 ज्ञानाचारादीनामा-
 लोचनीयता ४०० २९तः३४
 सूक्ष्मेतरगुणातिचाराः ४०० २९तः३४
 क्षान्नन्यया दुर्लभबोधि- ४०२ ३५तः४१
 त्वादि परसाक्षिकत्वं,

मन्त्रपत्रमरकल, ४०६ ४२तः५०
 मरुकाद्याहरणैः तंवि-
 यतादि, चान्नवद्
 आलोचना,
 प्रायश्चित्तकरणादि च
 पोडशं पञ्चाशकम्
 प्रायश्चित्तकथनप्रतिज्ञा ४१६ १तः२५
 तद्वभेदाः, क्रन्दार्थः,
 तद्व्ययोग्यता,
 घणाहरणं सोपनयं,
 आलोचनादियोग्याः,
 दोषाः पाराशरिके मतान्तरं च
 व्यवहारपञ्चकं, आज्ञा- ४२० २२तः३५
 विराधनाया चन्धः,

विद्वष्टान्ताः, विशिष्टभावस्य
 कारणता, निकाचितक्ष-
 यणीयता च
 चिद्विज्ञेऽल्पालोचनासि- ४२६ ३६तः५०
 द्विः, भिद्भिन्नामुद्यानत्वं,
 भवाक्षरप्रायश्चित्तं
 प्रवृत्त्या, अकरणत्वं च
 सप्तदशं पञ्चाशकम्
 स्थितादिकल्पप्रतिज्ञा, ४२८ १तः५
 स्थित्यल्पस्य तृतीयो-
 पधकल्पता च
 कल्पभेदाः ४३० ६तः१०
 स्थितास्थितभेदौ

आनेलक्यस्वरूपम्

४३१ ११तः१३

ओदेष्टिकविभागः

४३२ १४तः१६

दुर्यातसपिण्डदोषाः

४३४ १७तः१९

राशुः स्वरूपं व्याधाता-

४३५ २०तः२२

दयो दोषाश्च

यथाहं कृतिर्कर्म, पुरुषो-

४३६ २३तः२५

त्तमत्वं, अक्षरणे मानादियश्च

पञ्चचतुर्व्रतत्वम्

४३७ २६तः२८

उपस्थापनाप्रव्रन्वाभ्यां

४३८ २९तः३१

बरेष्टता पठितादौ

कल्प्यः विकल्पाश्च

नित्यकारणजातप्रतिक्र-

४४० ३१तः३४

मणं, गमनागमनादिधिषयः,

तत्क्षणं मर्यादां

मासकल्पनित्यानित्यत्वं

४४१ ३५तः३७

प्रतिबन्धादिनिरासश्च

संस्तरकव्यत्ययादि

उत्तुष्टेतरा पर्युषणा

४४२ ३८तः४०

विभागे दुर्विशोध्यादि,

४४७ ४१तः४२

अनाभोगस्खलना,

असकृन्मावृत्तानं,

संज्वलनादतिचाराः,

कुसाधुसुमाधुलक्षणं च

अष्टादशं पञ्चाशकम्

प्रतिमाप्रतिष्ठा, कावस्य

४५५ ४तः१२

प्रतिमात्वं, द्वादशसंख्याः,

अर्हः गोचरः वासः भाषा

आवासः शयनं निष्प्रति-

कर्मता अस्तस्थायिता

अप्रक्षालनं निर्भयश्च

दत्तिमाससृद्धिः, स्थानानि

४५८ १३तः२०

४७१ २१तः५०

गुरुलाघवाद्विचिन्ता-

सिद्धिः, विज्ञेयविष-

यता, चिकित्साऽनस्था-

न्तरं, भविकगुणाऽभावे

धर्मकायपीडासु श्रेष्ठता,

क्षपणोपायः, विहितानु-

ष्ठानत्वं, अविरुद्धयुक्ति-

कता अन्येषां प्रतिज्ञावि-

ज्ञेयाः, अक्षरणेऽतिचारश्च

एकानविंशतितमं पञ्चाशकम्

द्वादश मेदाः

४७३ १तः३

प्रकीर्णके तीर्णकरनि-

४७३ ४तः१४

र्गभादि, मतान्तरं च

अम्बादितपांसि,

४८१ १५-६०

भद्रकहितत्वं विषय

प्राधान्यं मोक्षफलता च

॥ श्रीपंचाशकगता उपयुक्ततमा गाथाः ॥

परलोयदियं सम्मं जो जिणवयणं सुणेइ उवउत्तो । अइतिव्वक्कम्मविगमा सुकोसो सावगो एत्थ ॥२॥ तत्तत्थसद्दहाणं सम्म-
त्तमसग्गहो ण एयम्मि । मिच्छत्तखओवसमा सुस्समाई उ होति दढं ॥ ३ ॥ सुस्सम धम्मराओ गुरुदेवाणं जहासमाहीए । वेयावचे
णियमो वयपडिवत्तीए (इ) भयणा उ ॥ ४ ॥ धूलगपाणवहस्सा विई दुविहो य सो वहो होइ । संक्कप्पारंमेहि वज्झइ संक्कप्पओ
विहिणा ॥ ८ ॥ गुरुमूले सुयधम्मो संविग्गो इत्तरं व इयरं वा । वज्झितु तओ सम्मं वज्झइ इमे य अहपारे ॥ ९ ॥ वंधवहंछविछेयं
(बंधवहंछविछेयं) (वहबंधवहंछविछेयं) अइभारं भत्तपाणवोच्छेयं । कोहाइदुसियमणो गोमणुयाईण णो कुणइ ॥ १० ॥ इन्नापरिमाणं
खलु असयारं भविणिवित्तिसंजणं । खेत्ताइवत्थुविसयं चित्तादविरोइओ चित्तं ॥ ११ ॥ खेत्ताइहिरणाईधणाइदुपयाइकुप्पमाणकमे ।
जोयणपपाणबंधण क्कारणभावेहि णो कुणइ ॥ १८ ॥ आहारदेइसक्कारवंभवावारपोसहो योड्ढं । देसे सन्वे य इमं चरमे सामाइयं
णियमा ॥ २९ ॥ सच्चित्तणिविखंवणं वज्झइ सच्चित्तपिहणयं चेव । कालाइक्कमपरगवएसंमच्छरियं चेव ॥ ३२ ॥ एत्थं पुण अइ-
यारा णो परिसुद्धेसु होति सन्वेसु । अक्खंडविरइभावा वज्झइ सज्जत्थ तो भणियं ॥ ३३ ॥ गहणादुवरिययत्ता होइ अमन्तोडवि
चिरइपरिणामो । अकुसलक्कम्मोदयओ पडइ अवण्णाइ लिगमिह ॥ ३५ ॥ तम्हा णिच्चसतीए बहुमाणेणं च अहिगयगुणम्मि । पडि-
वक्खदुगुंछाए परिणइआलोयणेणं च ॥ ३६ ॥ तित्थंकरमत्तीए सुत्ताहुजणपज्जुवासणाए य । उत्तरगुणसद्धाए य एत्थ सया होइ
जइयब्बं ॥ ३७ ॥ संलेहणा य अत्ते णाणिओगाजेण पव्वयइ कोई । तम्हा णो इइ भणिया विहिसेसमिमस्स वोच्छामि ॥ ४० ॥

निवसेज तत्थ सइहो साहणं जत्थ होइ संपाओ । चेइयहराई जम्मि य तयणमाहम्मिया चेव ॥ ४१ ॥ णवकारेण विवोहो अणु-
मरणं सावओ वयाई मे । जोगो चिइयंदणमो पच्चखाणं च विहिइणं ॥ ४२ ॥ तह चेईहरगमणं सकारो वंदणं गुरुमगासे । पच्चक-
खाणं सवणं जइगुळा उवियकरणिज्जं ॥ ४३ ॥ अविरुद्धो दाहरो काले तह भोयणं च संवरणं । चेइहरागमवणं सकारो वंद-
णाई य ॥ ४४ ॥ जइविम्ममणमुचिओ जोगो नमरचित्तणाईओ । निहि गमणं विहिमुयणं सरणं गुरुदेवपाईगं ॥ ४५ ॥ दिक्खाए
चेव रागो लोगविरुद्धाण चेव चाउत्ति । सुंदरगुरुओमोविय जस्म तओ एत्थ उचिओत्ति ॥ ४६ ॥ सव्यस्स चेव निंदा त्रिसेमओ तहय
गुणसभिद्धानं । उजुधम्मकरणहसणं रीढा जणपूयणिज्जाणं ॥ ४७ ॥ बहुजणविरुद्धतंगो देसादाचारलंघणं चेव । उव्वणभोगो य तहा
दाणाइवि पगडमण्ये तु ॥ ४८ ॥ साहुवमणम्मि तोसो सइ सामत्थम्मि अपडियारो य । एमाइयाणि एत्थं लोगविरुद्धाणि जेयाणि ॥ ४९ ॥
णाणाइजुओ उ गुरू सुविणे उदगादितारणं तत्तो । अचलाइरोहणं वा तहेव वालाइरक्खा वा ॥ ५० ॥ वाहिं तु पुप्फपाए वियडण-
वउमरणगमणमाईणि । काराविज्जइ एसो वारत्तिगमुवरि पडिसेहो ॥ ५१ ॥ अह तिपयाहिणपुब्बं सम्मं सुइधेण चित्तरयणेण ।
गुरुणो णिवेयणं सव्वहेव दढमप्पणो एत्थ ॥ ५२ ॥ दाणमह जहामत्तो सद्धासंवेगकगजुयं णियमा । विहवाणुमारओ तह जणोव-
यारो य उचिओत्ति ॥ ५३ ॥ अहिगयगुणसाहम्मियपीईहगुरुमत्तिबुद्धी य । लिगं अव्यभिचारी पइदियहं नम्मदिक्खाए ॥ ५४ ॥
पम्मम्मि य बहुमाणा पदाणभावेण तदणुरागाओ । साहम्मियपीतीए उ हंदि बुद्धी धुवा होइ ॥ ५५ ॥ विहियाणुद्धाणाओ
पाएणं सव्वकम्मस्वउयसमा । पाणावरणावगमा णियमेणं बोहबुद्धीवि ॥ ५६ ॥ गरहियमिच्छायारो भावेणं जीवमुत्तिमणुहविं ।
णीसेसकम्ममुक्को उवेइ तह परममुत्तिपि ॥ ५७ ॥ (२) ॥ णवकारेण जहणा दंडगथुइजुय रुमज्झिमा जेया । संगुणा उक्कोसा विहिणा

खलु वंदना तिचिहा ॥ २ ॥ पां न तिव्यभाया पुणइ न महु मण्णइ भवं घोरं । उचियट्ठिं च सेवइ सक्कथवि अपुणवंपोत्ति ॥ ४ ॥
 सुस्सुन धम्मराओ गुरुदेयाणं जढामगदीए । वेयाये निमो सम्मदिद्विस्म तिगाहं ॥ ५ ॥ गगणुमारी सहो पणवणिज्जो कि-
 यापरो चेव । गुणरामी सक्करंभसंगओ तह य चारित्ती ॥ ६ ॥ लिंगा न लिए भावो न तयत्थालोयणं न गुणरागो । नो विम्हओ
 न मरभयस्सिप वचासो य दोणंषि ॥ ९ ॥ वेलाइ विहाणंमि य तग्गयचित्ताइणा य विण्णेओ । तव्वुट्ठिभायडभावेहिं तह य
 दव्वेयरविसेसो ॥ १० ॥ मह संजाओ भायो पायं भायंतरं जओ कुमइ । ता एयमेत्थ परं लिगं सइ भायवुट्ठो तु ॥ ११ ॥ पायं
 इमीए नेत्थे न होइ इहलोगियावि हागिति । निरुक्कमभायाओ भायोडवि हु तीइ छेयक्को ॥ १५ ॥ पंचंगो पणिवाओ थयपाढो
 होइ जोगमुदाए । वंदना जिणमुदाए पणिदाणं पुत्तमुत्तीए ॥ १७ ॥ ताओनममिगभावे दढजचक्रयं सुहं अणुटाणं । पस्विडियंषि हु
 जायइ पुणोवि तव्वमारवुट्ठि कर ॥ २४ ॥ भावेगं वणादिदिं नेय सुइगेदिं वंदना छेया । मोक्खफलनिय एमा जहोइयगुणा य
 जियमेणं ॥ ३८ ॥ भावेग वणादिदिं तदा उजा होइ अरिमुद्धति । नीयगरुससा रालु एमानि सुहरिणिदिद्धा ॥ ३९ ॥ भाव
 विहूणा वणाइएहि सुद्धानि कुहरससा । उभयविहूणा जेया मुहराया अणिट्ठक्का ॥ ४० ॥ होइ य पाएणेता किलिठसत्ताण
 मंदवुद्धीणं । पाएण दुग्गइक्का विनेसओ दुग्गमाए उ ॥ ४१ ॥ यण्णे उ लोनिगणिय यसा णामेण वंदना जइणी । जं तीइ फलं
 तं सिय इमीए न उ अहिगयं दिच्चि ॥ ४२ ॥ विहिअपभोमो जेसिं आसणा तेवि सुद्धिपत्तचि । सुद्धमिगाणं गुण सुद्धेमणा
 सीहणायनमा ॥ ४८ ॥ (३) ॥ काले सुइभूएणं विसिद्धुप्फाइहिं विहिणा उ । मारयुइथोत्तगरुइं जिणपूया होइ कायव्या ॥ ३ ॥
 सो पुण इह विण्णेओ संज्ञाओ तिणिग ताव ओहेण । विचिकिरियाडविरुहो अहवाजो जस्स जावइओ ॥ ५ ॥ पुरिसेणं बुद्धिमया सुहवुट्ठि

भावओ गणतेणं । जत्तेणं होयन्वं सुहाणुवंधप्पहाणेणं ॥ ६ ॥ ण्हाणाइवि जयणाए अरंभवओ गुणाय गियमेण । सुहभावहेउओ
 खलु विण्णेयं कूवणाएणं ॥ १० ॥ अन्नत्थारंभवओ धम्मेऽणारंभवओ अणाभोगो । लोए पवयणखिसा अबोत्तिधीयंति दोसा य ॥ १२ ॥
 पत्रेहिं साहणेहिं पायं भावोऽवि जायए पवरो । ण य अणो उवओगो एएसि सयाण लट्ठयरो ॥ १६ ॥ इहलोयपारलोइयक-
 खाणं पारलोइयं अहिगं । तं पिहु भावपहाणं सोऽविय इयकजगम्मोत्ति ॥ १७ ॥ जरसमणाई इयणा अण्णायगुणावि ते समिति
 जहा । कम्मजरई थुइसाइयावि तह भावरयणा उ ॥ २६ ॥ एत्तोच्चिय ण गियाणं पणिहाणं वोहिपत्थणासरिसं । सुहभावहेउभावा
 णेयं इहराऽपविची उ ॥ ३० ॥ उच्चिय च इमं णेयं तस्माभावम्मि तप्फलस्सऽण्णे । अपमत्तसंजयाणं आराऽणभिसंगओ ण परे
 ॥ ३२ ॥ जं पुण गिरमिस्संगं धम्मा एसो अणेगमत्तहिओ । गिरुवमसुहसंजणओ अपुठवचित्तमणीरूपो ॥ ३८ ॥ देहादिणिमित्तं पि
 हु जे कायवहम्मि तह पयट्ठति । जिणपूयाकायवहंमि तेसिमपवत्तणं मोहो ॥ ४० ॥ उत्तमगुणबहुमाणो पयमुत्तमसत्तमज्झयारम्मि ।
 उत्तमधम्मपसिद्धी पूयाए जिणवरिदाणं ॥ ४८ ॥ (४) ॥ वयमंगो गुरुदोसो थेवस्सवि पालणा गुणकरी उ । गुरुलाववं च णेयं धम्म-
 म्मि अओ उ आगारा ॥ १२ ॥ सामइएवि हु सावज्जचागरूवे उ गुणकरं पयं । अपमायवुट्ठिजगत्तणेण आणाउ विण्णेयं ॥ १३ ॥
 आहारजाइओ एस एत्थ एक्कोऽवि होति चउमेओ । असणाइजाइमेया णाणाइपसिद्धिओ णेओ ॥ २५ ॥ णाणं सदहणं गहण
 पालणा विरतिवुट्ठि चेव एवंति । होइ इहरा उ मोहा विवज्जओ भणियभावाणं ॥ २६ ॥ एवमिह सावगाणवि दाणुवएसाइ उच्चियमो
 णेयं । सेसम्मिपि एस विही तुच्छस्स दिसादवेक्खाए ॥ ४२ ॥ संतेअरलद्धिजुएआइभावेसु होइ तुल्लेसु । दाणं दिसाइमेए तीए-
 दिंतस्स आणादी ॥ ४३ ॥ छट्ठमदसमदुवालेसेहिं मामद्धमासखमणेहिं । अरुत्तिओ गुरुवयणं अणंतसंसारिओ होति ॥ ४६ ॥

वज्रभावेऽवि इमं पञ्चवर्तस्व गुणकरं चेव । आसवनिरोहभावा आणाआराहणाओ य ॥ ४७ ॥ (५) विहियाणुट्टाणमिणंति एव-
 मेयं सया करेताण । होइ चरणस्स हेऊ णो इहलोगादवेक्खाए ॥ ४ ॥ ता भावत्थयेहऊ ओ सो दव्वत्थओ इहं इट्ठो । जो उ ष णेवं-
 भूओ स अप्पहाणो परं होति ॥ १२ ॥ जम्हा उ अभिस्संगो जीवं दुसेइ णियमतो चेव । तव्हुसियस्स सोगो विसघारियओ गत्तोसि
 ॥ १९ ॥ चरणपडिच्चिरूवो थोयव्वोचियपविसिओ गुरुओ । संपुण्णाणाकरणं कयक्किचेहंदि उचियं तु ॥ २४ ॥ तंतम्मि यंदणाए
 पूयणसत्थारहेउ उस्सगो । जतिणोऽवि हु निदिट्ठो ते पुण दव्वत्थयमरूवे ॥ २९ ॥ (६) अहिगारी उ निहत्यो सुहमयणो वित्तसंजुओ
 कुलजो । अक्खुहो घिइचलिओ मइमं तह धम्मराणी अ ॥ ३४ ॥ गुरुयाकरणरई सुस्ससाइणुणसंगओ चेव । णायाऽहिगय पिदाणस्स
 धणिंयं माणव्वहाणो य ॥ ५५ ॥ तं तह पवत्तमाजं दट्ठुं केइ गुणराणिणो मगं । अणो उ तस्म वीयं मुहभावाओ पवत्तंति ॥ ७ ॥ जो
 चिय सुहभावो खलु मव्वल्लुमयम्मि होइ परिसुद्धो । सोचिय आपहवीयं वोहीए तेणणाएण ॥ ८ ॥ जिणभवनकारणविही सुद्धा भूमी १
 दत्तं च कट्ठाई २ । भियगाणहसंधाणं ३ सासययुही ४ य जयणा ५ य ॥ ९ ॥ धम्मत्थमुज्जएणं सव्वस्सापत्तियं ण कायव्वं । इय
 संजमोऽवि सेओ एत्थ य भयवं उदाहरणं ॥ १४ ॥ इय सव्वेणवि सम्मं सकं अपत्तियं सह जणस्स । णियमा परिहरियव्वं इयरंमि
 सत्तच्चिंत्ता उ ॥ १६ ॥ ते तुच्छगा वराया अहिगेण दटं उर्विति परितोसं । तुट्ठा य तत्थ कम्मं तत्तो अहिगं पक्कुवंति ॥ २२ ॥
 पेब्बिस्सं इत्थमहं चंदणगणिमिचमागए साह । कयपुण्णे भगवंते गुणस्यणणिही महासत्ते ॥ २६ ॥ पडिबुद्धिस्संति इहं दट्ठग जिणि-
 दव्विषमकलंक्रं । अणोऽवि मव्वसत्ता काहिति ततो परं धम्मं ॥ २७ ॥ ता एगं मे वित्तं जमेत्थगुवओगमेति अणवरयं । इय चिंत्ताऽपरिय-
 डिया सासययुही उ मोक्खफलं ॥ २८ ॥ जयणाए चट्ठमाणो जीवो सम्मतणाणवरणाणं । सदूधावोहासेवणभावेणाराहगो भजितो ॥ ३१ ॥

वरवोहिलाप्रओ सो सव्युत्तमपुणसंजुओ मयत्रं । एगंतपरहियरतो विसुद्धजोगो महासत्तो ॥३६॥ एव निविचिपहाणा विण्णेया
 भावओ अहिसेयं । जयणावओ उ विहिगा पूजादिगयावि एमेर ॥ ४२ ॥ जिणप्रिबपइहावणभायजियरुम्मपरैणतियमेणं । सुग-
 तीइ पइहावणमणहं सदि अण्णो चेय ॥ ४२ ॥ गुणवगरिसो जिगा खलु तेमि विवस्म दंसंगं पि सुहं । कारावणेण तस्स उ अणुग्गहो
 अत्तणो परमो ॥ ४४ ॥ इय सुद्धधुद्विओगा काले संपूज्ज कत्तारं । विमवोचियमप्येज्जा मोल्लं अणहस्म सुद्दमवो ॥ ७ ॥ देवस्सपरीभोगो
 अणेगजम्मेसु दारुणविचागो । तंमि स होइ णित्तो पावो जो कारओ इहरो ॥ १२ ॥ आणागारी आराहणेग तीए ण दोसवं होति ।
 वत्थुविवज्जासम्मि वि छउमत्थो सुद्धधपरिणामो ॥ ११ ॥ आणापवित्तिओ चिय सुद्धो एसो ण अण्णहा णियमा । तित्थगरे वहु-
 माणा तदभावाओ य णायव्वो ॥ १२ ॥ समितिपवित्ती सव्या आणावद्धत्ति भवफला चेय । तित्थगरुद्धेतेण वि ण तत्तओ सा तद्-
 देमा ॥ १३ ॥ मूढा अणादिमोहा तहा तहा एत्थ संपयद्धंता । तं चेव य मण्णंता अवमण्णंता ण याणंति ॥ १४ ॥ जं एयइयरेणं
 सरीरमक्कारसंगयं चारु । कीरइ तयं असेसं पुण्णणिमित्तं गुणेयव्वं ॥ २३ ॥ तित्थगरे बहुमाणा आणाआराहणा कुमलजोगा । अणु-
 बधसुद्धिभावा रागादीणं अभावा य ॥ २७ ॥ चित्तिंदण थुत्तिद्धो उस्सग्गो साहु सासणसुराए । थयनरुण पूयकाले ठवणा मंगल्ल
 पुव्वा उ ॥ ३२ ॥ पूया वदणमुस्सग्ग पारणा भावथेज्जकरणं च । सिद्धाचलदीपमपुद्दमंगलाजं च पाहो उ ॥ ३३ ॥ सत्तीए संव-
 पूजा विसेमपूजा उ बहुगुणा एमा । जं एस सुए भणिओ तित्थयराणंतरो संघो ॥ ३८ ॥ गुणनमुदाओ संघो पयवण तित्थंति होति
 एमहा । तित्थगरोडविय एयं णमए गुरुभावतो चेय ॥ ३९ ॥ एयम्मि पूजियम्मी णत्थ तयं जं ण पूजियं होइ । भुअणेवि पूयजिजं
 ण गुणद्वानं ततो अण्णं ॥ ४१ ॥ आमन्नसिद्धिपानं लिंगमिगं जिणररेहि पणत्तं । संघंमि चेव पूया सामण्णेणं गुणणिहिम्मि ॥ ४३ ॥

एसा उ महादानं एमच्चिय होति भावजणोत्ति । एसा विहरथमारो एसविग संवयामूलं ॥ ४४ ॥ उच्चिओ जणोवयारो विसेसओ
 णवरि सयणवरगम्मि । साद्धम्मिपवगम्मि य एस खलु परमवच्छलं ॥ ४७ ॥ (८) पवरा पपावणा इह असेसयावंसि तीए सवभावा ।
 जिणजत्ता य तयंमं जं पवरं तो पयासोऽयं ॥ ३ ॥ दाणं १ तमोवहणं २ सरीरसत्कारमो ३ जहासत्ति । उच्चितं च गीतवाइय ४
 धुत्तिथोचा ५ पेच्छणादी ६ या ॥ ५ ॥ सामणो मणुपत्ते धम्माउ णरीसरणं णेयं । इय धुण्डणं सुंदर ! जत्तो एयम्मि कायंबो
 ॥ १७ ॥ इट्ठेण मूलमेसो सन्नासि जगमणोऽराणंति । एमो य जागरत्तं णेओ संवारजलहिम्मि ॥ १८ ॥ तेमिपि घायमाणं दायवणं
 सामपुव्वगं दाणं । तवियदिणाण उच्चियं कायन्ना देवगा य सुरा ॥ २२ ॥ पंच महाकलुणा सन्वेसि जिगाण होंति णियमेण ।
 भुण्णन्तेरयभूया कल्लणकला य जीराणं ॥ ३० ॥ तित्थनरे बहुमाणो अन्नामो तहय जीयकप्पसा । देविदादि भणुगिती
 गंभीरारुचणा लोए ॥ ३७ ॥ वणो य परयगत्त्वा इय जत्ताए जिगाण णियमेणं । मगगुनारी भानो जापइ एत्तोच्चिय विसुबूधो
 ॥ ३८ ॥ ता रहणिक्खप्रणादिवि एते उ दिणे पडुव कायव्वं । जं एसोच्चिय विगओ पढाणमो तीए किरियाए ॥ ४२ ॥ लद्धूण
 दूळहं ता मणुयचं तह य परयणं जइणं । उत्तमणिदंसणं बहुमाणो होइ कायव्वो ॥ ४४ ॥ (२) योंती य एत्थ पडिमा विसिद्ध-
 गुणजीवजोपओ भणिया । ताएरिमगुगजोना सुहो उ सो खानत्थत्ति ॥ ७ ॥ एवं जा छम्मासा एसोऽह्मि तो इहरा पिटं ।
 जावज्जीवंपि इमं वज्जइ एयम्मि लोगम्मि ॥ २२ ॥ एवं उक्कोसेणं एकारस माम जाव विहरइ । पयाहादियरेणं एयं सव्वत्थ पाएणं
 ॥ ३८ ॥ भवणिन्वेयाउ जतो भोक्खे रागाउ णाणपुब्बाओ । सुद्धाययस्स एसा ओहेणवि वणिगया समए ॥ ४३ ॥ जुचो पुण
 एस कपो ओहेणं संपपं विसेसेणं । जम्हा अनुहो कालो दुराणु चरो संनमो एत्थ ॥ ४९ ॥ (१०) सत्ति एयम्मि उ णियसा णाणं

नह दंमनं च विष्णोयं । एएहि विणा एयं न जातु केसिंचि सवुधेयं ॥ ६ ॥ गुरुपास्तंत पाणं महहणं एयसंगयं चेव । एतो उ
 नरिनीणं मामतुमादीण निदिहं ॥ ७ ॥ चारित्तओ चिय दहं मगणुसारी इमो हवइ पायं । एतो हिते पवत्तति तहणाणातो सदे-
 थोव ॥ १० ॥ खंवादभावउ चिय नियमेणं तस्म होति चाउत्ति । वंभं न गुत्तिविगमा सेमाणिवि एव ओइज्जा ॥ २१ ॥ गुरु-
 वेयावगेणं मदणुट्ठाणसहकारिभागाओ । विउलं फअमिभस्स व विमोवगेणाविगवारे ॥ २२ ॥ गीयत्थ जायकण्यो अग्गीओ खलु
 मदे मजाओ उ । पणमं ममत्तरूपो तदूणगो होइ अममत्तो ॥ २८ ॥ उउवदुधे वासासु उ सत्त समत्तो तदूणगो इयरो । अममत्ता-
 नायाणं ओहेण न ङिनि आहवन् ॥ २९ ॥ एगागियस्स दोसा इत्थीमाणे तहेव पडिणीए । भिक्खवडविसोहि महवय तम्हा
 ममिसिज्जए गमनं ॥ ३१ ॥ अं जह सुत्ते मणियं तहेव जइ तं वियालणा णत्थि । किं कालियाणुओगो दिट्ठो दिक्खिबहाबोहि ॥ ३४ ॥
 ने इह होति सुपूरिमा कयणुया ण खलु तेऽवमंन्ति । कल्लणमायणत्तेण गुरुजणं उभयलोगहिं ॥ ३६ ॥ जे हु तह विवज्जत्था
 ममं गुरुलाघयं अयाणंता । सग्गाहा किरियया पयणखिमावहा खुदा ॥ ३७ ॥ पायं अहिण्णगंठोतमा उ तह दुक्करं पि कुब्बंता ।
 वज्झा व ण ते साहू भंखाहरणेण विण्णेया ॥ ३८ ॥ तेसि बहुमाणेणं उम्ममगडणुमोयणा अणिट्ठफला । तम्हा तित्थगराणाठिएसु
 जुत्तोत्थ बहुमाणो ॥ ३९ ॥ ते पुण समिया गुत्ता पियददवम्मा जिहंदिपकसाया । गंभीरा धीमंता पण्णवणिज्जा महामत्ता ॥ ४० ॥
 उस्मग्गवयायानं वियाणगा सेवगा जहासत्ति । भावविसुदुधिममेता आणारुतिणो य सम्मंति ॥ ४१ ॥ सव्वत्थ अपडिबद्धा
 मेत्तादिगुणग्णिगया य नियमेण । सत्ताइसु होति दहं इय आययमगतहिब्बा ॥ ४२ ॥ (११) एवं आणाऽऽराहणजोगाओ आभिओ-
 नियखओत्ति । उच्चागोयणिवंधो सासणवण्णो य लोगमि ॥ ७ ॥ कप्पाकप्पे परिणिट्ठियस्स ठाणेसु पंचसु ठियस्स । संवमववट्ठगस्स

उ अविगप्तेणं तद्वक्कारो ॥ १४ ॥ इपरम्मि विगप्तेणं जं जुत्तिखमं तद्धि ण सेतमि । संविगपवहखिए वा गीए सव्वत्थ इयरंण
 ॥ १५ ॥ संविगमोऽपुनएसं ण देइ दग्गभासियं कहुविधाणं । जाणंतो तम्मि तहा अतवक्कारो उ मिज्जत्तं ॥ १७ ॥ गुरुदेवो गगभूमीए
 जत्तओ चेन होति परिभोगो । इहुफलमाहरो सर अणिट्टफलसाहो इहरा ॥ २३ ॥ एत्तो ओमरणादितु दंमणमेत्ते गयादिओमरणं ।
 सुक्कइ वेइयसिहराएसु सुम्मावगाणंमि ॥ २४ ॥ ओ अत्तलद्धिओ खलु विसिद्धखमगो व पारणाइवो । इहरा मंडलिभोगो जत्तीए
 तह एवमत्तं च ॥ २५ ॥ सज्झायादुब्बाओ गुरुक्किचे सेमगे अंसंतम्मि । सं पुच्छिऊण कज्जे सेसाण थियन्तणं कज्जा ॥ २८ ॥
 दुलहं खलु मणुगं जिणवपणं वीरियं च धम्मम्मि । एयं लवुपूण सया अपमाओ होइ कायक्को ॥ ३९ ॥ दुग्गतयणायररण-
 मवणतुल्लं जईण किंचंति । आयत्तिकलमयुयसाहणं च थिउणं मुखेयक्कं ॥ ४० ॥ (१२) एयधोमविसुद्धो जनीण पिढो जिगेहिऽ
 णुण्णाओ । सेसक्किरिपाठियाणं पसो पुण तत्तओ जेओ ॥ ३० ॥ एवंविहेनु पायं धम्मट्ठा जेव होइ आरंभो । गिहिसु परिणाममेत्तं
 संतंप्पिय जेव द्ढंति ॥ ३९ ॥ तहक्किरियाऽमावाओ सव्वधामेत्ताउ कुमलजोगाओ । असुहक्किरियाविरुद्धियं तं हंद्दुचितं नदण्णं व
 ॥ ४० ॥ भोगंमि कम्मपाचारदारतोऽविस्थ दोमपडिसेहो । जेओ अणाजोएण कम्मणो चित्तयाए य ॥ ४४ ॥ (१३) एत्थ इमं
 विण्णोयं अइदं पज्जं तु चुद्धिपंतंति । एक्कंमि सुपरिसुद्धं सीलंभं सेससन्भावो ॥ १० ॥ एवं चिय मज्झत्थो आणाओ कत्थई पयद्धंतो ।
 सेइगिजाणादद्वा अवत्तो चेव णायक्को ॥ १५ ॥ उत्सुत्ता पुण माहति तमत्तिवियपसुद्धावि थियमेणं । गीतणित्तिदुग्गपवज्जणरूवा
 जत्तरं णिरपुवंधा ॥ १८ ॥ परमगुरुणो य अणहे आणाए गुणे तहेव दोमे य । मोक्खवह्वी पडिवज्जिय मावेण इमं विसुद्धेणं ॥
 २५ ॥ विहितानुद्धानपरो सत्तऽणुरूरुमियंरपि संधेत्तो । अणत्थ अणुरओगा सुवयंतो कम्मदोसेत्ति ॥ २७ ॥ सव्वत्थ णिरमित्तंनो

भ्राणामेवंमि मन्त्रहा जुतो । एगममणो धणिं तम्मि तहाऽमृदल इत्तो य ॥ २८ ॥ तह तहलपचिधारगणायओ राहवेदगमओ वा ।
 एयं चण्णं काउं ण उ अण्णो सुद्धमत्तोत्ति ॥ २९ ॥ उदिस्यकड धुत्ति छक्कायपमइणो वरं कुणति । पचक्खं च जलगते जो पियइ
 कइ णु मो नाह १ ॥ ४२ ॥ संपुण्णा विहिकिरिया भावेण विणा ण होति किरियत्ति । मियकलमिगलत्तणओ मेवेज्जुववायणाएणं
 ॥ ४७ ॥ आणोहेगानंता मुक्का मेवेज्जमेसु उ तरीरा । ण य तत्थासंपुण्णाए उत्रवाओ होति किरियाए ॥ ४८ ॥ (१४) तिन्धनराणं
 आणा समं विहिणा उ होइ मायय्या । तस्मज्जहा उ करणे नोदादतिसंफिलेसोत्ति ॥ ५० ॥ संविग्गो उ अमाई मइमं कप्पट्टिओ
 अणातंमी । पण्वचिज्जो नव्वधो आणाइओ दूकउतावी ॥ ५२ ॥ आयावमोहारव ववदारोलीए पकुव्वी य । णिअव उयायदंसी
 अगारिस्मावी य वोव्वधव्वो ॥ ५४ ॥ तह परहिमिग जुतो विग्गोओ सुद्धमभावकुमलमती । भावणुमाणवं तह जोग्गो आलो-
 यणापरिओ ॥ ५६ ॥ दव्वयादीसु सुहेसुं देया आलोयणा जतो तेसुं । होति सुद्धभावयुद्धी पाएण सुद्धा उ सुद्धहेक ॥ ५९ ॥ भोगो
 अणेमणीएऽगमियत्तं भावणाणऽभावणया । जहमत्ति चारुणं पडिमाण अभिगहाणं च ॥ ६३ ॥ णत्ति तं सत्थं व विसं दुप्पउत्तो
 प कुणति वेवालो । जंतं व दुप्पउत्तं सत्थो व पमादिओ नुव्वधो ॥ ६७ ॥ जं कुणइ भावमहं अणुरधिं उच्चिमदुक्कालमि । वृद्धह-
 वोधीयत्तं अणंतसंसारियत्तं च ॥ ६८ ॥ आलोयणं अदाउं मति अण्णम्मिनि तहऽएणो दाउं । जेवि हु करेति सोहि तेऽवि सगह्वा
 विणिदिट्ठा ॥ ६९ ॥ लइधूण माणुगं दुलदं चरुण लोमण्णाओ । लोणुत्तमण ए अविरादिं होति जतितवं ॥ ७० ॥ (१५)
 अण्णेसि पुण तन्मत्तदण्वेस्सुवाए जे अजोगत्ति । चरणस्म ते देगे खलु सल्लिगत्तिभेदमादीहि ॥ ७४ ॥ असुद्धज्जवसाणाओ
 जो सुरभावो विनेमओ अहिगो । तो इह हांति विरिद्धो ण ओहत्तो समयणीनीए ॥ ७६ ॥ मन्त्रावि य पन्त्रज्जा पायज्जितं भवं-

तारुण्यं । पात्राणं कर्मणां ता एतान् जलियं दोमोति ॥ ४८ ॥ (१३) द्रविदा एतथ अनेला संतासंतेसु होइ विण्णेया । तित्थगरड-
 संतनेला संताडरेला मने सेना ॥ ११ ॥ एयस्स जहरणी तीणो तह लीयत्तममंघोत्ति । पयणत्विमाडयागम अबोहि मरुट्टि
 अरिहंमि ॥ २५ ॥ पढिण् य कहिरे अदिगरे परिहर उमठागाणं रुणोत्ति । छहं तीदि वितुधं गम्मं जएण भेरण ॥ ३० ॥
 ममणागमण विहारं सायं गओ य पुरिमचरिमाणं । जियमेण पडिक्कमणं अइयरो होउ वा मादा ॥ ३३ ॥ मडिक्कमणा उ दोमे
 रुहंनि ज्ञायम्म तरुलणा येन । दोसपडियारणाया गुणाहं तर पडिक्कण ॥ ३४ ॥ कालादिदोमओ पुण ज दअओ एम पीरई
 जियमा । भावेण उ कालव्वो संथारमरचणइहि ॥ ३७ ॥ अधिरो उ होइ इयरो सदसरिममेण ज उण तं हणइ । जट्ठणा आयइ
 उण्डं वल्लं ज उ चयइ तर्चणि ॥ ४३ ॥ चरिमाणमि तह जेयं संजल्लणहमायसंगं येन । माइट्ठणं पायं अमइसि दू कालदोखेण ॥ ४८ ॥
 एयं च संकिलिडा माइट्ठणंमि जिगतहिज्झा । अजीविथभयमस्था मूढा जो साहुजो जेया ॥ ५१ ॥ संतिग्गा गुरुविणया ज्ञाणी
 दंतिदिद्या जियरुसाया ॥ यविरे उज्जुत्ता गहरिहं साहुजो होति ॥ ५२ ॥ (१७) तत्थ गुरुपारतंतं विणओ सव्वाय गारणा येन ।
 येयापर्व गुणगुट्टि तहय जिगत्ति संताणो ॥ ५२ ॥ ये जंमि जंमि कालमि यहुमया पयणण्णइक्का य । उभओ जोगमिमुत्ता
 आयाणठणमईया ॥ ४८ ॥ एएणि तइ चिरिण जमहरणं मयपसागओ सो उ । होमइयरो मो पुण आलोएयव्वओ गुरुजो ॥
 ४९ ॥ (१८) तित्थवरणिग्गमाइं नवगुणपमाहणं तवो होइ । भयणाण हिजो जियमा नित्तोमओ पटमठाणीयं ॥ ५ ॥ (१९)

एवासाहुपयुक्तमानां गाथानामवलोकनात् विपश्चितो निरेष्यन्ति प्रस्तुतप्रकरणस्य मातार्यसंगतरेन तत्रभवता कृतेऽप्युक्त-
 मती, क्रिच-समप्रस पंचाशकप्रकरणस्य कंठमवता कर्तुं युक्ता, परं संक्षेपवृत्तीनामेता गाथाः कंठस्थकरणे उपयुक्ततमा भविष्यन्ति ॥

श्रीपञ्चाशकशास्त्रे साक्षिश्लोकादिः

साक्षिश्लोकाद्यभागः	पत्राङ्कः	मन्त्रजियापं	११	चौरथौरायको मंत्री,	२२	वीओ असमिओमिचि कीसः ११
बहुविगपाइ	२	जे देमणवारणा	११	मंसङ्गिणहारुवदं ओरालं	२३	अभ्यासोऽपि प्रायः ०
मंगलपुन्य	२	मम्मसंमि उ लब्धे	११	परदारवज्जिणो	२५	रायसुगई पचवि
शिष्टाः शिष्टरत्नायान्ति,	३	एन अ-परिगडिण	११	धणं धनं खेत्तं	२७	काले दिग्गस्म
मम्बन्धः प्रोक्तः एन स्यात्	५	धर्मक्षो धर्मकर्त्ता च	१४	सुववा य कद जाई	३२	तिथिपत्रोत्सवाः सर्वे,
जे अत्तिया	६	जो जेण सुद्व	१४	कइया वचति मत्थो १	३६	अब्धुट्टाणे विणत्त,
सपत्तदंमणाई	६	न हि भवति निर्विगोपक	१४	कम्ममयजं ज	३८	सहसंसुइयाए परागरणेणं
निहाविगदा	६	सव्वेऽदिय अइयारा	१५	सामाइयमि उ कए	३८	आययणसेयणा
सत्तण्ड पमडीण	७	जारिमओ जइमेओ	१५	सापाइयं तु काउ	४०	मिच्छत्तयट्टिकमणं तिविह
से य सम्मत्ते	८	न मारयाभीतिकुत्तवत्तस,	१८	कटमामइओ	४०	परिमुद्धजलगहणं
केवलियनाणलंभो	८	मृत्योरभावान्नियमोऽस्ति	१८	अनिरिक्खितियापमज्जिय	४१	साहूण चंदणेणं
पढभिल्लुयाण	९	तस्य,	१८	न सरइ पमापजुत्तो	४१	मिच्छइगणमहणं
यूनो वैदग्ध्यवतः	९	सहसम्बन्धस्त्राणाई,	२०	काऊण तक्खणं चिय	४१	साहम्मियधिरकरणे

नवकारचित्तं माणसम् ५४	रंको राजा नृपो रङ्गः	६०	ओरालविउन्विय०	६५	गौरवविशेषयोगाद्	८६
सिण्णयूयोचियदाणं ५५	समस्तमवसङ्गानां,	६१	ओरालियाइयएकमेयओ	६५	अत्यन्तवहुमा खलु पत्नी	८६
त्तथ पुण अनिस्तकटं ५५	बहमारणअम्भक्खण०	६१	वडुंते परिणामे	६६	मोहस्से योवसमो.	८६
जइवि न आहाकम्मं, ५५	नरएसु सुरररेसु य	६१	समणीवासओ पुठ्वामेव	६७	त्राहोन्द्रियाणि संयम्य	८७
दुग्गिमंग्घिमलस्सावि ५५	माणुस्सखेचआई	६१	वेइदुमपीढछंदग०	७२	निजितमदमदनानां	८८
तिणिण वा कडुई जाव, ५५	अंधयारे महाघोरे	६१	इय मिच्छाओ विरमिय	७८	सिद्धमरूवमणिदिय०	८९
समणेण सावएण य, ५६	दीवो ताणं सरीरीणं	६१	घणाण निवेसिज्जति	७९	निस्समनिस्समकडे वावि	९०
सम्यग्दर्शनसम्पन्नाः, ५६	श्रुतिगम्यं फलं तावद्	६२	का मक्तिस्तस्य येनात्मा,	८०	तिणिण वा कडुई जाव,	९०
सव्वंति भाणिकुणं विरई ५७	निजितमदमदनानां,	६२	गुरुमक्तेः श्रुतज्ञानम्,	८०	तिणिण निसीदिय०	९५
पंचमहब्बयजुत्तो ५८	जो जेणं वाहिज्जति	६२	दानात्कीर्त्तिः सुधाशुभ्रा,	८०	तिदिसिनिक्खणविरती	९५
मायरं पियरं वावि ५८	अत्यग्निम रागभावे	६२	आङ्कारैरिद्वितैर्गत्या,	८२	अब्भुट्ठाणे विणए	१०५
पडिसिद्धाणं कण्णे ५८	सम्भत्तदायगाणं	६२	न्यायात्तं स्वल्पमपि द्वि,	८२	घंयणघोलणजोगा,	१०६
बल्लजनीयमतिगोप्य० ६०	अनिएयवासो समुदाण०	६२	एवं गुरुसेवादि च काले	८२	तीएवि येवमेत्तं	१०६
शुक्कशोणितसम्भूतं, ६०	कइया होही सो वासरो	६२	विहिअपओसो जेसि	८२	गंठित्ति सुदुग्गमेओ	१०६
धन्यास्ते वन्दनीयास्ते ६०	तन्नास्य विपयवृष्णा	६५	यन्नादरोऽस्ति परमा,	८६	कालमणंतं च सुए	१०७

रुपं टंकं विसमाहयकृत्वरं १०८	किङ्कमस्स विसोहि	१४८	ठाण दिसि पगासणया,	१७२	माहेसरीउ सेसा	२०२
क्रियाशून्यश्च यो भावो, १११	रामेण व दोसेण व	१४८	आह जह जीवघाए	१७३	यस्वणमयीमपि कुटीं	२०३
जो उत्तमेहि मग्गो, ११६	अणुभासइ गुरुवयणं	१४८	नो कयपचकृत्वाणो	१७३	जिनमवणं जिनविणं	२०३
जे जत्थ जया जइया ११६	पचकृत्वाणं जाणति कप्पे	१४८	नो तिविहं तिविहेणं	१७३	नीयावासविहारं	२०४
गुणभूइहे दब्बंमि १२७	पचकृत्वाणं सव्वणुदेसियं	१४८	संडुणं सइ विहवे	१७४	वेइयपूया किं नइरसामिणा	२०४
देहः पुत्रः कलत्रं वा, १२७	किङ्कममाइविहिणू	१४९	सामाइयाइया खलु	१७५	ओमावणं परेसि	२०४
अनुपकृतपरहितरतः १२८	मूलगुणउत्तरगुणे देसे	१४९	परलिनि निण्हए वा	१७५	सीलेह मंस्वफलए	२०४
बंधिता कासवओ वयणं १२९	अद्दापचकृत्वाणं जं तं	१५१	जो पुण गिहत्थमुंडो	१७५	अन्नाभावे जयणाए	२०४
पडिवणचरिमतणुणो १३०	छक्कायदयावंतोऽवि	१५३	साया व रायमच्चो	१९६	वेइयकुलगणसंधे	२०४
क्षेमाय मर्त्यजगतस्तत् १३१	रागद्वेपौ यदि स्यातां	१५९	भाइयपुणाणियाणं,	१९६	जइघम्मग्गिमडसमत्थे	२०४
आणा जस्स विलइया १३१	लेवढमलेवढं वा	१७०	संछं कामा विसं कामा,	१९७	अकस्सिणपवत्तगणं	२०८
सन्धे जीवावि इच्छंति, १३२	सामाएविहु सावज्जं	१७१	तित्थयरसिद्धं	१९८	यस्मात्प्रवर्त्तकं भुवि	२१०
अधिकारिवशात् शस्त्रे, १४०	वचित्ते काले विहिणा,	१७१	अणसायणा १ य भत्ती २	१९८	सुश्रूपा भवणं धैव,	२१६
दत्तीहि व कवलेहि व १४७	ईर्ष्याभयक्रोधपरिष्कृतेन,	१७२	छज्जीवकायसंजम्भं	२०१	नो कप्पइ	२१६

ममचायं दीपो	२१७	गन्तव्यं राजकुले	२५३	आणए विय चरणं	२९५	सन्नाइसुत्त१ ससमय२	३०६
दलमिष्टकादि०	२१७	वालादिभानमेवं	२५३	ता कुलबधुनाएणं	२९८	कालपरिहाणिदोसा	३०६
मंभा मंड०	२१८	मप्यद्वियमायंतो	२५७	जे माप्पिया सयं	२९८	निर्भाग्योऽपि जडो०	३०८
सिद्धे इंद्रे चंदे	२१८	परसरहस्तमिसीणं	२५७	जइ सागरस्मि मीणा	२९९	आणए अबहुत्तं	३१०
वक्ता हर्ययादिमि०	२२२	संवत्तरचाउम्मासिएसु	२६३	एवं गच्छससुदे	२९९	यस्य प्रभावादाकाराः	३१०
निष्पन्नस्यैवं खलु	२२७	पढमं उवासगणडिमं	२६८	संदिद्धो संदिद्धस्त	३०१	सन्नेसियि नयणं,	३११
सासयबुट्टीवि इहं	२२७	सामाइयंमि च कए	२७१	एसणमणेसणं या	३०१	भालएण विहारें	३१४
पेच्छिस्सं एत्थ०	२२८	असिणणवियडभोई	२७४	न या लमेज्जा निउणं	३०१	मइ होज्ज तस्स अनलो	३१७
णडिवुज्जिस्ससति	२२८	मात्रा सत्ता इहित्रा वा	२७५	पढमं गाणं तज्जो दया	३०२	अइवावि विणस्संतं	३१७
जयन्तु ते सदा सन्धः	२३४	वशीकुर्वन्ति ये लोकमुगान्	२७५	मासो वा चउरो वा	३०३	राइणियं वल्लेत्ता	३१८
जह मेरुस्स	२४२	जह चैव मोक्खफलया	२८५	जं इंदवेडवेत्तं	३०३	अइवा नाणार्इणं	३१८
जंयूदीचपइट्ठा	२४२	पव्वाविओ सियत्ति अ	२८५	विहवा पउत्थवइया	३०४	उपदेशो हि मूर्खानां,	३२०
जह लवणस्स	२४२	मुंडाविओ सियत्तिय	२८५	सामण्णगजोगाणं	३०४	मुढं सुसाहुवम्मं कहेइ	३२३
निस्संक्रिय निक्कखिय	२४८	यो निरुबन्धदोपात्	२९१	कालंमि संकिलिद्धे	३०५	सत्थोगहो उ तिविहो	३२६
धुव्रलोकाकुले लोके	२५२	मगणुत्तारी सड्डो	२९४	उस्सग्गसुयं किंची	३०५	उत्पत्तते हि साजवसा	३३१

रुपं टंकं विसमाहयकृत्वरं १०८	किङ्कममस्स विसोहिं	१४८	ठाण दिसि पगासणया,	१७२	माहेसरीउ सेमा	२०२
क्रियाशून्यश्च यो भावो, १११	रागेण व दोसेण व	१४८	आह जह जीचघाए	१७३	यस्तुणमयीमपि कुटीं	२०३
जो उत्तमेहिं मग्गो, ११३	अणुभासइ गुरुवर्यणं	१४८	नो कयपच्चक्खवाणो	१७३	जिनमचनं जिनविंव	२०३
जे जत्थ जया जइया ११६	पच्चक्खवाणं जाणति कप्पे	१४८	नो तिविहं तिविहेणं०	१७३	नीयावासविहारं	२०४
मुणभइद्वे दब्धमि १२७	पच्चक्खवाणं सव्वण्णुदेसियं	१४८	सट्ठेणं सइ विहवे	१७४	वेइयपूया किं नहरसामिणा २०४	२०४
देइः पुत्रः कलत्रं वा, १२७	किङ्कममाइविहिण्णू	१४९	सामाइयाइया खलु	१७५	ओमावनं परेसिं	२०४
अनुपकृतपरहितरतः १२८	मूलगुणउत्तरगुणे देसे	१४९	परलिगि निण्हे वा	१७५	सीलेह मंस्वफलए	२०४
वंधिचा कासनओ वयणं १२९	अद्दापच्चक्खवाणं जं तं	१५१	जो पुण गिहत्थमुंडो	१७५	अन्नाभाये जयणाए	२०४
पडिवणचरिमत्तुणो १३०	छक्कायदयावंतोऽवि	१५३	राया व रायमचो	१९६	वेइयउल्लगणसंघे	२०४
क्षेमाय मर्त्यजगतस्तत् १३१	रागद्वेपो यदि स्यातां	१५९	माइयपुणाणियाणं,	१९६	जइवम्ममिपडसमत्थे	२०४
आणा जस्स विलइया १३१	लेवढमलेवंडं वा	१६९	संछं कामा विसं कामा,	१९७	अकसिणपवत्तगाणं	२०८
सब्बे जीवावि इच्छंति, १३९	सामइएबिद्धु सावज्जं०	१७०	तित्थपरसिद्धं०	१९७	यस्मात्प्रवर्त्तकं भुवि	२०८
अधिकारिवशात् याद्वे, १४०	उचिते काले विहिणा,	१७१	अणसायणा १ य नत्ती २	१९८	शुभ्रया भवणं चैव.	२१०
दत्तीहिं व कवलेहिं व १४७	ईर्ष्याभयक्रोधपरिष्कृतेन,	१७१	छञ्जीवकायसंजम्भुं०	२०१	नो कप्पइ०	२१६
	भोयणकाले अमुगं,	१७२			दग्गवाहल्लत्तणओ	२१६

मर्मनायं दोषो	२१७	गन्तव्यं राजकुले	२५३	आयाए धिय चरणं	२९५	सन्नादसुत्तः ससपयः	३०६
दलमिष्टकादि०	२१७	वालादिभानमेवं	२५३	ता कुलबधुनाएणं	२९८	कालपरिक्षाणिदोसा	३०६
भंभा मंचद०	२१८	मप्यहियमायंतो	२५७	जे माप्रिया सययं	२९८	निर्भागोऽपि जडो०	३०८
सिद्धे इंदे चंदे	२१८	परमरहस्तमिसीणं	२५७	अइ सागरमिम मीणा	२९९	आजाए अबहुत	३१०
वक्ता हर्षभयादिमि०	२२२	संवच्छरचाउम्मासिएसु	२६३	एवं गज्जसमुदे	२९९	यस्य प्रभावादाकाराः	३१०
निष्पन्नस्यैवं खलु	२२७	पदमं उवासगपडिमं	२६८	संदिहो संदिहस्स	३०१	सम्बेसिपि नयाणं,	३११
सासयवुद्धीवि इहं	२२७	सामाहयंमि उ कए	२७१	एसगमणेसणं वा	३०१	भालएण विहारेणं	३१४
पेच्छिस्सं एत्थ०	२२८	असिणाणवियडभोई	२७४	न या लमेज्जा निउणं	३०१	मइ होज्ज तस्स अनलो	३१७
पडिचुज्झिस्संति	२२८	मात्रा खत्ता दुहिन्ना वा	२७५	पदमं णाणं तज्जो दया	३०२	अदवावि विणस्संतं	३१७
जयन्तु ते सदा सन्तः	२३४	वशीकुर्वन्ति ये लोकमृगान्	२७५	मासो वा चउरो वा	३०३	राइणिपं वल्लत्ता	३१८
जह मेरुस्स	२४२	जह चेव मोक्खफलया	२८५	जं इंदत्तेडत्तेत्तं	३०३	अहवा नाणार्इणं	३१८
जंवूदीवपइडा	२४२	पव्वाविओ सियत्ति अ	२८५	विहवा पउत्थवइया	३०४	उपदेशो हि मूर्खणिं,	३२०
जह लवणस्स	२४३	मुंडाविओ सियत्तिय	२८५	सामणगजोगाणं	३०४	मुद्धं सुसाहुधम्मं कहेइ	३२३
निस्संक्रिय निक्कलिय	२४८	यो निरनुबन्धदोषाय	२९१	कालंमि संक्रिलिहे	३०५	सस्योगहो उ तिविहो	३२६
धुव्रलोकाकुले लोके	२५२	ममाणुसारी सडो	२९४	उत्तसगसुयं किंची	३०५	उत्पद्यते हि साज्जस्सा	३३१

इयरो संदिसहति य	३३१	वत्तीसं किर कवला	३३२	उक्कोसं बहुसो वा	४१४	न बिणा तित्थं नियंतेहिं	४४६
परमरहस्ममिमीणं	३३३	अद्धमसणस्स०	३३२	संजइचउत्थंमंगो	४१६	चउमत्तेहिं जइउं	४५०
इच्छेज्ज न इच्छेज्ज व	३३३	वेयण वेयावचे	३३२	मत्ते पाणे सयणासणे य	४२१	अह सुत्तमावणं	४५०
जीयाण्ण किहडिओमे	३४३	छेयस्स जाव दाणं	३३४	जह जलमवगाहंतो	४३०	मेहाइच्छंभेसुं उमओ	४५०
महईह संखडीए	३४३	आया चैव अहिंसा	३३८	तह थोवजुअकुत्थिय०	४३०	इह एगत्तसमेओ	४५०
उदेसियं समुदेसियं च	३४४	संवत्थ संजमं संजमाओ	३३९	परिजुअेहिं वत्थेहिं	४३१	एमेव य देहवलं	४५०
जावंतियमुदेसं	३४४	सालंबणो पडंतोडवि	३३९	संघं समुदिसिचा	४३२	पडिमाकप्पियतुल्लो	४५१
आइ(कम्मुदेसिय	३४४	सहसाडणाभोगेण व	३८६	असणाई वत्थाई	४३३	अण्णो देहाउ अहं	४५१
संपत्ते भिक्खलकालग्गि	३५३	जह गेहं पतिदिदियंहयि	३९०	पुरपच्छिमवजेहिं	४३३	उवगरणं सुद्धेसण०	४५२
पिंड असोदयंतो	३५३	अवि राया षए रअं	३९४	भावे उक्कोमपणीयगेहिं .	४३३	ओए उचिए य तयं	४५२
उगगमं से य पुच्छिजा	३५४	उच्छुवणे सालिबणे	३९४	मुदिओ सुद्धमिसित्तो	४३४	स्वामेइ तवो संघं	४५३
संथरणंमि प्रमुद्धं	३५९	पडिक्खलेवि य दिवसे	३९८	गमणागमणविहारे	४३९	जे किंचि पमाएणं	४५३
तरियब्बो य समुदो	३५९	पिडस्स जा विसोदी	४०१	समणेण सावएण य	४४०	अहोराइया तिहिं	४५८
ओहं सुओवउत्तो	३५९	आलोयणापरिणओ	४०२	मोत्तूण मासकप्पं	४४१	एगराइयं च णं मिइलु०	४५८
त्ता जयमाणस्स भवे	३६०	छत्तीसगुणसमन्नागएण	४०३	केसिंचिय आपसो	४४६	भावियजिणवयणाणं	४६०
		संयिगो गीयत्थे					
		उक्कोसं तभूमि					

भवविरहाङ्गपदुतमबोधलोचनभगवद्गुरिभद्रसूरिपुनन्दरप्रपञ्चितं नवाङ्गीष्टुत्तिकृद्भगवदभयदेव-
सूरिविरचितदीकासमेतं

श्रीपञ्चाशकशास्त्रम् ।

नमिज्ज वद्धमाणं सावगधम्मं समासओ वोच्छं । सम्मत्ताई भावत्थसंगयं सुत्तणीईए ॥१॥

ॐ नमो वीतरागाय । सदृष्टीनां समस्तार्था, गोभिर्यस्य प्रकाशिताः । तं नत्वा श्रीमहावीरतिमरश्मि तमोऽपहम् ॥ १ ॥
इदं वाक्यानुसारेण, वृत्तिं वक्ष्ये समासतः । पञ्चाशकाङ्गशास्त्रस्य, धर्मशास्त्रशिरोमणेः ॥२॥ इह हि विस्फुरन्निखिलातिशयतेजो-
धामनि दुष्पमाकालविपुलजलदपटलावलुप्यमानमहिमनि नितरामनुपलक्षीभूतपूर्वगतादिबहुतमग्र्यसार्थतारकानिकरे पारङ्गतगदि-
तागमाभ्यरे पदुतमबोधलोचनतया सुगृहीतनामधेयो भगवान् श्रीहिरिभद्रद्वरिस्तथाविधपुरुषार्थसिद्ध्यर्थिनामपटुदृष्टीनामुन्नमितिजि-
ज्ञासायुद्धिकन्धराणामैदंयुगीनमानवानामात्मनोपलक्ष्यमाणान् विवक्षितार्थसार्थसाधनसमर्थान् कतिपयप्रवचनार्थतारकारकविशेषा-
नुपदिदर्शयिषुः पञ्चाशद्गथापरिमाणतया पञ्चाशकामिथानानि प्रकरणानि चिकीर्षुरभ्यस्तश्रावकधर्मो यतिधर्मयोग्यो भवतीति-

१ आर्याणां पूर्वोर्ध्वपराधे विद्यापरा न पादव्यवस्थेति नात्र धकारादवर्गापि यतौ क्षतिः, अत एव च पूर्वोत्तरार्धाद्यगणत्रयाद्विरतो पञ्चायेति-
सूरिवच इति ध्येयं धीमद्भिः ।

न्यायमाश्रित्य श्रावकधर्मप्रकरणं तावदादितो विभणिषुर्मङ्गलसम्बन्धाभिधेयप्रयोजनाभिधायिकामिमां गाथामाह— णमीत्यादि,
 तत्र विम्रविनायकोपशान्तये शिष्यजनप्रवर्तनाय च शिष्टसमयपरिपालनार्थं चेष्टदेवतानमस्काररूपं भावमङ्गलमुपादेयं,
 तथा श्रोतृजनप्रवृत्त्यर्थं शिष्टसमयपरिपालनार्थं च सम्बन्धादित्रयं वाच्यं, तथाहि—इह श्रेयोभूते वस्तुनि प्रवर्तमानानां प्रायो
 विम्रः संभवति, श्रेयोभूतत्वादेव, श्रेयोभूतं चेदं, स्वर्गापवर्गसंसर्गहेतुत्वात्, विघ्नोपहतशक्तेयं शास्त्रकर्तुं शिक्कीर्षितशास्त्रासंसिद्ध्या-
 ऽभिप्रेतपुरुषार्थस्यानिष्पत्तिर्मा भूदिति विघ्नविनायकोपशमनाय मङ्गलमुपादेयम्, आह च—“बहुविग्धाहं सेयाहं तेन कयमंगलोव-
 यारेहि । सत्ये पयड्डियब्बं विज्जाएँ महानिहीए व्व ॥१॥” ननु मानसादिनमस्कारतत्पथरणादिना मङ्गलान्तरेणैव विघ्नोपघातस-
 न्नावादिष्टसिद्धिर्भविष्यतीति किमनेन ग्रन्थगौरवकारिणा वाचनिकनमस्कारेणेति ?, सत्यं, किं तु श्रोतृप्रवृत्त्यर्थमिदं भविष्यति,
 तथाहि—यद्यप्युक्तन्यायेन कर्तुरविघ्नेनेष्टसिद्धिः स्यात् तथापि प्रमादवतः शिष्यस्येष्टदेवतानमस्काररूपं मङ्गलं विना प्रक्रान्तग्रन्थाध्य-
 यनश्रवणादिषु प्रवर्तमानस्य विघ्नसंभवादप्रवृत्तिः स्यात्, मङ्गलवाक्योपन्यासे तु मङ्गलवचनाभिधानपूर्वकं प्रवर्तमानस्य मङ्गल-
 वचनापादितदेवताविषयशुभावव्यपोहितविघ्नत्वेन शास्त्रे प्रवृत्तिप्रतिहतप्रसरा स्यात्, तथा देवताविशेषनमस्कारोपादाने सति
 देवताविशेषगदितागमानुसारीदं शास्त्रमत उपादेयमित्येवंविधबुद्धिनिबन्धनत्वेन शिष्यप्रवृत्त्यर्थमिदं भवतीति, आह च—“मंगल-
 पुव्वपवत्तो पमत्तसीसोऽवि पारमिह जाइ । सत्थिविसेसण्णाणा तु गोरवादिह पयड्डेजा ॥१॥” ननु मङ्गलविकलानामपि बहुतम-
 शास्त्राणां दृश्यते संसिद्धिः श्रोतृजनप्रवृत्तिश्चेति, ततः किमनेनानैकान्तिकेन शास्त्रगौरवकारिणा च मङ्गलेनाभिहितेनेति ?, सत्यं,
 किंतु शिष्टसमयपरिपालनार्थमिदं भविष्यति, तथाहि—शिष्टाः कचिदभीष्टे वस्तुनि प्रवर्तमाना इष्टदेवतानमस्कारपूर्वकं प्रायः प्रव-

र्तेन्ते, शिष्टथायमप्याचार्य इति शिष्टसमाचारः परिरालितो भवत्विति मङ्गलमभिधेयम्, आह च—“शिष्टाः शिष्टत्वमापान्ति, शिष्ट-
 मार्गानुपालनात् । तल्लङ्घनादशिष्टत्वं, तेषां समनुपद्यते ॥१॥” तथा सम्बन्धादीनि श्रोतृजनप्रवृत्त्यर्थमभिधेयानि, तथा हि—यदनमिद्विद-
 सम्बन्धं तत्र न प्रवर्तन्ते प्रेक्षावन्तो दशदाडिमादिवाक्य इव, एवं निरभिधेयेऽपि काकदन्तपरिधायामिव, एवं निष्प्रयोजनेऽपि
 कण्टकशाखामर्दन इवेति, अतः सम्बन्धादिप्रतिपादनं श्रोतृणां शास्त्रप्रवृत्त्यङ्गम् । अथासर्वज्ञाधीतरागवचनानां व्यभिचारित्वसंभवेन
 सम्बन्धादिसद्भावनिश्चयाभावाच्चेतः प्रेक्षावतां प्रवृत्तिरत्र भविष्यति, या पुनः संशयात्प्रवृत्तिस्तां सम्बन्धादिवचनं विनैव भवन्ती
 को निवारयितुं पारयतीति न श्रोतृप्रवृत्त्यङ्गं सम्बन्धादिवचनं, सत्यं, किंतु शिष्टसमयपरिपालनार्थं भविष्यति, शास्त्रकारा ह्येवं
 प्रवर्तमानाः प्रायः प्रेक्ष्यन्ते, येऽपि किल बौद्धाः सर्वथा वचनस्य प्रामाण्यं नाभ्युपगतास्तेऽपि सम्बन्धाद्यभिधानपूर्वकमेव
 प्रवृत्तास्ततः शिष्टसमयानुपालनार्थमिदमिति । इह संहितादिव्याख्यालक्षणप्रपञ्चोऽन्यतोऽवधारणीयः । तत्र ‘नत्वा’ प्रणम्य । कस्मि-
 त्याह—‘वर्धमानं’ स्वकुलसप्तद्विद्विद्विकाररूत्वेन पितृभ्यां व्यवस्थापितैव विधनामकं चरमतीर्थाधिपतिं, शेषजिनत्यागेन वर्धमानग्रहणं
 प्रवर्तमानतीर्थाधिपत्वेन परमोपकारित्वात् । ततः किमित्याह—श्रावकाणां वक्ष्यमाणशब्दार्थानां धर्मो—दुर्गतिगर्तनिपतञ्जुजात-
 धरणप्रवणपरिणामस्तत्पूर्वकमनुष्ठानं च श्रावकधर्मः, धर्मो हि साधुश्रावकसम्बन्धाद्विविधो भवति, ततः साधुधर्मव्यवच्छेदार्थं
 श्रावकशब्देन धर्मो विशेषितः, साधुधर्मो हि प्रकारा(करणा)न्तरेण वक्ष्यते ‘अतस्तं श्रावकधर्मं वक्ष्ये’ इति सम्यन्धः । अनेन चास्य
 प्रकरणस्याभिधेयमुक्तम् । ननु पूर्वाचार्यैरेव श्रावकधर्मस्याभिहितत्वात् किं तद्गुणनेनेत्याशङ्क्याह—‘समासतः’ संक्षेपेण, पूर्वाचार्यैर्हि
 प्रपञ्चत उक्तः, अहं तु मन्दमतिस्त्वनुग्रहार्थं संक्षेपेण तं वक्ष्ये, अनेन च प्रकरणकरणविषयायाः स्वप्रवृत्तेः प्रयोजनमुक्तम्,

यतः—“प्रयोजनमनुद्दिश्य, न मन्दोऽपि प्रवर्तते” । तथा संक्षिप्तकरणस्य सुखाब्धेयत्वादिना विस्तारद्वन्द्वत्वागेन श्रोतारोऽत्र प्रवर्तिता
भवन्ति । किंभूतं श्रावकधर्ममित्याह—‘सम्यक्त्वं’ वक्ष्यमाणलक्षणम् ‘आदिः’ प्रथमं यस्यानुव्रतादेर्धर्मस्य स तथा तं सम्यक्त्वादिम्,
इह च प्राकृतशैल्यानुस्यारस्याश्रवणं, स्वरूपविशेषणं चेदं, ननु व्यवच्छेदार्थकं, सर्वस्यापि धर्मस्य सम्यक्त्वादित्वात्, न हि
मिथ्यादृशां धर्मो धर्मतां भजते, अथवा प्ररूपणापेक्षया अनु(णु)व्रतादिरपि तद्धर्मः स्यादित्यभिधीयते—सम्यग्त्वादिः । न नूमास्वात्ति-
वाचकेन समासेन सम्यक्त्वादिश्च श्रावकप्रज्ञप्त्यादावसाधुक्तस्ततो नानेन प्रयोजनमित्याशङ्क्याह—‘भावः’ तत्त्वमैदंपर्यं तेन तद्वृत्तौ
वा ‘अर्थः’ अभिधेयो भावार्थस्तेन संगतो-युक्तो यः स तथा तं भावार्थसंगतम्, अयमभिप्रायः—पूर्वाचार्यैर्गमीरोचयाऽभिहितानां व्रता-
तिचारादीनामर्थानां यन्मन्दबुद्धिश्चिप्यवर्गस्य दूरवसेयमैदंपर्यं तेन संगतं तं भणिष्यामि, एतच्चैदंपर्यमतिचारादिषु यथास्थानं दर्शयि-
ष्यामः, अनेनाप्यत्र ग्रन्थान्तरत्यागेन श्रोतृणां प्रवृत्तिरापादिता, अथवा सम्यक्त्वादिश्चासौ भावार्थसंगतश्चेति कर्मधारयोऽतस्तम्,
अथवा सम्यक्त्वादीनां—सम्यक्त्वाणुव्रतगुणव्रतप्रभृतीनां यो भावार्थः—परमार्थः, अथवा सम्यक्त्वादयो ये भावाः—पदार्थाः शब्द-
रूपास्तेषां योऽर्थः—अभिधेयस्तेन यः संगतः स तथा तम्, इह च दीर्घत्वमिकारस्य प्राकृतशैल्यैव । अथवा भावार्थसंगतमित्येत-
त्पदं सम्यक्त्वादिभावार्थसङ्गतमित्येतद्वा ‘वक्ष्य’ इत्येतस्याः क्रियाया विशेषणत्वेन व्याख्येयम् । ननु श्रोतृजनप्रवर्तकविशेषणकद-
म्बकोपेतमपीदं प्रकरणमसर्वज्ञेनावीतरागेण च भवता प्रणीयमानमवित्वादार्थिनां न प्रवृत्तिविषयो भविष्यति, असर्वज्ञवचने वि-
संवादाशङ्काऽनिवृत्तेरित्याशङ्कमान आह—‘युत्र’ गणधरादिप्रणीतागमस्तस्व’ नीतिः’ न्यायः सूत्रनीतिस्तया, यदि हि स्वातन्त्र्येण यया-
मिधीयेत तदा व्यभिचारशङ्कया नेदं प्रवृत्तिविषयः स्यात्, अयं चार्थः श्रोतृप्रवृत्त्यर्थं नमस्कारकरणेन सामान्यत उक्तोऽपि

परलोयहिपं सम्मं जो जिणवयणं सुणेह उवउत्तो । अइतिव्वकम्मविगमा सुक्कोसो सावंगो एत्थ ॥२॥

पुनर्विशेषेणोक्त इति न पुनरुक्तवेति, तदेवमस्या गाथाया आदिपदेन मङ्गलमभिहितं, शेषपादैस्तु सविशेषणमभिधेयं मुख्यवृत्त्या-
ऽभिहितम्, तदभिधाने च गौणवृत्त्या प्रयोजनं सम्बन्धोक्तः, तथाहि-अस्य द्विविधं प्रयोजनम्-अनन्तरं परंपरं च, पुनरेकैकं
कर्तृभोक्तृष्वपेक्षया द्विधा, तत्र कर्तुरनन्तरप्रयोजनं समासतो विनेयानां श्रावकधर्माधिगमकरणम्, परंपरं तु परोपकारद्वारेण कर्मक्षया-
भिरविणम्, भोक्तृणां पुनरनन्तरं समासप्रकरणत्वादस्याङ्गशेन श्रावकधर्माधिगमः, परंपरं तु निर्वाणमेवेति, इदं च प्रयोजनमभि-
धेयाभिधानेन सामर्थ्यादिभिहितम्, न हि पुरुषार्थानुपयोगिवस्तुनोऽभिधानाय सन्तः प्रवर्तन्ते, तत्तद्वहनिप्रसङ्गात्, तथाऽस्य प्रक-
रणक्षेपं प्रयोजनमिति दर्शयता दर्शित एवास्तोषायोपेयभावलक्षणः सम्बन्धः, तथाहि-इदं प्रकरणमुपायो वर्तते, उपायान्तरेण
विरक्षिताधिगमकरणादीनामसिद्धेः, अत एवेदमेवाधिगमादिकरणमस्तोषेयमिति, आह च-“सम्बन्धः श्लोक्त एव स्यादेतस्यैतत्प्रयोज-
नम् । इत्युक्ते तेन नो वाच्यो, भेदेनासौ प्रयोजनात् ॥१॥” इति गाथासमासार्थः ॥१॥ ‘श्रावकधर्मवक्ष्य’ इति यदुक्तं, तत्र श्रावक-
सङ्गार्थनिरूपणार्थमाह-परलोयेत्यादि, यो जिनवचनं शृणोति स श्रावक इत्येवमिह क्रियाभिसम्बन्धः, तत्र य इति सामान्यनिर्देशः,
तेन यः कश्चित्साणी, न पुनर्नियतकुलोत्पन्न एव, यथा ब्राह्मणकुलोत्पन्न एव ब्राह्मणो भवतीति, क्रियाविशेषनिबन्धनत्वात् श्रावकत्वस्ये-
ति, ननु श्रवणमात्रनिरन्धनं श्रावकत्वमेवं स्यात् तत्र सर्वस्य श्रोत्रेन्द्रियलब्धिमतः संभवति, विशिष्टं च तदिष्यत इत्याशङ्क्यामाह-जिन-
पपण-आप्तागमे, न पुनर्यत्किञ्चन अनाप्तवचनं वा, तस्याप्रमाणतया विवक्षितार्थासाधकत्वेन श्रवणानुचितत्वात्, किंभूतं तदित्याह-
पणोसो-जन्मान्तरं प्रधानं जन्म वा तस्यै हितं-पश्यं परलोकोदितम्, जिनवचनाप्राधानादि परलोकोऽनुकूल एव भवतीति, स्वरूप-

प्रतिपादनपरं चेदं विशेषणं, परलोकाहितस्य जिनवचनस्य सर्वैवाभावेन व्यवच्छेद्याभावाद्, अथवा यज्जिनवचनमिहलोकहितं
 निमित्तमात्रं ज्योतिप्राभृत (योनिप्राभृत) प्रभृतिं तद्व्यवच्छेदार्थमेतद्भविष्यति, यद्यपि ज्योतिप्राभृतादिकमभिप्रायविशेषतः
 परलोकाहितं तथापि तन्मुख्यवृत्त्येहलोकहितमेव, अथामिप्रायविशेषतोऽपि यत् परलोकहितं तत् परलोकहितमेव, एवं तर्हि सर्वान्यपि
 कुशासनानि तथा भवन्तु, किमेकमेव जिनवचनं परलोकाहितमित्युच्यते? सर्वेषामपि तेषां विवक्षया परलोकाहितत्वेनेष्टत्वाद्, यदा-
 ह-“जे जत्तिया य हेऊ भवस्स ते चेव तत्तिया मोक्खे । गणणाईया लोया दोण्हवि पुण्णा भवे तुह्छा ॥१॥” अतोऽनेन विशेषेण
 यत्साक्षात्परलोकाहितं साधुश्रावकानुष्ठानगर्भं जिनवचनं तच्छृण्वञ्छ्रावको भवतीत्यभिहितम्, अत एवान्यत्र पूज्यैरेवोक्तम्-“सं-
 पन्नदंसणाई पइदियहं जइजणा सुणेई य । सामायारिं परमं जो खलु तं सावयं भित्ति ॥१॥” कथं शृणोतीत्याह-सम्यग्-अशठतया,
 प्रत्यनीकादिभावेन शृण्वन्नापि न श्रावको भवतीति भावः, अथवा ननु कपिलादिवचनमपि परलोकाहितं भवति, कथमन्य-
 थाऽभिधीयते-‘जावंति वंमलोअं घरगपरिब्बायउववाउत्ति’, अतस्तत्त्यागेन कथं जिनवचनमेव शृण्वन् श्रावको भवतीत्याश-
 ङ्क्यामाह-सम्यक्-समीचीनमत्यन्तं परलोकाहितमिति यावद्, यथा हि जिनवचनं साक्षात्पारंपर्येण वा मोक्षहेतुतया सम्यक्
 परलोकाहितं न तथा कपिलादिवचनमिति भावः, शृणोति-आकर्णयति, किंभूतः सन्नित्याह-उपयुक्तो-दत्तावधानः, अनुपयुक्तश्रवणं
 हि नार्थवद्, अत एव तन्निषेधार्थमुक्तम्-‘निदाविगहापरियज्जिएहि गुत्तेहि पंजलिउडेहि । भत्तिपट्टमाणपुब्बं उवउत्तेहि सुणेयव्वं ॥१॥’
 एवंविधे श्रवणे हेतुमाह, अथवा ननु व्यवहारेणोपयुक्तोऽशुद्ध जिनवचनमन्योऽपि कस्यांचिदवस्थायां शृणोति, तत्कथमसौ
 श्रावकः स्यादित्याशङ्क्याह-अतितीव्रस्य-अत्युत्कटस्य कर्मणो-ज्ञानावरणीयमिध्यात्वादेर्विगमो-विनाशोऽतितीव्रकर्मविगमस्तसाद्,

तत्तत्तथसङ्ग्राहणं सम्मत्तमसङ्गहो ण एयम्मि । मिञ्चत्तत्तवओवसमा सुस्सुसाई उ होति दढं ॥३॥

न हि तीव्रकर्मविगममन्तरेणोक्तविशेषणवतः शृण्वतोऽप्यतितीव्रकर्मविगम एव विवक्षित-
तथावकत्वं भवति, यदाह—“सत्तण्हं पगडीणं अन्धन्तरओ उ कोडिकोडीए । काऊण सागराणं जइ लहति चउण्हमणयरं ॥१॥”
स इत्यनन्तरोद्दिष्टः, उक्कोसोत्ति-उत्कण्ठयत इत्युत्कर्षः-उत्कण्ठः प्रधानो, मुख्यथावकव्यपदेशभाजनत्वात्तस्य, यद्वा शुक्लः-शुक्लपा-
क्षिकः, अपार्थपुद्गलपरावर्तोभ्यन्तरीभूतसंसार इत्यर्थः, स उक्तस्वरूपः आवकः-शृणोतीति शब्दव्युत्पत्तिविषयीभूतनामा, अत्र-
एतस्मिन् आवकधर्मविचारमक्रमे, अन्यत्र पुनर्निर्विशेषणेन श्रवणेन वा नामादिमेदमिन्नो वा थावको भवतीति गार्थार्थः ॥ २ ॥
‘सम्यक्त्वादिथावकधर्मं वक्ष्य’ इत्युक्तं, तत्र सम्यक्त्वं तावत् स्वरूपतः फलतश्च निरूपयन्नाह—‘तत्ते’त्यादि, तत्त्वार्थानां-
सर्वविदुपदिष्टतया पारमार्थिकानां श्रद्धानम्-एतदेवमेवेतिप्रत्ययः, तत्त्वेन वा-भावतोऽर्थानां श्रद्धानं तत्त्वार्थश्रद्धानम् । तत्किमि-
त्याह-सम्यगिति प्रशंसार्थो निपातः, समञ्चतीति वा सम्यक्, तद्भावः सम्यक्त्वमित्यस्य स्वरूपमभिहितम्, अथास्यैव दोष-
विशेषनिवृत्तिरूपं फलमाह, अथवा तत्त्वार्थश्रद्धानं निह्वानामप्यस्तीति तेषामपि सम्यक्त्वं स्यादित्याशङ्क्याह-असद्ब्रह्मः-अशोभना-
भिनिवेश आसन्नचनवाधितार्थपक्षपात इत्यर्थः, न-नैव, यथोक्तश्रद्धानविरुद्धत्वात् असद्ब्रह्मस्य भवतीति गम्यते, एतस्मिन्-
अनन्तरामिहितलक्षणे सम्यक्त्वे सति, ततो निह्वानां कथं तदिति, अथ कस्मादयमिदं सति न भवतीत्याह-मिथ्यात्वस्य-
मिथ्यात्वमोहनीयकर्मदलिकस्य क्षयेण-उदीर्णस्य विनाशेन सहोपशमो-विपाकोदयापेक्षया विरक्तिमोदयत्वं मिथ्यात्वक्षयोपशम-
स्तसादेतोः, उपलक्षणत्वादस्य क्षयादुपशममात्रेत्यपि द्रष्टव्यम्, मिथ्यात्वोदयो ह्यसद्ब्रह्मेतुः, मिथ्यात्वकर्णोदयश्च सम्यक्त्वे सति नास्ती-

त्यसद्ब्रह्माभावोऽत्रेति भावः, के पुनरिह सति गुणा भवन्तीत्याह-शुश्रूषादयो धर्मशास्त्रव्रणेच्छाप्रभृतयो वक्ष्यमाणाः, तुशब्दः पुनः-
 शब्दार्थः, भवन्ति-जायन्ते मिथ्यात्वक्षयोपशमादेरेव, अनेनापि सम्यक्त्वस्य फलमभिहितम्, ननु मिथ्यात्वोदयेऽपि ते केचन संभ-
 वन्तीत्याह-दृढम्-अतिशयेन, यादृशैस्तैः सम्यक्त्वमभिव्यज्यत इति भावः, अतिशायितां च तेषां दर्शयिष्यामः, ननु तत्त्वार्थश्रद्धानं
 सम्यक्त्वमित्युक्तम्, श्रद्धानं च तथेतिप्रत्ययः, स च मानसोऽमिलापः, न चायमपर्याप्तद्यावत्स्यायामिष्यते, सम्यक्त्वं तु तस्याम-
 पीष्टं, पट्पट्टिमारोपमरूपायाः साद्यपर्यवसितकालरूपायाश्च तस्योत्कृष्टस्थितेः प्रतिपादनादिति कथं नागमविरोधः ? इति, अत्रोच्यते-
 तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यक्त्वस्य कार्यं, सम्यक्त्वं तु मिथ्यात्वक्षयोपशमादिजन्यो रुचिरूप आत्मपरिणामविशेषः, आह च-“से य
 सम्मत्ते पसत्थसम्मच्चमोहणीयकम्माणुवेयणोवसमत्त्वयसमृत्थे पसमसंवेगाहलिगे सुहे आयपरिणामे पणत्ते”, अत एवामनस्कानां
 सिद्धादीनां तदिष्यते, इह च सम्यक्त्वे सत्येव यथोक्तं श्रद्धानं भवति, यथोक्तश्रद्धानं च सति सम्यक्त्वं भवत्येवेति श्रद्धानवतां
 सम्यक्त्वस्यावश्यंभावित्वोपदर्शनाय कार्ये कारणोपचारं कृत्वा तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यक्त्वमिति, ननु मिथ्यात्वोदयजन्यत्वेनासद्ब्रह्म
 सम्यक्त्वे सति तत्क्षयोपशमाद्युक्तोऽसद्ब्रह्माभावः, शुश्रूषादिगुणानां तु ज्ञानचारित्रांशरूपत्वेन ज्ञानावरणीयचारित्रमोहनीयवीर्या-
 न्तरायकर्मक्षयोपशमलभ्यत्वाच्च युक्तः सम्यक्त्वसद्भावमात्रे तद्भाव इति, अत्रोच्यते-सम्यक्त्वहेतोर्मिथ्यात्वक्षयोपशमस्यावसरे ज्ञाना-
 वरणानन्तानुबन्धिकपायलक्षणचारित्रमोहनीयादिकर्मणामपि क्षयोपशमोऽवश्यमेव भवतीति कृत्वा सम्यक्त्वे सति ते भवन्तीत्य-
 मिधीयते, यथा केवलज्ञानावरणक्षयलभ्यमपि केवलज्ञानं कपायक्षये लभ्यत इत्यमिधीयते, आह च-“केवलियनाणलंभो नणत्थ
 खण् कसायाणं”, यथा वा मिथ्यात्वक्षयोपशमलभ्यमपि सम्य-

सुस्तस धम्मराओ गुरुदेवाणं जहासमाहीए । देयावचे नियमो चयपडिवत्तीए (इ) भयणा उ ॥४॥

आह च—“एदमिल्लुयाण उदए नियमा संजोयणाकसायाणं । सम्महंसणलंभं भवसिद्धियावि न लहंति ॥ १ ॥” ननु वैयाघुर्य-
नियमस्य तपोभेदेन चारित्र्याश्रूपत्वात् सम्यक्त्वसद्भावे चावश्यं भावित्वादविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानकाभावः प्राप्नोतीति, नैवम्,
वैयाघुर्यनियमरूपचारित्रस्याल्पतमत्वेनाचारित्रतया विवक्षितत्वात्, यथा संमूर्छनजानां संज्ञामात्रसद्भावेऽपि चिशिष्टसंज्ञाया अभा-
वादसंज्ञित्वमिष्टम्, विरतत्वं हि महाव्रतानुव्रतादिरूपानल्पचारित्रसद्भाव एवेष्यते, यतो न कार्पाणमात्रघनेन घनवान्, एकग-
वेन वा गोमानिति, ननु सम्यक्त्वे सति शुश्रूपादयो भवन्तीति न युक्तं, व्यभिचारित्वात्, तथाहि—उपशान्तमोहादीनां सम्पक्त्व-
सद्भावेऽपि न शुश्रूपादयो भवन्ति, सकलविकल्पकछोलगालाविकलत्वेन निस्तरङ्गमहामकराकरात्वात्तदन्तःकरणस्येति, अत्रो-
च्यते, यद्यपि शुश्रूपादय उपशान्तमोहादीनां साधनान्न भवन्ति, कृतकृत्यत्वादिति, तथापि फलतो भवन्ति, तस्मावस्य तत्फलत्वादिति
कुतो व्यभिचारः ? आवकधर्माधिकाराद्वा यच्छ्रवकावस्थायां सम्पक्त्वं तदाश्रित्य शुश्रूपादयस्तु भवन्ति दृढमित्यमिहितमतो न
दोष इति गार्थः ॥ ३ ॥ ‘शुश्रूपादयस्तु भवन्तीत्युक्तं, अथ तानेवाह—‘सुस्तसे’त्यादि, श्रोतुमिच्छा शुश्रूपा, ह्रस्वत्वं तु
प्राकृतमैलीवशात्, सर्वबोधावन्व्यनिबन्धनधर्मज्ञास्त्रवणवाञ्छेत्यर्थः, सा च वैदग्ध्यादिगुणवत्तरुणरकिन्नरमानश्रवणरागादप्य-
धिकृतमा सम्पक्त्वे सति भवति, यदाह—“यूनो वैदग्ध्यवतः कान्तायुकस्य कामिनोऽपि दृढम् । किन्नरमेयश्रवणादधिको धर्मयुतो
रागः ॥१॥” तथा धर्मा—श्रुतचारित्रलक्षणः, तत्र श्रुतधर्मरागस्य शुश्रूपापदेनैवोक्तत्वादिह धर्मरागथारित्रधर्मरागोऽभिप्रेतः, स च
कर्मदोषात्तदकरणेऽपि कान्तारातीवदुर्गतबुधुक्षाधामकृक्षिन्नाक्ष्णघृतपूर्णभोजनामिलापादप्यतिरिक्तोऽत्र भवति, तथा गुरवो—धर्मो-

जं सा अहिगयराओ कम्मखओवसमओ ण य तओवि । होह परिणाममेया लहुंति तम्हा इहं भयणा ॥५॥
पदेअका आचार्यादयः देवाद्य-आराध्यतमा अर्हन्तो गुरुदेवास्तेषाम्, इह च गुरुपदस्य पूर्वनिपातो विवक्षया गुरुणां पूज्यतरत्व-
ख्यापनार्थः, न हि सद्गुरुरूपदेशं विना सर्वविदेवाधिगम इति भावः, यथासमाधि-[यथा]समाधानानतिक्रमेण, इह चाव्ययीभाव-
समासादपि तृतीयाया अलोपः प्राकृतत्वात् असमासाद्वा, व्यावृत्तस्य भावः कर्म वा वैयावृत्यं तस्मिन्-तत्प्रतिपत्तिविश्रामणाम्भ्य-
र्चनादौ, नियमः-अवश्यंकर्तव्यताङ्गीकारः, स च सम्यक्त्वे सति भवतीति प्रक्रमः, एतेषां च शुश्रूषादीनां यथोचरं हेतुफलभावो-
ऽवसेयः, अथ यथा शुश्रूषादयोऽत्र भवन्ति तथा किं व्रतान्यपि भवन्तीत्याशङ्क्याह-व्रतानाम्-अणुव्रतादीनां प्रतिपत्तिः-अङ्गीकरणं
व्रतप्रतिपत्तिः, तुल्यस्य पुनरर्थस्येह सम्बन्धात्तस्यां व्रतप्रतिपत्तौ तु-पुनर्भजना-विकल्पना भवति, सम्यक्त्वे सति व्रतानि कदा-
चिद्भवन्ति, कदाचिन्नोति भाव इति गार्थार्थः ॥४॥ भजनाकारणमेवाह-‘जं से’त्यादि, यद्-यस्मात्कारणात्, सा-व्रतप्रतिपत्तिः,
अधिकतरात्-सम्यक्त्वप्राप्तिमिच्छाभूतकर्मक्षयोपशमापेक्षया समर्गलतरात्, कर्मक्षयोपशमतः-चारित्रमोहनीयकर्मक्षयोपशमाद्भ-
वति, ननु सम्यक्त्वलाभावसर एवासौ कुतो न भवतीत्याह-न च-नैव, ‘(ततोऽविचि)’ तकोऽपि-सोऽपि, यदैव सम्यक्त्वप्रति-
पत्तिहेतुः कर्मक्षयोपशमो भवति न तदैव व्रतप्रतिपत्तिहेतुभूतस्तदधिकतरोऽपीत्यपिशब्दार्थः, अन्ये तु ‘तओ उ’ इति पठन्ति, तत्र
व्याख्या-न च-नैव ततः पुनर्भवति-जायते, कुतः पुनरेवमित्याह-परिणामभेदात्-तथाभ्यप्यत्वेहेतुकात्माध्यवसायविशेषाद्, वि-
शिष्टतरपरिणामनिबन्धनत्वात्तस्येति भावः, ‘लहुंति’चि लङ्विति-शीघ्रमेव, सम्यक्तबन्धनक्षयोपशमानन्तरमेवेत्यर्थः, तस्मात्-
ततः कारणादिह व्रतप्रतिपत्तौ भजना-विकल्पना, शुश्रूषादिषु पुनर्नियमः, इयमत्र भावना-यद्यपि ग्रन्थिभेदादेव सम्यक्त्वमुदेति,

सम्मा पलियपुहुत्तेऽवंगए कम्माण भावओ होति । चयपभितीणि भवणघतरंढुत्ताणि निगमेण ॥६॥

तत्र च व्रतप्रतिपच्चिगपि तत्त्वतो भवतीति गाथार्थः ॥५॥ इदमेवाह—‘सम्मन्नि’ सूचनात्स्वत्रमिति न्यायात् सम्य-
क्त्वाहुष्यादनन्तरं, पल्योपमानामगमप्रसिद्धानां कालपरिमाणविशेषलक्षणानां पृथक्त्वं—द्विप्रभृतिनान्तसंख्यालक्षणं पल्योपप-
पृथक्त्वं तस्मिन्, अपगते—अपेते वेदित इत्यर्थः, केषां पल्योपपमपृथक्त्वमित्याह—कर्मणां—ज्ञानावराणादीनाम्, इह च कर्मस्थिते-
निति पाब्ध्ये स्थितेः स्थितिमातां चाभेदविवक्षया कर्मणामित्युक्तम्, यतो मोहनीयादिकर्मणां सागरोपमकोटीसप्तत्यादिकायाः
स्थितेर्मभ्याव् कोटीकोट्यादिकां(व्यधिकां)स्थितिं यथाप्रवृत्तिकरणेन क्षपयति तावद्यावदेका पल्योपमासंख्येयभागोना सागरोपमकोटी-
कोटीशेषा, ततो ग्रन्थिभेदेन सम्पक्त्वं लभते, ततः शेषकर्मस्थितेः पल्योपमपृथक्त्वे क्षपिने सत्यशुब्रतानि लभत इत्यागममुद्रा, ततः
किमित्याह—भावतः—परमार्थवृत्तिमाश्रित्य, द्रव्यतः पुनरतिदीर्घतरायामपि कर्मस्थितौ महाव्रतान्यपि भवन्ति, तदुक्तम्—“संव-
त्रियाणे जम्मा सुचे नेविजमेसु उववाओ । भणिओ जिणेहि सो नय लिंगं मोत्तुं जओ भणियं ॥१॥ जे दंसणवायणा लिंगगहणं
करिंति सामसे । तेसिं पि य उववाओ उक्कोसो जाव नेविआ ॥२॥” ‘होतिचि’ भवन्ति—जायन्ते, कानीत्याह—व्रतप्रभृतीनि—अशु-
प्रतादीनि, स्वरूपतः किंविधानि तानीत्याह—भवार्णवतरण्डतुल्यानि—संसारसागरोत्तरणद्रोणादिकल्पानि, नियमेन—अवश्यंभावेन,
पदुक्तम्—“सम्मचंमि उ लद्धे पलियपुहुत्तेण सावओ होजा । चरणोवसमखयाणं सागरसंखंतस होति ॥१॥” पल्योपमपृथक्त्वादि-
भेषण च कर्मणो ह्रासोऽनुक्रमेण स्याद् वीर्योल्लासात्करणान्तरप्रवृत्तेरतिशीघ्रकालेन वा, तदुक्तम्—“एवं अपपरिवडिए सम्मत्ते
देसणणगजग्गेसु । अलपरसेटिचंजं एगभवेणं च सुव्वाहं ॥१॥” ननु यदा सम्यक्त्वयुक्त एव नवपल्योपमातिरिक्तस्थितिकदेवेषू-

पंच उ अणुव्याहं धूलगपाणवहविरमणाईणि । उत्तरगुणा तु अणो विसिन्वयाई इमेसि तु ॥७॥

तप्यते तदा देवभवे विरतेरभावात् कथं 'सम्मत्तंमि उ लद्धे पलियपुट्टुत्तेण सावओ होजा' इत्येतद् घटते !, अत्रोच्यते, तस्यामवस्थायां यावती स्थिति क्षपयति तान्तीमन्यां यद्भाति, ततो देशोनसागरोपमकोटीकोटीरूपाया अधिकृतकर्मस्थितेः पल्योपमपृथक्त्वस्य नापगमो भवतीति न देवभवादौ देशविरतिलाभः स्यादिति न विरोधः । तदेवं सम्यक्त्वलाभेऽपि व्रतप्रतिपत्तौ भजनेति स्थितमिति गार्थार्थः ॥६॥ 'सम्यक्त्वादिश्रावकधर्मवक्ष्य' इति यदुक्तं, तत्र सम्यक्त्वमुक्तं, अथादिशब्दाक्षिप्तान्यनुव्रतादीनि विभजिष्यतमिति गार्थार्थः ॥६॥ 'पंचेत्यादि, पञ्चेति सङ्ख्या, तुल्यदोऽवधारणे, ततः पञ्चैव, न चत्वारि, मध्यमतीर्थेषु महाव्रतानीत्र, पुस्तप्रस्तावनार्थमाह—'पंचेत्यादि, पञ्चेति सङ्ख्या, तुल्यदोऽवधारणे, ततः पञ्चैव, न चत्वारि, मध्यमतीर्थेषु महाव्रतानीत्र, यतः शैलकञ्जाते शैलकराजो नेमिनाथशिष्यस्यान्तिके पञ्चाणुव्रतिकं सप्तशिखाव्रतिकं श्रमणोपासकधर्म प्रतिपन्न इत्यभिहितम्, अणूनि लघूनि व्रतानि-नियमा अणुव्रतानि, अणुत्वं चामीपां महाव्रतापेक्षं, अणोर्वा-यत्यपेक्षया लघोर्गुणस्यानिनो व्रतान्यनुव्रतानि, अध-वाऽनु-पथान्महाव्रतप्ररूपणापेक्षया व्रतान्यनुव्रतानि, पूर्वं हि महाव्रतानि प्ररूप्यन्ते ततस्तत्प्रतिपत्त्यसमर्थस्यानुव्रतानि, यदाह—'ज-इधम्मस्सऽसमत्थे जुज्जति तदेमणं पि साहूणं' किंस्वरूपाणि तानीत्याह-स्थूला-असूक्ष्माः कुट्टपिभिरपि प्राणित्वेन प्रायः प्रतीय-मानत्वाद्द्वीन्द्रियादयः, उ एव स्थूलकाः, एतेनैकेन्द्रियाणां व्युदासः, सम्यग्दृष्टिभिरेव प्रायः प्रतीयमानत्वेन तेषां मूक्ष्मत्वात्, प्राणा-उच्छ्वासादयस्तद्योगात्प्राणाः प्राणिनः, अनेनाचेतनानां व्युदासः, तद्वधस्येहाप्रत्याख्येयत्वात्, तेषां वधो-हिंसा तस्य विरमणं-विरतिः स्थूलकप्राणवधविरमणं, तदादि-प्रथमं येषां तानि तथा, मूलगुणाश्चैतानि परिभाष्यन्ते, श्रावकधर्मतरोर्मूलकल्पत्वात्, गुण-व्रतादीनि तु तदुपचयलक्षणगुणनिबन्धनत्वेनात्मसत्तां विभ्रति, ततस्तानि श्रावकधर्ममहाद्रुमस्य शाखाप्रत्याख्याना(प्रख्या)न्युत्तर-

धूलगपाणवहस्ता विरई दुविहो य सो वहो होइ । संकप्पारंमेहिं वज्जइ संकप्पओ विहिणा ॥८॥
 गुरुमूले सुयधम्मो संविग्गो इत्तरं व इयरं वा । वज्जितु तओ सम्मं चज्जेइ इमे य अइयारे ॥९॥

गुणपरिभाषाभाजि, तथा चाह—‘उत्तरगुणा’ इति उत्तररूपा गुणा उत्तरगुणाः, उपचयहेतव इत्यर्थः, तुशब्दः पुनरर्थः, तस्य चान्ये तु इत्येवं प्रयोगः, तद्वचन्ये तु—प्राणवधविरमणादिभ्योऽपरे पुनर्दिग्वतादयो गुणवतशिक्षाव्रतरूपाः, ‘इमेसिं तु चि’ तुशब्दस्यैव-
 क्लारार्थत्वादमीपाभेवाणुव्रतानां मूलगुणत्वेन रूढानामुत्तरगुणा इति योग इति गार्थार्थः ॥७॥ ‘स्थूलकप्राणवधविरमणादीनि पञ्चा-
 णुव्रतानी’त्युक्तं, तत्र प्रथमाणुव्रतस्वरूपप्रतिपादनायाह—‘धूले’त्यादि, स्थूलकप्राणवधस्य पूर्वोक्तस्वरूपस्य, इह च विरतिशब्दयोगे
 पञ्चमीप्राप्तावपि पष्ठीनिर्देशः सम्बन्धविवक्षणात्, दीर्घत्वं च प्राकृतत्वात्, विरतिर्विरमणं—निवृत्तिः, प्रथमाणुव्रतं भवतीति शेषः,
 किमपिशेषेण विरतिरणुव्रतं?, नैवमित्यत आह—द्विविधो—द्विप्रकारः, चशब्दः पुनःशब्दार्थः, ‘सोचि’ यस्य स्थूलप्राणवधस्य विरतिः
 प्रथमाणुव्रतं भवत्यसौ वधो—हननं भवति—वर्तते, कथमित्याह—संकल्परम्भाभ्यां, तत्र व्यापादनाभिसन्धिः सङ्कल्पः, कृष्यादिकः
 पुनरारम्भः, एवंविधद्विविधे स्थिते स्थूलप्राणवधविरतिं प्रतिपद्यमानः श्रावको वर्जयति—प्रत्याख्यानतः परिहरति, स्थूलकप्राणवध-
 मिति प्रक्रमः, प्रत्याख्यानं चावश्यकचूषणमिवमुक्तम्—“धूलगं पाणातिवायं संकप्पओ पच्चवत्थामि जावल्लीवाए दुविहं तिविहेणं म-
 ज्जेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि तस्स मंते ! पडिक्कमामि निंदांमि गरिहांमि अप्पाणं वोसिरामित्ति”, कथं?—सङ्कल्पतो-
 यधामिसन्धिमाश्रित्य, नारम्भतोऽपि, गृहस्थस्यारम्भमर्जनासंभवात्, कथं संभवतीत्याह—विधिना—आगमोक्तप्रकारेणेति गार्थार्थः ॥८॥
 ‘विधिने’त्युक्तमथ तमेव वधवर्जनविधिं तदुत्तरविधिं च दर्शयन्नाह—‘गुरुमूले’त्यादि, गुरुः—सम्यग्ज्ञानक्रियायुक्तः सम्यग्धर्म-

शास्त्रार्थदेशकः, यदाह—“धर्मज्ञो धर्मकर्ता च, सदा धर्मपरायणः। सत्त्वेभ्यो धर्मशास्त्रार्थदेशको गुरुरुच्यते ॥१॥” अथवा—“जो जेण गुरुधर्मे निओइओ संजण गिहिणा या। सो चेव तस्स भण्णति धम्मगुरु धम्मदाणाओ ॥१॥” तस्य गुरोः—आचार्यादिर्मूलम्—अन्तिकं गुरुमूलं तत्र गुरुमूले, अनेनान्यत्र धर्मश्रवणप्रतिषेधो दर्शितः, विपर्यस्तबोधसंभवात्, श्रुतधर्मा—आकर्णितानुव्रतादिप्रतिपादनपरान्तिप्रवचना, अनेन चाश्रुतागमस्य ज्ञानाभावेन व्रतप्रतिपत्तिर्न सम्यगिति तत्प्रतिषेधो दर्शितः, यदाह—“जस्स नो इमं उवगयं भग्गइमे जीया इमे अजीया इमे तसा इमे थावरा तस्स नो सुपच्चखायं भवति, से दुपच्चखाई मोसं भासं भासति, नो सचं भासं भासइत्ति।” तथा स्वयमुत्प्रेक्षितशास्त्रस्यापि प्रतिषेध उक्तः, स्वयमुत्प्रेक्षणे हि सम्यक्शास्त्रार्थानिवगमेन सम्यक्प्रवृत्त्यभावात्, यदाह—“न हि भवति निर्विगोपरमनुपासितगुरुकुलस्य विज्ञानम्। प्रकटितपञ्चाङ्गां पश्यत नृत्यं मयूरस्य ॥१॥” तथा श्रुतधर्मत्वादेव संविग्नो मोक्षसुखामिलायी सन् संसारभीतो वा, अन्यथाविधस्य हि व्रतपतिपत्तिर्न मोक्षाय स्यात्, इत्वरम्—अल्पकालं यावच्चतुर्मासादिकालावधित्वेनेत्यर्थः, वाद्यब्दो विकल्पे, इतरं वा—यहुकालं यावत्, यावज्जीवमित्यर्थः, वाद्यब्दो विकल्पार्थ एव, स्थूलग्राणवधमिति प्रकृतम्, वर्जयित्वा—प्रत्यारुपाय, अनेन पूर्वगाथाद्यचितो वधवर्जनविधिरुक्तः, ‘तओ’त्ति त्रकः श्रुतधर्मादिविशेषणः प्राणी, यदि पुनस्तत इति वधवर्जनानन्तरमिति व्याख्यायते तदा त्वाप्रत्ययेनैवानन्तर्यस्याभिधानात्तत इति पुनरुक्तमापद्यते, अथवा लोकभणित्यपेक्षया निर्व्यवधानार्थताकल्पेनेन तत इत्यपि न दुष्टम्, तथा हि वक्तारो भवन्ति—‘श्रुत्वा पीत्वा ततस्ते गता’ इति, कथमित्याह—सम्यग्—भावशुद्ध्या वर्जयति—परिहरति नासेवते, वधप्रत्यारूप्यानेनैवातिचाराणां प्रत्यारूपातत्वात्, इह वर्जनमनासेवनं व्याख्यातम्, ‘इमेत्ति’ इमान् वक्ष्यमाणत्वेन प्रत्यधासन्नान्, अतीचारान्—अतिक्रमान् वधविरतिमालिन्यानीतियावत्, ननु सर्वविरता-

वेवातीचारा भवन्ति, संज्वलनोदय एव तेषामभिधानात्, यदाह—“सन्वेदविय अइयारा संजलणाणं तु उदयओ होति । मूलच्छेजं
 पुण होइ वारसण्हं कसायाणं ॥१॥” संज्वलनोदयश्च सर्वविरतानामेव, देशविरतानां तु प्रत्याख्यानावरणोदय इति न देशविरता-
 चतिचारसंभवः, युज्यते चैतद्, अल्पीयस्त्वात्तस्याः, कुन्थुशरीरे व्रणाधभावत्, तथाहि—प्रथमाणुव्रते स्थूलसङ्कल्पनिरपराधद्विविध-
 निविधेनेत्यादिभिर्विकल्पैर्विशेषितत्वेनातिषङ्गमतां गते देशाभावात् कथं देशविराधनारूपा अतिचारा भवन्तु ? अतः सर्वनाश एव
 तस्योपपद्यते, कुन्थुशरीरस्यैव, महाव्रतेषु तु ते संभवन्ति, मद्वादेव, हस्तिशरीरे व्रणपट्टवन्धादिवत् इति, अत्रोच्यते, देशविरता-
 चतिचारा न भवन्तीत्यसंगतं, उपासकदशादिषु प्रतिव्रतमतिचारपञ्चक्राभिधानात्, अथ भङ्गा एव ते, न त्वतिचाराः, नैवम्,
 भङ्गाप्रेरेनातिचारस्यागमे सम्मतत्वात्, यदाह—“जारिसओ जइभेओ जह जायइ जह य तत्थ दोसगुणा । जयणा जह अइयारा
 भङ्गो तह भाण्णा नेया ॥१॥” न चेयं गाथा न प्रमाणं, पूर्वान्तर्गतयाऽस्याः प्रतिपादनात्, यद्योक्तम्—‘सर्वेदतिचाराः संज्वल-
 नोदय एवेति’ तत् सत्यम्, केवलं सर्वविरतिचारित्रमेवाश्रित्य तदुच्यते, न तु देशविरतिसम्यक्त्वे, यतः ‘सन्वेदविय अइयारे’
 इत्यादिगाथाया एवं क्पाख्या-संज्वलनानामेवोदये सर्वविरतावतिचारा भवन्ति, शेषोदये तु मूलच्छेधमेव तस्यामिति, एवं च न
 देशविरतावतिचाराभावः, यद्यप्यपिकृतगाथापार्थस्य व्याख्या प्रकारान्तरेणोच्यते, यथा—मूलच्छेदः सर्वविरतेऽस्तुतीयानामुदये, देश-
 विशेषेतितीयानां, सम्यक्त्वस्य प्रथमानामिति. तेनापि देशविरत्यादौ नातिचाराभावः, तथाहि—यथा संज्वलनोदये सर्वविरतिर-
 भाषणे, पचातिचाराश्च भवन्ति, एवं प्रत्याख्यानावरणोदये देशविरतिस्तदतिचाराश्च, अप्रत्याख्यानावरणोदये सम्यक्त्वं तदति-
 भाषणं भाषणं, न्यायस्य समानत्वात्, विचित्रो हुदयः क्पायाणां, ततोऽसौ गुणलाभस्याविबन्धकस्तदतिचाराणां च निमित्तं

बंधवहं छविछेयं (बंधवहं छविछेयं) अहंभारं
भक्तपाणवोच्छेयं। कोहाहदूसियमणो गोमणुयाईण णो कुणह ॥१०॥

भवति, संज्वलनोदयवदिति, अन्ये पुनराहुः—सम्यक्त्वदेशविरत्यतिचाराः क्रमेण प्रथमद्वितीयकपायोदयाद्भवन्ति, विचित्रो हि तदुदयो देशतः सर्वतश्च विराधनाया हेतुर्भवतीति, यश्च कुन्थुष्टान्तोऽसावसङ्गत एव, दृष्टान्तान्तरवाधितत्वात्तस्य, तथाहि—द्वस्ति नोऽतिलघुर्मनुष्यस्तस्य च व्रणादिः संभवत्येवेति, यच्चोच्यते—अनन्तानुबन्ध्यादिकपायद्वादशकस्य सर्वधातित्वेनाभिधानात्तदुदये सम्यक्त्वादीनां भङ्ग एवेति, तदयुक्तम्, सर्वविरत्यपेक्षयैव सर्वधातित्वेन तस्य व्याख्यातत्वात्, तदेवं देशविरतावतिचारसम्भवोऽस्तीति उच्यते ॥२॥ 'वर्जयतीमानतिचारा' नित्युक्तं, अथ तानेव अकरणीयतया प्रतिषेधयन्नाह—'बंधवह'मित्यादि, बन्धश्च—रज्जुदाम-गाधार्यः ॥२॥ 'वर्जयतीमानतिचारा' नित्युक्तं, अथ तानेव अकरणीयतया प्रतिषेधयन्नाह—'बंधवह'मित्यादि, बन्धश्च—रज्जुदाम-नकादिभिः संयमनं बधश्च—कशादिभिर्हननं, बन्धवधमिति समाहारद्वन्द्वः, तन्न करोतीति सम्यन्धः, छविः—त्वक् तद्योगाच्छरीरमपि छविस्तस्य च्छेदः—असिपुत्रिकादिभिः पाटनं छविच्छेदस्तम्, बंधवधछविच्छेदमिति पाठान्तरं व्यक्तं च, बह्वंधमित्यन्ये, तथा भरणं भारः अतीव भारोऽतिभारः—प्रभूतस्य पूगफलादेर्गवादिपृष्ठादाचारोहणमतस्तम्, तथा भक्तपानयोः—भोजनोदकयोर्व्यवच्छेदो—निरोधो भक्तपानव्यवच्छेदस्तम्, इह समुच्चयार्थश्चन्द्रो लुप्तो द्रष्टव्यः, एवमविशेषेण बन्धादीनामकरणीयतयोपदेशे सति प्रियपुत्रादेर्विन-यग्राहणरोगचिकित्साद्यर्थानामपि तेषां व्रतमालिन्यनिमित्तता प्रसज्यते, ततस्तत्परिहारार्थमाह—क्रोधादिदूषितमनाः—क्रोषन्क्रोभादि-कपायकलङ्कितान्तःकरणः, प्राणिप्राणप्रहाणनिरपेक्ष इत्यर्थः, सापेक्षस्य तु बन्धादिक्ररणेऽपि सदयत्वाच्चातिचार इत्युक्तं भवति, अनेन च यदुक्तं प्राग् 'माचार्यसङ्गतमिति' तदुपदर्शितम्, यत आगमे निर्विशेषणा एवामी दर्शिता इतीह गम्यम्, गोमनुष्या-

दीनां बलीवर्दनप्रभृतीनां, आदिशब्दात्कारिकरमरासभादिपरिग्रहः, नो-नैव करोति-विदधाति, एतत्करणे हि व्रतस्य मालिन्य-
प्राप्तेरिति, यच्च वर्जयतीति क्रियायामनुवर्तमानायामपि न करोतीत्युक्तं तदेतेषामत्यर्थं परिहारार्थमिति, अत्र चायमाचक्ष्यकचूर्णयो-
बुक्तो विधिः-बन्धो द्विपदानां चतुष्पदानां वा स्यात्, सोऽप्यर्थायानर्थाय वा, तत्रानर्थाय तावन्नासौ विधातुं युज्यते, अर्थाय पुन-
रसौ द्विविधः स्यात्-सापेक्षो निरपेक्षश्च, तत्र निरपेक्षो नाम यन्निश्चलमत्यर्थं वक्ष्यते, सापेक्षः पुनर्यद्दामग्रन्थिना, यश्च पद्मः सन्
शक्यते प्रदीपनकादिषु विमोचयितुं वा छेदुं वा, एवं तावच्चतुष्पदानां बन्धः, तथा द्विपदानामपि दासो वा दासी वा चौरो वा पाठा-
दिप्रमत्तः पुत्रो वा यदि वक्ष्यते तदा स विक्रमेणैव बन्धनीयो रक्षणीयश्च तथा यथाऽग्निभयादिषु न विनश्यति, तथा ते किल द्विप-
दचतुष्पदाः श्रावकेण संग्रहीतव्या येऽद्यद्वा एवासत् इति, बधोऽपि तथैव, नवरं निरपेक्षबधो निर्दयताडना, सापेक्षबधः पुनरेवं-आदित
एव भीतर्पणदा श्रावकेण भवितव्यं, यदि पुनर्न करोति कोऽपि चिनयं तदा तं मर्माणि मुक्त्वा लक्ष्या दवरकेण वा सकृद्विचो
ताडयेदिति, छविच्छेदोऽपि तथैव, नवरं निरपेक्षो हस्तपादकर्णनासिकादि यन्निर्दयं छिनत्ति, सापेक्षः पुनर्यद्दण्डं वाऽरुर्वा छिन्द्याद्वा
दहेदिति, तथाऽतिभारो नारोपयितव्यः, पूर्वमेव हि या द्विपदादिवाहनेन जीविका सा श्राद्धेन मोक्तव्या, अथान्याऽसौ न भवेत्तदा
द्विपदो यं भारं स्वयमुत्क्षिपत्यतारयति च तं वाहयेत्, चतुष्पदस्य तु यथोचितभारादसौ किञ्चिदूनः क्रियते, हलशकटादिषु पुन-
रुचितवेलायामसौ मुच्यत इति, तथा भक्त्यानव्यवच्छेदो न कस्यापि कर्तव्यः, तीक्ष्णबुभुक्षो ह्यन्यथा म्रियते, सोऽप्यर्थानर्थोदि-
भेदो गन्धवद्द्रष्टव्यः, नवरं सापेक्षो रोगचिकित्सार्थं स्यात्, अपराधकारिणि च वाचैव वदेत्-‘यदद्य ते न दास्यते भोजनादि’, शा-
न्तिनिमित्तं वोपवासं कारयेत्, किं बहुना?, यथा मूलगुणस्य घ्राणातिपातविरमणस्यातिचारो न भवति तथा सर्वत्र यतनया यति-

धूलमुसावायस्स य विरई सो पंचहा समासेणं । कण्णागोभोमालिय णासहरणकूडसच्चिम्बज्जे ॥११॥

धूलमुसावायस्स य विरई सो पंचहा समासेणं । कण्णागोभोमालिय णासहरणकूडसच्चिम्बज्जे ॥११॥
तव्यमिति, ननु प्राणातिपात एव त्रतिना प्रत्याख्यातस्ततो बन्धादिकरणेऽपि न दोषः, विरतेरखण्डितत्वात्, अथ बन्धादयोऽपि प्रत्याख्यातास्तदा तत्करणे व्रतभङ्ग एव, विरतिखण्डनात्, किंच-बन्धादीनां प्रत्याख्येयत्वेऽपि विवक्षितव्रतेयत्ता विशीर्येत, प्रतिव्रतं पञ्चानामतिचारव्रतानामाधिक्यात्, इत्येवं न बन्धादीनामतिचारतेति, अत्रोच्यते-सत्यं, प्राणातिपात एव प्रत्याख्यातो, न बन्धादयः, केवलं तत्प्रत्याख्यानेऽर्थतस्तेऽपि प्रत्याख्याता इह द्रष्टव्याः, तदुपायत्वात्तेषाम्, न च बन्धादिकरणेऽपि व्रतभङ्गः, किंतु अतिचार एव, कथं?, इह द्विविधं व्रतम्-अन्तर्दृष्ट्या बहिर्दृष्ट्या च, तत्र मारयामीति विकल्पाभावेन यदा कोपाद्यावेशात्परप्राणप्रहाणमविगणयन् बन्धादौ प्रवर्तते, न च प्राणघातो भवति, तदा दयावर्जिततया विरत्यनपेक्षप्रवृत्तत्वेनान्तर्दृष्ट्या व्रतस्य भङ्गः, प्राणिघाताभावश्च बहिर्दृष्ट्या पालनमिति देशस्य भङ्गनादेशस्यैव च पालनादतिचारव्यपदेशः प्रवर्तते, तदुक्तम्-“न मारयामीतिकृतव्रतस्य, विनैव मृत्युं क इहातिचारः? । निगद्यते यः कुपितो बन्धादीन्, करोत्यसौ स्यान्नियमानपेक्षः ॥१॥ मृत्योरभावान्नियमोऽस्ति तस्य, कोपादयाहीनतया तु भग्नः । देशस्य भङ्गादनुपालनाच्च, पूज्या अतीचारमुदाहरन्ति ॥२॥” यच्चोक्तं ‘व्रतेयत्ता विशीर्येते’ति तदयुक्तम्, विशुद्धहिंसादिविरतिसद्भावे हि बन्धादीनामभाव एवेति, तदेवं बन्धादयोऽतिचारा एवेति, बन्धादिग्रहणस्य चोपलक्षणत्वान्मन्त्रब्रह्मप्रयोगादयोऽन्येऽप्येवमत्रातिचारतया दृश्या इति गार्थार्थः ॥ १० ॥ उक्तं सातिचारं प्रथमाणुव्रतं, अथ द्वितीयमाह-‘धूले’-त्यादि, स्थूलः-परिस्थूलवस्तुविषयोऽतिदुष्टविवक्षासमुद्भवः स चासौ मृपावादश्च-अनृतवदनं स्थूलमृपावादस्तस्य, न तु सूक्ष्म-

त्रिः प्रथमाणुव्रतं, स्थूलमृपावादस्य पुन-

इह सहस्रभवत्वाणं रहसा य सदारमन्तभेयं च । मोसोवएस्यं कूडलेहकरणं च चजेइ ॥१२॥

विरतिः-निवृत्तिर्द्वितीयमणुव्रतम्, भवतीति गम्यते, स इति-स्थूलमुपावादः, पञ्चभिः प्रकारैः, कथं?-समासेन-संक्षे-
पेण, कन्यालीकामिरुपलक्षणवचनैः सकलमुपावादभेदानां संग्रहात्, पञ्चविधत्वमेवाह-कन्या च कुमारी, गोश्च बहुला, भूमिश्च
भूरिति द्वन्द्वः तासु विषयेऽलीकं-अनृतं कन्यागोभूम्यलीकम्, इहानुस्वारस्याश्रवणमलीकशब्दे च ह्रस्वत्वश्रुतिः प्राकृतशैलीवशात्,
तथा न्यस्यते-रक्षणायान्यस्मै समर्प्यत इति न्यासो-रूपकादिस्तस्य हरणं न्यासहरणं तच्च कूटसाक्ष्यं च-व्यंसकसत्यत्वं न्यासहरण-
कूटसाक्ष्यं तत्र च विषये, स्थूलमुपावादो भवतीति पञ्चविधत्वम्, अथवा न्यासहरणे कूटसाक्ष्ये च यदलीकं तत्तदेवेति, (यद्वा) कन्या-
गोभूम्यलीकं च न्यासहरणं च कूटसाक्ष्यं चेति समाहारद्वन्द्वः, प्रथमैकवचनस्याने चैकारश्रुतिः प्राकृतत्वात् 'कयरे तुम'मित्या-
दिवत् । तत्र कन्यालीकमभिन्नकन्यामित्रां वक्ति, विपर्ययं वा, इदं च सर्वकुमारादिद्विपदविपयालीकोपलक्षणम्, गवालीकं पुन-
रल्पक्षीरां गां बहुक्षीरां विपर्ययं वा वक्ति, इदमपि सर्वचतुष्पदविपयालीकोपलक्षणम्, भूम्यलीकं तु परसत्कादिकामप्यात्मादि-
सत्कां भुवं वक्ति, इदं च शेषपृथिव्याद्यपदद्रव्यविपयालीकोपलक्षणम्, अथ द्विपदचतुष्पदापदग्रहणमेव कस्मान्न कृतम्?, अत्रो-
च्यते, कन्याद्यलीकानां लोकेऽतिगर्हितत्वेन रूढत्वादिति, न्यासहरणं तु स्तेयस्वरूपं, तत्र चापलापवचनं मुपावादः, इदं चैतेनैव
विशेषेण पूर्वालीकेभ्यो भेदेनोपात्तम्, कूटसाक्ष्यं तत्र यत् क्रोधमत्सराद्यभिभूतः प्रमाणीकृतः सन् कूटं वक्ति यथाऽस्याहमत्र साक्षी,
अस्य च परकीयपापसमर्थकत्वलक्षणं विशेषमाश्रित्य पूर्वोभ्यो भेदेनोपन्यास इति गाथार्थः ॥१३॥ एतस्यैवातिचारानाह-'इहे'त्यादि,
इह स्थूलमुपावादविरतौ सहसा-अनालोच्याभ्याख्यानं-अतद्वोषाध्यारोपणं, यथा चौरत्वं पारदारिको वेत्यादि, तद्वर्जयतीति

योगः?, तथा रहमा-एकान्तेन हेतुनाऽभ्याख्यानमिति वर्तते, एतदुक्तं भवति-रहसि मन्त्रयमाणानभिधत्ते-एते हीदं चेदं च राज-
 विरुद्धादिकं मंत्रगतं इति, चक्षन्दो रहसेत्यस्याभ्याख्यानशब्देन संवन्धनार्थः, तथा स्वदारमन्त्रमेदं-स्वकलप्रविश्रब्धभाषितान्य-
 कथनगू, दारप्रहणं चेह मित्राद्युपलक्षणार्थम्, चक्षन्दः समुपये, तथा मृपा-अलीकयदनविषय उपदेशो यस्य स तथा तद्भाषस्तत्ता-
 ता मृपोपदेशतां, अथवा मृपोपदेश एव मृपोपदेशकः, इदमेवं धैवं च ब्रूहीत्यादिकमसत्यामिधानशिष्यणमतस्तम् (४), तथा कूटलेखस्य-
 अमद्भूतार्थमूनकाधलेखनस्य करणं-विधानं कूटलेखकरणं तत्र (५), चक्षन्दः समुपये, यज्ञयति-परिहरति मृपावादप्रती, यत एतानि
 समाचरन्तिनरति द्वितीयाण्युपगतमिति । नन्वाद्ययोरितिचारयोर्न परस्परं विशेषोऽसद्वोपापोपणस्योभयप्रापि तुल्यत्वात्, सत्यं, केवलं
 रहोऽभ्याख्यानं रहोनिमित्तचित्कर्तृमात्रपूर्वकं संमचिनोऽभ्याख्येयार्थस्यामिधानं इतरस्त्वचित्कर्तृपूर्वकमेवेति विशेषः, नन्वभ्याख्यान-
 मतद्वोपाभिधानरूपत्वेन प्रत्याख्यातत्वाद्भ्रष्ट एव, न त्वतिचार इति, सत्यं, किंतु यदा परोपघातक्रमनाभोगादिनाऽभिधत्ते तदा
 संश्लेषाभावेन व्रतानपेक्षत्याभावाच्च यतस्य भद्रः परोपघातहेतुत्वाच्च भद्र इति यद्भाष्यरूपोऽतिचारः, यदा पुनस्तीप्रसङ्गशब्द-
 म्याख्याति तदा भद्र एव, व्रतनिरपेक्षत्वात्, आह च-“सदसम्भ्रमखलाणाई जाणतो जइ करेज तो भंगो । जइ पुण्डनाभोगाईहिंति
 तो होइ अइयारो ॥१॥” स्वदारमंत्रमेदं पुनरनुवादरूपत्वेन सत्यत्वात् यद्यपि नातिचारो घटते तथापि मन्त्रितार्थप्रकाशनजनित-
 लज्जादितः स्वदारादेर्मरणादिसंभवेन परमार्थतः तस्यासत्यत्वात् कथंचिद्भाष्यरूपत्वादतिचार एव, तथा मृपोपदेशो यद्यपि मृपा
 न वादयामीत्यत्र न यदापि न वादयामीत्यत्र वा व्रते भद्र एव, न वदामीति व्रतान्तरे तु न किञ्चन, तथापि महत्साकाराना-
 भोगाभ्यामतिक्रमक्यतिक्रमातिचारिर्वा मृपावादे परप्रवर्तने व्रतस्यातिचारोऽयं, अथवा यतसंश्लेषणमुद्ध्या परवृत्तान्तकथनद्वारेण मृपो-

थूलादत्तादाणे विरहं तं दुविहमो उ णिदिहं । सच्चित्ताचित्तसुं लवणहिरण्णाहवत्तुगयं ॥ १३ ॥
 वज्जइ इह तेणाहडतक्करजोगं विरुद्धरज्जं च । कूडतुलकूडमाणं तप्पडिरूवं च ववहारं ॥ १४ ॥

पदेऽं यच्छतोऽतिचारोऽयं, व्रतसन्त्यपेक्षत्वाद् मृषावादे परमवर्तनाच्च, भग्नाभग्रूपत्वाद्भवत्सेति, कूटलेखकरणं तु यद्यपि कायेन मृषा-
 वादं न करोमीत्यस्य न करोमि न कारयामीत्यस्य वा व्रतस्य भङ्ग एव व्रतान्तरे तु न किञ्चन तथापि सहसाकारादिनाऽतिक्रमा-
 दिना वाऽतिचारः, अथवा मृषावाद इति मृषाभग्नं मया प्रत्याख्यातमिदं पुनर्लेखनमिति भावनया मुग्धबुद्धेर्व्रतसन्त्यपेक्षस्यातिचार
 इति गार्थाः ॥ १२ ॥ उक्तं सातिचारं द्वितीयमणुव्रतं, अधुना तृतीयमाह—‘धूले’त्यादि, स्थूलं च तददत्तस्य—अवितीर्णस्य द्रव्य-
 स्यादानं च—ग्रहणं स्थूलादत्तानम्, इहादत्तं द्विविधं—स्थूलं सूक्ष्मं च, तत्र परिस्थूलवस्तुविषयं चौयरोपणहेतुत्वेन प्रसिद्धं स्थूलं,
 तद्विपरीतं तु सूक्ष्मम्, तत्र स्थूलादत्तादाने—तद्विषया विरतिः—निवृत्तिस्त्वृतीयमणुव्रतमिति प्रक्रमः, ततु—तत्पुनरदत्तादानं, द्विवि-
 धं—द्विप्रकारम्, ‘ओ’ इति ‘मो’ इति वा निपातः पादपूर्णार्थः, तुशब्दः पुनरर्थो भिन्नक्रमश्च, ततु इत्येवं योजित एव, निर्दिष्टं—क-
 शितमागम इति गम्यते, ‘दुविहिमो विणिदिहं’ इति पाठान्तरम्, द्वैविध्यमेवाह—सच्चित्ताचित्तेषु—विद्यमानचैतन्याचैतन्येषु वस्तुषु,
 एतद्विषयमित्यर्थः, एतदेवोदाहरणाह—लवणं च—क्षारविशेषो हिरण्यं च—सुवर्णमादिर्येषां तानि वस्तूनि च २ तेषु गतं—अवस्थितं ल-
 वणहिरण्यादिवस्तुगतम्, तत्र लवणशब्देन सच्चित्तादत्तादानमुदाहृतं, हिरण्यशब्देनाच्चित्तादत्तादानं, आदिशब्दाच्चाश्ववस्त्रादिपरिग्रहः,
 मिश्रादत्तादानं त्वनयोरेवान्तर्भूतत्वान्न पृथग्विबक्षितं, संक्षेपस्यैव प्रस्तुतत्वादिति गार्थाः ॥ १३ ॥ इहातिचाराणाह—‘वज्जइ’-
 त्यादि, व्याख्या—वर्जयति—परिहरति, इह—अदत्तादानविरतो, स्तेनः—चौरास्तेराहृतं—आनीतं किञ्चित् कुङ्कुमादि स्तेनाहृतम्, तस्क-

राः-चौरास्तेषां योगो-हरणक्रियायां प्रेरणं 'हरत यूयं' इत्यभ्यनुज्ञा तस्करयोगः, स्तेनाहृतं च तस्करयोगश्चेति समाहारद्वन्द्वस्तत्, तथा विरुद्धः-स्वकीयस्य राज्ञः प्रतिपन्थी तस्य राज्यं-कटकं देशो वा विरुद्धराज्यं, तद्वर्जयति, गमनत इति शेषः, चशब्दः समुच्चये, तथा कूटा-प्रसिद्धस्वभावापेक्षया न्यूनाऽधिका वा तुला प्रतीता कूटतुला, सा च मानं च-न्यूनमधिकं वा कुडवादि कूटतुलाकूटमानं तद् वर्जयतीति योगः, तथा तेनाधिकृतेन व्रीह्यादिना घृतादिना वा प्रतिरूपं-सदृशं पलंज्यादि वसादि वा द्रव्य यत्र व्यवहारे स तत्प्रतिरूपः, तत्प्रतिरूपेण वा-सुवर्णादिसदृशेन युक्तिमुवर्णादिना द्रव्येण यो व्यवहारः स तदभेदोपचरात्तत्प्रतिरूप एवोच्यते, अतस्तं तत्प्रतिरूपं, चशब्दः समुच्चये, व्यवहारं-विक्रयं वर्जयति, यत एतानि समाचरन्नतिचरति तृतीयाणुव्रतम्, अतिचारभावना चैवम्-स्तेनाहृतं काणक्येण लोभदोषात् प्रच्छन्नं गुह्यश्चौरो भवति, यदाह-"चौरश्चौरापको मंत्री, भेदज्ञः काणककयी। अन्नदः स्थानदश्चैव, चौरः सप्तविधः स्मृतः ॥१॥" तत्तथौर्यकरणाद्व्रतभङ्गो वाणिज्यमेव मया विधीयते न चोरिकेत्यध्यवसायेन व्रतानपेक्षत्वाभावादभङ्ग इति भङ्गामङ्गरूपोऽतिचारः, तस्करप्रयोगस्तु यद्यपि चौर्यं न करोमि न कारयामीत्येवंप्रतिपन्नव्रतस्य भङ्ग एव, तथापि "किमधुना यूयं निर्व्यापारास्तिष्ठथ ? यदि वो भक्तकादि नास्ति तदाहं तद्दामि, भवदानीतमोषस्य वा यदि विक्रायको न विद्यते तदाऽहं विक्रेष्ये" इत्येवंविधवचनैश्चौरान् व्यापारयतः स्वकल्पनया तद्व्यापारणं परिहरतो व्रतसापेक्षस्यासावतीचार इति, विरुद्धराज्यातिक्रमस्तु यद्यपि स्वस्वामिनाऽननुज्ञातस्य परकटकादिप्रवेशस्य 'सामीजीवादत्तं तित्थयेरेणं तदेव य गुरुहि' इत्यदत्तादानलक्षणयोगेन विरुद्धराज्यातिक्रमकारिणां च चौर्यदण्डयोगेनादत्तादानरूपत्वाद्भङ्ग एव तथापि विरुद्धराज्यातिक्रमं कुर्वता मया वाणिज्यमेव कृतं, न चौर्यमिति भावनया व्रतसापेक्षत्वात् लोके च चौरौज्यमिति व्यपदेशाभावादतिचारोऽयमिति, तथा कूटतु-

परदारस्स य विरई ओरालवेउव्वभेयओ दुविहं । एयमिह मुणेयव्वं सदारसंतोसमो एत्थ ॥१५॥

लादिव्यवहारस्तत्प्रतिरूपकव्यवहारश्च परव्यसनेन परधनग्रहणरूपत्वादङ्ग एव, केवलं छात्रखननादिकमेव चौर्यं कूटतुलादिव्यवहार-
तत्प्रतिरूपव्यवहारौ तु वणिक्कलैवेति स्वकीयकल्पनया व्रतसंरक्षणोद्यततपाऽतिचार इति, अथवा स्तेनाहृतग्रहणादयः पञ्चाप्यमी
व्यक्तचौर्यरूपा एव, केवलं सहसाकारादिनाऽतिक्रमादिना वा प्रकारेण विधीयमाना अतीचारतया व्यपदिश्यन्त इति, न चैते राज-
राजसेवकादीनां न संभवन्ति, तथाहि-आद्ययोः स्पष्ट एव तेषां संभवः, विरुद्धराज्यातिक्रमस्तु यदा सामन्तादि स्वस्वामिनो वृत्ति-
मुपनीवति तद्विरुद्धस्य च सहायीभवति तदा तस्यातिचारो भवति, कूटतुलादयस्तु यदा भाण्डागारद्व्याणां विनिमयं कारयति
तदा राज्ञोऽप्यतिचाराः स्युरिति गाथार्थः ॥१४॥ उक्तं सातिचारं तृतीयाणुव्रतं, साम्प्रतं चतुर्थमाह—‘परे’त्यादि, परे-आत्मव्य-
तिरिक्ताः पुरुषास्तथा मनुष्यजात्यपेक्षया देवास्तिर्यञ्चथ तेषां दाराः-परिणीतसंगृहीतमेदानि कलत्राणि देव्यस्तिरश्चयथेति परदाराः,
यद्यप्यपरिगृहीतदेव्यस्तिरश्चथ काश्चित्संगृहीतुः परिणेतुश्चाभावाद्देश्याकल्पा भवन्ति तथापि प्रायः परजातीयभोग्यत्वात्परदारा
एव ताः, अतस्तेषां परदाराणाम्, इह विरतिशब्दयोगे पञ्चमीप्राप्तावपि पट्टीनिर्देशः प्राकृतत्वात्, तत एव च दारशब्दस्यैकवच-
नान्तत्वा, ततश्च परकलत्रस्यैव विरतिः-निवृत्तिः, न तु वेश्याया अपीत्यर्थः, चतुर्थाणुव्रतं भवतीति प्रक्रमः, चशब्दः समुच्चये, स
स्वदारसन्धोषश्चेत्येवं द्रष्टव्यः, अथवाऽनुक्तसमुच्चये चशब्दः, तेन सर्वस्वीणां च परपुरुषस्य च परपुरुषस्य च विरतिश्चतुर्थाणु-
व्रतमिति स्यात्, ‘ओरालविउव्वभेयओ’ति ओरालं-ह्यायुर्मांसास्थिवद्धं शरीरं समयपरिमापयोन्यते, यदाह-“मंसट्टिण्हारुद्धं ओरालं
समयपरिभासा”, तत्पुनरोदाहरिकमेव, तथा विक्कुर्विधातुविक्रियार्थः सामयिकोऽस्तीति गम्यते, विक्कुर्वणा वैकुर्विकमित्यादिप्रयोग-

त्यतस्तम्, चशब्दः समुच्चये, एतानि समाचरन्ति चरति चतुर्थानुव्रतमत एतान् वज्रयतीति, इह चाद्यावातचारा स्वदारसंतोषिण एव,
 नेतरस्य, शेषास्तु द्वयोरपीति हरिभद्रसूत्रिमतम्, एतदेव च सूत्रानुपाति, यदाह—“सदारसंतोषस्त इमे पंच अक्षराः” इत्यादि,
 भावना चैवम्—अत्र माटीप्रदानेनेतरकालस्वीकारेण स्वकलत्रीकृत्य वेदयां भुञ्जानस्य स्वकीयकल्पनया स्वदारत्वेन नतसापेक्षचिच-
 त्वाच्च भङ्गः अल्पकालपरिग्रहाच्च वस्तुतोऽस्वकलत्रत्वाद्भङ्ग इति भङ्गाभङ्गरूपोऽतिचारः, अपरिगृहीतागमनं त्वनाभोगादिनाऽतिक्र-
 मादिना चाऽतिचारः, परदारवर्जिनो नैवावतिचारौ, इत्वरकालपरिगृहीतापरिगृहीतयोर्वेदयात्वेनानाथकुलाङ्गनायास्त्वनाथतयैवाप-
 रदारत्वादिति, अपरे त्वाहुः—इत्वरपरिगृहीतागमनं स्वदारसंतोषवतोऽतिचारः, अपरिगृहीतागमनं तु परदारवर्जिनः, तत्र प्रथमभावना
 पूर्ववत्, द्वितीयभावना त्वेवम्—अपरिगृहीता नाम वेदया, तां यदा गृहीतान्यमत्क्रमाटिकामभिगच्छति तदा परदारगमनजन्यदोष-
 संभवात्कथंचित्परदारत्वाच्च भङ्गः वेदयात्वाच्चाभङ्ग इत्यतिचार इति, अन्ये पुनरन्यथा प्राहुः—“परदारवर्जिणो पंच ह्येति तिन्नि उ
 सदारसंतुष्टे। इत्थीए तिन्नि पंच व भंगविगप्तेहि नायव्यं ॥१॥” इह भावना—परेनेतरकालं या परिगृहीता वेदया तद्गमनमतिचारः
 परदारवर्जिनः, कथंचित्तस्याः परदारत्वात्, तथाऽपरिगृहीताया अनाथकुलाङ्गनाया यद्गमनं तदपि तस्यैवातिचारः, लोके परदार-
 त्वेन तस्या रुढत्वात्, तत्कामुकरूपनया च परस्य भर्त्रादेरभावेनापरदारत्वात्, शेषोस्तुभयोरपि स्युः, तथाहि—स्वदारसंतोषिणः
 स्वकलत्रेऽपि तदितरस्य तु वेदयास्वकलत्रयोरपि यदनङ्गरतं तत्साक्षादप्रत्याख्यातमपि न विधेयं, यतोऽसावत्यन्तमीरुतया ब्रह्मचर्यं
 चिकीर्षुरपि यदा वेदोदयासहिष्णुत्वाच्चद्विधातुं न शक्नोति तदा यापनामात्रार्थं स्वदारसंतोषादि प्रतिपद्यते, मैथुनमात्रेणैव च याप-
 नायाः संभवादनङ्गरतमर्थतः प्रत्याख्यातमेव, एवं परविवाहतीव्रकामामिलापावपीत्यतः कथञ्चित्प्रत्याख्यातप्रवृत्तेरतीचारता तेषाम्,

अन्ये त्वनङ्गक्रीडामेवं भावयन्ति-स हि निधुवनमेव व्रतविषय इति स्वकीयकल्पनया तत् परिहरन् स्वदारसंतोषी वैश्यादौ परदार-
 वर्जकस्तु परदारेष्वालिङ्गनादिरूपामनङ्गक्रीडां कुर्वन् कथञ्चिदेवातिचरति व्रतं व्रतसापेक्षत्वादिति, तथा स्वदारसंतोषवता स्वकल-
 यादिनरेण च स्वकलत्रवेश्याभ्यामन्यत्र मनोवाक्कार्यैर्मैथुनं न कार्यं न च कारणीयमित्येवं यदा प्रतिपन्नं व्रतं भवति तदा परविवाह-
 कारणवन्तकारणमर्थतोऽनुष्ठितं भवति, तद्वती च मन्यते 'विवाह एवायं मया विधीयते, न मैथुन'मिति, ततो व्रतसापेक्षत्वादतिचार
 इति, ननु परविवाहकारणे कन्याफललिप्सा कारणघुक्तं तत्र किं सम्यग्दृष्टिर्वा? यदि सम्यग्दृष्टिस्तदा तस्य न
 सा संभवति, सम्यग्दृष्टित्वादेव, अथ मिथ्यादृष्टिस्तदा मिथ्यादृष्टेरणुव्रतानि न भवन्त्येवेति कथं सा परविवाहकरणलक्षणातिचार-
 कारणमिति? सत्यं, केवलमन्युत्पन्नावस्थायां साऽपि संभवति, किंच-यथाभद्रकस्य मिथ्यादृष्टोऽपि सन्मार्गप्रवेशनायाभिग्रहमात्रं
 ददत्यपि गीतार्थाः, यथाऽऽर्यसुहृत्स्ती रङ्गस्य सर्वविरतिं दत्तवान्, इदं च परविवाहकरणवर्जनं स्वापत्यव्यतिरिक्तेष्वेव न्याय्यं, अन्य-
 थाऽपरिणीता कन्या स्वच्छन्दचारिणी स्यात्, ततश्च शासनोपघातः स्यात्, विहितविवाहा तु कृतव्रतबन्धत्वेन न तथा स्यादिति,
 यथोक्तं 'स्वापत्येनपि सङ्ख्याभिग्रहो न्याय्यः' तच्चिन्तकान्तरसद्भावे न्याय्यं, सुतसङ्ख्यापूर्तो चापत्यान्तरोत्पत्तिपरिहारोपायत इति,
 अपरे पुनराहुः-परः-अन्यो यो विवाहः-आत्मन एव विशिष्टसंतोषाभावाद्योपिदन्तराणि प्रति विवाहान्तरकरणं तत् परविवाहकरणं,
 अयं च स्वदारसंतोषिण इति, स्त्रियास्तु स्वगुरुपसंतोषपरगुरुपवर्जनयोर्न भेदः, स्वगुरुपव्यतिरेकेणान्येषां सर्वेषां परगुरुपत्वात्,
 ततोऽनङ्गक्रीडादयस्तयः स्वदारसंतोषिण इव स्वगुरुपविषये स्युः, आद्यस्तु यदा स्वकीयपतिः सपत्न्या वारकदिने परिगृहीतो भवति
 तदा सपत्नीगारकमतिक्रम्य तं परिगृह्णानाया अतिचारः, द्वितीयस्त्यतिक्रमादिना परगुरुपममितरन्त्याः समवसेयः, ब्रह्मचारिण-

इच्छापरिमाणं खलु अस्यारंभविणिवित्तिसंजगं । खेस्ताइवत्युविसयं चित्तावविरोहओ चित्तं ॥१७॥
खेस्ताइहिरणार्ईधणाइदुपयाइकुप्पमाणकमे । जोयणपयाणपंधणकारणभावेहिं णो कुणइ ॥१८॥

स्वतिक्रमादिनाऽतिचार इति गाथार्थः ॥१६॥ उक्तं सातिचारं चतुर्थमणुवतमधुना पञ्चममाह—‘इच्छे’त्यादि, इच्छा-परिग्राम-
वस्तुविषया वाञ्छा तस्यास्तया वा परिग्राहवस्तुनां परिमाणं-इयत्ता इच्छापरिमाणम् । खलुर्वक्त्रालङ्कारे, पञ्चमाणुवतं
भवतीति प्रक्रमः, तच्चेच्छापरिमाणं किंफलमित्याह—असदारम्भविनिष्ठत्तिसंजनकम्-असुन्दरारम्भप्रवृत्तिनिबन्धनं, भवति ही-
च्छापरिमाणे कृते इच्छाविषयीकृतकतिपयपदार्थानां किञ्चिच्छुभ्रन्यापारैरपि प्राप्तेरसुन्दरेतरन्यापारैरभ्यो विनिष्ठत्तिः, यतः प्रभूतार्थ-
प्राप्त्यर्थमेव भूतघाताद्यमृन्दरन्यापारेषु प्रायः प्राणिनः प्रवर्तन्त इति, तच्च क्षेत्रादिवस्तुविषयं-क्षेत्रादीनि-भूविशेषप्रभृतीनि
वस्तूनि-अर्थो विषयो-गोचरोऽस्येति विग्रहः, तदुक्तम्—“धणं घन्नं खेत्तं वत्थुं रूपं सुवण्णं कुवियं दुप्पयं चउप्पयं चे”त्यादि,
अत्र चादिशब्दः प्रकारवचनः, क्षेत्रादयः-क्षेत्रप्रकारा (हिरण्य) धनादय इत्यर्थः, चित्तं-मन आदिर्येषां चित्तदेशवशादीनां ते तथा
तेषामविरोधः-आनुकूल्यमानुरूपं चित्ताद्यविरोधस्तस्माच्चित्ताद्यविरोधतः, ‘चितादविरोहओचि’ पाठान्तरम्, तत्र च चित्ताद्यवि-
रोधतो घृत्त्याद्यविरोधतो वेति व्याख्येयम्, किमित्याह-चित्रं-बहुप्रकारमेतत्, तथाहि-कश्चिन्निःस्रोऽपि विपुलचित्तो भवति,
अन्यस्त्वन्यया, तथा कस्यचिद्भूरि चित्तमन्यस्य स्तोकं, तथा कचिद्देशेऽत्यन्तं धान्यचतुष्पदादिसङ्घो विधीयते अन्यत्र तु न तथा,
तथा कोऽपि राजवंश्योऽन्यो ब्राह्मणवणिग्वंश्यादिः, तस्य च प्रायो राज्यादिसंभवासंभवौ स्तः, इत्येवं स्रचित्तचित्तादीनामविरोधे-
नानेकविधपुंमिस्तद्विधीयमानमनेकधा भवतीति गाथार्थः ॥१७॥ अत्रातिचारानाह—‘खेत्ताई’त्यादि, क्षेत्रादिहिरण्यादिष्वनादि-

द्विपदादिक्लृप्यमानकमान्, क्षेत्रादियु विषयेषु यद्गृहीतं परिमाणं तदतिक्रमानित्यर्थः, योजनप्रदानबन्धनकारणभावैः, एभिर्योजनादि-
 भिर्यथासद्वलयं न करोति-न विधत्ते इति समुदायार्थः, तत्र क्षेत्रं-सस्योत्पत्तिभूमिः, तच्च सेतुकेतुभूयमेदात्रिविधं, तत्र सेतुक्षेत्रमरघट्टा-
 दिसेवयं, केतुक्षेत्रं पुनराकाशोदकनिष्पाद्यं, उभयक्षेत्रं तु तदुभयनिष्पाद्यम्, आदिशब्दाद्वास्तुग्रहो, वास्तु च-अगारं ग्रामनगरादि च,
 तत्रागारं त्रिविधम्-खातमुच्छ्रितं स्वातोच्छ्रितं च, तत्र स्वातं भूमिगृहादि, उच्छ्रितं समुच्छ्रयेण कृतं, उभयं भूमिगृहस्योपरि प्रासादः,
 एतयोश्च क्षेत्रवास्तुनोः प्रमाणस्य योजनेन-क्षेत्रान्तरादिमीलनेनातिक्रमः अतिचारो भवति, तथाहि-किलैकमेव मे क्षेत्रं वास्तु वे-
 त्यभिग्रहवचनोऽधिकृतसामिलापे सति (क्षेत्रान्तरादिमीलनेन) व्रतसापेक्षत्वात् कथञ्चिद्विरतिपाधनाच्चातिचार इति, तथा हिरण्यं-रजतं
 आदिशब्दात्सुवर्णं, तत्परिमाणस्य प्रदानेन-वितरणेनातिक्रमः अतिचारो भवति, यथा केनापि चतुर्मासाद्यवधिना द्विरण्यादियरि-
 माणं विहितं, तत्र च तेन तुष्टराजादेः सकाशात्तदधिकं तल्लब्धं, तच्चान्यसौ व्रतभङ्गभयात्प्रददाति पूर्णेष्वधौ ग्रहीष्यामीति भाव-
 नयेति व्रतसापेक्षत्वादतिचारः, तथा धनं-गणिमधरिमयेपरिच्छेद्यमेदाच्चतुर्विधं, तत्र गणिमं-पूगफलादि धरिमं-गुढादि मेयं-घृ-
 तादि परिच्छेद्यं-माणिक्यादि, आदिशब्दाद्धान्यं त्रीक्षादि, एतत्प्रमाणस्य बन्धनतोऽतिक्रमः अतिचारो भवति, यथा हि किल
 कृतधनादिपरिमाणस्य कोऽपि लभ्यमन्यद्वा धनादि ददाति, तच्च व्रतभङ्गभयाच्चतुर्मास्यादिपरतो गृहगतधनादिविक्रये वा कृते ग्रही-
 ष्यामीति भावनया बन्धनेन-निपत्रणेन रज्ज्वादिसंयमनेन सत्यङ्कारदानादिरूपेण वा स्वीकृत्य तद्गृहे एव तत् स्थापयतोऽतिचारः,
 तथा द्विपदं-पुत्रकलत्रदासीदासकर्मकरशुकसारिकादिरूपं, आदिशब्दाद्गवादिचतुष्टयपरिग्रहः, तेषां यत् परिमाणं तस्य कारणेन-गर्भा-
 धानविधापनेनातिक्रमः अतिचारो भवति, यथा किल केनापि संवत्सराद्यवधिना द्विपदचतुष्टयदानां परिमाणं कृतं, तेषां च संवत्स-

रमय एव प्रसवेऽधिकद्विपदादिभावाद्भवतः स्यादिति तद्वयात् कियत्यपि काले गते गर्भग्रहणं कारयतो गर्भस्थद्विपदादिभावेन बहिर्गततदभावेन कथञ्चिद्भवतइति चारः, तथा कृप्यं-आसनशयनादिगृहोपस्करस्तस्य यन्मानं तस्य भावेन-तत्पर्यायान्तररूपेणातिक्रमोऽतिचारो भवति, यथा किल केनापि दशकरोटकादीनीति कृप्यस्य परिमाणं कृतं, ततस्तेषां कथञ्चिद्विगुणत्ये सति व्रतभङ्गभयात्तेषां द्वयेन द्वयेनैकैकं महत्तरं कारयतः पर्यायान्तरकरणेन सख्यापूरणात् स्वाभाविकसख्यावाधनाच्चातिचारः, अन्ये त्वाहुः-भावेन-तदर्थित्वलक्षणेन विवक्षितकालावधेः परतोऽहमेतद्ब्रहीण्याम्यतो नान्यस्मै देयमिति पराप्रदेयतया व्ययस्यापयत इति, एते चातिचारा मूलद्वय एवमधीयन्ते-“खेत्तवत्युपमाणाइकमे हिरण्यसुवर्णप्यमाणाइकमे” इत्यादि, यथाश्रुतत्वेन चैवामभ्युपगमे भङ्गातिचारयोर्न विशेषः स्यादिति तद्विशेषोपदर्शनार्थमाचार्येण योजनप्रदानेत्यादि भावना दर्शिता, अयमेव चासौ भावार्थो यत्संगतं श्रावकधर्मं बह्व्य इत्याद्यगाथायां यक्तव्यत्वेन प्रतिष्ठातः, एतद्भावतोपदर्शनादेवान्येषां सहसाम्याख्यानादीनामतिचाराणामनुपदर्शितभावनानामपि भावनोत्प्रेक्षणीया, सा च यथाबोधं केषाञ्चिद्वाञ्छितैवास्माभिर्देशयिष्यते चेति, यच्च क्षेत्रादिपरिश्रहस्य नवविधत्वेन तत्सख्यातिचारग्राहो पञ्चसख्यात्वमुक्तं तत्सजातीयत्वेन शेषमेदानामत्रैवान्तर्भावात्, शिष्यद्वित्येन च प्रायः सर्वत्र मध्यमगतेर्बिधितत्वात् पञ्चकसख्यायैवातिचारपरिगणनं, अतश्चतुःपञ्चादिसख्याऽतिचाराणामगणनमुपपन्नमिति गाथार्थ ॥१८॥ उक्ता-न्यनुमतानि, अथैतेषामेवोत्तरगुणानामवसरः, ते च गुणव्रतशिक्षाव्रतरूपाः, तत्र प्रथमगुणव्रताभिधित्सया तावदाह-‘उद्गाहो’ इत्यादि, ऊर्ध्वं च-उपरि पर्वतादिविषयेऽथ-ऊर्ध्वविपरीतात् कृपादौ तिर्यक् च-पूर्वादिः ऊर्ध्वाधस्तिर्यक् तच्च तद्विक् च ऊर्ध्वाधस्तिर्यगिदृक्

वज्रह उद्गाहकममाणपणत्वेसणोभयविशुद्धं । तह चेव खेत्तयुद्धिं कहिचि सहअंतरद्धं च ॥२०॥

तत्तत्तमाश्रित्य गमनपरिमाणकरणमिति सम्बन्धः, अथवा गमनपरिमाणकरणस्यैव विशेषणमेतत्, ऊर्ध्वाधस्तिरथो दिशो विषयभूता यत्रेति समासात्, ऊर्ध्वाधस्तिर्यग्दिशीति वा, सर्वदिक्ष्वित्यर्थः, अनुस्वारश्चालाक्षणिक इति, चतुर्णां मासानां समाहारधनुर्मासं तदेव चातुर्मास्यं तदादि यत्कालमानं-कालपरिमाणं तत्तथा तेन चातुर्मास्यादिकालमानेन, गमनस्य-गतेः परिमाणकरणं-इत्यतः क्षेत्रात्परतो न गन्तव्यमित्येवं मानविधानं गमनपरिमाणकरणम्, गुणाय-अणुव्रतानाम्पकाराय व्रतं गुणव्रतं, भवति ह्यणुव्रतानां गुणव्रतेभ्य उपकारः, विवक्षितक्षेत्रादिभ्योऽन्यत्र हिंसादिनिषेधादिति, भवति-वर्तते, विज्ञेयं-ज्ञातव्यम्, प्रथममिति गम्यत इति गाथार्थः ॥१९॥ 'वज्रह'त्यादि, वर्जयति-परिहरति, ऊर्ध्वादिक्रममिति-ऊर्ध्वादियु-ऊर्ध्वाधस्तिरथीषु दिक्षु क्रमः-क्रमणं, विवक्षितक्षेत्रात्परत इति गम्यते, अत ऊर्ध्वादिक्रमस्तम्, अनेन त्रयोऽतिचाराः प्रतिपादिताः, तद्यथा-"उद्गृदिसिपमाणाइकमे अहो-दिसिपमाणाइकमे तिरियदिसिपमाणाइकमे", एते चानाभोगातिक्रमादिभिरेवातिचारा भवन्ति, अन्यथा प्रवृत्तौ तु मङ्गला एव, एवं चोर्ध्वादिदिगतिक्रमं कथं वर्जयतीत्याह-आनयनं च-विवक्षितक्षेत्रात्परतः स्थितस्य वस्तुनः परेण स्वक्षेत्रे प्रापणं प्रेषणं च-ततः परेण नयनं उभयं च-उक्तद्वयमप्येकदैवेति द्वन्द्वः तैर्विशुद्धं-निर्दोषमानयनप्रेषणोभयविशुद्धं तद्यथा भवतीति क्रियाविशेषणं, विवक्षितक्षेत्रात्परतः स्वयं गमनतः आनयनादिभिश्च प्रकारैर्दिक्परिमाणातिक्रमं वर्जयतीति भावना, अयं चानयनादावतिक्रमो न कारयामीत्येवंचिदितदिगव्रतस्यैव संभवति, तदन्यस्य त्वानयनादावनतिक्रम एव, तथाविधमत्याख्यानाभावादिति, 'तह चेव'चि तथैव-तैनैव प्रकारेण गमनानयनादिविशुद्धतालक्षणेन क्षेत्रस्य-पूर्वादिदेशस्य दिग्व्रतविषयस्य ह्रस्वस्य सतो वृद्धिः-वर्धनं पथिमा-

चक्षणमणंतगुंवरिअचंगणं च भोगओ माणं । कम्मपओ खरकम्माइयाण अवरं इमं भणिंयं ॥२१॥

दिक्षेत्रान्तरपरिमाणप्रक्षेपेण दीर्घोत्तरं क्षेत्रवृद्धिस्तौ, किल केनापि पूर्वापरदिशोः प्रत्येकं योजनशतं गमनपरिमाणं कृतं, स चोत्प-
न्नप्रयोजन एकस्यां दिशि नवति व्यवस्थाप्यान्यस्यां तु दशोत्तरं योजनशतं करोति, उभाभ्यामपि प्रकाराभ्यां योजनशतद्वयरूप-
स्य परिमाणस्याव्याहृतत्वात्, इत्येवमेकत्र क्षेत्रं वर्षयतो व्रतसापेक्षत्वादतिचार इति, तथा कथञ्चित्-केनापि प्रकारेणातिव्याकुल-
त्वप्रमादित्वमत्यपाटवादिना स्मृतेः-स्मरणस्य योजनशतादिरूपद्विपरिमाणविषयस्यान्तर्धा-भ्रंशः स्मृत्यन्तर्धा ताम्, चशब्दः
समुच्चये, केनचित् किल पूर्वस्यां दिशि योजनशतरूपं परिमाणं कृतमासीत्, गमनकाले च स्पष्टतया न सरति-किं शतं परिमाणं
कृतमुत पञ्चाशत्?, तस्य चैवं पञ्चाशतमतिक्रामतोऽतिचारः, शतमतिक्रामतो मङ्गः, सापेक्षत्वाभिरपेक्षत्वाच्चेति गाथार्थः, इह वृद्धस-
म्प्रदायः-ऊर्ध्वं यत्प्रमाणं गृहीतं तस्योपरि पर्वतशिखरे वृक्षे वा वस्त्रमाभरणं वा गृहीत्वा(कश्चिन्मर्मकटकादिः)व्रजेत्, तत्र तस्य न कल्पते
गन्तुं, पदा तु तत्पतितमन्येन वाऽऽनीतं तदा कल्पते ग्रहीतुं, एतत्पुनरप्यपदोऽप्यन्तादिषु भवेत्, एवमथः कृपादिषु विभाषा, तथा तिर्यक्
यत्प्रमाणं गृहीतं तन्निविधेन करणेन नातिक्रमितव्यं, क्षेत्रवृद्धिश्च न कर्तव्या, कथं?, असौ पूर्वेण भाण्डं गृहीत्वा गतो यावत्तत्प-
रिमाणं, ततः परतो भाण्डमर्धं लभत इतिकृत्वा अपरेण यानि योजनानि तानि पूर्वदिक्परिमाणे क्षिपति, यद्यनाभोगात्परिमाण-
मतिक्रान्तो भवेत्तदा निवर्तितव्यं, ज्ञाते वा न गन्तव्यं, अन्योऽपि न विसर्जनीयः, अनाद्यया कोऽपि गतो भवेत्तदा यत्तेन लब्धं
स्वयं विस्मृत्य गतेन वा तन्न गृह्यत इति ॥२०॥ उक्तं सातिचारं मथमं गुणव्रतं, अधुना द्वितीयमाह-‘वज्जे’त्यादि, इदं किल
द्वितीयगुणव्रतमुपभोगपरिभोगव्रतामिधानं द्विधा भवति-भोजनतः कर्मतश्च, तत्र उपेति-सकृदन्तर्धा भोजनद्वयभोगः-अशनादीनां

भोगः, उपभुज्यत इति वोपभोगः-अश्नादिरेव, परि-आवृत्त्या बहिर्वा भोजनं परिभोगो-वस्त्रादिभोगः, परिभुज्यत इति वा परिभोगो-वस्त्रादिरेव, तत्रोपभोगपरिभोगयोरासेवाविषययोर्वस्तुविशेषयोः तदुपादानभूतकर्मणां वोपचारादुपभोगादिशब्दवाच्यानां व्रतमुपभोगपरिभोगव्रतं, तत्र पूर्वार्धेन भोजनतत्त्वावदिदमाह-वर्जनं-परिहरणं अनन्तकमिति-अनन्तकायः प्रवचनप्रसिद्धः, यथा-“सन्वा य कंदजाई सूरणकंदो य वज्जकंदो य । अल्लहलिहा य तहा अल्लं तह अल्लकच्चूरो ॥१॥” इत्यादि, ‘उदुंबरीति’ वटपिप्पलोदुम्बरपुक्षकदुम्बरफलानि समयभाषयोच्यन्ते, तथाऽत्यङ्गानीति-अतिशयीति भोगस्य कारणान्यवयवा वा मधुमद्यमांसादीनि रात्रिभोजनसक्चन्दनाङ्गनादीनि वा एतेषां द्वन्द्वः अतस्तेषामनन्तकोदुम्बर्यत्यङ्गानां, उपलक्षणत्वाच्चैषां समस्ताश्नादिद्रव्याणां चेति दृश्यम्, चशब्दस्य चोत्तरत्र सम्बन्धः, भोगतो-भोजनत उपभोगपरिभोगावाश्रित्यापरं व्रतमिति योगः, तथा मानं च, न केवलमनन्तकायादीनां वर्जनं भोजनतो व्रतं, मानं च-परिमाणं च तेषां व्रतमिति, अथ कर्मतस्तदेवाह-‘कम्ममयउ’ स्ति कर्म-जीविकार्थ आरम्भः कर्मैव कर्मकं तस्मात्कर्मकतः-तदाश्रित्य स्वरकर्मादीनां-निश्चिज्जनोचितकठोरारम्भणां कोट्टपालगुप्तिपालकर्मोदीनां, आदिशब्दादङ्गारकर्मादीनां, वर्जनं चेति प्रक्रमः, अपरं-अन्याद्वितीयमिदं गुणव्रतं भणितं-प्रतिपादितं, पूर्वाचार्यैरिति गम्यते, तथा च बृद्धसम्प्रदायः-भोजनतः श्रावक उत्तर्गेण प्रासुकमेपणीयमाहारमाहारयेत्, तस्यासद्भावेऽनेपणीयमपि सचित्तवर्जं, तदसत्त्वेऽनन्तकायबहुबीजकानि परिहरेत्, तत्राशने आर्द्रकमूलकर्मांसादि, पाने मांसरसमद्यादि, खादिमे पुनरुदुम्बरपञ्चकादि, स्वादिमे तु मध्वादि, एवं परिभोगेऽपि वस्त्रादौ, तत्र स्थूलधवलाल्पमूल्यानि परिमितानि वस्त्राणि परिभुञ्जीत, शासनप्रभावनाथे चाम्बराणि वस्त्राणि यावदेवदृष्ट्याण्यपि, नवरं भोगे परिमाणं कुर्यादिति, कर्मतोऽपि यद्यकर्म न शक्नोति जीवितुं तदाऽत्यन्त-

सचिचं पडिषदं अपउल्लवुपओल्लुत्तुभकूत्तणयं । वज्जइ कम्मयओऽविय इत्थं अंगालकम्ममाहं ॥२२॥

सावधानि परिहरेत्, अत्रापि स्रुदेव यत्क्रियते कर्म प्रहारव्यवहरणादि विवक्षया तदुपभोगोऽभिधीयते, पौनःपुन्येन यत्पुनस्तत्परिभोग इति, अन्ये पुनः कर्मपक्षे उपभोगपरिभोगयोजनं न कुर्वन्ति, उपभोगपरिभोगव्रते कर्मणः पुनरुपन्यास उपभोगादिकारणभावेनेति गाथार्थः ॥२१॥ उभयरूपेऽप्यत्रातिचारानाह—‘सचित्ते’त्यादि, श्रावकेण हि भोजनतः किलोत्सर्गतो निरवद्याद्वारेण भाव्यं, कर्मतश्च प्रायो निरवद्यकर्मानुष्ठानेन, अतस्तदपेक्षया यथासंभवममी अतिचारा दृश्याः, तत्र भोजनतस्तावदाह—सचित्तं—सचेतनं कन्दादि, इह च सर्वत्र निवृत्तिविषयीकृतप्रवृत्तावप्यतिचाराभिधानं व्रतसापेक्षस्यानाभोगातिक्रमादिनिबन्धनप्रवृत्तया द्रष्टव्यं, अन्यथा भङ्ग एव स्यात्, अतस्त्वन्निवृत्तिविषयीकृतं भक्ष्यतया वर्जयतीति योगः, तथा प्रतिबद्धं—संपदं सचित्तवृत्तेषु गुंदादि पक्कफलादि वा, तद्भक्षणं हि सावद्याहारवर्जकस्य सावद्याहारप्रवृत्तिरूपत्वादनाभोगादिनाऽतिचारः, अथवाऽस्थिकं त्यक्ष्यामि, तस्यैव सचेतनत्वात्, कडाहं तु भक्षयिष्यामि, तस्याचेतनत्वात्, इति बुद्ध्या पक्कं खर्जूरादिफलं मुखे प्रक्षिपतः सचित्तवर्जकस्य सचित्तप्रतिबद्धाद्वारोऽतिचारः, तथा ‘अपउल्ल’त्ति अपक्कं च—अग्निनाऽसंस्कृतं ‘दुपओल्ल’त्ति दुष्पक्कं च—अर्धसिद्धं, ‘तुच्छ’त्ति तुच्छं च—निःसारमिति द्वन्द्वः तेषां, धान्यानामिति गम्यं, भक्षणं—अदनं तदेव स्वार्थिके कर्मत्यये सत्यपक्कदुष्पक्कतुच्छभक्षणं, नन्वपक्कोपधयो यदि सचेतनास्तदा सचित्तमित्याद्यपदेनैवोक्तार्थत्वात्पुनर्वचनमसंगतं, अथाचेतनास्तदा कोऽतिचारः?, निरवद्यत्वात्तद्भक्षणस्येति, सत्यं, किंत्वाद्यावतिचारो सचेतनकन्दफलादिविषयो इतरे तु शालयोपधिविषयाः इति विषयकृतो भेदः, अत एव मूलश्लोके—‘अपउल्लिओ-सहिभकूत्तणया’ इत्याद्युक्तं, ततोऽनाभोगातिक्रमादिनाऽपक्कोपधिविक्षणमतिचारः, अथवा कणिक्कादेरपकृतया संभवात्सचित्तावयवस्य

पिष्टत्वादिनाऽचेतनमिदमिति बुद्ध्या भक्षणं व्रतसापेक्षत्वादिति चारः, दुष्पक्कौपधिभक्षणं तु पृथुक्कादेर्दुष्पक्कतया संभवात्सचेतनावयवस्य
 पक्कत्वादेचेतनमिति बुद्ध्या भुञ्जानस्यातिचारः, ननु तुच्छौपधयोऽपक्का दुष्पक्काः सम्यक् पक्का वा स्युः, यद्याद्यौ तदा तृतीयच-
 तुर्थातिचाराभ्यामेवास्योक्तत्वात्पुनरुक्तत्वदोषः, अथ सम्यक् पक्कास्तदा निरवद्यत्वादेव काऽतिचारता तद्भक्षणस्येति, सत्यं, किंतु
 यथाऽऽद्यद्वयस्योत्तरद्वयस्य च सचित्तत्वे समानेऽप्यनोपधोपधिकृतो विशेषः, एवमत्र सचेतनत्वौपधित्वाभ्यां समानत्वेऽप्यतुच्छत्वतु-
 च्छत्वकृतो विशेषो दृश्यः, तत्र च कोमलमुद्गादिफलीविंशिष्टवृष्यकारकत्वेन तुच्छाः सचेतना एवानाभोगातिक्रमादिना भुञ्जानस्य
 तुच्छौपधिभक्षणमिति चारः, अथवाऽत्यन्तावद्यमीरुतयाऽचित्ताहारताऽभ्युपगता, तत्र च यत्तृप्तिकारकं तदचेतनीकृत्यापि भक्षयतु,
 सचेतनस्यैव वर्जनीयत्वाभ्युपगमात्, यत्पुनस्त्वृत्तिसंपादनासमर्था अप्योपधीर्लैल्येनाचेतनीकृत्य भुङ्क्ते ततुच्छौपधिभक्षणमिति चारः,
 तत्र भावतो विरतेर्विराधितत्वाद्द्रव्यतस्तु पालितत्वादिति, एवं रात्रिभोजनमांसादिघ्नैवप्यनाभोगातिक्रमादिभिरिति चारा भावनी-
 याः, अथ कर्मव्रतातिचारानाह-वर्जयति-परिहरति, 'कर्मयओऽविय'ति कर्मकतः, इह कर्मत्ययः स्वार्थिको गाथापूरणार्थः,
 तेन कर्मतः-कर्मश्रित्य, अपिचेति पुनःशब्दार्थः, क्वचित् 'कर्मयओऽवि हु'ति पाठः, तत्रापिशब्दः पुनरर्थ एव, हुशब्दः पूरणे,
 ततश्च भोजनतोऽत्र व्रते सचित्तभक्षणादि वर्जयति, कर्मतः पुनरत्र द्वितीये गुणव्रतेऽङ्गाकर्मदि वर्जयतीति योगः, कर्मतो हि
 द्वितीयगुणव्रते पञ्चदशातिचारा भवन्ति, तदुक्तम्-“इंगाली? वणरसाडोरेभाडो? फोडीसु? वज्जए कम्मं। वाणिजं चैव य दंत?।
 लक्खर रसरे केस? विस? विसयं॥१॥ एवं सु जंतफीलणकम्मं? नीलंछणं चरदवदानं?। सरदहतलायसोसं? असईपोसं च? वज्जेजा
 ॥२॥” भावार्थस्तु बृद्धसम्प्रदायादवसेयः, स चायम्-अङ्गारकमेति अङ्गास्सन् कृत्वा विक्रीणीते, तत्र पण्णां जीवनिकायानां बधः स्यात्त-

तत्तत्र कल्पते, १ वनकर्म यद्वनं क्रीणाति, ततस्तच्छिन्ना विक्रीय मूल्येन जीवति, एवं पत्रादीन्यपि प्रतिपिद्धानि भवन्ति २
शकटीकर्म-पच्छाकटिकत्वेन जीवति, तत्र गवादीनां बन्धवधादयो दोषाः स्युः ३ भाटीकर्म-यत् स्वकीयेन तन्नेत्रेण भाटकेन पर-
कीयं भाण्डं वहत्यन्येषां वा शकटगलीवदादीनर्पयतीति ४ स्फोटीकर्म-उडुत्वं यद्वा हलेन भूमेः स्फोटनं ५ दन्तवाणिज्यं-यत्पूर्व-
मेव पुलिन्द्वाणां मूल्यं ददाति दन्तान्मे यूयं ददतेति, ततस्ते हस्तिनो घ्नन्ति, अचिरादसौ वाणिजक एष्यतीति कृत्वा, एवं कर्मकराणां
शंखमूल्यं ददाति, पूर्वानीतास्तु क्रीणाति ६ लाक्षावाणिज्यमप्येवमेव, दोपस्तु तत्र कुमयो भवन्ति ७ रसवाणिज्यं-कल्पपालत्वं,
तत्र च सुरादावनेके दोषा मारणाक्रोशवधादयः ८ केशवाणिज्यं-यद्वास्यादीन् गृहीत्वाऽन्यत्र विक्रीणीते, अत्राप्यनेके दोषाः पर-
वशत्वादयः, ९ विपवाणिज्यं-विपविक्रयः, तच्च न कल्पते, यतस्तेन बहूनां जीवानां विराधना स्यात् १० यन्त्रपीडनकर्ममिति-तिले-
शुयन्त्रादिना तिलादिपीडनं ११ निर्लाञ्छनकर्म-गवादीनां चर्दितकराण १२ दवाशिकर्म-यद्वने दवं ददाति क्षेत्ररक्षणनिमित्तं
यथोत्तरापथे, दग्धे हि तत्र तरुणं वृणमुत्तिष्ठति, तत्र च सत्त्वशतसहस्राणां वधः स्यात् १३ सरोहदतडागपरिशोषणं-यत्सरः प्रभृ-
तीनि शोषयति, तत्र च धान्यमुप्यते १४ असतीपोषणं-यद्योनिपोषका दासीः पोषयन्ति, तत्प्रमन्त्रन्धिनीं च भाटीं शुक्लन्ति, यथा
गोह्यविषय इति १५, दिव्यान्नप्रदर्शनं चैतद् बहुसायद्यानां कर्मणामेवंजातीयानां, न पुनः परिगणनमिति, इह चैवं विंशतिसहस्रा-
तिचाराभिधानमन्यत्रापि पञ्चातिचारसंख्यया तज्जातीयानां व्रतपरिणामकालुष्यनिवन्धनविधीनामपरेषां संग्रहो द्रष्टव्य इति ज्ञाप-
नार्थं, तेन स्मृत्यन्तर्धानादयो यथासंभवं सर्वव्रतेष्वतिचारा दृश्या इति, नन्वङ्गारकर्मादयः कस्मिन् व्रतेऽतिचाराः?, स्वरकर्मादि-
व्रत इति चेत्तर्हि व्रतविषयस्यातिचाराणां च कः परस्परं विशेषः?, स्वरकर्मादिव्रतिना एते परिहार्याः, यदा पुनरेतेष्वनाभोगादिना

सहस्रतपदं विरई अण्णं स च उन्निवहो अवज्झाणे । पमयायरिए हिंसप्पयाणपावोवण्से य ॥२३॥

प्रवर्तन्ते तदा स्वरकर्मप्रतातिचारा भवन्ति, यदा त्वाकुड्डया तदा भद्दा एवेति गाथार्थः ॥२२॥ उक्तं सातिचारं द्वितीयं गुणव्रतमिदानीं तृतीयमाह—‘तच्चे’त्यादि, तथा-तेनैय प्रकरेण भोगव्रतमिवाणुव्रतोपकारित्वलक्षणेन अर्थः—प्रयोजनं तत्प्रतिषेधोऽनर्थः, दण्ड्यत आत्माऽनेनेति दण्डो-निग्रहः, अनर्थेन दण्डोऽनर्थदण्डः, इहलोकप्रयोजनमङ्गीकृत्य निष्प्रयोजनभूतोपमर्देनात्मनो निग्रह इत्यर्थः, तस्मात्तस्य वा विरतिः—उपरमोऽनर्थदण्डविरतिः, किमित्याह—अन्यत्—द्वितीयगुणत्रतापेक्षयाऽपरं, तृतीयं गुणव्रतं भवतीति हृदयं, ‘स’ इति स चानर्थदण्डव्यतुर्विधः—चतुष्प्रकारो भवति, चातुर्विध्यमेवाह—अपभ्याने—निष्प्रयोजनदृष्टयानविषय इत्यर्थः?, अथर्वकारान्तशब्दस्य प्रथमैकग्रचनान्तत्वेन दर्शनादपध्यानं, तच्चैवम्—“कइया वच्चति सत्थो ! किं भण्डं ! कत्थं ? केत्तिया भूमि ! । को कयविक्रयकालो ? निन्विस्सये किं ? कहिं ? केण ? ॥१॥” इत्यादि १, तथा ‘पमयायरिय’त्ति इह छन्दोमद्गमयात् ‘पमाया’ इति वान्ये ‘पमया’ इत्युक्तं, तत्र प्रमादो—मद्यविषयकपायनिद्राविकथालक्षणः तेन तस्य वा आचरितं—अनुष्ठानं प्रमादाचरितं तस्मिन् विषये, प्रमादाचरितमेव वा, अनर्थदण्डता चासोक्तशब्दार्थद्वारेण स्वयुद्ध्या दृश्या, अथवा प्रमादाचरितं—आलस्योपहतकृत्यं, तच्चास्वगितैलघृतभाजनधारणादि सरोपधातहेतुभूतमिति २, तथा हिंसनधर्मकं हिंस्रं हिंसाहेतुत्वाद्वा हिंसा—आयुधानलहलविषादि, तस्य प्रदानं—अन्यसौ समर्पणं हिंस्रप्रदानं हिंसाप्रदानं वा ३, तथा पापं—पापहेतुभूतं कृण्यादिकर्म तस्योपदेशः—प्रवर्तनं पापोपदेशः, अनयोश्च समाहारद्वन्द्वे हिंस्रप्रदानपापोपदेशं तत्र विषये, हिंस्रप्रदानपापोपदेशमेव वा, अनर्थदण्ड इति हृदयम्, चशब्दः समुच्चयार्थः । एवं चातुर्विधोऽनर्थदण्ड इति गाथार्थः ॥२३॥ अत्रातिचारानाह—‘कंदप्पे’त्यादि, कंदर्पः—रामस्तद्धेतुविशिष्टो वारुणप्रयो-

कंदर्पं कुक्कुडं मोहरियं संजुयाहिगरण च । उवभोगपरीभोगाहरेगं चेत्य चजेह ॥२४॥

गोऽपि कंदर्प एव, मोहोदीपकं वा कर्मेति भावः, तं वर्जयतीति योगः, इह च सामाचारी-श्रावकस्याद्वाद्वाहसो न कल्पते कर्तुं, यदि नाम हसितव्यं तदेवदेवेति?, तथा कुक्कुचः-कुत्तिसतसंकोचनादिक्रियायुक्तस्तद्भावः कौकुच्यं-अनेकप्रकारा मुखनयनादिविकारपूर्विका परिहासाविजनिका माण्डानामिव चिह्नम्वनक्रियेत्यर्थः, अत्र सामाचारी-श्रावकस्य तादृशानि भणितुं न कल्पन्ते यादृशैर्लोकस्य हास उत्पद्यते, एवं गत्या गन्तुं, स्थानेन वा स्यादुमिति, एतौ च कंदर्पकौकुच्याख्यावतिचारौ प्रमादाचरितव्रतस्यावसेयो, प्रमादरूपत्वात्तयोः, तथा मुखमस्यातीति मुखरस्तद्भावः कर्म वेति मौख्यं-धार्यप्रायमसम्बद्धप्रलापित्वं, अयं च पापोपदेशव्रतस्यासंयुतं-संयुक्तमर्थक्रियाकरणयोग्यं तच्च तदधिकरणं चेति संयुताधिकरणं, तत्र सामाचारी-श्रावकेण न संयुक्तानि शकटादीनि धारयितव्यानि, अयं च हिंस्रप्रदानव्रतस्य, तथोपभोगपरिभोगयोः-उक्तनिर्वचनयोः अतिरेकता-आधिक्यमुपभोगपरिभोगातिरेकता तां च, चशब्दः समुच्चये, अत्र-अनर्थदण्डविरतौ वर्जयति-परिहस्ते, इहापि सामाचारी-उपभोगातिरिक्तानि यदि बहूनि तैलामलकानि गृह्णाति तदा तल्लौल्येन बहवः स्वातुं तडागादौ व्रजन्ति, ततश्च पूतरकाष्कापादिवधोऽधिकः स्यात्, एवं ताम्बूलदिश्वपि विभाषा, न चैवं कल्पते, ततः को विधिरुपभोगे?, तत्र स्वाने तावद्बृह एव स्वातव्यं, नास्ति चेत्तत्तमामग्री तदा तैलामलकैः क्षिरो पर्ययित्वा तानि च सर्वाणि साटयित्वा तडागादीनां तटे निविष्टोऽञ्जलिभिः स्वाति, तथा येषु शुष्पादिषु कुन्ध्यादयः सन्ति तानि परिहरतीति, अयं च प्रमादाचरितव्रत एव, विषयात्मकत्वादस्य, अपध्यानाचरितव्रते त्वनाभोगादिनाऽपध्याने प्रवृत्तिरति-

सिक्खाचयं तु एत्थं सामाहयमो तयं तु विण्णेयं । सावज्जेयरजोगाण चल्लणासेवणारूढं ॥२५॥

चारः, कंदर्पादय आकुट्या क्रियमाणा भङ्गा एवावसेया इति गाथार्थः ॥२४॥ उक्तं सातिचारं तृतीयं गुणव्रतं, तदुक्तायुक्तानि गुणव्रतानि, अधुना शिक्षाव्रतान्युच्यन्ते, तत्र शिक्षा-अभ्यासस्तत्प्रधानानि व्रतानि २ पुनः पुनरासेवाहर्णीत्यर्थः, तानि च सामायिकादीनि चत्वारि, तत्र तावत्सामायिकमाह-‘सिक्खे’त्यादि, शिक्षाव्रतमुक्तशब्दार्थः, अथवा शिक्षा-ग्रहणासेवारूपा परमपदसाधिका विशिष्टवेष्टा तत्प्रधानं व्रतं तस्या वा पदं शिक्षापदं शिक्षाव्रतं वा, तुशब्दः पुनरर्थः, तस्य चैवं प्रयोगः-गुणव्रतं तावद्विब्रतादि, शिक्षाव्रतं पुनरत्र श्रावकधर्मे सामायिकमिति, समस्य-रागद्वेषवियुक्तस्य जीवस्यायो-लाभः समायः, समो हि प्रतिक्षणमपूर्वैर्ज्ञानदर्शनचारित्र्यपर्यायैर्निरुपमसुखहेतुभिरयःकृतचिन्तामणिकल्पद्रुमोपमैर्बुद्ध्यते, समायः प्रयोजनमस्य क्रियानुष्ठानस्येति सामायिकम्, ‘ओ’ इति निपातः पादपूरणे, अन्ये त्वविभक्तिकनिर्देशं कृत्वा ‘मो’ निपात इति व्याख्यान्ति, तर्कं तु-तत्पुनः सामायिकं विज्ञेयं-ज्ञातव्यं, सावद्येतरयोगानां-सपापनिष्पापव्यापाराणां यथासङ्ख्यं वर्जनसेवनरूपं-परिहारानुष्ठानस्वभावं, चिविधितकालावधिनेति गम्यते, तस्मिन् गृहीते द्विविधं त्रिविधेनेति विकल्पेनारम्भादिपरिहारः स्वाध्यायादिविधिश्च विधेय इति भावना । इह च केचिन्मन्यन्ते-प्रतिपन्नसामायिकस्य जिनस्नपनपूजादि कुर्वतो न दोषो, निरवद्ययोगत्वात्तस्य, यतः सावद्ययोगलक्षणमिदम्-“कम्ममवज्जं गमहिंयंति कोदाङ्गो य चचारि । सह तेहि जो उ जोगो पच्चक्खाणं भवे तस्स ॥१॥” इति, न च जिनस्नपनादि गहितकमेति, अत्रोच्यते, एवं तर्हि साधोरपि तत्करणप्रसङ्गः, यतो न सावद्यलक्षणस्य साधुश्रावकावाश्रित्य भेदोऽभिहितः, तथा-“सामाहयंमि उ कए समणो इव सावओ हवइ जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो सामाहयं कुजा ॥१॥” इत्येतद्गाथोक्तसामायिकवतः साधु-

ना सह सादृश्यं स्नपनादिविधौ नोपपद्यते, साधूनां तत्रानधिकारात्, तथा स्नपनादि कृतदेहविभूषेण कर्त्तव्यं, सामायिकं तु विभूषाविमुक्तेन, तथा भावतत्वारूढस्य द्रव्यस्त्वेन न किञ्चन, तदर्थमेव तस्येष्टत्वात्, किंच-यथा तस्य स्नपनादि विधेयं तथा चैत्यसत्कारामर्पणसेचनगाननृत्याद्यभ्यविगानेन विधेयं प्राप्नोति, भवन्तीत्या निरवद्यत्वाविशेषात्, न च सामायिकसामाचार्या-मेतदेव तत्सूचकं वा वचनमुपलभ्यते, साधुसमानता तूलभ्यत इति, अत्र पुनः सामाचारी-इह श्रावको द्विविधः-ऋद्धि-प्राप्तोऽनृद्धिकश्च, योऽसावनृद्धिकः स चैत्यगृहे साधुसमीपे वा गृहे वा पौषधशालायां वा यत्र विश्राम्यति निर्व्यापिरो वाऽऽस्ते तत्र सर्वत्र तत्करोति, चतुर्षु स्थानेषु पुनर्नियमात्करोति, तद्यथा-चैत्यगृहे साधुसमीपे पौषधशालायां स्वगृहे वाऽऽवश्यकं कुर्वाणः, तत्र यदि साधुसमीपे करोति तदाऽयं विधिः-यदि परंपरभयं नास्ति, यदि केनापि समं विवादो नास्ति, यदि कस्यापि द्रव्यं न धारयति मा भूत्तत्कृताक्षर्पापक्षर्पिका, यदि च धारणकं दृष्ट्वा न गृह्णाति मा भूद्भङ्गो, यदि च व्यापारं न करोति, तदा स्वगृह एव सामायिकं कृत्वा व्रजति पञ्चसमितस्त्रिगुप्तः, ईर्यायामुपयुक्तः यथा साधुः, भाषायां सावधं परिहरन्, एषणायां काष्ठं वा लेभुं वाऽनुज्ञाप्य प्रत्युपेक्ष्य प्रमृज्य च गृह्णन्, एवमादाने निक्षेपे च, तथा खेलासिंघाणादीन् विवेचयति, विवेचयंश्च स्थण्डिलं प्रत्युपेक्षते प्रमार्ष्टि च, यत्र तिष्ठति तत्रापि गुप्तिनिरोधं करोति, अनेन विधिना गत्वा त्रिविधेन साधून्तत्वा सामायिकं करोति-“करेमि भन्ते ! सामाहयं सावज्जं जोगं पचकुलामि जाव साहु पज्जुथासामि दुविहं तिविहेण” इत्याद्युच्चारणतः, तत ईर्यापथिक्रयाः प्रति-क्रामति, पश्चादालोच्य वन्दते आचार्यादीन् यथारालिकतया, पुनरपि गुहं वन्दित्वा प्रत्युपेक्ष्य निविष्टः पृच्छति वा पठति वा, एवं चैत्येष्वपि, यदा तु स्वगृहे पौषधशालायां वा तदा गमनं नास्ति, यः पुनः ऋद्धिप्राप्तः स सर्वदुर्घ्या याति, तेन जनस्यास्था भवति,

मणवयणकायदुष्पणिहाणं इह जत्तओ विवज्जेइ । सइअकरणं अणवड्डियस्स तह करणं चैव ॥२६॥

आदत्ताय साधवः सुपुरुषपरिग्रहेण भवन्ति, यदि त्वसौ कृतसामायिक एति तदाऽध्वहस्त्यादिभिरधिकरणं स्यात्, तच्च न वर्तते कर्तु-
मित्यसौ तन्न करोति, तथा कृतसामायिकेन पादाभ्यामेवागन्तव्यमिति च तन्न करोति, तथा यद्यसौ श्रावकस्तदा तं न कोऽप्य-
भ्युच्छिष्टति, अथ यदा भद्रकस्तदा पूजा कृता भवत्विति पूर्वरचितमासनं क्रियते, आचार्याश्चोत्थिता एवासने, मोक्षानानुत्थानकृता
दोषा भूवन्, पश्चादसाष्टिद्राप्तश्रावकः सामायिकं करोति, कथं? “करेमि भंते! सामाहयं सावज्जं जोगं पच्चक्खामि दुविहं तिवि-
हेणं जाव नियमं पज्जुवासामि” इत्यादि, एवं सामायिकं कृत्वेयां प्रतिक्रान्तो वन्दित्वा पृच्छति वा पठति वा, स च किल सामा-
यिकं कुर्वन् मुहुरं कुण्डले नाममुद्रां चापनयति, पुष्पताम्बूलप्रावारादिकं च व्युत्सृजतीत्येष विधिः सामायिकस्येति गाथार्थः ॥२५॥
अस्यैवातिचारानाह-‘मणे’त्यादि, मनोवचनकायानां-मानसवाक्शरीराणां दुष्प्रणिधानं-सावद्ये प्रवर्तनं मनोवचनकायदुष्प्रणिधानं,
इह सामायिके यत्नतः-आदरेण विवर्जयति-परिहरतीति त्रयोऽमी अतिचाराः, तथा स्मृतेः-सरणस्य सामायिकविषयाया अकर-
णमेवाकरणकं-अनासेवनं स्मृत्यकरणकं, एतदुक्तं भवति-प्रबलप्रमादानैवं सरति यदुतास्यां वेलायां मया सामायिकं कर्तव्यं, कृतं
न कृतं वेति, स्मृतिमूलं च मोक्षानुष्ठानमिति, तथाऽनवस्थितस्य-अस्थिरस्वरूपस्य सामायिकस्य तथा-तेनैव प्रकारेण प्रबलप्रमादा-
दिलक्षणेन कारणमेव करणकं-आसेवनं, यः सामायिकं करणानन्तरमेव त्यजति यथाकथञ्चिद्वा करोति तस्यानवस्थितकरणमित्य-
भिधीयते, चैवशब्दः समुच्चये, अपिचेत्यादिशब्दवत्, अयमेपां भावार्थः-“सामाहयं तु काउं घरच्चितं जो य चितए सड्डो । अट्ट-
वसट्टोवगओ निरत्थयं तस्स सामहयं ॥१॥ कडसामहओ पुण्णि बुद्धीए पेडिऊण भासेज्जा । सइ निरवज्जं वयणं अन्नइ सामाहयं

न भवे ॥२॥ अनिरुक्खियापमज्जिय थंडिल्ले ठाणमाह सेवंतो । हिंसामावेडवि न सो कडसामओ पमायाओ ॥३॥ न सरइ पमायजुत्तो जो सामइयं कया उ कायव्वं ? । कयमकयं वा ? तस्स हु कयंयि विहलं तयं नेयं ॥४॥ काऊण तवखणं चिय पारेइ करेइ वा जहिच्छाए । अणवद्वियसामइयं अणायराओ न तं सुद्धं ॥५॥” ननु मनोदुष्प्रणिधानादिषु सामायिकस्य निरर्थकत्वादि-
प्रतिपादनेन वस्तुतोऽभाव एव प्रतिपादितः, अतिचारश्च मालिन्यरूप एव भवतीति कथं सामायिकभावे ? अतो भङ्गा एवैते, नाति-
चाराः, सत्यं, किंत्वनाभोगोऽतिचारा इति भावना, ननु द्विविधं त्रिविधेन साधयत्याख्यानं सामायिकं, तत्र च मनोदुष्प्रणि-
धानादौ प्रत्याख्यानभङ्गात् सामायिकाभाव एव तद्भङ्गजनितं प्रायश्चित्तं च स्यात्, मनोदुष्प्रणिधानं च दुष्परिहार्यं, मनसोऽनवस्थि-
तत्वात्, अतः सामायिकप्रतिपत्तेः सकाशात्तदप्रतिपत्तिरेव श्रेयसीति, नैवं, यतः सामायिकं द्विविधं त्रिविधेन प्रतिपन्नं, तत्र च
मनसा सावद्यं न करोमीत्यादीनि षट् प्रत्याख्यानानीत्येकतरप्रत्याख्यानभङ्गेऽपि शेषसद्भावाच्च सामायिकस्यात्यन्ताभावो, मिथ्या-
दुष्कृतेन मनोदुष्प्रणिधानमात्रशुद्धेय, सर्वविरतिसामायिकेऽपि तथाऽम्बुपगतत्वात्, यतो गुप्तिभङ्गे मिथ्यादुष्कृतं प्रायश्चित्तमुक्तं,
यदाह-“वीओ असमिओमिच्छि कीस ! सहसा अगुत्तो वा ?” द्वितीयोऽतिचारः समित्यादिभङ्गरूपः, अनुतापेन शुध्यतीत्यर्थः, इति
न प्रतिपत्तेरप्रतिपत्तिर्नरीयसीति, किंच-सातिचारानुष्ठानादप्यभ्यासतः कालेन निरतिचारमनुष्ठानं भवतीति गूरयो, यदाहुः-“अ-
भ्यासोऽपि प्रायः प्रभूतजन्मानुगो भवति शुद्ध” इति, तथा यदिहोक्तं षोडशशालायां सामायिकं करोति, तत्रैकाकिन एव षोड-
शशालायां प्रवेश इति केचन मन्यन्ते ‘एगे अभीए’ इत्याद्यागमवचनश्रवणात्, तत्रोच्यते, नायमेकान्तो, वचनान्तरस्यापि श्रवणात्,
तथा हि व्यवहारभाष्येऽभिहितम्-“रायसुयाई पंचवि पोसहसालाए संमिलिया” इत्यलं प्रसंगेनेति गार्थार्थः ॥ २६ ॥ उक्तं

विस्वियगहियस्स विसापरिमाणस्सेह पइदिणं जं तु । परिमाणकरणमेयं अचरं खल्ल होह विण्णेयं ॥२७॥
यज्जइ इत्त आणगणप्पओग पेमप्पओगयं चेव । सद्धानुत्त्ववायं तह बहिया पोग्गलक्खेवं ॥२८॥

मातिचारं प्रथमं शिक्षाव्रतं, अधुना द्वितीयमाह—‘दिसी’त्यादि, दिग्ब्रतमुक्तस्वरूपं तत्र गृहीतं—अभ्युपेतं दिग्ब्रतगृहीतं तस्य २, दिक्-
परिमाणस्य—ऊर्ध्वादिदिग्गमनप्रमाणस्य, दीर्घकालिकस्येति गम्यं, इह शिक्षाव्रतेषु, प्रतिदिनं—अनुदिवमम्, एतच्चोपलक्षणं ग्रहरादेः,
यत्तु—यत्पुनः परिमाणकरणं—संक्षिप्ततरदिकप्रमाणग्रहणमित्यर्थः, एतद् एवंविधं परिमाणकरणं, अपरं—प्रथमादन्यत् द्वितीयं शि-
क्षाव्रतं देशावकाशिकं—देशे—दिग्ब्रतगृहीतपरिमाणस्य विभागेऽवकाशः—अवस्थानं देशावकाशस्तेन निर्धुतं देशावकाशिकं, स च य-
त्रास्ति तद्देशावकाशिकमिति, खलुर्गवियालङ्कारे, भवति—वर्तते, विज्ञेयं—ज्ञातव्यमिति गार्थार्थः ॥२७॥ अत्रातिचारनाह—‘वज्जे’-
त्यादि, वर्जयति—परिहरते, इह द्वितीयशिक्षाव्रते, आनयने—विवक्षितक्षेत्राद् बहिर्वर्तमानस्य सचेतनादिद्रव्यस्य विवक्षितक्षेत्रप्रापणे
प्रयोगः—स्वयंगमने व्रतभङ्गभयादन्यस्य संदेशकादिना व्यापारणमानयनप्रयोगोऽतस्तं, इह च प्राकृतत्वाद्नुस्वारस्याश्रयणम्, तथा
प्रेष्यस्य—आदेश्यस्य प्रयोगो—विवक्षितक्षेत्राद् बहिः प्रयोजनाय स्वयंगमने व्रतभङ्गभयादन्यस्य व्यापारणं प्रेष्यप्रयोगकोऽतस्तम्, चैव-
शब्दः समुपये, ‘सद्धानुत्त्ववायं’ति शब्दानूनां रूपस्य च पातः—आह्वानीयस्य श्रोत्रे दृष्टौ च पातनं शब्दानुरूपपातस्तं, अथवा
प्राकृतत्वाच्छब्दोभङ्गभयादेवं निर्देशः, अन्यथा ‘सद्धानुत्त्ववायं’ इति वाच्यं स्यात्, तत्र शब्दस्य काशितादे रूपस्य च स्वशरीरसम्ब-
न्धिनोऽनुपातो—विवक्षितक्षेत्राद् बहिः स्थितसाह्वानीयस्य श्रोत्रे दृष्टौ च पातनं शब्दरूपानुपातोऽतस्तं, विवक्षितक्षेत्राद् बहिः स्थितं
कथनं नरं व्रतभङ्गभयादाह्वानुत्त्वानुत्तरं यदा काशितादिशब्दश्चावणस्य कीयरूपसंदर्शनव्याजेन वमाकारयति तदा व्रतसापेक्षः—

आहारदेहसम्पारयंभवाचारपोसहो यऽन्नं । देसे सन्वे य इमं चरमे सामाहयं णियमा ॥२९॥

च्छन्दानुपातो रूपानुपातधातिचार इति, तथा-तेनैव प्रकारेण विवक्षितजनस्यागमनार्थतालक्षणेन 'बहिय'सि बहिस्ताद्विवक्षितक्षेत्रात् पुद्गलक्षेपं-कर्करादिप्रक्षेपं२, देशावकाशिकव्रतं हि गृह्यते गा भूद्रमनागमनादिव्यापपरजनितः प्राण्युपमर्द इत्यभिप्रायेण, स च स्वयं कृतोऽन्येन वा कारित इति न कश्चित् फले विशेषः, प्रत्युत गुणः स्वयंगमने, ईर्यापथविशुद्धेः, परस्य पुनरनिष्पुणत्वाच्चदशुद्धिरिति, इह चाद्यद्वयमन्युत्पन्नबुद्धित्वेन सहसाकारादिना वा, अन्यत्रयं तु व्यापपरस्यातिचारतां यातीति, इहाहुर्बुद्धाः-दिग्ब्रतसंक्षेपकरणं अणुव्रतादिसंक्षेपकरणस्याप्युपलक्षणं द्रष्टव्यं, तेषामपि संक्षेपस्यावश्यं कर्तव्यत्वात्, प्रतिव्रतं च संक्षेपकरणस्य भिन्नव्रतत्वे न द्वादश व्रतानीति संख्याविरोधः स्यादिति, अत्र केचिदाहुः-दिग्ब्रतसंक्षेप एव देशावकाशिकं, तदतिचाराणां दिग्ब्रतानुसारितयैवोपलम्भमात्, अत्रोच्यते, यथोपलक्षणतया श्रेष्ठव्रतसंक्षेपकरणमपि देशावकाशिकमुच्यते तथोपलक्षणतयैव तदतिचारा अपि तदनुमारिणो द्रष्टव्याः, अथवा प्राणातिपातादिसंक्षेपकरणेषु बन्धादय एवातिचारा घटन्ते, दिग्ब्रतसंक्षेपे तु संधिस्तत्वात् क्षेत्रस्य शब्दानुपातादयोऽपि स्युरिति भेदेन दर्शिताः, न च सर्वेषु व्रतभेदेषु विशेषतोऽतिचारा दर्शनीयाः, रात्रिमोजनादिब्रतभेदेषु तेषामदर्शितत्वादिति गाथार्थः ॥२८॥ उक्तं सातिचारं द्वितीयं शिक्षाव्रतं, साम्प्रतं तृतीयमुच्यते- 'आहे'त्यादि, पोषं-पुष्टिं प्रक्रमाद्धर्मस्य धर्चे-करोतीति पोषधः-पर्वदि-नानुष्ठानं, आहारश्च-अशनादिर्देहसत्कारश्च-शरीरभूषा ब्रह्म च-ब्रह्मचर्यमव्यापारश्च-आरम्भवर्जनमिति द्वन्द्वस्तेषु विषये तैर्वा निमित्तभूतैः पोषध आहारदेहसत्कारश्चान्यापारपोषधः, आद्ययोर्वर्जनमन्त्ययोरासेवनमित्यर्थः चशब्दः पुनरर्थः, अन्यद्-देशावकाशिकादपरं तृतीयं शिक्षाव्रतं, इदं चतुर्विधमपि द्विधेत्याह-देशे-आहारादीनां देशविषये 'सन्वे'नि सर्वस्मिन्-निरवशेषे आहारादौ,

चञ्चन्दः समुच्चयार्थः, 'इमं'ति इदं पोषधव्रतं भवतीति गम्यं, तत्र च चरमे-अंतिमे भेदे सर्वतोऽव्यापारपोषधारूपे कृते सति सामा-
यिकं-प्रथमं शिक्षाव्रतं नियमाद्-अवश्यंभावेन, कर्तव्यं भवति इति गम्यं, अन्यथा सामायिकफललाभाभावः स्यात्, इह च भावार्थो
पृद्धोक्तोऽयम्-आहारपोषधो द्विविधो-देशसर्वभेदात्, तत्र देशे विवक्षितविकृतेरविच्छेदरायामाम्लस्य वा सकृदेव द्विरेव वा भोजन-
मिति, सर्वतस्तु चतुर्विधस्याप्याहारस्याहोरात्रं यावत्प्रत्याख्यानं, शरीरसत्कारपोषधस्तु स्नानोद्वर्तनवर्णकविलेपनपुष्पगन्धविशिष्टवस्त्रा-
भरणपरित्यागः, सोऽपि देशसर्वभेदाद्विधा, तत्र देशे कस्यापि शरीरसत्कारविशेषस्याकरणं, सर्वतस्तु सर्वस्यापि तस्याकरण, ब्रह्मचर्य-
पोषधोऽपि देशतः सर्वतश्च, तत्र देशे दिवैव रात्रावेव वा सकृदेव द्विरेव वाऽब्रह्मासेवनं, सर्वतस्तत्त्वहोरात्रं यावद्ब्रह्मचर्यपालनं, अ-
व्यापारपोषधोऽपि देशतः सर्वतश्च, तत्र देशत एकतरस्य कस्यापि व्यापारस्याकरणं, सर्वतस्तु सर्वेषामपि व्यापाराणां हलशकटगृह-
कर्मादीनामकरणं, तत्र चान्यापारविषयो यो देशतः पोषधं करोति स सामायिकं करोति वा न वा, यस्तु सर्वतः पोषधं करोति स
नियमात् सामायिकं करोति, यदि न करोति तदा तत्फलेन वञ्च्यते, तच्च क्व कथं वा करोतीति ?, उच्यते, चैत्यगृहे वा साधुमूले
वा गृहे वा पोषधशालायां वा, उन्मुक्तमणिमुवर्णो व्यपगतमालावर्णकविलेपनप्रहरणः, तत्र च कृते पठति पुस्तकं वा वाचयति, धर्म-
ख्यानं वा ध्यायति, यथैतान् साधुगुणानहं न समर्थो मन्दभाग्यो धारयितुमित्यादिविभाषेति, इह च यथाहारशरीरसत्कारब्रह्मच-
र्यपोषधवदव्यापारपोषधमप्यन्यत्रानाभोगेनेत्याद्याकारोच्चारणपूर्वकं प्रतिपद्यते तदा सामायिकमपि सार्थकं भवति, स्थूलत्वात्पोषध-
प्रत्याख्यानस्य सूक्ष्मत्वाच्च सामायिकस्येति, तथा पोषधवताऽपि सावद्यव्यापारा न कार्या एव, ततः सामायिकमकुर्वन्स्तद्धाभात् अश्य-
तीति, यदि पुनः सामाचारीविशेषात् सामायिकमिव द्विविधं त्रिविधेनेत्येवं पोषधं प्रतिपद्यते तदा सामायिकार्थस्य पोषधेनैव गतत्वान्न

अप्पडिदुप्पडिलेहियऽपमज्जसेज्जाह वज्जई एत्थ । संमं च अणणुपालणमाहाराईसु सन्वेसु ॥३०॥

सामायिकमत्यन्तं फलवत्, यदि परं पौषयसामायिकलक्षणं व्रतद्वयं प्रतिपन्नं मयेति भावात्फलवदिति गाथार्थः ॥२९॥ अत्राति-
चारानाह—‘अप्पडि’त्यादि, इह ‘सूचनात्त्वत्र’मिति न्यायात् ‘पदावयवेषु पदसमुदायोपचारा’द्वा ‘अप्पडि’ति अप्रत्ययेक्षितं, ‘दुप्प-
डिलेहियं’ति दुष्प्रत्ययेक्षितं च ‘अपमज्ज’ति अप्रमाजितं दुष्प्रमाजितं च यच्छ्रयादि तदप्रत्ययेक्षितदुष्प्रत्ययेक्षितप्र-
माजितश्रयादि, आदिशब्दात्संस्तारकोच्चारप्रश्रवणभूमिपरिश्रमः, तद्वर्जयति—परिहरति, अत्र तृतीयशिक्षाव्रते, अनेन माथाधेन चत्वा-
रोऽतिचारा दर्शिताः, तद्यथा—अप्पडिलेहियदुप्पडिलेहियसेज्जासंथारए१ अप्पमज्जियदुप्पमज्जियसेज्जासंथारए२ अप्पडिलेहियदुप्प-
डिलेहियउच्चारणसवणभूमी३ अप्पमज्जियदुप्पमज्जियउच्चारणसवणभूमिधत्ति व्यक्ताथ, नवरमप्रत्ययेक्षितः—चक्षुषा न निरीक्षितः,
दुष्प्रत्ययेक्षितो—विभ्रान्तचेतमा निरीक्षितः, श्रय्यासंस्तारकः—श्रयनार्थिकः संस्तारकः पौषधिकोपयोगी दर्भकुशकम्बलीवस्त्रादिः,
अथवा श्रय्या—श्रयनं सर्वाङ्गीणं वसतिर्वा संस्तारकः—अर्धतृतीयहस्तपरिमाणः, अस्मिन् पक्षे समाहारद्वन्द्वो व्याख्येयः, उपलक्षणं
चैवत्सीठकादेः, तथाऽप्रमाजितो रजोहरणादिना दुष्प्रमाजितोऽनुपयुक्तयेति, ननु किं पौषधिकस्य रजोहरणमस्ति?, अस्तीति ब्रूमः,
यतः सामायिकसामाचारी भणताऽऽवश्यकचूर्णीकृतोक्तं—“रजोहरणेणं पपज्जइ, जओ साहूणं उवगहिंयं रओहरणमत्थि तं म-
ग्गति, असति पोचस्त अंतेणे”ति, उच्चारप्रश्रवणभूमिः—पुरीषमूत्रोत्सर्गस्थण्डिलमिति, इह पुनर्द्विदोक्ता सामाचारी—कृतपोषधो
नाप्रत्ययेक्षितां श्रय्यामारोहति संस्तारकं वा पौषधशालां वा सेवते, दर्भवस्त्रं वा शुद्धवस्त्रं वा भूम्यां संस्तृणाति, कायिकाभूमेश्चा-
गतः पुनरपि संस्तारकं प्रत्ययेक्षते, अन्यथाऽतिचारः स्यात्, एवं पीठादिष्वपि विभायेति, एते चत्वारोऽप्यतिचाराः सर्वतोऽव्या-

अण्णाईणं सुद्धाण कप्पणिज्जाण देसकालजुतं । दाणं जईणमुच्चियं गिहीण सिक्खवावयं भणियं ॥३१॥

पारपोषणं पृथग्भवति, अतिचारता चैषां स्पष्टैवेति, तथा सम्यक्-यथाऽऽगमम्, चशब्दः समुच्चये, अननुपालनं-अनासेवनं, आहारा-
दिप्लिति-विषयविषयिणोः पट्टीसप्तम्योश्चाभेदादाहारपोषधप्रभृतीनां सर्वेषां-समस्तानामव्यापारयोषधपर्यवसानानामिति, भावना-
चास्यवम्-कृतपोषधोऽस्थिरचित्तः सन्नाहारे तावत्सर्वमाहारं तद्देशं वा प्रार्थयते, द्वितीयदिवसे चात्मार्यमादरं कारयति, शरीरम-
त्कारे शरीरमुद्रतयति, दंष्ट्रिके केशान् रोमाणि वा शृङ्गाराभिप्रायेण संस्थापयति, दाहे वा सति शरीरं सिञ्चति, ब्रह्मचर्ये त्वैहलो-
किकान् पारलौकिकान् वा भोगान् प्रार्थयते, शब्दरूपरसगन्धस्पर्शान् वाऽमिलयति, ब्रह्मचर्यपोषधः कदा पूर्णो भविष्यति ? त्या-
जिता ब्रह्मचर्येणेति वा चिन्तयति, अन्यापारे सावधानि व्यापारयति, कृतमकृतं वा चिन्तयतीत्येवं पञ्चातिचारविशुद्धोऽयमनुपा-
लनीय इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ उक्तं सातिचारं तृतीयं शिक्षाव्रतं, अधुना चतुर्थमुच्यते-‘अन्ने’त्यादि, अन्नादीनां-भोजनप्रभृतीनां,
आदिशब्दात् पानचक्षौषधादिपरिग्रहः, अनेन च हिरण्यादिव्यवच्छेदमाह, शुद्धानां-न्यायागतानां, न्यायश्च द्विजश्चत्रियविदृशूद्राणां
शुद्धस्वचर्यनुष्ठानं, अनेन चान्यायागतानां निषेधमाह, कल्पनीयानां-उद्गमादिदोषवर्जितानां, अनेन त्वकल्पनीयानां प्रतिषेध-
माह, देशकालयुतं-प्रस्तावोचितं, यतः काले दत्तं महोपकारकारि दानं स्यात्, अभिधीयते च-“काले दिणस्स पहेणयस्स अग्घो
न तीरणे काउं । तस्सेव अथक्कपणामिअस्स गिण्हंतया नत्थि ॥ १ ॥” अथवा देशकालयुतं-क्षेत्रकालोचितं, यद्यत्र देशे काले वो-
चितमित्यर्थः, दानं-वितरणं, यतिभ्यो-मुनिभ्यः, उचितं-संगतम्, गृहिणां-श्रमणोपासकानाम्, शिक्षाव्रतमुक्तशब्दार्थ, भणितं-
उक्तमतिथिसंविभागव्रतमित्यर्थः, इह भोजनार्थं भोजनकालोपस्थापयतिथिरुच्यते, तत्रात्मार्थं निष्पादिताहारस्य श्रमणोपासकगृहिणः

साधुरेवातिथिः, तिथिपर्वादिसकललौकिकव्यवहारत्यागात्, तदुक्तम्—“तिथिपर्वात्सवाः सर्वे, त्यक्ता येन महात्मना । अतिथिं तं
 विजानीयाच्छेषमभ्यगतं विदुः ॥ १ ॥” तस्यातिथेः संगतो—निर्दोषो विभागः—पश्चात्कर्मादिदोषपरिहारायांशदानरूपोऽतिथिसंवि-
 भागः स एव व्रतमतिथिसंविभागव्रतमिति, अत्र वृद्धोक्ता सामाचारी—श्रावकेण पोषधं पारयता नियमात्साधुभ्यो दत्त्वा पारयि-
 तव्यं, अन्यदा पुनरनियमो—दत्त्वा वा पारयति पारयित्वा वा ददाति, तस्मात्पूर्वं साधुभ्यो दत्त्वा पश्चात्पारयितव्यं, कथं?, यदा
 देशकालो भवति तदाऽऽत्मनो विभूषां कृत्वा साधूस्तत्प्रतिश्रयं गत्वा निमग्नयते—‘मिक्षां गृह्णीते’ति, साधूनां का प्रतिपत्तिः?, उच्यते,
 तदैकः पटलकमन्यो मुखानन्तक्रमपरो भाजनं प्रत्युपेक्षते, सा अन्तरायदोषाः स्थापनादोषा वा भवन्तु, स च यदि प्रथमायां पौ-
 रूष्यां निमग्नयते अस्ति च नमस्कारसहितग्रत्याख्यानी ततस्तद्गृह्यते, अथ नास्त्यसौ तदा न गृह्यते, यतस्तद् बोद्धव्यं भवति, यदि
 पुनर्यनं लगेत्तदा गृह्यते संस्थाप्यते च यो बोद्धव्योऽपौरूष्यां पारयति पारणकृत्वा नन्यो वा तस्मै तदीयते, पश्चात्तेन श्रावकेण समं
 संघाटको व्रजति, एको न वर्तते प्रेषयितुं, साधू पुरतः श्रावकस्तु मार्गतो गच्छति, ततोऽसौ गृहं नीत्वा तावासनेनोपनिमग्नयते,
 यदि निविशेते तदा लण्डं, अथ न निविशेते तथापि विनयः प्रयुक्तो भवत्विति, ततोऽसौ भक्तं पानं च स्वयमेव ददाति, अथवा भाजनं
 धारयति, अथवा स्थित एवास्ते यावद् दत्तं, साधू अपि सावशेषं गृह्णीतः पश्चात्कर्मपरिहरणार्थं, ततो दत्त्वा वन्दित्वा च विसर्जय-
 ति, अनुगच्छति च कतिचित्पदानि, ततः स्वयं मुहूर्त्ते, यच्च किल साधुभ्यो न दत्तं तच्छ्रावकेण न भोक्तव्यं, यदि पुनस्तत्र ग्रामादौ
 साधवो न सन्ति तदा भोजनवेलायां दिग्बलोकनं करोति, विशुद्धभावेन च चिन्तयति—यदि साधवोऽभविष्यंस्तदा निस्तारितो-
 ऽहमभविष्यमिति विभाषेति गार्थार्थः ॥३१॥ अत्रातिचारानाह—‘सच्चित्ते’त्यादि, सच्चित्ते—सचेतने पृथिव्यादौ निक्षेपणमेव निक्षे-

सच्चित्तनिश्चिन्वणयं वज्रह सच्चित्तपिहणयं चेव । कालाङ्कमपरयवएसं मच्छरिययं चेव ॥ ३२ ॥

एतत् पुन अहयारा णो परिसुद्धेसु होति सन्वेसु । अक्खण्डविरहभावा वज्रह सन्वत्थ तो भणियं ॥ ३३ ॥

पणकं-माधुदंयमक्तादेः स्थापनं सच्चित्तनिक्षेपणकं तद्वर्जयति-परिहरते, तथा सच्चित्तेन-फलादिना पिधानमेव पिधानकं-साधुदे-
यभक्तादेः स्थगनं सच्चित्तपिधानकं, चशब्दः समुच्चये, एवकारोऽवधारणे, एवं चानयोः प्रयोगः-सच्चित्तपिधानकमेव च, तथा
कालस्य-साधूचितमिधासमयस्यातिक्रमः-अदित्मयाऽनागतभोजनपद्माद्भोजनद्वारेणोच्छिन्नं कालातिक्रमः, तथा परस्य-आत्मव्यति-
रिक्तस्य व्यपदेशः-परकीयमिदमन्नादिकमित्येवमदित्सावतः साधुसमक्षं भग्नं परव्यपदेशः, ततोऽनयोः समाहारद्वन्द्वे कालाति-
क्रमपरव्यपदेशं तत्, तथा मत्सरं-असहनं साधुभिर्याचितस्य कोपनं, तेन रङ्गेण यान्तितेन दत्तं, अहं तु किं ततोऽपि हीन इत्यादि-
विकल्पो वा, सोऽस्यास्तीति मत्सरिकस्तद्भावो मत्सरिकता तां च, चैवशब्दः समुच्चये, अतिचारभावना पुनरियम्-यदाऽनाभोगादि-
नाऽतिक्रमादिना वा एतानाचरति तदाऽतिचारः, अन्यदा तु भङ्ग इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ उक्तं सातिचारं चतुर्थं शिक्षाव्रतं, तदुक्तौ
चोक्तानि सातिचाराणि द्वादशापि श्रावकग्रतानि, साम्प्रतं तेज्वतिचारोक्तिमेव शोधयति, ननु यद्यतिचारा अपि परिहार्यत्वेनेहामि-
धीयन्ते तदा किमिति तेषामपि व्रतानामिव प्रत्याख्यानं नोपदर्शितं?, तद्वर्जनमात्रमेव चोपदिष्टं? इति मनस्याधायाह-‘एतन्’-
मित्यादि, अत्रैतेषु प्राणातिपातादिव्रतेषु, पुनःशब्दो विशेषणे, तद्भावना चैवम्-एवं तावद्भूतान्युक्तानि, एतेषु पुनर्व्रतेष्वतिचारा-
देश्चमग्नरूपाः, नो-नैव, परिसुद्धेषु-विचन्धककर्मानुदयागतताच्चिकविरतिपरिणामप्रतिपन्नतया निर्मलेषु, भवन्ति-जायन्ते, सर्वेषु-
द्वादशस्यपि, अत्र हेतुमाह-अखण्डविरतिभावात्-परिपूर्णदेशचिरतिपरिणामतः, ततो न हि परिपूर्णदेशपरिणामसम्भावे वन्धवधा-

गहणादुवाँर पयत्ता होइ असन्तोऽवि विरहपरिणामो, अकुसलकम्मोदयओ पडइ अवण्णाइ लिंगमिह ॥३५॥

॥१॥' इत्यादिका च, तथा विषयः-सम्यक्त्वव्रतगोचरो जीवाजीवादितत्त्वरूपः स्थूलसंकल्पितप्राण्यादिरूपश्च, तत्र उपायादीनां
द्वन्द्वः, अतस्ते उपायरक्षणग्रहणप्रयत्नविषयाः, 'मुण्येयव्व'ति ज्ञातव्याः, इह विशेषतोऽनुक्ता अपि, कथमित्याह-कुम्भकारचक्रस्य-
कुलालचक्रस्य यो भ्रामको-भ्रमणहेतुर्दण्डो-यष्टिस्तल्लक्षणं यदुदाहरणं-ज्ञातं तत्कुम्भकारचक्रभ्रामकदण्डोदाहरणं तेन, धीरैः-बुद्धि-
राजितैः, इदमुक्तं भवति-यथा कुम्भकारचक्रस्यैकस्मिन्नपि देशे दण्डेन प्रेरिते सब तद्देशा भ्रमिता भवन्ति एवमिह सम्यक्त्वव्रतव्रताती-
चाराश्रितविविधवक्तव्यताचक्रस्य सम्यक्त्वव्रतव्रतातिचाररूप एकदेशे प्ररूपिते उपायादयस्तद्देशा आक्षिप्ता एव भवन्ति, ते च मूत्रा-
दवसेयाः, संक्षेपप्रकरणत्वेनेह तेषामनुक्तत्वात्, अथवा यथा चक्रस्य दण्डाद्धमणं भवति एवमुपायादीनां यन्नात् परिज्ञानं भवतीति
सूत्राच्चेऽवगन्तव्या इति गार्थार्थः ॥३४॥ (दण्डेन चक्रे वेगे उत्पादिते पश्चात् तत् स्वयं यथा भ्राम्यति तथाऽनेन व्रतातिचारज्ञाने जाते
मूत्रात् समावार्था उपायादयो ज्ञायन्ते इत्यतिदेशो दृष्टान्तश्च) अथ गृहीतसम्यक्त्वव्रतेन सम्यक्त्वव्रतपरिणामस्यैर्यर्थं यद्विधेयं त-
द्गतोपदेशप्रस्तावनार्थमिदमाह-'गहणे'त्यादि, ग्रहणाद्-'गुरुमूले श्रुतधर्मे'त्यादिविधिना सम्यक्त्वव्रतोपादानादुपरि-उत्तरकाले,
प्रयत्नाद्-उद्यमविशेषाद्धेतोः, भवति-जायते, असन्नापि-कर्मदोषादविद्यमानोऽपि, संस्तु भूत एवेत्यपिशब्दार्थः, कोऽसावित्याह-
विरतिपरिणामः-प्राणातिपातादिनिवर्तने पारमार्थिकाध्यवसायः, उपलक्षणत्वात्सम्यक्त्वपरिणामस्यापि ग्रहणं, सोपक्रमत्वादिरत्या-
द्यावारकर्मणां, तथाविधप्रयत्नस्य च तदुपक्रमणस्वभावत्वादिति, अथोक्तविपर्ययमाह-अकुशलकर्मोदयतः-अशुभकपायादिकर्मनु-
भावात्, पतति-सन्नपि व्रतग्रहणस्योपरि प्रयत्नं विनाऽपयाति, विरतिपरिणाम इति प्रकृतं, तत्प्रतिपातश्च लिङ्गेनावसीयते इति तदेवाह-

तम्हा णिचसत्तीए बहुमाणेणं च अहिगयगुणम्मि । पडिवक्खवुगुंछाए परिणहआलोयेणेणं च ॥३६॥
तित्थंकरभत्तीए सुसाहुजणपज्जुवासणाए य । उत्तरगुणसद्दाए य एत्थ सया होइ जइयव्वं ॥ ३७ ॥

अवर्णो-व्रतानां व्रतदेशकानां व्रतवर्ता वा अवज्ञा वा अश्लाघा वा अक्षय्यादि वा, आदिशब्दात्तद्व-
धुणोपायाप्रभृत्यादि च, लिङ्गं-लक्षणं, इह व्रतपरिणामपाते इति, न च वाच्यं 'विरतिपरिणाममावे कथं व्रतग्रहण'मिति, उपरोधादिना
तस्य संभवात्, श्रूयन्ते ह्यनन्तानि ब्रूयतः श्रमणत्वश्रावकत्वोपादानानीति गार्थार्थः ॥३५॥ प्रस्तावितोपदेशमेवाह-'तम्हे'त्यादि,
यस्मादसन्नपि विरतिपरिणामः ग्रहणादुपरिप्रयत्नाज्जायते प्रयत्नं विना चाकुशलकर्मोदयात् सन्नपि प्रतिपत्ति तस्मात्कारणान्नित्यस्मृत्या-
सार्वदिकसारणेन, भवति यतितव्यमिति सम्बन्धः, तथा बहुमानेन-भावप्रतिबन्धेन, चशब्दः समुचये, अधिकृतगुणे-अङ्गीकृतगुणे
सम्यक्त्याणुव्रतादौ, इदं च पदं पूर्वपदाभ्यामुत्तरपदेन च सह प्रत्येकं योज्यते, तथा प्रतिपक्षजुगुप्सया-मिथ्यात्वप्राणिवधाद्युद्देशेन,
तथा परिणत्यालोचनेन-अधिकृतगुणविषयभूता मिथ्यात्वप्राणातिपातादयो दारुणफला अधिकृतगुणा वा सम्यक्त्वाणुव्रतादयः
परमार्थहेतव इत्येवं विषयकपर्यालोचनेन । चशब्दः समुचय एवेति गार्थार्थः ॥३६॥ 'तित्थ'मित्यादि, तथा तीर्थकरभक्त्या-
परमगुरुविनयेन, तथा सुसाधुजनपटुपासनया-भावयतिलोकसेवया, चशब्दः समुचय एव, तथोत्तरगुणश्रद्धया-प्रधानतरगुणा-
मिलायेण, सम्यक्त्वे सति अणुव्रतामिलायेण अणुव्रतेषु सत्सु महाव्रतामिलायेणेति भावः, चशब्दः समुचय एव, अत्र-सम्यक्त्वा-
णुव्रतादिव्यतिकरे तत्प्रतिपक्षपुत्रकालं सदा-सर्वकालं भवति-युज्यते यतितव्यं-उद्यमः कर्तव्य इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३७ ॥
अनन्तरोक्तोपदेशमेव फलदर्शनेन निगमयन्नाह-'एवे'त्यादि, एवं-उक्तन्यायेन नित्यस्मृत्यादिना यत्नेनासन्नपि-अविद्यमानोऽपि,

एवमसंनोऽवि इमो जायह जाओऽवि ण पडइ कयाई ! ता एत्थं बुद्धिमया अपमाओ होइ कायब्बो ॥ ३८ ॥

एत्थ उ सावयधम्मे पायमणुब्बयगुणब्बयाइं च । आवकहियाइं सिक्खावयाइं पुण इत्तराइंति ॥ ३९ ॥

संलेहणा य अंते ण णिओगा जेण पन्वयइ कोई । तम्हा णो इह भणिया विहिसेसमिमस्स वोच्छामि ॥ ४० ॥

संस्तु जात एवेत्यपिशब्दार्थः, 'इमो'ति अयं सम्यक्त्वपरिणामो विरतिपरिणामश्च, जायते-भवति, जातश्च-संपन्नः पुनः न पतति-नापैति कदाचित्-कचिदपि काले, 'ता' इति यस्मादेवं तस्मादत्र-नित्यस्मृत्यादिके प्रयत्ने, बुद्धिमता-धीमता, अप्रमादः-उद्यमः भवति-वर्तते कर्तव्य इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ उक्तव्रतानामेव वक्तव्यशेषमुपदर्शयन्नाह-'एत्थ उ'इत्यादि, अत्र-अनन्त-रोक्ते, तुशब्दो विशेषद्योतकः, तथाहि-यतिधर्मे महाव्रतानि यावत्कथिकान्येव भवन्ति, अत्र पुनः श्रावकधर्मे-श्रमणोपासकचारित्र्ये, प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोग्रहणाच्चतुर्मासाद्यवधिकान्यपि तानि भवन्ति, अणुव्रतगुणव्रतानि च, इहान्तर्वर्तिनीं विभक्तिमाश्रित्य च-शब्दः समुच्चयार्थो द्रष्टव्यः, ततश्चाणुव्रतानि उक्तस्वरूपाणि गुणव्रतानि च उक्तस्वरूपाण्येव, किमित्याह-यावत्कथिकानि-यावतीति यत्परिमाणा कथा-मनुष्योऽयमित्यादिव्यपदेशरूपा यावत्कथा तस्यां भवानि यावत्कथिकानि, यावज्जीवानीत्यर्थः, शिक्षाव्रतानि-पूर्वोक्तस्वरूपाणि, पुनःशब्दः पूर्ववाक्योक्ताथपेक्षयोत्तरवाक्योक्तार्थस्य विशेषप्रतिपादनार्थः, इत्तराणि-इत्तरकालानि, शिक्षाव्रतत्वादेव, शिक्षा ह्यभ्यासः पुनः पुनः प्रतिपत्तिरिति प्रागुक्तं, तत्र प्रतिदिवसानुष्ठेये सामाधिकदेशावकाशिके, पुनः पुनरुच्चायेते इति भावना, पोषधोपवामातिथिसंविभागौ तु प्रतिनियतदिवसानुष्ठेयौ, न प्रतिदिनानुष्ठेयौ, इतिशब्दः प्रस्तुतार्थपरिसमाप्त्यर्थ इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ एवं द्वादशविधेऽपि श्रावकधर्मेऽभिहिते संलेखनाभिधानावसरः, तत्राह-'मंले'इत्यादि. संलेखना-चरमानशन-

निवसेज्ज तत्थ सद्दो साहूणं जत्थ होइ संपाओ । चेइयहराईं जम्मि य तयण्णसाहम्मिया चेव ॥४१॥
 णवकारेण वियोदो अणुसरणं सावओ वयाईं मे । जोगो चिइवंदणमो पच्चक्ख्वाणं च विहिपुण्वं ॥४२॥

पूर्वा क्रिया आगमप्रसिद्धा, चक्षुब्धः पुनरर्थः, स चैवं योज्यः—आवकधर्मोऽधिकृते सम्यक्त्वं व्रतानि च भणितानि, संलेखना पुनर्न भणितेति योगः, अथ कसादसौ न भणितेत्याह—अन्ते—जीवितव्यावसाने न नियोगाद्—नावश्यंभावेन, आवकस्य भवतीति शेषः, एतदेव ग्रथमित्याह—येन—यस्मात्कारणाद्, प्रव्रजति—प्रव्रज्यां प्रतिपद्यते, कोऽपि—कश्चिदपि, तथाविधपरिणामयुक्तः श्रानकः, तस्मात्—तेन कारणेन तस्यानवश्यंभावलक्षणेन नो—नैव इह—अत्र समासश्चावकधर्मप्रकरणे भणिता—प्रतिपादिता, किंच ?—विधेः—विधिविश्रितश्रानकानुष्ठानस्य शेषः—उक्तापेक्षयाऽनुक्तो विधिविशेषस्तं अस्य आवकस्य वक्ष्ये—अभिधास्य इति गाथार्थः ॥४०॥ तमेवाह—‘निवे’त्यादि, निवसेद्—आवसेत् तत्र नगरादौ श्राद्धः—आवकः साधूनां—यतीनां यत्र नगरादौ भवति—जायते संपातः—आगमनम्, तथा चैत्यगृहाणि प्रतीतानि यस्मिन्नगरादौ, भनन्तीति गम्यते, तथा तस्माद्—अधिकृतश्चावकादन्ये—अपरे चे साधुभिः—समानधाभिः—तदन्यसाधुभिः—आवकाः, चक्षुब्धः तमुच्ये, एवकारोऽवधारणे, तस्य च तत्रैवेत्येवं सम्बन्धो ह्ययः, अथैवंविधे स्थाने निवसतः किं फलमिति चेदुच्यते—गुणानां वृद्धिः, तथा चोक्तं साधुसंपातादिपुरस्काराय—“साहूण वंदणेणं नासति पावं अत्तकिया भाना । फासुयदाने निज्जर उवग्गहो नाणमाईणं ॥ १ ॥ मिच्छइंसणमहणं सम्मइंसणविमुद्धिहेउं च । चिइवंदणाइ विहिणा पन्नचं वीयरानेहि ॥ २ ॥ साहम्मियथिरकरणे वच्छलं सासणस्स सारोत्ति । भग्गसदायत्तणओ तहा अणासो य धम्मओ ॥ ३ ॥” इति गाथार्थः ॥४१॥ तत्रापि निवसतः प्रतिदिनकर्तव्यमाह—‘णवे’त्यादि, नमस्कारेण—परमेषु पञ्चनमस्क्रियया

तद् चेद्देहवर्गमणं सत्कारो वंदनं गुरुसगासे । पञ्चकृत्वाणं सवर्णं जह्नुच्छा उचियकरणिज्जं ॥४३॥

आत्यन्तिकतद्बहुमानकार्यभूतया परमपङ्गलार्थया वा विबोधो-जागरणं, कार्य इति शेषः, एवमुत्तरत्रापि, इह चाविशेषेणैके नमस्कारपाठं प्ररूपयन्ति, अन्ये त्वाहुः-“नवकारचित्तं माणसमि सेजागएण कायव्वं । सुत्ताविणयपविती निवारिया होइ एवं तु ॥१॥” तथाऽनुसरणं-अनुचिन्तनं सदसत्कर्तव्यप्रवृत्तिहेतुभूतम्, किंस्वरूपं तदित्याह-श्रावकः-श्राद्धोऽहं, तथा व्रतानि-अनुव्रतादिनियमा मे-मम, सन्तीति शेषः, उपलक्षणं चैतद्, तेन अदःकुलोऽहं अदःशिष्यश्चेत्यादि द्रव्यतः, अमुत्र ग्रामगृहादाविति श्वेततः, प्रमातमिमित्यादि कालतः, मूत्रादिवाधानां का चाधेत्यादि भावतः, ततो योगः-कायिकोत्सर्गशौचादिरूपो व्यापारः, एवं हि देहवाधापरिहारतः समाधेयैत्यवन्दनादीनां भावानुष्ठानता, ततश्चैत्यवन्दनं-पूजापुरस्सरमर्हद्विम्बवन्दनं, ‘उ’ इति निपातो गाथापूर्णार्थः, ततः प्रत्याख्यानं आगमप्रसिद्धं, चशब्दः समुच्चये, विधिपूर्व-आगमिकविधानपुरस्सरं, न तु यथाकथञ्चित्, एतच्च विशेषणं चैत्यवन्दने प्रत्याख्याने च सम्बन्धनीयं, विधिश्च तयोस्तत्प्रकरणयोर्वक्ष्यमाण इति गार्थः ॥४२॥ ततः-‘तद्दे’त्यादि, तथा-तेन प्रकारेण विधिपूर्वकतालक्षणेन, चैत्यगृहगमनं-जिनविम्बभवने यानं प्रवेशश्च, तत्र यानविधिः-“सव्वाए इद्दीए सव्वाए दित्तीए सव्वाए जुत्तीए सव्वममुदएणं” इत्यादिः, एवं हि प्रवचनप्रभावना कृता भवति, प्रवेशविधिस्तु-‘सचित्तानं दब्बाणं विउसरणाए, अचित्तानं दब्बाणं अविउसरणाए, एगमाडिणं उत्तरासंगेणं चक्खुकासे अंजलिपग्गहेणं, मणसो एगत्तीभावकरणेणं-ति’, तत्र च सत्कारो-माल्यादिभिरभ्यर्चनं, अर्हत्प्रतिमाया इति गम्यते, वन्दनं-प्रसिद्धविधिना चैत्यवन्दनं, ततो गुरुसकाशे-गुरुसमीपे प्रत्याख्यानं-स्वयंगृहादिगृहीतप्रत्याख्यानस्य गुरुसाधिकत्वविधानमित्यर्थः, ततः श्रवणं-आकर्षणं, गुरुसकाश एवागमस्येति

अचिरुद्रो व्यवहारो काले तद् भोयणं च संवरणं । चेद्द्वहरागमसंवरणं सकारो वदणाद् य ॥४४॥

गम्यते, एवं हि सत्क्रियानिवन्धनं सद्गोघो भवति, ततो यतिपृच्छा-साधुशरीरसंयमवार्तापृच्छनं, विनयः प्रयुक्तो भवति, तत्र चोचितस्मरणीयं-चिहितकर्तव्यं यतेर्गलनित्वादावौषधमदानोपदेशादि विधेयं, अन्यथा पृच्छया नातिमार्थकता स्यादिति गाथार्थः ॥४३॥ ततः-‘अवी’ त्यादि, अचिरुद्रः-प्रागुपदर्शितपञ्चदशकर्मोदानपरिहारतोऽनयप्रायो व्यवहारो-वृत्तिनिमित्तप्रवृत्तिः, कार्य ॥४३॥ इति शेषः, अन्यथा धर्मबाधा प्रवचनहीला च स्यादिति, काले-शरीरायोग्यानुगुणे प्रत्याख्यानतीरितत्वसमयस्वरूपे वा, अकाल-भोजने हि धर्मकाययोर्बाधा स्यादिति, तथा-तेन भणितप्रकारेण, तद्यथा-“जिणपूयोचियदाणं परियरसंभालणा उचियक्किचं । ठाणुगवेसो य तद्वा पच्चरूलाणस्स संभरणं ॥ १ ॥” इत्यादि, भोजनं-आहाराम्यवहारः, प्रकारान्तरभोजने ह्यधर्म एव, वशब्दः समुच्चये, संवरणं-तदनन्तरं संभृतो ग्रन्थिसहितादेः प्रत्याख्यानस्य ग्रहणं, प्रमादपरिनिहीर्षोहिं प्रत्याख्यानं विना न युक्तं क्षण-मप्यासितुं, ततोऽवसरे चैत्यगृहागमश्च प्रतीतः श्रवणं च-साधुसमीपे जिनागमाकर्णनं चैत्यगृहागमश्रवणं, अथवा चैत्यगृहे आगमस्य श्रवणमिति विग्रहः, चैत्यगृहे हि प्राय आगमव्याख्यानं भवतीति, आगमव्याख्यानस्थानान्तरोपलक्षणार्थं चैत्यगृहग्रहणं, यदाह-“जरथ पुण अनिस्सकडं पूरिति तद्दिं समोसणं ॥ पूरिति समोसरणं अन्नासद्दिं निस्सचेद्दिणुं ॥ इहंरा लोगविरुद्धं सद्दाभंगो य सट्टाणं ॥१॥” न च ‘चैत्यगृहागमपूर्वकमागमश्रवणं विधेय’मित्यो ज्ञापकाच्चैत्यगृह एव साधवोऽवतिष्ठन्त इति निश्चेतव्यं, यतो व्यवहारभाष्यवचनमेवं स्थितं-“जद्दवि न आहारुम्मं भत्तिकयं तद्दवि जज्जयंतेहिं । भत्ती खलु होइ कया इहंरा आसायणा परमा ॥१॥ दुब्बिमंगंघिमलस्सावि, तणुरप्पेमण्डाणिया । उमओ वाज्जव्हो चेव, तेण ढंति न चेइए ॥२॥ तिण्णि वा कट्ठुइ जाव,

शुद्धो तिसिलोह्या । ताव तत्त अणुणायं, कारणेण परेणवि ॥३॥” इत्यलं प्रसंगेन, ततो विकाले सत्कारः—अहंचैत्यानां पूजा वन्द-
 नादि च—वन्दना प्रसिद्धाहंचैत्यानामेव, आदिशब्दाच्चैत्यसम्बन्धि तत्कालोचितं कृत्यान्तरं ग्राह्यं, साध्वालयगमनं तद्वन्दनादि वा,
 भूमिकौचित्येन पञ्चविधावश्यकं, अवश्यं विधेयमिति सर्वत्र गम्यं, चशब्दः समुच्चये, नन्वावश्यककरणमित्यसङ्गतं, श्रावकं प्रति व्रता-
 दिवत्तस्यागमे विधेयतयाऽनुपदिष्टत्वात्, तथाहि—अस्योपासकदशादौ मूलगमे नोपदेशो ज्ञापकं वोपलभ्यते, तदुद्धाररूपे श्रावक-
 प्रज्ञायादौ च, तथैव च श्रावकप्रतिदिनक्रियां प्रतिपादयताऽऽचार्येण ‘चिद्वदणमो’ इत्येतान्नवेवोक्तं, अथ व्रते—“समणेण सा-
 वणं य अवस्सकायव्ययं हवइ जम्हा । अंतो अहो निसिस्स य तम्हा आवत्तयं नाम ॥१॥” इत्यस्यामनुयोगद्वारागाथायां श्रावकस्व-
 तदुपदिष्टमित्यसिद्धो हेतुः, नैवं, तत्र चैत्यवन्दनादिनैवावश्यकस्य गतार्थत्वात्, यतो यदेवावश्यकं कर्तव्यं तदेवावश्यकं, अवश्यकर्तव्यं
 च चैत्यपूजावन्दनादि श्रावकस्य, यदि पुनरिदं पञ्चविधावश्यकमवश्यकर्तव्यतया श्रावकस्योपदिष्टमभिव्यक्तदा य एव पञ्चविधाव-
 श्यककारी स एव श्रावकोऽभिव्यिक्तं, न चैवं, अविरतानामपि (सम्यक्तत्वादि) सामायिककारिणां श्रावकत्वाभ्युपगमात्, अत्रोच्यते,
 यदुक्तं ‘उपासकदशादावनुक्तत्वाब्ज्वावक्राणामावश्यकमयुक्त’मिति तदयुक्तं, अनुपदिष्टत्वस्यासिद्धत्वात्, तथाहि—यद्यप्युपासकदशा-
 दौ (नाक्षात्) नोपदिष्टं तत्तेषां तथाप्यनुयोगद्वारेण तदुपदिष्टं, तथाहि—‘जं इमं समणे वा समणी वा सावए वा साविया वा तच्चित्ते तम्मणे
 जाव उभओ कालं छव्विहं आवस्सयं करेति से तं लोउचरियं भावावस्सयं’ति, यच्चोक्तं ‘चैत्यवन्दनादि श्रावकस्यावश्यक’मिति,
 तदप्यसङ्गतं, ‘अब्ज्वावक्रवगमो’ इत्यादितदेकार्थिकपदोपन्यासेन तस्य पञ्चविधत्वेन निश्चितत्वात्, उमास्यातिवाचकेनाप्यस्य
 समर्थितत्वात्, तथा हि तेनोक्तं “सम्यग्दर्शनसम्पन्नः पञ्चविधावश्यकनिरतश्च” श्रावको भवतीति गम्यते, तथाऽऽशुसमाचरितत्वा-

दिजीतलक्षणाभिद्वोपपद्यमानत्वेन जीतामिधानपञ्चमव्यवहारसमर्थितत्वात्, तथा यदुक्तं 'समणेण सावपण य' इत्यत्र गाथायां
 यदि पदविधावश्यकं विवक्षितमभविष्यत्तदा तत्कारिण एव श्रावका अमविष्णन्, नान्ये इति, तदप्यसङ्गतं, श्रमणपक्षेऽप्यस्य
 दूषणस्य समानत्वात्, तथा हि—य एव पदविधमावश्यकं कुर्वन्ति त एव श्रमणाः स्युः, ततश्च कारणजाते प्रतिक्रमणकारिणां मध्य-
 मतीर्थसाधूनामश्रमणता स्यात्, न चैवं, अथ चरमतीर्थसाधूनाश्रित्येयं गायोक्ता, सत्यं, केवलं यदि श्रावकाणां पदविधावश्यकप्रज्ञा-
 पनार्थाऽपि स्यात्तदा किं दूषणमिति ? अथ त्रूपे—पदविधावश्यकमतिचारशुद्धिरूपं वर्तते, न च श्रावकाणामालोचनादिदशप्रकार-
 शुद्धेर्मध्यादेशाऽपि प्रकल्पादिग्रन्थेषूपलभ्यते, न च तेषामतिचारा घटन्ते, संज्वलनोदय एव तेषामुक्तत्वादिति, अत्रोच्यते,
 श्रावकाणां प्रकल्पादिग्रन्थेषु शुद्धिर्न दृश्यते, तथाप्यसौ श्रावकजीतिफलपादेः सकाशादवश्यमभ्युपगन्तव्या, अन्यथोपास-
 कदशास्तु यदुक्तं 'किल भगवान् गौतममुनिरानन्दश्रावकं प्रत्यवादीत्—'तुमणं आणंदा ! एयस्म अट्ठस्स आलोयाहि पडिकमाहि
 निंदाहि गरिहाहि अहारिहं तवोकम्मं पायच्चिच्चं पडिवज्जाहि' इति तत्कथं घटेत ? अत एव ह्यापकादतिचारा अपि तेषां भवन्तीति
 सिद्धं, यथा चातिचारा असंज्वलनोदयेऽपि भवन्ति तथा प्रागुक्तं, किंच—यदीदं चैत्यवन्दनादिकमावश्यकं स्यात्तदा 'अन्तो अहो-
 नितिसिंहा य' इत्यमुना वचनेन संख्याद्वय एव श्रावकस्य तद्विधेयं स्यात्, श्रूयते पुनरेवं—'दंमणसुद्धिनिमित्तं तिकालं देवदण्डणार्थं'-
 ति, अतः संख्याद्वयतरुणनिपमः पदविधावश्यकस्यैवोपपद्यते साधूनामिति, किंच—'सर्व्वंति भाणिऊणं विरई खलु जस्म मग्गिया
 नत्थि। सो सव्वविहइवाई चुइइ देसं च सव्वं च ॥१॥' इत्यनया गायया सामायिकद्वयं सर्व्वशब्दवर्जं श्रावकस्योक्तं, चतुर्विंशतिस-
 वस्तु गम्यगदर्शनशुद्धिनिमित्तत्वात् सम्यगदर्शनस्य च श्रावकस्यापि शोधनीयत्वात् कर्तुं विशेषस्य चानभिहितत्वात् आचरितरत्नाचोप-

पञ्च एवासेति, किञ्च-ईर्यापथिकाप्रतिक्रमणस्य गमनागमनशब्देन भगवत्यां शङ्खोपाख्यानके पुरुकलिश्रावककृतत्वेन दर्शितत्वात्, गमनागमनशब्दस्य चैर्यापथिकापर्यायतया भगवत्यामेव तेषु तेष्व्वाख्यानकेष्वोद्यनिर्युक्तिचूर्णया च प्रसिद्धत्वात्, ईर्यापथिका-कायोत्सर्गे च चतुर्विंशतिस्तवस्य प्रायश्चिन्तनीयत्वाचासौ सिद्ध इति, वन्दनक्रमपि गुणवत्प्रतिपत्तिरूपत्वादुणवत्प्रतिपत्तेश्च श्रावक-साध्यविरुद्धत्वात् कृष्णादिमिश्र तस्य प्रवर्तितत्वात् संगतमेवास्य, ननु 'पञ्चमहव्ययजुतो अनलस माणपरिवज्जियमती य । संवि-ग्मनिज्जरट्ठी किङ्कर्ममरुो हवति साह ॥ १ ॥' इत्यनया निर्युक्तिगाथया माधुग्रहणेन श्रावकस्य व्यवच्छेदान्न सङ्गतं तस्य वन्दनकं, नैवं, यतः साधुग्रहणं तत्र तदन्यवन्दनकोपलक्षणार्थं, न तु श्रावकव्यवच्छेदार्थं, यदि तु श्रावकव्यवच्छेदार्थमभविष्यत्तदा साध्व्या अपि व्यवच्छेदोऽभविष्यत्, न चासौ सङ्गतो, मातुर्विशेषेण वन्दनकनिषेधात्, यदाह-"मायरं पियरं वाचि, जेडुगं वाचि मायरं । किङ्कर्मं न कारेज्जा, सव्वे राहणिण तहा ॥ १ ॥" तथा-"पञ्चमहव्ययजुतो" अनेन यथा महाव्रतग्रहणादणुवतयुक्तस्य व्यव-च्छेदस्तथा पञ्चग्रहणाच्चतुर्महाव्रतयुक्तस्य मध्यतीर्थसाधोरपि व्यवच्छेदः स्यात्, न चैतदिष्टमित्यतो निर्विशेषं वन्दनक्रमपीति, प्रति-क्रमणं तु सामान्यत ईर्यापथप्रतिक्रमणमणनैव सिद्धं, अथ विचित्राभिग्रहवतां श्रावकाणां कथमेकेन प्रतिक्रमणसूत्रेण तदुपप-द्यते? यतोऽप्रतिपन्नान्यतरव्रतस्य तदतिचारासंभवः, तदसम्भवे च तदुच्चारणममङ्गतमेव, अन्यथा महाव्रतातिचाराणामप्युच्चारणप्रसङ्ग इति, नैवं, अप्रतिपन्नान्यतरव्रतस्यापि तदतिचारोच्चारणतोऽश्रद्धानादिविषयस्य प्रतिक्रमणस्यानुमतत्वात्, यत उक्तम्-"पडिसिद्धाणं करणे किच्चाण अकरणे य पडिक्कमणं । अस्सहहणे य तहा विवरीयपरूवणाए य ॥ १ ॥" अत एव साधुरप्रतिपन्नास्वपुपासकमिधु-प्रतिमासु "एगारसहिं उवामगपडिमाहिं, चारसहिं भिवसुपडिमाहिं" इत्येवं प्रतिक्रामति, ननु यद्येवं तदा साधुप्रतिक्रमणसूत्रेणैव

जडविस्सामणमुचिओ जोगो नवकारचिंतणार्हो । गिहिगमणं विहिसुवणं सरणं गुरुदेवयाइण ॥४५॥

ते प्रतिक्रामन्तु, को वा किमाह !, केवलं श्रावकप्रतिक्रमणसूत्रमुपगृह्यतादिविषयस्य प्रतिपिद्धाचरणस्य प्रपञ्चाभिधायकत्वात् सोपयोग-
 तरमिति तेन ते प्रतिक्रामन्ति, ननु साधुप्रतिक्रमणाद्भिन्नं श्रावकप्रतिक्रमणसूत्रमयुक्तं, निर्युक्तिभाष्यचूषण्यदिभिरतत्रितत्वेनानार्पत्वात्,
 न, एवं ह्याथशयकादिदशशब्दीव्यतिरेकेण निर्युक्तीनामभावेनौपपातिकाद्युपाङ्गानां च चूष्यभावेनानार्पत्वप्रसङ्गात्, ततः प्रतिक्रमण-
 मप्यस्ति तेषां, कायोऽत्मगस्तु ईर्यापथप्रतिक्रमणात् पञ्चमप्रतिमाकरणात् सुभद्राश्राविकादिनिदर्शनतश्च श्रावकस्य विधेयतया प्रति-
 पत्तव्यः, यदि हि साधवोऽपि भङ्गभयात्साकारं कायोत्सर्गं प्रतिपद्यन्ते तदा शुद्धिभिः सुतरामसौ तथा प्रतिपत्तव्यः, साध्वपेक्षया
 तेषामनैष्टिकत्वादिति, एवं प्रत्याख्यानमपि, ननु पारिष्ठापनिकादय आकाराः साधूनामेव घटन्ते, ततो गृहिणामयुक्तमेतत्, नैवं,
 यतो यथा गुर्वादयः पारिष्ठापनिकस्यानधिकारिणोऽपि यथा वा भगवतीयोगवादिनो गृहस्थसंसृष्टाद्यनधिकारिणोऽपि पारिष्ठापनि-
 काद्याकारोच्चारणेन प्रत्याख्यानन्ति 'अखण्डं सूत्रमुच्चारणीय'मिति न्यायात्, एवं गृहस्था अपीति न दोषः, तस्मात् पदविधमप्या-
 वश्यकं श्रावकस्यास्तीति प्रतिपत्तव्यमित्यलं विस्तरेणेति गाथार्यः ॥ ४४ ॥ तथा—'जई'त्यादि, यतीनां—साधूनां वैयाघ्रन्यादिभिः
 श्रान्तानां पुष्टालम्बनेन तथाविधश्रावकादेरपि देहखेदापनोदमिच्छतां विश्रामणं—त्वेदविनोदनं यतिविश्रामणं, करणीयमिति गम्यते,
 एवं सर्वश्रोत्रितक्रियाध्याहारः कार्यः, प्राकृतत्वाच्च विश्रम्यतेरुपान्त्यदीर्घत्वं, यद्वा विश्रामयतः करणमिति संवृडन्तस्य कारिते
 शुटि च विश्रामणमिति भवति (विश्रमेवैति विश्रामे तस्य कारणे णिचि अनटि च विश्रामणमिति तेन 'अतोऽकर्म्ये'त्यादिना
 न बाधः) तद्योचितः—स्वभूमिकायोग्यो योगो—व्यापारः, तमेवाह—नमस्कारचिन्तनादिकः—परमेष्ठिपञ्चकनमस्कृतिध्यानप्रभृतिकः,

अव्यंभे पुन विरई मोहदुगुंछा सततचिन्ता य । इत्थीकलेवराणं तन्निवरणं च बहुमाणो ॥४६॥

सुत्तविउद्धस पुणो सुहुमपयत्थेसु चित्तविण्णासो । भवठिइणिरूवणे वा अहिगरणोचसमचित्ते चा ॥४७॥

आदिशब्दात् परिपठितप्रकरणगुणनादिपरिग्रहः, ततो गृहगमनं-निजवेगमगमः, तत्र च विधिना शयनक्रिया, विधिय जि-
नार्चनवन्दनविशेषप्रत्याख्यानकरणादिः, तमेव विशेषेणाह-स्मरण-मनसि धारणं, उपलक्षणत्वादस्य गुणवर्णनामिति गाथार्थः
॥४५॥ तत्र च—‘अव्यंभे’ इत्यादि, अव्रक्षाणि-स्त्रीपरिभोगलक्षणे, पुनःशब्दो विशेषणे, तद्भावना चैवम्-गुर्वादिषु स्मरण
कर्तव्यं, अव्रक्षाणि पुनर्धरतिः-निवृत्तिः कार्यः, तथा मोहजुग्म्भा-स्त्रीपरिभोगहेतुवेदादिमोहनीयनिन्दा, यथा—“यष्टज्जनीयम-
तिगोप्यमदर्शनीयं, बीभत्समृत्त्यमलाविधपूतिगन्धि । तद्याचतेऽङ्गमिह कामिकृमिस्तदेव, किं वा दुनोति न मनो ? भवामता मा
॥१॥” इत्यादि, तथा स्वतत्त्वचिन्ता-स्वरूपचिन्तनं, केषां ?-स्त्रीकलेवराणां-योपिहानां, यथा—“शुक्रशोणितसम्भूतं, नवच्छिद्र-
मलोत्पन्नम् । अस्मिन्मृद्वलिकामात्रं, इन्त योपिच्छरीरकम् ॥१॥” तद्विरतेषु-अव्रक्षानिबुद्धेषु मुनिषु, चशब्दः मनुचये, बहुमानः-
अन्तरङ्गप्रीतिरूपो विधेयः, यथा—“धन्यास्ते वन्दनीयास्ते, तैस्त्रिलोक्यं पवित्रितम् । यैरेव भुवनकेशी, काममल्लो निपातितः ॥१॥”
त्यादीति गाथार्थः ॥४६॥ तथा—‘सुत्ते’त्यादि, सुप्तविबुद्धस्य-निद्रापगमेन जाग्रतः श्रावकस्य, पुनःशब्दः पूर्ववाक्यार्थपेक्ष-
योत्तरवाक्यार्थस्य विलक्षणताद्योक्तकः, मूढमपदार्थेषु-अस्थूलवस्तुषु कर्मात्मपरिणामादिषु चित्तविन्यासो-मानसावेशनं, करणी-
यमिति गम्यते, भास्थितिनिरूपणे-संसारस्वरूपपर्यालोचने, निचविन्याम इति प्रकृतं, यथोक्तम्—“रद्धो राजा नृपो रक्तः, स्वसा
जाया जनी स्वसा । दुःखी सुखी सुखी दुःखी, यत्रासौ निर्गुणो भवः ॥१॥” वाग्रब्दो विकल्पार्थः, अधिकरणानि-कलहाः कृप्या-

आउयपरिहाणीए असमंजसचेद्वियाण व विधाने । खणलाभदीवणाए धम्मगुणेषुं च विविहेसु ॥४८॥

दीनि वा तेपाशुपशमाय-निरतनाय यचित्तं-मानसं तत्तथा तत्राधिकरणोपशमचित्ते, कथं कदा वा मेऽधिकरणोपशमचित्तं भविष्य-
तीत्येवं चित्तविन्यासः कार्य इति भावः, वाशब्दो विकल्पार्थः, इति माधार्थः ॥४७॥ तथा-‘आउ’ इत्यादि, आयुःपरिहाणो-
प्रतिक्षणायुष्कथयलक्षणायां, चित्तविन्यास इति प्रतिपदं योज्यं, अत्र योक्तम्-“समस्तसत्त्वसङ्घानां, धूपत्यायुरनुक्षणम् । आम-
मल्लरुवारीय, किं तथापि प्रमाद्यसि ? ॥१॥” इत्यादि, असमञ्जसचेष्टितानां-असदाचरितानां प्राणिवधादीनां, वाशब्दो विकल्पार्थः,
विपाके-नरकाद्यशुभफलदायकत्वे, यथा-“यहमारणअब्भक्खाणदाणपरधणविलोयणादीणां सव्वजहणो उदओ दसगुणिओ एकसि
कयाणं ॥१॥” इत्यादि, क्षणे-कालविशेषे, स्तोककालेऽपीत्यर्थः, लाभः-अशुभाध्यवसायेन महतोऽशुभकर्मणः शुभाध्यवसायेन च म-
हत् इतरस्यार्जनं तस्य दीपना-प्रकाशना क्षणलाभदीपना तस्यां, यथा-“नरएसु सुरवरेसु य जो बंधइ सागरोवमं एकं । पलिओवमाण
बंधइ कोडिसहस्ताण दिवसेणं ॥१॥” अथवा क्षणः-अवसरो मोक्षसाधनस्य, स च द्रव्यादिमेदावतुर्विधः, तत्र द्रव्यतो मानुपत्वं,
क्षेत्रत आर्यक्षेत्रं, कालतो दुष्पमसुपमादिः कालविशेषः, भावतो बोधिरिति, तस्य क्षणस्य यो लाभो-युगशमिलान्यायेन कष्टात् प्राप्ति-
स्तस्य या दीपना मा तथा तस्यां, यथोक्तम्-“माणुस्सखेत्तजाईकुलरूवारोगआउयं बुद्धी । सवणोगहमद्धा संजमो य लोगम्मि
दुलहाइ ॥१॥” अथवा क्षणलाभश्च दीपजातं वा क्षणलाभदीपजातं क्षणलाभदीपजातं वा, तत्र क्षणलाभजातं प्रागवत्, दीप-
जातं पुनर्यथा-“अंधयारे महाघोरे, दीवो ताणं मरीरिणं । एवमआणतामिस्से, मीसणम्मि जिणागमो ॥१॥” द्वीपजातं तु-“दीवो
ताणं-मरीरीणं-ममुहे दुत्तरे जहा । धम्मो जिणिदपन्नचो, वहा संसारसागरे ॥१॥” तथा धर्मस्य-श्रुतचारिग्रादिरूपस्य गुणा-उप-

बाह्यगदोसविषयत्वे धम्मायरिए य उज्जयविहारे । एमाहचित्तनासो संवेगरसायणं देह ॥४९॥ जुम्मं ।

कारः फलानीतियावत् धर्मगुणस्ते, चशब्दः समुच्चये, विविधेषु च-बहुविधेष्विहलोकाश्रितेषु, यथोक्तम्-“श्रुतिगम्यं फलं तावत्, सुधर्मस्य शिवादिकम् । श्रमजन्यसौख्यरूपं तु, साक्षादेवानुभूयते ॥१॥” तथा-“निर्जितमदमदनानां वाक्कायमनोविकाररहितानाम् । विनिवृत्तपराश्रानामिहैव मोक्षः सुविहितानाम् ॥२॥” अथवा धर्मरूपा गुणा धर्मगुणाः-क्षेमादयस्तेषु, विविधधर्मगुणानां कारणे स्वरूपे फले च चित्तन्यासः कार्य इति हृदयमिति गाथार्थः ॥४८॥ ‘घाहे’त्यादि, यैर्देवैर्पर्यकामरागादिभिः स धर्माधिकारी पुरुषो नाध्यते-कुशलानुष्ठानतश्चान्यते ते चाधकदोषास्तेषां विषयः-तत्प्रतिपक्षभावनारूपो चाधकदोषविपक्षस्तत्र, यदुक्तम्-“जो जेणं बाहिज्जति दोसेणं वेयणाहविसएणं । सो खलु तस्म विवक्खं तव्विसयं चेव झाइज्जा ॥१॥” वेतनं-द्रव्यं, “अत्यम्पि रागभावे तस्सेव उवज्जणाइसंकेसं । भावेज्ज धम्महेउं अभावमो वह य तस्सेव ॥१॥” इत्यादि, तथा धर्माचार्ये-बोधिलाभहेतुभूते गुरौ दुष्क-रप्रत्युपकारोऽसावित्यादिरूपधित्तन्यासो विधेयः, यथोक्तम्-“सम्मत्तदायगाणं दुप्पडियारं भवेसु बहुएसु । तव्वगुणमेलियाहिवि उवयारसहस्सकोडीहि ॥१॥” चशब्दः समुच्चये, तथोद्यतानां-प्रयत्नवत्साधूनां उद्यतो वा-प्रयत्नवान् विहारो-मासकल्पादिचर्या उद्यतविहारस्तत्र, यथोक्तम्-“अनिएयवासो समुदाणचारिया, अन्नायउंछं पहरिक्कया य । अप्पोवही कलहविवज्जणा य, विहारचरिया इत्तिणं पत्तथा ॥१॥” आत्मगते बोधते विहारे, यथा-“कइया होही सो वासरो उ गीयत्थगुरुसमीयम्मि । सव्वविरं पवज्जिय विहरिस्सामि अहं जंमि ? ॥१॥” धर्माचार्यविशेषणं बोधतविहार इति, एवं चित्तविन्यासं फलनिर्देशद्वारेण निगमयन्नाह-एवं-अनन्तरोक्तप्रकारं सूक्ष्मपदार्थादिकं वस्त्वादियमात्मप्रमादुनिन्दादीनां ते एवमादयस्तेषु चित्तन्यासो-मनोनिक्षेप एवमादित्त-

गोसे भणिओ य बिही इय अणयरगं तु चिहुमाणस्स । भवविरहणीयभूओ जायइ चारित्तपरिणामो ॥५०॥

॥ सावगधम्मविहिपरणं सम्मत्तं ॥१॥

न्यामः, अथैवमादिः—अनन्तरोक्तसूक्ष्मपदार्थचित्तविन्यासप्रभृतिकः स चासौ चित्तन्यामद्येत्येवमादिचित्तन्यासः, किमित्याह—
संवेगः—संसारनिर्वेदो मोक्षानुरागो वा स एव रसायनं—अमृतमजरामरत्वंहेतुत्वात्संवेगरसायनं तद्दाति—प्रयच्छति, एवं हि चित्त-
विन्यासै संवेग उत्पद्यत इति गाथार्थः ॥४९॥ ततः—‘गोसे’इत्यादि, गोसे—प्रत्युपसि भणितः, चञ्चदस्यैयकारार्थत्वाद्भणित एव—
प्राक् प्रसिपादित एव विधिः—श्रावकानुष्ठानं ‘नवकारेण विवेहो’ इत्यादिरूपः, अतः पुनरपि नोच्यत इति हृदयं, एवं च पतिपा-
दितानुष्ठानं फलप्रदर्शनद्वारेण निगमयद्याह—इति—प्राक्तनप्रकारेण नमस्कारविरोधादिना अनवरतं—सततं, तुशब्दः पुनःशब्दाथ-
प्रवृत्तकारार्थो वा, चेष्टमानस्य—प्रदर्शितानुष्ठानं विदधतः, श्रावकस्येति गम्यं, किं?—भवविरहः—सगारवियोगस्तस्य चीजभूतो—चीज-
कत्वयो हेतुरित्यर्थः संसारविरहचीजभूतो, जायते—संपद्यते, चारित्र्यपरिणामः—सर्वविरतिपरिणतिः, एवं हि देशविरतिमभ्यस्यत उपा-
यप्रवृत्तेरवश्यं भवविरहणीजभूतश्चारित्र्यपरिणामः तन्नान्यत्र वा भवे भवेदिति हृदयं । इह च विरह इति सिताम्बरश्रीहरिभद्राचार्यस्य
उत्तरङ्क इति गाथार्थः ॥५०॥ इति श्रावकधर्मविधिप्रकरणवृत्तिः ॥ १ ॥

॥ इति श्रीमदभयदेवसूरिविरचितपञ्चाशत्कृतौ मधनपञ्चाशत्कृतौ ॥

अथ द्वितीयपञ्चाशकवृत्तिः ॥ २ ॥

णमिऊण महाचीरं जिणदिक्खाए विहिं पवक्खामि । वयणाउ णिउणणयजुयं भव्वहियद्वाय छेसेण ॥१॥

उक्तः श्रावकधर्मविधिः, श्रावकधर्मप्रतिपन्नो जिनदीक्षां प्रतिपद्यते इति जिनदीक्षाविधिमभिधातुकापो मङ्गलाद्यभिधाना-
याह-‘णमी’त्यादि, नमस्कृत्य महावीर्यविराजनान्महावीरस्तं, जिनः-अहंन् देवतात्वेन प्रतिपत्तव्यो यस्यां दीक्षायां धर्माधिका-
रित्वेन सा जिनदीक्षा जिनप्रधाना वा दीक्षा जिनदीक्षेत्युच्यतेऽतस्तस्या जिनदीक्षायाः, अनेन शिवदीक्षाकामदीक्षादिव्युदासः,
विधिं-विधानं प्रतिपत्तिक्रमं प्रवक्ष्यामि-अभिधास्ये, किं स्वकीयोत्प्रेक्षातोः, नेत्याह-वचनाद्-आगमात्, तथा निपुणनययुतं-
मृक्षमनीतिसङ्गतं, इदं च विधोर्विशेषणं प्रवक्ष्यामीत्येतस्या वा क्रियायाः, निपुणनीतियुक्ता चाप्तवचननिश्चयैव भवतीत्यतो वचना-
दित्यत्र सामान्योक्तावपि सामर्थ्याज्जिनवचनादित्यवसीयते, न पुनः कुतरीतिकवचनादिति, अथ किमर्थं वक्ष्य इत्याह-भव्यानां-
सुक्तिगमनयोग्यानां हितं-श्रेयः स एवार्थः-प्रयोजनं भव्यहितार्थस्तस्मै भव्यहितार्थाय, जिनदीक्षाविधिभणने हितं विज्ञाप्य दीक्ष-
वितारो दीक्षणीयाश्च भव्यास्तथैव प्रवर्तन्ते हितं चामादयन्तीत्यतस्तदर्थयेत्युच्यते, अथ पूर्वार्चयैरपि तस्योक्तत्वारिक्तं भवतः
प्रयासेनेत्याह-लेशेन-संक्षेपेण, मन्दमेघसां हि विस्तरोक्तविधिर्नात्यन्तोपकारायेति हृदयमिति गार्थार्थः ॥ १ ॥ ‘जिनदीक्षाया विधि
प्रवक्ष्यामी’त्युक्तं, तत्र दीक्षामेव तावत् स्वरूपतो निरूपयन्नाह-‘दिक्खे’त्यादि, दीक्षणं दीक्षा, सा च मुण्डनं, द्रव्यतः केशापनयनं

दिक्रव्या मुंडणमेतथं तं पुण चित्तस्स होह विण्णेयं । ण हि अप्पसन्तचित्तो धम्महिगारी जओ होइ ॥२॥
चरमम्मि चेव भणिया एसा खलु पोगलाण परियट्ठे । सुद्धसत्तावस्स तद्वा विसुद्धमाणास्स जीवस्स ॥३॥

नयनं भावतस्तु क्रीडाधपनयनं, यदाह—“पंच मुंडा पन्नत्ता, कोहमुंडे० सिरमुंडे,” पठ्यते च धातुपाठे ‘दीक्षा मौञ्ज्य’ इति, तदिह किं द्रव्यमुण्डनमपि दीक्षा?, नेत्याह—‘एतथं’ति अत्र-जिनदीक्षाधिकारे, तदिति मुण्डनं, पुनःशब्दः पूर्वोक्तार्थस्य विशेषणार्थः, चिच-स-भावस्य मिथ्यात्वक्रीधकण्डूत्यादिरूपस्य भवति-वर्तते विज्ञेयं-ज्ञानव्यं, सर्वविरतिदीक्षा तु शिरोमुण्डनमपीति भावः, कुत एतदेवमित्याह-न हि-नैव, शिशुन्द एवकारार्थो दीक्षाया मुण्डनविशेषस्वरूपताभावनार्थो वा, अग्रशान्तचित्तः-उत्कटक्रोधादिद-पितभावः, धर्मे-सम्यग्दर्शनादिरूपे कुशलकर्मण्यधिकारी-नियोगवान् धर्माधिकारी, यतो-यस्मात्कारणात्, भवति-जायते, यदाह—“तत्रास्य विपयतृष्णा प्रभवत्युच्चैर्न दृष्टिसंभोहः । अरुचिर्न धर्मपथ्ये न च पापा क्रीधकण्डूतिः ॥१॥” ‘अप्पसत्तचित्तो’ति वा पाठः, तत्रापत्स्ववैकृत्यकरणमध्यवसानकरं च सप्तमुक्तं, ततश्चाल्पं-तुच्छं सत्त्वं यत्र तदल्पसत्त्वं तच्चित्तं यस्य सोऽल्पमचञ्चित इति, शेषं तथैवेति गाथार्थः ॥२॥ इयं च भावमुण्डनरूपा दीक्षा यदा यस्य च भवतीत्येतदभिधित्युदाह—‘चरमे’त्यादि, चरम एव-अनादित्वाद्भवजीवयोरनन्तानां पुद्गलपरावर्तानां सर्वान्तिम एव, नान्यत्रापि, भणिता-अभिहिता जिनैः एषा भावमुण्डन-रूपा दीक्षा, खलुर्वाध्यालङ्कारे, पुद्गलानां-परमाण्वादीनां, परिवर्ते-एकजीवापेक्षयाऽरिलपुद्गलग्रहणप्रमितकालरूपे, स च समयप्र-सिद्धोऽनन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीरूपः, यदाह—“ओरालविउङ्गियतेयकम्मभासाणुपाणुमणएहि । जीरस्स मयलपोगगळगहणद्धा धुलप-रियट्ठो ॥१॥ ओरालियाइएकैकमेयओ सव्वपोगगळगहणं । कालेण जेण सो पुण भण्णति इह सुहुमपरियट्ठे ॥२॥” इत्यादि, शुद्धस्व-

दिकृत्वाएँ चेव रागो लोगविरुद्धाण चेव चाउत्ति । सुंदरगुरुजोगोवि य जस्स तओ एत्थ उचिओत्ति ॥४॥

भावस्य-यथाप्रवृत्तिकरणेनापचितदीर्घकर्मस्थितिकृत्वेन निर्मलरूपस्य, तथेति विशेषणान्तरसमुच्चयार्थः, अथवा तथा-तेन प्रकारेण, तत्कालोचितशुद्ध्योति भावः, विशुध्यमानस्य-उत्तरोत्तरां विशुद्धिमनुभवतः, न पुनः संक्लृश्यमानस्य, जीवस्य-प्राणिनः, यदाह-वहंतं परिणामे पडिवज्जइ सो चउण्हमणयरं । एमेव वडिडुयम्मिवि हायंति न किंचि पडिवज्जे ॥१॥” इति गाथार्थः ॥३॥ ‘चरम-पुद्गलपरावर्ते विशुध्यमानस्य च दीक्षा भवती’त्येवमस्याः सामान्यतोऽधिकारी निरूपितः, अथ तमेव विशेषतो निरूपयन्नाह-‘दिकृत्वा’इत्यादि, दीक्षायामेव-प्रागुक्तस्वरूपदीक्षणक एव, चैवशब्दोऽवधारणार्थः, तेन न पुनर्दीक्षाप्रतिपक्षेऽपि, रागः-अनुरागो वक्ष्यमाणलक्षणः, तथा लोकविरुद्धानां-बहुजनविरोधहेतुभूतानुष्ठानविशेषाणां वक्ष्यमाणरूपाणां, चशब्दः समुच्चयार्थः एवशब्द-वक्ष्यमाणलक्षणः, तस्य चैवं प्रयोगः-त्याग एव-परिहार एव, अथवा चैवेत्यवधारणे, तेन लोकविरुद्धानामेव, न तु तदविरोधवतां स्त्ववधारणार्थः, तस्य चैवं प्रयोगः-त्याग इति-एवंरूपो वक्ष्यमाणविषयभेद इत्यर्थः, अथवेतिशब्दः परिममाप्तौ, ततश्च इति-एता-त्यागः, इतिशब्द उपप्रदर्शनार्थः, ततश्च इति-एवंरूपो वक्ष्यमाणविषयभेद इत्यर्थः, अतोऽन्यत्सांयोगिकमिति दर्शितं भवति, वदेव दीक्षणीयजीवस्य स्वगतं दीक्षारागलोकविरुद्धत्यागरूपं दीक्षाधिकारित्वस्य लक्षणं, अतोऽन्यत्सांयोगिकमिति दर्शितं भवति, तथा सुन्दरगुरुरोगः-सम्यग्ज्ञानसदनुष्ठानसंपन्नदीक्षादायकाचार्यसम्बन्धः, अपिशब्दोऽवधारणे चशब्दः समुच्चये, तेन सुन्दरगुरुयोग एव च, न पुनरसुन्दरगुरुरोगोऽपि, अथवाऽपिचेत्येतत्समुच्चय एव, यस्य-अनिर्दिष्टविशेषस्य दीक्षणीयजीवस्य, अस्तीति गम्यं, ततः-असावत्र जिनदीक्षायामुचितो-योग्यः, इतिशब्दो दीक्षाधिकारिजीवलक्षणसमाप्तिद्योतकः, एतावदेवैतस्य लक्षणमिति हृदय-मिति द्वारागाथार्थः ॥४॥ दीक्षारागं लक्षयितुं गाथात्रयमाह-‘पयती’त्यादि, प्रकृत्या-निसर्गेण, स्वतः संभूततथाविधकर्मक्षयोपश-

पयनीए सोऊग च दहूणः च केह दिक्खिण जीवे । मग्गं समायरन्ते भग्मियजणबहुमए निबं ॥५॥
 एईइ चैव सद्धा जायइ पापेज्ज कहमहं एयं ? । भवजलहिमहाणावं गिरिवेक्खन्वा साणुवंधा य ॥६॥
 विग्घाणं चाभावो भावेवि य निस्तथेज्जमच्चतथं । एयं दिक्खत्वारारो गिहिइं समयकेउट्ठि ॥७॥

मेनेत्यर्थः, एतस्यां श्रद्धा जायत इति सम्बन्धः, तथा श्रुत्वा-आकर्ण्य, दीक्षागुणादिप्रतिपादनपरं श्रुतधर्ममिति गम्यते, अथवा दी-
 क्षितास्तीवानिति सम्बध्यते, वाञ्छन्तो विकल्पार्थः, दृष्ट्वा वा-चक्षुषोपलभ्य, कानित्याह-‘केह’ति कांथित्, न सर्वात्, न सर्वेषां दीक्षि-
 तत्त्वसम्भवाभावात्, अथवा कांथित्-सामान्यान् स्वजातिभिः स्वदेशादिभिरविशेषितान्, अनेन विशेषेण गुणिषु प्रमोदमावेदयति,
 दीक्षितान्-प्रतिपन्नजिनदीक्षान्, ततः किंभूतास्तान् ?-मार्ग-सम्पददर्शनादिरूपं निर्वाणनगरगमनकथं समाचरतो-विदधतः, तथा
 धार्मिकजनबहुमतान्-धर्मचारिलोकसंमतान्, नित्यं-सर्वदेति, इह च प्रकृत्येत्यनेन निसर्गतः सम्पददर्शनमतिपत्तिरुक्ता, श्रुत्वा वा
 दृष्ट्वा चेत्यनेन चाधिगमत इति, प्रकारद्वयमेव चास्य प्रतिपत्तौ स्यात्, यदाह-तन्निमर्गादधिगमादेति (तत्त्वार्थः) ॥५॥ ‘एई’त्यादि,
 एनस्यामेव-प्रस्तुतदीक्षायां, न दीक्षान्तरे, श्रद्धा-रुचिः जायते-प्रादुर्भवति, श्रद्धामेवोद्भवतो दर्शयति-प्राप्नुयां-लभेयं कथं ?-
 केन प्रकारेण अहमेतां-दीक्षां, किंभूतां ?-भवजलधिमहानावं-संसारसमुद्रतरणमहाद्रोणीं, किंभूता श्रद्धेत्याह-निरपेक्षा-निःस्पृहा
 सांसारिकफलानि प्रति, लौकिकधर्मदेवगुरुन् वा प्रतीत्याविद्यमानापेक्षेत्यर्थः, यत एतस्याग एव दीक्षा, यदाह-‘समणोवासओ
 पुब्बामेव मिच्छत्ताओ पडिक्कमति संमत्तं उवसंपज्जति, नो से कप्पति अअप्पहिई अन्नउत्थिए वा अन्नउत्थियदेवयाणि वा’इत्यादि,
 सानुबन्धा-अव्यवच्छिन्ननन्नामसन्ताना, चक्षुन्दः समुच्चय इति ॥ ६ ॥ ‘विग्घे’त्यादि, तथा विघ्नानां-दीक्षाप्रतिपत्तिप्रत्युद्धानां,

सत्त्वस्स चेव णिदा विसेसजो तह य गुणसमिद्धाणं । उज्जुधम्मकरणहसणं रीढा जणपूयणिज्जाणं ॥८॥
 घट्टुजणविरुद्धसंगो देसावाचारलंघणं चेव । उडवणभोगो य तहा दाणाइवि पगडमणणे तु ॥९॥

चन्द्रदः समुच्चये अभावः—अविद्यमानता, अद्वालक्षणशुभभावव्यपोहित्वात्तेषां, भावेऽपि च—निरुपक्रमहिंस्रकर्मदोषाद्विज्ञाना सद्भा-
 वेऽपि च, अविचेति समुच्चयार्थः, चित्तस्थैर्य-दीक्षां प्रति मनोदाढ्यं अत्यन्तं, यदिति शेषः, एतद्—अनन्तरीकं श्रद्धाविघ्नाभावचित्त-
 दाढ्यरूपं त्रयं, किमित्याह—दीक्षाराणो—दीक्षानुरागः निर्दिष्टं—कथितं, कैरित्याह—समयकृतुभिः—प्रकाशकत्वेन सिद्धान्तचिह्नभूतैः
 समयघ्नैरिति पावत् । इति गार्थार्थः ॥७॥ उक्तो दीक्षारागः, अथ लोकविरुद्धत्यागाभिधित्तया लोकविरुद्धानुष्ठानोपदर्शनायाह—
 ‘सत्त्वस्से’त्यादि, ‘घट्टु’इत्यादि, सर्वस्थैर्य—समस्तस्थैर्य लोभस्य, चैवशब्दोऽवधारणे, तेन न पुनः कस्यचिदेव, निन्दा—जुगुप्सा,
 लोकविरुद्धमिति सर्वत्र योज्यं, निन्द्यमानो हि लोको निन्दकं प्रति विरुद्धो भवत्यतो लोकविरुद्धं, एव सर्वत्र भावना कार्यार्था, तथा
 विशेषणो—विशेषेण नितरामित्यर्थः, तथाचेति पुनरर्थः, गुणसमृद्धानां—ज्ञानादिगुणद्धिमतामाचार्यादीनां निन्देति प्रकृतमेव, गुण-
 वतां हि बहुलोकः पक्षपाती भवत्यतस्तन्निन्दा विशेषतो लोकविरुद्धमिति भावः, कञ्जूनां—अभ्युत्पन्नबुद्धीनां धर्मकरणे—स्वबुद्ध्यनुमा-
 रेण कुशलानुष्ठानासेमने हसनं—उपहासो ‘धूर्तेर्विडम्बिताः खल्वेत’ इत्यादिरूप क्रजुधर्मकरणहसनं, बहयो ह्यभ्युत्पन्ना एव लोकाः,
 ते च तद्धर्माचारहसने सति विरुद्धा एव भवन्ति, तथा रीढा—हीला जनपूजनीयानां—राजामात्यश्रेष्ठितदुरुप्रभृतीनां, भावनाभिप्रायः
 प्रसीत एव ॥ ८ ॥ तथा घट्टुगणैः—प्रभृत्यलोकैः सह ये विरुद्धाः—तदपकारकत्वेन विरोधवन्तस्तैः सार्धं यः सङ्गः—सम्पर्कः स तथा,
 देशायाचारलङ्घनमेव च—जनपदग्रामकुलप्रभृतिसमाचारातिक्रम एव च, न पुनस्तदनुल्लङ्घनमपि. चशब्दः समग्रचरे एवकारथावधा-

साहुवसणम्मि तोसो संहं सामंत्थम्मिं अपडियारो यं। एमाइयाणि एत्थं लोगविरुद्धाणि जेयाणि ॥१०॥
 णाणाइजुओ उ गुरू सुविजे उदगादितारणं तत्तो । अचलाइरोट्ठणं वा तहेव चालाइरक्खा वा । ११॥

रणे, अनयोश्च प्रयोगो दर्शित एव, तथोल्बणः-सिद्धजनाचरितो भोगो-ब्रह्मपुष्पादिभिर्देहमत्कार उल्बणभोगः तथा-तेन प्रका-
 रेण देशकालविभववयोऽवस्थाद्यनौचित्यलक्षणेन, तथा दानाद्यपि-वित्तवितरणतयःप्रभृतिरूपमपि, न केवलब्रह्मवणभोग एवेत्यपिश
 न्दार्थः, किंभूतं दानादीत्याह-प्रकटं-अगंभीरतया लोकप्रकाशं, अन्ये तु-अपरे पुनराचार्याः, लोकविरुद्धमाहुरितिगम्यं, तथाविध-
 दानादिविधायकस्य हि लोक उपहासकारी स्यादिति लोकविरुद्धतेति ॥ ९ ॥ तथा साधुव्यमने-दुष्टराजादिजनितयां त्रिष्टजनाना-
 मापदि तोषः-प्रमोदः, अत्र हि साधवस्तत्पाक्षिकाश्च विरुद्धा भवन्ति, तथा सति-विद्यमाने सामर्थ्ये-साधुव्यमनपरित्राणबले अ-
 प्रतिकारो-व्यसनापरित्राणं, चशब्दः समुच्चये, लोकविरुद्धमिति योगः, शेषलोकविरुद्धोपलक्षणार्थमाह-ए। ए-एतानि-सर्वजननिन्दा-
 दीनि आदिः-प्रकारो येषां तान्येवमादिकानि, आदिशब्दात्पैशून्यादिग्रहः, 'एत्थं'ति अत्र-जिनदीक्षाधिकारे लोके वा लोकविरु-
 द्धानि-लोकविरोधवन्त्यनुष्ठानानि ज्ञेयानि-ज्ञातव्यानि ज्ञपरिज्ञया प्रत्याख्यानपरिज्ञया तु परिहर्तव्यानीति गाथात्रयार्थः ॥ १० ॥
 अथ सुन्दरगुरुयोगं दर्शयन्नाह-'णाने'त्यादि, ज्ञानादियुतश्च गुरुः, इह चशब्दस्तुशब्दो वा पुनरर्थः, तस्य चैवं प्रयोगः-लोकवि-
 रुद्धानि तावत् सर्वजननिन्दादीनि गुरुश्च-दीक्षाचार्यः पुनर्ज्ञानादियुतः-सम्पदज्ञानदर्शनचारित्र्ययुक्तः, सुन्दरो भवतीति हृदयं, अथवा
 ज्ञानादियुत एव गुरुर्भवतीत्येवमवधारणं व्याख्येयं, अथ उद्योगः क इत्याह-स्वप्ने-निद्रासंगलितमनोविज्ञानविशेषरूपे उदकादि-
 म्यो-जलानलमतीदिभ्यस्तारणं ततो-गुरोः सक्राशात् दीक्षाक्रमस्य, एतच्च सुन्दरगुरुयोगपरिज्ञानहेतुत्वात्सुन्दरयोगोऽभिधीयते,

वाउकुमारार्हणं आहवणं ऽपि यजिरेहि मन्त्रेहि । मुत्तासुतीए किल पच्छा तक्कम्मकरणं तु ॥ १२ ॥
 वाउकुमाराहवणे पमज्जणं तत्थ सुपरिसुद्धं तु । गंधोदगदानं पुण मेहकुवाराहवणपुद्धं ॥ १३ ॥

एवमबलादिषु-पर्वतप्रासादवृक्षशिखरप्रभृतिषु रोहणं-आरोपणमचलादिरोहणं, वाशब्दः-पूर्वोक्तपक्षापेक्षया विकल्पार्थः, तथैव-तेनैव प्रकारेण स्वमे ततः सकाशादित्येवंलक्षणेन, व्यालाः-श्वापदा भुजगा वा तदादिभ्यः, आदिशब्दाद्भजादिभिश्च, रक्षा-व्यापाद्यमान-स्य ग्रार्णं व्यालादिरक्षा, वाशब्दो विकल्पार्थ एवेति गाथार्थः ॥ ११ ॥ उक्ता दीक्षा, तद्योग्यथापुना दीक्षाविधिवन्वयः, स च सम-वसरणरचनादिरूपः, अतः समवसरणरचनां तावदर्क्ष्यन्माह-'वाउ'इत्यादि, वायुकुमारादीनामागमप्रसिद्धेव विशेषणाम्, आदिश-ब्दान्मेघकुपासादिपरिग्रहः, आह्वानं-संशन्दनम्, कार्यमिति शेषः, कैरित्याह-निजनिजैः-स्वकीयस्वकीयैः मन्त्रैः-प्रणयनमःपूर्वक-स्वाहान्ततन्त्रामरूपैर्यथासम्प्रदायमागतैः, मुक्ताशुक्लया-मुक्ताफलपोन्याकारया हस्तदिन्याममुद्रया, किञ्चेत्याप्तपम्प्रदायमूचरुपाह्वान-स्य याऽन्तान्त्रिकत्वसूचकं, उदताच्चिक्त्वं चाह्वानेऽपि तेषां प्राय आगमनासम्भवात्, तत्संस्मरणस्यैव विधेयत्वादिति, यथाह-आह्वानान-न्तरम्, तत्कर्मकरणं तु-तेषां वायुकुमारमेघकुमारादिदेवानां यत्कर्म-भूषणमार्जनोदकमेचनादिरूपो व्यापारस्तस्य विधानमेव, तुशब्द एवकारार्थः पुनःशुद्धार्थो वा, स चैवं दृश्यः-पश्चात्पुनः, इति गार्थार्थः ॥ १२ ॥ एतदेव दर्शयितुमाह-'वाउ'इत्यादि, वायुकुमारा-ह्वाने-परुकुमारदेवसंशन्दने, कृते सतीति गम्यम्, प्रमार्जनं-भूमिशुद्धिरूपं, कर्तव्यं भवतीति गम्यम्, तत्रेति समवसरणभूषणं, सुपरिशुद्धं तु-सर्वरुचवराद्यःहरणेनातिशुद्धमेव, एते किल मयाऽऽहृता वायुकुमारादेवा भगवत्पमरसरणभुवं शोधयन्तीति कलनयेति हृदयम्, ग-न्धोदकदानं-सुरमिजलवर्षणम्, पुनःशब्दः पूर्ववाक्यार्थपेक्षयोचरवाक्यार्थस्य विलक्षणताप्रतिपादनार्थः, मेघकुमाराह्वानपर्व-मेघका-

उउदेवीणाहवणे गंधढा होइ कुसुमबुद्धि । अगिकुमाराहवणे धूवं एगे इहं वेन्ति ॥१४॥
वेमाणियजोहसभवणवासियाहवणपुण्ड्रगं तत्तो । पागारतिगणासो मणिकंचजरुपवणणं ॥१५॥

निदेवसंशब्दनपुरःसरं स्वयमेव कार्यम्, भगवत्समवसरणे हि वायुहृषारैर्भूमिशुद्धौ कृतायां रजःप्रशमनार्थं मेघकुमारा गन्धोदकवर्षं कुर्वन्तीति स्थितिः, कल्पना तु पूर्ववदेव इति गाथार्थः ॥१३॥ तथा—‘उउदेवी’त्यादि, ऋतुदेवीनां-वमन्तग्रीष्मवर्षाशरद्धेमन्त-शिशिग्रीष्मान्तदेवतानामाह्वाने-संकीर्तने कृते सति, गन्धाढ्या-सद्गन्धगुणसमृद्धा, भवति-वर्तते, विवेयेति गम्यम्, कुसुमशृष्टिः-द-ग्रार्धवर्णपुष्पवर्षः, इतिशब्दः समाप्त्यर्थः, ततश्च कुसुमवर्षकरणैव ऋतुदेवीकर्म परिसमाप्तं भवतीति मणितं भवति, अग्निकुमारा-ह्वाने-तैजसदेवसंकीर्तने कृते सति, धूपं-कालागुरुपश्रुतिरूपम्, एके-केचनाचार्याः इह समवसरणव्यतिकरे ब्रुवते-अग्निभाजने प्रक्षेप्य-तया प्रतिपादयन्ति, अन्ये तु सामान्यतो देवाह्वाने, यत आचक्ष्यकटीकाकृतोक्तं-‘धूपघटिका विकुर्वन्ति विदद्या एवंति’ गाथार्थः ॥१४॥ तथा—‘वेमाणिये’त्यादि, वैमानिकाश्च-सौधर्मसादयः, ज्योतीनि च-चन्द्रादयः, भवनवासिनश्च-असुरादयः तेषामाह्वानं-संशब्दनं पूर्व-प्रथमं यत्र प्राकारत्रयन्यासकरणे तत्तया, क्रियाविशेषणमिदम्, ततो धूपदानानन्तरम्, प्राकाराणां-शालानां त्रिकस्य-त्रयस्य न्यासो न्यसनं प्राकारत्रिकन्यासः, कर्तव्यो भवतीति शेषः, किंभूतानां प्राकाराणामित्याह-मणिकाश्चनरूप्याणामेव-रत्नस्व-र्णकलधौतानामेव वर्णः-छाया येषां ते तथा तेषाम्, भगवतो हि समवसरणे वैमानिकादयो देवा अन्तर्मध्ये बहिश्च क्रमेण मणिम-यादीन् ग्रीन् प्राकारान् कुर्वन्तीति, इह च प्राकार इत्यस्य पदस्य समासान्तर्भूतस्याप्यन्तर्वर्तिविभक्त्यन्ततामाश्रित्य मणिकाश्चनरूप्यव-र्णानामित्येतत्पदं विशेषणतया सम्बध्यते, अथवा मणिकाश्चनरूप्यवर्णानां द्रव्याणां सत्कः प्राकारत्रयन्यासः, इति गाथार्थः ॥१५॥

चंतरगाह्वणाओ' तोरणमाईण होइ विण्णासो । चितिरुसीहासणछत्तचक्कधयमाइयाणं च ॥१६॥
 भुवणगुरुणो य ठवणा सयलजगपियामहस्स तो सम्मं । उक्किट्ठवणणगोवरि समवसरणधिचरुवस्स ॥१७॥

तथा-‘चंतरगाहे’त्यादि, व्यन्तरा एव व्यन्तरकास्तदाह्वानात्-संशब्दनात्, ‘ तोरणमाईण’चि इह मरारः प्राकृतशेखीप्रभवः तेन तोरणादीनां-द्वारावयवविशेषप्रभृतीनाम्, आदिशब्दात् पीठदेशब्दकपुष्करिण्यारिग्रहः, भवति-जायते, विन्यासो-रचना, तथा चैत्यतरुसिंहासनच्छत्रचक्रध्वजादीनां च, तत्र चैत्यतरुः-अशोकवृक्षः, अथवा चैत्यानि-जिनप्रतिविम्बानि तरुः-अशोकवृक्षः, सिंहासनं-सिंहाकृतियुक्तं विष्टरं, छत्राणि-आतपत्रत्रयं, चक्रं-धर्मचक्रं, ध्वजाः-सिंहध्वजचक्रध्वजमेन्द्रध्वजगोपुरादिश्चजाश्च, आदिशब्दात्पद्मचामरपरिग्रहः, एतानि हि व्यन्तराः समवसरणे विदधति, यदाह-“चेइदुमपीठंइंगआमणछत्तं च चामराओ य । जं चऽन्नं करणिअं करंति तं वाणमंतरिय ॥१॥” चि, इति गार्थः ॥ १६ ॥ तथा-‘भुवणे’त्यादि, भुवनगुरोध-त्रिभुवननायकस्य पुनः स्थापना-ईतः स्थापना-न्यासः, कर्तव्य इति शेषः, किंभूतस्य ?-लोके पिता-पूज्यः पितामहस्तु-पूज्यतः पितापि पूज्यतार ततः मरुलजगतः-समस्तभुवनजनस्य पितामह इव पितामहः सकलजगत्पितामहः, अथवा सकलजगतो धर्मः पिता, पालनाभिपुक्तवान्, तस्यापि भगवान् पिता, भगवत्प्रभवत्वाद्धर्मस्येति, पितुः पिता पितामहः, सकलजगतः पितामहः २ इति विग्रहः, अतस्तस्य, ‘तोचि’ ततः-चैत्यतरुसिंहासनादिन्यासानन्तरम्, सम्यग्-अथैपरीत्येन, क स्थापना कार्येत्याह-उत्कृष्टवर्णस्य-प्रधानचन्दनस्योपरि-उपरिष्ठादुत्कृष्टवर्णकोपरि, किंभूतस्य भुवनगुरोः ?-समवसरणे-जिनधर्मदेशनाभूमौ यानि देशानि भित्तानि तस्यैव विम्बानि-प्रतिकृतयस्तोपाभिन्न रूपं-स्वभावो यस्य स समवसरणविम्बरूपोऽतस्तस्य, चतुर्गुण्य निक्षिप्यन्तेति गार्थः ॥१७॥ तथा-‘पयस्से’त्यादि,

एयस्स पुब्बवक्खिणभागेणं मग्गओ गणधरस्स । मुणिवसभाणं वेमाणिणीण तह साहुणीणं च ॥१८॥

इय अवहरदम्बिखणेणं देवीणं ठावणा मुणेयब्बा । भुवणवइवाणमंतरजोइससंखंधिणीणत्ति ॥१९॥

भवणवइवाणमंतरजोइस्सियाणं च एत्थ देवाणं । अवरुत्तरेण णवरं निव्विद्धा समयकेऊहि ॥२०॥

एतस्स भुवनगुरोः पूर्वदक्षिणाया-आग्नेयदिशो भागः-एकदेशः पूर्वदक्षिणदिग्भागस्तेन करणभूतेन हेतुभूतेन वा, मार्गतः-शृङ्गो गण-
धःस्य-गणनायकस्य, मुनिवृषमाणो-सातिशयादियतिपुङ्गवानाम्, तथा वैमानिक(नो)देवास्तेषामेता वैमानिनोऽतस्तासां वैमानिनीनां
देवीनाम्, तथेति समुच्चयार्थः, तेन स्थापना कार्येति सम्बध्यते, साध्वीनां-तपस्विनीनाम् । चशब्दः समुच्चयार्थ इति गाथार्थः ॥१८॥ तथा-
'इचे'त्यादि, इति-एवमेव यथा मुनिवृषभादित्रयस्यासंकीर्णतया स्थापना कृता एवं भवनपत्यादिदेवीत्रयस्यापि सा कार्येत्यर्थः, अप-
रदक्षिणेन-अपरदक्षिणस्यां दिशि, सप्तम्यर्थो ह्ययमेनप्रत्ययः, देवीनां-सुरवधूनाम्, स्थापना-न्यासः, 'मुणेयव्वत्ति' ह्यातः, कर्तव्य-
तथेति शेषः, भवनपतयो-देवालयविशेषनाया असुरादयः, 'वाणमंतरत्ति'वनानाम्-उद्यानानामन्तराणि-कुहराणि विशेषा वा वनान्त-
राणि तेषु भया मकारवर्णागमात् वानमन्तरा-व्यन्तराः, ज्योतिषि-ज्योतिषिके भवा ज्योतिषा ज्योतीषि वा-ज्योतिष्कदेवाः, एतेषां
द्वन्द्वोऽतस्तेषां सम्बन्धिन्यः-सत्त्वा यास्तास्तथा वासाः, इतिशब्दो द्वितीयपर्यदः समाप्तिप्रदर्शनार्थः, इति गाथार्थः ॥१९॥ तथा-
'भवणे'त्यादि, भवनपतिगानमन्तरा उक्तनिर्वचनाः, 'जोइस्सियत्ति' ज्योतिषि-ज्योतिषिके जाता ज्योतिषिजाः, ज्योतिषि वा भवा-
ज्योतिषास्त एव ज्योतिषिजाः, एषां द्वन्द्वोऽतस्तेषां भवनपतिगानमन्तरज्योतिषिकाणाम्, वाशब्दः समुच्चये, तद्भावनार्थं-भवन-
पत्यादिदेवीनां स्थापना पन्तब्बा, भवनपतिगानमन्तरज्योतिषिजानां च, अत्र संभवसङ्गे, देवानां-दुराणाम्, किंविच्छिद्येषुभयेषा-

धेमाणिदेवानां गराणां गारीगणाणां च सप्तदशः । पुन्युत्तरेण देवर्षिः स्रब्धसि निधगवर्णेहि ॥२१॥

अहिणउलमयमयाहिवपमुहानं तह य तिरियसत्ताणं । वितियंतरम्मि एसा तइए पुण देवजाणाणं ॥२२॥
रइयम्मि समोसरणे एवं भत्तिविहवाणुमारेण । सुहभूओ उ पदोसे अहिगयजीवो इहं एइ ॥२३॥

पर्यत्यत आह-अपरोक्षेण-अपरोक्षरस्यां दिशि, नवरं-केवलम्, निर्दिष्टा-अभिहिता, समयभेतुभिः-प्रवचनचिह्नभूतैः, इति गाथार्थः ॥२०॥ 'वैमाणिये'त्यादि, विमानेषु भवा वैमानिरास्ते च ते देवाश्च-सुरा इति समासोऽस्त्येषाम्, तथा नराणां-नृणाम्, नारी-गणानां-मनुष्यस्त्रीसमुहानाम्, इह च गणशब्दोपादानं पुरुषापेक्षया स्त्रीजनस्य बहुत्वख्यापनार्थम्, चशब्दः समुच्चये, प्रशस्ता-मङ्ग-न्या, पूर्वोत्तरेण-पूर्वोत्तरस्यां दिशि, स्थापना-न्यासः, कार्येति शेषः, स्थापनाया एव विशेषार्थमाह-सर्वेषां-समस्तानां, मनुष्येषु वर्ण-विशेषाभावाद्भवनपत्यादिदेवानां निजवर्णैः-स्वकीयस्वकीयशरीरच्छायाभिः, तत्र भवनपतिव्यन्तराः पञ्चवर्णाः, ज्योतिष्का रक्त-वर्णाः, वैमानिकाः पुनः रक्तपीतसितवर्णाः, विशेषः पुनः काला असुरकुमारा इत्यादेरागमादवसेय, इति गाथार्थः ॥२१॥ तथा-
'अहिणे'त्यादि, अदिनकुलमृगमृगाधिपप्रमुखाणां-भुजगमश्चुहरिणसिंहप्रभृतिकानाम्, प्रमुखग्रहणादश्वमहिषादिपरिश्रहः, 'तह य'त्ति समुच्चये, अथवा तथैव-तैर्नैव प्रकारेण देवानामिव निजवर्णविशिष्टतालक्षणेन वा, तिर्यक्मन्वानं तिर्यग्यो-निजन्तूनाम्, द्वितीयान्तरे-द्वितीयप्राकारमध्ये, एषा स्थापना कार्येति शेषः, तृतीये-तृतीयप्राकारान्तरे, पुनःशब्दो विलक्षणता-ख्यापनार्थः देवयानानां-देववाहनानां च रिमकरकेसरिकलापिकुलहंसाद्याकारधारिणाम्, इति गाथार्थः ॥२२॥ अथ समवसरण-विधिं निगमयन् श्रेयदीक्षाविधिं दर्शयन्नाह-'रइये'त्यादि, रचिते-स्थापिते, समवसरणे समग्रसिद्धे, एवम्-उक्तनीत्या, भक्तिविभवा-

सुवर्णगुरुगुणकलाणा तम्मी संजायतिन्वसद्धस्स । विहिसासणमोहेणं तओ पथेसो तर्हि एवं ॥२४॥

वरगंधपुष्पाणां सियवन्थेणं तहक्किठवणं च । आगइगइविण्णायां इमस्स तह पुष्पपाण ॥२५॥

नुमारेण-बहुमानश्रद्ध्या'नुरूप्येण,शुचिभूतस्तु-शौचप्राप्त एव द्रव्यतो भावतश्च,तत्र द्रव्यतः स्नातः श्रीचन्दनानुलिप्तगात्रः सितवसन-
निवसनः शुचिविद्याकृपगात्रश्च,भावतस्तु विशुध्यमानमानमः,प्रदोये-दिवसावसाने,उपलक्षणत्वादस्य प्रशस्ततिथिकरणवारनक्षत्रयोग-
चन्द्रफलप्रादौ, अधिकृतजीवः प्रस्तुतसद्यो दीक्षणीय इत्यर्थः, इहाधिकृतसमवसरणदेशे,एति--आगच्छतीति गाथार्थः ॥२३॥ ततश्च-
'सुवनै'त्यादि, सुवनगुरोः-त्रिभुवनवान्धवस्य जिनस्य ये गुणा-रागादिवैरिवारविदारकत्वसमस्तवस्तुलोमविषय विज्ञायकत्वनिशि-
तनाकिनिकायकायामिनम्यत्वसद्धूतपदार्थप्रकाशकारिवाग्वादित्वशिवसुखनायकत्वतद्दानसामर्थ्यादियस्तेषां यदाख्यानम्-अभिधानं
तत्तथा तस्मादुवनगुरुगुणाख्यानाद्धेतोः, तस्मिन्-सुवनगुरौ, संजाततीव्रश्रद्धस्य-समुत्पन्नोत्कटगुरुकुर्येदेवतत्वेन प्रतिपत्तिं मतीति ग-
म्यते, अधिकृतजीवस्येति प्रकृतम्, विधिमाधनम्-अनुष्ठानप्रकाशनम्, यदुत जिनदीक्षायां प्रतिपन्नायां न तव कल्पते अन्यतीर्थिकदे-
वानामन्यतीर्थिकानां च वन्दनादि, कल्पते च जिनानां जैनमुनीनां जैनागमस्य च वन्दनादि कर्तुमित्यादि, अथवा तवाञ्जलौ पुष्पाणि
दास्यन्ते, अक्षिस्थगनं च वद्वेण करिष्यते, तानि च पुष्पाणि त्वयाशुभितेन समवसरणमध्यस्थापितजिनाभिमुखानि क्षेप्तव्यानि,
आत्मा च समुत्पन्नादिर्गुणैर्विवेदनीय इति विधिः, ओद्येन-सामान्येन,विशेषतस्तु दीक्षादानावसरात्पूर्वमेव तद्विषयविधेराख्या-
तत्वाद्, ततो-विधिमाधनानन्तरं प्रवेद्यः-प्रवेक्ष्यतं तस्मिन् समवसरणे,एवं वक्ष्यमाणन्यायेनेति गाथार्थः ॥२४॥ ततश्च-'वरगंधे'-
त्यादि, वरगन्धपुष्पदानं-सुगन्धिबहुसुमानामथवा प्रधानानां वासानां पुष्पाणां च दानं-वितरणम्, वरगन्धपुष्पदानमञ्जलौ कर्तव्य-

वाहिं तु पुष्पपाए वियडणचउसरणगमणमाईणि । कारागविज्जइ एसो चारतिगमुवरि पडिसेहो ॥२७॥

प्रवृत्तिः प्रवर्तनं निजयोगप्रवृत्तिस्ततो निजयोगप्रवृत्तितः, चशब्दः समुच्चये, इतिशब्दस्योत्तरस्येह दर्शनात् इत्येतत्, केचिद्-अपरे, प्राप्नुवति गम्यम्, इदमुक्तं भवति-तदा यद्याचार्यस्य क्रीडलोभमोहभयादिभिरव्याकुलं मनो यद्यदा वाच्यं तद्विषया व्यक्तत्वादि-गुणा च वाक् साध्वसाधनुपहतश्च कायः प्रवर्तते तदा शुभा गतिरिति, अन्यथा चाशुभा गतिरस्य ज्ञायत इति, तथा दीपादीनां दीपचन्द्रतारकादीनां यज्ज्वलनं दीपनं तस्य यो भेदो-विशेषः स तथा तस्मात्, इदमुक्तं भवति-यदि तदा दीपादयः प्रष्टुद्वतेजसो भवन्ति तदाऽस्य शुभम्, अन्यथा त्वशुभमिति, तथेति समुच्चये, उत्तरे दीक्षोत्तरकालभाविनो ये सुयोगाः-शुभव्यापारा दीक्षितगतास्ते उत्तरसुयोगास्तेभ्य एव, चैवशब्दस्यावधारणार्थत्वात्, केचिदिति प्रकृतमिति गाथार्थः ॥२६॥ समवसरणान्तः पुष्पपाते योग्यता-निर्णयादीक्ष्यतेऽसौ, बहिस्तत्पाते तु को विधिरित्याह-‘वाहि’मित्यादि, बहिः-बहिस्तात्समवसरणात्, तुशब्दः पुनःशब्दार्थः, स च पूर्वोक्ताथपिध्वयोत्तरार्थस्य विलक्षणताद्युचनार्थः, पुष्पपाते-कुसुमपतने सति, विकटनं च-शंकाद्यतिचारालोचना स्वाभिग्रायनिवेदन-मात्रं वा, चतुःशरणगमनं-‘चचारि सरणं पवज्जामि’ इत्यादिरूपमादिर्येषां तानि विकटनचतुःशरणगमनादीनि, मकारश्चेहागमिकः, आदिशब्दात् पञ्चनमस्कारादिपरिग्रहः, ‘काराविज्जति’च्च कार्यते-विधाप्यते गुरुणा एष-दीक्षाधिकृतजीवः, कियतीवारा इ-त्याह-‘चारतिगं’ ग्रीन् वारान् यावत्, उपरि-तस्योर्ध्वं प्रतिपेधो-निषेधो दीक्षायाः, इदमुक्तं भवति-बहिः पुष्पपाते सत्यालोचनादि कारयित्वा तथैव पुष्पपातः कर्ष्यते, पुनर्बहिः पाते पुनरपि स एव विधिरावर्त्यते, ततो वारत्रयेऽपि यदि बहिरेव पुष्पपातो भवति तदा त्रिविधित्वात्तदीक्षानर्हत्वस्य प्रतिपिष्यत एवासौ दीक्षाग्रहणं प्रति-भद्र ! प्रस्तावान्तरे तव दीक्षा दास्यते, नाधुनेत्यादिभिः

परिसुद्धस्स उ तह पुष्पपायजोगेण दंसणं पब्बा । ठितिसाहणमुववूहण हरिसाहपलोयणं चेव ॥२८॥

कोमलवचनैरिति गाथार्थः ॥२७॥ उक्तविपर्ययमाह—‘परिसुद्धे’त्यादि, परिशुद्धस्य—दीक्षोचितविशुद्धिप्राप्ततया निश्चितस्य सतो दीक्षणीयस्य, तुशब्दः पुनःशब्दार्थः, कथमित्याह—तथेति—तथाविधः पूर्वोक्तन्यायतः समवसरणमध्यमावी यः पुष्पपातयोगः—कुसुमपतनन्यापारः स तथा तेन पुष्पपातयोगेन, किमित्याह—दर्शनं—नयनावरणवसनापननेन जिनप्रतिमां प्रति तस्य दर्शनक्रियायां प्रयोजनं गुरुणा कार्यम्, पश्चादिति—पुष्पपातेन तद्विशुद्धिनिश्चयानन्तरम्, अथवा दर्शनमिति सम्यग्दर्शनं तस्यारोपणीयं, एतदारोपणमेव च दीक्षोच्यते, तत्र चावश्यकचूर्ण्यनुसारी संप्रदायोऽयम्—चैत्यवन्दनादिना तदुचिनेन सर्वविरतिसामायिकारोपणक्रमेण गुरुणेदमुच्चारयितव्यं, दीक्षणीयेन चैतदेव प्रत्युच्चारयताऽभ्युपगन्तव्यं, तद्वथा—“अहं भंते ! तुम्हाणं समीवे मिच्छताउ पडिक्कमामि, संपत्तं उव-संपज्जामि, नो मे कप्पइ अज्जप्पमिइ अन्नउत्थिए वा अन्नउत्थियदेवयाणि वा अन्नउत्थियपरिगहियाहं अरहंतचेइयाणि वा वंदित्तए वा नमंसित्तए वा, पुब्बि अनालत्तेणं आलवित्तए वा संलवित्तए वा, तेसि असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा दाउं वा अणु-त्पदाउं वा, नन्नत्थ रायामिओगेणं गणामिओगेणं बलामिओगेणं देवयामिओगेणं गुरुनिग्गहेणं वित्तीकंतारेणं, दब्बओ खेत्तओ कालओ भावओ, दब्बओ णं दंसणदब्बाइ अंगीकाऊणं, खेत्तओ णं सव्वलोए, कालओ णं जावज्जीवाए, भावओ णं जाव गहेणं न गहिज्जामि जाव छलेणं न छलिज्जामि जाव संनिवाएण न झुंजामि (नाभिभवज्जामि) जाव केणवि परिणामवसेण एस परिणामो मे न परिवट्ठति ताव मे एसा दंसणपडिमच्चि”, ततश्च वासप्रक्षेपपूर्वकं सर्वविरतिसामायिकारोपणे इव “नित्यारगपारगो होहि, गुरुगुणेहि वड्ढाहि”ति आशिषं प्रयुञ्जते, अयमेवार्थोऽन्यत्राचार्येणैवमुक्तः—“इय मिच्छाओ विरमिय सम्मं उवगम्म भणति गुरु-

अहं त्रिपयाहिणपुण्ड्रं सम्मं सुद्वेण चित्तरमणेण । गुरुणोऽणुवेयणं सन्बहेव दहमप्पणो एत्थ ॥२९॥

पुरभो । अरहंतो निस्तंगो मह देवो दम्बिखणा साहु ॥१॥" चि, ततश्च 'ठितिसाहण'न्ति दीक्षितमर्यादाकथनं कार्यम्, यथा—“अज-
प्पमिई तुब्भं अरहं देवो, साहवो गुरु, जीवाइयत्थसद्वहणं सम्मत्तं, नो ते कप्पति लोइयत्तित्थे ष्हाणहुणणपिठपयाणाई, कप्पइ पुण
तिक्कालं देवदंणाइयं अणुह्माणं”, अथवा स्थितिसाधनं-दीक्षासमाचारप्रकाशनं कार्यम्, यथा—“भो मद्र ! दीक्षाप्रतिपत्तिक्रमोऽयम-
क्षिप्यगनपुष्पप्रक्षेपादिरिति न त्वयाऽन्यथा संभावनीयः”, तथा ‘उववूहणं’चि इह प्राकृतत्वेन निरनुस्वारः पाठः, ततश्चोपबृंहणं-
तस्यानुमोदनं कार्यम्, यथा—“धन्यस्त्वं धर्माधिकारी क्षीणप्रायक्लेशः, यतो भगवतो भुवनबान्धवस्यास्रक्लुप्तमनिपातेन निश्चितोऽसि
समासन्नकल्पाण इति”, अथवा—“धन्यस्त्वं येन सकलकल्पाणबल्लरीकन्दकल्पा भागवती दीक्षाऽवासा, तदवामौ चावासानि
सकलकल्पाणानि” अपिच—“धणाण निवेसिञ्जति घणा गच्छति पारमेयस्स । गंतुं इमस्स पारं पारं दुक्खणं वञ्चति ॥२॥” इति,
तथा इर्षादीनां-तद्गतशमोदप्रभृतीनाम्, आदिशुब्दाहैन्योदासीनतादिग्रहः, प्रलोकनं-अवलोकनं दर्पादिप्रलोकनं तदाऽऽचार्येण ह्रस्व-
प्रसन्नतादिर्मिलैश्वर्यस्य कार्यम्, किमयेतत्समाचारदर्शने हृद्योऽन्यथा वेत्यवगन्तव्यमित्यर्थः, चैवेति समुच्चय इति गार्थाः ॥२८॥
उक्तो गुरुव्यापारः, अथ शिष्यव्यापारं दर्शयन्नाह—‘अहे’त्यादि, अथ-उक्तविधानादनन्तरं तिसृणां प्रदक्षिणानां समाहारस्त्रिमद-
क्षिणं तत् पूर्व-प्रथमं यत्र तत्तथा, क्रियाविशेषणमिदं, गुरुं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्येत्यर्थः, सम्यक् शुद्धेन-तत्त्वतो निर्मलेन, न कल्पन-
येत्यर्थः, त्रिचं-मनस्तदेव त्रं-पाणिक्यं प्रकाशस्वभावसाधर्म्याच्चित्तं तेन, गुरोः-धर्माचार्यस्य निवेदनीयं “भवदीयोऽहं किङ्करो,
युयं मे भवोदधिनिमग्नस्य नाथाः” इत्येवं समर्पणम्, सर्वथैव-समस्तैरपि प्रकारैर्द्विपदचतुष्पदधनाद्यर्पणलक्षणेर्मनःप्रभृतिभिर्वा, न तु

एसा खलु गुरुभक्ती उक्कोसो एस दाणधम्मो उ । भावविसुद्धीए वढं इहरावि य वीयमेयस्स ॥३०॥
 कथाञ्चिदनिवेदनम्, दृढम्-अत्यर्थमव्यभिचारितया, कस्य निवेदनमित्याह-आत्मनः-स्वस्य, अत्र दीक्षायां दत्तायां सत्यामिति गाथार्थः
 ॥२९॥ अथ तदात्मनिवेदनं गुरुः प्रतिपद्यते न वा ? यदि न प्रतिपद्यते तदा न युक्तं, निष्फलत्वात्तस्येत्याशङ्कं परिहरन्नाह-
 'एस्से'त्यादि, यदेतद् गुरुणां सर्वथाऽऽत्मनिवेदनमनन्तरोक्तमेवा-इयं, खलुर्वाक्यालङ्कारेऽथवाऽवधारणे, तेनैवैव, न त्वन्याऽपि, यदाह-
 "का भक्तिस्तस्य येनात्मा, सर्वथा न नियुज्यते ? । अभक्तेः कार्यमेवाहुरंशेनाप्यनियोजनम् ॥१॥" गुरुभक्तिः-धर्माचार्यवहुमानः, गुरु-
 भक्तिश्च सदा विधेया दुष्प्रतिकारत्वाद् गुरोः, तस्याश्च महार्थसाधकत्वात्, उक्तं चानन्तरोक्तार्थद्वयसंवादि-"तिण्हं दुष्पडियारं सम-
 नाउसो !, तंजहा-अम्मापियरस्स गुरुस्स भट्टिस्स" तथा-"गुरुभक्तेः श्रुतज्ञानं, भवेत् कल्पतरूपमम् । लोकद्वितयभाविन्यस्ततः स्युः
 सर्वसम्पदः ॥१॥" तथा उत्कृष्यत इत्युत्कर्षः-उत्कृष्टः, 'एस्'ति इहोत्तरस्यैवकारार्थस्य तुशब्दस्य सम्बन्धादेप एव-अयमेव गुरोरा-
 त्मनिवेदनरूपो, नान्यः, वस्त्वन्तरदाने हि तदेवैकं दत्तं स्यात्, आत्मदाने तु सर्वमपीत्यात्मदानधर्मस्योत्कृष्टता, दानधर्मो-वितरणरूपं
 कुशलानुष्ठानं, विधेयश्चासौ महार्थसाधकत्वात्, यदाह-"दानात्कीर्तिः सुधाशुभ्रा, दानाद्वतरं यशः । दानात्कामार्थमौक्षाः स्युर्दानधर्मो
 वरस्ततः ॥१॥" किं यथाकथञ्चिदपि आत्मनिवेदनमुत्कृष्टदानधर्मो भवति ?, नेत्याह-भावविशुद्ध्या-परिणामनिष्कलङ्कतया, दृढं-
 अत्यन्तम्, परिणामकलङ्कं च कीर्त्याद्यपेक्षेति, तर्हि भावशुद्ध्यभावे किं स्यादित्याह-"इहराविय"चि इतरथा-अन्यथा भावविशुद्धि-
 व्यतिरेकेणेत्यर्थः, अपिचेति पुनःशब्दार्थः, बीजमिव बीजं-हेतुर्भवतीति, द्रव्यतोऽपि सदनुष्ठानस्य प्रायो भावानुष्ठानकारणत्वात्,
 एतस्योत्कृष्टदानधर्मस्य, आत्मनिवेदनमिति प्रकृतम्, इति गाथार्थः ॥३०॥ कथमिदं भावविशुद्ध्यभावपूर्वकमात्मनिवेदनमुत्कृष्टदानधर्म-

जं उत्तमचरियमिणं सोऽपि अणुत्तमा ण पारेन्ति । ता एयसगासाओ उक्कोसो होइ एयस्स ॥३१॥
गुरुणोऽवि णाहिगरणं ममत्तरहियस्स एत्थ वत्थुमि । तन्भावसुद्धिहेऊ आणाइ पयट्टमाणस्स ॥३२॥

चीजं भवतीत्याह—‘जं उत्तमे’त्यादि, यद्—यस्मात्कारणात्, उत्तमचरितं—सत्पुरुषचेष्टितम्, इदम्—अनन्तरदर्शितमात्मनिवेदनम्, श्रो-
तुमपि—आकर्णयितुमपि, आत्तामनुष्ठातुम्, अनुत्तमा—असत्पुरुषाः, न पारयन्ति—न श्वनुवन्ति, तथाविधवीर्यरहितत्वात्तेषाम्, तत्-त-
स्मात्कारणादेतत्सकाशाद्—एतस्माद्भावविशुद्धिरहितोऽप्युत्तमपुरुषचरितरूपात्मनिवेदनादवधेः, सुशब्द एवकारार्थः, तत्प्रयोगं च दर्शयिष्या-
मः, प्रकर्ष—उत्कर्षो भवत्येव—जायत एव, एतस्य—अनन्तरगाथोक्तदानधर्मस्य, इदमुक्तं भवति—यद्यप्यात्मनिवेदनरूपो दानधर्मो विशुद्ध-
भावाभावे विधीयमानोऽनुत्कृष्टो भवति तथाप्युत्तमचरितरूपत्वात्तस्योत्कृष्टतानिमित्तभूताया भावविशुद्धेर्जनकत्वादुत्कृष्टदानधर्मवीजी-
भवतीति, अतः साधुक्तं ‘इह्राविय वीयमेयस्सच्चि’ अतो गुरुणाऽप्रतिपन्नत्वेऽपि न निष्फलताऽऽत्मनिवेदनस्येति गाथार्थः ॥३१॥
अथ यदि तदात्मनिवेदनं गुरुः प्रतिपद्यते तदाऽधिकरणदोषो गुरोः स्यादित्याशङ्कां परिहरन्नाह—‘गुरुणो’ इत्यादि, गुरोरपि न केवलं
दीक्षितस्यात्मनिवेदननिष्फलत्वलक्षणो दोषोऽभिहितयुक्तेर्न भवति, धर्माचार्यस्यापि, न—नैव, अधिक्रियते दुर्गतावनेन तमेत्यधिकर-
णम्, दीक्षितेनात्मनि निवेदिते परिग्रहार्भानुमतिरूपो दोषो भवतीति गम्यते, किंभूतस्येत्याह—ममत्वरहितस्य—निःसद्गस्य, फेत्त्याह—
अत्र—एतस्मिन्ननन्तरात्के, वन्तुनि—यदर्थे दीक्षितसत्त्वतदीयाएत्यवित्तादिरूपे, पुनः किंभूतस्येत्याह—अयमर्थमानस्य—व्याप्रियमाणस्य, कया ?
—आज्ञया—आप्तोपदेशेन, किमर्थं ?—तद्भावसुद्धिहेतुं—दीक्षितसत्त्वपरिणामविशोधनेहेतोः, एवं हि प्रयुक्तो तस्य भावसुद्धिरुपजायत इति,
एवं चेहानुमानप्रयोगो यदुत—दीक्षितात्मनिवेदनं गुरोराधिकरणं न भवति, ममत्वरहितत्वात्, शरीरादिवदिति दृष्टान्तोऽभ्युहः, न

णाऊण य तवभावं जह होइ इमस्स भावबुद्धिं । दाणादुवदेसाओ अणेण तह एत्थ जइयव्वं ॥३॥

णाणाइगुणजुओ खलु णिरभिसंमो पदत्थरसिमो य । इय जयइ न उण अणो गुरुवि एमारिसो चेव ॥३४॥

च ममत्वरहितत्वमसिद्धं, तदुपकारायाज्ञया प्रवृत्तत्वाचारित्रोपकाराय भोजनादाविवेति गाथार्थः ॥३२॥ एवं दीक्षाविविधिं परिसमाप्य दीक्षितोपदेशं प्रत्याचार्यस्योपदेशमाह—‘णाऊणे’त्यादि, ज्ञात्वा च-विज्ञाय पुनः, तद्भावं-दीक्षितपरिणाममाकारादिभिः, यदाह—“आकारैरिद्धितैर्गत्या, चेष्टया भाषणेन च । नेत्रवक्त्रविकारैश्च, गृह्यतेऽन्तर्गतं मनः ॥१॥” यथा-येन प्रकारेण भवति-जायते, ‘इमस्स-त्ति’ अस्य दीक्षितस्य, धर्मवृद्धिः-दीक्षार्थसमृद्धिः, इति शब्दः समाप्तौ, तस्य च ‘जइयव्वं’ इत्यत्र गाथान्ते प्रयोगः, दानादीनां-वितरण-प्रभृतीनाम्, आदिशब्दाद्गुरुसेवातयः प्रभृतीनां चोपदेशः-प्रवर्तनमादिर्यस्य कुसंसर्गनिषेधादेः स तथा तत्र दानाद्युपदेशादौ, अनेन दीक्षाचार्येण, तथा-तेन प्रकारेण, अत्र-दीक्षायां दत्तायां सत्याम्, यतितव्यं-यत्नो विधेयः, तत्र दानोपदेशो गुरुसेवोपदेशश्च यथा “न्यायात् सत्यमपि हि भृत्यानुपरोधतो महादानम् । दीनतपस्यादौ गुर्वनुज्ञया दानमन्यतु ॥” एवं गुरुसेवादि च काले सद्योग-विघ्नवर्जनया । इत्यादिकृत्यकरणं लोकोत्तरतत्त्वसंप्राप्त्यै ॥२॥” इति गाथार्थः ॥३३॥ इदं च मिथ्यात्वप्रतिक्रमणाद्यात्मनिवेदनादि वा दीक्षाविधानं यादृशौ शिष्याचार्यौ कुरुतस्तादृशावथ दर्शयितुमाह—‘णाणा’इत्यादि, ज्ञानादिगुणयुतः खलु-सम्यग्ज्ञानश्रद्धानगुरु-भक्तिसत्त्वप्रभृतिगुणसंपन्न एवेति, यतत इति सम्बन्धः, खलुसधारणे, निरभिष्वङ्गो-मिथ्यादृष्टिव्यवहारेषु बाह्यद्रव्ये च निःस्पृहः, पदार्थरसिकः-आगमोक्तदेवतत्त्वगुरुतत्त्वगममतत्त्वजीवादिभावप्रीतियुक्तः, चशब्दः समुच्चये, यो दीक्षितजीवः स इति गम्यते, इति-अने-न प्रकारेणानन्तरोक्तमिथ्यात्वप्रतिक्रमणसम्यक्त्वप्रतिपत्त्यात्मनिवेदनादिलक्षणेन, यत्ने-यत्नं करोति, न पुनरन्यो-ज्ञानादिगुणयुता-

धण्णानमेयजोगो धण्णा चेदुंति एयणीईए । धण्णा यहु मणन्ते धण्णा जे ण प्पदूसन्ति ॥३५॥

दाणमह जहासत्ती सद्धासंवेगकमजुगं णियमा । विहवाणुसारओ तह जणोचयारो य उचिओत्ति ॥३६॥

दपरः, एवंविधयतस्य ज्ञानादिगुणयोगसाध्यत्वात्, तथा गुरुषु, न केवलं शिष्य एवंविध एव एवं यतते, धर्माचार्योऽप्येतादृश एव ज्ञानश्रद्धानचारित्रिशिक्षानुग्रहबुद्धिसत्त्वाप्रमादादिगुणयुतो निःसङ्गः पदार्थरसिकश्चेत्यर्थः, न पुनरन्यो, ज्ञानादिशून्यस्य प्राशुक्त-विधावशक्तत्वात्, ससङ्गस्य दीक्षितेनात्मनिवेदने कृतेऽभिष्वङ्गसंभवेन तद्भावशुद्ध्यर्थमाज्ञया प्रवर्तनासंभवात्, पदार्थरसिकताशून्यस्य च देवतत्त्वादिप्रतिपादकत्वाभावादिति, चैवशब्दोऽवधारणार्थः, दर्शितं चावधारणम्, इति गाथार्थः ॥३४॥ यथाविधौ दीक्ष-कदीक्षितौ यथावदीक्षासाधकौ स्यातां तथाविधाबुक्तौ, अथ यथावदीक्षितानां प्रशंसामाह-‘धण्णाने’त्यादि, धन्यानां-भावधन-लब्धूणां तत्साधूनां वा, सत्त्वानामिति गम्यते, एतद्योगो-जिनदीक्षया सह सम्बन्धः, तथा तद्योगेऽपि धन्याः-पुण्यवन्तः, चेष्टन्ते-प्रवर्तन्ते, एतन्नीत्या-दीक्षावसराभ्युपगतन्यायेन त्रिकालं जिनवन्दनपूजनोपनादिना, तथा धन्याः-पुण्या बहु मन्यन्ते-बहुमानविषयी-कुर्वन्ति दीक्षितान्, दीक्षां वा स्वयं तां कर्मदोषादप्रतिपन्ना अपीति, तथा धन्याः-पुण्या ये जीवाः न प्रदुष्यन्ति-न प्रद्विष्टा भवन्ति, दीक्षायामिति गम्यते, क्षुद्रसत्त्वा हि न केवलं तां न प्रतिपद्यन्ते, मोहान्धतया तस्माभेव द्वेषिणो भवन्तीति, वक्ष्यति च-‘विहि-अपओसो जेसिं आसन्ना तेऽवि सुद्धियत्तन्ति । खुदमिमाणं पुण सुद्धदेसणा सिंहनायसमा ॥१॥’ इति गाथार्थः ॥३५॥ अथ दीक्षि-तानन्तरं दीक्षितेन यद्विधेयं तदुपदिशन्नाह-‘दाणमहे’त्यादि, दानं-प्राप्तकैपणीयपत्त्रपात्रान्नपानादीनां सङ्घादिभ्यो वितरणं यतः सर्वविरतिदीक्षामधिकृत्योक्तम्-‘णंतयययगुलगोरसफासुगण्डिलाहणं समणसंघे । असइ गणिवायगणं तदसइ सन्वस्स ग-

स्वओवसमजोगओ होइ । अहिगयगुणबुद्धी खलु कारणओ कज्जभावेण ॥३८॥
 णणभावेण तदणुरागाओ । साहम्मियपीतीए उ हंदि बुद्धी धुवा होइ ॥३९॥

दुस्यार्थस्तथाशब्दः, कर्मणः-अधिकृतगुणावरणस्य क्षयोपशमो-दीक्षामतिपत्तिरूपपरिशुद्धभावजन्यो हि
 सम्बन्धः स तथा ततः कर्मक्षयोपशमयोगतः, किमित्याह-भवति-जायते, काऽसौ?-अधिकृतगुणवृद्धिः-
 बलुर्वद्व्यालङ्कारेऽवधारणे वा, अवधारणार्थत्वे चास्य भगवत्येवम् प्रयोगो दृश्यः, केन कारणेनैतदेवमि-
 त्थात् कार्यभावेन-फलमद्भावात्, तत्र दीक्षारूपविशुद्धभावः कारणकारणं, कर्मक्षयोपशमस्तु कारणं, त-
 ये तु परिशुद्धभावः कर्मक्षयोपशमश्चेति कारणद्वयं, अधिकृतगुणवृद्धिश्च कार्यम्, अतः परिशुद्धभावरूप
 वृद्धिः कार्यत्वाह्लिङ्गं भवति, इति गार्थार्थः ॥३८॥ अथ साधर्मिकप्रीतिवृद्धिर्यथा मग्यगदीक्षाया लिङ्गं
 'ममे'त्यादि, धर्मे-दीक्षारूपे दीक्षितजनानुष्ठेयश्रुतचारित्ररूपे च, चशब्दः समुच्चयार्थो भिन्नकमश्च, बहु-
 भावेन-प्राधान्याच्च, धर्मप्रधानत्वात् साधर्मिकेणामिति हृदयम्, तदनुरागात्-साधर्मिकलेहात्, इह यद्यपि
 तत्तथ वर्तते तथापि तच्छब्देन स एव संस्पन्दनीयः, नक्त्रा तथैव विवक्षितत्वात्, वक्त्रधीनत्वाच्छब्दप्र-
 गस्तत्र तत्रेति, किं स्यादित्याह-साधर्मिकप्रीतेः-समानधर्मजनविषयमेवमजन्यवात्सल्यस्य, कार्ये कारणोपचा-
 रावना चैवम्-परिशुद्धभावतोऽधिकृतगुणानां वृद्धिर्भवति, साधर्मिकप्रीतिः पुनर्धर्मबहुमानतः साधर्मिकानु-
 णानात्-प्रीतिमात्रात् प्रधानभावेन धर्मस्योचमत्वबुद्ध्या तदनुरागाच्च-धर्मभक्तेत्यर्थः, धर्मविषययोः प्रीति-

अहिमयगणसाहसिमयपीर्ह्योत्तगुरुभक्तिबुद्धीय । लिंगं अन्वभिचारी पडदियहं सममदिकम्वाण ॥३७॥

अहिगम्यगुणसाहस्रिमयपीईयोत्तगुरुभस्तिबुद्धी य । लिङ्ग अन्वयाभिचारा पञ्चाद्वयक रूपाः
लक्ष्म ॥१॥” (अनन्तकं-वस्त्रं) अथेति-दीक्षाग्रहणानन्तरम्, यथाशक्ति-शक्तेरनतिक्रमेण चित्तविचानुरूपमित्यर्थः, दातव्यमिति
शेषः, किंभूतं तदित्याह-श्रद्धा-खकीयोऽमिलापः पराननुष्टुप् सिरित्यर्थः संवेगो-मोक्षामिलापः क्रमो-देयद्रव्यपरिपाटिलोकैकरूढा
यथाज्येष्ठता वा एर्मियुतं-संपुक्तं यत्तथा, नियमाद्-अवश्यंभावेन, तथा विभवानुसारतो-विभवापेक्षया, तथा शब्दो विध्यन्तरप्रतिपा-
दनपरवाक्योपक्षेपार्थ उत्तरार्धस्यादौ द्रष्टव्यः, अथवा तथेति-तेन प्रकारेण लोकरूढेन, जनोपचारः-स्वजनादिलोकपूजा, च शब्दः
समुच्चये, उचितः-स्वपरयोग्यतानुरूपो, विधेय इति गम्यम्, इति शब्दः समाप्तौ, तेनैतावदेव दीक्षानन्तरकृत्यमित्यर्थः स्यादिति
गाथार्थः॥३६॥एतावत्प्रत्यक्षकृताऽपि दीक्षा सम्यगन्यथा च स्यात्, तत्रयं सम्यग्दीक्षेति कथमवसेयं?, उच्यते, लिङ्गतः, अतस्तान्येवाह—
‘अहिगमे’त्यादि, अधिकृता-दीक्षाप्रतिषेध्याऽङ्गीकृताः प्रस्तुता वा अधिकृता वा-प्राप्तास्ते च ते गुणाश्च सम्यक्त्वतत्सहभवप्रशमसंवे-
गनिर्वेदास्तिक्यानुरूपानुष्ठापार्थमरागदेवादिवैबाहुस्य करणादयोऽधिकृतगुणाः ते च साधर्मिकप्रीतिश्च-समानधार्मिकानुरागः बोधश्च-
तत्त्वागमो गुरुभक्तिय-धर्माचार्यानुराग इति द्वन्द्वः, अतस्तासां बृद्धिः-दीक्षावसरादारभ्य वर्धनमिति समागतः, च शब्दः पुनरर्थः,
तद्भावना चैवम्-सम्यग्दीक्षायां दानादिकं तावदनन्तरकृत्यमधिकृतगुणमाधर्मिकप्रीतिबोधगुरुभक्तियुद्धिः पुनर्लिङ्गं-गमकं चिद्धम-
व्यभिचार्यैकान्तिकम्, प्रतिदिवसम्-अहर्निशम्, एतच्चाधिकृतगुणादिबृद्धेर्विशेषणम्, कस्या लिङ्गमियमित्याह-सम्यग्दीक्षाया-अभि-
ध्यादीक्षणस्य, एतद्विपर्ययस्तु सामर्थ्यादिसम्यग्दीक्षायाः, इति द्वारगार्थार्थः ॥३७॥ अथ सम्यग्दीक्षाया यथाऽधिकृतगुणवृद्धिर्लिङ्गं
भवति तथा दर्शयन्नाह-‘परिस्तुद्धे’त्यादि, परिस्तुद्धभावतः-अतिशुद्धाध्यवसायात्, तथेति-तथाप्रकारादीक्षाप्रतिपत्तिरूपमित्यर्थः,

परिशुद्धभावओ तह कम्मखओवसमजोगओ होइ । अहिगयगुणवुड्ढी खल्ल कारणओ कल्लभावेण ॥३८॥
धम्मम्मि य पहुमाणा पहाणभावेण तदनुरागाओ । सादम्मिमयपीतीए उ हंदि बुड्ढी धुवा होइ ॥३९॥

वक्ष्यमाणकारणापेक्षया वा समुच्चयार्थस्तथाशब्दः, कर्मणः-अधिकृतगुणावरणस्य धयोपशमो-दीक्षामतिपत्तिरूपपरिशुद्धभावजन्यो वि-
गमविशेषत्वेन यो योगः-सम्बन्धः स तथा ततः कर्मक्षयोपशमयोगतः, किमित्याह-भवति-जायते, काऽसौ ?-अधिकृतगुणवृद्धिः-
सम्पत्त्वाद्विगुणवर्धनम्, खलुर्वीक्यालङ्कारेऽवधारणे वा, अवधारणार्थत्वे चास्य भवत्येवेत्यवं प्रयोगो दृश्यः, केन कारणेनैतदेवमि-
त्याह-कारणतो-हेतोः सकाशात् कार्यभावेन-फलसद्भावात्, तत्र दीक्षारूपविशुद्धभावः कारणकारणं, कर्मक्षयोपशमस्तु कारणं, त-
थाशब्दद्वितीयव्याख्यानपक्षे तु परिशुद्धभावः कर्मक्षयोपशमश्चेति कारणद्वयं, अधिकृतगुणवृद्धिश्च कार्यम्, अतः परिशुद्धभावरूप-
सम्यग्दीक्षायामधिकृतगुणवृद्धिः कार्यत्वाच्छिद्मं भवति, इति गाथार्थः ॥३८॥ अथ साधर्मिकप्रीतिवृद्धिर्यथा सम्यग्दीक्षाया लिङ्गं
भवति तथा दर्शयन्नाह-'धम्म'ेत्यादि, धर्मे-दीक्षारूपे दीक्षितजनानुपुयश्रुतचारित्ररूपे च, चशब्दः समुच्चयार्थो भिन्नकमथ, बहु-
मानात्-पक्षपातात्, प्रधानभावेन-प्राधान्याच्च, धर्मप्रधानत्वात् साधर्मिकाणामिति हृदयम्, तदनुरागात्-साधर्मिकलेहात्, इह यद्यपि
साधर्मिकशब्दः परपदे समस्तश्च वर्तते तथापि तच्छब्देन स एव संस्पर्शनीयः, वक्ष्या तथैव विवक्षितत्वात्, वक्षत्रधीनत्वाच्छब्दप्र-
वृत्तेः, दृश्यते चैवंविधः प्रयोगस्तत्र तत्रेति, किं स्यादित्याह-साधर्मिकप्रीतेः-समानधर्मजनविषयप्रेमजन्यवासत्यस्य, कार्ये कारणोपचा-
रात्, तुशब्दः पुनरर्थः, तद्भावना चैवम्-परिशुद्धभावतोऽधिकृतगुणानां वृद्धिर्भवति, साधर्मिकप्रीतिः पुनर्धर्मबहुमानतः साधर्मिकानु-
रागादिति, अथवा धर्मे बहुमानात्-प्रीतिमात्रात् प्रधानभावेन धर्मस्योपमत्वबुद्ध्या तदनुरागाच्च-धर्मभक्तेर्भवेत्यर्थः, धर्मविषययोः प्रीति-

विहियाणुट्टाणाओ पाएणं सव्वकम्मवओवसमा । ण्णाणावरणावगमा णियमेणं बोहवुट्ठित्ति ॥४०॥

कल्याणसंपयाए इमीइ हेऊ जओ गुरू परमो । इय बोहभावओ चिय जायइ गुरुभत्तिबुट्ठीवि ॥४१॥

भवत्योश्चायं विशेषो यथा—“यत्रादरोऽस्ति परमः प्रीतिश्च हितोदया भवति कर्तुः। शेषत्यागेन करोति यच्च तत्प्रीत्यनुष्ठानम् ॥१॥ गौरव-
विशेषयोगाद्बुद्धिमतो यदिशुद्धतरयोगम् । क्रिययेतरतुल्यमपि ज्ञेयं तद्भवत्यनुष्ठानम् ॥२॥ अत्यन्तवल्लभा खलु पत्नी तद्वद्विता च जन-
नीति । तुल्यमपि कृत्यमनयोद्भूतं स्यात्प्रीतिभक्तिगतम् ॥३॥” इति, माधर्मिकानुरागस्य, हृदोत्पुपदर्शने, वृद्धिः-वर्धनम्, शुभा-निश्चिता,
भवति-जायते, इति गाथार्थः ॥३॥ अथ बोधवृद्धेल्लिङ्गतादर्शनायाह—‘विहिचे’ त्यादि, विदितानुष्ठानाद्-दीक्षादीक्षितसमाचाररूपसद्वृ-
त्तात्, प्रायेण-बाहुल्येन, कस्यापि जीवस्य भावविशेषादेव क्षयोपशमो भवतीति प्रायेणेत्युक्तम्, सर्वकर्मक्षयोपशमो-निखिलज्ञानावरणा-
द्विघातिकर्मणां विगमविशेषो भवतीति गम्यम्, घातिकर्मणा-मिति व्याख्यानं—“मोहस्सेवोवसमो खाओवसमो चउण्ह घाईणं । उदयवख-
यपरिणामा अट्ठण्हवि होंति कम्मणां १॥” इतिवचनात्, ततश्च ज्ञानावरणापगमात्-घातिकर्मन्तर्गतस्य ज्ञानावरणीयकर्मणः क्षयोपश-
मादेः सकाशान्नियमेन-नियोगेन, बोधवृद्धिः-ज्ञानवर्धनं भवति, इतिशब्दो बोधवृद्धिवक्तव्यतासमाप्तिसंख्यनार्थः, इति गाथार्थः ॥४०॥
अथ गुरुभक्तिवृद्धेल्लिङ्गतादर्शनायाह—‘कल्याणे’ त्यादि, कल्याणानाम्-ऐहिकामुष्मिकश्रेयसां संपत्-संपत्तिः कल्याणसंपत्, तदवन्ध्य
हेतुत्वादीक्षा दीक्षितसमाचारश्च कल्याणसंपदुच्यतेऽतस्तस्याः, ‘इमीए’ चि अस्या अनन्तरोक्तायाः, हेतुः-कारणम्, यतो-यस्मात्,
परमः-प्रधानो वर्तते, ततः कारणान्महामक्तिविषयोऽयमिति शेषः, इति-अनेन प्रकारेण कल्याणहेतुत्वेन भक्तिविषया गुरुरित्येवं-
लक्षणेन यो बोधो-ज्ञानं तस्य यो भावः-सत्ता स तथा तस्मादिति, बोधभावादेव, नान्यथा, चियशब्दोऽवधारणार्थः, जायते-भवति

इय कल्याणी एसो कमेण दिक्खागुणे महासत्तो । सम्मं समायरन्तो पावइ तह परमदिक्खं पि ॥४२॥
गरहियमिच्छायारो भावेणं जीवमुत्तिमणुहविउं । णीसेसकम्ममुक्को उवेइ तह परममुत्तिं पि ॥४३॥

गुरुभक्तिवृद्धिर्पि-धर्मचार्यषट्पुमानवर्धनमपि, न केवलं स्वहेतोर्बोधवृद्धिरिति गाथार्थः ॥४१॥ अथानन्तरोक्तदीक्षागुणानामनन्तर-
फलं दर्शयन्नाह-‘इदं’त्यादि, इति उक्तन्यायेन सम्यग्दीक्षाधिकृतगुणवृद्ध्यादितल्लिङ्गप्राप्तिलक्षणेन, कल्याणी-कल्याणवान्, लोकद्वय-
भाक्कल्याणहेतुभूतदीक्षावातेः, भवतीति गम्यते, एवोऽनन्तरोक्तरूपो दीक्षितजीवः, तथा क्रमेण-परिपाख्या शुद्धशुद्धतरशुद्धतम-
येत्यर्थः, दीक्षागुणान्-जिनदीक्षाधर्मान् जिनसाध्वागममक्तिप्रमावादोन्, समाचरन्निति योगः, महासत्त्वो-महानुभावः, सम्यग्-
भावमारं, समाचरन्-आसेवमानः, प्राप्नोति-लभते, तथेति फलान्तरसमुच्चयार्थः, परमदीक्षामपि-सर्वविरतिदीक्षामपि, न केवलं कल्या-
ण्येव भवति इत्यपिशुब्दार्थः, अथवा कल्याणी सन्नेप प्राप्नोति तथा परमदीक्षामपि यथेतरदीक्षां प्राप्त इति हृदयम्, श्रेयं तथैव,
इति गाथार्थः ॥४२॥ अथ जिनदीक्षाया एव परम्पाफलोपदर्शनायाह-‘गरहिये’त्यादि, गर्हिता-निन्दिता मिथ्याचारा-मोक्षमार्ग-
विपरीतसमाचारा मिथ्यात्वाविरक्तिकषायदुष्टयोगलक्षणा अतीतकालासेविता येन स तथा परमदीक्षावाप्त्या, उपलक्षणत्वाच्चास्य
वर्तमानानां मिथ्याचाराणां संवरणं अनागतानां च प्रत्याख्यानमिह द्रष्टव्यम्, अन्ये तु मिथ्याचारलक्षणं वदन्ति-“बद्धेन्द्रि-
याणि संयम्य, य आत्ते मनसा सारन् । इन्द्रियार्थान् विमूढात्मा, मिथ्याचारः स उच्यते ॥१॥” इति, कथं गर्हितमिथ्याचारइत्याह-
भावेन-परमार्थतो, न द्रव्यत एव, उपैति परममुक्तिमपीति योगः, अथवा भावत इत्येतत् पदमनुभूयेत्यनेन सम्बन्धनीयम्, जीवतः-
प्राणान् धारयतो मुक्तिः-मोक्षो निःसङ्गताप्रकरणेन जीवन्मुक्तिस्ताम्, अनुभूय-संवेद्य, अनुभवन्ति च जीवन्त एव परमदीक्षावन्तो

दिक्वाविद्याणमैयं भाविज्जंतं तु तन्तनीतीए । सहअपुणयंधगाणं कुग्गहविरहं लहुं कुणइ ॥४४॥

॥ दिक्वाविद्याणं सम्मतं ॥

मुक्तिम्, यदाह—“निर्जितमदमदनानां वाक्कायमनोविकाररहितानाम् । चिनिवृत्तपराशानामिहैव मोक्षः सुविहितानाम् ॥२॥” निःशेष-
कर्ममुक्तः—क्षीणसकलकर्मा, उपैति-उपगच्छति, तथा-तेन प्रकारेण जिनदीक्षाजनितगुणप्रकर्षपर्यन्तवृत्तिलक्षणेन, परममुक्तिमपि-सकल
कर्माश्रमप्राणमपि, न केवलं परमदीक्षामपि ग्रामोतीत्यपिशब्दार्थः, इति गार्थार्थः ॥४३॥ अथ प्रकरणोपसंहारायाह—‘दिक्वा-
विहे’त्यादि, दीक्षाविधानं-जिनदीक्षाविधिः, एतदनन्तरोक्तम् ‘भाविज्जंतं तु’ भाव्यमानमपि-पर्यालोच्यमानमपि, आत्तामसेव्यमा-
नम्, सकृदपुनर्वन्धकाभ्यामिति गम्यम्, अथवा भाव्यमानमेव, नाभाव्यमानमपि, तुशब्दोऽपिशब्दार्थः एवकारार्थो वा, तन्ननीत्या-आग-
मन्यायेन, कयोरित्याह-सकृद्-एकदा न पुनरपि बन्धो-मोहनीयकर्मोत्कृष्टस्थितिवन्धनं ययोस्तौ सकृदपुनर्वन्धकौ तयोः सकृद्वन्ध
कस्यापुनर्वन्धकस्य चेत्यर्थः, तत्र यो यथाप्रवृत्तकरणेन ग्रन्थिप्रदेशमागतोऽभिन्नग्रन्थिः सकृदेवोत्कृष्टां सागरोपमकोटीकोटीमस्तिलक्ष-
णां स्थितिं मनस्यत्यसौ सकृद्वन्धक उच्यते, यस्तु तां तथैव क्षपयन् ग्रन्थिप्रदेशमागतः पुनर्न तां भन्तस्यति भेत्यति च ग्रन्थि सोऽपु-
नर्वन्धक उच्यते, एतयोथामिन्नग्रन्थित्वेन कुप्रदः संभवति, न पुनरविरतमग्न्यगृह्यादीनां, मार्गाभिमुखमार्गपतितयोस्तु कुप्रहसंभवेऽपि
तत्प्रयाग एव तद्भावनामात्रसाध्य इत्यत उक्तं सकृद्वन्धकापुनर्वन्धकयोरिति, एतयोश्च भावसम्यक्त्वाभावादीक्षायां द्रव्यसम्यक्त्व-
मेवारीप्यत इति, कुप्रहविरहम्-अमदमिनिवेशविशेषविशेषो लघु-शीघ्रं करोति-विधत्ते । इह विरहशब्देन हरिभद्राचार्यकृतत्वं प्रकरण-
स्यासावेदितं, विरहाद्गत्यात्तसेत्येवं सर्वत्र । इति गार्थार्थः ॥४४॥ ॥ दीक्षाप्रकरणं द्वितीयं दृष्टितः समाप्तमिति ॥२॥

अथ तृतीयपञ्चाशकवृत्तिः ॥ ३ ॥

प्राक्तनप्रकरणे जिनदीक्षाविधिरुक्तः, प्रतिपक्षदीक्षेण च जिनचैत्यवन्दनमनुष्ठेयम्, अतस्तद्विधि निरूपयन् मङ्गलादिप्रतिपादनायाह-
नमिऊण चट्टमाणं मम्मं वोन्धामि वंदणविहाणं । उक्कोसाइतिभेयं सुहाविण्णासपरिसुद्धं ॥१॥

णनकारेण जहण्णा वंडगधुहजुयल मव्विहमा पेया । संपुण्णा उक्कोसा विहिणा खलु वंदणा तिविहा ॥२॥

‘नमिऊणे’त्यादि, नत्वा वर्धमानं सम्यग्-भावतः, अथवा सम्यगिति वक्ष्यामीत्यस्याः क्रियाया विशेषणम्, वक्ष्यामि-भणिष्यामि,
वन्दने-जिनचैत्यवन्दने विधानं-विधि वन्दनविधानम्, किंभूतं तदित्याह-उत्तरूपः-उत्कृष्टता आदिर्येषां ते तथा, आदिशब्दान्मध्य-
मजघन्यतापरिग्रहः, ते उत्तरुपादयस्तयो भेदा-विशेषा यस्य तदुत्कर्षादित्रिभेदम्, इह च वक्ष्यमाणन्यायेन वन्दनस्य त्रिविधत्वेऽपि
यदुक्तं वन्दनविधानमुत्कर्षादित्रिभेदं तद्वन्दनस्य तद्विशेषाभेदविषयवेति, तथा मुद्राणाम्-अङ्गविन्यासविशेषलक्षणानां विन्यासो-वि-
धान तेन यत् परिशुद्धं-निर्दूषणं तत्तथेति गाधार्यः ॥१॥ उत्तरुपादित्रिभेदमित्युक्तं, अथ तानेव भेदान् दर्शयन्नाह-‘णवकारे’त्यादि,
नमस्कारेण-“सिद्धमरूवमणिं दियमक्खियमणज्जमञ्जुयं वीर । णमामि सयलतिहुयणमत्थयचूडामणिं सिरसा ॥१॥” इत्यादिपाठपूर्व-
कनमस्क्रियालक्षणेन कारणभूतेन क्रियमाणा जघन्या-खल्पा पाठक्रियोरुलपत्वाव्वन्दना भवतीति गम्यम्, उत्कर्षादित्रिभेदमित्यु-
क्त्वाऽपि जघन्यायाः प्रथममभिधानं तदादिशब्दस्य प्रकारार्थत्वात्तद्वदुष्टम्, तथा दण्डकश्च ‘अरहतवेइयाणं’ इत्यादि स्तुतिश्च प्रतीता

अह्मवावि भावभेया ओघेण अपुणबंधगार्हणं । सव्वावि तिहा नेया सेसाणमिमी ण जं समए ॥३॥
पावं ण तिव्वभाचा कुणइ ण बहु मण्णई भवं घोरं । उच्चियद्धिं च सेवइ सव्वत्थवि अपुणबंधोत्ति ॥४॥

‘अहे’त्यादि, अथवाऽपीति निपातः पूर्वोक्तप्रकारापेक्षया प्रकारान्तरत्वद्योतनार्थः, भावभेदात्-परिणामविशेषादुपस्थानकविशेषसंभवा-
त्प्रमोदमात्ररूपाद्वा चन्दनाधिकारिजीवगताग्निधा विज्ञेयेति सम्बन्धः, ओघेन-सामान्येन विवक्षितपाठक्रियात्पत्वादित्येत्यर्थः, केपामि-
त्याह-अपुनर्वन्धकादीनाम्-अपुनर्वन्धकप्रभृतिकानां चन्दनाधिकारिणां, तत्रापुनर्वन्धको व्याख्यातपूर्वः, आदिशब्दादविरतसम्पद-
ष्टिदेशसर्वविरतग्रहः, सर्वाऽपि-नमस्कारादि भेदेन जघन्यादिप्रकारा अपि, आत्मामेका काचिदिति, तत्रापुनर्वन्धकस्य जघन्या, तत्परिणा-
मस्य विशुद्ध्यपेक्षया जघन्यत्वात्, अविरतसम्पदग्रहेर्मध्यमा, तत्परिणामस्य विशुद्धिमङ्गीकृत्य मध्यमत्वात्, सामान्यविरतस्य तू-
ष्ट्या, तत्परिणामस्य तथाविधत्वादेवेति, अथवाऽपुनर्वन्धकस्यापि त्रिधा प्रमोदरूपभावत्रैविध्यादेवमितरयोरपीति, अथापुनर्वन्धका-
दीनामिति कस्मादुक्तं? मार्गामिश्रत्वादेरपि भावभेदसद्भावादित्यत्राह-शेषाणाम्-अपुनर्वन्धकादिव्यतिरिक्तानां सकृद्वन्धकमार्गमि-
श्रुतमार्गपतिततदितरमिध्यादृशाम्, ‘इमीति’ इयमधिकृता भावभेदेन भेदवती यन्दना, पाठादिभेदवती तु स्यादपि, न-नैव, यद्-यस्मा-
त्, समये-सिद्धान्ते, भणितेति शेषः, तेषां तद्योग्यताविकलत्वादिति गाथार्थः ॥३॥ ‘अपुनर्वन्धकादीनामियं भवती’त्युक्तमतस्तौल्लिखण-
तो निरूपयन्नपुनर्वन्धकं तावदाह-‘पावे’त्यादि, पापम्-अशुद्धं कर्म, तत्कारणत्वाद्विसाद्यपि पापं तत्, न-नैव, तीव्रभावाद्-गाढसंक्लि-
ष्टपरिणामात्, करोति-विधत्ते, अत्यन्तोत्कटमिध्यात्वादिक्षयोपशमेन लब्धात्मनैर्मन्यविशेषत्वात्, तीव्रेति विशेषणादापन्नमतीव्रभावा-
त्करोत्यपि तथाविधकर्मदोषात्, तथा न बहु मन्यते-न बहुमानविषयीकरोति, भवं-संसारम्, घोर-रौद्रं, तस्य घोरत्वावगमात्, तथा

नयोर्युगलं-युग्ममेने एत न युगलं दण्डकस्तुतियुगलम्, इह च प्राकृतत्वेन प्रथमैकवचनस्य तृतीयैकवचनस्य वा लोपो द्रष्टव्यः,
 मस्यमा-अज्ञपन्योत्कृष्टा पाठक्रिययोस्तथाविधत्वात्, एतच्च व्याख्यानमिमां कल्पगाथामुपजीव्य कुर्वन्ति, तद्यथा-निस्तमनि-
 स्मरन्तं गवि चेरण मद्यद्वि युई तिणि । वेलं व चेइयाणि च नाउ एकिक्रिया वाचि ॥१॥” यतो दण्डकावसाने एका स्तुतिर्दीयत
 इति दण्डकस्तुतिरूपं युगलं भवति, अन्ये त्वादुः-दण्डकैः-शुक्रस्तवादिभिः पञ्चभिः स्तुतियुगलेन च-समयभाषया स्तुतिचतुष्टयेन
 न स्तुतेन मस्यमा नोगा-शोद्धया, तथा संपूर्णा-परिपूर्णा, सा च प्रसिद्धदण्डकैः पञ्चभिः स्तुतित्रयेण प्रणिधानपाठेन च भवति,
 चतुर्थं स्तुतिः किलार्वाचीनेति, किमित्याह-उत्कृष्टत इत्युत्कर्षा-उत्कृष्टा, इदं च व्याख्यानमेकै-“तिणि वा कहुई जाव, युईओ
 तिसिलोगिया । ताव तत्थ अणुणायं, कारणेण परेणपि ॥१॥” इत्येतां कल्पगाथयाधाम् ‘पणिहाणं मुचसुत्तीए’ इति च वचनमा-
 श्रित्य कुर्वन्ति, अपरे त्वादुः-पञ्चशुक्रस्तमपाठोपेता संपूर्णेति, विधिना-पञ्चविधमिगमप्रदक्षिणाश्रयपूजादिलक्षणेन विधानेन, खलु-
 रोक्यालक्ष्यारेऽयथारणे वा, तत्प्रयोगं च दर्शयिष्यामः, वन्दना-चैत्यवन्दना, त्रिविधा-त्रिभिः प्रक्रारेरेव भवतीति, इह केचिदाहुः-
 प्रदक्षिणाश्रयं भारार्हत एव वाचनान्प्रत्येषु दृश्यते, न चैत्यानाम्, अतस्तेषां न विधेयमिति, अत्रोच्यते, यद्यपि तत्तेषां न दृश्यते तथापि
 त्तीराभिगममृत्तौ विजयदेवमक्तव्यतायां हरिभद्राचार्येण दर्शितं अतस्तत्प्रणीतेऽत्र प्रकरणे तत्प्रकाशितमस्माभिः, किंच-शुक्रस्तम
 पाठः पञ्चविधमिगमश्च भारार्हत्प्रतिपत्तिः, सा च यथा चैत्येषु भारार्हत्प्रमारेष्वप्य विधीयते तथा प्रदक्षिणाश्रयमपि विधेयम्, अन्यथा
 चैत्याश्रयेण पञ्चविधमिगमस्याप्यनभिहितत्वेन न विधेयता स्यात्, विधीयते चासाविति । तदा (या) दीक्षादानावसरे चतुर्मासका-
 दिपर्यन्दिनेषु न चैत्यानां तद्विदधानाः कथमन्यत्र तन्निषेद्धमर्हन्तीति गाथार्थः ॥२॥ अथ प्रक्रारान्तरेण वन्दनायाद्यैविष्यमाह-

अहंवावि भावभेया ओघेण अपुण्यं भगार्द्धिणं । सञ्चावि तिहा णेया सेसाणमिमी ण जं समए ॥३॥
पावं ण तिञ्चभावा कुणह ण षट्ठ मण्णई भवं घोरं । उच्चियद्धिं च सेवइ सञ्चत्थवि अपुणचंघोत्ति ॥४॥

‘अत्ते’त्यादि, अथवाऽपीति निपातः पूर्वोक्तप्रकारापेक्षया प्रकारान्तरत्वघोतनार्थः, भावभेदात्-परिणामविशेषाहुणस्यानकविशेषसंभवा-
त्प्रमोदमानरूपाद्वा वन्दनाधिकारिजीवगताप्रिया विशेषेति सम्बन्धः, ओघेन-सामान्येन विचक्षितपाठक्रियात्पत्वादितयेत्यर्थः, केषामि-
त्याह-अपुनर्बन्धकादीनाम्-अपुनर्बन्धप्रश्रुतिकानां वन्दनाधिकारिणां, तत्रापुनर्बन्धको व्याख्यातपूर्वः, आदिशब्दादविरतसम्बन्ध-
द्विदेशसर्वविरतग्रहः, सर्वाऽपि-नमस्काराविभेदेन जघन्याविप्रकारा अपि, आस्तामेका काचिदिति, तत्रापुनर्बन्धकस्य जघन्या, तत्परिणा-
मस्य विशुद्ध्यपेक्षया जघन्यत्वात्, अविस्तसम्बन्धग्रहेर्मध्यमा, तत्परिणामस्य विशुद्धिमङ्गीकृत्य मध्यमत्वात्, सामान्यविरतस्य तू
ष्टा, तत्परिणामस्य तथाविधत्वादेवेति, अथवाऽपुनर्बन्धकस्यापि मिधा प्रमोदरूपभावत्रैविष्यादेयमितरयोरपीति, अथापुनर्बन्धका-
दीनामिति कस्मादुक्तं ? मार्गमिश्रत्वादेरपि भावभेदसञ्जावादित्यत्राह-शेषाणाम्-अपुनर्बन्धकादिव्यतिरिक्तानां सकृद्वन्धकमार्गमि-
श्रुतमार्गपतिततदितरमिथ्याहङ्गात्, ‘इमीति’ इयमधिकृता भावभेदेन भेदवती वन्दना, पाठाविभेदवती तु स्यादपि, न-नैव, यद्-यसा-
त्, समये-सिद्धान्ते, भग्नितेति शेषः, तेषां तद्योग्यताविकलत्वादिति माथार्थः ॥२॥ ‘अपुनर्बन्धकादीनामिधं भवती’त्युक्तमतस्तौल्लभ्युण-
तो निरूपयस्यपुनर्बन्धकं तावदाह-‘पाचे’त्यादि, पापम्-अशुद्धं कर्म, तत्कारणत्वादिसापि पापं सत्, न-नैव, तीव्रभावाद्-गाढसंक्लि-
ष्टपरिणामात्, करोति-विपत्ते, अत्यन्तोत्कटमिथ्यात्वादियुगपशमेन लब्धात्मनैर्मयविशेषत्वात्, तीव्रेतिविशेषणादापन्नमतीव्रभावा-
रकरोत्यसि तथाविधकर्मदेशात्, तथा न षट्ठ मन्थते-न बहुमानविपयीकरोति, भवं-संसारम्, पोरं-पौरं, तस्य घोरत्वावगमभात्, तथा

सुस्तूत धम्मराओ गुरुदेवाणं जहासमाहीए । वेयावचे जियमो सम्महिट्टिस्स लिगाइं ॥५॥

मग्गणुमारी सद्धो पणवणिज्जो कियापरो चेव । गुणरागी सक्कारं भसंगओ तह य चारित्ती ॥६॥

उचितस्थितिम्—अनुरूपप्रतिपत्तिम्, चशब्दः ममुच्चये, सेवते—भजते कर्मलाघवान्, सर्वत्रापि, आस्तामेकत्र देशकालावस्थापेक्षया समस्तो-
ध्यपि देवातिथिमातापित्रप्रभृतिषु मार्गानुसारिताभिमुखत्वेन, मयूरशिशुदृष्टान्ताद्, अपुनर्वन्धकः—उक्तनिर्वचनो जीवः, इत्येवंविधकि-
यालिङ्गो भवति, इति गाथार्थः ॥४॥ सम्यग्दृष्टिं लिङ्गत्वाद् आह—‘सुस्तूसे’त्यादि, श्रोतुमिच्छा शुश्रूषा धर्मशास्त्रविषया गेयरागिनरकिन्नर-
गेयशुश्रूषाधिका जिज्ञासोत्तरकालमाविनी, इह च हस्तता प्राकृतत्वात्, तथा धर्मरागः—कुशलानुष्ठानानुरागः, सामग्रीवैकल्यात्तदक-
रणेऽपि चेतसोऽनुबन्धः कान्तारातीतदरिद्रवाक्ष्णहविः पूर्णयोजनाभिलाषातिरिक्तः, तथा गुरुदेवानां—धर्मोचार्यपरमाराध्यानाण्, यथा
समाधि—स्वममाधानानतिक्रमेण, न पुनरसद्ब्रह्मेण, नैयाबुद्धे—व्याबु(ष्ट)तभावे तत्कर्मणि वा, नियमो—नियोगोऽवश्यं मयैतद्गुरुकार्यं देव-
कार्यं(वा) कर्तव्यमित्यभिनिवेशलक्षणो, गुणजश्रद्धालुमनुष्यचिन्तामणिवैयावृत्त्यनियमाधिकः, इह चशब्दो लुप्तो द्रष्टव्यः, किमित्याह—
सम्यग्दृष्टेः—अविरतसम्यग्दर्शनिनो जीवस्य लिङ्गानि—लक्षणानि भवन्ति, ग्रन्थिभेदेन तत्त्वे तीव्रभावात्, इति गाथार्थः ॥५॥ चारित्रिणः
स्वरूपत आह—‘मग्गणुसारी’त्यादि, मार्गं—तत्त्वपथमनुसरति—अनुयातीत्येवंशीलो मार्गानुसारी—निसर्गतस्तत्त्वानुकूलप्रवृत्तिश्चारि-
त्रमोहनीयकर्मक्षयोपशमात्, एतच्च तत्त्वावाप्तिं प्रत्यवन्ध्यकारणं, कान्तारागतविवक्षितपुरमाप्तिसद्योग्यतायुक्ताव(कृपांथ)स्वेन, तथा
श्रद्धः—तत्त्वं प्रति श्रद्धावान् तत्प्रत्यनीककुंशहासातिशयादवाप्तव्यमहानिधानतद्ब्रह्मविधानोपदेशश्रद्धालुनरवत्, विदितानुष्ठानरुचिर्वा
तथा अत एव कारणद्वयात् प्रज्ञापनीयः—कथञ्चिदनाभोगादन्यथाप्रवृत्तौ तथाविधगीतार्थेन सम्योषयितुं शक्यस्तथाविधकर्मक्षयोपश-

एते अहिनारिणो हृह ण उ सेसा दन्वओवि जं एसा । इयरीणं जोगयाए सेसाण उ अप्पहाणत्ति ॥७॥

मादविद्यमानासदभिनिवेशः प्राप्त्यमहानिषितद्रहणान्यथाप्रवृत्तसुकरसम्भोगननरवत्, तथा अत एव कारणाक्रियापरः—चारित्र-
मोहनीयकर्मक्षयोपशमान्मुक्तिमाधनानुष्ठानकरणपरायणः तथाविधनिधानगहकवत्, चशब्दः समुच्चये, एवशब्दोऽवधारणे, एवं
चानयोः प्रयोगः—क्रियापर एव, नाक्रियापरोऽपि, सत्क्रियारूपत्वाच्चारित्रस्य, तथा गुणरागी—विशुद्धाध्यवसायतया स्वगतेषु परगतेषु
वा गुणेषु—ज्ञानादिषु रागः—प्रमोदो यस्यास्त्यसौ गुणरागी, निर्मत्सर इत्यर्थः, तथा शक्यारम्भसंगतः—कर्तुं शकनीयानुष्ठानयुक्तो, न
शक्ये प्रमाद्यति न चाशक्यमारमत इति भावः, तथाचेति समुच्चयार्थः, ततश्च मार्गानुसारितादिगुणयुक्तः शक्यारम्भसंगतयेति
स्यात्, चारित्री—सर्वतो देशतो वा चारित्रयुक्तो, भवतीति गम्यम्, इति गायार्थः॥६॥ अपुनर्वन्धकादीनां स्वरूपमभिहितम्, अथ तेषा-
मेव भाववन्दनायामधिकारितां शेषाणां चानधिकारितां दर्शयन्निदमाह—‘एते’ इत्यादि, एतेऽनन्तरोक्तस्वरूपा अपुनर्वन्धकादयः, अधि-
कारिणः—तद्योग्यत्वेनाधिकारवन्तः, इह भाववन्दनायाम्, न तु शेषा—न पुनरपुनर्वन्धकादिभ्योऽपरे मार्गाभिमुखमार्गपतितस कृद्-
वन्धकतदन्यमिध्यादृशोऽधिकारिण इति प्रकृतम्, कुत एतदेवमित्याह—द्रव्यतोऽपि—भावव्यतिरेकेणापि, आस्तां भावतः, यद्-यस्मात्का
रणात्, एषा वन्दना, द्रव्यवन्दनाऽपीत्यर्थः, इतरस्या—भावतो वन्दनायाः, योग्यतायाग्—अर्हतायां सत्यां भवति, नान्यथा, अतः कथं
भाववन्दनाधिकारिणो भवन्तीति, ननु भाववन्दनाया अयोग्यतामपि केपाचिद्रव्यवन्दनेष्यतेततः कथमुक्तं भाववन्दनानर्हणां
द्रव्यवन्दनाऽपि न भवतीत्यत्राह—शेषाणां तु—शेषाणां पुनरपुनर्वन्धकादिभ्योऽन्येषां सच्छुद्भवन्धकादीनाम्, अप्रधाना—अनुत्तमा द्र-
व्यवन्दना भवति, न तु प्रधाना, भाववन्दनाया अकारणत्वात्तस्याः, इदमुक्तं भवति—द्रव्यशब्दो योग्यतायामप्राधान्ये च वर्तते, तत्र

न य अपुण्वंधगाओ परेण इह जोगयावि जुत्तत्ति । न य ण परेणवि एसा जमभव्वाणंपि निद्धिद्वा ॥८॥

लिंगा ण तिए भावो ण तयत्थालोयणं ण गुणरागो । णो विम्हओ ण भवभयमिय वच्चासो य दोण्हंपि ॥९॥

शेषाणां भाववन्दनाऽयोग्यत्वेन या प्रधाना द्रव्यवन्दना सा न भवति, तदयोग्यतया त्वप्रधानद्रव्यवन्दना स्यादपि, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ अथ यदुक्तं 'शेषाणामप्रधाने'ति तत्समर्थनार्थमाह—'ण चे'त्यादि, न च-नैव अपुनर्वन्धकादुक्तस्वरूपात्, परेण-परतः सकृद्वन्धकादीनामित्यर्थः, इह-भाववन्दनायाम्, योग्यताऽपि-अर्हताऽपि, आस्तां भाववन्दना, युक्ता, संसारभूयस्त्वात्तेषाम्, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, तथा न च-नैव, न परेणापि-न परतोऽपि सकृद्वन्धकादेरपि, शेषा-द्रव्यवन्दना भवति, भवत्येवेत्यर्थः, कुत एतदेवमित्याह-यद्-यस्मात्कारणादभव्यानामपि-सिद्धिगमनायोग्यानामपि, आस्तां सकृद्वन्धकादीनाम्, निर्दिष्टा-निर्दिष्टता आगमे, आर्हतदीक्षासाध्यस्य ग्रैवेयकोपपातस्यानन्तशोऽभव्यानामुक्तत्वात्, अतः शेषाणां भाववन्दना नर्हत्वेन द्रव्यवन्दनाया अभावात् तस्याश्च तेषामुक्तत्वादप्रधाना सेति स्थितम् । इति गाथार्थः ॥ ८ ॥ अथ द्रव्यवन्दनाभाववन्दनयोर्लिङ्गानि दर्शयन्नाह-'लिंगा णे'त्यादि, 'लिंग'त्ति प्राकृते 'लिङ्गमतत्र'मिति वचनात् लिङ्गानि-चिह्नानि, द्वयोरपीमानि भवन्तीत्येवं सम्वन्धः कार्यः, तत्र द्रव्यवन्दनायास्तावत्तान्याह-न-नैव, तस्यां-चैत्यवन्दनायाम्, भाव-उपयोगः, तथा न-नैव, तदर्थालोचनं-चैत्यवन्दनामन्त्राभिधेयपर्यालोचनम्, तथा न-नैव, गुणरागो-वन्दनीयार्हतादिगताहचभगवत्त्वादिगुणवद्भुमानः, तथा नो-नैव, विसृयो-मयाऽप्राप्तपूर्वयं जिनपतिपादपद्मवन्दनाऽनादौ संसारे प्राप्तेत्येवंरूपः प्रमोदः, तथा न-नैव, भवभयं-संसारभीतिः सामान्येन, वन्दनाविधिविराधनायां वा, एतावन्ति द्रव्यवन्दनाया लिङ्गानि, 'अनुपयोगो द्रव्य'मिति वचनात्, अनुपयोगरूपाश्चेते भावाभावा-

वेलाह विहाणंमि य तग्गयचित्ताइणा य विण्णेओ । तब्बुद्धिभावऽभावेहिँ तह य दव्वेयरविसेसो ॥१०॥

दयः, एतेषु च भावः सामान्यं शेषस्तद्विशेषा इति, अथ भाववन्दनाया लिङ्गमाह-इत्येतेषां भावाभावादीनां व्यत्यासो-विपर्ययः, तथाहि-वन्दनाया भावस्तदर्थालोचनं गुणरागो विसयो भवभयं चेति, चः समुच्चये, 'दोण्हमिच्छि' द्वयोरपि इति-द्रव्यवन्दनाभाववन्दनयोः, न केवलमेकतरस्यामेवेत्यपिशब्दार्थः, अथवा लिङ्गानां भावः-सत्ता तस्या वन्दनायाः सत्कयोर्द्वयोरपि-द्रव्यभावयोरिति व्याख्येयम् । इति गाथार्थः ॥९॥ लिङ्गान्तरेर्द्रव्यभाववन्दनयोरेव भेदज्ञापनायाह--'वेलाई' त्यादि, वेलाया-नियतकालरूपया सन्ध्यादिकया, अनाराध्यमानया आराध्यमानया च क्रमेण द्रव्येतरविशेषो ज्ञेय इति सम्यन्धः, एवं सर्वपदेषु, तथा विधाने-चैत्यवन्दनाविधौ नैपेयिकीत्रितयादिरूपेऽसति सति च, तच्चेदम्--"तिणिण निसीहिय तिणिण पयाहिणा तिणिण चैव य पणाभा । तिविहा पूया य तहा अवत्यतियभावणा चैव ॥१॥ त्विदिसिमिरिक्खणविरती पयभूमिपमज्जणं च तिक्खुत्तो । वण्णाइतियं मुदातियं च तिविहं च पणिह्माणं ॥२॥" पुष्पाभिपस्तोत्रभेदात् पूजात्रैविध्यं, छदस्थकेवलसिद्धिभेदेनावस्थात्रैविध्यं, वर्णादित्रयं-वर्णार्थालम्बनरूपं, मनोवाक्कायभेदेन प्रणिधानत्रैविध्यमिति, तथा तद्वत्तचित्तादिना-चैत्यवन्दनाविषयमनःप्रभृतिना असता सता चेति गम्यम्, आदिशब्दाद्वन्दनागतवाक्यायपरिग्रहः, चशब्दः समुच्चयार्थः, विशेषो-ज्ञातव्यः, तथा तद्बुद्धेः-चैत्यवन्दनबुद्धेः स्तवादिपाठापाठाभ्यां यो भावाभावौ-सत्त्वासत्त्वे तौ तथा ताम्यां यथायोग्यं द्रव्येतरविशेषो ज्ञेयः, अथवा तद्बुद्धिश्च भावाभावश्च-रोमाञ्चादिलिङ्गभक्तिसङ्काशः (वाभावः,) अथवा तद्बुद्धिभावश्चाभावश्चेति तद्बुद्धिभावाभावौ ताभ्यामसङ्काशं सङ्काशं चेति गम्यम्, 'तह य'ति यथा वेलादिना तथैव च तद्बुद्धिभावाभावाभ्यां च, द्रव्यं-द्रव्यवन्दनमितरश्च-भाववन्दनं द्रव्येतरं तयोर्विशेषो-भेदो द्रव्येतरविशेषः, इति गाथार्थः ॥१०॥

सह संज्ञाओ भावो पायं भावंतरं जओ कुणइ । ता एयमेत्थ पवरं लिंगं सह भावबुद्धी तु ॥११॥

अमण देहगण जह अपरिणयम्मिंमवि सुभा उ भावत्ति । तह मोक्खहेउअमए अण्णेहि वि हंदि णिदिट्ठा ॥१२॥

भावनन्तनायाः प्रागुक्तलिङ्गेषु मध्ये भावमात्रस्य प्राधान्यं दर्शयितुमाह—‘सई’त्यादि, सकृद्—एकारं संज्ञातः—समुत्पन्न एव, नैकदा-
ऽप्यसंज्ञातः, अवधारणं चेह काकुपाठात्प्रतीयते, भावः—अपुनर्वन्धकादिगतशुभा-यवसायरूपः, प्रायो—चाहुल्येन, प्रायोग्रहणं च प्राग-
संज्ञाततथाविधभावानां मरुदेव्यादीनां भावप्रकर्षप्राप्त्या यो व्यभिचारस्तत्परिहारार्थम्, भावान्तर—प्रशस्तपरिणामविशेषम्, यतो-
यस्माद्देवोः, करोति—ममुरपादयति, तत्—तस्मात्, एतदिदम्, अत्र भाववन्दनायां लक्षितव्यायाम्, एतेषु चाऽनन्तरोक्तलिङ्गेषु मध्ये,
प्रवरं—प्रधानं प्रागुक्तलिङ्गपूर्वापेक्षया लिङ्गं—लक्षणम्, मरुत्—सर्वदा, भावबुद्धिस्तु—प्रशस्तपरिणामवर्धनमेव पुलकोद्भेदादिचिह्नवद्भक्ति
भररूपभावविशेष एवेत्यर्थः, इदमुक्तं भवति—यतः शुभभावप्रकर्षः शुभभावसद्भाव एव भवत्यतो भावबुद्धेर्भावः—सचाऽनुमीयते इति
भावनन्दनायां भावबुद्धिलिङ्गं भवतीति, ‘भावबुद्धीए’ इत्यन्ये पठन्ति, तत्र सकृत्संज्ञातो भावो भावान्तरं यतः कुरुते तत एतद्भा-
वजननमत्र व्यतिकरे लिङ्गं भावबुद्धेः कालान्तरमाविन्या इति गाथार्थः ॥१॥ प्रथमव्याख्यानं दृष्टान्तेन समर्थयन्नाह—‘अमए’इत्या-
दि, अमृते—सुधायां, देहगते—अभ्यवहारतः शरीरप्राप्ते, यथा—येन प्रकारेण, किंभूते?—अपरिणतेऽपि—रमरुधिरादिधातुत्वेन परिणाम
मगतेऽपि, आस्तां परिणते, शुभास्तु—प्रगस्ता एव, गावाः—पर्याया देहसौम्यवारोगयादयो भवन्ति, इतिशब्दो दृष्टान्ताभिधायकवाक्य-
ममाप्तौ, तथा—तेन प्रकारेण, मोक्षहेतुः—सकलकर्मव्यकारणमपुनर्वन्धकाद्ययस्यासंभवशुभभावरूपं, न एवानृतम्—अजरामरत्वेहेतुत्वा-
न्मोक्षहेत्वन्तं तत्र यति, शुभा एव भक्तिबुद्धिरूपा भावा भवन्तीत्यनुवर्तते, एते च नास्माभिरेव निर्दिश्यन्त इत्यत आह—अन्यैरपि—

मंताईविंहाणमिंमंवि जांपंइ कल्लाणिणो तंहि जंतो । एत्तोऽधिगमांवाओ भव्यस्स इमीए अहिगोत्ति ॥१३॥

एतत्त परमसिद्धी जागड जत्तो ददं तओ अहिगा । जंतम्मिंमवि अहिगतं भव्यस्सेयाणुमारेण ॥१४॥

अहंतव्यतिरिक्ततीर्थैरपि, आत्तामार्हितैः, हृदीत्युपप्रदर्शने, निर्दिष्टा-भणिता पातझलादिशास्त्रेषु, इति गाथार्थः ॥१२॥ अथ शेषाणां वेलाप्राधान्यादीनां भावरन्दनाल्लिङ्गानां समर्थनार्थमाह- 'मंताई' त्यादि, मन्त्रादीनां मन्त्रविद्याप्रभृतीनां प्रसिद्धस्वरूपाणां विधान-साधन-विधिः पूर्वसेवादिगतो वेलाप्राधान्यादिरूपो मन्त्रादिविधानं तत्रापि, आत्तां वन्दनाविधाने, जायते-भवति, कल्याणिनः-स्वश्रेयसगत एव पुरुषस्य, नाकल्याणिनः, ईह चावधारणं काकुपाठात्प्रतीयते, केति तत-प्रिवक्षिते क्वचिन्मन्त्रादिविधाने, यत्रो-वेलाविधानादारा-धनोद्यमः, एवं भव्यस्य वन्दनायां यत्रो जायते, केवलं 'एत्तोचि' इतो मन्त्रादिविधानात्सकाशात्, अधिकभावाद्-अधिकृत्याद्वन्दना-याः, तस्याः स्वर्गापवर्गसाधकत्वात्, भव्यस्य-वन्दनाया योग्यस्यापुनर्वन्यकादेः, 'इमीएचि' अस्या नैत्यवन्दनायाग, अधिको-विशि-ष्टतरो, वेलाविधानतद्गतचित्तत्वादिरूपो यत्न इति ग्रंथतम्, भवति हि विशिष्टफलाधिनां विशिष्टफलहेतो तदन्यापेक्षया विशिष्टो यतः, इति शब्दो गायक्यार्थसमाप्ती । एवमनेन भावरन्दनासद्भावे वेलाविधानादीनां सद्भावप्रतिपादनेन तल्लिङ्गता ममार्थितेति गाथार्थः ॥१३॥ अथ यदुक्तं 'एत्तोऽधिगमांवाओ' इत्यादि तत्तमर्थनार्थमाह- 'एईई' त्यादि, एतया प्रक्रान्तनैत्यवन्दनया करणभूतया, एतस्या वा सकाशात्, परमसिद्धिः-गणिमादिसिद्ध्यपेक्षया प्रधाना पुरुषार्थनिष्पत्तिर्निर्वाणमित्यर्थः, जायते-भवति, यद्-यस्माद्देवोः तत्-त-स्मात्, ददम्-अत्यर्थम्, ततो-मन्त्रादिविधानात् परमसिद्धिमाधनारसमर्थान्, अधिका-विशिष्टतरा, नैत्यवन्दनेति ग्रंथतम्, ततश्च यत्नेऽपि वन्दनाश्रयवेलाविधानाद्युपगमेऽपि, आत्तां वन्दनायामधिकृत्यं-विशिष्टतरत्वं भवतीति गम्यम्, कस्येत्याह-भव्यस्य-भाववन्दनायोग्य-

पायं इमीषं जत्ते ण होइ इहलोगियावि हाजित्ति । निरुवक्कमभावाओ भावोऽवि हु तीइ छेयकरो ॥१५॥
पायं इमीषं जत्ते ण होइ इहलोगियावि हाजित्ति । निरुवक्कमभावाओ भावोऽवि हु तीइ छेयकरो ॥१५॥

मोमन्वद्धदुर्गग्रहणं एयं तं सेसगाणवि पसिद्धं । भावेयव्वमिणं ग्वलु सम्मंति कयं पसंगेणं ॥१६॥
स्यापुनर्नघक्रादेः, एतदनुसारेण-वन्दनाधिकयानुरूप्येण, यतो मन्त्रादिविधानादधिका वन्दनाऽतस्तदानुरूप्येण तद्गतयत्नोऽप्यधिको
भवतीति भावः, अन्ये त्माहुः-फलाधिकयानुसारेण, इति गाथार्थः ॥१४॥ न खलु परमसिद्धिलक्षणमाष्टुग्मिकफलमेव वन्दनातो
जायते, किन्तु हि क्रमपीति दर्शयन्नाह-‘पाय’मित्यादि, प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोग्रहणं निरुपक्रमकर्मोदयात् हानिः कदाचिद्भवत्यपीति
दर्शनार्थम्, अस्यां वन्दनायाम्, यत्र-केलाविधानाद्याराधनोद्यमेऽसति, न जायते, ऐहलौकिकयपि-इहलोकगताऽपि, न केवलं परलोक-
गता, हानिः-क्षतिर्धनधान्यादिविपया, इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, ननु वन्दनातो वरतरसर्वविरत्यनुपालनयत्नवतामपि प्राणादिहानिः
श्रूयते तत्कथं वन्दनायन्नाह हानिर्भवतीत्यभिधीयते ? इत्याशङ्क्याह-निरुपक्रमभावाद्-अनुपक्रमणीयत्वाद्-अवश्यं वेद्यस्वभावत्वात्,
कर्मणामिति गम्यते, भावोऽपि स्यात्, न केवलमभाव एव स्यात्, हानेरिति गम्यते, हुशब्दो वाक्यालङ्कारेऽवधारणे वा, तत्प्रयोगं
च दर्शयिष्यामः, केवलमसौ ‘तीइत्ति’ तस्या-ऐहलौकिकहानेः, छेदकर एव-व्यवच्छेदकार्येव, अक्षेपेण मोक्षसाधकत्वाद्बन्ध-
नायाः, न पुनर्जन्मान्तरे इहलोक इव विशिष्टवस्तुहानिर्भविष्यति वन्दनाप्रयत्नादित्यभिप्रायः, इति गाथार्थः ॥१५॥ अधि-
कृतवन्दनामेव तन्त्रान्तरपरिभाषया पुरस्चुर्वन्नाह-‘मोमन्वे’त्यादि, मोक्षाध्वनि-निर्माणमार्गे दुर्गग्रहणमित्र-पर्वतवनादिदुर्गा-
श्रयणमिव मोक्षाध्वदुर्गग्रहणम्, यथा ह्यन्यनि प्रवृत्तस्य तस्करादिभिरभिभूयमानस्य दुर्गसमाश्रयणं त्राणं भवति एवं मोक्षा-
ध्वनि प्रवृत्तस्य कर्मचौरादिभिरभिभूयमानस्य यन्त्राणहेतुस्तन्मोक्षाध्वदुर्गग्रहणमुच्यते, अथवा मोक्षाध्वा च दुर्गग्रहणमिव दुर्गग्रहणं

पंचंगो पणिवाओ भगपाहो होह जोगमुषाए पणिहाणं मुत्तसुत्तीए ॥१७॥

च मोक्षाध्वदुर्गग्रहणम्, एतद्-इदमेवाधिकृतवन्दनमेव तत्तु, यत्किंचिधमित्याह-शेषकाणामपि-तीर्थान्तरीयाणामपि, आस्तामाह-तानाम्, प्रसिद्धं-प्रतीतम्, मोक्षाध्वदुर्गग्रहणशब्देन यदुच्यते परैस्तद्भाववन्दनमेव, अथैव विवक्षितविषयश्रवणमत्वादिति भावः, तदेवं वस्तु व्यवस्थाप्याथोपदेशमाह-भावयितव्यं-विमर्शनीयम्, इदम्-एतदनन्तरोक्तमधिकृतवन्दनस्य तन्त्रान्तरप्रसिद्धमोक्षाध्वदुर्गग्रहणस्वरूपत्वम्, खलुर्वाविमालङ्कारे, किंस्वरूपं भावयितव्यमित्याह-सम्यगिति, न पुनस्तन्त्रान्तरीयोक्ततया मिथ्येति, न हि तन्त्रान्तरीयाः सर्वथैव विपरीतवादिन इति, अथ भाववन्दनालिङ्गाधिकारनिगमनार्थमाह-कृतं-भवतु, प्रसङ्गेन-भाववन्दनालिङ्गविषये प्रसङ्गभाषितेन, इति गाथार्थः ॥१६॥ यदुक्तम् 'उत्कृष्टादित्रिभेदां वन्दनां वक्ष्ये' इति तन्नमस्कारादिभेदेनापुनर्व्यन्यकादिभावभेदेन चाभिहितम्, यथोक्तं 'मुद्राविन्याससंशुद्ध'मिति तदधुना समर्थपन्नाह-'पञ्चंगे'त्यादि, पञ्चाङ्गानि-अथवा विवक्षितव्यापारवन्ति यत्र स पञ्चाङ्गः, प्रणिपातः-प्रणिपातदण्डकपाठस्यादाववसाने च प्रणामो भवति कर्तव्य इति शेषः, यद्यपीह पञ्चाङ्गप्रणिपात इत्युक्तं तथापि पञ्चाङ्गमुद्रया प्रणिपात इति द्रष्टव्यम्, मुद्राणामेवाधिकृतत्वात्, तदुक्तं च-'पञ्चाङ्गा अपि मुद्रात्वमद्रविन्यासविशेषरूपत्वाद्योगमुद्रावदिति", तथा स्तवपाठः-शुक्रस्तयादिस्तवपठनं भवति, कर्तव्य इति शेषः, कथेत्याह-योगमुद्रया वक्ष्यमाणलक्षणया, ननु चतुर्विंशतिस्तवादेरेव पाठो योगमुद्रया विधेयो, न तु शुक्रस्तवस्य, तं हि 'समाकृञ्चितवागजानुर्भूमिविन्यस्तदक्षिणजानुर्ललाटपट्टपटितकरकुट्टमलः पठती'ति जीयामिगमादिप्रभिधीयत इति १, सत्यम्, कैवलं नानन्तरोक्तविशेषणयुक्त एव तं पठतीति नियमोऽस्ति, पर्यङ्कासनस्याऽशितोऽधिनिनेशितकरकोरकत्वं पठतीत्यस्यापि शतार्थमकथासु दर्शनात्, तथा हरिप्रद्राचार्येणापि चैत्य-

दो जाणुं दोणिणं केरा पंचमंगं होइ उत्तमंगं तु । ममं संपणिवाओ जेओ पंचंगपणिवाओ ॥१८॥

अण्णोणणन्तरिअंगुल्लिकोसागारेहि दोहि द्दयेहि । पिट्ठोवरिकोप्परसंठिण्हि तह जोगमुहत्ति ॥१९॥

यन्तनवृत्तौ “सित्तिनिदिगजानुग्गल्लो भुयनगुरो विनिवेशितनयनमानसः प्रणिपातदण्डं पठति” इत्यस्य विध्यन्तरस्याभिधानात्, ततोऽस्य पाठे निषिधविधिदर्शनात् गर्वेषां च तेषां प्रमाणग्रन्थोक्तत्वेन विनयमिश्रोपभूतत्वेन च निषेद्रमशक्यत्वाद्योगमुद्रयाऽपि ग्रन्थस्य पाठो न विरुध्यते, विचित्रग्रन्थान्मुनिमतानाम्, न चैतानि परस्परमतिविरुद्धानि, सर्वत्रपि विनयस्य दर्शितत्वादिति, तथा ‘यट्ठगणि’ इहानुव्वारलोपो द्रष्टव्यः, तेन यदणं—‘अरन्धवेइयाणं’ इत्यादिदण्डकपाठेन जिनस्मिन्नादिस्तमनम्, जिनमुद्रयोपदेश्य-माणलक्षणया, इयं च पादाश्रिता, योगमुद्रा च हस्ताश्रितेन्युभयोर्वन्दने प्रयोगः, तथा प्रणिधानं—शुभार्थप्रार्थनारूपं विशिष्टचित्रै-काग्रतागर्भं ‘जय सीयराय’ इत्यादिपाठरूपं मुक्ताशुक्लया निर्देश्यमाणमुद्रया, कर्तव्यम्, इति गाथाार्थः ॥१७॥ पञ्चाङ्गप्रणिपातादीनां व्याख्यानयाह—‘दो जाणे’त्यादि, दो जानुनी—अष्टीवन्तौ, दो करो—हस्तौ, पञ्चममेव पञ्चमकं, भवति—वर्तते, उत्तमाङ्गं तु—गिर एवेति, अनेन पञ्चाङ्ग इति व्याख्यातम्, यय प्रणिपातव्याख्यानायाह—एतैरेव पञ्चमिरुद्वैः, सम्यक्—भक्तितो भूय्यामतः, यः संप्रणिपातः—प्रणामोऽगौ, जेयो ज्ञानेव्यः, पञ्चाङ्गप्रणिपातः पूर्वोक्तनिर्वाचनः ॥१८॥ योगमुद्रायाः स्वरूपमाह—‘अण्णोण्णे’त्यादि, अन्योऽन्येन—परस्परेणान्तरिता—व्यवहिता अहुल्लयः—कराग्राया ययोस्तौ तथा तौ कोशाकारौ च—क्रमलकोरस्माकृती उभयजोडनेन अन्योऽन्यानन्तरिनाहुल्लिकोशाकारौ ताभ्यां, दाभ्यां हस्ताभ्यां—कराभ्यां—करणभूताभ्यां, पुनः किंभूताभ्याम् ?—पेट्टस्य—उदरस्थोपरि-ऊर्ध्वभागे तूर्पराभ्यां—इहगणिस्माभ्यां सव्यं तो—व्यवस्थितौ यौ तौ तथा ताभ्यां पिट्ठोपरिरूपसंस्थिताभ्यां, तथा—तेन प्रकारेणानरणा-

नत्तारि अंगुलाइं पुरओ ऊणाइं जत्थ पच्छिमओ । पायाणं उरस्सग्गो एसा पुण णोइ जिणमुक्खा ॥२०॥
मुत्तासुत्ती मुक्खा समा जहिं दोऽधि गडिभया वत्था । ते पुण ललाडेसे लग्गा अण्णे अलग्गत्ति ॥२१॥

गम्येन, अथवा पञ्चाङ्गप्रणिपातापेक्षया समुच्चयार्थस्तथाशुब्दः, योगो हस्तयोग्योजनविशेषः समाधिर्मा तत्प्रधाना मुद्रा-अङ्गन्यासविशेषो-
चितविशेषव्यययोगहनममर्थो योगमुद्रा, भवतीति गम्यते, इति शब्दो योगमुद्रालक्षणसमासितं सूचक उपप्रदर्शनार्थो वा, इति एवं प्रकारा योग-
मुद्रेत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥१९॥ अथ जिनमुद्रामाह- 'चत्तारी' त्यादि, चत्तारीति संख्या, अङ्गुलानि प्रतीकानि, तानि च स्वकीया-
न्येव, पुरतः-अग्रतः, तथा ऊनानि-किञ्चिद्नानि अङ्गुलान्येव यत्र-यस्यां मुद्रायां, पथिमतः-पथिमभागे, पादयोः-चरणयोः, उ-
त्तर्गोः-परस्पररित्यागतः संसर्गाभाजोऽन्तरमित्यर्थः, एषा-असौ, पुनःशब्दो योगमुद्रापेक्षया जिनमुद्राया वैलक्षण्यप्रतिपादनार्थः,
भवति-संप्रपद्यते, जिनानाम्-अर्हतां कृतकार्योत्सर्गिणां सत्त्वा जिना वा-विमलेषी मुद्रा-अङ्गन्यासविशेषो जिनमुद्रा, इति गाथार्थः
॥२०॥ अथ मुक्ताशुक्तिमुद्रामाह- 'मुत्तासुत्ती' त्यादि, मुक्ताशुक्तिरिय मुक्ताशुक्तिः, मुद्रा प्रतीता, इह स्थाने सा भवतीति वाक्यशेषो
दृश्यः, समौ नान्योऽन्यान्तरितानुलितया विषमौ यस्यां मुद्रायां भवतः, ततः गर्भितौ-उन्नतमध्यौ, न तु नीरन्त्रौ, इत्सौ-पाणी, इहैव
लक्षणशेषमाह-तौ मुक्ताशुक्तिविधायकौ इत्सौ, पुनःशब्दो लक्षणान्तरत्वद्योतनार्थः, ललाटेदेजे-भाललक्षणे शरीरभागे, लग्नौ-संपर्कौ
कार्यौ, अन्ये तु-अपरे पुनराचार्याः, अलग्नौ-असंबद्धौ ललाटेदेशे एव, इति-एतत्, आहुरिति शेषः, इति गाथार्थः ॥२१॥ ननु- 'प्रणि-
धानं मुक्ताशुक्त्ये'त्युक्तं, तत्र किल वन्दनान्ते क्रियते, अतः शेषा वन्दना प्रणिधानविरहितैव करणीयेति प्राप्तमिति, अत्रोन्यते, यदेत-
द्वन्दनान्ते प्रणिधानं वचस्पार्थनागर्भोपयोगरूपं, यत्पुनर्वन्दनायां तच्चेदस्मात्प्रवारा रूप, अतस्तत्पर्यवन्न वन्दनायां विधेयमित्येतदेवाह—

सन्वत्थवि पणिहाणं तग्गयकिरियाभिहाणवन्ना(न्ने)सु । अत्थे विसए य तहा दिहुंतो छिन्नजालाए ॥२२॥
ण य तत्थवि तदणूणं हेदि अभावो ण ओवलंभोवि । चित्तस्सवि विण्णेओ एवं सेसोवओगेसु ॥२३॥

‘सन्वत्थे’त्यादि, सर्वत्रापि-समस्तायामपि चन्दनायां, न केवलं तदन्त एवेत्यपिशब्दार्थः, प्रणिधानं-चित्तस्योपयोगः, कार्यं भवतीति शेषः, सामस्यमेव व्यक्तित आह-तत्र-चन्दनायां गता-आश्रितास्तद्गतास्ते च क्रियाभिधानवर्णाश्चेति विग्रहः, अतस्तेषु, तत्र क्रिया-मुद्राचिन्यासमुत्सृजनभूमर्पणनकायोत्सर्गकरणादिका अभिधानानि-पदानि वर्णाः-तदेकदेशा अकारादयः, उत्तरस्तथाशब्दः समुच्च-यार्थोऽत्र द्रष्टव्यः, अर्थे-अर्हदादिपदार्थमिधेये, तद्गते इति विशेषणमिहाप्यनुसर्तव्यम्, विषये-चन्दनाया गोचरे दृष्टिगोचरे वा जिन-विभे, चशब्दः समुच्चयार्थ एव, अर्थैकदैकजीवस्यानेकोपयोगाभावात् सर्वत्र क्रियादौ प्रणिधानं भवतीत्याशङ्क्याह-दृष्टान्तो-निदर्श-नं छिन्नजालया-इन्धनस्याप्रिभ्रुटितार्चिषा, इहेति शेषः, अयमर्थः-यथा छिन्नजाला मूलज्वालायामसंबद्धतयोपलभ्यमानाऽपि कथञ्चित्संबद्धेति प्रतिपद्यते, तत्परमाणूनां परिणामान्तरापन्नानामवश्यंभावात्, यथा वा गृहान्तर्गतस्य दीपस्य गृहद्वारनिर्गता प्रभा व्यक्ततयाऽनुपलभ्यमानाऽप्यस्तीति प्रतिपद्यते, गृहान्तराभ्यन्तरे तस्या उपलभ्यमानत्वात्, इह च पक्षे प्रभा ज्वालौच्यते, सा च छिन्नाऽन्तरालेऽनुपलब्धेरिति, एवं क्रियादीनामेकत्रोपलभ्यमानमपि प्रणिधानमन्यत्राप्यव्यक्ततयाऽवसेयमिति, अथवा छिन्नज्वाला-अलातज्वाला तस्याः प्रतिनियतदेशवर्तित्वेन न्छिन्नत्वात्, सा च यथा नियतदेशस्थाऽपि भ्राम्यमाणेऽलाते चक्राकारं दण्डाकारं वा दधती स्यावगाहक्षेत्रादन्यत्राप्याशुवृत्तेरवभासते एवं प्रणिधानमपि स्वरूपेणैकत्र वर्तमानमाशुवृत्तेः सर्वत्रावभासत इत्यतः साधूक्तं ‘सन्वत्थवि पणिहाण’मिति गार्थार्थः ॥२२॥ प्रस्तुतदृष्टान्तस्यैव भावनार्थमाह-‘ण य तत्थे’त्यादि, न च-नैव, तत्रापि ज्वालौच्छेदे-

स्वाओवसमिगभावे षडजत्तकयं सुहं अणुद्वाणं । परिचडियंपि हु जायइ पुणोवि तन्भाववुद्धिकरं ॥२४॥

इति, आस्तां ज्वालायां, तदणूनां-ज्वालापरमाणूनां परिणामान्तरपरिणामात्, ईदीत्युपप्रदर्शने, अभावः-असत्ता इति, संतत्यभावे ज्वा-
लाया अनुपलंभप्रसंगात्, अपि तु भाव एव, न चोपलंभोऽपि-नैव दर्शनमप्यस्ति, ज्वालाणूनामिति वर्तते, तथैवानुभूतेरिति दृष्टा-
न्तः, दार्ष्टान्तिकयोजनामाह-चित्तस्यापि-प्रणिधानमनसोऽपि, आस्तां ज्वालायाः, चिद्वेपो-ज्ञातव्योः, व्यक्ततया अनुभवाभावेऽपि
भाव इति हृदयम्, एवम्-अनेन चिद्वज्ज्वालान्यायेन, कैविल्याह-शेषोपयोगेषु-एकसाद्व्यक्ततयाऽनुभूयमानोपयोगविषयादर्थार्थे-
ऽन्ये उपयोगविषयास्ते विषयविषयिणोरमेदाच्छेषोपयोगाः अतस्तेषु, अलातरूपचिद्वज्ज्वालापक्षे पुनरेवं व्याख्या-न च तत्रापि-
चिद्वज्ज्वालाविषयेऽपि चक्राद्व्यवस्थित्यर्थः, तदणूनामभावो न, अपि त्वभाव एव, चक्राद्याकारस्याताश्चित्कत्वात्, 'उपलंभोक्ति' प्राकृ-
तत्वेनोपलंभोऽप्यस्ति आशुषुचित्तकृतचक्राद्याकृतिभासः, इति गार्थार्थः ॥२३॥ अथ कसाद्वन्दनायां युद्राविन्यासादिरात्यन्तिकप्रय-
त्नो विधीयत इत्याह-'स्वाओवे'त्यादि, धायोपशमिकभावे-मिथ्यात्वमोहनीयादिकर्मविगमविशेषविहितत्वमपरिणामे सति, न तु
लामाद्यर्थित्वलक्षणौदयिकभावे, दृढयत्नकृतं-परमादरविहितं, शुभं-प्रशस्तं, अनुष्ठानम्-आचरणं चैत्यवन्दनादि, इव यत्तदिति विशेषो
इत्ययः, प्रतिपत्तितमपि-तथाविधकर्मदोषाद् भ्रष्टमपि, आस्तामप्रतिपत्तितम्, पुशन्दोऽवधारणार्थः, तत्प्रयोगश्च दर्शयिष्यते, जायत
एव-भगवत्येव, पुनरपि-भूयोऽपि, किंभूतं जायत इत्याह-यसिन् भावे धायोपशमिके वर्तमाने तच्छुभमनुष्ठानं विहितं तत्राय-
स्या-तस्याभ्यवसायस्य बुद्धिकरं-वर्धनकारि तद्भाववद्बुद्धिकरम्, अतः शुभभावस्य मोक्षहेतोर्बुद्धिकरत्वाद्वन्दनायां प्रयत्नः संगत एवेति,
गार्थार्थः ॥२४॥ कथमिदं सिद्धमित्यारंकायामाह-'अणुहवे'त्यादि, अनुभवासिद्धं-स्वसंवेदनप्रतीतम्, एतद्-अनन्तरोक्तं दृढप्रय-

अणुहयसिद्धं गगं पायं तह जोगभाविमईणं । सम्मसवधारियच्चं वुहेहिं लोगुत्तममईण ॥२५॥
 जिण्णासावि हु एत्थं लिगं एयाह हंदि सुद्धाए । णेव्वाणंगनिमित्तं सिद्धा एसा तयत्थीणं ॥२६॥
 धिइमदासुहविविदिसमेया जं पायसो उ जोणित्ति । सण्णाणादुदयम्मी पइड्डिया जोगसत्थेसु ॥२७॥

नरुत्तगुभानुष्ठानस्य पतितस्यापि तद्भानवृद्धिकारकत्वम्, प्रायो-गाल्लयेन, केयमित्याह-तथा-तेन शास्त्रोक्तप्रकारेण, योगमावितम-
 तीना-धर्मन्यापारविशेषपातितधियाम्, एतच्च सम्यग्-याथात्म्येन, अवधारयितव्यं-संप्रधारणीयम्, कैः ?-बुधैः-विद्वद्भिः, लोको-
 त्तमस्या-जनप्रधानबुद्ध्या, जिनप्रवचनानुमारिधियेत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥२५॥ 'बुद्धाविन्यासपरिशुद्धां वन्दनां वक्ष्य' इत्याद्यगा-
 थायामुक्तं तत्र परिशुद्धाया यल्लिगं तदर्शयितुमाह-'जिण्णासे'त्यादि, 'एत्थंति' अस्यां वन्दनायां विषयभूतायाम्, जिज्ञासापि-बुभु-
 त्सापि, न केवलं वेलाविधानाराधनादि, द्रुशब्दो वाक्यालङ्कारार्थः, लिङ्गं-लक्षणम्, एतस्या वन्दनायाः, हृदीत्युपप्रदर्शने, किंभूतायाः ?-
 शुद्धाया-निर्दोषायाः, अथ कथं शुद्धवन्दनाया लिङ्गं-तज्जिज्ञासेत्याह-निर्गणाङ्गानां निर्वृत्तिकारणानां सम्यग्ज्ञानादीनां निमित्तं-हेतु-
 निर्वाणान्निमित्तम्, सिद्धा-प्रसिद्धा, एषा जिज्ञामा, तदर्थिनां-निर्वाणार्थिनाम्, ये हि निर्वाणार्थिनस्ते निर्गणाङ्गानि जिज्ञासात एव
 लभन्ते, अतो निर्गणाङ्गस्य शुद्धवन्दनालक्षणस्येयं कारणं, भवति च कारणं लिङ्गं, यथा विशिष्टांबुयातोऽङ्गुराणामिति गाथार्थः ॥२६॥
 अथ कथं जिज्ञामा निर्गणाङ्गानां निमित्ततया सिद्धेत्याह-'धिइ'त्यादि, धृतिः-उद्वेगादिदोषपरिहारेण चित्तस्वास्थ्यं श्रद्धा-तत्परुचिः
 सुखा-विशिष्टाह्लाटरूपा विविदिषा-वेदितुमिच्छा जिज्ञासेत्यर्थः, एषां इन्द्रः, धृतिश्रद्धासुखाविविदिषारूपा भेदा-विशेषा यस्या
 योनेः सा तथा, सुखाविविदिषाशुब्दयोश्च दृस्वत्यं प्राकृतत्वात्, यद्-यस्मात्, प्रायेणैव, न पुनरियद्वैदेव, भेदान्तराणामपि विज्ञप्तादीना-

पढमकरणोवरि तद्वा अणहिणिविद्वाण संगया एसा । तिविहं च सिद्धमेयं पयडं समए जओ भणियं ॥२८॥
करणं अहापवत्तं अपुण्वमणियट्ठि चैव भव्वाणं । इयरेसिं पढमं चिय भण्णइ करणत्ति परिणामो ॥२९॥

मुक्तत्वात्, यदाह—“धृतिः श्रद्धा सुखा विविदिषा विद्वप्तिरिति तत्त्वधर्मयोऽनयः” तथा—“अबुद्धाणो विणए परकमे साहुसेवणाए
य । सम्महंसणलंभो विरयाविरतीह विरतीए ॥१॥ त्ति” योनिः—कारणम्, इतिशब्दो सावयार्थसमाप्त्यर्थः, स च गाथान्ते दृश्यः,
कस्मिन्नेतद्भेदा योनिरित्याह—सज्ज्ञानाद्युदये—सम्यग्ज्ञानदर्शनादिनिर्वाणकारणोत्पत्तौ, कुत एवंविधेयं सिद्धेत्याह—प्रतिष्ठिता—प्रतिपक्ष-
क्षेपेण समर्थिता, योगशास्त्रेषु—अध्यात्मग्रन्थेषु पातञ्जलादिविविदिषायाः ॥२७॥ कदेयं जिज्ञासालिङ्गा शुद्धवन्दना भवतीत्याह—
‘पढमे’त्यादि, प्रथमकरणस्य—आद्यपरिणामविशेषस्य यथाप्रवृत्त्याख्यस्योपरि—उपरिष्ठात् प्रथमकरणोपरि, वर्तमानानामपुनर्वन्धकादी-
नामितिगम्यम्, तथेति शुद्धवन्दनागतवक्तव्यान्तरसमुच्चयार्थः, अथवा तेन प्रकारेण—तत्कालोचिततया, अनभिनिविष्टानाम्—अतश्चा-
भिनिवेशवर्जितानां, प्रथमकरणोपर्येव बाह्यतत्त्वानभिनिवेशिनो भवन्ति, सङ्गता—युज्यमाना भवति, नान्यत्र, एषा शुद्धवन्दना, अथ कति-
विधं करणं येन प्रथमत्वेन विशिष्यते ? इत्याह—त्रिविधं च—त्रिप्रकारं पुनः, सिद्धं—प्रसिद्धम्, कुतः सिद्धमित्याह—प्रकृत—व्यक्तार्थम्,
समयेसिद्धान्ते, यतो—यस्मात्, भणितम्—उक्तम् । इति गाथार्थः ॥२८॥ यदुक्तं तदेवाह—‘करणे’त्यादि, क्रियते—विधीयते यमन्वयो-
दयोदीरणोपशमनाद्यनेनेति करणम्—अध्यवसायविशेषः, तदेकं तावद्यथा—येनैव प्रकारेणानादिकालेऽभूत्तैव प्रवृत्तं—प्रवृत्तवत्, नाप्रा-
प्तपूर्वं स्वभावान्तरं प्राप्तमिति यथाप्रवृत्तम्, तथाऽनादौ संमारेऽप्राप्तपूर्वमपूर्वमिति द्वितीयम्, तथा न निवर्तते—नापैति मोक्षतरुनीजकल्पं
सम्यक्त्वमनामाद्येत्येवंशीलं अनिमित्तं, चैवशब्दोऽवधारणे, तत्प्रयोगं च दर्शयिष्यामः, भव्यानामेव—सुक्तिगमनोचितानामेव भवति,

जा गंठी ता पदमे गंठि समइच्छओ भवे दीयं । अणियडीकरणं पुण सम्मत्तपुरक्कवडे जीवे ॥३०॥

इत्तो उ विभागाओ अणादिभववच्चलिंगओ चेव । णिउणं णिरुवियव्वा एसा जह मोक्कवहेउत्ति ॥३१॥

इतरेषाम्-अभव्यानाम्, मध्यम-आद्यमेव, यथाप्रवृत्तमेव करणं भवतीति भावः । अथ करणमिति कोऽर्थ इत्याह-‘मण्णइ करणत्ति परि-
णामो’ करणमित्यनेन ध्वनिना परिणामो-जीवाध्यवसायो भण्यते-अभिधीयते समयक्षैरिति गाथार्थः ॥२९॥ अथास्यैव करणत्रयस्य
विभागं दर्शयन्नाह-‘जा गंठी’त्यादि, ‘जा’ इति यावत्, ग्रन्थि-जीवेन कर्म निर्जयता अनतिक्रान्तपूर्वकर्मस्थितिविशेषः, आह
व-“घंमणघोलणजोणा जीवेण जया इवेअ कम्मठिती । खविया मव्वा सागरकोडाकोडी पमोचूणं ॥१॥ तीएऽवि थेवमेत्तं खवियं
एत्थंत्वंमि जीमस्म । हवति हु अमिन्नपुब्बो गंठी एवं जिणा वेत्ति ॥२॥ गंठिच्छि सुदुब्बेओ कक्खवडधणस्सुदूगंठिन्व । जीवस्म
कम्मनणिओ षणसागहोसपरिणामो ॥३॥’ ‘ता’ इति तावत् ग्रन्थिभेदप्रदेशं यावदित्यर्थः, प्रथमं-यथाप्रवृत्तं, ग्रन्थिम्-उत्कलक्षणम्,
‘समइच्छउवि’ समतिगच्छतः-समतिक्रामतो भिन्दानस्येत्यर्थः, जीवस्येति शेषः, भवेद्-जायेत, द्वितीयम्-अपूर्वकरणमित्यर्थः, अनिव-
र्तिकरणं पुनस्त्वृतीयमित्यर्थः, सम्यक्त्वं-सम्यग्दर्शनं पुरस्कुत्तम्-अवश्यप्राप्तव्यतया अग्रे कृतं येन स तथा तत्र, पुरस्कुतसम्यक्त्वस्ये-
त्यर्थः, इह क्तप्रत्ययान्तस्य पानिषात आहिताग्नायादिदर्शनात्, जीवे-आत्मनि जीमस्येत्यर्थः, भवेदिति वर्तते । इति गाथार्थः ॥३०॥
अथ शुद्धबन्धनैव मोक्षहेतुरिति दर्शयितुमाह-‘इत्तो’ इत्यादि, इतस्तु-अस्मादेवानन्वरोक्ताद्विभागात्-प्रथमकरणस्योपरि शुद्धबन्धना
भवतीत्येवंलक्षणात्, तथाऽनादिमवे-निष्प्राथम्यसंभारे यानि द्रव्यलिङ्गानि-भावविरुलत्वेनाप्रधानमत्रजितादिनेपथ्यधरणलक्षणानि
तानि तथा तेभ्यः ततोऽनादिभद्रव्यलिङ्गतः, चशब्दः समुच्चये, एवग्रन्धोऽवधारणे, स चान्यत्र योक्ष्यते, निपुणं-मुनिश्रितं यथा

णो भावओ इमीए परोऽवि हु अवट्टुपोगगला अहिणो । संसारो जीवाणं हंदि पसिद्धं जिणमयम्मि ॥३२॥
इय तंतजुत्तिओ खलु निरुवियव्वा वुहेहिं एसत्ति । ण हु सत्तामेत्तेणं इमीह इह होह जेव्वाणं ॥३३॥

भवतीत्येवं, निरूपयितव्या-पर्यालोचनीया, कथं ? यथेति यदुत, एषा-एषैव शुद्धवन्दनैव, नेतरा, मोक्षहेतुः-निर्वाणवीजम्, अथवा इत एव विभागादनादिभवद्रव्यलिङ्गतथ यस्मादियममोक्षहेतुरपि स्वादतस्तथा निरूपयितव्या एषा वन्दना यथा मोक्षहेतुः स्यात्, शुद्धा विधेयेत्युपदेशः, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, अयमभिप्रायः-प्रथमकरणभ्यन्तरे अनादिभवद्रव्यलिङ्गेषु चेयमनन्तशोऽनाप्ताऽपि न मोक्षहेतुर्जाताऽशुद्धत्वात्, ततोऽधुना तथा निरूपणीयेयं यथा मोक्षहेतुः स्यात्, शुद्धा विधेयेति भावः । इति गाथार्थः ॥३१॥ अनादिभवद्रव्यलिङ्गत इत्यनेनानन्तशः प्राप्तिसंज्ञा उक्ता, या चाशुद्धाया एव, न तु शुद्धाया इत्येतदर्थयितुमाह-‘णो भावे’त्यादि, नो-नैव, भावतः-शुद्धाध्यवसायतः शुद्धापामित्यर्थः, ‘इमीए’चि’ अस्यां वन्दनायां सत्याम्, परोऽपि-उत्कृष्टोऽपि, आस्तामितरः, शुद्ध-न्दोऽलङ्कारे, ‘अवट्टुपोगगल’चि’ इह पुद्गलशब्देन भीमादिन्यायेन पुद्गलपरावर्तोऽभिप्रेतः, ततश्चाधं पुद्गलपरावर्तस्येत्यधं पुद्गलपराव-र्तः, अप इत्यपकृष्टः-किञ्चिन्न्यूनोऽर्धपुद्गलपरावर्तोऽपार्धपुद्गलपरावर्तः, तस्मादधिकः-अर्गलः, संसारो जीवानां-जन्तूनां, भवतीति गम्यम्, कथमिदं सिद्धमित्याह-दंष्ट्रीत्युपपदशने, प्रसिद्धं-प्रत्याख्यातम्, जिनमते-अर्हतिसद्धान्ते, यदाह-“कालमणंत्वं च सुए अ-द्धापपरिदुओ य देवणो । आत्तायणवट्टुलाणं उण्णोसं अंतरं होइ ॥१॥” इति । अतो द्रव्यत एषा आसीत् अनादौ भवे निरर्थं(धि)या चेति गाथार्थः ॥३२॥ प्रकृतार्थं निगमयन्नाह-“इचे’त्यादि, इति-अनन्तरोक्तायास्तत्रयुक्तैः-तत्रयुक्तिः-आगमाश्रितोपपत्तिमा-श्रित्य, अथवा तत्रं युक्तिं चाश्रित्य, खलुर्वाचयालङ्कारे, निरूपयितव्या-आलोचनीया(भावापार्धपुद्गल)मोक्षत्वहेतुभ्याम्, पुधैः-विद्वद्भि-

किंचेह छेयकूडगरूवगणायं भणंति समयविओ । तंतेसु चित्तभेयं तंपि हु परिभाचणीयं तु ॥३४॥

निर्माणधिमित्यर्थः, एपाऽनन्तरोक्ता वन्दना, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, अथ कसान्निरूपणमस्या उपदिश्यत इत्याह-न हु-नैव, स-
त्तामारेण-सद्भावेनैव 'इमीए' अस्या वन्दनायाः, इह वन्दनाविचारे, भवति-जायते, निर्वाणं-निवृत्तिः, किं तु शुद्धयाऽनया तत् जायतेऽत-
स्तस्यां यतितत्त्वमिति हृदयम् । इति गाथार्थः ॥३॥ इहैव वन्दनायाः शुद्धाशुद्धत्वविचारेऽभ्युचयमाह- 'किंचे' त्यादि, किंचेत्यभ्यु-
चयार्थः, इहशब्दोऽन्यत्र संभ्रस्यते, ऐक्यत्वात्-शुद्धः कूटकश्च-कथञ्चिदशुद्धश्छेककूटकः स चासौ रूपकश्च छेककूटकरूपकः स
एव तस्य वा ज्ञातं-निदर्शनं ऐककूटरूपकज्ञातं तद्भ्रणन्ति-वदन्ति, समयविदः-सिद्धान्तवेदिनो भद्रबाहुस्वामिप्रभृतयः, तत्रेषु-
आचद्यकनिर्युक्त्यादिशास्त्रेषु, तथाहि- "हृत्पं टंकं विसमाहयस्वरं तद्वयस्वरञ्चोऽच्छेओ (नविय रूवओ छेओ) । दोण्हंपि समाओगे

अस्या व्याख्या-अत्र तावच्चतुर्भगी, रूपमशुद्धं टंकं विपमाहताक्षरमिति द्वितीयः, रूपं शुद्धं टंकं विप-
मान्ताक्षरमिति तृतीयः, रूपं शुद्धं टंकं समाहताक्षरमिति चतुर्थः, अत्र च रूपकरूपं भावलिंगं, टंककरूपं द्रव्यलिंगं, दृष्ट च प्रथमभंगतुल्या-
क्षरकान्यः, अशुद्धोभयलिंगत्वात्, द्वितीयभंगतुल्याः पार्श्वस्थादयः, अशुद्धभावलिंगत्वात्, तृतीयभंगतुल्याः प्रत्येकबुद्धाः अन्तर्मुहूर्तमात्रं काल-
मगृहीतद्रव्यलिंगाः, चतुर्थभंगतुल्याः साधवः शील्युक्ताः, गच्छतो निर्गतश्च जिनकल्पिकादयः, यथा रूपको भंगत्रयान्तर्गतः अच्छेक इत्यविकलं
तदर्थक्रियाधिना नोपादीयते, चतुर्थभंगनिरूपित एवोपादीयते, एवं भंगत्रयनिदर्शिताः पुरुषा अपि परलोकार्थिनौघतो न नमस्करणीयाः, चरम-
भंगान्निदर्शिता एव नमस्करणीया इति भावना, अक्षराणि त्वेवं नीयन्ते-रूपं शुद्धाशुद्धभेदं, टंकं विपमाहताक्षरं, नैव रूपकश्छेकोऽसांज्यवहारिक
इत्यर्थः, द्वयोरपि शुद्धरूपसमाहताक्षरटंकयोः समायोगे सति रूपकश्छेकत्वमुपैतीति गाथार्थः (श्रीवन्दनावश्यकः) ॥

दृष्ट्वेणं टंकेण य जुत्तो छेओ ह् रुवगो होह । टंकविहृणो दृष्ट्वेऽवि ण खलु एगंतछेओत्ति ॥३५॥
अदब्बे टंकेणवि कुडो तेणवि विणा उ सुदत्ति । फलमेत्तो एयं चिय सुट्ठाण पयारणं मोसुं ॥३६॥

रूपो ज्येयत्तमुवेति ॥१॥" चित्रमेदं-बहुप्रकारं चतुर्विकल्पमित्यर्थः, इह स्थाने यदिति शेषो दृश्यः, तदपि-ज्येदकृटरूपकज्ञातमपि, न केवलं द्रव्यलिङ्गग्रहणानन्त्येनाशुद्धत्वमस्या भावनीयमित्यपिशब्दार्थः, हुशब्द एवकारार्थो भिन्नक्रमश्चेति, इहेति चन्दनार्था परिभाषनीयमेव-पर्यालोचयितव्यमेव, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, इति गाथार्थः ॥३४॥ 'चित्रमेद'मित्युक्तं, तदेव दर्शयन्नाह-'दृष्ट्वेण'-मित्यादि, द्रव्येण-रूप्यसुवर्णादिनोचितेन टंकेन च-चित्रविशेषेण च युक्तः-समन्वितो यः स ज्येक एव-विशुद्ध एव, हुशब्द एवकारार्थः, रूपको-द्रम्मो भवति-चर्तत इत्येको भेदः, तथा टंकविहीनः-उचितचित्रविकलो यः सः, द्रव्येऽपि-रूप्यादावप्युचिते मति, न खलु-नैवैकान्तज्येकः-सर्वथा विशुद्धटंकामावेन देशतः कूटत्वात्, इतिशब्दो द्वितीयभेदप्ररूपणासमाप्त्यर्थः ॥ इति गाथार्थः ॥३५॥ अथ तृतीयभेदमाह-'अदब्बे'त्यादि, अद्रव्ये-रूप्याद्युचितद्रव्याभावे सति, टंकेनापि-चित्रविशेषेणापि युक्तः, आस्तां टंकाभावे इत्यपिशब्दार्थः, कूटः-अशुद्ध एव, रूपको भवतीति प्रक्रमः, अध चतुर्थमाह-तेनापि-टंकेनापि, अपिशब्दाद्रव्येणापि उभयाभाव इत्यर्थः, विना तु-विपुक्तः पुनः, रूपको-सुद्रेति चिह्नमात्रमिति व्यपदिश्यते, अथोपदर्शितरूपकचतुष्टयस्य फलमतिदेशत आह-फलमिष्टार्थप्राप्तिलक्षणं प्रयोजनम्, इतः-अन्तरोक्ताच्चतुरूपकादेवमेव-रूपकस्वरूपवदेव भवति, तत्र क्रमेण पूर्णमीपदपूर्णं विवक्षितफलाभावः सर्वथा फलाभावाच्चेति, किमन्यदयान् किञ्चिदपि फलं न भवतीत्यन्नाह-मुग्धानां-मृडानां, प्रतारणं-बंधनं, मुक्त्वा-विरहय्य, अन्यत् फलं न भवति, तदपुनर्भवतीति, अथवा सामान्यतो दृष्टान्तयोजनामाह-'एत्तोमि' वन्दनायाः सकाशादिति, अतिप्रमदं नारय-

तं पुन अणत्प्रकलदं जेहाहिगयं जमणुचओनिति । आयगयं चिय एत्थं चित्तिज्जह समथपरिसुद्धं ॥३७॥
 भावेणं चण्णादिहिं चिय सुद्धेहिं वंदणा छेया । मोक्खफलच्चिय एसा जहोइयगुणा य णियमेणं ॥३८॥

ब्राह्-‘मुदे’त्यादि, रूपकाप्रतारणं स्याद्, वन्दनायास्तु न, इति गाथार्थः ॥३६॥ आद्यव्याख्यापक्षे पातनैवं-अथ तेनैव फलेन
 तरकलत्रद्विविष्यतीत्याह-‘तं पुणे’त्यादि, तत्पुनर्गुणप्रतारणलक्षणं रूपकान्त्यभंगकद्वयजन्यं फलम्, किमित्याह-अनर्थफलकम-
 नर्थफलदं वा-स्वपरयोपकाररूपफलदायकम्, अत एव न-नैव, इह रूपकविचारेऽधिकृतं-प्रस्तुतं, किमिति नाधिकृतमित्याह-
 यद्-यस्मादनुपयोगि-निष्प्रयोजनम्, न हि सतामनर्थफलदेन परप्रतारणेन प्रयोजनमस्ति, इतिशब्दाः समाप्तौ, तर्हि किमिहाधि-
 क्रियत इत्याह-आत्मगतमेव-स्वविषयमेव, कायकलत्रयमित्यर्थः, न तु परविषयं प्रतारणादि, आयगतं वा-रूपकविनिमयेन योऽभि-
 प्रेतवस्तुलामत्तद्रतमेवात्र-रूपकविचारे चिन्त्यते-विचार्यते, न त्वसद्व्यवहारगतं परप्रतारणमपीति, व्याख्यान्तरे
 त्वेयं-ननु वन्दनातोऽपि प्रतारणं दृष्टमत आह-‘तं पुणे’त्यादि, ‘नेहति’ नात्र वन्दनालक्षणे दार्ष्टान्तिकेऽधिकृतम्, ‘आयगयं चियत्ति’
 नीचविषयमेव, ‘समयपरिसुद्धंति’ आर्गमानुगतं मोक्षादि, शेषं तथैवेति गाथार्थः ॥३७॥ एवं दृष्टान्तं सकलमभिधाय दार्ष्टान्तिकं
 मफलमाह, अथवा नामान्यतो दार्ष्टान्तिकयोजनामभिधाय विशेषतस्तामेवाह-‘भावेण’मित्यादि, भावेन-अपुनर्वन्धकाद्युचित-
 भद्धानशक्तिरूपेण द्रव्योपमेन वर्णादिमिरेव च-अक्षरमृतिभिरेव टंककल्पैः, आदिशब्दात्तद्वत्क्रियालंघनादिग्रहः, चैवशब्दो व्या-
 रूपात् एव, शुद्धैः-निरवधैः करणभूतैः, या वन्दना सा छेका-शुद्धा प्रथमरूपकीयमा, किंफलेयमित्याह-मोक्षफलैव-निर्वाणप्रयो-
 जनेन, प्रधानफलपेक्षया, न पुनः संसारफलेति, एषा वन्दना, ऐहलौकिकफलापेक्षया पुनरियं किंचिद्येत्याह-यथा-येन प्रकारेणो-

भावेणं चण्णादिहिं तथा उ जा होइ अपरिसुद्धति । वीथगखसमा ग्वल्ल एसापि सुहत्ति णिद्धि ॥३९॥

भायनिहणा चण्णाइएहिं सुद्धावि कूडखसमा । उभयविहणा येया सुइप्पाया अणिट्ठफला ॥४०॥

होइ य पाएणेसा किलिट्सत्ताण मंदवुद्धीणं । पाएण दुग्गइफला विसेसओ दुस्समाए उ ॥४१॥

द्वितः-अभिहितस्तथैव गुणः-फलं यस्याः सा यथोदितगुणा यथोचितगुणा वा, गुणश्चायं-“पायं इमीएँ जत्ते ण होइ इहलोगियावि द्वाणिचि”, चशब्दः समुच्चये, नियमेन-अवश्यं तथा, इति गाथार्थः ॥३८॥ अथ द्वितीयरूपकयोजनामाह-‘भावेण’मित्यादि, भावे-न-उक्तपरिणामेन द्रव्योपमेन, युक्तेति शेषः, तथाशब्दस्य समुच्चयार्थस्येह संबंधात् तथा वर्णादिभिः-अक्षरप्रभृतिभिः, तुशब्दः पुनरर्थस्तत्र चैवं संरन्धः-या पुनर्वन्दना भवति-यतते, अपरिशुद्धा-सदीपा, इति-पर्यप्रकाश, द्वितीयरूपकसमा-द्रव्ययुक्तकविहीनरूपकतुल्या, तदुर्वीक्यालङ्कारे, एषाऽपि-असावयि, न केवलमाद्यरूपकसमा, शुभा-प्रशस्ता मोक्षाभ्युदयफलसाधकत्वात्, इतिशब्द उपप्रदर्शने, निर्दिष्टा-तीर्थरूपादिभिरभिहिता भावप्राधान्यात्, आह च-“क्रियाशून्यश्च यो भावो, भावशून्या च या क्रिया । अनयो रन्तरं ज्ञेयं, भानुपद्योतयोश्चि ॥१॥” इति गाथार्थः ॥३९॥ अथ रूपकचरमभङ्गकद्वययोजनाह-‘भावे’त्यादि, भावविहीना-अपुनर्वन्धकापुचितश्रद्धानभक्तिरहिता या सा, वर्णादिभिः-अक्षरप्रभृतिभिः, शुद्धाऽपि-निरवद्याऽपि, आत्मां सावद्या, कूटरूपसमा-द्रव्यरहिततंक्रयुक्ततृतीयरूपकतुल्या, तथा उभयविहीना-भाववर्णादिशुद्धिरहिता या सा, तेषा-ज्ञातव्या, मुद्राप्राया-मुद्रारूपा, चरमभङ्गरूपस्यापि फलमाह-भनिष्टफला-अनभिमतप्रयोजनाऽनर्थक्येति यावत्, इति गाथार्थः ॥४०॥ इयं चां त्यभङ्गकद्वयवन्दना केषां किंफला च विशेषेण भवतीत्याह-‘होइ’त्यादि, भवति च-संपद्यते पुनः, प्रायेण-चाहुत्येन, प्रायोग्रहणमङ्गिष्टसत्त्वानामपि कदा-

अणो उ लोनिगबिय एसा णामेण वंदणा अइणी । जं तीइ फलं तं चिय इमीए ण उ अहिगयं किंचि ॥४२॥
 पयंपि जुज्झइ बिय तदणारंभाउ तत्फलं व जओ । तत्पच्चवायभावोऽवि हंदि तत्तो ण जुत्तत्ति ॥४३॥

चिदनुपयोगावस्थायामियं भवतीति ख्यापनार्थम्, एषा-अनन्तरोक्ता रूपकचरममङ्गकद्वयोपमिता वन्दना प्रायः क्लिष्टमस्त्वाना-
 संस्मृशबहुलजीवानां, क्लिष्टं वा सत्त्वं येषां ते तथा तेषां, मन्दबुद्धीनां-जडधियां मिथ्यात्वोपहतत्वात्, तथा प्रायेण-बाहुल्येन, प्रायो-
 प्ररणं च केषांचित् मृद्राप्रायाऽपि सती सा संपूर्णवन्दनाहेतुत्वेन सुगतिफलाऽपि भवतीति ज्ञापनार्थं, दुर्गतिफला-कुदेवत्वादिप्रयो-
 जना, विशेषत इति-अश्रोतरस्य पुनःशब्दार्थस्य तुल्यशब्दस्य संवन्धाद्विशेषेण पुनः, दुष्प्रमायां-दुष्प्रमाकाले कालदोषादेव, इति गाथार्थः
 ॥४१॥ इदंकार्थं मतान्तरमाह-‘अणो’त्यादि, एके तावदियमनिष्टफलेत्याहुः, अन्ये तु-अपरे पुनराचार्याः साक्षादनर्थफलताम-
 पश्यन्तोऽस्याः प्राहुः यदुत लौकिकमेव-सामान्यलोकसंबन्धिमेव, न पुनर्जैनी, एषा-अनन्तरोक्ताऽन्यमङ्गकद्वयवन्दना, ननु अहं-
 दन्दनेतीयं प्रसिद्धा, न शिवादिबन्दनेत्यतः कथं नार्हतीत्याह-नाम्ना-अभिधानेनैव, न तु फलतः, वन्दना-चैत्यवन्दना, जैनी-
 जिनसंबन्धिनी, अथ कथमिदमवसीयत इत्याह-यत इति वाक्यशेषः, यदिति-यदेव तस्या लौकिकवन्दनायाः फलं-साध्यं तदेव
 नान्यद् अस्या-अन्यमङ्गकद्वयगतजैनवन्दनायाः, न तु-न पुनरधिकृतं-प्रस्तुतं जिनवन्दनोचितं मोक्षादि, अथवाऽधिककं-अगलतरं
 लौकिकवन्दनापेक्षेयति, किञ्चित्-किमप्यलसीयोऽपि, इति गाथार्थः ॥४२॥ एतस्यैवाचार्यान्तरमतस्याभ्यनुज्ञानार्थमाह-‘पय’मित्यादि,
 एतदपि-अनन्तरोक्तमाचार्यान्तरमतेन कुचन्दनाया लौकिकत्वमपि, न केवलमसदुक्तमनिष्टफलत्वमेव, युज्यत एव-घटत एव, तत्रो-
 पपचिमाह-तदनारंभात्-जैनवन्दनानासेवनात्, अन्यवन्दनाद्वये हि अपुनर्वन्धकादिभावाभावाज्जैनवन्दनाया अनारंम एव, तत्फल-

जमुभयजणमभावा एसा विहिणेपरेहि ण उ अण्णा । ता एयस्साभावे इमीए एवंहं वीयं ? ॥४॥
 मिव-जैनवन्दनाराधनाजन्यस्वर्गापवर्गसंपत्तिधुद्रोपद्रवहान्यादिलक्षणफलमिव, यतो-यस्माद्धेतोः, यस्या-जैनवन्दनाया अविधिकृ-
 तायाः सकाशात् प्रत्यपाया-उन्मादरोगधर्मश्रंशलक्षणा अनर्थास्तत्प्रत्यपायास्तेषां भावस्तत्प्रत्यपायाभावाः, मोऽपि, अपिशब्दादिप्रार्थ-
 भावोऽपि, इंदीयुषप्रदर्शने, ततः-कुवन्दनातः, अथवा 'ततोचि' तत एव-जैनवन्दनानारंभादेव, अवधारणं चेह काकुपाठात्प्रती-
 यते, न युक्तो-न घटमानः स्यात्, इतिशब्दो वाक्यार्थममाप्तौ, इदमुक्तं भवति-यथा जैनवन्दनानारम्भान् मुद्राप्रायवन्दनायामिष्ट-
 फलं न युक्तमेवं जैनवन्दनानारंभादेव तस्यन्यानर्थोऽपि न युक्तः स्यात्, दृश्यते च मुद्राप्रायवन्दनायामनर्थभावः यतोऽतोऽसौ
 जैनी न भवति, अपि तु लौकिकयेव, इति गार्थार्थः ॥४३॥ अमुमेवार्थं भाग्यन्नाह-'जमुमे' त्यादि, यद्-यस्माद्धेतोः, उभयजनन-
 स्वभावा-इष्टानिष्टार्थोत्पादनवीजकल्पा, एसा जैनवन्दना, अथ कथमेकैवोभयजननस्वभावेत्याह-'विहिणेपरेहि' विधानेन क्रिय-
 माणेनेष्टकल्या इतरेः-अविधिभिस्तु प्रत्यपायफला, लौकिकपथेवंप्रभूतेति चेदित्यन्नाह-न त्वन्या-न पुनरपरा, लौकिकीत्यर्थः, लौकि-
 कत्वादेय, ततः किमित्याह-'वा' इति यत एवं तत्-तस्मादेतस्य-प्रागदृष्टान्तीकृतस्येष्टफलस्याभावे-अभवने अस्यां-द्विविधकुवन्दना-
 याम्, एवं-अमुना न्यायेन विधीतराभ्यां सत्फलप्रत्यपायजनकत्वलक्षणेन, कथं-केन प्रकारेण ?, न कथञ्चिदित्यर्थः, द्वितीयं
 प्रत्यपायलक्षणं फलमित्यर्थः, अतः सुष्टुक्तं 'तत्फलमिव तत्प्रत्यपायभावोऽपि न युक्त' इति, यत्र च प्रत्यपायोऽपि न भरति सा जैनी
 न भवति, अथवा तस्मादेतस्य-इष्टानिष्टफललक्षणस्योभयस्याभावोऽस्यां कथं वीजमिव-वीजं जैनीत्वम्, ? जैनी स्वार्थानर्थबीजं, अथवा
 कथं वीजं ?-कथमपुनर्वन्धकादित्वं, तद्धि वन्दनाजन्यार्थानर्थबीजं, अतो वीगमावादेया लौकिकयेवेति युक्तमेव, इति गार्थार्थः

तम्हा उ तदोभासा अण्णा एसत्ति णायओ णेया । मोसाभासाणुगमो तदेत्थंभावाणिओगेणं ॥४५॥

सुखफलजणसभाया चिंतामणिमाहएवि णाभव्वा । पावंति किं पुणेयं परमं परमपयचीयंति ? ॥४६॥

॥४५॥ इदमेव निगमयन्नाह—‘तम्हे’त्यादि, यस्यादस्याः प्रत्ययायाभावाज्ज्ञेनीत्वं नास्ति तस्माद्वेतोः, तुशब्दोऽवधारणे, तस्य च प्रयोगो दर्शयिष्यते, तदाभासा-जैनीसदृशी जिनादिशब्दानामुपादानाद्, अन्यैव-लौकिक्येव, एषा-अधिकृतदुर्वन्दना, इतिशब्द उप-प्रदर्शने, न्यायत-उपपत्त्या, न्यायधानन्तरगाथोक्त एव, ज्ञेया-ज्ञातव्या, पुनः किंभूतेत्याह-मृषाभाषानुगता-असत्यमादान्विता, कथमित्याह-तदर्थे-वन्दनामिषेयवस्तुनि भावस्य-सञ्ज्ञद्वानाद्यध्वमायस्यानियोगः—अव्यापारस्तदर्थभावानियोगस्तेन, यदा हि ‘ठाणेणं मोजेणं ज्ञाणेणं’ इत्यादिपदानि तदर्थे भागमनियुञ्जानः समुच्चारयति तदा मृषावाद् एव स्यात्, ध्यानादीनामसंपादनाद्, अथवा तदर्थमात्राद्-वन्दनाप्रयोजनाभावात् नियोगेन-अवश्यंतया, शाथार्थः ॥४६॥ एवं तावदन्यभङ्गकद्वयगतवन्दना फलत उक्ता, अथाद्यभङ्गरूपयगतवन्दनाया अभव्यानां दुर्लभत्वाप्रतिपादनायाह—‘सुहृक्फले’त्यादि, ‘सुहे’स्यादि, शुभफलानां-अमिमत्प्रयोजना-नां चिन्तिष्याम्युदयादीनां सुखलक्षणफलानां वा जननं-उत्पादनं स्वभावः—स्वरूपं वेपां ते तथा तान्, चिन्तामण्यादिकानपि-चिन्तान्तरप्रभृतिज्ञानपि, आदिशब्दान्तात्पदुमादिपरिश्रवः, मकारस्तरागमिरुः, अपिशब्दार्थं तूत्तरार्धेन वक्ष्यति, न-नैव, अभव्याः-अयोग्याः, प्राप्नुवन्ति-आमादयन्ति, किं पुनरिति पदं अप्राप्तिविशेषोक्तं, सुतरां न प्राप्नुवन्तीत्यर्थः, एतां-चन्दनां, परमां-प्रधाना-माद्यभङ्गरूपयगतां, परमपदवीजं-निर्वोणहेतुं, इतिशब्दो हेत्वर्थस्तेन परमायेतां, परमपदवीजत्वादिति, समास्यर्थो वाऽयम्, इति माथार्थः ॥४६॥ अभव्यान्तरदिमां न प्राप्नुवन्ति, भव्या अपि न सर्व एवेति दर्शयन्नाह—‘भवन्ने’त्यादि, भव्या अपि-योग्या

भन्याधि एतथ जेया जे आसन्ना ण जाइमेत्तेणं । जमणाह सुए भणिघं एयं ण उ इट्ठकलजणगं ॥४७॥
विहिअपओसो जेसिं आसण्णा तेवि सुद्धिपत्तत्ति । खुहमिगणं पुण सुद्धदेसणा सीहणायसमा ॥४८॥
आलोचिऊण एयं तंतं पुब्बायरेण सुरीहिं । विहिजत्तो कायच्चो मुद्धाना हि यहुया मम्मं ॥४९॥

अपि, अभन्यास्तावदयोग्या एवेत्यपिशब्दार्थः, अत्र परमवन्दनाप्राप्तौ, ज्ञेया-ज्ञातव्याः, य एव केचिदाभन्नाः, परमपदस्येति गम्यं,
न्यतिरेकमाह-न जातिमात्रेण-न जालौ, भन्या इति प्रक्रमः, कुत एतदेवमित्याह-यद्-यसादनादिकालीनं, श्रुते-सिद्धान्ते,
भणितं-उक्तम्, 'एतद्'भव्यत्वं, न तु-न पुनः विद्यमानमपीष्टफलजनकं-अभिमतार्थसाधकं मोक्षप्रापकमित्यर्थः, सर्वभवनानां निर्वा-
णमाप्तेरिति गार्थार्थः ॥४९॥ तत्र ये तावदेतां विधिना सेयन्ते तद्विधिं वा श्रद्धति ते आसन्नभन्याः, ये तु तां न द्विषन्ति तेऽप्या-
सन्ना एवेति दर्शयन्नाह-—'विही'त्यादि, विधौ-विधाने सम्यक्करणे, वन्दनाया इति प्रक्रमः, प्ररूप्यमाणे वाऽप्रद्वेषः-अमत्सरो-
माध्यस्थ्यं भवति, येषां भवनानां, आसन्ना-निकटपरिनिः, परमपदस्येति गम्यं, तेऽपि, न केवलमासेवाश्रद्धाननन्त एवेति, कुत एव-
मित्याह-शुद्धिप्राप्ता-अवाप्तहिष्टकर्मशयोपशमा इति कृत्वा, न हि हिष्टकर्मणां मार्गं प्रति माध्यस्थ्यमपि जायते, एतदेव दर्श-
यति-शुद्धमृगणां-हिष्टकर्मसरादरिणानां, पुनःशब्दो विज्ञेयणार्थः, शुद्धदेशना-विशुद्धप्रज्ञापना, विधिविषय उपदेश इत्यर्थः,
सिद्धानादभमा-केशरिशब्दतुल्या, वासहेतुत्वादतिष्ठेत्यर्थः इति गार्थार्थः ॥४८॥ एवं वन्दनां प्रति विध्यविधयोः कलमुपदश्य
विधेर्विधयतामुपदिशन्नाह-'आलो'इत्यादि, आलोच्य-विमृश्य, एवं-पूर्वोक्तन्यायेन, तत्र-प्रवचनं, कथमित्याह-पूर्वथ-तत्रस्य
पूर्वो भागोऽपरथ-तस्यैवापरो भागः पूर्वान्तरं तेन, सप्तम्यर्थे वा एनमत्यये सति पूर्वोपरेणेति स्यात्, पूर्वोपरभागयोरित्यर्थस्तयोर-

तिष्ठन्निताणादीनां भेसजवाणाहयाहं णामाहं । ददुहवाइ इहं ग्वल्लु कुग्गहविरहेण धीरेहिं ॥५०॥

॥ वंदणविही सम्मत्ता ॥

विरोधनेतिगाम्, अनेन चालोचनमात्रस्य व्यवच्छेदः, तस्य तन्त्रावबोधोधासमर्थत्वादिति, धरिमिः-आचार्यः पण्डितैर्वा, विधौ-
विधाने वन्दनागते वेलाद्याराधनरूपे यत्रः-उद्यमो विधियत्रा, म कर्तव्यो-विधातव्यः, विमुक्तालस्यैः स्वयं वन्दनाकार्या, अन्येऽपि
विधिर्नैव तां विधापयितव्या इत्यर्थः, किमर्थमेतदेवमित्याह-मुग्धानां-अव्युत्पन्नबुद्धीनां, हितं-श्रेयस्तद्रूपो योऽर्थो-वस्तु म हिता-
र्थस्त्वर्थं हितार्थाय, सम्यग्-अविपरीततया, यदा हि गीतार्थां विधिना स्वयं वन्दनां विदधति अन्यांश्च तथैव विधापयन्ति तदा
मुग्धपुद्गयोऽपि तथैव प्रवर्तन्ते, प्रधानानुमारित्वान्मार्गानां, आह च-“जो उत्तमेहिं मग्गो पदओ सो दुक्करो न सेमाणं । आयरियंमि
जयन्ते तगणुचरो रेण मीणज्जा ? ॥१॥” तथा-“जे जत्थ जया जइया बहुस्सुया चरणकरणउज्जुत्ता । जं ते समायरंती आलंबण
तिवग्गज्जाणं ॥१॥” जयन्ति दुष्पमादौ, जइयन्ति दुर्भिक्षादाविति, तथा प्रवृत्ताश्च ते वन्दनाराधनाजन्यं हितमामादयन्ति, तद्विराधना-
जन्यप्रत्यपायेभ्यश्च मोक्षिता भवन्तीति, अयं चोपदेशोऽममज्जमतया स्वयं वन्दनो विदधानांस्तथाऽनवाप्तापुनर्वन्धकाद्यवस्थेभ्यस्तथा-
विधजिज्ञासादितद्विह्वललेभ्यो ददानान् प्रति, जनेऽप्यभ्राजना मा भूदित्यभिप्रायेण, इति गार्थार्थः ॥४९॥ उपदेशशेषमाह-“तिट्ठे-
त्वादि, तीव्रमननादीनां-यात्यन्तिकव्याधिमत्प्रभृतीनाम्, आदिशब्दाज्जघन्यमध्यमगलानवृद्धचालादिग्रहः, भेषज्यदानादीनि-पथ्य
विधाणनप्रभृतिस्त्वानि, आदिशब्दादौपधदानादिपरिग्रहः, ज्ञातानि-निदर्शनानि, द्रष्टव्यानि-अरलो रुनीयानि, इह वन्दनायां प्रस्तुताया-
म्, तत्र यथा गलानाम् बालाप वृद्धाय वा उचित एव काले उचितमात्रवैव उचितमेव पथ्यमौषधं वा दीयमानं गुणकरं, अन्यथा पुनर्दोषा-

येन स्यात्, एवं सकलकल्याणकरणशीलाऽपि वन्दना योग्येभ्य एव विधिष्वैव दीयमाना तैरेव तथैव च विधीयमाना गुणकरी
 भवति, अन्यथा त्वनर्थतयादिकैवेति । स्वदुर्गकपालङ्कारे । कथं द्रष्टव्यानीत्याह-कुग्रहविरहेण-अशास्त्रीयामिनिवेशत्यागेन, कुग्रह-
 आविधिनाऽप्यसौ विधेया, दुष्टमायां विधेर्दुर्लभत्वात्, तस्यैव चाश्रयणे मार्गेच्छेदप्रसङ्गादित्यादिलक्षणः, धीरैः-सत्त्वाधिकैरवि-
 चेष्टिलोकापवादाविष्यद्भिर्बुद्धिमद्भिर्वेति । इह च केचिन्मन्यन्ते-शक्रस्तवमात्रमेव वन्दनं श्रावकस्य युक्तं, जीवाभिगमादिषु त-
 न्मात्रस्यैव तस्य विजयदेवादिभिः कृतत्वेन प्रतिपादितत्वात्, तथाहि-जीवाभिगमे विजयदेवेन राजप्रश्रकृते छुरिकाभदेवेन जंघू-
 द्वीयप्रज्ञास्यां च शुक्रेण ज्ञाताधर्मकथायां च द्रौपद्या शक्रस्तवमात्रमष्टोत्तरयुतशतपाठान्वितं वन्दनं कृतमिति श्रूयते, ततस्तदाचरि-
 तप्रामाण्यात्तदधिकतरस्य च गणधरादिकृतध्वज्रेऽनमियानाञ्ज शक्रस्तवातिरिक्तं तदस्तीति, अत्रोच्यते, यदुक्तं 'आचरितप्रामाण्या'-
 दिति तदयुक्तं, यतो यदिदं जीवाभिगमादिभूतं तद्विजयदेवादिचरितानुवादमात्रमेवेति न ततोऽधिकृतवन्दनोच्छेदः कर्तुं शक्यः,
 तेषां ह्यचरितत्वात्प्रमत्तत्वाच्च तत्रदेव तदयुक्तं, तदन्येषां पुनरप्रमादविशेषवतां विशेषभक्तिमतां तदधिकत्वेऽपि न दोषः, यदि पुन-
 राचरितमवलम्ब्य प्रवृत्तिः कार्यी तदा बहुन्यदपि कर्तव्यं स्यात् विधेयतयाऽङ्गीकृतमपि च बहुवर्जनीयं स्यात्, तथाहि-विजयदेवा-
 दिभिर्द्वारशाखाशालभञ्जिकादेहलीलसंभण्डपद्मपद्मगतशस्त्रधृषीठसिंहासनपुष्करिण्यादि पूजितं, तथा भारतेन परित्राजकवेपथारी म-
 रीचिर्विन्दितः, आतुर्वधाय चक्रद्वद्दीर्णः, भगिनी प्रव्रजन्ती भोगार्थं विधृता, द्रौपद्या पञ्च भर्तारो विहिताः, प्रदेशिना च राज्ञा
 सत्रागाराणि च कारितानीति, एवमन्येनापि सर्वमेतद्विधेयं स्यात्, धर्मकृत्यमेव तदीयमालम्बनीयमिति चेदेवं तर्हि विजयदेवादिभिः
 सिद्धप्रतिमास्तपनं स्वकीयपुष्करिणीजलेन कृतमितीन्द्राणां जिनजन्मभिक्षेकत्वेनैव विधेयः स्यात्, न पुनर्नानाविधतीर्थोदकमृत्ति-

काकपायादिभिः, विजयदेवादीनां वा पुष्करिणीजलेन तन्नोचितं स्यादित्येवमन्यथा जिनजन्मस्नानस्य कृतत्वाद्, इन्द्राणां वा निर्माण-
मज्जन क्षीरोद्वेनैव न विधेयं स्यात्, जन्मनिष्क्रमणमज्जनयोस्तीर्थोदकादिभिस्तैरेव कृतत्वात् । तथा शक्रस्तनपाठोऽधिकृतमजानो-
भूयस्तदक्षिणजानोरेव च विधेयः स्यात्, इन्द्रादिभिस्तथा तस्य कृतत्वात्, न पुनः पर्यङ्कासनस्थस्यानशनप्रतिपत्तिकाले मेघकुमार-
सेन, तथा तडुलैरष्टाष्टमंगलकानि कृतानि देवैस्तथैव बलिरन्येनापि विधेयः स्यात्, न पुनर्विचित्रभ(भु)क्त्यादिभिः, एवमारात्रिकलव-
णात् तारणजलात्तारणाद्यापि न विधेयं स्यात् इन्द्रादिभिर्विहितत्वेन जीवाभिगमादिष्वनभिहितत्वादिति, यच्चोक्तं 'तदधिकतरस्य
तस्यानभिधाना'दिति तदयुक्तम्, 'तिन्नि वा कट्ठुई जाव, थुईओ तिसिलोइया' इत्यादिव्यवहारभाष्यवचनश्रवणात्, साध्यपेक्षया
तदिति चेत् नैवं, माधुश्रावकयोः दर्शनशुद्धेः कर्तव्यत्वात् दर्शनशुद्धिनिमित्तत्वाच्च वन्दनस्य । तथा संवेगादिकारणत्वादशठममाचरि-
तत्वाज्जीतलक्षणस्येहोपपद्यमानत्वाच्चैत्यवन्दनभाष्यकारादिभिरेतत्करणस्य समर्थितत्वाच्च तदधिकतरमपि तन्नायुक्तम् । न च वान्यं
भाष्यकारादिवचनान्यप्रमाणानि, तदप्रमाण्ये सर्वथाऽऽगमानवबोधप्रसङ्गाद्, आवश्यकानुज्ञाने च चैत्यवन्दनस्यानुज्ञातत्वादावश्य-
कान्तःपातित्वाच्चैत्यवन्दनमूत्रस्येत्यलं प्रसङ्गेन । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ चैत्यवन्दनविधिप्रकरणं समाप्तं वृत्तितः ॥

॥ अथ चतुर्थपंचाशकवृत्तिः ॥

उक्तोऽहंचैत्यवन्दनविधिः, वन्दनं च पूजापूर्वकं कार्यमिति पूजाविधिमभिधित्युर्मङ्गलादि प्रतिपादनायाह—
'नमिउजे'त्यादि, नत्वा—प्रणम्य । महावीर—वर्धमानजिनम् । जिनपूजाया—अहंदर्शनस्य । विधि—विधानम् । प्रवक्ष्यामि—

नमिऊण महाधीरं जिणपूजाए विहिं पचक्खामि । संखेवओ महत्थं गुरूवएसाणुसारेण ॥१॥

विहिणा उ कीरमाणा सन्वचिय फलवती भवति चेद्वा । इहलोइयावि किं पुण जिणपूया उ भयलोगहिया ? ॥२॥

काले सुइभूएणं विसिहुपुप्फाइएहिं विहिणा उ । सारधुइओत्तगरुई जिणपूजा होइ कामब्बा ॥ ३ ॥

भणिग्गामि । संक्षेपतः—समागतः, विस्तस्तस्तु पूर्व्वरिभिरेव तस्योक्तत्वात् । एवं तर्ह्यल्पार्थं तद्विष्यति इत्याशङ्काह—महार्थ-
घृहदमिधेयं घृहप्रयोजनं वा । स्वयमृत्प्रेक्षितमेतदित्याशङ्कानादेयमिदं मा भूदित्याह—गुरूपदेशानुमारेण—आचार्यशिक्षानुवर्तनेन ॥
इति माथार्थः ॥ १ ॥ अथ पूजाविधिमणने किं प्रयोजनमित्याह—‘विहिणे’त्यादि, विधिर्नैव—यथोचितविधानेनैव । तुशब्द-
एवकारार्थः । क्रियमाणा—विधीयमाना । सर्व्वेव—समस्ताऽपि । फलवती—साध्यसाधिका । भवति—जायते । चेष्टा—क्रिया । ऐहलौकि-
क्यपि—इहलोकप्रयोजनाऽपि, कृष्यादिकाऽपीत्यर्थः । किं पुनरिति विशेषद्योतनार्थः, सुतरामित्यर्थः । जिनपूजा—अर्हदर्चनम् । किं भूता ?—
उभयलोकद्विता—इहलोकपरलोकयोर्हितकरीति, उभयलोकहितत्वाद्विशेषतो जिनपूजा विधिर्नैव विधीयमाना फलवती भवति । तत-
स्तद्विधिः प्रख्यणीयो भवतीति माथार्थः ॥२॥ अथ विधिमाह—‘काले’त्यादि, काले—समये वक्ष्यमाणस्वरूपे, कर्तव्येति संबंधः ।
तथा शुचिभूतेन—भूतशब्दस्य प्रकृतिमात्रार्थत्वाच्छुचिना, अथवा भावप्रत्ययस्य लुप्तस्य दर्शनाद्भूतशब्दस्य प्राप्त्यर्थत्वाच्च शुचितां
प्राप्तेन, अथवा शुचिश्चासौ भूतश्च—संशुचः प्राणी वा शुचिभूतस्तेन, विजुद्धिमतेत्यर्थः । तथा विशिष्टपुष्पादिभिः—प्रधानलुमनःप्रभृ-
तिभिः करणभूतैः, आदिशब्दार्थं स्वयमेव वक्ष्यति । तथा विधिना—वक्ष्यमाणविधानेनेति । तुशब्दः समुच्चयार्थः । तथा सारस्तुति-
स्तोत्रगुर्वी—प्रधानस्तुतिस्तोत्रमहती, स्तुतिर्बैकश्लोकप्रमाणा स्तोत्रं तु बहुश्लोकमानं । जिनपूजा—अर्हदर्चनम् । भवति—वर्तते । कर्तव्या

कालम्भि कीरमाणं किसिकम्भं बहुफलं जहा होइ । इय सञ्चच्चिय किरिया गियणियकालम्भि विण्णेया ॥४॥
 सो पुण इह विण्णेओ संझाओ तिणिण ताव ओहेण । वित्तिकिरियाडविरुद्धो अहवा जो जरस जावइओ ॥५॥
 पुरिसेणं बुद्धिमया सुहबुद्धिं भावओ गणत्तेणं । जत्तेणं होयञ्च सुहाणुबंघप्पहाणेण ॥६॥

विधेया । इति द्वारगाथासमासार्थः ॥३॥ अथ जिनपूजायां कालः किमित्याश्रीयते इत्याह—‘कालम्भि’ इत्यादि, काले—पावुडादि-
 समये, निजे इति शेषः । क्रियमाणं—विधीयमानं । कृपिकर्म—क्षेत्रकर्षणक्रिया । बहुफलं—प्रभूतधान्यादिसाधकम् । यथा—येन प्रकारेण ।
 भवति—जायते । इति—अनेनैव प्रकारेण । ‘सञ्चच्चिय’ इति सर्वाऽपि—समस्ताऽपि, आस्तां जिनपूजाक्रियाकर्म । निजनिजकाले—स्वकीयस्व-
 कीयावसरे क्रियमाणा, बहुफलेति शेषः । विज्ञेया—ज्ञातव्या । भवतीति । अतो जिनपूजायाः करणे कालः समाश्रयणीय इति गाथार्थः
 ॥४॥ अथ पूजाकालं विशेषतो दर्शयन्नाह—‘सो पुणे’ इत्यादि, स इति यः सर्वक्रियासु बहुफलनिम्नन्धनत्वेन प्रागुपदिष्टोऽसौ कालः ।
 पुनरिति विशेषप्रतिपादनार्थः । इह—जिनपूजायां विषये । विज्ञेयो—ज्ञातव्यः । किंभूत इत्याह—सन्ध्याः—कालवेलाः । तिस्रः—त्रिसंख्याः ।
 तावदिति वक्ष्यमाणापवादिककालापेक्षया प्रथमोऽयमिति क्रमभावसूचनार्थः । ओघेन—सामान्येनोत्तर्गत इत्यर्थः । अथापवादमाह—
 वृत्तिः—जीमनं तदर्थः क्रियाः—कर्मणि राजसेवावाणिज्यादीनि तासामविरुद्धः—अवाधको वृत्तिक्रियाऽविरुद्धः । अथेति विरुल्लेखार्थः,
 ततश्चापवादत इत्युक्तं भवति । यः पूर्वाह्नादिः । यस्य राजसेवक्रमाणिज्यकादेः । ‘जावइओ’ इति यत्परिमाणो यावान् स एव यान्तको
 महूर्तादिपरिमाणः न तस्य तावत्कः पूजाकालो भवति, न पुनः सन्ध्यात्रयरूप एव । इति गाथार्थः ॥५॥ अथ किमर्थमाप्या-
 दिककालप्ररूपणमित्याशङ्काह—‘पुरिसेणं’ इत्यादि, पुरुषेण—नरेण, नरग्रहणं चेह प्रायः पुरुषस्य प्राधान्यात्, अथवा पूः—शरीर

वित्तीवोच्छेद्यस्मि य गिहिणो सीयंति सव्यकिरियाओ । निरवेनलस्स उ जुत्तो संपुण्णो संजमो वेच ॥७॥
 ताऽऽसि अविरोहेणं आभिग्गहिओ इहं मओ कालो । तत्थावोच्छिउण्णो जं जिचं तक्करणभावोत्ति ॥८॥
 तत्र श्रयणात्पुरुषो-जीवस्तेन । बुद्धिमता धीमता, बुद्धिमानेव हि औचित्येन वर्तत इति बुद्धिबद्धहणम् । किं कुर्वता तेनेत्याह-शुभ
 बुद्धि-कल्याणोपचयं सुखमर्थनं वा । भावतः-परमार्थतः । गणयता-आत्मनोऽन्विच्छना सतः । किमित्याह-यत्रेन-आदरेण । भवि-
 तव्यं भाव्यं । शुभानुबंधमधानेन-कुशलाविच्छेदपरेण, यथा कल्याणसन्तानो यर्थते तथा यत्रो विधेयः । वृत्तिक्रियाविरुद्धसमये
 पूजासेवनेनासौ व्यवच्छिद्यते अतः पूजायामापवादिकः कालः समाश्रीयते । इति गाथार्थः ॥६॥ अय कथमापवादिककालानाश्रयणे
 शुभसंतानव्यवच्छेदः स्यात्, वृत्तिव्यवच्छेदादिति नृमः एतदेवाह-‘वित्तीवोच्छेद्यस्मि’ इत्यादि, वृत्तिव्यवच्छेदे-जीविक्राविधाते
 वृत्तिक्रियाविरुद्धपूजाश्रयणे कृते । चशब्दो विशेषयितुकः पुनःशब्दार्थस्तस्य नैवं भावना-वृत्तिक्रियाविरुद्धकालाश्रयणे वृत्ति-
 व्यवच्छेदो भवति । वृत्तिव्यवच्छेदे पुनः किमित्याह-गृहिणो-गृहस्थस्य । सीदन्ति-न प्रवर्तन्ते । सर्वक्रिया-धर्मलोमाश्रिताः सम-
 स्तव्यापाराः । अय नीदन्तु ताः, मरुलकलमपविमोपपरमश्रुनिपदपङ्कजपूजनप्रवृत्तस्य किं ताभिरित्यत्राह-निरपेक्षस्य तु-वृत्ति-
 निःस्पृहस्य पुनः पुरुषस्य । युक्तः-संगतो विधेयतया । संपूर्णः-सर्वविरतिरूपतया परिपूर्णः । संयमश्च-साधुधर्म एव, साधोरित्य, अन्यथा
 यवैया निगमेश्वरसिद्धेः । इति गाथार्थः ॥७॥ अय कालद्वारनिगमयन्नाह-‘ताऽऽसि अविरोहेणं’ इत्यादि, तत्-तस्मादासां-वृत्ति-
 क्रियाणां, तानां वा, अविरोधेन-अनायासतया, अभिग्रहः-चैत्यरन्दनमकृत्वा मया न भोक्तव्यं न वा स्वसव्यमित्यादिरूपो नियमः
 दत्तेजनमेत्याभिप्रदिकः । इह-जिनपूजायां विषये, मतो-विदुषां संपतः कालः-अरमरः । अय कथमपि नवोऽवो-पवोऽभिप्रहेग

तत्थ सुइणा दुहावि हु दट्ठे पहाण सुद्धवत्थेण । भावे उ अवत्थोचियविसुद्धवित्तिपहाणेण ॥९॥

पहाणाइवि जगणां आरंभवओ गुणाय णियमेण । सुहभावहेउओ म्वल्ल विण्णेयं कूचणाएणं ॥१०॥

लाचन्न-अस्माले पूजायां प्रचल्यतेऽसौ, स्वरसमवृत्तिरेव च गुणकरीत्याशङ्क्याह-तत्र-अभिग्रहे सति । अविच्छिन्नः-अनुटितः, यद्-यस्मा-
त्यं-प्रतिदिनं, तत्करणभारः-पूजाविधानाध्यवसायो भवति, तत्परिणामाव्यपच्छेदस्य चाव्यवच्छिन्नपुण्यबंधहेतुत्वादभिमत एवा-
प्रद्विकः पूजास्माल इति भावः । इतिशब्दो वाक्यार्थमस्मासौ । इति गाथार्थः ॥८॥ उक्तं कालद्वारम्, अथ शुचिद्वाराभिधानायाह-
तत्थ सुइणे'त्यादि, 'वत्थ'णि शुचिभूतेनेति यत् द्वारगुक्तं तत्रेदमुच्यते-शुचिना-शुचिमत्ता प्राणिना, द्विधापि-द्वाभ्यामपि प्रकारा-
यां, आत्मा मेकधेत्यभिग्रहार्थः, इतिशब्दः समुच्चये उत्प्रेरणश्च दर्शयिष्यते, जिन्नपूजा कर्तव्येति प्रक्रमः । द्वैविध्यं च द्रव्यभावापेक्षम्,
न देवाह-द्रव्ये-द्रव्यशौचविषये, स्नातेन-जलक्षालितदेहेन, देशतः सर्वतो वा, तत्र देशतो विहितकरचरणमुख्यादिशौचेन, सर्वतस्तु
लक्षालिगुमर्गशरीरेणेति, तथा शुद्धवस्त्रेण-शुचिनिवसनोत्तरीयवाससा च, सितवस्त्रेण वा, भावे तु-भावशौचे पुनर्विषयभूते । अवस्थोचि-
।-देशकालविशिष्टावस्थापेक्षया स्वभूमिकायोग्या विशुद्धा-निरयद्यप्राया वृत्तिः-जीविका तथा प्रधानः-शोभनो यः सा वा प्रधाना
स्य म तथा तेन, न्यायोपाचवित्तविचयुक्तेनेति भावः, न्याय एव हि भावतः शौचं, कर्ममलपटलक्षालनजलकल्पत्वाच्चस्य । इति गा-
थार्थः ॥९॥ ननु स्नानादिकं नीवनिर्कायवधहेतुत्वादुपमतो न विधेयं तदित्याशङ्क्याह-‘पहाणाई’त्यादि, स्नानाद्यपि-देहशौचप्र-
भृतिरूपमपि, आत्मा तद्वर्जनं पूजा वा, आदिशब्दादिलेपनादिग्रहः, गुणायेति योगः, यतनया-रथयितुं शक्यजीवरक्षणरूपया, तत्किं
माधोऽपीत्याशङ्क्याह-आरंभवतः-स्वजनधनमेहादिनिमित्तं कृष्यादिकर्मभिः पृथिव्यादिजीवोपमर्दनयुक्तस्य, गृहिण इत्यर्थः, न पुनः

साधोः, तस्य सर्वसावद्ययोगविरतत्वाद्भावस्त्वस्वास्वदत्वाच्च, भावस्तवास्वदत्तस्य हि स्नानादिपूर्वकद्रव्यस्तवोऽनादेय एव, भावस्तवार्थमेव
 तस्याश्रयणीयत्वात्, तस्य च स्वत एव सिद्धत्वात् । इमं चार्थं प्रकरणान्तरे स्वयमेव वक्ष्यतीति, गुणाय-पुण्यबन्धलक्षणोपकाराय,
 नियमेन-अवश्यंभावेन, अथ कथं स्वरूपेण सदोपमप्यारंभिणो गुणायेत्याह-शुभभावहेतुः शुभभावप्रत्ययत्वेन निर्देशस्य शुभ-
 भावहेतुत्वात्-प्रशस्तभावनिबन्धनत्वात् जिनपूजार्थस्नानादेः, अनुभवान्ति च केचित्स्नानपूर्वकं जिनार्चनं विदधानाः शुभभावमिति,
 खट्वगवियालङ्कारे, विज्ञेयं-ज्ञातव्यम्, अथ गुणकरत्वमस्य शुभभावहेतुत्वात् कथमिव ज्ञेयमित्याह-कूपज्ञातेन-अवटोदाहारेण, इह चैवं
 साधनप्रयोगः-गुणकरमधिकारिणः किञ्चित्सदोपमपि स्नानादि विशिष्टशुभभावहेतुत्वाद्, विशिष्टशुभभावहेतुभूतं यच्चट्टणकरं दृष्टं,
 यथा कूपखननम्, विशिष्टशुभभावहेतुश्च यतनया स्नानादि, ततो गुणकरमिति, कूपखननपक्षे शुभभावः तृष्णादिष्युदासेनानन्दा-
 दवाप्तिरिति, इदमुक्तं भवति-यथा कूपखननं श्रमतृष्णाकर्मोपलेपादिदोषदृष्टमपि जलोत्पत्ताद्यनन्तरोक्तदोषानयोद्य स्वोपकाराय
 परोपकाराय च किल भवतीत्येवं स्नानादिकस्यारंभदोषमयोद्य शुभाध्यवसायोत्पादनेन विशिष्टाशुभकर्मनिर्भरणपुण्यबंधकारणं
 भवतीति, इह केचिन्यन्यन्ते-पूजार्थस्नानादिकरणकालेऽपि निर्मलजलकल्पशुभाध्यवसायस्य विद्यमानत्वेन कर्ममलेपादिकल्पपापा-
 भावाद्विपममित्यमुदाहरणं तत्किंलेदमित्थं योजनीयं-यथा कूपखननं स्वपरोपकाराय भवत्येवं स्नानपूजादिकं करणानुमोदन-
 द्वारेण स्वपरयोः पुण्यकारणं स्यादिति, न चैतदागमानुपाति, यतो धर्मोर्ध्वप्रवृत्तावप्यारंभजनितस्यालस्य पापस्येष्टत्वात्, कथमन्यथा
 भगवत्यामुक्तं-तद्ग्राह्यं समर्पणं वा माहर्षं वा पडिहयचक्रखायपावकर्म अफासुर्णं अपोसणिज्जेणं अमणपाणस्याइममाहमेणं
 पडिलाभेमाणे मंते ! किं कज्जइ, गोयगा, अप्पे पावे कम्भे बहुयरिया से निज्जरा कसइ, तथा ग्लानप्रतिचरणानन्तरं पञ्चकल्या-

भूमीपेह्णजलच्छाणणाड जयंणा उ होइ पह्णोओ । एत्तो विसुद्धभावो अणुहवसिद्धो चिय मुहाणं ॥११॥

अन्नत्थारंभवओ धम्मोऽणारंभवओ अणाभोगो । लोए पवघणन्विंसा अबोहिवीयंति दोसा य ॥१२॥

णरूपायधितप्रतिपत्तिरपि कथं स्यात् इत्यलं प्रसङ्गेन । इति गाथार्थः ॥१०॥ यतनया चिहितस्य स्नानादेः शुभभावहेतुत्वं प्रागुक्तम्, अथ यतनां स्नानगतां शुभभावहेतुतां च यतनाकृतस्नानस्य दर्शयन्नाह—‘भूमीपेहे’त्यादि, भूमेः प्रेक्षणं च-स्नानभुवः प्रागिरक्षार्थं चक्षुषा निरीक्षणं जलच्छाणनं च-पूतकपरिहारार्थं नीरमालनं आदिः-प्रमुखं यस्य व्यापारवृन्दस्य तद्भूमिप्रेक्षणजलच्छाणनादि, आदिशब्दान्मधिकारश्चणादिप्रहः । तत्किमित्याह-यतना-प्रपन्नविशेषः, तुशब्दः पुनरर्थः, तद्भावना चैवम्-स्नानादि यतनया गुणकरं भवति, यतना पुनर्भूमिप्रेक्षणजलच्छाणनादिः । भवति-वर्तते । केत्याह-स्नानादौ-अधिकृते देहशौचविलेपनजिनार्चनप्रभृतिनि च, इह च प्राकृते औकारश्रुतेरभावात् ण्हाणाओ इत्येवं पठ्यते इति, ‘एत्तो’ति इतः-पुनर्यतनाचिहितस्नानादेर्विशुद्धभावः-शुभाप्यवसायोऽनुभवसिद्ध एव-स्वसंवेदनप्रतिष्ठित एव, बुधानां-बुद्धिमताम्, अनेन च शुभभावहेतुत्वादित्यस्य पूर्वोक्तहेतोरसिद्धताशङ्का परिहृता । इति गाथार्थः ॥११॥ ‘आरंभवतो यतनया स्नानादि गुणायै’ति यत्प्रागुक्तं तत्र कश्चिदाह-आरंभवानपि यद्यधिकतरपरापशीरुतया धर्मार्थं स्नानादि न करोति तदा न क्षुणमुत्पद्यमानः इत्याशङ्क्याह—‘अन्नत्थारंभवओ’त्यादि, अन्यत्र-अधिकृतस्नानादेरपरत्र विविधदेहगहादिकर्मसु आरंभवतो-भूतोपमर्दनकारिणः सतो देहिनः धर्म-धर्मविषये जिनार्चनादिनिमित्तमित्यर्थः ‘अणारंभवओ’चि अनारंभ एवानारंभको-भूतोपमर्दनपरिहारः, किमित्याह-अनाभोगो-ज्ञानाभावो वर्तते, अनाभोगकार्यत्वादनारंभस्य, भयया-अनारंभतः-अनारंभादनाभोगोऽपसीयते, ज्ञानाभाव एव हि शास्त्रानुमतोऽपि जिनार्चनादिगत आरंभोऽकृत्यतयाऽव-

अविशुद्धावि तु विस्ती एवं चिय होइ अहिगदोसा उ। तम्हा दुहावि सुइणा जिणपूजा होइ कायन्वा ॥१३॥

गंधयरधूसवस्वोसहीहि उदगाइहि चित्तेहि । सुरहिविलेवणवरकुसुमदामयलिदीवएहि च ॥१४॥

सिद्धतथयदहिअकलयगोरोयणमाइएहि जहलाभं । कंचणमोत्तियरयणाइवामएहि च विविहेहि ॥ युग्मम् ॥१५॥

भासते, तथा लोके-शिएजने, वनगण इत्यर्थः, प्रवचनखिमा-जिनशासनाश्लाघा “पूजाविधानाप्रतिपादनपरं जिनशासनं, अन्यथा रूपमाहताः शौचादिव्यतिरेकेणापि जिनं पूजयन्ति ?” इत्यादिरूपा भवति, सा चावोधेः-जन्मान्तरे जिनधर्माग्रासेर्बोजमिव बीजं-हेतुरयोषिबीजं, इति-एतावन्तरोक्तौ दोषौ-दूषणे भवतः, चशब्दोऽनाभोगापेक्षया समुच्चयार्थः, अथवा दोषाय-भवग्रासिलक्षणाया तदयोषिबीजं संपपते, इतिशब्दः समाप्तौ, ततो द्रव्यतः स्नातेन शुद्धवस्त्रेण च जिनपूजा विधेयेति स्थितमिति गाथार्थः ॥ १२ ॥ अग भावशौचानामयथे दोषाभिधानायाह-‘अविशुद्धे’त्यादि, अविशुद्धा-अवस्थाया अनौचित्येन सावद्या, अपिशब्दो भिन्नक्रमः, द्रुशब्दो पात्रपालङ्कारे, पृत्तिरपि-जीविक्काऽपि, न केवलं स्नानाद्यभावे एव, ‘एवं चिय’ति एवमेव-अनेनैव प्रकारेण स्नानादिद्रव्य-शौचारुण्यप्रदर्शितेन. भवति-संपपते, अधिकूटोपा तु-द्रव्यशौचाभावापेक्षया प्रचुरदूषणैव, यतोऽनाभोगादयो द्रव्यशौचाभावोक्ता नोपात्तागदशुद्धयुषां भवन्त्येव, अन्ये च राजनिग्रहादयो भवन्ति, अन्यायरूपत्वात्तस्याः, अथ ‘शुचिभूतेने’त्येतद्वारोपसंहाराय ‘गद’सि यस्माद्द्रव्यशौचभावशौचाभावे एते दोषा भवन्ति तसाद्धेतोः द्विधाऽपि-द्रव्यभावभेदप्रकारद्वयेनापि, आस्तामेकप्रकारेण, ग्रणिना ग्रुणिभूतेन जिनपूजा-शुद्धवर्चनं भवति-वर्तने कर्तव्या-विधेयेति गाथार्थः ॥१३॥ उक्तं ‘शुचिभूतेने’ति द्वारम्, अथ ‘विशि-यगुणा’शिम’रिलेगद्वारगतिपादनायाह-‘गंधे’त्यादि. ‘सिद्धे’त्यादि च, द्वारगाथायां पुष्पादिभिरित्येवं द्वारस्य निर्दिष्टत्वाद्गन्धे-

पचरेति साहजोहि पागं भावोऽवि जायए पचरो । ण य अण्णो उचओगो एएसि सघाण लहयरो ॥१६॥

त्यादि न युक्तं, अत्रोच्यते, पुष्पादिरित्यत्रादिशब्दस्य प्रकारार्थत्वेन पुष्पादिभिः-पुष्पप्रकारैरिति व्याख्यानान्न दोषः, गन्धवर-
धूपः-प्रधानधूपो गन्धचरो वा-गन्धपधानो धूपः-रुष्णागरुप्रभृतिगन्धयुक्तिप्रसिद्धः, सर्वोपधयो-लोकरूढाः, एतेषां द्वन्द्वस्तामिः,
जिनपूजा भवति कर्तव्येत्यनेन द्वारगाथोक्तेन योगः, तथोदकादिभिः-जलप्रभृतिभिः, आदिशब्दादिभिरसघृतदुग्धादियरिग्रहः,
निर्गः-विविधैः, एभिः पुनः पूजा जिनविषयस्य स्तूपनद्वारेण पुरतः स्थापनाद्वारेण वा यथारूढि स्यात्, उभयथाऽपि पूजात्वेनाविरुद्ध-
त्वात् । अथ जीवाभिगमादिषु इधुरसादीनां पूजात्वेनाप्रदर्शित्वान्न युक्तं तेषामादिशब्दोपादानव्याख्यानं, नैवं, जीवाभिगमाद्यप्रद-
र्शितानामपि बलिदीपगोरोचनादीनामिहोक्तत्वेन तदुपदर्शितस्य पूजाविधानस्याव्यापकत्वात्, अत एव जीवाभिगमे नन्दापुष्क-
रिणीत्रयेन स्नानोक्तावपि जंबूद्वीपप्रज्ञायां नानाविधैर्जलैर्मृत्तिकातुवरादिद्रव्यैश्च स्नपनमुक्तम् । अथ घृतादिभिः स्नपनं न युक्तं,
विगन्धित्यात्तेषां, को वा किमाह ? यतो यानि गन्धादिभिः सुन्दराणि घृतादिद्रव्याणि शोभावहानि कर्तुं द्रष्टृणां भावोल्लासकारीणि
नरेण न तद्विधेयं, यतो वक्ष्यति-“जह रेहति तह सम्मं कायव्यमण्णचेट्ठेण”ति, तथा सुरभिविलेपनं-सुरभिशीरं डाघनुलेपनं,
वररुमुगदामानि-प्रधानपुष्पमालाः, बलिः-उपहारः, दीपकः-प्रदीपकः, एतेषां द्वन्द्वोऽस्तैः। चशब्दः समुच्चये । सिद्धार्थकाः-सर्पपाः
दधि च प्रतीतं अधुताद्य-तण्डुला दध्यक्षतं, गोरोचना-गोपिचजा, एषां द्वन्द्वोऽस्तदादिभिः-एतत्प्रभृतिभिः, आदिशब्दान्धेय-
मंगल्ययस्तुपरिग्रहः । पधालाभं-यथासंपत्ति । कांचनमौक्तिरुरलादिदामकैश्च-कनकरुक्ताफलमाणिक्यमालादिभिश्च विविधैः-मधु-
प्रसारैः । इति गाथादयार्थः ॥ १४-१५॥ अथ क्रमाद्विशिष्टपुष्पादिमिरेवं पूजा विधीयते इत्याशङ्क्याह-‘पचरे’त्यादि, प्रचरेः-

इहल्लोपपारलोइयकज्जाणं पारलोइयं अहिगं । तं पि हु भावपहाणं सोऽवि य इयकज्जगम्मोत्ति ॥७॥

उत्कृष्टैः साधनैः—पूजाकारणद्रव्यैः प्रायो—वाह्यत्वेन, कस्यापि क्लृप्तकर्मणः प्रवरसाधनैरपि न जायते प्रवरभावः, तस्मादन्यस्यातिशुभ-
कर्मणः प्रवरद्रव्याणि विनैव प्रवरभावो जायते इत्येतदर्थमूचनाय प्रायोग्रहणं, भावोऽपि—अध्यवसायोऽपि, न केवलं द्रव्याण्येव
प्रवराणीत्यादिशब्दार्थः, जायते—मम्पद्यते प्रवरः—प्रधानोऽशुभकर्मक्षयहेतुः, भवति च द्रव्यविशेषाद्भावविशेषः, यदाह—“गुणभूद्वे
द्वयं मि जेणमिचोऽहि यत्तणं भावे । इय वरथूओ इच्छति ववहारो निज्जरं विउलं ॥१॥” इत्येकं प्रवरद्रव्योपादाने कारणम् । अथ
कारणान्तरमाह—न—नैव, चः समुच्चये, अन्यो—जिनपतिपूजातोऽपरः उपयोगो—विनियोगस्थानं एतेषां—प्रवरसाधनानां सतां—विद्य-
मानानां लष्टरः—प्रधानतरो भवति, यदाह—“देहः पुत्रः कलत्रं वा, संसारोऽयैव सत्कृताः । वीतरागस्तु मन्यानां, संसारोच्छिद्ये
भवेत् ॥ १ ॥” इति । अतः प्रवरपुण्यादिभिः पूजा विधेया । इति गाथार्थः ॥ १६ ॥ अमुमेवार्थं भावयन्नाह—‘इहे’त्यादि, इहल्लो-
क्किपारलौकिककार्ययोः—वर्तमानमवपरभवप्रयोजनयोः साध्ययोर्मध्ये पारलौकिकं—पारमविकं (अधिकं—) प्रधानतरं, विशेष-
तस्तस्य साधनीयत्वात्, तदसाधने बहुतमानर्थसंभवात्, पारलौकिकं कृत्यं च जिनपूजेत्यतो नान्यदुपयोगस्थानं लष्टरं प्रवरसाधना-
नामिति । तत्र च यत्प्रधानं तदश्रयितुमाह—‘तं पि हु’ति तत्पुनः—पारलौकिकं कार्यं भावः—आत्मपरिणामः प्रधानः—साधकतपोत्तमो
यन्मिन्द्रान्प्रधानं—शुभभावसाध्यम् । अतोऽसौ—भावविशेषो विशेषपारलौकिककार्यार्थिना समाश्रयणीय इति हृदयम् । यदि
नान्नमवानं ततः किमित्याह—‘सोऽवि य’ति स पुनः—पारलौकिककार्यहेतुभूतो भावः इतिकार्यगम्यः—इति—एवंविधमनन्तरोक्तं यत्
च्यप्ये—भावस्य कृत्यं पूजार्थप्रवरपुगाधुपादानरूपं तेन यो गम्यो—निश्चेतव्यः स इतिकार्यगम्यः, इति शब्दः समाप्तौ, इदमुक्तं भवति—

रूपं विसिष्टपुष्पाङ्गं हि जिणपूजा । कायव्या बुद्धिमया तम्भी बहुमाणसारा य ॥१८॥
 वेही विसेसओ मन्वमेघ जत्तेणं । जह रेहति तह सम्मं कायवमणणचेट्ठेणं ॥१९॥
 भावकार्यत्वात् प्रसरसाधनोपादानस्य शुभभानं सफलयद्विस्तद्विधेयं भवति । इति गाथार्थः ॥१७॥ अथाधि-
 ना इत्यादि, ता इति यस्मात् प्रवरसाधनैः प्रवरो भावो भवतीत्याद्युक्तं तत्-तस्माद्धेतोर्निजविभवस्य-स्वकीय-
 भावो यस्य पूजाकरणस्य तन्निजविग्वानुरूपं, कर्तव्येति क्रियाया विशेषणमिदं । विसिष्टपुष्पादिभिः-उक्तस्वरूपैः
 ण्व्या-विधेया बुद्धिगता-धीमता, बुद्धिमानेव ह्युपादेयोपादानक्षमो भवतीति बुद्धिमतेत्युक्तं । तथा तस्मिन्-
 पधाना, तद्यथा-अनुपकृतपरहितरतः शिवदस्त्रिदशेशपूजितो भगवान् । पूज्यो हितकामानां जिननाथो
 मूजनं पूजा-घोडशके) ॥१॥ चतुब्दः पूर्वोक्तविशेषणापेक्षया समुच्चयार्थः । इति गाथार्थः ॥१८॥ अथ विधि-
 इत्यादि, येन विधिना द्वारमाथायां पूजा कर्तव्यतया सूचिता अमौ-एष एव पूर्वोक्तः कालाराधनशौचादिः
 :-विधानं मामान्यत एव, यदि पुनः सर्वथैवायमेव विधिः स्याच्चदा द्वारगाथायां विधिनेयं गतार्थं स्यादतो
 इत्यत एवाह-विशेषतो-विशेषेण पुनरयं-यदुत सर्वमेव-समस्तमपि कुतुममालान्यासादिकं पूजावस्तु
 प्रकारेण 'रेहइ'ति-शोभते तथा-तेन प्रकारेण गम्यग-भावशुद्ध्या कर्तव्यं-विधेयम् । किंविधेन सनेत्याह-
 पूजातोऽपरा चेष्टा-व्यापारः कायकण्डूयनादिर्यस्य स तथा तेनानन्यचेष्टेन । इति गाथार्थः ॥१९॥ 'यत्तेने'-
 रिति, एतद्वयमपि स्पष्टयन्नाह-'चत्थेणे'त्यादि, वस्त्रेण-वसनेन बहुधा-आवृत्य नासां-नासिकां, अथवेति

यत्थेण वंधिऊणं णासं अहया जहासमाहीण । वज्जेयच्चं तु तदा देहम्मिषवि कंडुयणमाई ॥ २० ॥
 भिचावि साम्मिणो उय जत्तेण कुणंति जे उ सणिओगं । होति फलभायणं ते इयरेस्मि किलेसमित्तं तु ॥ २१ ॥
 भुवणगुरूण जिणाणं तु विसेसओ एयमेव दट्ठच्चं । ता एवं चिय पूया एयाण बुहेहिं कायव्वा ॥ २२ ॥

विकल्पार्थः, यथासमाधि-समाधानानतिक्रमेण, यदि हि नागार्चनधेऽसमाधानं स्यात्तदा तामर्चयद्वाऽपीत्यर्थः, मयं यत्रेन कार्यमित्य-
 नुवर्तते । तथा वर्जयितव्यं-परिहर्तव्यं । तुलब्धः पुनः शब्दार्थः, तस्य चैवं प्रयोगः-तदा तु-तदानीं पुनः, पूजाकाल इत्यर्थः,
 किं तदित्याह-देहेऽपि-शरीरेऽपि, चेष्टापरिहारदुःकरत्वप्रतिपादनार्थोऽपिशब्दः, कंडूयनादिः-खर्ज्विनोदनप्रभृतिः, आदिशब्दा-
 द्दिमघानोत्सर्गविकथारणादिपरिग्रहः । इति गाथार्थः ॥ २० ॥ 'सर्वमेव यत्रेन कर्तव्य'मित्युक्तं, अथ यत्रं कुर्वतां यद्भवति तत्प्र-
 दर्शनाय दृष्टान्तमाह-'भिच्चे'त्यादि, भृत्या अपि-सेवका अपि, न केवलं पूजका एव, स्वागिनो-राजादेः इति-एवं प्रकारेण 'वत्थेण
 वंधिऊणं' इत्यादिलक्षणेन यत्रेन-आदरेण कुर्वन्ति-विदधति. ये तु-य एव स्वानियोगं-स्वकीयव्यापारं श्रमश्रुगमारचनाङ्गमर्दनादिकं,
 यदुक्तम्-"बंधिऊणं कासावओ वपणं अट्ठगुणाह पोत्तीए । पत्थियमुवामए खलु विचिनिमिचं भया चेव ॥ १ ॥" इति । भवन्ति-
 ज्ञायन्ते, सामिपस्सिओपणात् । फलभाननं-ईप्सितार्थपात्रं, राजलक्ष्म्यादिभाज इत्यर्थः, 'ते' इति-त एव भृत्याः । एतद्विपर्ययमाह-
 इतरां तु-उत्तरस्य पुनरर्थस्य तुलब्धदृष्टेः संबन्धात् अनादरेण स्वानियोगकारिणां पुनः क्लेशमात्रं-शरीरमनसोः खेद एव भवति,
 नेप्सितार्थसिद्धिः । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ अथ दार्ष्टान्तिकमाह-'सुवे'त्यादि, भुवनगुरूणां-भुवनत्रयानुशासकानां जिानां तु-
 वीररागाणां पुनः, केचिच्च जिानावामपीति पठन्ति, विशेषतः-गुतरां भुवनगुरूत्वादेव एतत्-पूजाप्रयत्नवत्फलभाजनत्वं एवं-अने-

चटुमाणोऽवि तु एवं जायद् परमपयसाहगो नियमा । सारथुइथोत्तसहिमा तह य चित्तिमवंदणाओ य (उ) ॥२३॥
 मारा पुण थुइथोत्ता गंभीरपयत्थविरइया जे उ । सवभूयगुणुक्कित्तणरूवा खल्ल ते जिणाणं तु ॥२४॥

नानन्तरोक्तभृत्यन्यायेन, एवंशब्दस्यानुस्वाराश्रवणं गाथानुलोम्यतया, पाठान्तरेण एवमेव-इत्थमेव भृत्यवदेव फलजनकत्वमित्यर्थः द्रष्टव्यं-अवगन्तव्यं । 'ता' इति यस्माद्विनीतभृत्यवत्पूजकाः फलभाजनं भवन्ति ततः-तस्माद्धेतोः 'एवं चिय' चि एवमेव- 'वत्थेण वंघिऊण' इत्यादिपूर्वोक्तन्यायेनैव पूजा-समर्चनं एषां-वीतरागाणां बुधैः-विद्वद्भिः कर्तव्या-विधेयेति गाथार्थः ॥२२॥ 'तस्मिन् बहुमानसारे'ति यदुक्तं तत्र बहुमानोऽपि विधिनैव प्रवर्तमानानां भवतीति दर्शयन्नाह-'बहु'इत्यादि, बहुमानोऽपि-प्रीतिविशेषोऽपि, न केवलं भृत्यवत्फलभाजनत्वमेव, हुशब्दोऽलङ्कारे, एवं-अनेन 'एसो चेव इह विही' इत्यादिना प्रागुक्तपूजान्यायेन जायते-भवति, किंविध इत्याह-परमपदसाधको-मुक्तिनिर्वर्तकः नियमाद्-अवश्यंभावेन । तथा सारस्तुतिस्तोत्रसहितात्-गंभीरार्थस्तुतिस्तोत्र-युक्तात्, तत्र स्तुतिरेकश्लोकमाना स्तोत्रं पुनर्बहुश्लोकप्रमाणं । 'तह य' चि तथैव यथैव विधिप्रवृत्तेस्तथैव चैत्यवन्दनादपि प्रतीतत्, बहुमानो जायते इति प्रकृतं, तुशब्दोऽपिशब्दार्थे द्रष्टव्यः । अनेन चोत्तरार्धेन सारस्तुतिस्तोत्रगुर्वीति यत् द्वारं द्वारगाथायागुक्तं तस्य प्रस्तावना कृता । इति गाथार्थः ॥२३॥ प्रस्तावितद्वारमेवोपदर्शयन्नाह-'सारे'त्यादि, साराणि-प्रधानानि, पुनःशब्दो विशेषद्योतनार्थः, तथैवं-मार्ः स्तुतिस्तोत्रगुर्वी पूजा कर्तव्या, साराणि पुनस्तानि कानीति १, उच्यते-यानि त्वित्येतस्येह दर्शनात् यान्येव गंभीरैः-अतुल्यैः पदानां-शब्दानामर्थः-अभिधेयैर्विरचितानि-दृब्धानि गंभीरपदार्थविरचितानि, तद्यथा-पण्डिवणचरिमत्पुणो अइसयलेसं पि जस्म दट्ठणं । भवहुत्तमणा जायंति जोइणो तं जिणं नमइ ॥१॥ जे उ इति व्याख्यातमेव । अतुल्यपदार्थशुक्तान्यपि कानिचिदग-

तेषां अथाहिममे नियमेण नोऽ कुशलपरिणामो । सुदरभावा तेषां इयरम्मिवि रयगणागण ॥२५॥
उरसमणाई रयणा अणगमगुणावि ते समिति जहा । रुम्मजराई धुहमाइयावि तह भावरयणा उ ॥२६॥

भूतगुणकीर्तनरूपाणि स्युः, यथा—“क्षेमाय मर्त्यजगतस्तल एव शंके, शार्कंभरीनृप । गतं न भवद्यशोभिः । गायन्ति तानि यदि
ताम शुभ्रयोपाः, शेषः शिरांसि धुनुयाज मही स्थिरा स्यात् ॥१॥” इत्येतद्व्यञ्छेदायाह—सद्भूतगुणोत्कीर्तनरूपाणि—विद्यमान-
गुणगहनसमागान्येव, खलुरवधारणे, तानि स्तुतित्तोत्राणि जिनानां तु—आप्तानामेव, तद्यथा—“आणा जस्स विलइया सीसे सञ्जेहि
हरिरेहिमि । सोऽपि तुह णाणजलमे मयणो मयणं व पचिलीजो ॥१॥” इति गाथार्थः ॥२५॥ अथ कथं स्तुत्यादिप्रधानपूजाया
गुनीरभिहितं, अनोच्यते—स्तुत्यादीनां कुशलपरिणामहेतुराह, एतदेवाह—‘तेसि’मित्यादि, तेषां—सारस्तुत्यादीनां अर्थाभिगमे-
पभिधेयावगमे तति नियमेन—थरपयंभावेन भवति—जायते कुशलपरिणामः—शुभाध्यवसायः, अर्थाधिगमय प्रायः कुशलपरिणाम-
कारज्जाविति, भग्नस्तोत्राभिहितं गम्यते । एवं तर्थाधिगमवतामेव स्तुत्यादिभिर्गुनी पूजा स्यात्, गान्येयमिति, अनोच्यते—
सुन्दरभावात्—शुभाभावात् तेषां—स्तुत्यादीनां इतराणि अपि—तदर्थानामेव अपि, आस्तां तदर्थानामेव, कुशलः परिणामो भवतीति
प्रकृतं । यथ कथमिदमवसीयत इत्याह—एतानेन—याणि योऽहं शरणेन, यथा रागाजगुणमपि सुन्दरत्वभावतया गुणकरमेव
मेवाव्यपि । इति गाथार्थः ॥२५॥ चणिकुतमेव शारं शापनीये योजयथाह—‘जरे’त्यादि, उरसमनारीनि—उरसपहारप्रभृतीनि,
अज्ञानगुणान्यपि—शोभिभिरविचित्रादिप्रमनसामर्थ्याः अपि, न केवलं सातगुणान्येव, तान् उरसद्विरोगान् शमयन्ति—नाशयन्ति
यथा—येन मार्गेण सुन्दररूपतत्त्वधनेन, कर्मलशुभ्रजाराद्विरोगान् स्तुत्यादीन्यपि—स्तुतित्तोत्राण्यपि, न केवलं रत्नान्येव ‘तह’ इति

ता ण्यपुद्गलं चिग पूजाप उचरि चंदणं नेयं । अक्खलियाइगुणजुयं जहाऽऽगमं भावसारं तु ॥२७॥

रुममविसपरमसंतो एवं ण्यंति वंति मच्चपणू (समयपणू) । मुधा एत्थुरसग्गो अक्खोभो होइ जिणचिण्णो अओत्तरस्याधारणार्थस्य तुशब्दस्य संबन्धात् तथैव-तेनैव प्रकारेण, किंभूतानि स्तुत्यादीनि ?-भावत्राणि-पारमार्थिकमाणि कयानि, प्रमयन्तीति प्रकृतम् । इति गाथार्थः ॥२६॥ सारस्तुतिस्तोत्रद्वारनिगमनं तथा यदुक्तं “सारशुश्रुत्तसहियाउ तह य चिइयवंदणाउ” इति, तत्र चैत्यवन्दनस्यावसरं च दर्शयन्नाह-‘ता’ इत्यादि, ‘ता’ इति यस्मात्स्तुत्यादीनामर्थविगमेऽन्यथा च कुशलपरिणामो भवति तस्मात् कुशलपरिणामार्थं भवति एतत्पूर्वकमेव-स्तुत्यादिपाठपुरस्सरमेव पूजाया-अर्चनस्य उपरि चन्दनं-चैत्यवन्दनं ज्ञेयं-विधेयत्वेन ज्ञातव्यं । किंभूतं ?-अस्वल्लितादिगुणयुतं-अस्वल्लितान्यत्याग्नेडितादिगुणोपेतं, अस्वल्लितादिगुणाश्चानुयोगद्वाराध्ययनादवसेयाः, तथा यथाऽऽगमं-आगमानतिक्रमेण, तथा भावसारं तु-शुभाध्यवसायप्रधानमेव । इति गाथार्थः ॥२७॥ अथ कस्मात् स्तुत्यादियुक्तं पूजापूर्वकं चैत्यवन्दनं विधेयतयोपदिश्यत इत्याह-‘कम्मये’ इत्यादि, कर्मेव विपमात्मनो विकारेहेतुत्वात्कर्मविपं तस्य नाशकत्वेना-

१. अस्वल्लितादीना लक्षणमिदम्-“अम्मलियं अमिलियं अवचोभेलियं पडिपुण्णं पडिपुण्णघोरां कंठोद्विप्पमुक्कं गुरुवाणोचगयं” अस्या व्याख्या-उपलब्धफलाद्याकुलभूभागलांगत्तमिय म्बलति यत्तत्स्वलितं न तथाऽस्वलितं, अनेकशास्त्रसंबन्धीनि सूत्राण्येकत्र गीलयित्वा यत्र पठति तन्मीलितं, असदृशान्येगेल क्वत्, अथवा परावर्तमानस्य यत्र पदादिविच्छेदो न प्रतीयते तन्मीलितं, न तथाऽमीलितं, एकस्मिन्नेव शास्त्रेऽन्यान्यार्थाननिवृत्त्यान्येकार्थाणि सूत्राण्येकत्र स्याने समानीय पठतो व्यत्याग्नेडितं, अथवा आचारादिसूत्रमध्ये स्वमतिविरचितानि तत्सदृशानि सूत्राणि कृत्वा प्रक्षिपतो व्यत्याग्नेडितं, अम्यागविरतिकं वा व्यत्याग्नेडितं, न तथाऽन्यत्याग्नेडितं । सूत्रतो विन्दुमात्रादिभिरन्यूनमर्थतत्त्वध्याहाराऽऽकाङ्क्षाविरहितं

एयस्स समत्तीए कुसलं पणिहाणमो उ कायव्वं । तत्तो पवित्तिविग्घजयस्सिद्धि तह ष तिथरीकरणं ॥२०॥

क्षरात्मकत्वसाधयेण परममंत्र इव कर्मविपरममंत्रः । एवं-अनेन प्रकारेण प्रागुक्तपूजापूर्वकत्वलक्षणेन, विधीयमानमिति शेषः
एतच्चैत्यवन्दनं इति-एवं ब्रुवते-भणन्ति सर्वज्ञाः-सर्वविदः, पाठान्तरेण समयज्ञाः, सर्वज्ञोक्तत्वेन चास्य कर्मविनाशकत्वं प्रत्यव्य-
भिचारितोक्ता, अत एवोपादेयता च । मंत्रश्च किल क्षुद्रोपद्रवद्रावणसमर्थमुद्रापूर्वकं व्यापार्यते तत्रथेदं वन्दनकर्मत्रे का मुद्रेत्याह-मुद्रा-
-अङ्गविन्यासविशेषरूपा अत्र-चैत्यवन्दनार्था, उत्सर्गः-कायोत्सर्गः, किंभूतः ?-अक्षोभः-अचलितस्वरूपः भवति-वर्तते जिनाः-
श्रुतावधिमनःपर्यायिकैवलज्ञानवन्तो जिनकल्पिकाश्च तैथीर्णः-आचरितो जिनचीर्णः, अनेन चास्य आदेयता दक्षिंतेति । चीर्णशब्दश्च
'चीर्णं प्रवासित्रतं' इत्यादिशिष्टप्रयुक्तेः संस्कृतेऽपि साधुरेव । इति गार्थार्थः ॥२८॥ चैत्यवन्दनसमाप्तौ यद्विधेयं तदाह-'णये'त्यादि,
एतस्य-अनन्तरोक्तचैत्यवन्दनस्य समाप्तौ-उत्तरस्य पुनाशब्दार्थस्य तु शब्दस्येह संवन्धान्निष्ठार्था पुनः कुशलं-शुभं, न तु भवहेतुपदार्थ-
प्रार्थनादिवदशुभं, प्रणिधानं-प्रार्थनागर्भमैकाग्र्यं, 'ओ' इति निपातः पादपूरणार्थः, तु शब्दः संबन्धित एव, कर्तव्यं-विधेयम् । अथ
कसादिदं कर्तव्यं ? अत्रोच्यते-यस्मादितः सत्प्रवृत्त्यादयो भवन्तीति, एतदेवाह-ततः-प्रागुक्तप्रणिधानात् प्रवृत्तिः-सद्वर्मव्यापारेषु
प्रतिपूर्णं, उदाचादिघोषैरविकलं प्रतिपूर्णं घोषं, अत्राह-घोषसममित्युक्तमेव तत्क इह विशेषः ? इति, उच्यते, घोषसममिति शिक्षाकालमधिकृत्योक्तं,
प्रतिपूर्णं घोषं तु पादार्तनादिकालमधिकृत्येति विशेषः, कंठश्लोष्ठश्च कंठोष्ठमिति प्राण्यङ्गत्वात्समाहारः तेन विप्रमुक्तं कंठोष्ठविप्रमुक्तं, चालमूकगपि-
तत्त्वं यदव्यक्तं न भवतीत्यर्थः, गुल्मप्रदत्तया वाचनया उपगतं-प्राप्तं गुरुवाचनोपगतं न तु कर्णोष्ठादकेन शिक्षितं, न च पुलकात्स्वयमेवाधीतमि-
ति भावः, तदेवं यस्य वन्तोरायस्यकञ्जालं शिक्षितादिगुणोपेतं भवति ।

एतो धिय ण गियाणं पणिहाणं घोहिपत्थणासरिसं । सुहभावहेउभावा णेयं इहराऽपवित्ती उ ॥३०॥
 एवं तु इइसिद्धी ? दन्वपवित्ती उ अण्णहा णियमा । तम्हा अविरुद्धमिणं णेयमवत्थंतरे उच्चिए ॥३१॥

प्रवर्तनं, भवति हि जातमनोरथानां शक्तौ सत्यां तदुपाये प्रवृत्तिरिति, तथा विघ्नजयो-मोक्षपथप्रवृत्तप्रत्युद्देश्य जघन्यमध्यमोत्कृ-
 दस्यानुभमारूपस्य प्रणिधानजनितशुभभावान्तरेणाभिभवः, तथा सिद्धिः-विघ्नजयात् प्रस्तुतधर्मव्यापाराणां निष्पत्तिः, एतस्य च
 प्रवृत्त्यादिपदत्रयस्य समाहारद्वन्द्वः । 'तद्व य' चि तथैव, समुच्चयार्थश्चायं । 'थिरीकरणं' ति स्वगतपरगतधर्मव्यापाराणां स्थिरीकरणं-
 स्थिरत्वाधानमिति, अतः प्रवृत्त्यादीनि वाञ्छता प्रणिधानमवश्यं करणीयं, तदभावे प्रवृत्त्याद्यासिद्धेः । इति गाथार्थः ॥२९॥ ननु
 प्रणिधानं प्रार्थनारूपत्वाभिदानयत्परिहार्यं स्यात्, नैवं, कुशलमिति विशेषणेन तस्य निदानरूपताया व्यप्योहितत्वात्, अकुशलस्यैव
 निदानत्वात्, इदं च विशेषणफलमनवधारयतो मन्दमतिशिष्यस्य निदानत्वाशङ्काव्यपोहायाह-'एत्तो' इत्यादि, 'एत्तो धिय' चि
 यत् एव कुशलं प्रवृत्त्यादिहेतुर्वाऽत एव कारणात् न-नैव निदानं-आर्तध्यानविशेषो भवति । किं तत् ? प्रणिधानं-चैत्यवन्दना-
 वगानकृत्यं, निदानस्याकुशलत्वात् प्रवृत्त्याद्याशयविशेषानुत्पादकत्वाद्वा । तर्हि किंभूतमिदमित्याह-बोधिप्रार्थनासदृशं-"आरोगवो-
 हिलाभं" इत्यादिप्रार्थनानुसृत्यं, यथा बोधि(लाभ)प्रार्थनं न निदानं तथेदमपीत्यर्थः । कुत एतदेवमित्याह-शुभभावहेतुमावात्-प्रशस्ताध्य-
 वसायस्य कारणत्वात्, यथा हि बोधिप्रार्थनं शुभभावहेतुरेवमिदमपि, हेतुं-ह्येतद्व्यं । निदानरूपत्वे चास्य यत् स्यात्तदाह-इतरथा-
 अन्यथा निदानरूपतायामित्यर्थः अप्रवृत्तिस्तु-अप्रवर्तनमेव-चैत्यवन्दनान्ते प्रणिधानस्याकरणमेव स्यात्, निदानस्यागमे निषिद्धत्वात् ।
 इति गाथार्थः ॥३०॥ अथ भवत्वस्याप्रवृत्तिः को दोषः ? इत्याशङ्का परिहरन्नाह-'एव'मित्यादि, एवं तु कावचाऽध्येयं, एवं पुनः-

तं पुण संसिग्गेणं उचओगजुण तिन्यसद्धाण । सिरणमियकरयलजाल इय कायव्व पयत्तण ॥२२॥

अथ धीभरण । जगगुण णोउ गमं सुह पभायओ भगवं । । अयणिव्वेओ मग्गाणुसारिया इडकलसिद्धी ॥३३॥
लोमपिहदुप्पाओ गुक्कजणपूआ परहभ'करणं च । सुहगुग्जोमो तदतयणसेयणा आभवमग्गंउ ॥३४॥ युग्मम् ॥
पणिपावपव्वनो पुन इयसिद्धिः--अग्निपताग्निविधिविधित्ति, अन्यथा--प्रणिपानस्य परिदार्गतायां प्रणिपानशून्यं जनुष्ठानं ब्रज्या-
पुष्ठानमेवेति हेयसाह अरक्षभयोगेन, 'तम्'सि यथाविधार्गसिद्धिनिवन्धने प्रणिपानं समासेतोः अचिरत्वं-समत्वं इदं प्रणिपानं
हेन-सुखम् ॥ किं तर्हि इत्यारुह, वेत्याह--अरक्षान्तरे भूमिवाविशेषे उत्थिते-प्रणिपानस्य योगे, अथासादर्थनीयपुण्याख्याया-
मप्युत्तरमर्थी इत्यायां चेति यावत् ॥ इति माधार्ग्यम् ॥२२॥ प्रणिपानवरणविनिपातः--'त'मित्यादि, एवेति प्रणिपानं पुनरिति
विशेष्योक्ते चेतिपेन मोक्षार्थिना अर्थीतेन वा उपयोगयुक्तेन अयद्विपयसा एवमित्यभा एतदुष्ठानं प. रणठन्ना,
अनेन च मानतो विनिष्ठकः । अग्न इतीदं विधिमाह-शिरसि-मस्तके अग्नितो-निगेशितः फलतः अतो-वस्तुमो-वस्तुनिर्गारा-
विशेषो यस्य वरणे सप्तमा, कर्माद्यपिलेखितिकानिशेषणमिति । इति-अनेन च पश्यमाणेन पाठक्रमेण भगवेन आक्षेपः । इति
माधार्ग्यम् ॥३३॥ इतिशब्दप्रचिन्तये प्रणिपानपाठक्रमं दर्शयसाह--'अग्ने'इत्यादि, 'उभे'इत्यादि च, अनेति-विषयविरासेन विग्रह-
नैव चान्तरात्तत्र (पाठार्थिजनं, ते चीतरान्-ते व्ययेतामिदं रक्ष, विरायतासत्वरसात् प्रेयसासप्तमस्य मे चीतमेव मे चीतमोमेवमिति वदने ।
नता ज्ञानता मयतन्त्रमय. एण मणीमुत्तरसात् भवती वा-आह्वानात् यथावद्वस्तुतरेणेनैव अन्वयेण च । गौरवाद्द्वयसात् गुह्यताया-
१२५५ इ-अगद्वंने, यवत् संपदतां मयेत्यासमितिदेशे एव प्रभावतो--अतो यावत्तस्यात् ते भगवन् ।-सप्तमीसर्गविगुणयुता भव-

उचियं च इमं णेयं तस्माभाचमि तत्फलस्सण्णे । अपमत्तसंजयाणं आराऽणभिसंगओ ण परे ॥३५॥

निर्वेदः-संगमविसंगः मार्गानुसारिता-मोक्षमार्गानुसरणं इष्टफलसिद्धिः-अभिमतार्थनिष्पत्तिरिहलौकिकी, ययोपगृहीतस्य चित्त-
स्वास्थ्यं भवति, ततश्च धर्मे प्रवृत्तिः स्यादिति ॥३३॥ तथा लोकविरुद्धत्यागः-सर्वजननिन्दादिलोकविरुद्धानुष्ठानवर्जनं गुरुजनपूजा-
मातापितृधर्माचार्यादिपूजनं परार्थकरणं च-परप्रयोजनकारिता च शुभगुरुयोगः-सुन्दरधर्माचार्यसंपन्धः तद्वचनसेवना-गुरुवचनमेवा
आभव-आसंसारं अखंडा-संपूर्णा भवतु । इति गाथाद्वयार्थः ॥३४॥ अथ यदुक्तं 'अवस्थान्तरे उचितं प्रणिधानं भवती'ति तदर्थ-
नायाह-'उचिय'मित्यादि, उचितं-योग्यं चशब्दः पुनरर्थः इदं प्रणिधानं ज्ञेयं-ज्ञातव्यं तस्य-भवनिर्वेदादेः प्रार्थनीयार्थस्य अभा-
वे-असत्तायां, अविद्यमानार्थविषयेव हि प्रार्थना भवति । इहैव मतान्तरमाह-तस्य-प्रार्थनीयार्थस्य भवनिर्वेदादेः यत् फलं-माध्य-
मन्तरमप्रमत्तादिगुणस्थानमालारूपं परंपरं वा मोक्षारूपं तत्फलं तस्य, अभावे इति वर्तते, अन्ये-अपरे स्वरयः, उचितमिति प्रक्रमः ।
यद्यपि हि सोऽर्थः सामान्येनास्ति तथापि तत्फलसंसिद्धये स एव प्रार्थ्यते, विशिष्टतमस्यैव तस्य स्वफलप्रसाधकत्वादिति । एतदेव
व्यक्तीकुर्वन्नाह-अप्रमत्तसंयतेभ्यः-सप्तमगुणस्थानकवर्तिभ्यः आराद्-अर्वाभावे, प्रमत्तसंयतान् यावत्, इदमुचितं भवतीति भावः ।
अथ परतोऽपीदं कस्मान्नोचितमित्याह-'अणमिसङ्खउ'त्ति अनभिर्वंगतः-अभिर्वंगभावात् न-नैव परसिद्-प्रमत्तसंयतेभ्यः पर-
त्राप्रमत्तसंयतादौ, उचितमिति प्रक्रमः, अप्रमत्तसंयतादयो हि निरभिर्वंगत्वात् प्रार्थनापरा भवन्ति, यदाह-"मोक्षे भवे च मर्वन्,
निःस्पृहो मुनिसत्तमः" । इति गाथार्थः ॥३५॥ यदुक्तं 'प्रणिधानं निदानं न भवती'त्यस्यार्थस्य साधकं प्रमाणं दर्शयन्नाह-
'मोक्षस्व'इत्यादि, मोक्षाद्धानां-निर्वृत्तिकारणानां प्रार्थना-आशुमा अथवा मोक्षाङ्गं चासौ प्रार्थना चेति मोक्षाङ्गमार्थना इति-एषा 'जय'

मोक्षलंगपत्थणाद् य ण गियाणं तदुच्चियस्स विण्णेयं । सुत्ताणुमहत्तो जह बोहीए पत्थणा माणं ॥३६॥

एवं च दसाईसुं तित्थपरंमिवि गियाणपडिसेहो । जुत्तो भवपडिवदं साभिस्संगं तयं जेण ॥ ३७ ॥

वीयरय' इत्याद्यनन्तरोक्तप्रकारा, अनेन च तीर्थकरत्वं मे भूयादित्यादिकाया रागाकुलमानसकृताया भवाङ्गभूताया व्युदासः । न-नैव निदानं आर्तभयानविशेषो भवतीति विज्ञेयं-ज्ञातव्यमिति प्रतिज्ञा । कुत इत्याह-तदुचितस्य-प्रणिधानोचितस्य प्रमत्तसंय-तान्तस्य गुणस्थानिन इत्यर्थः सूत्रानुमतितः-आगममनुज्ञातत्वात्, अप्रमत्तसंयतादेहिं तत्सूत्रं नानुमन्यते, तस्यानभिष्वङ्गत्वात्, तद-न्यस्य त्वनुमन्यते सामिष्वङ्गत्वात्, विशिष्टप्रणिधानस्य निगमिष्वङ्गताहेतुत्वादिति, अनेन च हेतुरुक्तः । यथेति दृष्टान्तसूचनार्थः । बोधेः-बोधिलाभस्य प्रार्थना-आशंसेति मानं-प्रमाणं इदमनुमानलक्षणं प्रणिधानस्य निदानत्वाभावसाधकमिति । प्रयोगश्चास्य-वम्-यत्सूत्रानुमतं मोक्षागप्रार्थनं तन्निदानं न भवति, यथा वोचिप्रार्थनं, सूत्रानुमतं चेदमधिकृतं मोक्षाङ्गप्रार्थनमिति साधारण्यः ॥३६॥ ननु मोक्षाङ्गानां प्रार्थनं न निदानं, तीर्थकरत्वं तु मोक्षाङ्गमतस्तस्यापि प्रार्थनाप्रतिषेधो यो दशाश्रुतस्कन्धेऽभिहितो नासौ युक्त इत्याशं-क्याह-'एवं'मित्यादि, एवं च-अनेन पूर्वोक्तेन प्रकारेण मोक्षाङ्गप्रार्थनाया एवानिदानताप्रतिपादनलक्षणेन दशादिषु-दशाश्रुतस्क-न्धप्रभृतिषु, आदिशब्दाद्व्यानशक्तकादिपस्त्रिहः, तीर्थकरेऽपि-भवभवनेभीतजननिर्वाणनगरगमनसार्थवाहकल्पे जिनेऽपि विषये, आत्मा संसारावर्तपातनिमित्तभूतभूतभूतित्वादौ, निदानस्य 'अमुतो धर्मत्तीर्थकरो भूयासं' इत्येवं प्रार्थनस्य प्रतिषेधो-विधेयतया निषेधो निदानप्रतिषेधः, किमित्याह-युक्तः-संगतो वर्तते । केन कारणेनेत्याह-भवप्रतिबद्धं-संसारानुपक्तं येन-यस्मात्कारणात् 'तयं'ति तत्कं तीर्थकरत्वप्रार्थनं, भवप्रतिबद्धमेव कुत इत्याह-यतः सामिष्वङ्गं-रागोपेतं, यतस्तीर्थकरसत्कस्यामस्वरनिर्मितसमवस-

जं पुण निरभिस्संगं धम्मा एसो अणेगसत्तहिओ । निरुवमसुहसंजणओ अपुब्बच्चिंतामणीकप्पो ॥३८॥
ता एयाणुद्धानं हिमणुवहयं पहाणभावस्स । तस्मि पबित्तिसखं अत्थापत्तीए तमदुट्ठं ॥३९॥ युग्मम् ॥

रणकनकमलमुखविभवस्य दर्शनात् श्रवणाद्वा संजाततदमिलापः कोऽपि विकल्पं करोति—भवश्रमणतोऽप्यहं तीर्थकरो भूयासं ।
इति गार्थार्थः ॥ ३७ ॥ एतस्यैव साभिष्वङ्गाविषयये दोषाभावमाह—‘ज’मित्यादि ‘ते’त्यादि च, ‘जं पुण’त्ति साभिष्वङ्गं
तावदुष्टमेव, यत्पुनस्तीर्थकरत्वप्रार्थनं निरभिष्वङ्गं रागाभावेन विहितं तददुष्टमिति संबन्धः । निरभिष्वङ्गतामेव तस्याह—धर्मात्-
कुशलानुष्ठानरूपादर्हदात्सल्यादेः सकाशात् धर्माय वा मव्यानां एषः तीर्थकरः, भवतीति गम्यं । किंभूतः ?—अनेकसत्त्वहितो-
निखिलजगज्जन्तुजातपरमबान्धवः, कथं ?—यतो निरुपमसुखसंजनकः—अनुपमानन्दसंपादको निर्वाणहेतुत्वात्, अत एवापूर्वचिन्ता-
मणिकल्पः चिन्तातिक्रान्तसुखविधायित्वादिति ॥ ‘ता’ इति यस्मादनेकसत्त्वहितत्वादिविशेषणस्तीर्थकरस्तु तस्मात् एतस्य-
तीर्थकरस्यानुष्ठानं—सद्धर्मदेशनादिकमेतदनुष्ठानं, किमित्याह—हितं-पथ्यं, इष्टार्थसाधकत्वात् । किंभूतं ?—अनुपहतं—अप्रतिघातं, इह
स्थाने इतिशब्दो द्रष्टव्यः, ततश्च इतिप्रधानभावस्य—एवंभूतप्रवराध्यवसायस्य देहिनः, किंभूतं तीर्थकरत्वप्रार्थनमित्याह—तस्मिन् धर्म-
देशनादिजिनानुष्ठाने प्रवृत्तिस्वरूपं प्रवर्तनस्वभावं । ननु तीर्थकरोऽहं भवेयमित्येतस्य प्रार्थनस्य तीर्थकरवृत्तिकत्वात् कथमिदं धर्म-
देशनाप्रवर्तनस्वभावमित्यत आह—अर्थपस्या-न्यायतः, यद्यपि तत्प्रार्थनं साक्षात्तीर्थकरत्ववृत्तिकं तथाप्यर्थोपन्याय धर्मदेशनादा-
येव वर्तते, तीर्थकरत्वप्रार्थनाद्वारेण धर्मदेशनादिजिनानुष्ठानस्यैव हितादिविशेषणस्य प्रार्थितत्वादिति तीर्थकरत्वप्रार्थनमदुष्टं—न
दुष्पणवदिति गाथाद्वयार्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ अथ प्रणिधानवक्तव्यतामुपसंहरन्नुपदेशमाह—कृतं—अलं अत्र—प्रणिधानवक्तव्यतायां,

कथमित्थ पसंगेणं पूजा एवं जिजाण कायब्ध्या । लद्धण माणुसत्तं परिसुद्धा सुत्तनीतीए ॥ ४० ॥

पूजापै कायवत्तो पडिक्कुट्ठो सो य पेय पुज्जाणं । उवगारिणित्ति तो सा परिसुद्धा कह णु होइत्ति ? ॥ ४१ ॥

प्रसङ्गेन-प्रसङ्गायावभणितेन । पूजा-अर्चनं । एवं-उत्तेन कालाचारानुप्रकारेण जिनानां-अर्हतां कर्तव्या-विधेया लब्ध्या-प्राप्य मानुपत्तं-नारत्नं, मानुषाणां विशेषेणोपदेशार्हत्वात् प्रायो यथोपदिष्टकारकत्वाच्च लब्ध्वा मानुषत्वमित्युक्तं, न पुनर्देवत्वाविव्यवच्छेदार्थे । क्रिन्धिऽसावित्याह-परिशुद्धा-निर्दोषा । सा च स्वप्रतिभासेनापि स्यादत आह-सुत्तनीत्या-आगमन्यायेन । इति गाथार्थः ॥ ४० ॥ 'परिशुद्धा पूजा कर्तव्ये'त्युक्तं, तत्र च तत्परिशुद्धतामसं भावयतः परस्य मतमादर्शयन्नाह-'पूजे'त्यादि, पूजायां-जिनार्चने कायमधः-पृथिव्यादिजीवनिष्कायहिंसा भवति तत्क्रयमसौ परिशुद्धेति । अथ कायवधो न दूषणमित्यत आह-'पडिक्कुट्ठो सो य'त्ति स च पुनः-कायमधः प्रतिकुट्टो-निरारितो विधेयतया जिनैः, यदाह-"सब्बे जीवावि इच्छंति, जीविं न मरिज्जिउं । तम्हा पाणमहं पोरं, निगंथा वज्जवंति णं ॥ १॥" इति । तथा प्रतिषिद्धकायवधद्वारेणापि पूजा विधीयमाना परिशुद्धा भवेद्यद्युपकारस्तथा पूज्यानां स्यात्, न चामाचित्येतदाह-नैव पूज्यानां-जिनानां उपकारिणी-उपकरणशीला, वीतरागद्वया तेषां परितोषा-विधायकत्वात्, इतिशब्दो दूषणवक्तव्यतासमाप्तौ । 'तो' इति यस्माद्धूपणोपेतं तस्माद्धेतोः सा पूजा परिशुद्धा-अनवद्या कथं ?-केन प्रकारेण, न कथञ्चिदित्यर्थः, 'सु' इति विवर्के, भवति-जायते । इतिशब्दः परमतसमाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ इहोत्तरदानायाह-'भण्णई'त्यादि, भण्यते-अभिधीयते, नमाधिरिति गम्यं, जिनपूजायां कायवधो-जीमनिष्कायहिंसा यद्यपीति परवचनाभ्युपगमे भवति-जायते गुणशब्दः पादपूरणे कथञ्चिन्-केनचित्प्रकारेण, यतनाविशेषेण पवर्तमानस्य सर्वथापि न भवतीत्यपि दर्शनार्थं कथञ्चिद्ग्रहणं ।

भणइ जिणपूयाए कायवहो जतिवि होइ उ कहिचि । तहवि तई परिसुद्धा गिहीण कूवाहरणजोगा ॥४२॥
 असदारंभपवत्ता जं च गिही तेण तेसि विन्नेया । तन्निव्वित्तिफलचिय एसा परिभावणीयमिणं ॥४३॥
 उचगाराभावम्मि वि पुज्जाणं पूजगस्स उवगारो । मंतादिसरणजलणाइसेवणे जह तहेहं पि ॥ ४४ ॥

तथा यद्यपि चासौ प्रतिपिद्ध इत्येतदिह स्थाने द्रष्टव्यं तथापि तदपि (तदपि) 'तई'तका सा जिनपूजा परिशुद्धा-निवद्या, केषां?—
 गृहिणां, न तु साधूनां, यतः—“अधिकारिवशात् शास्त्रे, धर्मसाधनसंस्थितिः । व्याधिप्रतिक्रियातुल्या, विज्ञेया गुणदोषयो” ॥१॥
 रिति कथं परिशुद्धेत्याह—कूपोदाहरणस्य—अवटखननज्ञातस्य योगः—संबन्धो दाष्टान्तिकयोजनं कूपोदाहरणयोगः तस्मादिति । उदा-
 हरणयोजनं चैवं—यद्विशिष्टगुणान्तरसंपादकं तदीपहोपदुष्टमपि परिशुद्धमवसेयं, यथा श्रमतृष्णाकर्दमलेपादिदोषयुक्तं जलोद्गमसं-
 पाद्याकालतृष्णाच्छेदादिमहागुणयुक्तं कूपखननं, विशिष्टकर्मश्रयादिगुणसंपादिका च जिनपूजा । इति गाथार्थः ॥४२॥ समाधाना-
 न्तरमाह—‘असदे’त्यादि, असदारंभप्रवृत्ताः—प्राग्युपमर्दनहेतुत्वेनाशोभनकृष्यादिव्यापारप्रसक्ताः यद्—यस्माद्धेतोः चशब्दः
 समुच्ये गृहिणो—गृहस्थाः तेन हेतुना तेषां—गृहिणां विज्ञेया—ज्ञातव्या तन्निवृत्तिफलैव—देहदेहादिनिमित्तजीवोपमर्दनरूपाशुभारंभ-
 निवृत्तिप्रयोजनैव, भवति हि जिनपूजाजनितभावविशुद्धिप्रकर्षेण चारित्रमोर्हन्नीयश्रयोपश्रमसद्भावात् कालेनासदारंभेभ्यो निवृत्तिः,
 तथा जिनपूजाप्रवृत्तिकाले वाऽसदारंभाणामसंभवात् शुभभायसंगवाच्च तन्निवृत्तिफलाऽसौ भवतीत्युच्यते । एषा जिनपूजा ।
 परिभावनीयं—पर्यालोचनीयं इदं—जिनपूजाया असदारंभनिवर्तनफलत्वं भवन्निरपि येनावबुध्यते तथैव प्रतिपद्यते । इति गाथार्थः
 ॥ ४३ ॥ अथ यदुक्तं ‘नैव पूज्यानामुपकारिणी’ति तत्समाधानार्थमाह—‘उचे’त्यादि, उपकाराग्राहोऽपि—कृतकृत्यत्वेनानन्दाद्यप-

देहादिनिमित्तं पि दृ जे कायचरमि तद् पयदंति । जिणपूयाकायवद्दंभि तेसिमपवत्तणं मोहो ॥ ४७ ॥

सुत्त'मणिपण विहिणा गिहिणा णिव्वाणमिच्छमाणेण । तम्हा जिणाण पूजा कायज्ज्वा अप्पमत्तेणं ॥ ४८ ॥
कारसापंभेऽपि, आत्तामुपकारमद्वावे, केषामित्याह-पूज्यानां-पूजाहणां जिनानां पूजकस्य-अर्चकस्य उपकारः-पुण्यनन्धारि-
लक्षणो गुणो भवति, एतदृष्टान्तेन समर्थयत्याह-मंत्रादिमारणं च-मंत्रविद्यास्यानं ज्वलनादितेयनं च-वद्विनीरप्रमृत्तिसंश्रय इति
समाहारद्वन्द्वोऽनन्तमिन् यथा-येन प्रकारेण तेव्यस्यानुपकारेऽपि तेयकस्योपकारस्तथा-तेनैव प्रकारेण इहापि-पूजाविषयेऽपि पूज-
कस्योपकारो भवति । इति गाथायैः ॥४८॥ पूजायां कायघो मयतीति मन्यमानास्तद्वीरुतया वत्र ये न प्रवर्तन्ते तदुपलंभनार्थमाह-
'देहे'त्यादि, देहादिनिमित्तमपि शरीरगुणप्रकलत्रप्रभृत्यर्थमपि, न केवलं घर्मार्थमेव, दृष्टन्दो वाक्यालङ्कारं, ये गृहिणः कायपथे-
जीरानिहायद्वितायां तथा-तेन प्रकारेण हलशकटसेटनादिना प्रवर्तन्ते-व्याप्रियन्ते जिनपूजार्थं कायघो-हिमा जिनपूजाकायपथस्त-
मिन् तेषां गृहिणां अप्रवर्तनं-अप्रवृत्तिः मोहो-मूढता । अप्रवर्तने (तदप्रवृत्तेः) मोहकार्यत्वात्, न हि मोहं विना सात्मीभूतजीरणात्-
तया विशिष्टदयार्जितस्य गृहिणो विशुद्धभावनियन्धनतया बोधिलाभादिगुणकारणत्वेन जीरक्षानियन्धनतया दयैरूपायां
रावरेणां च निर्माणायन्-यकीजभूतायां जिनपूजायामप्रवृत्तिः स्यात्, मोहस्थैश्च हि तत्प्रवृत्तिविषयवृत्त्वात् । इति गाथायैः ॥४९॥
अथ पूजाविधिमपरांरस्तद्विषयगुणदेशमाह-'सुत्ते'त्यादि, यद्यमणिनेन-आगमोक्तेन विधिना-विधानेन, पूजा कर्तव्येति
संगन्धः, केनेत्याह-गृहिणा-गृहस्थेन, गाधोत्तपि कारितान् । क्रियेधेनेत्याह-निर्वाणं-निर्वृत्तिमिच्छता, निर्वाणव्यतिरिक्तस्य
फलस्योपायान्तरैणापि तुल्यमत्वात्, 'तम्ह'णि तस्मात् जिनानां छवत्त्यत्वेनानुपकारेऽपि पूजकस्योपकारो भवति, तथा जिन-

एकं पि उदयगविद् जह पदिनत्तं महासमुद्गमि । जायह अकलयमेवं पूयां जिणगुणसमुद्देशु ॥ ४७ ॥
उत्तमगुणनहुमाणो पयमुत्तमसत्तमज्झयारम्मि । उत्तमधम्मपसिद्धी पूयाएँ जिणवरिदाणं ॥ ४८ ॥

पूजायामप्रयत्नं मोहादेव, तस्माद्भूतोः जिनानां-अर्हतां पूजा-अर्चनं कर्तव्या-विधेया अप्रमत्तेन-अप्रमादवता प्रमादपरिहारे-
जेतियाग्व । इति गाथार्थः । ४६ । अथ कसादेवं पूजा विधेयेत्युपदिश्यते ? , उच्यते, महाफलत्वात्, एतदेवाह-
'एक' मित्थमदि, 'एकं पी'ति प्राकृतत्वेन एकोऽपि, आस्तामनेकः, उदकविन्दुः-जललवः यथेति दृष्टान्तोपदर्शनार्थः प्रक्षिप्तो-
निःसृष्टः महाममुद्रे-स्वयंपूरमणादिदृष्टसागरे जायते-भवति अक्षयः-अप्रणाशी, विपुलजलनिलीनतया शोषाभावात्, एवमिति
दाष्टान्तिहोपनयनार्थः, पूजा-अर्चना, केचित्वाह-जिनाश्च ते गुणानां-गुणरत्नानामाधारत्वेन प्राचुर्येण च समुद्रा इव समुद्रा-
श्चेति जिणगुणगमुद्रास्तेषु फलापेक्षयाऽक्षया भवति । इति गाथार्थः ॥ ४७ ॥ पूजामेव पुरस्कुर्वन्नाह-उत्तमे'त्यादि. उत्तम-
गुणेषु-प्रधानगुणेषु जिनेषु वीतरागत्वादपि वा जिनगुणेषु बहुमानः-पथपात उत्तमगुणबहुमानः, स जिनपूजया भवतीति
संपन्नः, पूजकस्येति गम्यं, तथा पदं-अवस्थानमृत्तमसत्त्वमध्यकारे-प्रधानप्राणिनां प्रधानाशयविशेषाणां वा जिनगणधरना-
किनरनायकादीनां मध्ये, तथोत्तमधर्मप्रसिद्धिः-प्रधानधर्मस्य पूजाकाले प्रकृष्टपुण्यकर्मबन्धरूपस्याशुभकर्मक्षयरूपस्य च कालान्तर-
क्रमेण यथाख्यातचारित्र्यरूपस्य निष्पत्तिर्भवति, अथोत्तमधर्मप्रसिद्धिः-जिनशासनप्रकाशः पूजया-अभ्यर्चनेन जिनाः-छद्मस्थ-
वीतरागास्तेषां वराः-प्रधानाः केवलिनस्तेषामिन्द्राः-तीर्थकरनामकर्मोदयवर्तित्वान्नानाविधातिशयसमेतत्वाच्च तीर्थकरा अत-
स्तेषां जिनवरेन्द्राणाम् । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ पूजा तावन्महाफलव, अथ पूजाप्रणिधानमपि महाफलमिति दृष्टान्तेन दर्शयन्नाह-

सुख्यह दुग्गङ्गारी जगगुरुणो सिन्दुवारकुसुमेति । पूजापणिहारेणं उववण्णा तियसलोगम्मि ॥ ४९ ॥

‘सुख्यह’ इत्यादि, श्रूयत-आकर्ष्यते जिनेन्द्रप्रवचने, किं तदित्याह-दुर्गतितारी-दारिद्र्योपहतयोषा जगद्गुरोः त्रिभुवननाथस्य सिन्दु-
वारकुसुमैः-निर्गुणैः करणभूतैः या पूजा-अर्चनं तत्र यत् प्रणिधानं-पूजां करोमीत्येवंविधमैकाग्र्यं तत्पूजाप्रणिधानम्, इह च
कुसुमशब्दसापेक्षत्वेऽपि पूजाशब्दस्य प्रणिधानशब्देन सह समासो देवदत्तस्य गुरुकुलमित्यादाविव न दोषायेति । तेन पूजाप्रणिधा-
नेन कारणभूतेन, पूजां विनैव भावमात्रेणैवेति हृदयं, उपपन्ना-उत्पन्ना त्रिदशलोके स्वर्गे इत्यक्षरार्थः । कथानकं पुनरेवं पूज्याः
प्रतिपादयन्ति-श्रीमन्महारीर्यमानस्वामी इक्ष्वाकुलनन्दनः प्रसिद्धसिद्धार्थपाथिवपुत्रः पुत्रीयितनिखिलभुवनजनो जनितजनमन-
श्चमत्कारगुणशायमो ग्रामाकरनगरपुरपौरपुत्रं पृथिवी विहरन्नयदा कदाचित्क्रान्दनीनामिकायां पुरि समाजगाम, तत्र चामरवरवि-
तरविरचितसमसरणमध्यवर्तिनि भगवति धर्मदेशना विदधति तथा नानाविधानवाहनसमारूढप्रौढपत्तिपरिगते सिन्धुरस्कन्धम-
धिष्ठिते छत्रच्छन्नभस्तले मागधोद्रीतगुणगणे भेरीभांकारभरितांवरतले नरपतो तथा द्विजवरवैश्यादिके पुरजने तथा गन्धधूप-
पुष्पपटलप्रभृतिपूजापदार्थव्ययकरकिंकरीनिरुपरिगते विविधसनाभरणरमणीयतरशरीरे नगरनारीनिकरे भगवतो वन्दनार्थं
व्रजति सति एकया वृद्धदरिद्रपोषिता जलेन्धनाद्यर्थं बहिर्निर्गतया कश्चिन्नरः पृष्टः-‘कायं लोक एकमुखस्त्वरितं याति ?’ तेनोक्तम्-
‘जगदेकयान्धवस्य देहिना जन्मजरामरणरोगशोकदुर्गत्यादिदुःखच्छिद्रस्य श्रीमन्महारीस्य वन्दनपूजाद्यर्थं’ ततस्तच्छ्रवणात्तस्या
भगवति भक्तिरभवत्, अचिन्तयच्च-‘अहमपि भगवतः पूजार्थं यत्र करोमि, केवलमहमतिदुर्गता पुण्यरहिता विहिता पूजाङ्गवर्जितेति’
ततोऽरण्यदृष्टानि सुधालम्ब्यानि सिन्दुवारकुसुमानि स्वयमेव गृहीत्वा भक्तिभरनिर्भराङ्गी-अहो धन्या पुण्या कृतार्था कृतलक्षणाऽह,

सम्भं णाऊण इमं सुयाणुसारेण धीरपुरिसेहि । एवं चिय कायव्वं अविरहियं सिद्धिकामेहि ॥ ५० ॥

सुलब्धं मम जन्म, जीवितफलं चाहमवाप्तेति भावनया पुलकंठकितकाया प्रमोदजलपूरुषावितकपोला भगवन्तं प्रति प्रयान्ती समयसरणकाननयोरन्तराल एव वृद्धतया क्षीणायुष्कतया च झगिति मृतिमुपागता, ततोऽसावविहितपूजाऽपि पूजाप्रणिधानोच्छसितमानमतया देवत्वपयाप्तती, ततस्तस्याः कलेवरमवनिपीठलोठितमवलोकयानुकंपापरीतान्तःकरणो लोको मूर्च्छितेयमिति मन्यमानोऽम्भसा सिषेच, ततस्तामपरिस्पन्दामवलोक्य लोको भगवन्तं पप्रच्छ—‘भगवन्नसौ वृद्धा किं मृतोत जीवतीति’ भगवांस्तु व्याजहार—‘यथा मृताऽसौ देवत्वं चावाप्ता । ततः पर्याप्तिभायमुपागत्य प्रयुक्तावधिः पूर्वभवानुभूतमवगम्य वन्दनार्थमागतः, स चायं मत्पुरोवर्ती देव इति’ । ततो भगवदभिहितमिदमनुश्रुत्य समस्तः स समवसरणधरणीगतो जनः परमं विस्मयमगमत्, यथा—‘अहो पूजाप्रणिधानमात्रेऽपि कथममरतामयाऽमाविति’ । ततो भगवान् गंभीरां धर्मकथामकथयत्, यथा—‘स्तोकोऽपि शुभाध्यवसायो विशिष्टगुणपात्रनिपयो महाफलो भवति, यतः—‘एगंपि उदगचिन्द’ गाहा, ‘उत्तमगुण’ गाहा, ततो भगवांस्तरसंचन्धिनं भाविभवत्यति करमकथयत्, यथा—‘अयं दूर्गतनारीजीवो देवसुखान्यनुभूय ततश्च्युतः सन् कनकध्वजो नाम नृपो भविष्यति, स च कदाचित्प्राज्यं राज्यसुखमनुभवन् मंडकं सर्पेण सर्पं कुरेण कुरमजगरेण तमपि महाहिना ग्रस्यमानमलोक्य भावयिष्यति—‘यथा एते मंदकादयः परस्परग्रमगाना महाहर्षुलमवशाद्विशन्ति एवमेतेऽपि जना बलवन्तो दुर्बलान् यथानलं नाधयन्तो यमराजमुवं विशन्ति’ इति भावयंश्च प्रत्येकमुद्धो भविष्यति, ततो राज्यसंपदमवधूय श्रमणत्वमुपगम्य देवत्वमवाप्स्यति, एवं भगवंपरमयाऽयोध्याया नगर्याः शक्रावतारानाम्नि चैत्ये केवलश्रियमाप्य सेत्स्यति । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ अथ मन्त्रमोक्षमहाभाष्यम्—

॥ पूयापगरणं चउत्थं सम्मत्तं ॥ ४ ॥

‘सम्म’मित्यादि, सम्यग्-यथावत् ज्ञात्वा-अनगम्य, यतोऽसम्यग्ज्ञानमज्ञानं च नोपकाराय, इममिति-इदं पूजाविधानं श्रुतानुसारेण-आगमोद्देशेन, स्वयम्प्रेक्षितस्य प्रायो व्यभिचारित्वात्, धीरपुरुषैः-बुद्धिमश्रैः, अनुद्धिमतां सम्यग्ज्ञानकरणयोरसंभवाद्, अक्षो-मनैर्वा, कुनयमतिविधुरितमानसा हि सम्यग्ज्ञानकरणयोरसमर्था एव ‘एवं चिय’ति एवमेव-आगमानुसारेणैव कर्तव्यं-विधेयं अचिरहितं-सन्ततं, अविच्छेदकरणे हि शुभाध्यवसायः प्रकृष्य लभते, ततथेष्टसिद्धिर्भवतीति, सिद्धिकामैः-मुक्तिप्राप्तिर्लपटैः, मुक्ति-प्राप्तेरनन्योपायत्वात् इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ पूजाप्रकरणविवरणं समाप्तम् ॥ ४ ॥

—*—

॥ अथ पञ्चमपञ्चाशकवृत्तिः ॥ ५ ॥

जिनपूजा प्रागुपदर्शिता, तदनन्तरं च प्रत्याख्यानं विधेयमतस्तद्विधिं बिभणिषुर्मङ्गलाद्यभिधानायाह—

नमिऊण वद्धमाणं समासओ सुत्तजुत्तिओ वोच्छं । पञ्चकम्वाणस्स विहिं मंदमहवियोहणट्ठाण ॥ १ ॥

‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-महाजीरं समागतः-संक्षेपेण, वक्ष्ये इत्यनेन संवन्धः । तथा सूत्रयुक्तिः-आगमश्रितामुपपत्ति-माश्रित्य, अथवा सूत्रं च युक्तिं चाश्रित्य, वक्ष्ये-भणिष्यामि प्रत्याख्यानस्य-नमस्कारसहितादनियमस्य विधिं-विधानं । किमर्थ-मित्याह-मन्दमतीनां-अल्पमेभत्तां विबोधनं-प्रबोधनं तल्लक्षणोऽर्थः-प्रयोजन मन्दमतिविबोधनार्थस्तस्मै मन्दमतिविबोधनार्थाय,

पक्षस्त्वाणं नियमो चरित्तथम्मो य होति एगट्ठा। मूळुत्तरंगुणविसयं चित्तमिणं धण्णिणयं सम्मए ॥१॥
इह पुण अद्धारूवं णवकारादि पतिदिणोवओगित्ति। आहारगोघरं जइमिहीण भणिमो इमं चेव ॥३॥

यतः पूर्वाचार्यैः प्रत्याख्यानविधिर्विस्तरेण महामतिसमधिगम्य एवोक्तः। इति गार्थः ॥१॥ अथ प्रत्याख्यानमेव पर्यायतो भेदतश्च निरूपयन्नाह—‘पञ्चे’त्यादि, प्रति-प्रयुत्तिप्रतिकूलतया आ-मर्यादया ख्यानं-प्रकथनं प्रत्याख्यानं? तथा नियमनं-नियमः, हेयार्थेभ्य उपरमः २ तथा चरति-मोक्षं प्रति याति येन तच्चरित्रं, तच्च तद्धर्म्येति चरित्रयर्मः, चरित्रशब्देन श्रुतस्य व्यवच्छेदः ३ चशब्दः समुच्चये, भवन्ति-वर्तन्ते, एकार्था-अभिन्नार्थाः निवृत्त्यभिधायकत्वाद्, एते शब्दा इति गम्यते। मूलानीव चारित्रकल्पद्रुमस्य मूलानि उत्तरे च तस्यैव शाखाद्यवयवत् ये गुणास्ते विषयो-गोचरो यस्य तन्मूलोत्तरगुणविषयं, तत्र मूलगुणाः-सर्वतो महा-व्रतानि देशतश्चाणुव्रतानि, उत्तरगुणास्तु मर्यतः पिण्डविशुद्ध्यादयो देशतश्च दिग्ब्रतादयः, अथोत्तरगुणा दशविधप्रत्याख्यानमनाग-तादि नमस्कारसहितादि वाऽऽगमप्रसिद्धं, अत एव चित्रं-बहुप्रकारं इदं प्रत्याख्यानं वर्णितं-भणितं ममये-प्रत्याख्याननिर्युत्तयादि-सिद्धान्ते इति गार्थार्थः ॥२॥ तदेवमनेकविधस्यापि प्रत्याख्यानस्य भणनीयतया प्राप्तौ यदेवेह विवक्षितं तदेव प्रतिज्ञानानः प्राह—‘इहे’त्यादि, इह-अस्मिन् प्रकरणे, पुनःशब्दो विशेषद्योतनार्थः, स चायं-अद्वा-कालः सैव रूपं-स्वभावो यस्य तदद्वारूपं, अद्वा-रूपतां च प्रत्याख्यानस्य तत्परिमाणभूतकालादभिन्नत्वविषय्येति। किं तदित्याह—‘नमस्काराह’चि नमस्कारसहितप्रभृति दशधा, आह च-नवकार १ पोरिसीए २ पुरिमेट्टे ३ क्कामणे ४ कठाणे ५ य। आयं विल ६ डमचट्टे ७ चरिमे ८ य अमिगहे ९ विगई १० ॥ १ ॥” ननु नमस्कारसहिताद्यपि न सर्वमप्यद्वाप्रत्याख्यानं, एकाग्रताचामाम्लादेः परिमाणकृताभिधानप्रत्याख्यानरूपत्वात्,

^१ गहणे आगारेसुं ^३ सामहृच्चेव विहिसमाउत्तं । ^४ भेए भोगे सयपालणाए अणुबंधभावे ग ॥ ४ ॥ दारगाहा ॥
यदाह—“दत्तीहिं व कवलेहिं व घरेहिं भिक्षाहिं” अहव दब्बेहिं । जो भत्तपरिचार्यं करेइ परिमाणरुद्धमेयं ॥ १ ॥” इति, तत्कथ-
मुक्तमद्वारूपं ‘नवकाराह’त्ति १, अत्रोच्यते, अद्धाप्रत्याख्यानपूर्वकं प्राय एकाग्रनादि प्रतिपद्यते तेन नमस्कारादिकं दशविध-
मप्यद्वारूपतयोक्तमिति न दोषः । अथ शेषभेदत्यागेन नमस्कारसहितादिकमेव कस्माद्द्रव्यत इत्याह—प्रतिदिने—अनुदिवरागुपयोगि-
प्रयोजनवत् प्रतिदिनोपयोगि, इति शब्दो हेत्वर्थः, प्रतिदिनोपयोगित्वमेवास्य कुत इत्याह—आहारगोचरं—अग्रनाद्याहारविषयं यतः,
आहारश्च प्रायः प्रतिदिनोपयोगीति । अथ किं यतीनामेवेदं १, नैवं, अत आह—यतिगृहिणामुभयमाधारणमित्यर्थः, अनेन च ये
श्रावकाणां नमस्कारसहितादिप्रत्याख्यानं न प्रतिपद्यन्ते तन्मतमपास्तं, तत्र चोपपत्तिः प्रागुपदर्शिता । ‘भणिमो’त्ति भणामः, इद-
मेव—अनन्तरगाथोक्ततया प्रत्याख्यानमेव, चेवशब्द एकार्थः, एकार्थ प्रत्याख्यानान्द्वयतिरिक्तस्य पदार्थान्तरस्य भणनीयतया
व्यवच्छेदार्थः इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ अथ प्रत्याख्यानविधिं प्रतिपिषादयिपुस्तद्वाराण्याह—‘गहणे’ इत्यादि—ग्रहणम्—अङ्गीकरणं तद्विषये,
विधिममायुक्तं प्रत्याख्यानं भणाम इति प्रकृतं, एनमुत्तरपदेऽपि योजना कार्या, तथा आकारेणु-प्रत्याख्यानपवादेणु ‘मामइए
चेव’त्ति सामायिक एव च-तामायिकप्रत्याख्यानं सत्यापि प्रतिपत्तव्यमेवेदमित्यादिलक्षणे विधिरिति गर्भः ‘विहिममाउत्तं’ति एतेणु
ग्रहणादिषु यो विधिः—विधानं तेन ममायुक्तं—समन्वितं यत्तत्तथा, तथा भेदे—अग्रनाद्याहारभेदे, तथा भोगे—भोजने, तथा स्वयंपाल-
नाया—आत्मनैवामेवायां, तथाऽनुबन्धो-भोजनोत्तरकालमपि स्वाध्यायादिसङ्ख्यापाराभिन्नज्ञात्प्रत्याख्यानपरिणामाविच्छेदः, प्रत्या-
ख्याताहारस्य हि स्वाध्यायादि न निर्वहति, ततो धुक्त्वाऽपि यदि तमेव करोति तदा प्रत्याख्यानेऽनुबन्धोऽवसीयत इति, तदेवमनु-

निगच्छति नरंगधीयं काले विणगण मम्मममुपउत्तो । अणुभासंतो पश्यन्थु जाणगो जाणगम्मगासे ॥८॥

रन्धस्य भावः—मत्ताऽनुषन्धमास्तप्र च, विधियमायुक्तमिति प्रकृतं, नयदः समुचये । इति डारगाथाममार्थः ॥८॥ एतामेव लेखतो व्याचिन्व्यागुग्नेहजविधिप्रतिपादनार्थं तावदाह—‘निण्हइ’इत्यादि,—गृह्णाति—प्रतिपद्यते, प्रत्याग्यानमिति प्रकृतं, स्वयंगृहीतं आत्मना प्रतिपन्नं, विरूप्यमात्रेण स्वमाश्रितया वा चैत्यस्यापनाचार्यसमं वा, कदा गृह्णातीत्याह—काले—पौरुष्यादिके आगामिनि मति, न पुनस्तदतिक्रमे, अनागतकालसंघ प्रत्याख्यानविषयत्वात्, अतीतवर्तमानयोर्निन्दामंवरणविषयत्वादिति । तथा विनयेन—वन्दनप्रदानादिना, अनेन प्रत्याग्यानस्य विनयतः शुद्धिरुपदर्शिता, यदाह—“किंक्रमस्म विमोहिं पउंजइ जो अहीणमइरित्तं । तिपिहरणोउत्तो तं जाणसु विणयभो सुद्धं ॥ १ ॥” तथा नम्यग्—रागाद्यभावेन, अनेन च मायशुद्धिरस्योक्ता, यदाह—“सणेण व होमेण व परिणामेण व न हीलियं जं तु । तं खलु भावचिमुद्धं पचक्खणं सुणेयव्वं ॥ १ ॥” उपपुक्तः—मात्रधानः, अनुपपुक्तकरणे हि तद्रव्यप्रत्याख्यानं म्यादिति । तथाऽनुभाषमाणो—गुरुवचनमनुमदन्, अनेन चानुभाषणशुद्धिरस्योक्ता, आह च—“अणुभासइ गुरु-उपणं अरुरपयंजोहिं परिमुद्धं । पजलिउछो अमिप्पुहो तं जाणऽणमासणासुद्धं ॥ १ ॥” इह च गुरुश्रिष्ययोर्भणने एतावानेव भेदः—गुरुआह—प्रत्याग्याति व्युत्सुअति च, श्रिष्यस्तु—प्रत्याग्यामि व्युत्सुअमि चेति । वस्तु वस्तु प्रति-प्रतिवस्तु, वस्तु च पुरि-मार्थगिनादि, इदं चानुभाषमाण इत्यनेन ज्ञायक इत्यनेन वा संबन्धनीयं । तथा ज्ञायको-ज्ञाता गृह्णातीति प्रकृतं, अनेन च ज्ञान-शुद्धिरस्योक्ता, ज्ञानस्य दर्शनपूर्वकत्वात् दर्शनेनशुद्धिश्च, यदाह—‘पच्चवग्वाणं जाणति कस्से जं जंमि होइ कायव्वं । मूलगुणउत्तरगुणा तं जाणसु नाणणागुद्धं ॥ १ ॥” तथा—“पणवत्त्वाणं मल्लण्णुदेसियं जं जहि जया काले । तं तह सददइ नरो तं जाणसु मददण-

एत्थं पुण पउभट्ठो विण्णेओ जाणंगेसरगओ उ। सुद्धायुद्धा पढमत्तिमा उ सेसेसु उ विभागा ॥ ६ ॥

मुद्ध ॥ १ ॥ ” तथाऽनैनं प्रत्याख्यापकलक्षण मकलमुपलक्षित, तथेद—“किङ्कमाइविहिण्णु उवओमपरो य अमउभाओ य । सविग्गाधिरपइण्णो पञ्चस्खामितओ होइ ॥ १ ॥ ” इह प्रत्याख्यापकः शिष्यः, प्रत्याख्यानो-आहार प्रत्यात्मनिषेधे गुरोः प्रयो-चनात् । तथा ज्ञायसत्काजो ज्ञातुगुरुतमीपे, अगीतायंममीपे प्रत्याख्यानग्रहणस्य प्रायो निष्कट्टत्वात्, तस्यागीतार्थतयेनाव्युत्पाद-कत्वात्, यनेनापि प्रत्यारपातुलक्षणं समलमुपलक्षितं, तथेदम्—“मूलगुणउतरगुणे देसे सव्वे य वह य सोहीण । पचमखाणविहिण्णू पवस्साया गुरू होइ ॥ १ ॥ ” प्रत्याख्याता गुरुः, शिष्यं प्रत्याहारनिषेधमारणात् । इति गाथार्थः ॥ २ ॥ ‘ज्ञायको ज्ञायकममीप’ इत्युक्त, इह च चत्वारो यद्गा भवन्तीति तदुपदर्शनायाह—‘गट्ठ’मित्यादि, अत्र ज्ञायको ज्ञायकममीप इत्यत्र ग्रहणविधेरवयवे, पुन ग्रन्थोऽस्यैव विशेषद्योतनार्थः, स ज्ञाय-चतुरूपो भज्जश्चतुर्भेदः, ज्ञानावेवमचन, चत्वारो भज्जका भवन्तीत्यर्थः, विज्ञेयो ज्ञातव्यः । निविपयोऽसावित्याह ज्ञायकः प्रतिवस्तु ज्ञाता इतरथ-अज्ञायकस्तौ गत-आश्रितौ ज्ञायनेतरगतः, तुशब्दोऽप्यारणे, तेन ज्ञायकेतरगत ण्वेति स्यात्, ते चामी-ज्ञायकममीपे ज्ञायकः १ ज्ञायकममीपेऽज्ञायकः २ अज्ञायकममीपे ज्ञायकः ३ अज्ञायकममीपेऽज्ञायकः ४ इति, एतेषां च शुद्धतरत्रिभागमाह-शुद्धाशुद्धौ-निर्दोषपदोषां त्रमेण प्रथमान्तमावेव-आद्यनरमावेव, आद्यस्य सम्यग्ज्ञानयोगाच्छुद्धतर, अन्तिमस्य तु सर्वथा ज्ञानाभावादशुद्धतर, निरतौ ज्ञानस्यैव शुद्धिहेतुतादिति, तुशब्द ण्यसार्थस्तत्प्रयोगो दर्शित एव, ज्ञेययोस्तु-प्रथमान्तिमाभ्यामन्ययो- पुनर्द्वितीयवृत्तीयोरित्यर्थः, किमित्याह-विभाषा-शुद्धशुद्धिविषये विविध भाषण, कार्येति ज्ञेयः, इदमुक्त भवति-अथश्चि शुद्धाशुद्धौ च तौ ख्याताम् । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ विभाषाभेव स्पष्टयन्नाह—‘चिइण’इत्यादी-द्वितीये

विद्वद् जाणायेतं ओहेणं तद्गम जेदुगाडंभि । कारणओ उ ण दोसो इहरा होहत्ति गहणविही ॥७॥ दा. १।
दो चेत्त गमोक्कारे आगारा छच्च पोरसीए उ । सत्तेव य पुरिमहे पक्कासणगम्मि अट्टेव ॥ ८ ॥

गुमनीपेऽप्यायक इत्येवंलक्षणे भङ्गके, न दोष इति संवन्धः, कथं?—ज्ञापयित्वा ओघेन—सामान्येन, विशेषज्ञापनस्य प्रत्याख्याना-
चमरे न तु मग्नस्यत्वात्, प्रत्याख्येयमस्मादिकमज्ञं प्रत्याख्यानप्रतिपत्तारं प्रत्याख्यायत इति गम्यं, तथा तृतीये—अज्ञायकसमीपे
ज्ञायक इत्येवंलक्षणे भङ्गके, न दोष इति संवन्धः, कथमित्याह—ज्येष्ठकः—आचार्यादिसंबन्धी वृद्धभ्राता, आदिशब्दात्तन्मातुलपितृ-
पितृव्यादिप्रदः, तत्र विषये, कारणत एव-पुष्टालंघनेनैव, गुरुणां पूज्योऽयमित्यस्य पूजा कृता भवतु, असंतोषश्चास्य परिहृतो-
ऽस्मिन्त्यादिलक्षणेन, न तु यथाकथञ्चित्, तुल्यशब्द एवक्कासार्थः, प्रत्याख्यानं प्रतिपद्यमानस्येति शेषः, न दोषो—नापराधः ‘अजा-
पगो अजाणगममासे’ इत्याद्यामङ्गरूपो भवति । अथोक्तविपर्ययमाह—इतरथा—अन्यथाऽज्ञापयित्वा प्रत्याख्यानं यच्छतस्तथाऽऽलंघना-
भावेऽप्यज्ञममीपे तद् गृह्यत इत्यर्थः भवति—ज्ञायते दोषविशेषः, इति—एषोऽनन्तरोक्तः ग्रहणविधिः—प्रत्याख्यानादानविधानमिति ।
एवमाद्यगारं निगमितम् । इति गाथार्थः ॥७॥ अथाकारेणिति द्वितीयद्वारप्रतिपादनायाह—‘दो च्चेवे’ इत्यादि, द्वावेव च, न संख्या-
न्तरं, चैवचन्द्रोऽप्यारणार्थः, नमस्कारे—भीमादिन्यायेनैरुपदलोपान्नमस्कारसहितं, नमस्कारथ—पञ्चमङ्गलरूपस्तेन सहितं—संयुतं,
नमस्कारपाठं यावद्भवति, न परतोऽपि, यत्प्रत्याख्यानं तन्नमस्कारसहितं अभिधीयते, न चेदमेव ग्रन्थिसहितं दिवत्संकेतप्रत्या-
ख्यानतयाऽस्तेन, महितशब्दोपादानेऽप्यस्य मुहूर्तमन्त्रे नमस्कारपाठमात्रेणापूर्यमाणत्वात्, मुहूर्तनमस्कारपाठाभ्यां च पूर्यमाण-
त्वात् । अयं कथं मुहूर्तोऽयमधितयाऽवधीयते?, अत्रोच्यते—अद्यामत्याख्यानत्वादस्य, अथाद्याप्रत्याख्यानत्वाऽपि कुतोऽस्य?, अत्रा-

व्युत्पत्तेः—‘उगए गूरे नमोक्तास्तद्विधं पचयस्वाह’ इत्येतत्सुत्रप्रामाण्यात्, अयमभिप्रायः—अद्वाप्रत्याख्यानमेवेदं, गूरोदमेन विशे-
 पणात्, पौकृत्यादिप्रत्याख्यानवत्, अन्यथा निर्दिशेणमेवेदमभिव्यक्तं, ग्रन्थिगहितादिवत्, यथा हि द्वा उद्गते सति—गूरोदमा-
 दारम्येत्यर्थः पौकृषीं प्रत्याख्यातीत्येवं विशेषणात्प्रथमपौकृषीत्यङ्गीयते एवमुद्गते घरे नमस्कारसहितं प्रत्याख्यातीति विशेषणा-
 त्प्रथमगृहर्तुः प्रत्याख्यानावधितयाऽवसीयते, अथातो विशेषणात्प्रथमं रावसित्वा, न गृहर्तुता, सत्यं, किं तु नमस्कारसहितादिक-
 मद्वाप्रत्याख्यानत्रयं यथोचरमाकारबुद्धिमदमिहितं, तत्र चात्यन्ताल्पाकारता अत्यन्ताल्पकालीन एव प्रत्याख्यानं संभवतीत्यतोऽनु-
 भीयते—नमस्कारसहितं हि पौकृषीतोऽल्पमिति, तच्च गृहर्तुमात्रमेव भवति, अद्वाप्रत्याख्यानलक्षणगाथायामन्यस्य पौकृषीतो लघु-
 तरस्यानभिधानात्, तथाहि—‘अद्वापचयत्वाणं जं तं काल्पमाणछेपणं। पुरिमद्गूरोरिगीहिं मुद्रुचमामद्भमासेहि ॥ १ ॥’ इति।
 आक्रियेते—विधीयेते प्रत्याख्यानभङ्गपरिहारार्थमित्याकारौ—प्रत्याख्यानापवादहेतुं भवतः, तौ च—‘उगए गूरे नमोक्तास्तद्विधं
 पचयस्वाह नञ्छिदं हि आहारं अमजं पाणं स्वाहं माहं अणत्थऽणाभोगेणं महसागारेणं चोसिस्व’ इति, तयोर्द्वे गूरे गतिः,
 गूरोर्दमादारम्येत्यर्थः, नमस्कारगदितं गृहर्तुप्रत्याख्यानं प्रत्याख्याति—प्रतिपद्यते, कथं?—चतुर्धमपि, न पुनरेकविधादिकमेव
 आहारं—अभ्यवहार्यमाश्रित्येति शेषः, अथवा नमस्कारगदितं प्रत्याख्यातिं प्रत्याख्याति, तत्र च चतुर्धमप्याहारं व्युत्पद्यतीति योगः, इदं च
 किल चतुर्धमाहारस्यैव प्रायो भवतीति संप्रदायः, रात्रिभोजनमतस्य तीरणप्रायत्वात् अस्मा, आहारचातुर्धम्यमेवाह—अशनमि-
 त्यादि, अथ च नियमभङ्गदोषम्यात्यन्तपरिहाराया कारायाह—‘भणत्थऽणाभोगेणं’ इह पञ्चम्यर्थं तृतीया, ततोऽनाभोगात्—अत्यन्त-
 विस्मृतेः अन्यत्र, तं वर्जयित्वेत्यर्थः, व्युत्पद्यतीति संसन्धः, तथा सहमाकाराद्—अतिप्रचुरिचयोगानिर्गतं न रूपान्यमेति, व्युत्पद्यतीति

वर्जयति, चतुर्विधं आहारमिति प्रक्रमः। इह च कालस्याल्पत्वेन बहुतराकाराणां प्रायोऽसंभवात् द्वावेवोक्ताविति। 'छच्च पोरसोऽण्डो'
 चि पद् पुनराकारा भवन्ति, पुरुषः प्रमाणमस्या इति पौरुषी-छाया, सा भवति यत्र कालविक्षेपे साऽपि पौरुषी, ग्रहर इत्यर्थः,
 तद्विषयं प्रत्याख्यानमपि पौरुषीत्यवस्त्यां। तुशब्दः पूरणे। ते चैवम्-पोरिमि पचक्खाइ उग्गए मूरे चउच्चिहंपि आहारं असणं
 पाणं ताइमं माइमं अण्णत्थऽणाभोगेणं सहमागारेणं पच्छण्णकालेणं दिसामोहेणं साहुवयणेणं सब्वसमाहिच्चित्तियामारेणं वोसिगइ'ति,
 व्याख्या पूर्ववत्, नवरमन्यत्र प्रच्छन्नात्कालात्, प्रच्छन्नता च तस्य यदा भवेन रजसा निरिणा वाऽन्तरितत्वात्पूरो न दृश्यते
 तदा पौरुषी पूर्णेति मत्वा भुञ्जानस्यापूर्णायामपि न भंगः, न पूर्णेति ज्ञाने तु भुञ्जानस्य भंग एव। दिग्मोहस्तु यदा पूर्वमपि पश्चिमेति
 जानाति तदा चापूर्णायामपि तस्यां मोहाद् भुञ्जानस्य न भंगः, मोहविगमादौ तु निरपेक्षतया भुञ्जानस्य भंग एवेति। साधुवचनं
 पुनरुद्घाटा पौरुषीत्यादिकं विभ्रमकारणं। तथा सर्वममाधिः-कृतपौरुषीनियमस्य समुत्पद्यतीवशूलादिदुःखस्य संजातार्तरोद्र-
 ध्यानस्य सर्वथा तद्विरासः, तस्य सर्वथा समाधेः प्रत्ययः-कारणं निमित्तं स एवाकारः प्रत्याख्यानपवादः सर्वममाधिप्रत्ययाकारः
 तस्मात् सर्वममाधिप्रत्ययाकारार्थं, समाधिनिमित्तमौपध्यादिप्रवृत्तौ न भङ्ग इत्यर्थः। 'मत्तेव य पुरिमहे'चि ससैवाकारा भवन्ति,
 पुरिमं-पूर्वं तच्च तदर्थं च-दिनस्याद्यं महद्वयं पुरिमार्द्धं, तद्वत् प्रत्याख्यानमपि पुरिमार्द्धं तत्र, चशब्दः पुनरर्थः, ते चैवम्-
 मूरे उग्गए पुरिमहं पचक्खाइ' शेषं पौरुषीवत्, नपरं सप्तमोऽयमिहाकारः 'महत्तरागारेणं' ति, तत्र मूरे उद्गते सति-द्युर्योद्रमा-
 दारभ्येत्यर्थः इत्यादि सर्वं तथैव, नपरं 'महत्तरागारेणं'ति महत्तरं-प्रत्याख्यानानुपालनलभ्यनिर्जालामापेक्षया बृहत्तरनिर्जालाम-
 हेतुभूतं पुण्यान्तरऽमाद्यं ग्लाननैत्यसंघादिप्रयोजनं तदेवाकारः-प्रत्याख्यानपवादो महत्तराकार इति, यथास्पेहं रोपादानं न पुनः-

नेमस्कारसहितादौ तत्र कालस्य बहुत्रयमल्पत्वं न कारणं संभावयाम इति । तथा 'एकासणयंभि अट्टे' चि, एकं-सकटदुपविष्टस्य
 पुताचलनतः तच्च तदशनं च-भोजनं आसनं वा उपवेशनं एकाशनमेकासनं वा, तद्वत् प्रत्याख्यानमपि तथोच्यते, एकं अशनमासनं वा
 यत्र तदेकाशनमेकाशनकं वा, तत्राप्याधेयमाकाशः स्युः, न तु संख्यानतरापन्नाः, ते चैवं-एकासणं पचक्खाइ चउच्चिदं पि आहारं
 अनणं पाणं साइमं साइमं अणत्थण्णाभोगेणसहमागारेणं सागारियागारेणं आउंटणपपाणेणं गुरुअब्भुट्टापेणं पारिट्ठात्रणियागारेणं
 महत्तरागारेणं मच्चमगाहियियागारेणं वोसिरु'चि, एकाशनकं पूर्वोक्तार्थं प्रत्यारुपाति-विधेयतयाऽभ्युपगच्छति, शेषं तथैव,
 नरं सहागारेण-गृहेण वर्तते इति सागारः स एव सागारिको-गृहस्थः स एवाकाशः-प्रत्याख्यानपवादहेतुः मागारिकाकाशस्तासा-
 दन्यत्र, सागारिकं वर्जयित्वेत्यर्थः, गृहस्थममथं हि माधूनां भोक्तुं न कल्पते, प्रवचनोपघातसंभवात्, अत एवोक्तं-‘छक्कायदया-
 वंतोऽपि संजओ दुछ्हं कुणति नेहि । आहारे नीहारे दुगुंछिणं पिण्डगहणे य ॥१॥’ ततश्च यदा भुआनस्य सागारिकः मपायातः
 शिरथासौ तदा स्वाध्यायादिविघातो मा भूदिति ततः स्थानादन्यत्रोपविश्य भुआनस्यापि न भङ्गः, गृहस्थापेक्षया तु यच्चक्षुषे-
 क्षितं भक्तं न जीर्यते तदादिः सागारिक इति व्याचक्षते, आकुञ्चनं च-अंघादेः संकोचनं ग्रमरणं च-तस्यैवाकुञ्चितस्य ऋजु-
 कारणं आकुञ्चनप्रमार्शनं, तत्र ह्यमहिगुना क्रियमाणे किञ्चिदागनचलनं भवतीत्यतस्ततोऽन्यत्र प्रत्याख्यानमिति, तथा गुरोः-अंभु-
 त्थानार्हस्याभ्युत्थानं-तं प्रतीत्यासनत्यजनं गुर्मभ्युत्थानं ततोऽन्यत्र प्रत्याख्यानं, तस्यावश्यं कर्तव्यत्वादिति, तथा परिष्ठापनं-
 मर्वथा त्यजनं प्रयोजनमस्येति पारिष्ठापनिक तदेवाकाशः पारिष्ठापनिकाकाशस्ततोऽन्यत्र, तत्र हि त्यज्यमानं बहुदोषसंभवात्
 आश्रीयमाणे चागमिकन्यायेन गुणसंभवाच्च तद् भुआनस्यापि न भङ्ग इति, ‘वोसिरु’चि अनेकाशनं चतुर्विधाहारं वा द्युन्मुजतीति-

सत्तेगटाणस्स उ अट्ठेवायंघिलस्स आंगारा । पंच अभत्तट्ठस्स उ छ प्पाणे चरिम चत्तारि ॥ ९ ॥

परित्यजतीति गार्थः ॥ ८ ॥ 'सत्तेगे' इत्यादि, सप्ताकारा भवन्ति एकं-अचलनेनाद्वितीयादिकं स्थानम्-अङ्गन्यासरूपमेकस्थानं तद्विषयं प्रत्याख्यानमप्येकस्थानं, एकमेव वा स्थानं यत्र तत्तथा तस्यैकस्थानस्य पुनः, तुः पुनः शब्दार्थो व्याख्यात एव, ते च यथैव-काशनं, नरमाकुञ्चनप्रसारणमिह नास्ति, एरुस्थानकस्य मुखहस्तवर्जङ्गावयवाचलनरूपत्वादिति । तथा 'अट्ठेवायंघिलम्मि आगारे'ति अष्टव, न न्यूनाधिकाः, आयामम्-अवश्रावणं अमलं च-सौवीरकं ते एव प्रायेण व्यञ्जने यत्र भोजने ओदनकुलमाप-मकुप्रभृतिरे तदायामामलं ममयभाष्योच्यते, एतद्रतं प्रत्याख्यानमपि तदेवेत्यतस्तस्मिन्नायामामले आयामामलस्य वा आकारा भवन्ति, ते चैवं-'आयंघिलं पचक्खाइ अणत्थणामोगेणं सहसागारेणं लेवालेवेणं गिहत्थसंसट्ठेणं उक्खिच्चविवेगेणं पारिट्ठावणि-यागारेणं महत्तरागारेणं सव्वममाहिच्चियागारेणं वोसिरइ', व्याख्यानं सर्वं प्राग्वत्, नवरमायामामलं प्रत्याख्याति-तदेव मया भोक्तव्यमिति प्रतिजानीते, लेपो-भोजनभाजनस्य विकृत्या तीमनादिना वा आयामामलप्रत्याख्यातुरकल्पनीयेन लिप्तता स चालेपथ-विकृत्यादिना लिप्तपूर्वस्य भोजनभाजनस्यैव हस्तादिना संलेखनतो निर्लेपतेति लेपालेपं तस्मादन्यत्र, भाजने विकृत्याद्य-वयममद्भावेऽपि न भङ्ग इत्यर्थः । तथा उत्क्षिप्तस्य-शुष्कौदनादिभक्ते निक्षिप्तपूर्वस्यायामामलप्रत्याख्यानवतामयोग्यस्य द्रव्यस्य विवेको-निःशेषतया पृथक्करणमुद्धरणमुत्क्षिप्तविवेकस्तस्मादन्यत्र प्रत्याख्यानं, भोक्तव्यद्रव्यस्याकल्पनीयद्रव्येण संस्पृशेऽपि न भङ्ग इति भावः । तथा शुद्ध्यस्य-भक्तदायकस्य संवन्धि संसृष्टं-विकृत्यादिद्रव्येणोपलिप्तं करोटिकादिभाजनं तद्द्रव्यस्य संसृष्टं ततोऽप्यन्यत्र, विकृत्या-दिसंसृष्टभाजनेन दीपमानं भक्तभक्तलप्यद्रव्यापवभिथं भवति, न च तद् शुद्धानस्यापि भङ्ग इति भावः, 'वोसिरइ'ति अनायामामलं

व्युत्सृजतीति । तथा 'पंच अभचष्टस उ' पंच आकारा भवन्तीति प्रकृतम्, भक्तेन-भोजनेनार्थः-प्रयोजनं भक्तार्थः तन्निषेधो-
 ऽभक्तार्थः तद्विषयं प्रत्याख्यानमप्यभक्तार्थः, अथवा न चिद्यते भक्तार्थो यत्र प्रत्याख्यानविशेषे सोऽभक्तार्थस्तस्य, तुल्य-
 पुनरर्थः, ते चैवं-“सूरे उगाए अभचष्टं पञ्चखाह चउविहंपि आहारं असंजं पाणं खाहं साहं अनाभोगसहसाकारपारि-
 ण्यपनिष्कमहत्तरसर्वसमाधय इति, तत्र स्र उदने सति, स्र्योदमादारभ्येत्यर्थः, अनेन भोजनानन्तरस्यास्य निषेध उक्तः, अभक्तार्थ-
 अनप्रयोजननिषेधं प्रत्याख्याति-कृतव्यतयाऽभ्युपगच्छति, व्युत्सृजति च भक्तार्थं चतुर्विधाहारं चेति । यदा पौरुषीपुरिमाधंकाश-
 नकाभक्तार्थानां प्रत्याख्यानं त्रिविधाहारस्य प्रतिपद्यते तदा पानक्रमाश्रित्य पडाकारान् करोतीत्यत आह-“छ प्पाणे' पडाकारा
 भवन्ति पानके-पानकाहारे, ते चैते-“लेवाडेण वा अलेवाडेण वा अळेग मा चइलेण वा ससित्थेण वा असित्थेण वा कोसिरइ”
 अयमर्थः-इहान्यत्रेत्यस्यानुबुत्तेस्तृतीयायाः पञ्चम्यर्थत्वात् 'लेवाडेण व' चि कृतलेपाद्वा-पिच्छिलत्वेन भाजनादीनामुपलेपकारकात्
 खर्जुरादिपानकादन्यत्र, तद्वर्ज्यित्वेत्यर्थः, त्रिविधाहारं व्युत्सृजतीति योगः, वाग्रब्दोऽलेपकृतपानकापेधयाऽस्यावर्जनीयत्वाविशेष-
 द्योतनार्थः, अलेपकारिणेव लेपकारिणाऽप्युपवानादेर्न भङ्ग इति भावः, एवमलेपकृताद्वा-अपिच्छिलात्, अच्छाद्वा-निर्मलादुष्णोद-
 कादेर्चाहल्याद्वा-गहुलाचिलतंदुलधावनदेः ससिक्थाद्वा-असिक्थाद्वा-सिक्थयर्जात् पानकादारादिति ।
 'चरिमे चत्तारि'ति चरमः-अन्तिमः, भाग इति गम्यते, स च दिवसस्य भवस्य चेति द्विधा, तद्विषयं प्रत्याख्यानमपि चरमं, इह च
 भवनरमं यावज्जीवकं, तत्र द्विविधेऽपि चत्तार आकारा भवन्ति, ते चानाभोगसहसाकारमहत्तरसमाधिलक्षणा इति । ननु दिवमचरि-
 ममत्याख्यानं नार्थवत्, एकाग्रनक्रप्रत्याख्यानैरेव तस्य गतार्थत्वात्, नैवम्, एकाग्रनक्रं ह्यत्राकारं एतच्च चतुर्त्वाकारं, तत आका-

पंच चउरो अभिगगहि णिन्विइए अट्ट णव य आगारा । अंप्पाउरणे पंच उ हवंति सेसेसु चत्तारि ॥१०॥

णवणीओगाहिमए अइवदहिपिसियवयगुले चेव । णव आगारा तेसि सेसदवाणं च अट्टेव ॥ ११ ॥

राणा तत्रैररुणारगार्थं रूपांतदिति, अत एवैकाग्रनादिकं देवसिक्केभ्यः भवति, रात्रिभोजनस्य विशेषतः त्रिविध त्रिविधेन याव
जीवतया प्रत्याग्यातत्वात्, गृहस्थापेक्षया पुनरिदमादित्योद्गमनं, दिवसस्याहोरात्रपर्यायतयाऽपि दर्शनात्, तत्र च येषां रात्रि-
भोजननियमोऽस्ति तेपामपीदं मार्थकं प्रायो भवति, रात्रिभोजनव्रतस्य तदीयस्य बह्वाकारत्वादेतस्य चाकारसंक्षेपरूपत्वादिति, यदा
तु रात्रिभोजनव्रतं दुष्फलभयाद्याकारवर्जितं चतुर्विधाद्वारविषयं च प्रतिपन्नं भवति तदा गृहस्थानामपीदं देवसिक्केभ्यः । इति
गायार्थः ॥ ९॥ 'पंच चउरो' इत्यादि, 'पंच चउरो'ति पञ्च चत्वारो वाशब्दस्य विकल्पार्थस्य लुप्तस्येह दर्शनात्, अभिग्रहे
आमारा भवन्तीति योगः । निर्गतं विकृतेः-दुग्धादिकाया इति निर्विकृतिकं भोजनं तद्विषयं प्रत्याख्यानमपि निर्विकृतिकं, तत्राष्टौ
नम वा, चग्रन्दो वाशब्दार्थः, आमारा-अपवादा भवन्ति, विकृतिविशेषापेक्षेयति । पञ्च चत्वारो वेति यदुक्तं तस्य विभागदर्श-
नायाह-अमावरणं-आवरणनिषेधः तद्विषयोऽभिग्रहोऽप्यप्रावरणं तत्र पञ्च भवन्ति, तुशब्दः पुनरर्थः, तस्य च प्रयोगो दर्शयिष्यते,
भवन्ति-जायन्ते, जेपेपु पुनः-अप्रावरणादन्येभ्यमभिग्रहेषु दण्डकप्रमार्जनादिविषयेषु चत्वार इति, तत्र प्रावरणाभिग्रहेऽनाभोगसहसा
कारणोत्पदुष्माकारगहतरसमाधिन्धुणाः पञ्च भवन्ति, जेपेपु पुनरेत एव चोत्पदुष्माकारवर्जितत्वात् भवन्तीति गायार्थः ॥ १०॥
अथ यदुक्तं 'निन्विइए अट्ट नम य आगारे'ति तद्विभागदर्शनायाह- 'णवणीओ' इत्यादि, नमनीतं च-ग्रधुणं अवगाहेन-स्नेह-
योलनेन निर्वृत्तमांसाहिमं तदेवामगाहिमकं-पक्वान्नं तचेति नमनीतावगाहिमकं तत्र, तथा अट्टेव-कटिनं यदधिपिशितघ्रागुल

प्रतीतस्वरूपं तत्तथा, समाहारद्वन्द्वगर्भकर्मधारयपदमिदम् । तथा द्रवदधिपिशितवृत्तगुडमेव, चैशब्दौ समुचयावधारणार्थौ, दर्शित
 एव चानयोः प्रयोगः । किमित्याह-नवाकारा भवन्ति, एतेषूत्थितविवेकस्य संभवात्, तथाहि-भक्तस्योपरि नमनीतं दधियपिशि-
 तादीनि चाद्रवं मुक्तं तदुत्क्षिप्यमाणं कठिनत्वेन सर्वथा विवेचयितुं शक्यमतस्तत्संसृष्टमपि भक्तं भुजानस्य उक्खितविवेगेणमित्ये-
 तदाकारयलान्न भङ्गः, एवं तावदाकारनवकसंभव उक्तः । अथ तदष्टकसंभवमाह-तेषां दध्यादीनां विकृतिविशेषाणां पूर्वमद्रव-
 शब्देन विशेषितत्वादिक द्रवाणामिति विशेषणं द्रष्टव्यं तथा शेषाः-आगुक्तनयनीतादिव्यतिरिक्ता विकृतिविशेषास्तो च ते द्रवाश्च-
 श्रुथा भोजने निक्षिप्ताः सन्तः सर्वथा विवेक्तुमशक्याः शेषद्रवाः तेषां शेषद्रवाणां-मद्यादीनां चशब्दः समुचये, संबन्धिनि
 प्रत्याख्यान इति गम्यते, किमित्याह-अष्टैव, न तु नव, भग्नत्याकाराः । इह च विहृत्यन्तरप्रत्याख्यानपि निर्विकृतिरमुच्यते,
 तेन यो मद्यद्रुग्धतैलादीनां प्रत्याख्यानं करोति तस्योत्क्षिप्तविवेकोच्चारणं नार्थयत्, दध्यादिप्रत्याख्यातुः पुनरर्थयत्, तद्विवेकस्य
 संभवादिति भावना, इदं च वस्तुविचारमात्रमेव, यतो दुग्धादिकमपि प्रत्याचक्षणेनोत्क्षिप्तविवेक उच्चारणीय एव, भगवतीयोग-
 काहिना गृह्यसंसृष्टादिनदिति, अन्ये त्वाहुः-वचनप्रामाण्यान्नोच्चारणीय एवेति, एते चैवं-“निन्विगदयं पञ्चकखाद अण्णत्तअण्णा-
 मोणेणं महमगारेणं लेवालेवेणं निहत्यसंसट्ठेणं उक्खितविवेगेणं पडुच्चगक्खिक्खणं पारिट्टात्रणियागारेणं महत्तरागारेणं सच्चसमाहिन्व-
 च्चियागारेणं वोसिह” व्यक्तं, नवरं गृह्यसंसृष्टस्य निर्विकृतिरूपं प्रति विशेषव्याख्यानमिदं-गृहस्थेन स्वप्रयोगनाय दृग्धेन संसृष्ट ओद-
 न्तः-दुग्धेयदि तमतिक्रम्योत्कर्षतत्त्वार्थबुलानि यावदुपरि वर्तते तदा तद् दुग्धमविकृतिः, पञ्चमाद्यहुलारं मे तु विकृतिरेव, अनेन
 न्यान्तन्त्या अपि, तत्रोक्तं-“खीरदहीवियडाणं चचारि उ अंगुलौ संसट्ठं । फाणियतेल्लघयाणं अंगुलमेगं तु संसट्ठं ॥१॥ महूपोगल्ल-

मयाणं अद्वंगुल्यं तु होइ संमटं । गुलपोगगलनवणीयं अदामलयं तु संसटं । २॥ फाणियं-काकवः, पुद्गल-मांसं, मांसं, आद्रांमलकं तु पीलुमयूर इति गम्प्रदाय इति । 'पडुचमखिएणं'ति प्रतीत्य-सर्वथा रूक्षं मण्डकादिकमपेक्ष्य अधिकृतं-स्नेहितं, ईप्लौकुमार्योत्पादनात् अधिकृतमिव यद्वर्तते तत् प्रतीत्यप्रक्षितं, प्रक्षणकृतविशिष्टस्वादुताया अभावाच्च अधिकृतमिव यद्वर्तते तत् प्रतीत्यप्रक्षितं, अधिकृतमिव इत्यर्थः, तस्मात्प्रतीत्यप्रक्षितादन्यत्र निर्विकृतिकं, इह च पञ्चम्यर्थे तृतीयेति, इह चायं विधिः-यद्यङ्गुलया नैलादि गृहीत्वा मण्डकादि अधिकृतं तदा कल्पते निर्विकृतिकस्य, धारया तु न कल्पते, व्युत्सृजति-विकृतिं त्यजतीत्यर्थः । इह सूत्रे- 'निविशए अट नय य आगारा' इत्येवं निर्विकृतिकस्यैव प्रत्याख्यानतया विधानेऽपि विकृतिपरिमाणप्रत्याख्यानमपि न दुष्टं, अप्रमाददृष्टिहेतुत्वात्, तथा अत एव सूत्रे 'चउच्चिहंमि आहारं' इत्येवं पाठेऽपि द्विविधाहारस्य त्रिविधाहारस्य च पौरुष्यादि-प्रत्याख्यानमदुष्टं, एवमेकाशनकस्य पौरुष्याः पुरिमार्षस्यैव च सूत्रेऽभिधानेऽपि द्वायाशनकस्य सार्धपौरुष्या अपार्धस्य च प्रत्याख्यान-मदुष्टमिति केचित्, अप्रमाददृष्ट्यांशानस्मादिष्वपि संभवात्, आकारा अपि य एवैकाशनकादिषु त एवेतरेष्वपि न्याय्याः, अश-नादिग्रन्थगाम्यात्, विकृतिपरिमाणद्विविधाद्याहारपौरुष्यादिप्रत्याख्यानेष्वेवेति । न च वाच्यमभिग्रहप्रत्याख्यानानि द्वायाशनका-दीनि ततस्तेषु चत्वार एवाकारा भविष्यन्ति, एकाशननादिमिस्तुल्ययोगक्षेमत्वात् इतरेषामिति, अन्ये तु मन्यन्ते-एवं हि प्रत्या-ख्यानमर्यादा न काचित् सात्, तत एकाशनकादीन्येव प्रत्याख्यानानि, एकाशनकाद्यशक्तस्तु सार्धपौरुषी वा यावदनुभुप्रतिग्रह-

१ यथेव निर्विकृतिकप्रत्याख्यानकारा विकृतिपरिमाणे चतुर्विधाशरपौरुष्याकारा द्विविधाहारादिपौरुष्यां तथैवैकाशनकाद्याकाराः पुनः दद्या-
 नकारादिष्वपीति तत्त्वं ।

वयभंगो गुरुदोसो थेवस्सवि पालणा गुणकरी उ। गुरुलाघवं च नेपं भम्ममि अओ उ आगारा ॥१२॥
सामहएवि हु सावज्जचागरुवे उ गुणकरं एयं। अपमायवुट्ठिजणगत्तेण आणाउ विण्णेयं ॥ १३ ॥

तमेव तदुपरि प्रत्याख्यातीति गाथार्थः ॥११॥ अथाकाराः किमर्थमिहामिधीयन्ते इति?, अत्राह—'चयभङ्गो' इत्यादि, व्रतमङ्गो-
नियमभङ्गः, किमित्याह-गुरुः-महान् दोषो-दूषणमशुभकर्मघ्नादिरूपो यस्मिन्नसौ गुरुदोषः, भगवदाज्ञाविराधनात्, तथा स्तोकस्या-
पि आकाराश्रयणतो व्रतस्य आस्तां महतः, पालना-आराधना गुणकरी तु-कर्मनिर्जरालक्षणोपकारकारिण्येव, विशुद्धकुशलपरिणामरूप-
त्वात्, तथा गुरु च-सारं लघु च-असारं तयोर्भावो गुरुलाघवं तच्च दोषं-ज्ञातव्यं भवति, केल्याह-धर्मो-चारित्रधर्मो, तथाहि-उपवासे
कृतेऽपि संजातासमाधेरोपधादिदानतः समाधिसंपादने निर्जरागुणो गुरुर्भवति, इतरथा पुनरल्प इति विमर्शनीयं, एकान्ताग्रहस्य प्रभू-
तापकाराकारित्वेनाशोभनत्वात्, यत एवं अतः-अस्मात्कारणात् तुशब्दः पूरणार्थः आकारा-अपवादाः, प्रत्याख्याने क्रियन्त इति।
इदमुक्तं भवति-कृतप्रत्याख्यानस्यापि गुरुलाघवचिन्तया समाध्याघर्थमाहारास्यावश्यं ग्रहणमुचितमतः कृतांकारत्वेनाल्पमपि व्रतं
सम्यक् पालितं भवति, अकृताकारतायां तु महदपि तद् भग्नमेव भवति, पालनाभङ्गो चार्थानर्थकरावित्याकाराः समाश्रयणीया
भवन्तीति गाथार्थः ॥ १२ ॥ उक्त आकारविधिः, अथ सामायिकविधिरभिधीयते, तस्य चैवं प्रस्तावना-ननु सामायिके सकल-
सावद्ययोगविरतिरूपे सति किमनेनाहाराग्रत्याख्यानेन?, सकलगुणानां सामायिकेनैवाक्षिप्तत्वात्, अत एव कैश्चिदुद्धुष्यते-“रागद्वेषौ
यदि स्यातां, तपसा किं प्रयोजनम्?। तावेव यदि न स्यातां, तपसा किं प्रयोजनम्? ॥११॥” इत्याशङ्क्याह-“सा न इह” इत्यादि,
सामायिके-आत्मपरिणामविशेषे, अपिशब्द उत्तरत्र संभ्रंश्यते द्रुशब्दो वाक्यालङ्कारे, किंभूते?-सावद्यत्यागारूपेऽपि-निरालस-

एतौ य अल्पमात्रो जायह एतथमिह अणुहवो पात्रं । विरतीसरणपहणे सुद्वपवितीसमिद्धकलो ॥ १४ ॥
 ण य सामादयमेयं चाडह भेयगहणे (ग्गहे) वि सव्वत्थ । समभावपवित्तिणिवित्तिभावओ टाणगमणं वा ॥ १५ ॥

पापव्यापारपरिहारस्वभावेऽपि, न केवलं देशविरतिमस्य स्वश्रुतसामायिकेऽप्येव, तुल्यवद एवकारार्थो भिन्नक्रमश्च, गुणक्रमेव-उ-
 पकारक्रमेव, एतद्-आहारप्रत्याख्यानमनन्तरोक्तं, कथमिदमेवमित्याह-अप्रमादवृद्धिजनकत्वेन-अप्रमत्तताप्रकर्षोऽप्यादकत्वात्,
 अनुभवन्ति च माधवोऽमुतोऽप्रमादवृद्धिं, तथा आज्ञातः-सर्वविदादेशात्, आदिष्टं च सर्वविदा सामायिकवतामेतच्चतुर्थीदि, तपमामा-
 देशात्, आह न-“तवहेउ चउत्थाह जाव य छम्मासिओ तवो होइ ।” विशेष-ज्ञातव्यं गुणकमिति योगः, अतः सामायिके
 सत्यपीदं युक्तमिति गाथार्थः ॥ १३ ॥ न चाप्रमादवृद्धिजनकत्वमस्यासिद्धमित्याह-‘एतौ य’ इत्यादि, इतः-अनन्तरोक्तादाहार-
 प्रत्याख्यानानात्, तुल्यवदशब्दो वा पुनरर्थः, अप्रमादः-अप्रमत्तता जायते-विशेषेण संपद्यते । काप्रमादो जायंत इत्याह-‘एत्थ’ अत्र-
 साधयोगविवित्तिरूपे सामायिके । अथ किमत्र प्रमाणमित्याह-इहाग्निं प्रत्याख्यानस्याप्रमादजनलश्रणेऽर्थे अनुभवः-स्वसंवेदनं
 प्रमाणं प्रायो-बाहुल्येन, वीतरागाणाप्रमादस्य जातत्वात् अनुपयुक्तमाधूनां वा न जायतेऽगौ प्रत्याख्याने सत्यपीत्यप्रमादविशे-
 षानुपगमाधोऽपि स्यात् एतत्स्मृचनार्थं प्रायोग्रहणं । किंविधोऽभावप्रमाद इत्याह-विरतिशरणप्रधानः-प्रत्याख्येयार्थनिवृत्तिस्मृति-
 परमः, प्रत्याख्यानजनन्याप्रमादो हि विरति स्मारयत्येव, अनेन च आन्तरं फलमप्रमादस्योक्तम् । तथा शुद्धप्रवृत्तेः-अनन्यादानुष्ठानस्य
 ममृद्धिः-संपूर्णता फलं यस्य स तथा, दृश्यते च प्रत्याख्यानजनन्याप्रमादस्तां सत्प्रवृत्तिप्रकर्षः, अनेन पुनरस्य वायं फलमुक्तम् । इति
 गाथार्थः ॥ १४ ॥ नन्विदमाहारप्रत्याख्यानं त्रिविधाद्याहारमेदेन गुणमाणमप्यारब्धत्वात्प्राप्तान्यतराहारविषयेऽभिप्रेतं भागयुक्तत्वेनेतरत्र

सामहए आगारा महद्वतरगेवि जेह पणत्ता। भणिया अस्प तरेवि हुं णवकाराइमि तुच्छमिणं ॥१६॥
समभावे चिप तं जं जाग्रह सव्वत्थ आयकहिंयं च। ता तत्थं ण आगारा पणत्ता किमिह तुच्छंति ॥१७॥

च द्वेषभावोपेतत्वेन सामायिकं वाधते, सर्वत्र तस्य निरभिष्वङ्गतास्वभावत्वादित्याशङ्क्याह—‘ण ये’त्यादि, न च—नैव सामायिकं-
समभावलक्षणं कर्मतापन्नं एतद्—आहारप्रत्याख्यानं कर्तुं वाधते—विनाशयति भेदेन—त्रिविधाहारादिलक्षणविकल्पेन ग्रहणं—प्रतिपत्तिः
भेदग्रहणं तत्रापि, न केवलं चतुर्विधाहारग्रहण एवेति प्रतिज्ञा, कुत एतदेवमित्याह—सर्वत्र—आहारादौ समभावेन—प्रत्याख्यातेतराहार-
भेदयोस्तुल्यपरिणामेन ये प्रवृत्तिनिवृत्ती—क्रमेणाप्रत्याख्यातप्रत्याख्यातार्थयोः प्रवर्तननिवर्तने तयोर्यो भावः—सद्भावः स तथा
तराहार, समभावप्रवृत्तिनिवृत्तिभावत इति हेतुः, समभावता च प्रत्याख्यातुः प्रत्याख्यातेतराहारविषये वेदनावैयायुच्यादिनाऽऽतंकोप-
समर्पितता च साहोक्तालंबेनैव प्रवृत्तेर्निवृत्तेश्च, स्थानगमने प्रतीते इव—स्थानगमनवदिति दृष्टान्तः, यथा हि समभावत एव
इति स्थानं गमनं देवतेतरपरिहारवदपि न सामायिकं वाधते एवमिदमपीति, प्रयोगोऽत्र—यत् समभागपूर्वकमनुष्ठानं तत् सामायिकं
न तादृजे, त्वानगमने इव, समभागपूर्वकं च भेदप्रत्याख्यानम्। इति गाथार्थः ॥१७॥ अथाहारप्रत्याख्यानवत् सामायिके आकाराः
किमिति नोक्त इति परमप्रमाणम् आह—‘सामहए’इत्यादि, सामायिके—सर्वविरतिरूपे आकारा—अपवादाः ‘महद्वतरगे-
वि’ आहारप्रत्याख्यानरेषु नरचरकेषु च तस्य यावज्जीवतया त्रिविधं त्रिविधेन च प्रतिपत्तेः, न-
‘मि’ आहारप्रत्याख्यानरेषु प्रवृत्तेः, महत्तत्त्वं च तस्य यावज्जीवतया त्रिविधं त्रिविधेन च प्रतिपत्तेः, न-
‘मि’ आहारप्रत्याख्यानरेषु प्रवृत्तेः, महत्तत्त्वं च तस्य यावज्जीवतया त्रिविधं त्रिविधेन च प्रतिपत्तेः, न-
‘मि’ आहारप्रत्याख्यानरेषु प्रवृत्तेः, महत्तत्त्वं च तस्य यावज्जीवतया त्रिविधं त्रिविधेन च प्रतिपत्तेः, न-

तं गच्छ निरभिस्संगं समयाए सञ्चभावविसयं तु । कालावहिमिव परं भंगभयां णावहित्तेण ॥१८॥

ङ्कारार्थः, नमस्कारादौ-नमस्कारसहितपौष्ठीप्रभृतिरुक्तं तदेवं तुच्छम्-असारमिदं नमस्कारसहितावाकाकारभणने सति सामायिके तदभणनं, युक्तिरहितत्वादिति भावार्थः ॥१८॥ अत्रोत्तरमाह—‘समभावे’इत्यादि, समभाव एव-रागादिविहितवैषम्यविरहित-परिणाम एव सति, नान्यथा, तत् सामायिकं यद्-यस्मात् जायते-भवति, किंविषये समभावे इत्याह-सर्वत्र-सर्वेषु पदार्थेषु शत्रु-भिरादिषु, अनेन द्रव्याप्याश्रित्य सामायिकमुक्तं, अथ कालतस्तदेवाह-यावत्कथि-यावत्कीविकं चशब्दः समुच्ये, तज्जायत इति उच्यते, तत्-तस्मात्प्रमाणद्वयात् तत्र सामायिके नाकारा-नापवादाः प्रज्ञप्ताः-प्ररूपिताः, जिनैरिति गम्यम् । ततश्च किं, न किञ्चिदित्यर्थः, इह-आकारविचारे तुच्छ-असारः, युक्तियुक्तत्वादिति, अयमत्र भावार्थः-सामायिके आकारा न युक्तास्तस्याजन्म सम-भावरूपत्वात्, तथाहि-यदि गुरुलाघवालोचनतो ग्लानाध्यास्यायां प्रशस्तालम्बनः काचित्प्रतिषेधां करोति तदा तस्य समभाववस्थि-तत्वेन सामायिकस्याबाधितत्वात् किं महत्तराकारादिकाकारकरणेन?, यदि च मामायिरूपप्रतिपत्तिकाले सर्वं सावद्यं योगं प्रत्याख्यामि अन्यत्र वैरिप्रतीकारादेरित्येवं साकारं पण्यासादि यावदित्यवधिविशेषपद्धा प्रत्याख्याति तदा वैरिकादिषु पण्यासादिपरतश्च सम-भावाभावात् सामायिकं नास्त्येवेत्याकारकरणमनर्थकमित्येवं सामायिक आकारभाव इति भावार्थः ॥ १७ ॥ एतदेव सामायिकस्य सर्वार्थनिरभिष्वङ्गत्वं यावत्कथि-रुक्तं च स्पष्टयन्नाह—‘तं खलु’इत्यादि, तत्-सामायिकं खलुवधारणे भिन्नक्रमश्च निरभिष्वङ्गमेव-निराशंसमेव तथा ममतया-इष्टानिष्टार्थेषु तुल्यतया हेतुभूतया सर्वभावविषयं-समस्तस्तुगोचरमेव, कचिदुच्यते ‘सञ्चभावविसयं-ति’ चि उत्र निरभिष्वङ्गमेव तत् सप्ततया सर्वभावाविषयमितिकृत्वेति व्याख्येयम्, अनेन ‘ममभावे चिप तं जं जायइ सञ्चत्थे’ति

मरणजयञ्जयसियसुहृद्भावतुल्यमिह हीणणापुण । अववायाण ण विसओ भावेयव्वं पयत्तेण ॥१९॥
पत्तो चिय पडिसेहो दढं अजोग्गाण वण्णिओ समए । एयस्स पाहणोऽवि हु वीयंति विही य अइसइणा ॥२०॥

भावितम् । ननु चास्य कथं निरभिन्नङ्गत्वं, जीवनं यावदेव निवृत्तिभावेन तत्परतोऽभिन्नङ्गभावात् ? अत्रोच्यते, कालावधावपि-
याज्जीवतयेत्येवभूतमर्थ्यादायामपि, किंभूते कालावधावित्याह-परमिति-जीवनात्परतः भङ्गभयात्-प्रतिज्ञाग्रशभीत्या, कृते सतीति
शेषः, नावधित्वेन-न पुनर्मर्यादात्वेन, परतः सावधं करिष्यामीत्येवंरूपेणेति शेषः, निरभिन्नङ्गमेव तदिति प्रकृतम्, अनेन च
'आवकहिंयं' ति भावितम् । इति गाथार्थः ॥१८॥ अथ निदर्शनतः सामायिकमाकाराणामविषय इति दर्शयन्नाह--'मरणे'त्यादि,
मर्तव्यं वा मया जयो वाऽऽप्ताव्य इत्युल्लेखेन रणावसरे मरणजयौ-मृत्युरिषुविजयावध्यवसितौ येन सुभटेन स तथा तस्य यो
मायः-अध्यवसायः तस्य सदृशं-तुल्यं यत्तत्तथा इह लोके हीनज्ञातेन-तुल्योदाहरणेन, हीनता चास्य तज्जेतव्यस्यैकमविक-
त्वात्, रागादिनैरिचारविधुरितान्तःकरणत्वात्, पराणकाररूपरायणत्वात्, मामाधिकृततश्चैतद्विपरीतत्वात्, तदेकाध्यवसायता-
मात्रेणैव च साधर्म्यात् । यत्तद्वैयमनोऽप्यवादानो-आकाराणां, न विषयो-न गोचरस्तथाविधैररूपत्वात्, भावयितव्यं-भावनीयमेतत्
प्रयत्नेन-आदरेण, न ह्युपादेयविशेषे उपायविशेषतः प्रयत्नमान आशङ्क्यान् भवति । इति गाथार्थः ॥१९॥ यत एवेदमित्यं महत्तरमत
एवाह--'एत्तो चिये'त्यादि, यत एवेदं सुभटभावतुल्यमत एव कारणात् प्रतिषेधो-मिगारणा दानं प्रति दृढं-अत्यर्थं अयोग्यानां-
नुत्तरमन्त्रतया सुभटभावनर्जितानाम् (भावतुल्यभाववर्जितानां) वर्णितः-अभिहितः समये-सिद्धान्ते, कस्य प्रतिषेध इत्याह-एतस्य
नान्यविकस्य । ननु यद्ययोग्यानमेतद्दाननिषेधो वर्णितस्तदा कथं भगवता महावीरेण अन्मान्तरविदारितसिंहजीवाभीरस्य सामायि-

तस्स उ पवेसणिग्गमवारणजोगेसु जह उ अववाया । मूलावाहाए तहा णवकाराइम्मि आगारा ॥२१॥
 ण य तरस तेसुवि तद्वा णिरभिस्संगो उ होइ परिणामो । पडियारल्लिगस्सिद्धो उ णियमओ अपणहारूवो ॥२२॥

कप्रतिपातनतोऽपि सामायिकदानविधिरादिष्टो गौतमस्येत्याशङ्कयाह—पातिनोऽपि—अवश्यं सामायिकात्प्रतिपतनशीलस्यापि, आस्ता-
 मितरस्य हुशब्दोऽलङ्कारार्थः वीजमिति—श्रुक्तिप्राप्त्यवन्ध्यकारणमयं सामायिकविधिरस्य भविष्यतीतिकृत्वा विधिश्च—सामायिक-
 दानप्रवर्तनं च, वर्णित इति प्रकृतं, अतिशायिना—केवललिना भगवता महावीरेण, अतो विशिष्टतरोपकारहेतुत्वं विज्ञाय केवललिना
 तद्विधेः कृतत्वाच्च तत्र भङ्गदोषः, प्रकृत्यैव तस्य भावात्, गुणस्यैव तत्राधिकत्वात्, मारणान्तिकसन्निपाते स्मृतिकार्योपपन्नत्वान्नवत् ।
 इति गार्थार्थः ॥ २० ॥ ननु यदि सुभटभावतुल्यत्वात् सामायिके नाकारा भवन्ति तदा सामायिकत्वतो नमस्कारसहितादावपि ने
 न युक्ताः, सुभटभावतुल्यभाववाधकत्वात्तेषामित्याशङ्क्याह—‘तस्स उ’ इत्यादि, तस्य तु—तस्यैव सुभटस्य प्रवेशश्च—संग्रामे जया-
 धिनः प्रवेशनं निर्गमश्च—तत एव जयाधिने एव निर्गमनं वारणं च—विशिष्टावसरप्राप्तये प्रहरतः स्ववलस्य शत्रोर्वा निवारणं योगश्च—
 तस्यैव प्रयोगो—व्यापारणं प्रवेशनिर्गमवारणयोगः प्रवेशनिर्गमवारणयोगः प्रवेशनिर्गमवारणयोगा अवस्तेषु
 वैरिनिराकरणोपायभूतेषु सामायिकसिद्धयुपायभूतनमस्कारसहितादिकल्पेषु यथा तु—यथैव अपवादा—आकाराः तत्कारणभजना-
 लक्षणा महत्तराकारादिकल्पा भवन्ति, कथमित्याह—मूलावाधया—मूलभूतस्य मतेर्व्यं जयो वाऽवाप्तव्य इत्येवंलक्षणस्य अभ्यवसाय-
 स्याविचलिततया तथा—तेनैव प्रकारेण नमस्कारादौ—नमस्कारसहितादौ प्रत्याख्यानं आकारा—अपवादा महत्तरादिलक्षणा मूला-
 वाधया सुभटभावतुल्यसामायिकावाधया भवन्तीति गार्थार्थः ॥ २१ ॥ मूलावाधायामेव स्पष्टयञ्कार—‘ण य’ इत्यादि, न च—नेन

ण य पढमभाववाधाय मो उ एवंपि अवि य तस्सिद्धी । एवं चिय होइ दढं इहरा वामोहपायं तु ॥२३॥
उभयाभावेऽवि कुतोऽवि अगमो हंदि एरिसो चेय । तत्काले तत्भावो चित्तत्वओचसमओ जेओ ॥२४॥

तस्य सामायिकरतः सुभटस्य च, तेनपि-अपवादेष्वपि सत्सु, आत्मानन्यत्र, तथा-तत्प्रकार इष्टानिष्ठार्थतुल्यत्वारूपो जीवितानपेक्षश्च
निरभिष्वङ्गस्तु-निराशंस एव सन् भवति-जायते परिणामः-अप्यवसायोऽन्यथारूप इति योगः, किञ्चित्तोऽभावान्यथारूपः-प्रतीकारः-
प्रायश्चित्तप्रतिपत्तिरूपः, सुभटपक्षे तु शरणाश्रयेणारूपः स एव लिङ्ग-चिह्नं तेन सिद्धो यः स तथा, तुशब्दः पूरणार्थः, नियमाद्-
अवश्यंभावेन अन्यथारूपः-सामिष्वङ्ग इत्यर्थः, इदमुक्तं भवति-यदि सामायिकरतो गृहचराद्याकारेषु सत्सु सामिष्वङ्गः परिणामोऽभ-
विष्यत्तदा तच्छब्दये श्रायश्चित्तमकरिष्यत्, न चैवं, तत्तत्साक्षात्कारेष्वपि सत्सु निरभिष्वङ्ग एव परिणामः, अतः साभूक्तं-मूलावाधया ।
इति गाथार्थः ॥ २२ ॥ अपवादश्रयणेष्वपि न मूलभाववाधा भवतीत्येतदेव सविशेषं दर्शयन्नाह-‘ण ग’इत्यादि, न च-नैव
प्रथमभावव्याप्यात-आद्याध्यवसायवाधा प्रत्याख्यानपक्षे सामायिकरवाधा सुभटपक्षे जग्याध्यवसायवाधा, ‘मो’ इति निपातः पादपूर्णे
तुशब्दः पुनरर्थः तत्संबन्धश्च दर्शयिष्यते, एवमपि-अनन्तरोक्तापवादश्रयणेष्वपि, अविचेत्यभ्युचये, तस्मिद्धिः-प्रथमभावस्य विशेषतो
निष्पत्तिः एवमेव-अपवादश्रयण एव भवति-जायते दृढं-अत्यर्थ, आकारवत्प्रत्यारूपानाश्रयणस्य तदुपायत्वात्, रिपुविजये-प्रवेशा-
दिमज्जनाया इवेति, इतरथा पुनः-अपवादतत्प्रत्याख्यानानाश्रयणे पुनः व्यामोहपायं तु-मूढताप्रत्यमेव सामायिकं सुभटस्य विज-
याध्यवसानं चा भवेत्, उपायत एव तस्मिद्धेरिति गाथार्थः ॥२३॥ ननु यद्यपि सामायिकं सुमटाध्यवसायतुल्यं तथापि कस्यापि प्राणिनः
कालान्तरे तस्य प्रतिपातः संभवतीत्यतस्तदपि सागवादेमेव कर्तुं युक्तं, अत्रोच्यते-‘उभयाभावे’ इत्यादि, उभयस्य (वर्त्तमानभव-

आहारजाहओ एस पत्थ एक्कोऽपि होति चउभेओ । असणाहजाहमेया णाणाइपसिद्धिओ जेओ ॥२५॥

णाणं सदहणं गहण पालणा विरतियुद्धि चैव एवंति । होइ इहरा उ मोहाचिवज्जओ भणियभाचाणं ॥२६॥

अथस्य भावैरिजयादपवर्गस्य च) गुभट्टदृष्टान्तापेक्षया तु मरणरिपुविजयलक्षणस्य द्वयस्याभावः—असत्ता उभयाभावस्तत्रापि, आस्तां तदभ्रशे, कुतोऽपि—कस्यादपि परीपहानीकभयादेः अग्रतः—पुरतः—सामायिकप्रतिपत्तेरनन्तरं तत्पालनावसरे, गुभटपक्षे तु संग्रामकाल इत्यर्थः, हंवीत्युपदर्शने, ईदृश एव—मर्तव्यं वा भाववैरिविजयो नाविधेय इत्येवंविध एव, न पुनरपवादाभिमुखः, तद्भाव इति योगः, क्रदे-त्याह—तत्काले—सामायिकांगीकारावसरे वा, कोऽसावित्याह—तद्भावः—सामायिकप्रतिपत्तिपरिणामः, अन्यत्र तु सुभ-टाध्यवसायः, कथमेतदेवमित्याह—चित्रक्षयोपशमतः—कर्मक्षयोपशमनैर्निज्यात् ज्ञेयो—ज्ञातव्यः, एवंविधो हि तस्य क्षयोपशमो भवति यतोऽवश्यमप्राप्तमनोभट्टगत्वेऽपि माधुगुभट्टस्यादानुदात्त एव भावो भवतीति गार्थः ॥२४॥ तदेवं सामायिके विधिरमायुक्त-मित्यभिहितं, अथ भेदे विधिसमायुक्तमेव तदभिधातुमाह—‘आहारो’त्यादि, आहारजातितः—अभ्यवहार्यसामान्यमाश्रित्य एव आहारः अग्रत्युत्तरत्र संगतस्यते एकोऽपि—निर्भेदोऽपि सन्, अनेकस्तु चतुर्विधो भवत्येवेत्यपिशब्दार्थः, भवति—जायते, चतुर्भेदः—चतु-ष्टकारः, तेयोऽत्र प्रत्याख्यानानुसारे, कुतोऽस्य चतुर्भेदत्वमित्याह—अशनादीनां—अशनपानस्वादिसम्वादिमानां या जातयः—सामान्यवि-शेषाः प्रसिद्धितो जातयस्ताभिर्यो भेदो—भिन्नता आहारमामान्यस्य रोऽशनादिजातिभेदोऽतस्तस्मात्, अथ किमर्थमयं चतुर्विधो भवति ज्ञेय इत्याह—ज्ञानादिप्रसिद्धितः—ज्ञानादिश्रद्धादीनां निष्पत्तिमाश्रित्य, ज्ञानादिसिद्ध्यर्थमित्यर्थः, अस्य हि चातुर्विध्ये प्ररूपिते एतद्विषया ज्ञाना-दयः सुरेन सिद्धान्तीति, ज्ञेयो ज्ञातव्य इति त्वन्भिन्नतमेव, इति गार्थः ॥२५॥ ज्ञानादीन्येवोपदर्शयन्नाह—‘णाण’मित्यादि, ज्ञानं—आहा-

असणं ओषणसत्तुगुग्गजगाराइ सल्लगयिही य । त्वीराइ खूरणाई मंडगपभिइं य विण्णं ॥ २७ ॥

पाणं सोवीरजवोदगाइ चित्तं सुराद्धं चैव । आउकाओ सच्चो ककटगजलाइयं च तहा ॥ २८ ॥

रमेदविपयोजनबोधा, ततः श्रद्धानं-तद्विषयं हृदिः ततो ग्रहणं-द्विविधाहारभेदवत्प्रत्याख्यानप्रतिपत्तिः इहानुस्मरणलोपो दृश्यः, ततश्च पालना-यथाप्रतिपन्नप्रत्याख्यानसाराधना, ततो विस्तेः-अक्षनादिनिवृत्तेर्द्विः-यथाशक्ति द्विविधादिभेदेन वर्धनं विरतिश्चद्विः, चञ्चलदः गमुच्चये, एवमाहारनानुगुणे गति इतिशब्दो नाचयार्थमाप्तो भवति-जायते, इतस्था-तदमरूपायां, तुशब्दः पुनरर्थः, मोक्ष-प्रत्याख्येयविषयविभागापरिज्ञानादुपर्ययोविवेचरीत्यं गणितभावानां-अनन्तरोक्तार्थानां ज्ञानश्रद्धादीनां, अत आहाराचातुर्विध्य-प्ररूपणं साधु । इति गाथार्थः ॥ २६ ॥ अथाश्रयनादिभेदनिरूपणायाह-—‘असण’मित्यादि, अश्रयते-युज्यत इत्यश्रयमिति व्युत्पत्तिमात्रं, अश्रयशब्दप्रवृत्तिस्तु रुढित ओदनादौ, एतदेवोच्यते-ओदनामकुसुमद्रजगाभ्यांदि अश्रयं भवति, विज्ञेयमिति योगः, इह जगत्-रीशब्दः समयसिद्धः, ओदनादयस्तु लोकस्त्राः, आदिशब्दात्तथैरीकरम्वकादिग्रहः, साधकविधिश्च-अशोकवृत्तिमोदकादिलक्षणो भोजनप्रकारः, तथा क्षीरादि-दुग्धदधिघृततक्रतीमनादि, तथा खूरणादि-खूरणकन्दप्रयुति, आदिशब्दस्तथाभूतकन्दान्तरपरिग्रहार्थः, मण्डकप्रभृति च-मण्डकापूपोलिकादि च, विज्ञेयमिति योजितमेव, इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ अथ पानकमाह-—‘पाण’मित्यादि, पीयत इति पानं, तच्च रुढितो विज्ञेयं, एतदेवोच्यते-सौधीरयवोदकादि, सौवीर-काञ्जिकं, यनोदकं-यवधावनजलं, आदिशब्दानि लक्षणानुलक्षणानजलादिग्रहः, चित्रं-चन्द्रविधं, किं तदित्याह-सुरादिकमेव च, तत्र सुरा-विष्टादिनिष्पन्नो गद्यविशेषः, आदिशब्दान्तराकर्णरेपकादिग्रहः, चैरशब्दयोः प्रयोगो दर्शित एव, तथाऽप्युक्तार्थः-अस्मानुपहतोदकं सर्वः-समस्तो वार्णीकूपतडागनद्यन्तरिशो-

भक्तोसं दन्ताई मज्जूरं नालकेरवयन्वादी । कथं डिगंचगफणमाह बहुविहं न्वाहमं जेयं ॥ २९ ॥

दंतचर्णं तंबोलं चित्तं तुलमीकुहेटगार्ह य । महुपिप्पलिसुंटाई अणेगद्या साहमं होइ ॥ ३० ॥

लेसुहेसेणेण भेया णमिं दंसिया पवं । पयाणुसारओ चिय सेसा समयमेघ चिण्णेया ॥ ३१ ॥

दमादिरूपः, तथेत्ययं वाक्योपक्षेपार्थ इह दृश्यः, कर्कटकजलादिकं-कर्कटकाव्यफलविशेषपरममिश्रोदकादिकम्, आदिशब्दात् मज्जूरद्राक्षदाडिमचञ्जलादिप्रहः, च शब्दः ममूचये, पानमिति वर्तते, इति गाथार्थः ॥ २८ ॥ अथ स्वादिममाह—‘भक्तोसं’मित्यादि, भक्तं च-तद्भोगनं ओपं च-दाक्षं भक्तौपं, रुटितः परिभृष्टचनक्रमोभूमादि, दन्तादि-गुलसंस्कृतदन्तपचनादि देशविशेषप्रसिद्धं, खर्जूरं प्रसिद्धं, नालिकेरद्राक्षादि प्रतीतमेव, आदिशब्दाद् दाडिमादिपरिप्रहः, कर्कटकाप्ररूपनमादि अनेकधा-बहुविधं स्वादनेन निर्वृत्तं स्वादिमं, जेयं-जातवयं, इति गाथार्थः ॥ २९ ॥ अथ स्वादिममाह—‘दंतचर्ण’मित्यादि, दन्ताः पूयन्तेऽनेनेति दन्तपचनं-दशननिलेपनकाष्ठं यथीमन्त्यादि तांबूलं प्रतीतं तत्र चित्रं-बद्धप्रकारं नागवल्लीपत्रपूगफलत्वदिरसारत्वगेलावयङ्गकफोलकर्पूरादिद्रव्यसमूहायात्मकं तुलसिमा-सुरसा इहेलकः-पिण्डार्यका, आदिशब्दात् जीरकहरितादिप्रहः, तथा मधु-माक्षिकं, पिप्पली-कृष्णा, गुंठ्यादि-नागर-प्रभृति, आदिशब्दान्मरिचहरीतस्यादिप्रहः, इत्येवमनेकधा-अनेकप्रकारं, स्वादनेन स्वादनाय (वा) निर्वृत्तं स्यादिमं, भवति-स्यात्, इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ अथोक्तशेषानञ्जनादिभेदानतिदेशतो दर्शयन्नाह—‘लेसु’इत्यादि, लेसस्य-आहारभेदानामन्याञ्जमोहेद्यो-भणनं लेजोदेशस्तेन पत्ते-अनन्तरोक्ताः भेदा-ओदनादयो विशेषा पत्तेपाप्-अञ्जनादीनामाहारभेदानां दर्शिता-उक्ता एवं-उक्त-न्यायेन । ततः किमित्याह-एतदनुसारत एव-वर्जितभेदानुमारेणेव ज्ञेया-अप्रदर्शिता एतज्जातीयः सम्यगेव-साम्यज्ञेय विशेषेया

तिविद्वाहभेयओ खलु एत्थ इमं वणिणयं जिणिदेहिं । एत्तो चिय भेयसुवि सुहुमंति बुहाणमविरुद्धं ॥३२॥
अण्णे भणंति जतिणो तिविद्वाहारस्स ण खलु जुत्तमिणं । सव्वविरइउ एवं भेयगगहणे कहं सां उ ? ॥३३॥

ज्ञातव्या इति गाथार्थः ॥ ३१ ॥ अथाहारभेदप्ररूपणायां सत्यां यद्भवति तदर्थयन्नाह—‘तिविद्वाह’ इत्यादि, त्रिविधः पानकव-
र्जाहार आदिर्यस्य स तथा, आदिशब्दाच्चतुर्विधपरिग्रहः, स चासौ भेदश्च-विशेषद्विविधादिभेदस्तासात्-तमाश्रित्य, खलुर्वाक्यालङ्कारे,
अत्र-ग्रवचने इदं-आहारप्रत्याख्यानं वर्णितं-उक्तं जिनेन्द्रैः-जिननायकैः, पानकाहारं प्रत्याकारपदस्य वर्णितत्वादिति, ‘एत्तो चिय’ ति
इत् एव-त्रिविधस्य चतुर्विधस्य चाऽऽहारस्य प्रत्याख्यानानुष्ठानात्, भेदेऽपि-अशनादिगतौदनादिविशेषेऽपि, न केवलं त्रिविधादि-
भेदत एवेदं, अविरुद्धमिति योगः यथा एतावन्त्येवौदनादिद्रव्याण्येतत्परिमाणान्येव च ग्रहीष्यामीति, आह च-“लेयडमलेऽनुडं
वा अमुगं दव्यं च अज्ज वेच्छामि । अमुणेण च दव्वेण उ अह दव्वामिगमहो नाम ॥१॥” इति । किमित्येवमित्याह-सूक्ष्ममिति-
निपुणमिति कृत्वा बुधानां-विवेकिनां अविरुद्धं-अविरोधवत्, विशेषतोऽप्रमाददृष्टिहेतुत्वात्, इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ इदार्थे विप्रति-
पत्तिं दर्शयन्नाह—‘अण्णे’ इत्यादि, अन्ये-जैनविशेषेभ्योऽपरे दिगंबरा इत्यर्थः, भणन्ति-ब्रुवते, किं तदित्याह-यतेः-साधोः त्रिवि-
धाहारस्य पानकवर्जस्य न खलु-नैव युक्तं-संगतं इदं प्रत्याख्यानं, कुत एतदेवमित्याह-सर्वविरतेः-समस्तवस्तुचिनिवृत्तत्वात्, किं
चात इत्याह-एवं-उक्तन्यायेन त्रिभेदतोऽपि प्रत्याख्यानं स्यादित्यभ्युपगमलक्षणेन भेदग्रहणे-त्रिविधाहारस्येत्येवं विशेषप्रतिपत्तौ
कथं तु ?-केन पुनः प्रकारेण ? न स्यश्चिदित्यर्थः, सा सर्वविरतिः, तुशब्दः पुनरर्थः, तत्प्रयोगश्च दर्शित एव, एतदुक्तं भवति-
त्रिविधाहारस्य प्रत्याख्यानं सर्वाहारस्याप्रत्याख्यानानादसर्वविरतित्वं स्यात् । इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ अत्रोत्तरमाह—‘अपमाये’-

अपमापयुद्धिजणं गयं एत्यति दंसिय पुण्य । तत्रभोगमित्तरणे सेसचागा तओ अहिगो ॥ ३४ ॥
 पयं फहंचि कजे दुयिहरनवि तण्ण होति चितमिणं । सच्चं जहणो णवरं पाण्ण ण अपणपरिभोगो ॥ ३५ ॥

त्यादि, अप्रमादद्विजनकम्-अप्रमत्ततोत्कर्षसंपादकं एतदाहारप्रत्याख्यानं अत्र सर्वमात्रययोगविरतिरूपे सामायिके सत्यपीति-एत-
 दर्शितं-उक्तं पूर्व-प्राक्, तद्यथा-“मामहएविदु-सावज्जचागरुवे उ गुणकरं एयं । अपमापयुद्धिजणत्तणेण आणाउ विण्णेयं ॥ १॥”
 इति, एतत्तत्रोद्योग एव-पानकाहार एव तद्भोगमात्रं तस्य करणं विधानं तद्भोगमात्रकरणं तत्र मति शेषत्यागाद्-अशनाद्याहारत्रय-
 परिहारात् ततः-अभावप्रमादः अधिकः-मर्त्यविरतिमामायिकप्रतिपत्तिप्रभवाप्रमादोपेक्षयाऽर्गलतरो भवति, अतः सर्वसावधयोग-
 विस्तेरवाधितत्वादप्रमादविज्ञेयोत्पादकत्वाच्च मर्त्यविरतस्यापि त्रिविधाहारप्रत्याख्यानमसंगतं न भवति, इति गाथार्थः ॥ ३४ ॥
 दशभ्युपगमे परयचनमाशङ्क्य परिहरन्नाह-“एवमित्यादि, एवं-अनेन प्रकारेणाप्रमादद्विजनकतया त्रिविधाहारप्रत्याख्यानभ्यु-
 पगमे कथञ्चित्-केनचित्प्रकारेण याताभिभवादिना कार्ये-प्रयोजने ग्लानत्वादौ, पाठान्तरेण क्वचित्कार्यं, द्विविधस्यापि-अशनखा-
 दिमरूपस्याप्याहारस्य, आन्तां त्रिविधस्य, तन् प्रत्याख्यानं न भवति-न जायते चित्यं-चिन्तनीयं इदं-तत् भवन्मतं, भवत्येव
 द्विविधाहारस्यापि तदिति पराभिप्रायः, अत्रोत्तरमाह-सत्यमेवैतत्, एवं प्रसंगमभ्युपगम्य तत्रैव विशेषमाह-यतेः-साधोः नवरं-
 केवलं प्रायेण विशिष्टग्लानाद्यवस्थां मुक्त्वा न-नैव अन्यपरिभोगः-अशनपानकापेक्षयाऽपरस्य खादिमस्यादिमाहारस्य
 भोजनमस्ति, वेदनादिब्याहारग्रहणकारणेषु खादिमस्मादिमयोरात्यन्तिकतयाऽनुपयोगित्वान्, यतिग्रहणेन श्रावकस्य द्विविधाहार-
 स्यापि प्रत्याख्यानमभ्युपगतम्, इति गाथार्थः ॥ ३५ ॥ व्याख्यातं मेदद्वारं, अथ भोगद्वारप्रत्याख्यानमाह-“विहिणा’इत्यादि,

विहिणा पडिपुणम्ममी भोगो विगए य थेवकाले उ । सुहधाउजोग भावे चित्तेणमणाकुलेण तदा ॥३६॥
 काऊण कुसलजोगं उचियं तक्कालगोअरं गियमा । गुरुपडिवत्तिप्पमुहं मंगलपाढाइयं चेव ॥ ३७ ॥

विधिना-विधानेन प्रतिपत्तिभगनन्तरं सततमुपयोगतः प्रतिचरणलक्षणेन प्रतिपूर्णे-पौरुष्याद्यवधिके प्रत्याख्यान इति प्रक्रमः भोगो-
 भोजनं भवति कार्यः, अनेनास्य पालितत्वमुक्तं, उपलक्षणत्वाच्चास्य स्पृष्टत्वमप्यस्योक्तमवगन्तव्यं, लक्षणं चेदमनयोः-“उच्यते
 काले विहिणा पत्तं अं फासियं तयं भणियं । तह पालियं तु अतइं समं उवओगपडियरियं ॥” इति, किं पूर्णमात्र एव ? नेत्याह-
 विगते च-अतिक्रान्ते च पौरुष्याद्यवधेरुपरि स्तोत्रकाले तु-अल्पवेलायामेव, अनेन च तीरितत्वमस्योपदिष्टं, तल्लक्षणं चेदम्-“पुण्णेऽ-
 वि थेमकाअनस्थाणा तीरियं होइ” तथा शुभानां-सुन्दराणां धातूनां-वातपित्तकफानां योगानां-कायादिव्यापाराणां भावः-सत्ता
 शुभधातुयोगभावस्तस्मिन्, धातूनां च शुभत्वं स्तोत्रकालातिक्रमेण मिश्रटनादिजन्यश्रमविनोदनेन समत्वं, अत एव योगानाम-
 पीति, तथा चित्तेन-मनसा अनागुलेन-अव्याधिभेगेन, व्याकुलचित्तेन हि भोजने दोषसंभवात्, यदाह-“ईद्व्यामयक्रोधपरिक्कृतेन,
 लुब्धेन वुईद्वन्यविपीडितेन । ग्रहेष्वयुक्तेन च सेव्यमानमन्नं न सम्यक् परिणाममेति ॥१॥” तथेति समुच्चये, इति गाथार्थः ॥३६॥
 भोगविधिमेव विशेषेणाह-“काऊण”इत्यादि, कृत्वा-विधाय कुशलयोगं-शोभनव्यापारं, भुंजते धर्मरता इति योगः, उच्यते-
 स्वभूमिर्काहं नत्काअगोचरं-भोजनावसरविषयं निपमादू-अवश्यं तथा, किंभूतमित्याह-गुरूणां-मातापितृधर्मचार्यदेवतालक्षणानां
 प्रतिपत्तिः-उचितपूजा प्रमुखा-आद्या यस्य परिणारलानप्रतिचरणदेः न तथा तं, अनेन च शोभितत्वं प्रत्याख्यानस्योक्तं, यदाह-
 “गुरुदानसेमभोयणमेवणयाए उ मोहियं जाण” तथा मङ्गलपाठादिकं चैव-पञ्चनमस्कारपठनप्रभृतिकमेव च, आदिशब्दाद्वर्न-

सरिऊण विसेसेणं पचवग्गायं इमं मए पच्छा । तह संदिसाविऊणं विहिणा भुंजंति धम्ममया ॥३८॥ युग्मं ।
मयपालणा य एत्थं गहियम्मि वि ता इमम्मि अन्नं । दाणे उवएसम्मि य ण होंति दोसा जहणत्थ ॥३९॥

मद्गलादिप्रशस्तश्रुतपरिग्रहः, इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ तथा — ‘सरिऊणे’त्यादि, स्मृत्या-अनुचिन्त्य विशेषेण-भोजनकालात्प्राचीन-
सामान्यस्मरणापेक्षया विशेषतः, किं तदित्याह-प्रत्याख्यातं-अभ्युपगतं, इदं नमस्कारसहितादिकं मयेत्यात्मनिर्देशे, कदा प्रत्या-
ख्यातमित्याह-पश्चात्-पूर्वकाले भोजनकालापेक्षया, अनेन चास्य कीर्तितत्वमुक्तं, आह च-‘भोयणकाले अभुगं पचवस्वायंति
भुंज किद्वियं’ । तथेति क्रियान्तरसमुच्चये, संदेश्य-संदिश्यन्ते-अनुजानन्तमाचार्यमनुप्रयुज्य ‘संदिशत यूयं मां येन पारयामी’त्येव-
मनुज्ञाप्येत्यर्थः, विधिना-अनेनैवोक्तरूपेण भोजनविधिना वा स्थानविशेषाश्रयणादिना, तद्यथा-‘ठाण दिसि पमासणया भायण
पक्खेवणा य गुरु भावे, सत्तविदो आलोओ सयावि जयणा सुविहियाणं ॥१॥’ भुञ्जते-अश्रन्ति धर्मरताः-चारित्र्यधर्मासक्तचित्ताः,
इति गाथार्थः ॥३८॥ उक्तं भोगद्वारमथ स्वयंपालनाद्वारमाह-‘सगपालणा’इत्यादि, स्वयं-आत्मना पालना-प्रत्याख्याताहार-
परिहारः स्वयंपालना, अत्रानुस्वारस्याश्रयणं प्राकृतत्वात्, चशब्दस्यैवकारार्थत्वात् स्वयंपालनैव कार्या, न पुनरन्येषाममन्नदाना-
दिपरिहारोऽपि अत्र-आहारप्रत्याख्याने सति, ‘ता’ इति यस्मादेवं तस्मात् गृहीतेऽपि-प्रतिपन्नेऽपि, आत्तामगृहीते, अस्मिन्-आहार-
प्रत्याख्याने अन्येभ्यः-आत्मल्पतिरिक्तेभ्यः दाने-वितरणे गप्पादेः उपदेशे च “भुञ्जीत यूयं” “अमुन्न वा आह्वगृहादावन्नलाभार्थं
यात्” इत्येवंरूपे वा आदेशे न भवन्ति-न ग्रायन्ते-न दोषा-भोजने परप्रवर्तनानुमोदनतत्तद्गुलक्षणेदृश्यानि यथा अन्येन प्रकारेणः
अन्यथा पर-प्राणातिपातवित्यादौ दोषा इति न्यतिरेकप्रान्तः. प्राणातिपातादौ हि प्रत्याख्याते यथा तत्र स्वयं न भवन्ति,

कथपचक्वणोऽपि य आयरियगिलाणवाल्बुद्धानं । देज्जाऽसणाइ संते लाभे कयवीरियायारो ॥४०॥

संविग्गअन्नसं भोइयाण दंसेज्ज सङ्गकुलाणि । अतरंतो वा संभोइयाण जह चा समाहीए ॥ ४१ ॥

एवमन्यं न प्रवर्तयति न चानुमोदयति, अन्यथा व्रतमङ्गः, अनेन चायं पूर्वपक्षः परिहृतो द्रष्टव्यः, तद्यथा—“आह जह जीविघाए पचक्खाए न कारए अन्नं । भंगभयाऽसणदाणे धुव कारवणंति नणु दोसो ॥१॥” ततश्च—“नो कथपचक्खाणो आयरियाईण देइ असणाई । न य विरहपालणाओ वेयावच्चं पहाणयरं ॥ १ ॥” आहारप्रत्यारयानं हि प्राणान्तिपातप्रत्याख्यानवच्च त्रिविधं त्रिविधेनेत्येवं प्रत्याख्यातीत्यतोऽन्नदानादौ न दोषः, यदाह—“नो त्रिविधंतिविहेणं पचक्खइ अन्नदाण कारवणं । सुद्धस्स तओ मुणिणो न होइ तब्भं-इहेउ ॥ १ ॥ चि,” इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ ‘अन्येभ्योऽन्नस्य दानोपदेशयोर्न दोष’ इत्युक्तं, तत्र दानविधिषुपदर्शयन्नाह—‘कथपचक्खाणो’ इत्यादि, कृतप्रत्याख्यानोऽपि च—श्रुतिप्रज्ञाहारनियमोऽपि च, आस्तां तदन्यः, आचार्यग्लानबालघृदेभ्यः प्रतीतेभ्यः सांभोगिकेभ्य इति हृदयं, उपलक्षणत्वाच्चास्य प्राधूर्णकसहोदरनिर्लिङ्घिकादिभ्यश्च, एतद्ग्रहणं च गुणाधिकत्वासमर्थत्वादिहेतुतः तदुपष्टंभस्याधिगुनिर्जराकारणत्वादिति, दद्याद्-वितरेत् अशनादि-भक्तपानत्वादिमप्रभृति सति-विद्यमाने लाभे-अशनादिप्राप्तौ कृतवीर्याचारो-चिहितस्वन्नक्तिव्यापारणो मिश्राटनादिना । इति गाथार्थः ॥४०॥ उक्तो दानविषयो विधिः, अथ दानोपदेशविषयं तमाह—‘संविग्गअन्नसं भोइयाण’ इत्यादि, संविद्वाः-संसारभीरवः ते च वस्तुतः सुचिहिता एव ते च ते अन्यसांभोगिकाश्च-भिन्न-सामाचारीकाः संविद्वाः अन्यसांभोगिरास्तेषां देशयेत्-उपदिशेत् श्राद्धककुलानि-दानश्रद्धालुगृहाणि, तेभ्य आनीय न दातव्यमन्नं

एवमित्यत्र मातृगणवि दाणुयत्साह उचियमो जेयं । सेसम्मिमेवि एस विही तुच्छं स ॥ ४२ ॥

भगति, मित्रमामाचारीकृतया शिष्यरूपाणां मतिमोहसंभवादिति, पश्चान्तरमाह—‘अतंरतो व’ चि ग्लानादित्वेन श्राद्धकुलादन्नमा-
नीय दातुमशुक्लं सांभोगिरूपाणां—एकगामाचारीरूपाणां देययेत्, श्राद्धकुलानीति वर्तते, तेषां ह्यानीय दातव्यं भवति, एकसा-
मानारीकृत्यान्, पश्चान्तरमाह—यथा—येन प्रकारेण समाधिना—आत्मनः परस्य च समाधानेन, दातुं वोपदेष्टुं वा शक्नोति तथा
सरोतीति शेषः, न हि ममाधानातिक्रमे दानोपदेशयोः साफल्यं भवति । इति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ एवं प्रत्याख्यानप्रसंगेन साधूनां
दाने वदुपदेशे च विधिरुक्तः, अथ श्रावकाणां तमतिदिशन्नाह—‘एवमिह’ इत्यादि, एवम्—अनेन प्रकारेण शक्त्येव ददाति अशक्तः
पुनरुपदिशतीत्येतावन्मात्रलक्षणेन, सांभोगिकेतरविशेषो हि साधून् प्रति श्रावकाणां नास्तीति इह प्रत्याख्यानगतस्वयंपालनाप्रक्रमे
श्रावकाणामपि—श्रमणोपासकानामपि, आस्तां साधूनां, दानोपदेशादि—भक्तदानतद्विषयोपदेशप्रभृति, आदिशब्दादनुमोदनादिग्रहः
‘उचियमो’ चि उचितमेव—संगतमेव ज्ञेयं—ज्ञातव्यं, भक्तपानादौ दातव्ये तावदयं श्रावकाणां विधिः, अथ वस्त्रादौ कोऽमावि-
त्याह—शेषेऽपि—अग्रनादेरन्यत्रापि वस्त्रादौ, आस्तामशनादौ, एषः—अनन्तरोक्तोऽविशेषेण ददाति तदशक्तश्च तदुपदिशतीत्येवंलक्षणः
विधिः—अनुष्ठानम् । अथार्थत्रय विशेषमाह—तुच्छश्च—ददित्तिश्रावकस्य दिगाद्यपेक्षया—दिश्यते यया शिष्यः सा दिक् आचार्योपाध्याया-
दिरूपा, ययाऽमुष्याचार्योदिरयं शिष्यः, तन्मतिरोचितत्वात्, आदिशब्दात्तत्परिरासादिपरिग्रहः, तस्यापेक्षा—अवलम्बनं दिगाद्यपेक्षा
तया, दानोपदेशाद्युक्तिं ज्ञेयमिति प्रक्रमः, तुच्छो ह्यविशेषेण दातुमशक्तोऽतोऽग्नी धर्मगुरुणां दुःश्रुतिकारतया विशेषतः पूजनीय-
त्वापेक्ष्यमन्यपरिरासाय वा ददातीत्यभिप्रायः, अत एवोच्यते—“सूटेणं सद विहवे साहूणं कृत्यमाह दायय्यं । गुणपंताणऽचित्तेमा दिगाह

संतेअरलद्धिजुएअराइभावेसु होइ तुल्लेसु । दाणं दिसाइभेए तीएडदित्तस्स आणादी ॥ ४३ ॥

तत्थवि न जेसत्थि ॥ १ ॥” तुल्लेन दिशा देयं, तत्रापि येषां साधूनां वस्त्रादि नास्ति, तेभ्यो देयमित्यर्थः, आभवद्यवहारोपेक्षया च दिग् गृहस्य प्रविघ्ननिपोरुत्प्रव्रजितस्य वा आगमे दृश्यते, नान्यस्य, यत इयं कल्पव्ययहोरोक्ता दिग्व्यवस्था-यः प्रव्रजितुकामः सामायिक्तादिपाठप्रवृत्तः स त्रीणि वर्षाणि यावत् प्रतिबोधकाचार्यस्यैव सत्को भवति, यदाह-“सामाहयाइया खलु धम्मायरियस्स तिणिं जा यासा । नियमेण होइ सेहो उज्जमओ तदुवरिं भयणा ॥ १ ॥” यस्तु निहयादि भूत्वा पुनः प्रव्रजति तस्य स्वेच्छया दिक्क, अत्यक्तसम्यक्त्वस्तूत्प्रव्रज्य यः प्रव्रजति स त्रीणि वर्षाणि यावत् पूर्वाचार्यस्यैव, आह च-“परलिंणि निण्हए वा सम्मइंसणजटे उ उवसंते । तद्धिवसमेव इल्ल । सम्मतजुए समा तिणिं ॥ १ ॥” उत्प्रव्रजितस्तु द्विधा-सारूपी गृहस्थश्च, तत्र सारूपी रजोहरणवर्ज-साधुवेषधारी, स च यावज्जीवं पूर्वाचार्यस्य तन्मुण्डीकृतानि च, यानि च तेन न मुण्डितानि, केवलं बोधितान्येव तानि यमा-चार्यमिच्छन्ति तस्मासौ ददाति, तदीयानि च तानि भवन्ति, अनपत्यानां चायं विधिः, तदपत्यानि तु पूर्वाचार्यस्यैव, आह च-“सारूपी जाजीवं पुब्बायरियस्स जे य पव्वावे । अपव्वावित्ते सछंदो इच्छाए जस्स सो देइ ॥ १ ॥” गृहस्थः पुनर्द्विविधो-मुण्डितः नमिस्तथ, स च द्विविधोऽपि पूर्वाचार्यस्य, यानि च तेनोत्प्रव्रजानान्तरं वर्षत्रयाभ्यन्तरे बोधयित्वा मुण्डीकृतानि तानि चेति, ज्ञाह च-“जो पुण गिरत्थमुंडो अहवाडमुंडो उ तिण्ह वरिसाण । आरेणं पव्वावे संयं च पुब्बायरिय सव्वे ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ १२ ॥ तुल्लस्य दिगाद्यपेक्षयेत्युक्तं, अथास्यैव विभजनार्थमाह-“संतेअरल’इत्यादि, इहाविशेषेण साधुभ्यो दानं दातव्यं श्राव-केण, यत्तुल्लद्रव्यत्वादविशेषेण दानाशक्तित्वादात्सद्वत्त्वाद्युपधिभ्य एव वस्त्रादि ददाति, तेषां तदभावे संयमवाधा मा भूदिति, अथ द्वये

‘भोत्तुणमुचियजोगं अणवरयं जो करेइ अवहित्तो । जियभूमिगाएँ सरिसं एरुधं अणुबंधभावविही ॥ ४४ ॥
वरादिहीनास्तदा तल्लब्धिहीनेभ्यो ददाति, नेतरेभ्यः, अथ द्वयेऽपि सद्वस्त्रत्वादिभिर्धर्मैस्तुल्यास्तदा को विधिः?, अत्रोच्यते—‘संते’ति

मघ-विद्यमानं वस्त्रादि इतरञ्च-अविद्यमानं वस्त्राद्येव तदसत्त्वेऽपि लब्धिपुत्र-वस्त्रादिलाभयोग्यतायुतः इतरश्च तद्विकल इति द्वन्द्वः ते
आदिर्येषां ते तथा, आदिशब्दात् सपक्षमत्वेन संभाव्यमानवस्त्रादिलाभतदितरादिग्रहः, एतानि च सदादिपदानि लुप्तभावप्रत्ययानि
द्रष्टव्यानि, तत्रैव ते च ते भावाश्च-साधूनामवस्थाः सदितरलब्धिपुत्रेतरादिभावास्तेषु तुल्येषु-समेषु सत्सु, किमित्याह-भवति-वर्तते,
तुल्येति प्रक्रमः, दानं-वस्त्रादिवितरणं दिगादिभेदे-दिगादिभिर्भेदे सति, दिगाद्यपेक्षेत्यर्थः, तथाहि-द्वयोः साध्वोः सद्वस्त्रत्वे सति
यो दिशाऽऽमन्नस्तस्यै देयं, एवमसद्वस्त्रत्वे लब्धिपुत्रतदितरत्वेऽपि चेति, अथ तुल्येऽपि भावे दिशमतिक्रम्य ददतः किं स्यादित्याह-
तथा दिशा अददतः-अप्रयच्छतः आज्ञादयः-आज्ञामङ्गानवस्थामिथ्यात्वविराधनालक्षणा दोषा भवन्ति, ‘दाणं दिसाए’ति पाठा-
न्तरं, तत्र तुल्येयूक्तभावेपु दानं दिशा देयं भवति, ‘भेदे’ति उक्तभावानामतुल्यत्वे तु ‘तीए’ति दिशा ददत आज्ञाभंगादयः स्युः
इति, पाठान्तरापेक्षया पुनरियं गाथा एवं व्याख्येया-तुल्यस्य दिसादेवैकत्वाए इत्युक्तं, अथातुच्छस्य दाने को विधिरित्याह-संते
गाथा, मदस्यादित्वेतरलब्धिपुत्रत्वेतरादयो भावा येषां ते तथा तेषु साधुषु विषयेषु, किंविधेषु?-तुल्येषु-तुल्यगुणेषु दानं दिगाद्यभेदे
मति-दिगादिकं भेदमनवेक्ष्य, तथा पुनर्दिगाद्यपेक्षया ददत आज्ञादयो दोषा भवन्ति, इति गाथार्थः ॥४३॥ उक्तं सप्रसंगं स्वयं-
पालनादारं, अधानुबन्धमात्रविधिप्रतिपादनायाह—‘भोत्तुण’इत्यादि, भुक्त्वा-प्रत्याख्यानवधिपूर्ता भोजनं कृत्वा उचितयोगं-संगतं

गुरुआएसेणं वा जोगंतरंगं तदहिगं तमिह । गुरुआणाभंगम्मी सन्वेऽणत्था जओ भणितं ॥४५॥
छट्टमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं । अकरितो गुरुवपणं अणंतसंसारिओ होति ॥ ४६ ॥

व्यापारं-स्वाध्यायध्यानादिकं अनवरतं-सततं यः साधुः करोति-विधत्ते, किंभूतः सन् ?-अव्ययितः-अपीडितो भावतः कायतथ, किंभूतमुचितयोगं ?-निजकभूमिकायाः-स्वकीयपदविकाया आचार्योपाध्यायप्रवर्तिस्थिरगणावच्छेदकसाधुत्वलक्षणायाः सदृशं-अनुरूपमर्थद्वयदानादिकं, इह च स्थाने तस्येति श्रेयो दृश्यः, ततश्च तस्य प्रत्याख्यातुः साध्वार्देः अत्र-आहारप्रत्याख्याने अनुबन्धभाव-विधिः-प्रत्याख्यानपरिणामाविच्छेदभावस्य विधानं भवति, भोजनोचरकालं हि स्वाध्यायादिविधाने प्रत्याख्यानपरिणामोऽनुबन्धितो भवति, यतः क्षुद्रेदनातः स्वाध्यायाद्यनिर्वाहे एव भोजनं विधीयते, तन्निर्वाहे त्वन्नप्रत्याख्यानमेव युक्तं स्यात्, इति गाथार्थः ॥४५॥
अत्रैव विशेषमाह-‘गुरुआएसेणं’ इत्यादि, गुर्वोदेशेन-स्वाधिकाज्ञया, वाशब्दो विकल्पर्यः, योगान्तरमपि-स्मभूमिकासदृशयोगः, यः करोति तस्यानुबन्धभावविधिरिति प्रक्रमः, कस्मादेवमित्यत आह-तस्मात्-भूमिकासदृशयोगादर्थक्यनादेरधिकं-प्रधानतरं तदधिकं, पुष्टालम्बनवेदिमिर्गुरुभिरुपदिष्टत्वात्, तदिति योगान्तरं ग्लानप्रतिचरणादिः इह प्रक्रमे, अथ स्मभूमिकोचित एव योगो विधेयः, किं गुर्वोदेशात्तेन कृतेनेति ? अत्राह-गुरुगङ्गाभंगे-धर्माचार्यादेशविराधने सर्वे-समस्ताः अनर्था-अपाया भवन्ति, एतदेव कुत इत्याह-यतो-यस्मात्कारणात् भणितं-उक्तमागमे गुर्वोद्गामेऽनर्थप्रतिपादनपरं वचनमिति गाथार्थः ॥४५॥ तदेव वचनं दर्शयन्नाह-‘छट्टमदसम’ इत्यादि, पष्ठाष्टमदशमद्वादशैः-क्रमेणोपचास्रयादिस्वरूपैः तथा मासार्धमासशपणैः प्रसिद्धैः, इह व्यत्ययेनं यहु-

यज्ज्ञाभावेऽपि इमं पचन्मंतस्स गुणकरं चेय । आसवनिरोहभावा आणाआराहणाओ य ॥ ४७ ॥
न य एत्थं पंगंतो सगडाहरणादि एत्थ दिहुंतो । संतंपि नासइ लहुं होइ असंतंपि एमेव ॥ ४८ ॥

वचनम्, इह च युक्तोऽपीति शेषो दृश्यः, अकुर्मन्-अनाचरन् गुरुवचनं-स्त्राधिकाङ्क्षां अनन्तसंसारिकः-अनन्तभवप्रमणयुक्तो भवति-जायते, यतः संविप्रगीतार्थां गुरवो भवन्ति, ते चाप्तोपदिष्टमेवादिशन्ति, आभिनिवेशिकं च तदकरणं मिथ्यात्वोदयादेव, तद्दृढयागानन्तर्ममारिरुत्व यदुत्कृष्टतपश्चरणमतोऽपि भवति तन्नाद्भुतम्, इति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ अथ कोऽपि ब्रूयाद्-विद्यमानार्थ-विषयमेव प्रत्याख्यानमुपपद्यते, निवृत्तिफलत्वादिति, अत्राह-‘चञ्ज्ञाभावे’ इत्यादि, बाह्याभावेऽपि-दुर्भिक्षकान्तरादावशनादेर्बाह्यस्य प्रत्याख्येयद्रव्यस्यात्यन्तामद्भावेऽपि, आस्तां सद्भावे, इदं प्रत्याख्यानं प्रत्याचक्ष्णस्य च-प्रत्याख्यातुः गुणकरमेव-कर्मनिर्जरणो-पकाररूपशीलमेव भवति, कुत इत्याह-‘आश्रयनिरोधभावात्’ आश्रयस्य-कर्मादानहेतोरविरतिलक्षणस्याऽऽन्तरार्थस्य निरोधो-निषेधो यस्तस्य यो भावः-सत्ता म तथा तस्मादाश्रयनिरोधभावात् आक्षारधनाच्च-सर्वज्ञाहानुपालनाच्च, सर्वविदो हि बाह्याभावेऽप्यातुरस्या-विरत्यागार्थस्य प्रत्याख्येयस्य सद्भावात् प्रत्याख्यानस्य सकलतां पश्यन्तस्तदादिशन्ति, रूपादीनां प्रत्राजनश्रमणादिति गाथार्थः ॥ ४७ ॥ अथास्यैव ममर्थनार्थमाह-‘न य एत्थं’ इत्यादि, न च-नैव अत्रापि-बाह्यप्रत्याख्येयद्रव्याभावे निर्विषयं प्रत्याख्यानं भवतीत्यस्मिन्नपि पक्षे, अपिग्रन्दाद् पालमद्भावे मविषयमित्यत्रापि, एकान्तः-अवश्यं भावः, अयं चार्थो दृष्टान्तात्तिमद् इत्याह-शकटं-यान तेनोपलक्षितमुदाहरणं-कथानकं शकटोदाहरणं तदादिष्यस्य कुंभादेः शकटोदाहरणादिः अत्र-बाह्याभावे प्रत्याख्यानं निर्दिष्यमित्यस्य पक्षस्यानैकान्तिकत्वे मात्वे दृष्टान्तो-निर्दर्शनम्, अत्रैव हेतुमाह-तदपि-विद्यमानमपि प्रत्याख्येयं वस्तु, अस्तपुनर्नष्टमेवेत्यपिशब्दार्थः, न-अस्ति-अवेति

ओहेणविषयं हि न ह्येव एव कांश्चि णियमण । मिच्छासंसाज्जयकम्मआ तद्वा सव्वभागाआ ॥४९॥

पुण्यपरिपर्ययात् लघु-शीघ्रं, तथा भवति-जायते असदपि-अविद्यमानमपि प्रत्याख्येयवस्तु पुण्यवशात्, मत् पुनर्जातिमेवेत्यपिशब्दार्थः, एवमेव-लब्धेन, अत्रासतो नाशः प्रायः प्रसिद्धोऽसतस्तु भवो न तथेत्यत उच्यते-एवमेव-यथा सन्नश्यति तथाऽसदपि स्यादित्यर्थः, हेतुप्रयोगधैवम्-अविद्यमानार्थविषयं प्रत्याख्यानमविषयमेवेत्यत्रैकान्तः, अमतोऽपि सप्तसंभवात्, श्रुतश्रुतानेके असतः श्रुतस्येवेति माथाधुरार्थः । कथानकं पुनरेव-किञ्च केनचित् द्विजातिना तथाविधमुनिपुत्रनचरणक्रमलमूले नानाविधविषयाभियमान् प्रतिपद्यमानान् मानयानग्लोकासंभवादिपदत्वेन निःकरा एने नियमा इति मन्त्रमन्त्रिणोपहायरि(गत)दुद्धिता 'यद्यमद्विषयमपि प्रत्याख्यानं सफलं भवति ततो ममापि तद्वस्तु' इत्यवगया मया श्रुतं न भोक्तव्यं इत्येवंभूतो नियमो विहितः, तस्य चान्यदा कथञ्चिन् कान्तारोत्तीर्णत्वातिमुष्टधितस्य कयाचिन्नरपणितुनयाऽपरमनमितमरुमुद्गलितजंघमग्रजन्मानमन्वेपमाणया पकान्नमयं श्रुतं भोजनपात्र्यां विन्यस्य समुपहितं, ततोऽसौ दग्धा चिन्तयामास-"अहो साधूकं साधुभिः-असंभाविनोऽपि वस्तुनः कथञ्चित्संभवो भवतीति' तदविषयमेव मयं प्रत्याख्यानं, तदिदं श्रुतं भक्षयतया प्राप्तं, कथमहं स्ववाचाऽभक्षयतया प्रतिज्ञातं स्वयचन-विलोपनेन भक्षयिष्यामि?" इति विभाव्य तत् परितृप्तवान्, संजातसाधुभ्यश्च न बहुमानश्च राजसुतासंशोधनार्थं सर्वा समातो तस्याः कथितगतिरिति संक्षेपतो दृष्टान्तः, इति माथार्थः ॥ ४८ ॥ पुनरपि प्रत्याख्यानस्य निर्विषयतापरिहारार्थमाह-"ओहेण'इत्यादि, ओधेन-सामान्येन अविषयमपि-वाचार्थभावेन निर्गोचरमपि श्रुतभक्षणनियमवत्, अपिशब्दः संभावनायाम्, तुशब्दो वाक्यालङ्कारे, न भवति-न जायते एतत्प्रत्याख्यानम्, हुत इत्याह-कचिद्-देशे काले वा, सर्वभोगादिति संबन्धः, नियमेन-अपश्यंतया, हुत

विरईण संवेगा तक्त्वयओ भोगविगमभावेण । सफलं सव्वत्थ इमं भवविरहं इच्छमाणस्स ॥५०॥

पच्चक्खाणपगरणं सम्मत्तं ॥ ५॥

एतदेवमित्याह-मिथ्या-विरत्यपेक्षया विपरीततया अविरत्यासंसज्जितं-सामस्त्येन प्रगुणितं, पाठान्तरेण संसंजितं-जीवेन स्वप्रदेशेषु संवन्धितं यत्कर्म-चारिभ्रमोद्वादि तत्तथा तस्मान्मिथ्यासंसज्जितकर्मतो मिथ्यासंसंजितकर्मतो वा, तथा-तेन केनापि विशिष्टेन प्रका-रेणाश्रुतादावपि श्रुताद्याकारवच्चेन तत्कल्पनादिना सर्वेषां-समस्तानां असंभाव्यमानभोगभावानां श्रुतादिप्रत्याख्येयार्थानां भोगः सर्वभोगस्तस्मात्, इति गार्थार्थः ॥ ४९ ॥ नन्वेवमपि प्रत्याख्यानं निष्फलमेव मिथ्यासंसंजितकर्मतः सर्वस्य भोगभावेनावश्यतया तस्य भङ्गसंभगादित्याशङ्क्याह—‘विरईण’इत्यादि, विरतेः-प्रत्याख्येयार्थेषु निवृत्तिपरिणामाद्भूतोः तथा संवेगाद्-विरतिप्रतिपत्ति-कारणभूतान्मोक्षामिलापरुपाध्यवसायात्, किमित्याह-तस्य मिथ्यासंसंजितकर्मणः क्षयस्तत्क्षयस्तस्मात्तत्क्षयतः कारणात्, किं?—भोगस्य-विरतिविबाधकस्य कर्मजन्यस्य प्रत्याख्यानार्थोपभोगस्य विगमभावो-वियोगसत्ता भोगविगमभावस्तेन हेतुना सफलं फलवत् सर्वत्र-सर्वेषु विद्यमानाविद्यमानेष्वर्थेषु इदं प्रत्याख्यानं, कस्येत्याह-भवविरहं-संसारवियोगं इच्छतः-अभिलषतः, तदन्यस्य हि प्रत्याख्यानान्प्रतिपत्तेः, प्रतिपत्तावपि सांसारिकफलसाधकत्वात् परमार्थतत्त्वनिष्फलमेव, इति गार्थार्थः ॥ ५० ॥

इति पंचमप्रत्याख्यानप्रकरणविवरणं समाप्तम् ॥ ५॥

॥ अथ पष्ठपञ्चाशकवृत्तिः ॥

नमिऊण जिणं चीरं तिलोगपुञ्जं समासओ वोच्चं । धयविहिमागमसुद्धं सपरेसिमणुगहट्ठाए ॥ १ ॥
दब्बे भावे य धओ दब्बे भावधयरारागओ सम्मं । जिणभवणादिविराणं भावधओ चरणपडिवस्ती ॥ २ ॥

प्राक्तनप्रकरणे पूजोक्ता, सा च द्रव्यस्तवः, अनन्तरप्रकरणे च प्रत्याख्यानमभिहितं, तत्र भावस्तवः, अधुना तयोरेव स्वरूप-
मुपदिदर्शयितुं मुक्ताद्यभिधानायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-नमस्कृत्य जिने-रागादिजेतारम्, अनेन सर्वदोषविनिर्मुक्तता प्रणम्य-
स्योक्ता, तदुक्त्या च सर्वगुणयुक्तता, दोषनिवृत्तिरूपत्वात् प्रायो गुणानां, चीर-वर्धमानं, अनेन च विदोष्यमुक्त, त्रिलोकपूज्यं-
सुरनरादिलक्षणभुवनत्रितयपूजनीयम्, अनेन च दोषनिर्मुक्तेर्गुणावाप्तेर्यं वाद्यफलमिति । ततः किमित्याह-समासतः-संक्षेपेण, न
तु पूर्वमूरिवद्विस्तृतः, वक्ष्ये-अभिधास्ये, कमित्याह-स्तवः-पूजा तस्य विधिः-विधानं प्रकारः स्तवविधिस्त, स्योत्प्रेक्षितत्वमस्य निर-
स्यन्नाह-आगमः-स्तवपरिज्ञादिकमाप्तवचनं तेन शुद्धः-तदुक्तानुवादेन निर्दोष आगमशुद्धस्तं, किमर्थमित्याह-स्वपरयोः-आ-
त्मतदन्ययोः अनुग्रहः-उपकारस्तद्वृत्तौ योऽर्थः-पदार्थः प्रयोजन वा सोऽनुग्रहार्थस्तस्यै अनुग्रहार्थाय, तत्र स्वानुग्रहः प्राप्तचनि-
कार्थानुवादे निर्मलबोधभावात् परोपकारद्वारा आयातकर्तव्ययायाप्तेश्च, पतानुग्रहस्तु परेषां निर्मलबोधतत्पूर्वकक्रियासंपादनात् परंपरया
निर्वर्णिसंपादनाच्च । इति गाथार्थः ॥१॥ स्तवमेव भेदतः प्ररूपयन्नाह—‘दब्बे’इत्यादि, द्रव्ये-द्रव्यविषयः, भावस्तवकारणभूत
इत्यर्थः, भावे-भावविषयः, पारमार्थिकः परिणामविशेषरूपो वेत्यर्थः, चशब्दः समुच्चये, स्तवः-स्तोतव्यपूजनं, भवतीति गम्यं ।

निगमयणपियत्तायणलत्तापूजाइ सुसओ विहिणा। दव्वत्थउत्ति नेयं भावत्थयकारणत्तेण ॥ ३ ॥
 विदिगाणुद्वाणम्मिणंति पयमेयं सया करंताणं। होइ चरणस्स वेळु णो इहलोगादवेक्खाए ॥ ४ ॥

कथं ?-गम्यग्-आगमनीत्या, कुलः ?-भावस्तवरागतः-सर्वविरतिचङ्गुमानाद्, चरणं हि निर्वाणैकहेतुत्वाच्चरणं (आवस्तवः) तत्-
 इत्याह-चरणप्रतिपत्तिः-सर्वविरत्यभ्युपगमः। इति गाथार्थः ॥ २ ॥ अथ द्रव्यस्तवलक्षणं प्रपञ्चयन्नाह-‘जिणे’त्यादि, जिनस्य-
 भर्तुणो भरणं च-गृहं विचं च-भतिमा स्वापनं च-प्रतिष्ठा यात्रा च-अष्टाद्विंशमहिमा पूजा च-पुष्पाद्यर्चनं आदिर्यस्य जिन-
 गुणगानादेस्तु जिनभरणविन्यापनयात्रापूजादि, द्रव्यस्तव इति द्वेयमिति योगः, तत्र न यथाकथञ्चिदित्याह-द्वयतः-आगम-
 माध्रित्य, तदपि विधिना-“अहं रेहं तदं सम्मं” इत्यादिना विधानेन द्रव्यस्तवो-भावस्तवकारणभूतपूजा इतिशब्द उपप्रदर्शनार्थः
 गाथार्थः ॥ ३ ॥ कथं पुनरिदं जिनभरणादि भारस्तरहेतुना प्रतिपद्यत इत्याह-‘विहिंये’त्यादि, विहितं-आज्ञागमे विधेयतया-
 अनुमतं यदनुष्ठानं-क्रिया तद्विरियानुष्ठानं इदं-जिनभरणादिकरणलक्षणं इति-अनेनोद्देशेन, एवं-अनेन भावस्तवानुसारागलक्षणेन
 ना प्रकारेण एवम्-जिनमानादिभिधानं गदा-गर्भेकांलं कुर्वतां-विदधतां भवति-गायते चरणस्य-सर्वविरतिरूपचारित्रस्य हेतुः-
 निमित्तं एतदेव जिनभरणादि। उक्तपिपक्षेयं यज्जवति तदाह-नो-नैव इहलोकाद्यपेक्षया-पेदमधिकीप्यमिदिपारमविकदेवत्तरागया-

एवं चिय भायथए आणाआराहणाउ रागोऽवि । जं पुण इयविवरीयं तं दब्बथआव गा हाह ॥ ५ ॥
 'भावे अह्वणसंगो आणाविवरीयमेव जं किंचि । इह चित्ताणुद्धानं तं दब्बथओ भवे सन्धं ॥ ६ ॥
 जं धीयरामगामी अह तं णणु गरहितं पि हु स एवं । सिय उच्चियमेव जं तं आणाआराहणा एवं ॥ ७ ॥

दिपदार्थान्त्वनेन चरणस्य हेतुर्भवति एतज्जिनभवनादिविधानं, निदानदूषितत्वात् । इति गाथार्थः ॥ ४ ॥ मानस्तवकारणत्वं तदनु-
 रागश्च द्रव्यस्वानिग्रहप्रसङ्गः, तत्रासौ यथा भावस्तदहेतुः स्यात्तथा दर्शितं, न पुनस्तदनुराग इत्याशङ्क्याह—'एव'मित्यादि, 'एवं
 न्यि' एवमेव विहितानुष्ठानसिद्धमित्यभिप्रायेणैव भावस्तत्रैव—चरणप्रतिपत्तिरूपे रागोऽपि—चङ्गमानोऽपि, न केवलं चरणहेतुत्वमित्य-
 पिशब्दार्थः, कुत एतदेवमित्याह—आज्ञाराधनाद्—आप्तोपदेशानुपालनाद्, निर्निदानतामेव हि जिनाः समनुमन्यन्ते । उक्तविपर्यय-
 माह—यद्—जिनगानादिविधानं पुनरिति पूर्वोक्तार्थनिलक्षणताप्रतिपादनार्थः इतिविपरीतं—अनन्तरोक्तविधिविपर्ययस्तं तज्जिन-
 भानादिविधानं द्रव्यस्तत्रोऽपि—उक्तनिर्वचनो, न केवलं भावस्तत्रैव, उत्सृज्यत्वाद्, न भवति—न जायते । इति गाथार्थः ॥ ५ ॥
 उक्तविधिविपरीततायामपि तद्द्रव्यस्तत्रैव भविष्यतीत्याशङ्क्याह—'भावे'इत्यादि, भावे च—सत्तायां पुनः द्रव्यस्तवस्योक्तविपरी-
 त्वेऽपि, किं स्यादित्याह—अतिप्रसङ्गः—अतिव्याप्तिलक्षणाभिप्रायप्रतिपत्तिरित्यर्थः, अतिप्रसङ्गमेव व्यनक्ति—आज्ञाविपरीतगोच-आप्तमन-
 विपर्ययस्तमपि, एतस्मात्स्यापिशब्दार्थत्वात्, यदित्यनुष्ठानं किञ्चिद्—अनियतस्वरूपं इह स्तवविचारे चित्रानुष्ठानं—नानाप्रकारह्रियादि-
 क्रिया तदनुष्ठानं द्रव्यस्तत्रो—निर्णीतशब्दार्थो भवेत्—जायेत सर्वं—समस्तं आज्ञाविपरीतत्वात् निर्दिशेणजिनभवनादिविधानवत् ।
 इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ इदार्थे परमतमाशङ्क्य परिहरन्नाह—'जं वीये'इत्यादि, यदित्यनुष्ठानं वीतरागगामि—विनविषयं अथेति

उचियं नलु कायव्वं सव्वत्थं सया णरेण बुद्धिमत्तां । इह फलसिद्धी नियमा एस चिय होइ आणत्ति ॥८॥
 जं पुण एगविउत्तं एगंतेणेय भावसुण्णंति । तंनिसयम्मिचि ण तओ भावधयाहेउत्तो जेयं ॥ ९ ॥

परमश्रार्थः तदनुष्ठानं आज्ञाविपरीतमपि द्रव्यस्त्वो भवति, किं पुनर्यत्किञ्चन हिंसादिकं, अतः कथमतिप्रसंगः? इति परमतम् ।
 एतत् परिहरन्नाह-नन्विति परमताक्षमायां, गहितमपि-निन्द्यमपि मालिप्रदानादिकं, आस्तामगहितम्, दुशब्दो वाक्यालङ्कृतो,
 स इति द्रव्यस्त्वः भवेत् एवं-अनेन भवद्भ्युपगतन्यायेन-आज्ञाविपरीतमप्यनुष्ठानं वीतरागविषयं द्रव्यस्त्व इत्येवंलक्षणेन ।
 पुनः परमतमाशङ्कमान आह-स्याद्-भवेत्, तव मतिरिति गम्यं, यद्गुत उचितमेव-संगतमेव यदित्याज्ञाविपरीतं वीतरागगामि
 तदित्यनुष्ठानं द्रव्यस्त्वो भवति, न पुनर्गहितमपीति नातिप्रसंग इति, अत्रोत्तरमाह-आज्ञाराधना-आप्तादेशपालनैव एवं-अनेनैव
 प्रसारेण, आज्ञाविपरीतमपि यदुचितमनुष्ठानं तद्रव्यस्त्व इत्येवंलक्षणेन द्रव्यस्त्ववाभ्युपगमे, आज्ञानुपालनारूपत्वादुचितस्य, न
 द्वाद्योधीर्णमप्युचितं भवितुमर्हति । इति गाथार्थः ॥७॥ उचितानुष्ठानस्याज्ञानुपालनारूपत्वमेव दर्शयन्नाह-‘उचिये’त्यादि, उचि-
 तमेव-देशकालावसायपेक्षया संगतमेव स्वतुः-अवधारणे कर्तव्यं-विधेयं सर्वत्र-समस्ते देशे पात्रे वा सदा-सर्वदा नरेण-पुरुषेण,
 नरप्रहणं प्राणिमात्रोपलक्षणं, धर्मोपदेशे नराणां प्राधान्यात्, बुद्धिमता-मतिमता, बुद्धिविकलो हि न तत्कर्तुं क्षमते, बुद्धिविकल्या-
 देव । अथ कस्मादेवमुपदिश्यत इत्याह-इति-अनेनोचितकरणेन फलसिद्धिः-साध्यनिष्पत्तिः नियमात्-निश्चयेन, साध्यश्च मुख्य-
 बुध्या मोक्षार्थः, तत्कारणतया धर्मार्थः, प्रसंगतक्षेतराविति । प्रकृतार्थयोजनायाह-एतैव-अनन्तरोक्ता उचितक्रिया यवति-यर्थते
 आज्ञा-आप्तोपदेशः, तत्र उचितकरणमापाराधनेति स्थितं, इतिशब्दः गमाप्तगुपप्रदर्शने चेति गाथार्थः ॥८॥ उचितकरणं प्रवययइतव

समयस्मि द्रव्यसदो पायं जं जोग्गपाए रूढोत्ति । निरुवचरितो उ बहुहा पओगभेदोवलेभाओ ॥१०॥
 मिउपिटो द्रव्यघटो सुसावगो तह प दव्वसाहुत्ति । साह प दव्वदेवो एमाह सुए जओ भणितं ॥११॥

इत्पुक्तं, अथैतस्यैव विपर्ययमाह—‘ज’मित्यादि, यदित्यनुष्ठानं, पुनश्चन्द्रो विशेषयितुमर्थः, एतद्विपुक्तं-ओचित्यारहितं तथा एका-
 न्तैर्नैव-सर्वैर्नैव भावशून्यं-बहुमानशून्यं, एकान्तग्रहणाद्भावलेशपुक्तस्य कथञ्चिदौचित्यविपुक्तस्यापि द्रव्यस्तवत्वमाह, इतिशब्द
 उपप्रदर्शनार्थो भिन्नक्रमश्च, तदित्यनुष्ठानं विषयेऽपि-वीतरागेऽपि विधीयमानं, आस्तामविषये, न तर्को-न द्रव्यस्तवो भवतीति
 श्रेयं-ज्ञातव्यं, कुत इत्याह-भावस्तवाहेतुतः-इह भावप्रत्ययस्य लुप्तस्य दर्शनाद्भावस्तवाहेतुत्वाद्-भावस्तवाकारणत्वात् । इति गाथार्थः
 ॥ ९ ॥ अथ कस्माद्भावस्तवाहेतुभूतमनुष्ठानं द्रव्यस्तवो न भवनीत्यत्राशङ्कायामाह—‘समये’त्यादि, समये-सिद्धान्ते द्रव्यशब्दो-
 द्रव्य इत्येवं ध्वनिः प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोग्रहणात् क्वचिदप्राधान्येऽपि वर्तत इति सूचनार्थः, यदिति यस्मादर्थे, अयं च ‘भावत्थय-
 हेऊ’ इत्यनेन व्यवशिवगाथावयवेन संभंस्यते, योग्यतायां-योग्यतावाचित्वे रूढः-प्रसिद्धः इति-एवं चक्ष्यमाणोदाहरणन्यायेन ।
 उपचरिताद्-उपचाराभिप्रायान्तो निरुपचरितः-अकाल्पनिकः, तुशब्द एवकारार्थः, तेन निरुपचरित एव । कुत एतदेवमित्याह-बहुधा-
 बहुभिः प्रकारैः प्रयोगभेदोपलंभात्-प्रपुक्तविशेषदर्शनात् । इति गाथार्थः ॥ १० ॥ प्रयोगभेदानेव दर्शयन्नाह—‘मिउ’इत्यादि,
 मृत्पिण्डो-मृत्तिकापिण्डो ‘द्रव्यघटो’-द्रव्यघटो-योग्यतया घटो द्रव्यघटः, सुश्रावकः-शोभनः श्रमणोपासकः, तथा चेति समुच्चये,
 द्रव्यघटो-योग्यतया साधुद्रव्यसाधुः, इतिशब्द उपप्रदर्शनार्थः, साधुश्च-संयतः पुनः द्रव्यघटो-योग्यतया देवः-सुरो द्रव्यदेवः, ‘एमा-
 ह’चि इह चशब्दलोपः प्राकृतत्वात् ततश्च एवमादि च-इत्यादि प्रयोगज्ञातं आदिशब्दाद् द्रव्यनारकादिग्रहः, श्रुते-प्रवचने यतो-

ता भावत्ययहेऊ जो सो दचत्थओ इहं इहो । जो उ व णेवंभूओ स अप्पहाणो परं होति ॥१२॥
अप्पाहण्णेऽपि इहं कत्थह दिहो उ दच्चसहोत्ति । अंगारमहगो जह दब्बायरिओ सयाऽभच्चो ॥१३॥

यसमाद्गणितं-उक्तं ततः प्रयोगमेदोपलंभात् द्रव्यशब्दो योग्यतायां रूढः । इति माथार्थः ॥११॥ यतो योग्यतायां द्रव्य-
शब्दः 'ता' इत्यादि, तत्-तस्मात् भावस्तवहेतुः-चरणप्रतिपत्तिकारणं साक्षात् परंपरया वा यो जिनमवनविधानाद्यनुष्ठानविशेषः
'सो' इति असौ द्रव्यस्त्ववः-पूर्वोक्तस्वरूपः इह-द्रव्यस्तवाधिकारे, अन्यत्र पुनः स्तवशब्दार्थज्ञस्तत्रानुपयुक्तपुरुषादिलक्षणोऽपि,
इष्टः-अभिमतो द्रव्यस्तवस्वरूपविदुषां, ननु भावस्तवाहेतुरपि द्रव्यस्तवोऽभव्यादीनामिष्यते तत्कथमित्याह-यः पुनर्द्रव्यस्तवविशेषः
न-नैव एवंभूतं-अमुं प्रकारं भावस्तवकारणत्वलक्षणं प्राप्तः स द्रव्यस्तवः अप्रधानः-अशोभनः परं-केवलं भवति-जायते, द्रव्यस्त-
वशब्दस्याप्राधान्येऽपि प्रवृत्तेः, अशोभनत्वं चास्य भावस्तवाहेतुत्वादेव । इति माथार्थः ॥१२॥ अप्राधान्यार्थतामेव द्रव्यशब्दस्य
दर्शयन्नाह-'अप्पाहे'त्यादि, अप्राधान्येऽपि-अप्रधानत्वेऽपि, न केवलं योग्यतायामेव, इह-प्रवचने क्वचित् शब्दविषये दृष्टस्तु-उप-
लब्ध एव द्रव्यशब्दो-द्रव्य इति ध्वनिः, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इहैव निर्दर्शनमाह-अंगारमर्दकः प्रवचनप्रतीतः यथेति
दृष्टान्तार्थः द्रव्याचार्यः-आचार्यत्वयोग्यताया अभावादप्रधानाचार्यः, कियन्तं कालं यावदित्याह-सदा-आजन्मापीत्यर्थः,
अथवा स च-स पुनः अभव्यो-मुक्तेस्योग्यो यत इति ॥ एतत्संविधानकं चैवं श्रूयते-सूरिर्विजयसेनारूपो, मासकल्पविहारतः ।
समायातो महाभागः, पुरे गर्जनकामिधे ॥२॥ अथात्र तिष्ठतस्तस्य, कदाचिन्मुनिपुंगवैः । गवां विसर्गवेलायां, खमोऽयं किल
वीक्षितः ॥२॥ कलभानां शूतैः शूरैः, शूकरः परितारितः । पञ्चमिर्मद्राजानीनामस्मदाश्रयमागतः ॥३॥ ततस्ते कथयामासुः, चूरेः

स्वप्नं तमद्भुतम् । धरिस्तूराच तस्यां, साधूनां पृच्छताममुम् ॥१॥ तुगाधुपरिवारोऽद्य, धरिरेव्यपि कोऽपि यः । प्राघृणिः परं
 मय्यो, नाताविति विनिश्चयः ॥६॥ यावज्जल्पलसौ तेषां, साधूनां धरिस्तावत्तत्र समागतः ॥६॥
 शनैश्च इव स्फारसौम्यग्रहणान्निहतः । एरंडतरुतरुक्रान्तकल्पपृथुगणान्निहतः ॥७॥ कृता च तस्य तैस्तूर्णमभ्युत्थानादिक्रिया क्रिया ।
 आतिथेयी यथायोगं, सगच्छत्य यथाऽऽगमम् ॥८॥ ततो विकालवेलायां, कोलाकारस्य तस्य तैः । परीक्षणाय निश्चिन्ता, अंगाराः
 कायिकाधुवि ॥९॥ स्वकीयाचार्यनिर्देशान्, प्रच्छन्नैश्च तैः स्थितैः । वास्तव्यसाधुमिर्दृष्टास्ते प्राघूर्णक्रमाधरः ॥१०॥ पादसंचूर्णितो-
 गारक्रशत्कारवश्रुतौ । मिथ्यादूषितमित्येवद्वुवाणाः प्राणिशंक्रया ॥११॥ क्रशत्काररस्थाने, कृवचिद्धा इतीक्षया । दिने निभा-
 लयिव्यामः, क्रशत्कारः किमुद्भवः ? ॥१२॥ आचार्यो रुद्रदेवस्तु, प्रथितः कायिकाधुम् । क्रशत्कारं कुर्वन्नगरपरिमर्दनात्
 ॥१३॥ जीवाश्चद्वानतामूढो, वदंशैतजिनैः किल । जन्तरोऽमी विनिर्दिष्टाः, प्रमाणैर्न्यग्रकृता अपि ॥१४॥ वास्तव्यसाधुमिर्दृष्टो,
 यथादृष्टं च साधितम् । शूरेभिर्त्रयसेनस्य, तेनापि गदितं ततः ॥१५॥ स एष शूरो मद्रास्त एते सरइस्तिनः । स्वप्नेन दृष्टिता
 ये वो, न विधेयोऽन संशयः ॥१६॥ तैः प्रमतेऽन तच्छिष्या, रोधितास्तूपशक्तिभिः । यथैवं चेष्टितेनायममद्य इति यु-यताम्
 ॥१७॥ त्याज्यो वोऽयं यतो घोरांतातारुकारणम् । ततस्तैरप्युपायेन, क्रमेणायौ विगर्जितः ॥१८॥ ते चाकलंरुपाधुतं, विषा-
 याद्य दिवं गताः । ततोऽपि प्रच्युताः गन्तः, क्षेत्रेऽमूनेर भारते ॥१९॥ श्रीयमन्तपुरे जाता, जितशत्रोर्महीपतेः । पुत्राः सर्वेऽपि
 कालेन, ते प्राप्ता यौगन्धियम् ॥२०॥ अन्यदा तान् गुरुवत्पातकलाकौशलयोगतः । मयैव लयावतीतिरतात्, मयैनाशु न्यमंयन्
 ॥२१॥ हस्तिनगरपुरे राजा, कथं कथञ्च संश्लितः । स्वकन्याया वरार्थाय, तत्स्वयं समण्डपे ॥२॥ तत्रायातः स तैर्दृष्टो, गुरुंगारमर्दकः ।

अपाहणाय एवं इमस्स दब्बत्थवत्तमविरुद्धं । आणाचल्लत्तणओ न होइ मोक्खंगया णवरं ॥१४॥

भोगादिफलविसेसो उ अत्थि एत्तोवि विसयभेदेण । तुब्बो उ तगो जम्हा हवति पगारंतरेणावि ॥१५॥

उत्पत्त्वेन समुत्पन्नाः, पृष्ठारूढमहाभरः ॥२३॥ गलावलंबितस्थूलकृतुपोऽपेशलं रसन् । पामनः सर्वजीर्णागो, गतत्राणोऽतिदुःखितः ॥२४॥ तमुष्ट्रमीक्षमाणानां, तेषां कारुण्यतो भृशम् । जातिस्मरणमुत्पन्नं, सर्वेषां शुभभावतः ॥२५॥ देवजन्मोद्भवज्ञानज्ञातत्वाच्चैरसौ स्फुटम् । करभः प्रत्यभिज्ञातो, यथाऽयं वत नो गुरुः ॥२६॥ ततस्ते चिन्तयामासुर्धिक्षु संसारविचेष्टितम् । येनैष तादृशं ज्ञानमवाप्यापि कुभावतः ॥२७॥ अवस्थामीदृशीं प्राप्तः, संसारं च अमिष्यति । ततोऽसौ मोचितस्तेभ्यस्तत्स्वामिभ्यः कृपापरैः ॥२८॥ ततस्तदैव ते प्राप्य, भवनिर्वेदकारणम् । कामभोगपरित्यागाच्चे ग्रन्थ्यां प्रपेदिरे ॥२९॥ ततः सुगतिमन्तानां निर्व्यास्यन्त्यचिरादमी । अन्यः पुनरभ्यवृत्त्याद्भवारण्ये अमिष्यति ॥३०॥ इति गाथार्थः ॥१३॥ “जो उ न एवंभूतो स अप्पहाणो परं होइ” इत्येनं पूर्वोक्तमर्थं निगमयन्नाह—‘अप्पाहे’त्यादि, अप्राधान्याद्भावस्तवाहेतुत्वेनाशोभनत्वात् एवं-उक्तेन न्यायेनाप्राधान्यार्थे द्रव्यशब्दप्रवृत्तिदर्शनलक्षणेन ‘इमस्स’ति अस्य भावस्तवाहेतोः द्रव्यस्तवत्वं-द्रव्यस्तवता अविरुद्धं-संगतमेव । एवं तर्हि भावस्तवहेतोस्तदहेतोश्च द्रव्यस्तवत्वाविरुद्धतायां सत्यामविशेष एव तयोः, सत्यं, नवरं-केवलं न भवति-न जायते मोक्षांगता-निर्वाणहेतुता ‘इमस्स’ इति वर्तते, कुतः?—आज्ञाबाह्यत्वाद्-आप्तवचनबहिष्कृतत्वात्, यदाज्ञाबाह्यं तन्मोक्षांगं न भवति, तथाविधद्विसादिवत्, आज्ञाबाह्यत्रायं भावस्तवाहेतुर्द्रव्यस्तवः । इति गाथार्थः ॥१४॥ यथाऽस्मादग्रधानान्मोक्षो न भवति तथा फलान्तरमपि किं नास्तीत्याशङ्कयाह—‘भोगादी’त्यादि, भोगा-मनोज्ञशब्दादयः, आदिशब्दात्स्वर्गसुकुलप्रत्यायातिशुभशरीरादिप्रसिद्धः, ते एव फल-

उचियाणुद्वाणाओ विचित्तजइजोगतुह मो एस । जं ता कह वच्यथओ ? तद्दारेणऽप्यभावाओ ॥१६॥
जिणभवणादिविद्वाणद्वारेणं एस होति सुहजोगो । उचियाणुद्वाणं पि य तुच्छो जइजोगंतो णवरं ॥१७॥

विशेषः—साध्यभेदो भोगादिरूपलविशेषः पुनः अस्ति—भवति इतोऽपि—अप्रधानद्रव्यस्तत्रापि, न केवलं प्रधानद्रव्यस्तत्रादेव,
अथ कथमाज्ञावानुष्ठानस्यैवंफलतेत्याशङ्क्याह—विययभेदेन—गोचरविशेषेण, निखिलातिशयमणिक्कमकराकरभगमदीतरागलक्ष-
णेन हेतुना, न हि भगमद्विषयमाज्ञाविरूपलप्यनुष्ठानमफलं पात्रमाधान्यादिति । ननु यद्येवंफलमाज्ञावानुष्ठानं तदा कथमस्या-
प्रधानद्रव्यस्तत्रेत्यत्राह—तुच्छस्तु—अल्पः पुनः तत्कोऽसौ भोगादिरूपलविशेषो, नासौ विवेकिनां फलतयाऽवभासते । कस्मादेव-
मित्याह—यस्मात्कारणात् भवति—जायते तत्रो भोगादिरूपलविशेष इति मरुतं प्रकरान्तरेणापि—उपायान्तरेणापि जिनममनादिव्य-
तिरेकेणापि, बालतपःप्रभृतिभिरपीत्यर्थः, दौर्गत्यदोषविच्छेदिमणिप्राप्तिटीयसः पाराधाराज्जरत्काचखंडप्राप्तिः फलं किमु ? ।
इति गाथार्थः ॥१५॥ अथ द्रव्यस्तवस्याद्रव्यस्तवतामाशङ्क्य परिहरन्नाह—‘उच्चिये’त्यादि, ‘उचियाणुद्वाणाओ’ इह भावप्रत्ययस्य
लुप्तत्वेनोचितानुष्ठानत्वाद्—आप्पोपदिष्टत्वेन विहितक्रियारूपत्वाद्विचित्रयतियोगतुल्यो—ग्लानप्रतिचरणस्वाध्यायादिरूपनानाविध-
साधुव्यापारसदृशोऽतिशुभ इत्यर्थः, मरारोऽत्र प्राकृतशैलीप्रभया, एषोऽनन्तरेत्को जिनममनविधानादिहोऽनुष्ठानविशेषः यदिति
यस्मादेवं तत्—तस्मात् कथं—केन प्रकारेण द्रव्यस्तवो भवति ? न कथंचिदित्यर्थः, भावस्तत्र एवायमिति हृदयम् । अत्रोत्तरमाह—
तद्द्वारेण—जिनभवनादिविधानमुखेन अल्पः—साधुयोगापेक्षया स्तोको भावः—शुभाध्यवसायो यस्मात्स तथा तस्मात्, इह च
भावप्रत्ययो दृश्यः, अतोऽल्पभावत्वात् । इति गाथार्थः ॥१६॥ अमुमेव गाथार्थं भावयन्नाह—‘जिणे’त्यादि, जिनभवनादिवि-

सन्वत्थ निरभिसंगत्तणेण जहजोग मो महं होइ । एसो उ अभिस्संगा कत्थह तुच्छेऽवि तुच्छे उ ॥१८॥
जम्हा उ अभिस्संगो जीवं दूसेह णियमतो चैव । तद्दुस्सियस्स जोगो विसघारियजोगतुल्लोत्ति ॥१९॥
जहणो अदुस्सियस्सा हेयाओ सन्वहा णियत्तस्स । सुद्धो उ उवादेए अकलंको सन्वहा सो उ ॥२०॥

थानद्वारेण-अर्हदाश्रयविप्रभृति करणमुखेन एव द्रव्यस्तनः भवति-गतिं शुभयोगो-यतियोगवत् प्रशस्तव्यापारः, तथा उचितानुष्ठानमपि च-विहितक्रियाऽपि च जिनभवनादिविधानद्वारेणैव, अपिचेति समुच्चये, यद्यप्येवं तथापि तुच्छः-असारः, अल्पमावरूपत्वात् यतियोगतः-साधुव्यापारात्सकाशात् नवर-केवलं, यतियोगो हि स्वरूपेणैव शुभ उचितानुष्ठानरूपश्च अयं पुनर्जिनभवनादिद्वारेणैव, न तु स्वरूपेण, तस्य मनागयथरूपत्वात् । इति गाथार्थः ॥१७॥ यतियोगापेक्षयाऽस्य तुच्छतामेव दर्शयन्नाह-
‘सन्वत्थे’त्यादि, सर्वत्र-समस्तेषु द्रव्यक्षेत्रादिषु निरभिष्वङ्गत्वेन-साधूनां संगरहिततया यतियोगः-स्वाध्यायादिः साधुव्यापारः प्रकारः पूर्वम् महान्-गुरुः द्रव्यस्तवापेक्षया भवति, एष तु-अयं पुनः द्रव्यस्तवः अभिष्वङ्गात्-द्रव्यस्तत्रकारिणां प्रतिबन्धात् कचित्-कृत्रचिद्देशेहगुप्त्रमित्रकलत्रादौ तुच्छे-अमारेऽपि परलोमानुपकारित्वात्, अपिशब्दः तुच्छे सगरुणस्यानुचितत्प्रद्योतनार्थः, तुच्छस्तु-असार एव, यतियोगापेक्षया न महान् । इति गाथार्थः ॥१८॥ अथ कथमभिष्वङ्गादपि तुच्छत्वं द्रव्यस्तत्रस्येत्यन्नाह-‘जम्हे’त्यादि, यस्मात् तुदब्धो भान्तार्थः येन हि कारणेन अभिष्वङ्गः-तथाविधमस्तुतङ्गः जीवं-प्राणिनं स्वभावतः स्फटिकोपलक्षकलघुमलमपि दूयति-कलुषयति नियमवर्धन-नियमादेव, उतः किमित्याह-तद्दूयितस्य-अभिष्वङ्गकलं कलुषितस्य योगो-व्यापारः विपथारितयोगतुल्यो-हालाहलव्याप्तुरुपव्यापारसदृशः अस्पष्टचेतनस्यादल्प इत्यर्थः । इति शब्दो वाक्यार्थस-

अनुहतरंदुत्तरणप्पाओ द्रव्यत्थओऽसमत्तो य । णदिमादिसु हयरो पुण समत्तवाहुत्तरणकप्पो ॥२१॥
कडुगोसादिजोगा मंथरोगममसण्हो चाधि । पढमो विणोसहेणं तक्कयतुल्लो य चितिओ उ ॥२२॥

माप्तो । इति गाथार्थः ॥२१॥ इहेवार्थे व्यतिरेकमाह—'जरुणो' इत्यादि, यतः—साधोः अदूषितस्य—अभिपद्मेणाकटुपित्तस्य अत एव हेयात्—परिहर्तव्यात् हिमादेः सर्वथा—सर्वप्रकारैः करणकारणादिभिः निवृत्तस्य, किमित्याह—शुद्धस्तु—शुद्ध एव अभिपद्मादूषित एव भवति, योग इति प्रक्रमः, उपादेयमस्तुनि—महाव्रतादौ विषये आज्ञाप्रवृत्तेः, अतोऽकलङ्कः—अपेक्षितोपकलङ्कः सर्वथा—सर्वप्रकारैः स तु—स एव यतियोग एव भवतीति, अतो विचित्रयतियोगतुल्यत्वाभावेन न द्रव्यस्तवो भवस्त एवेति स्थितमिति गाथार्थः ॥२०॥ अथ दृष्टान्तेन द्रव्यस्तमभामस्तनयोर्विशेषमाह—अशुभं—अशोभनं कटकादियोगाद् अशुखं वा तत एव दुःखहेतुत्वात् तच्च तत्तरकांडि च—स्नाष्टादि तेन यदुत्तरणं—पारगमनं तत्प्रायः—तत्कल्पो यः स तथा, मनागद्यसंकीर्णत्वात्, कोऽप्यवित्याह—द्रव्यस्ताः प्रतीतः तथाऽसमाप्तः—अपर्याप्तश्च, तत एव सिद्धयसिद्धेः, केषु तत्तरणोत्तरणमित्याह—नयादिषु—नदीहृदप्रभृतिषु तरणीयेषु, इतरो—भावस्ताः पुनरिति विशेषद्योतनार्थः समाप्तः—पर्याप्तः स चामौ बाहुत्तरणकल्पश्च—भुजपारगमनतुल्यः समाप्तबाहुत्तरणकल्पः, तत्र समाप्तत्वं भावस्तस्य द्रव्यस्तानपेक्षस्यापि संसारमागपारप्रायणप्रणत्यात् बाहुत्तरणकल्पत्वं चात्मपरिणामरूपत्वेन बाह्यान्पेक्ष्यतात् । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ अत्रैव दृष्टान्तान्तरमाह—'कडुगो' इत्यादि, कडुकौषादियोगात्—नागराद्यौषधसंघन्यात्, प्रादिगुब्बदात् शारशरी (शिरा) वेधादिप्रहः, मन्थरो—विलम्बितो दीर्घकालवानी यो रोगशुभो—व्याधिजनमनसाश्च, न तु सर्वाथाश्रयः, तत्सन्निधः—तत्तुल्यो यः स तथा, चापीति प्रागुक्तदृष्टान्तापेक्षया ममुद्ययार्थः, कोऽसावेवंविध इत्याह—

पठमाउ कुसलवंधो तस्स विवागेण सुगहमादीया । तत्तो परंपराए वित्तिओऽविहु होइ कालेणं ॥२३॥
चरणपडिवित्तिरूवो थोयव्वोचियपवित्तिओ गुरुओ । संपुणणाणाकरणं कयकिचे हंदि उचियं तु ॥२४॥

प्रथमो-द्रव्यस्तः, प्रथमतः चास्य सूत्रक्रमप्रामाण्यात् आदितः प्रायः प्राप्तेर्वा, इह चावद्येष्टशुक्तया कर्मरोगोपशमहेतुतया च यद्यपि द्रव्यस्तवः कटुकौषधादितुल्यो, मन्थररोगोपशमतुल्यः पुनर्दीर्घकालमाविद्रव्यस्तवजन्यः कर्मशमस्तथापि कर्मशमस्य द्रव्यस्तवव्यपदेशतः कार्ये कार्णोपचारमन्थररोगशमसन्निभो द्रव्यस्तव इत्युक्तं । तथा विनौपधेन-औषधं कटुकमधुरादिरूपं विनैव तत्क्षयतुल्यश्च-रोगात्यन्तिकनाशतुल्य एव, चशब्दोऽवधारणे, द्वितीयस्तु-भावस्तवः पुनः, अयमभिप्रायः-भावस्तव आत्मपरिणामरूप एव, न तु द्रव्यस्तववद्वाह्यद्रव्यसमव्यपेक्षः, तथा भावस्तवादेवात्यन्तिकः कर्मक्षयो भवतीतिकृत्वा विनौपधेन तत्क्षयतुल्य इत्युक्तं, तथा यद्यपीह कटुकौषधाभावनकल्यो भावस्तवो रोगक्षयतुल्यश्च भावस्तवमाध्यः कर्मक्षयस्तथापि कर्मक्षयस्य भावस्तवव्यपदेशतः कार्यं कारणोपचारात् क्षयतुल्यो भावस्तव इत्युक्तमिति गार्थार्थः ॥ २२ ॥ अथेत-योरेव हेतुफलभागतो भेदमाह-“पठमे”त्यादि, प्रथमादिति-द्रव्यस्तवात् कुशलवन्धः-पुण्यानुगन्धिपुण्यकर्मवन्धन भवति, तस्य कुशलस्य कर्मणः विपाकेन-उदयेन सुगत्यादयः-सुदेवत्तसुमानुपत्तलक्षणमद्वतिप्रभृतयो भवन्ति, आदिशब्दाच्छु-भसत्त्वतंपदादिप्रहः, ततः सुगत्याद्यनन्तरं परंपरया-अविच्छिन्नमन्तानया सुगत्यादीनामेव द्वितीयो-भावस्तवोऽपि न केवलं सुगत्यादय एव दुश्शब्दोऽलङ्कारे भवति-जायते कालेन-समयेन कियताऽप्यतिक्रान्तेन, कालस्य तथागव्यत्यपरिवाकहेतुत्या-देवमभिधानम् । इति गार्थार्थः ॥ २३ ॥ ‘द्वितीयोऽपि भवति कालेने’ त्युक्तं, अथ तस्यैव द्वितीयस्य स्वरूपप्रतिपादनायाह-

नेपं च भावसाहुं विहाय अणो चएति कांडं जे। सम्मं तग्गुणाणाभावा तद्दं कम्मदोसा य ॥२५॥
इतो चिय फुल्लामिसधूईपटिवत्तिपूयमज्झंमि। चरिमा गरूई इट्ठा अणोहि वि णिचभावाओ ॥२६॥

‘चरणे’त्यादि, चरणप्रतिपत्तिरूपः-चारित्राभ्युपगमसमाधः, भावस्तव इति प्रकृतं, स्तोतव्ये-पूजनीये भगवति वीतरागे विषयभूते या उचिता-संगता प्रवृत्तिः-प्रवर्तनं सा स्तोतव्योचितप्रवृत्तिस्तस्याः स्तोतव्योचितप्रवृत्तेर्हेतोः गुरुको-गरीयान्, द्रव्यस्तवापेक्षया, अथोचितप्रवृत्तितो द्रव्यस्तवोऽपि गुरुकोऽस्तु, नैवं, यतः संपूर्ण-सर्वविरतिप्रतिपत्तितोऽखण्डं यदाज्ञाकरण-आप्तवचनानुपालनं तत्संपूर्णाज्ञाकरणं तदेव कृतकृत्ये-विहितनिखिलकर्तव्ये सिद्धप्रयोजने भगवति वीतरागे हंसीत्युपदर्शने उचितं-संगतं, पुष्पादीनां तु द्रव्यस्तवाज्ञानां कृतकृत्यत्वेन तस्यानुपयोगित्वात्, तुशब्दोऽवधारणार्थो योजितश्च । इति माथार्थः ॥२४॥ संपूर्णाज्ञाकरणं च साधोरेव भवति, नेतरम्येति दर्शयन्नाह-‘नेय’मित्यादि, न-नैव इदं-संपूर्णाज्ञाकरणं चशब्दः पुनरर्थः, भावसाधुं-पारमार्थिकयति विहाय-विमुच्य अन्यः-अपरः ‘चएइ’ति गक्रोति कर्तुं-विधातुं, जे इति पादपूरणे निपातः, कुत णत्तदेवमित्याह-ममग्-यथायत् तद्गुणज्ञानाभावात्-आज्ञाकरणगुणोपलंभाभावात्, न हि यथा भावयतिराज्ञाकरणगुणान् वेति तथाऽन्यः, तस्यैव तत्र विशेषाधिकारित्वात्, तथा कर्मदोषाच्च-कथन्निदाज्ञाकरणगुणपरिज्ञानेऽपि चारित्रमोहनोयकर्मविपाकाच्चेति, अतो भावसाधोरेव कर्तुं शक्यत्वेन संपूर्णाज्ञाकरणरूपो भावस्तवो गुरुकः । इति माथार्थः ॥२५॥ भावस्तस्याचार्योन्तरपरिगुरुत्वमिष्ट-मित्यावेदयन्नाह-‘इत्तो’इत्यादि, इत एव-संपूर्णाज्ञाकरणस्य भावसाधुमाध्यतादेव ‘फुल्लामियधुइपटिवत्तिपूयमज्झंमि’चि-पुष्पाणि-जात्यादिकुसुमानि, उपलक्ष्यणत्वाद्दसूत्रत्वादीनामिहैवान्तर्भावो वेदितव्यः, आमिप-आहारः, इहापि तथैव फलादिसकलने-

दृढवत्थयभावत्थयरूपं एयमिह होति दृढवत् । अण्णोऽणसमणुचद्धं (विद्धं) निच्छयतो भणियविसयं तु ॥२७॥
 जहणोऽवि हु दृढवत्थयभेदो अणुमोयणेण अत्थिप्ति । एयं च एत्थ णेयं इय सुद्धं तंतजुत्तीए ॥२८॥
 तंतम्मि वंदणाए पूयणसक्कारहेउ उस्सग्गो । जत्तिणोऽवि हु निदिदो ते पुण दृढवत्थयसरूपे ॥२९॥

तंतम्मि वंदणाए पूयणसक्कारहेउ उस्सग्गो । जत्तिणोऽवि हु निदिदो ते पुण दृढवत्थयसरूपे ॥२९॥
 यपरिग्रहो दृश्यः, स्तुतिः—गुणोत्कीर्तनं प्रतिपत्तिः—चरणाभ्युपगमः एता एव पूजास्तासां मध्यं—अवहिर्भावः पुष्पाभिपस्तुतिप्रतिपत्ति-
 पूजामध्यं तय चरमा—प्रतिपत्तिपूजा गुर्वो-उपेष्टा इष्टा-मता अन्यैरपि ग्रन्थकारैः, इहार्थे साधनमाह-नित्यभावात्—सर्वदा सद्भावात्तस्याः,
 सा हि यावज्जीविकी, शेषास्तु कादाचित्क्य इति गाथार्थः ॥ २६ ॥ एवं भिन्नावपि परस्परानुगतगतरूपावेताविति दर्शयन्नाह—
 'दृढवे'त्यादि, द्रव्यस्त्ववभावस्तयो रूपं—स्वभावो द्रव्यस्त्वभावस्तरूपं एतदिति—अत्रोत्तरतुशब्दयोगादेतनु—एतत्पुनः प्रागुप-
 दर्शितं जिनभवनादिविधानचरणप्रतिपत्तिलक्षणं इह—स्तवाधिकारे भवति—वर्तते द्रष्टव्यं—बोद्धव्यं, किंभूतमित्याह—अन्योऽन्यसम-
 नुविद्धं—परस्परानुगतं निश्चयतः—परमार्थतः भणितः—प्रागभिहितो विषयो—गोचरः प्रायो गृहिमाधुलक्षणो यस्य तत्तथा । तुशब्दो
 व्याख्यात एव । इति गाथार्थः ॥२७॥ तत्र भावस्तरूपं द्रव्यस्त्वेन समनुविद्धमिति तावद्दर्शयन्नाह—'जहणो'-
 इत्यादि, यत्तेरपि—भावस्तमारूढसाधोरपि, न केवलं गृहिण एव दृष्टशब्दोऽलङ्कृतौ द्रव्यस्त्ववमेदो—द्रव्यस्त्वविशेषः अनुमोदनेन—
 जिनपूजादिदर्शनजनिममोदप्रज्ञेमादिलक्षणयाऽनुमत्या अस्ति—विद्यते, इतिशब्दो वाक्यसमाप्तौ । अथ साधोर्द्रव्यस्त्ववेऽनुमोदन-
 मसिद्धमित्याशङ्क्याह—एतच्च—एतत्पुनरनुमोदनं अत्र—द्रव्यस्त्ववे द्वेयं—ज्ञातव्यं इति—अनया वक्ष्यमाणया शुद्धं—अनवद्यं तंत्रयु-
 क्त्या—शास्त्रगर्भोपपत्त्या । इति गाथार्थः ॥२८॥ तंत्रयुक्त्या द्रव्यस्त्वे माद्योगनमोदनमस्तीत्येतदेव दर्शयन्नाह—'तंतंमी'त्यादि,

मह्यहर्हि पूजा स ह्यारो पधरवत्प्रमादीहि । अण्णे विवज्जओ इह दुहावि ववत्थओ पत्थ ॥३०॥

ओत्तरणे चलिमादी ण चेह जं भगवयावि पडिस्सिद्धं । ता एसमणुणाओ उच्चियाणं गम्मती तेण ॥३१॥

तत्रे-शास्त्रे, किं नामके? - तन्दनायां - चैत्यवन्दनाभिधाने पूजनमत्कारहेतुः - पूजासत्कृतिनिमित्तं उत्सर्गः - कायोत्सर्गः यत्तरपि-
मावस्वत्वारुसाधोरपि, न केवलं गृहिणः द्रुग्वन्दस्वथैव, निर्दिष्टः - अभिहितस्तीर्थरूपादिभिः, यत्स्वत्र सूत्रम् - "अरिहंतचेहयाणं करेमि
काउत्समगं वंदजमत्तिपाए पूणमत्तिपाए सक्कारमत्तिपाए" इत्यादि, यथेवं तदा प्रस्तुते किमायातमित्याह - ते पुण'त्ति तौ पुनः - पूज-
नमत्कारौ 'द्वयस्यपसल्वै'त्ति प्राकृतत्वात् द्वयस्त्वसल्वरौ - द्वयस्तवस्वभावौ भवतः, द्वयस्तवस्वरूपे वा एतौ वर्तेते, इदमुक्तं भवति -
द्रव्यस्तवस्वरूपपूजादिप्रत्ययकायोत्सर्गप्रतिपादनात् साधोर्द्रव्यस्तवेऽनुमोदनमनुज्ञातं घटे । इति गाथार्थः ॥२९॥ अथ पूजनसत्कारयो-
र्द्रव्यस्वभावताभिधानायाह - 'मल्लार्ह' त्यादि, मालायां साधूनि मालयानि - प्रथितकुसुमानि तदादिभिः, आदिशब्दादग्रथितकुसुमग्रहः,
पूजा - पूजनं भवति, सत्कारः - सत्कृतिर्मति प्रशमयद्वादिभिः - प्रधानमसनप्रभृतिभिः इह च मकारः प्राकृतममरः, आदिशब्दश्च कनका-
दिग्रन्थिप्रहार्य इत्येकीयं मतं, अन्ये - अग्रे मुरयः विर्ययो - व्यत्यासः पूजा प्रवरमस्त्रादिभिः सत्कारो मालयादिभिरित्येयं लक्षणः
इहेति - पूजासत्कारलक्षणे इति, मन्यन्त इति याक्यशेषः । प्रस्तुतयोजनार्थमाह - द्विधापि - द्वाभ्यामपि प्रकाराभ्यां व्याख्यानद्वयेऽपी-
त्यर्थः द्रव्यस्तवोऽस्ति अयेति - पूजासत्कारयोः इति गाथार्थः ॥३०॥ एवं तावत्तत्रो द्वयस्तवे साधोरनुमोदनं दर्शितं, अयोपपत्ति-
तत्पदेन दर्शयद्वाह - 'ओत्तरणे' इत्यादि, अपरणे - समासणे देवसंस्कृतभगवद्वाख्यानभूमौ चल्यादि - उपश्राप्रभृति, आदिश-
ब्दाग्रगन्धमाल्यगीतवाद्यपरिग्रहः, न-नैव, चशब्दो द्रव्यस्तवानुमोदनस्य समर्थने कारणान्तरेण समुच्चयार्थः, इह - आगमे लोके वा
ग्रन्थ-पञ्जाकारणात् भगवता-जिनेनापि, तेन हि किं तन्निवृत्तिवारचारिकतया निवेद्यनीयं स्यादित्यपिशब्दार्थः, पत्तिपिद्धं - निवारितं

न यं भगवं अणुजाणति जोगं मुकुटविगुणं कदाचिदपि । न य तयणुगुणौ वि तओ ण बहुमतो होति अण्णेसि ॥३२॥
जो चेव भावलेसो सो चेव य भगवतो बहुमतो उ । न तओ विणेयरेणंति अत्थओ सोवि एमेव ॥३३॥

‘ता’ इति तस्मात्कारणात् एव द्रव्यस्तवः, तस्यादिविधानस्य द्रव्यस्तवत्वात्, अनुज्ञातः-अनुमतः इति गम्यते-अवसीयते, ‘अप्रति-
पिद्धमनुमत’मिति नचनात्, उचितानां-तद्योग्यानां गृहस्थानां राजादीनामित्यर्थः, तेन भगवता जिनेनेति, आह च “राया व
रायमचो तस्मासइ पउरजणवओ वावि । दुब्बलिखंडियळुडियतंडुलाणढग कलमा ॥१॥ भाइयपुणाणियाणं अखंडफुडिगाण
फलगसरिया(सा)ण । कीरइ वली सुरावि दु तत्थेव छुहंति गंधाई ॥२॥ “इत्यादि । इति गाथार्थः ॥३१॥” अथ भवतु भगव-
तोऽनुमतोऽयं, तदन्येषां तदनुमतिर्न युक्ता, अमुवत्यङ्गत्वादित्याशङ्कयाह—न च-नैव भगवान्-अहंन् अनुजानाति-अनुमन्यते
योगं-व्यापारं, किंविधं ?-मोक्षविगुणं-निर्वाणाननुगुणं कदाचिदपि-कदाचिदपि काले, पारमार्थिकपरोपकारकरणस्वरूपत्वाद्भगवतः ।
ततः किमित्याह-न च-न पुनः तदनुगुणोऽपि-मोक्षानुकूलोऽपि, मोक्षविगुण एवावहुमतो भवतीति सूचनार्थोऽपिशब्दः, तको-
योगः न बहुमतो-नानुमतो, बहुमत एव, भवति-जायते अन्येषां-भगवतोऽपरेषां साधूनामिति गाथार्थः ॥३२॥ ननु भगवतो-
ऽपि चारित्रित्वाद्द्रव्यस्तवगुणमतिर्न युक्तेत्याशङ्कयाह-‘जो चेवे’त्यादि, य एव भावलेसो-भगवद्वहुमानरूपः, द्रव्यस्तवाद्भवतीति शेषः,
‘सो चेव य’ चि स एव-असावेव, नेतरः, चशब्दः इदमपरं युक्त्यन्तरमिति सूचनार्थः, भगवतो-जिनस्य बहुमतः-अनुमतो, मुख्य-
वृत्त्या, भगवतस्तथास्वभावत्वात्, तुः पूरणे, कैरलं न नैव तका-असौ भावलेसो विनेतरेण द्रव्यस्तवं विना भगति इति हेतोः अर्थतः-
सामर्थ्यात् सोऽपि-द्रव्यस्तवोऽपि, न कैरलं भावलेन एव, एवमेव-भावेनैव बहुमत एव । इति गाथार्थः ॥३३॥

कज्जं इच्छंतेषां अणंतरं कारणं पि इहं तु । जह आहारजतिंति इच्छंतेणेह आहारो ॥३४॥

जिणभवणकारणाहवि भरहादीणां ण चारितं तेण । जह तेसिं चिय कामा सहविसादीहिं णाएहिं ॥३५॥

ता तं पि अणुमयं चिय अप्पडिसेहाउ तंतजुत्तीए । इय सेसाणवि एत्थं अणुमोयणमादि अविरुद्धं ॥३६॥
भावलेखं बहु मन्यमानेन द्रव्यस्त्वो बहुमत एवेति समर्थयन्नाह—‘कज्जं’ इत्यादि, कार्य-साध्यं भावलेखादिकं इच्छता-अनु-
मन्यमानेन अनन्तरं-अव्यवहितं, न तु व्यवहितं कृत्यादिकं, तथैवानुभूतेः, कारणमपि-हेतुरपि द्रव्यस्तवादिकः, न केवलं कार्य-
मेवेत्यपिशब्दार्थः, इहं तु-अमितमेव, कारणाविनाभूतत्वात् कार्यस्य, किमिवेत्याह-यथा-यद्वद् आहारजवृत्ति-भोजनजनित-
बुद्धोपशमं इच्छता-चाञ्छता इह लोके आहारो-भोजनं, इह इति प्रक्रमः । इति गाथार्थः ॥ ३४ ॥ अथ यत्त्यादौ भवत्वनु-
मतिर्जिनस्य, जिनभवनादौ तु सा तस्य न भविष्यतीत्याशङ्कायामाह—‘जिणे’त्यादि, जिनभवनकारणाद्यापि-अर्हदायतनविधान-
प्रभृतिकमपि, न केवलं समयमरणे वल्यादि, आदिशब्दाञ्जिनविषयज्ञादिग्रहः, भरतादीनां-भरतचक्रवर्तिप्रभृतीनां न चारितं-न
निषिद्धं तेन भगवता आदिदेवेन, कथमित्याह-यथा-यद्वच्चेपागेव-भरतादीनां कामाः-शब्दादिभोगाः शल्यविषादिभिः-शल्यविष-
प्रभृतिभिः शत्रैः-निदर्शनैः, निषिद्धा इति प्रक्रमः । ज्ञातानि पुनरेवम्—‘संछं कणा विसं कामा, कामा आसीविसोवमा । कामे
पर्येमाणा, अकामा जंति दुग्गहं ॥१॥’ अयमभिप्रायः-यदि जिनभवनविधापनादिकमननुगतमभिव्यक्लगवतस्तदा कामवन्नि-
षिद्धमभिव्य्यत् । इति गाथार्थः ॥३५॥ यदि तत्तेन नेणां न चारितं ततः किमित्याह—‘ता तं’मित्यादि, यतो जिनभवनादि न निवारितं
तत्-तस्माद् तदपि-जिनभवनाद्यापि, अपिशब्दाद् वल्याद्यापि, अनुगतमेव-पहुमतमेव भगवता, कुत एतदवसितमित्याह-अप्रतिपे-

जं च चउद्वा विणओ भणिओ उवयारिओ उ जो तत्थ। सो तित्थगरे णियमा ण होइ दञ्चत्थयादणो ॥३७॥
 धावू-अनिराणान्, अथ रुयमप्रतिषेधमात्रादिदमसितमित्याह-वंयमुभ्या-शास्त्रीयोपपत्त्या, यदि तस्य तदननुमतमभिव्यक्तदा
 सामानाभिर नश्लेधमकरिष्यत्, न चातो कृतस्तेन, अतस्तस्य तदननुमतमित्येयंलक्ष्यमा। यदि भगवत्तदनुमतं तदाऽन्येषां
 किमित्याह-इति-एवं भगवन्त्यायेन शेषाणामपि साधूनां, न केवलं भगवत् एव, अत्र जिनमत्रनविधानादि-
 द्रव्यस्तत्र अनुमोदनादिहं-जिनविधादिदर्शनममुल्लसितप्रमोदस्वरूपारोपणं हणतथ याऽनुमतिस्तत्प्रश्रुतिकं, आदिशब्दात्तदुपबृंहणेन
 तत्तदुद्देश्येन च विद्वादिविषयान्मोत्साहसंरादनास्तद्विधापनस्य परिग्रहः, अविहृद्व-संगतं, मोक्षसाधनस्यैव भावलेखस्य तत्र
 सुमप्यवश्योपादेयत्वादिति न प्राग्दर्शितम्। इति गाथार्थः ॥३६॥ तदेवं “जहोऽवि हू दवत्थयमेओ अणुमोयणेण अत्थि”ति
 यदुक्तं तत्र मर्मार्थितं, अथ तदेव प्रकारान्तरेण मर्मार्थयन्नाह-“जं चे’त्यादि, यद्-यस्मात्कारणात् चउद्वा उपपरपन्तरसमुच्चयार्थः
 यतयो-ननुभिः प्रकारैर्गान्दनेनवारिरोपनालक्षणैः भणितः-साधूनां विधेयतया वर्णितो विनयसमाधेयः पचनादौ विनयः-
 कर्मविनयममयोऽनुष्ठानविशेषः ‘तस्य’ति तत्र तेषु चतुर्षु विनयेषु मध्ये उपचारो-लोकूपचारः पूजा वा प्रयोजनमस्येत्यौप-
 चारिको भक्तिरूपः तुल्यः पुनरर्थः य इति विनयः मस्यवो तीर्थकरे-अर्हद्विषये नियमाद्-अत्रयंभावेन न भवति-न यतै
 द्रव्यस्वरूप-पूजादेः अन्यः-अपरो, द्रव्यपन्न एवामाविति भावः, तस्माद्द्रव्यस्मादुविद्धो भावस्तत्र इति प्रकृतं, औपचारिकविनय-
 मस्यैव चेदम्-“तित्थवरसिद्धकृत्तमग्रमंथकिरिपघमनानाणीण। आपरिपथेकमन्नायमणीं तेरम पयाणि ॥ १॥ अणमायणा
 १ य भवो २ पट्टमाणो ३ तद्वय ४ अणमंवलगा ४। तित्थवरसि तेरम चउगुणा होति पायना ॥ २॥” इति गाथार्थः ॥३७॥ यदि

एयस्स उ संपाङ्गहेउं तह चेव चंदगाए उ । पूजगमादुचारणशुचपणं होइ जइ गोऽवि ॥३८॥

इहरा अणत्थगं तं ण य तगुचारणेग सः भणिना । ता अहेसंयारगओ संपाङ्गमिठ्ठमेयस्स ॥३९॥

सकत्वा उ कसिणसंपमदव्याभावेहिं णो अयं इट्ठो । गम्मइ तंतठितीए भावपहाणा हि मुणउत्ति ॥४०॥

द्रव्यस्तवादस्यो नासौ ततः किमित्याह—‘एवे’त्यादि, एतस्य तु—एतस्यैव द्रव्यस्तस्मैव चारिक्रविवयस्य संपादनहेतुं—संपादनार्थं—‘तह चेव’ति तथैव—तेनैव प्रकारेण कायोत्सर्गकरणरूपेण वन्दनायां—वैत्यवन्दनायां तुशब्दः पूरणे पूजनाद्युच्चारणं—पूजाप्रभृति—पदाभिधानं, आदिशब्दात्सत्कारादिपरिग्रहः, उपपन्नं—संगतं भवति—वर्तते यतेरपि—भासस्तत्रमतोऽपि, न केवलं गृहिण एव। इति मायार्थः ॥ ३८ ॥ उक्तविपर्यये बाधकमुपदर्शयन् प्रकृतनिगमनायाह—‘इहरे’त्यादि, इतरथा—अन्यथा द्रव्यस्तत्रसंपादनार्थं यदि पूजाद्युच्चारणं न भवति तदा अर्थकं—निष्प्रयोजनं तत्र पूजाद्युच्चारणं, पूजादीनामनिवृत्त्यात्, न च निरर्थकं चास्यपमुचारयन्ति सन्तः, तत्रत्यतिप्रसंगात्, अयं न कुर्वन्त्येव वन्दनायां पूजामत्काराद्युच्चारणमित्याशङ्क्याह—न च—नैव तदनुच्चारणेन सा वन्दना भणिता—अभिहिताऽऽगमे विधेयतया, ता इति—यस्मादेवं तस्मात् अभिसंधारणात्—कायोत्सर्गकरणद्वारेण पूजादिसंपादनाभिसन्धेः संपादनं—करणं इष्टं—अभिमतं एतस्य द्रव्यस्तत्रस्येति मायार्थः ॥ ३९ ॥ यदि नाम यत्तिनाऽभिसंधारणतो द्रव्यस्त्रयः संपाद्यते तदा साक्षादेव कस्मान्न क्रियत इत्याशङ्क्याह—‘सखे’त्यादि, माद्याचु—स्वयंकरणतः पुनः कृत्स्नसंप्रपञ्च—सर्वथा प्राणप्रधविरतिः द्रव्याभासश्च—निष्परिग्रहत्वेनार्थासत्ता कृत्स्नसंप्रपञ्चद्रव्याभासौ ताभ्यां, पाठान्तरेण ‘कृत्स्नसंप्रपञ्चद्रव्यभासाभ्यां’ तत्र द्रव्यभावः—अप्रधानत्वं द्रव्यस्तास्येति, नो—नैव अयं द्रव्यस्त्रयः इष्टः—अभिमतो यतीनां विधेयतयेति गम्यते—अगतीयते, कथं?—तत्रस्थित्या—

एष हि तो अण्णे जे धम्महिगारिणो हु तेसि तु । सक्खं चिय विण्णेओ भावंगतया जतो भणितं । ४१॥
अकस्सिणपवत्तयाणं विरयाधिरयाण एस खलु जुत्तो । संसारपयणुकरणे दब्बत्थए कूवदिट्ठतो ॥ ४२॥

आगमनीत्या, त्वं हि साधूनां स्नानादिपरिहारप्रतिपादनपरं निर्ग्रन्थताभिधायकं च, ततो युज्यते च स्वयमकरणं द्रव्यस्तवस्येति, आह च--भावप्रधाना--भावपूजापराः, न द्रव्यप्रधानाः, हिर्यस्मादर्थः मुनयो-यतयो भवन्तीत्यतो भावत एव पूजा तेषां युक्ता, तदभि-संगरणं पुनर्भाव एव, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ४०॥ केषां तर्हि द्रव्यस्तवस्य साक्षात्करणमिष्टमित्यत्राह--
'एष हि'मित्यादि, एतेभ्यो मुनिभ्योऽन्ये-अपरे ये इत्यत्रोत्तरस्य पुनरर्थस्य तुशब्दस्य संबन्धात् ये पुनः धर्माधिकारिणो धार्मि-कास्तेषां तु-तेषामेव साक्षादेव-स्वयंकरणतोऽपि विवेक्ष्यो-विधेयतया ज्ञातव्यः, द्रव्यस्तव इति प्रक्रमः, कथमित्याह-भावांगतया-
शुभभावकारणतया भावस्तवाङ्गतया वा, इहार्थे शब्दं प्रमाणतयोपदिशन्नाह-यतो-यस्मात्कारणात् भणितं-अभिहितं निर्युक्तो इति गाथार्थः ॥ ४१॥ यद्वणितं तदर्थयन्नाह--'अकस्सिणे'त्यादि, अकृत्स्न-अपरिपूर्णं संयमं प्रवर्तयन्ति-विदधति ये तेऽकृ-त्स्नप्रवर्तकास्तेषां, अत एव-विरताश्च-ते-निवृत्ताः स्थूलादिविशेषणेभ्यः प्राणातिपातादिभ्यः अविरताश्च-अनिवृत्ताः सूक्ष्मादिविशे-षणेभ्यस्तेभ्य एवेति विरताविरतास्तेषां, एष द्रव्यस्तवः खलुरवधारणे भिन्नक्रमश्च युक्त एव-संगत एव, किंफलोऽयमित्याह-
संसारं-भवं प्रतनुं-अल्पं करोतीति संसारप्रतनुकरणः, इह च विशेषणस्य परनिपातः सिद्धसेनाचार्य इत्यादाविव न द्रष्टः, तुप्त भावप्रत्ययाद्वा संसारप्रतनुताकरण इति दृश्यं, ननु कथंचित्सावद्यतया सदोपत्तेनानाश्रयणीयत्वादस्य कथं संसारप्रतनुकारि-त्वमित्याशङ्कयाह-द्रव्यस्तेवे-आश्रयणीयतया साधयितुमिष्टे रूपदृष्टान्तः-अवटखननज्ञातमस्तीति, तत्प्रयोगश्चैवम्-सदोपमपि म्वरू-

सो रल्ल पुप्फाईओ तत्थुसो न जिणभवणमाईवि । आईसद्धा वुत्तो तयभावे कस्स पुप्फाई ? ॥४३॥
णणु तत्थेव य मुणिणो पुप्फाहनिवारणं कुट्टं अत्थि । अत्थि तयं सयकरणं पटुच्च नऽणुमोगणाईवि ॥ ४४॥

येण यद् गुरुकगुणान्तरकारण तदाश्रयणीयं, यथा रूपखननं, तथा च द्रव्यस्तव इति दृश्यं, दृष्टान्तद्वारेण भावना तु प्रागत् ।
इति गाथार्थः ॥४२॥ अथ 'अकसिणपवत्तयाणं' इत्यत्र गाथायां पुष्पादिरेव द्रव्यस्त्वोऽभिहितः, इह च प्रकरणे जिनभवनादि-
रसापुक्तः तत्कथमियमिहृत्यसंवादाय स्यादित्येतदाशङ्क्य परिहरन्नाह—'सो' इत्यादि, स द्रव्यस्तवः त्वत्परवधारणे तस्य च प्रयोगो
दर्शयिष्यते पुष्पादिक एव—कुसुमधूपदीपप्रभृतिरेव तत्र 'अकसिणपवत्तयाणं' इत्यत्र चतुर्विंशतिस्तवनिर्युक्तिगाथायां उक्तः—अभि-
हितः "दग्गथओ पुप्फाती संतगुणुक्कित्तणा भावे" इतिप्रक्रमपतितत्वादस्याः, न—नैव जिनभवनाद्यपि—जिनभवनकरणप्रभृतिरपि,
इह गकारः प्राकृतधैलीप्रभवः, अपिशब्दः समुच्चयार्थत्वेनोक्त इति क्रियाभिसंवन्धार्थः, इहाक्षेपे समाधिमाह—आदिशब्दात्—
"दग्गथओ पुप्फाती" इत्यन्योन्यस्तादुक्तो—भणितः, जिनभवनादिद्रव्यस्ता इति प्रक्रमः, विपर्यये याधकमाह—आदिशब्देन
जिनभवनादीनामनभिधानं चेत्तदा तेषामद्रव्यस्तवत्वेनाकरणप्रसंगात् अभावे—जिनभवनविषयाद्यभावे कस्य ? , न कस्यापि,
पुष्पादिः—कुसुमरत्नपाविद्रव्यस्ताः स्याद् निर्निषयत्वादिति भावना । इति गाथार्थः ॥४३॥ ननु जिनभवनादिद्रव्यस्तवो भवतु,
किं तस्मात्तागमे यथेतिपिद्वस्तत्कथं भावस्तयो द्रव्यस्तवानुगतः ? इत्याशङ्क्य परिहरन्नाह—'णणु' इत्यादि, नन्विति परमताशङ्कायां
पौन्यं च ग्रन्थे यत्र चिरतानां द्रव्यस्तवस्य साक्षात्करणमुपदिष्टं द्युनेः—साधोः पुष्पादिनिवारणं—कुसुममवल्यादिनिषेधनं स्फुटं—व्यक्तं
अपि—नियते, यतस्त्वचोक्तम्—"छज्जीरकायसंजमु दग्गथए मो विरुज्झए कस्सिणो । तो कसिणसंजनमच्चिज पुप्फाईयं न इच्छन्ति

सुख्यं य वहरिस्त्रिणा कारयणंपि हु अणुट्टिमस्स । वायगंगंथेसु तहा एगंगो देसणा चेव ॥४५॥

॥१॥” अतः कथं पूजादिद्रव्यस्तत्रानुमोदनविधापने भवद्भ्युपगते साधोः संगते? इति परमतं, समाधिश्चैवम्-अस्ति-विद्यते-
तत् मूनेः पुष्पादिनिराणं, केवलं स्वयंकरणं-आत्मना पूजादिविधानं प्रतीत्य, न पुनरनुमोदनाद्यपि-पुष्पपूजादेरनुमति-
विधानप्रभृतिरूपमपि प्रतीत्य, अपिशब्दः ममुच्चयार्थः । इह यद्यप्याचार्येणापि अविशेषेण द्रव्यस्तत्रं प्रति साधोर्विधापनमभ्युपगतं
नथापि द्रव्यस्त्वत्कलस्वरूपरूपणद्वारेण तद् दृष्टंरिष्यते, न पुनः साक्षात्कारेण, यथा-त्वं जिनभजनं कुल, तदर्थं च भूमिं खन,
मृत्तिकां वह, जलमानय, इत्यादि विभाषा, न ह्येवं स्वयंकरणस्य कारणस्य च महान् विशेषोऽस्ति । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥
अथ द्रव्यस्तत्रस्यानुमोदनं साधोर्युक्तं, द्वायैकस्य समर्थितत्वात्, कारणं त्रयुक्तं, द्वायैकभावात्, इत्याशङ्क्याह-“सुख्यं”त्यादि,
श्रूयते-नमारुण्यते आचश्यरुनिर्घुक्तौ चशब्दो युक्त्यन्तरममुच्चयार्थः चैरक्रषिणा- चैरभिधानमुनिगतिना कारापणमपि-देवैर्विधाप-
नमपि, न केवलमनुमोदनं, यद्भवतामनभिमतं कारापणं तदपीत्यर्थः, दुर्वाक्यालकारे अनुष्ठितं-आसेवितं अस्य पुष्पादिद्रव्यस्तवस्य,
यतस्तत्रोक्तम्-“माहेमरीउ सेमा पुहि पनीया हुयामणगिहाओ । गयणयलमइवइत्ता वहरेण मदाणुमावेण ॥ १ ॥” किलैकदा
भगवान् चैरस्यामी पुरिकाभिधानायां नगर्यां विहरति स्म, तत्र च तदा श्रमणोपासकैर्मैर्द्वोपासकैश्च परस्परस्पर्धया स्वकीयेदेवानां
माल्यपोषणानि विधीयन्ते स्म, सर्वत्र च बौद्धोपासकाः पराजीयन्ते स्म, राजा च तेषामनुकूलः, ततस्तैर्नृपोऽभ्यर्थितः, तेन च
श्रमणोपासकानां कुसुमानि निषेधितानि, पर्पुषगादिने च तदभावाच्छूनका विषण्णाः, सचालदृढाश्च ते चैरस्वामिनमुपस्थिता भणि-
तवन्तश्च-“यदि युष्मामिनीयैः प्रमचनमप्राज्यते तदनया ग्रुयमेव यद्भवति तज्जानीथे”ति, ततश्च समुत्पत्य माहेश्वरं नगरी-

गममद्रगचान्, तत्र च हुताशनं नाम व्यन्तरगृहं, तदाराधये मतिदिनं पुण्याणां कुंभ उत्पद्यते, तत्र च वैरस्यामिनः पितृगुहचिन्त-
 कोऽग्रत्, न च भगान्तगुहलभ्य मत्तंभ्रममादीत्-‘किमागमनमयोजनं?’ ततो भगवानुवाच-‘पुण्यैः प्रयोजनमस्ति’ ततो-
 ऽसावुवाच-‘अनुग्रहो नो, गृहीतैतानि’, भगवानवादीत्-‘वधीत एतानि तानयूयं यावद्दद्यादहमागच्छामि’ ततः समुत्पत्य हिम-
 वन्महागिरी श्रीदेवतायाः समीपे जगाम, भ्रिया च चैत्यार्चनाय तदा पद्मं पिच्छिदे, ततो वन्दित्वा तया तेन निमंत्रितः, तत्र
 गृहीत्वा हुताशनगृहमाजगाम, तत्र च तेन विमानं विरचितं, तत्र पुष्पकुंभं क्षिप्या जुंभकदेवगणपरियुतो दिव्येन गन्धर्वगीतनादे-
 नाञ्चरतलमागूरयन् महेश्वर्याः पुरीमागतवान्, वृत्तीयचर्णिस्नाद्य जुंभकनिस्त्रायाकीर्णमाकाशमयलोक्ष्य वितर्कयामासुः-‘अस्माकमिदं
 प्रातिहार्यं देवा विदधती’ति, अर्घमादाय स्वकीयायतनेभ्यस्तदभिमुखं निर्गतवन्तः, भगवांस्तु देवसमुदायपरियुतो जिनायतनमगमत्,
 तत्र च देवा महान्तं महिमानमकार्षुः, जिनज्ञासनं प्रति च लोकास्तीर बहुमानः समजनि, राजाऽपि चार्जितः श्रमणोपासको
 यभूवेति। तथा वाचरूपन्धेयु-राचरुः पूर्वधरोऽभिधोषने स च श्रीमाननुमाख्यातिनामा महातार्किकः प्रकरणवध्यशती कर्तोऽचार्यः
 गुप्तसिद्धोऽभवात् तस्य प्रकरणेषु, तथेति वाक्पोषणेषु स च वाक्यस्यादौ दृश्यः, एतद्भूता-द्रव्यस्तत्र विद्या देशना-भरूपणा, तथा हि-
 ‘यस्तुण्मयीपि कुटीं कुर्याद्विद्यानयैरुपुग्ममपि। भस्या पामनुन्धयः पुण्योन्मानं कुर्यात् ॥१॥’ तथा-“जिनमवनं जिनमिदं
 जिनपूजां जिनमतं च यः कुर्यात्। तस्य नशमरशिशुत्वरुजानि कल्पन्त्यानि ॥१॥” इति, अनया हि देशनया श्रोता द्रव्य-
 भावे क्षरितो भवति, ततो वाचरुपुलखस्यापि द्रव्यस्वरुजगन्तसीति भावः, चेदेति मनुष्यार्थः, तदेनं स्वरंरुगमेवाश्रित्य
 “विनिर्लेपनं साधोः, न पुनानुमोदनावपीति प्रकृतमिति। इह च यगन्वाचर्येण वैतोदहजते द्रव्यस्वरुग माधोरविशे-

दृष्टवत्प्रओवि एवं आणापरतंतभावलेसेण । समणुगउचिग नेओऽहिगारिणो सपरिसुद्धोत्ति ॥४६॥

प्रेण विधेयतया दर्शितं तथाऽप्यापवादिकमेवेदमित्यवसेयं, वन्दनकनियुवत्यां देतस्य भग्नशुभपरिणामालम्बनतयोपदिष्टत्वात्, तथाहि—“नीयावामविहारं चेदयमभति च अज्जियालाभं । विगईसु य पडिबंधं निदोसं चोदया वेति ॥१॥” तत्र चेत्यभक्तिं प्रतिउक्तम्—“चेदयकुलगणसंघे अश्वं वा किंपि काउ निस्साणं । अहयावि अज्जवइरं तो सेवती अकरणिज्जं ॥१॥ चेदयपूया किं वहरमाभिणा मुणियपुव्यसारेणं । न कया पुरियाड ? ततो मोकुंगं सावि साहणं ॥२॥” इह चायं सगाधिस्तत्रैवोक्तः—“ओभावणं परेभिं सतिरुउन्मानं च वन्दुल्लं । न गणेति गणेमाणा पुट्ठुचियपुप्फमहिमं च ॥३॥” ‘गणेमाणं’चि आलम्बनानि गणयन्तः, अपचादनस्तु स्वयंकरणं कारणं चानुमतमेव, यतः कल्प उक्तम्—“सीलेह मंखफलए इयरे चोयंति तंतुमाईसु । अह(हि) जोइंति मयिचिमु अणिच्छ फेडिति दीसंता ॥४॥” ‘मंखफलए’चि मंखफलकानीव मंखफलकानि-निर्वाहहेतुचेत्यानि, तथा—“अन्नाभावे जयणाए मगगनासो भवेज्ज मा तेण । पुव्यकयाययणाइ ईसिं गुणसंभवे इहरा ॥१॥ चेदयकुलगणसंघे आयरियाणं च पवयण सुए य । सत्त्वेभुवि तेण कयं तवसंजममुजमंतेणं ॥२॥” ति, तथा वाचकमुख्यस्यापि द्रव्यस्तवफलाद्यभिधानायेव देशना, फलाधिनिस्तु स्वत एव तत्र प्रवर्तन्ते, यदि पुनः साधात् परप्रवर्तनाय मा स्यात्तदा साधादेव तत्र तत्प्रवर्तनमपि विधेयं स्यात्, तथा च वैरस्वामिचरितालम्बनस्य पुष्टत्वमेव स्यात्, अपुष्टत्वं च तस्यावेदितमिति । द्रव्यस्तगादिश्रावकधर्मप्ररूपणं च यतिधर्मसमर्थस्यैव शिष्यस्य विधेयं, अन्यथाऽऽरंमेव प्रवर्तनदोषसंभवात्, आह च—“जइधम्ममिडसमरये जुज्जइ तदेमणंपि साहणं । तदहिगदोसनिचिचीकलंति(ल) कायाणुरूपदा ॥१॥” इति माधार्थः ॥४५॥ एवं तावद्भावस्तवस्वरूपं द्रव्यस्तगानुगतमिति प्रतिपादितं, अप्यद्रव्यस्तवस्वरूपं

लोगे सलाहणिज्जो विसेसजोगाड उण्णइणिमित्तं । जो सासणस्स जायइ सो जेओ सुपरिसुद्धोत्ति ॥४७॥
तत्थ पुण वंदणाइंमि उचियसंवेगजोगओ णियमा । अत्थि गल्ल भावलेसो अणुएवसिद्धो विहिपरणं ॥४८॥

भावस्तवानुगतमिति प्रतिपादयन्नाह—‘दृष्ट्वे’त्यादि, द्रव्यस्तवोऽपि—पूजादिरूपः, न केवलं भास्तर एवेतरानुगतः, एवमिति—भास्तर-
वत्, आज्ञापरतंत्रयासौ—आप्तमचनायचो भावलेशश्च—चरणप्रतिपत्त्यपेक्षया द्रव्यस्तमसमुत्थजिनबहुमानरूपोऽल्पो भावः आज्ञापरतंत्र-
भावलेशः, आज्ञापरतंत्र्यविशेषणहीनभावो हि पूजादिरूपो न केवलो भावस्तवः तत्फलासाधकत्वात् इत्याज्ञापरतंत्रविशेषणं, अयं
च भावस्तवलेश इति हृदयं, जिनगतचरणादिगुणबहुमानरूपत्वेन चरणानुमतिरूपत्वादस्येति, अतः तेन समनुगत एव—समनुविद्ध
एव ज्ञेयो—ज्ञातव्यः, कस्येत्याह—अधिकारिणो—योग्यस्य गृहिण इत्यर्थः, किं द्रव्यस्तवमात्रमपि?, नेत्याह—सुपरिशुद्धः—अनवद्यो
वक्ष्यमाणलक्षणः, अन्ये तु द्रव्यस्तवोऽप्येवं सुपरिशुद्धो ज्ञेय इत्येवं संबन्धयंति, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इति गाथार्थः ॥४६॥
‘सुपरिशुद्ध’ इत्युक्तं, अथ तस्यैव लक्षणमाह—‘लोगे’इत्यादि, लोके—विपत्तसरणायविशेषज्ञने श्लाघनीयः—प्रशंसनीयः, कुतः?—
विशेषयोगान्—लौकिकरुप्रावचनिकद्रव्यस्तवपेक्षया यो विशेषः—तदसंगतितथाविधौदायौचित्यलक्षणा विशिष्टता तद्योगात्—
तत्संबन्धात् . यत् एव ‘उण्णइणिमित्तं’ पभावनाहेतुयौ द्रव्यस्तवः शासनस्य—जिनप्रवचनस्य जायते—संपद्यते स द्रव्यस्तवः ज्ञेयो—
ज्ञातव्यः सुपरिशुद्ध इति—निरवय इत्येवं, इतिशब्दस्वोपप्रदर्शनार्थत्वात् । इति गाथार्थः ॥४७॥ ‘द्रव्यस्तवो भावलेशेनानुगत’ इति
प्रागुक्तं, तत्र च द्रव्यस्तवे भावलेशो नासिद्ध इति दर्शयन्नाह—‘तत्थे’त्यादि, तत्र पूजादिद्रव्यस्तवे, पुनःशब्दो विशेषणार्थः,
पण भेगे भावना—द्रव्यस्तवो भावलेशेन संगतोऽतस्तत्र पुनर्द्रव्यस्तवे भावलेशोऽस्तीति योगः, कस्मिन्निति?, वन्दनादौ—चैत्यवन्दन-

व्यवस्थयारिहत्तं सम्मं णाऊण भयवओ तंमि । तह उ पयट्ठताणं तन्भावाणुमइओ सो य (चेव) ॥४९॥
अलमेत्थ पसंणेणं उचियत्तं अप्पणो मुणेऊणं । दोवि इमे कायव्वा भवविरहत्थं बुहज्जेणं ॥५०॥स्तव॥

स्तुतिप्रणिधानप्रभृतिके, अथवा किंविधे द्रव्यस्तव इत्याह-वन्दनादौ-वन्दनपूजादौ, इह च व्याख्यानद्वयेऽपि पूजानन्तरकृत्यत्वेन वन्दनादिद्रव्यस्तवः, अन्यथा “संतगुणुक्किचणा भावे” इति वचनाद्भावस्तव एवासौ, तथा पूजादावपि भावलेखोऽस्ति, किंतु वन्दनायामतिव्यक्तयाऽसावनुभूयत इति वन्दनादावित्युक्तं, कुत इत्याह-उचितसंवेगयोगतः-वन्दनादिजनितशक्यभावविशेषसंबन्धनात्, नियमाद्-अवश्यं तया अस्ति खलु-विद्यत एव भावलेखः-शुभभावमात्रा, कुतः प्रमाणादयं सिद्ध इत्याह-अनुभवसिद्ध एव-स्वसंवेदनप्रतीत एव, न प्रमाणान्तरतः साध्यः, केषामित्याह-विधिपराणां-द्रव्यस्तवचैत्यवन्दनाद्यागमिकविधानोद्यतानाम् । इति गाथार्थः ॥४८॥ अथ कथमसौ तेषां स्यादित्याह-“दब्बे”त्यादि, द्रव्यस्तवार्हत्वं-पूजादिद्रव्यस्तवोचितत्वं महागुणत्वात् सम्यक्-याथात्म्येन ज्ञात्वा-विज्ञाय भगवतः-समग्रैश्वर्यादिगुणयुतस्य वीतरागस्य, अनेन ज्ञानपूर्वैव क्रिया सम्यगित्युक्तं भवति, तस्मिन् द्रव्यस्तवे ‘तह उ’ चि तथैव सम्यगेन प्रवर्तमानानामस्ति भावलेखोऽनुभवसिद्ध इति प्रकृतं, तथा तद्भावानुमतितः-द्रव्यस्तवप्रवृत्तिलक्षणार्थानुमोदनात्, चैवशब्दः समुच्चयार्थः ‘सो य’ चि पाठान्तरं, तत्र स च-स पुनः भावलेखः तद्भावानुमतेः-जिनभावानां-जिनगुणानामनुमतेः-अनुमोदनाद्भवतीति । तदेवं द्रव्यस्तवो भावस्तवानुविद्ध इत्युक्तमिति गाथार्थः ॥४९॥ तदेवं ‘द्रव्यस्तवभावस्तवयोः स्वरूपमन्योऽन्यानुगत’मिति ममार्थितं. अथोपसंहरन्नेतद्रतमेवोपदेशमाह-“अळे”त्यादि, अलं-पर्याप्तं अत्र-

द्रव्यस्तयादिस्वरूपभणितौ प्रसंगेन-वचनविस्तरेण उचितत्वं-द्रव्यस्त्वैतरेयोग्यत्वं आत्मना-स्वस्य 'गुणैक्यं' ति ज्ञात्वा द्वावपि, न पुनरेकतर एव, इमौ-द्रव्यस्तवभावस्तनौ कर्तव्यौ-विधेयो भवविस्दार्थ-संसारविच्छेदनिमित्तं, प्रयोजनान्तरस्य प्रकारान्तरेणपि भावात्, बुधजनेन-साधुश्रावकलोकेन, तस्यैव सम्यग्दर्शनपूतमोघतया निरुपचरितबुधत्वेनोचितत्वात् । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥

॥ स्तवविधिप्रकरणं षष्ठं वृत्तितः समाप्तम् ॥ ६ ॥

॥ अथ सप्तमपञ्चाशकवृत्तिः ॥

नमिऊण चद्धमाणं वोच्छं जिणभवणकारणविहाणं । संखेयओ महत्थं गुरूव एसाणुसारेणं ॥ १ ॥

अनन्तरं स्तवविधिरुक्तः, तत्र च जिनमवननादिविधानरूपो द्रव्यस्तव उक्त इति, अतोऽत्र जिनमवनकारणविधानमुपदि-
दर्शयिषुमङ्गलायभिधानायाह—'नमी'त्यादि, नत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-महावीरं वक्ष्ये-भणिप्यामि जिनमवनकारणविधानं-
अतोऽप्यनविधानविधिं संक्षेपतः-समासेन, न पुनर्विस्तरतः पूर्वस्मरितम्, महार्थं-बृहदभिधेयं, न तु संक्षिप्तत्वेनाल्पसूत्रतयाऽल्पार्थं,
गुरूव-गुरुतरेण-शाचार्यशिक्षानुरूप्येण, न तु स्त्रीत्वेन शिततया, व्यभिचारित्वांशकया तस्यानादेयताप्रसंगात् । इति गाथार्थः ॥ १ ॥
माद्धं ॥ १ ॥ अङ्गाप्रतिबद्धत्वमेव धर्मस्य दर्शयन्नाह-'आराहे'त्यादि, आराधनया-पालनया, पञ्चमीसप्तम्योर्वैकवचनं व्याख्येयं,

अहिगारिणा इमं गलु तारेग्व्यं विवज्जण दोसो । आणाभंगाउ चिय धम्मो आणाणं पडिचद्धो ॥ २ ॥
आराहणाह तीण पुणं पावं विराहणाए उ । एयं धम्मरहस्सं विण्णेयं बुद्धिमंतेहिं ॥ ३ ॥

अहिगारी उ निहत्थो सुहसगणो वित्तसंजुओ कुलजो । अक्खुद्धो धिहयलिओ मइमं तह धम्मरागी अ ॥ ४ ॥

‘जिनभवनकारणविधानं चक्षु’ इत्युक्तं, जिनभवनं च येन कारयितव्यं तमादौ तावन्निरूपयन्नाह—‘अही’त्यादि, अधिकारिणा—तत्कारणयोग्यतावैय इदं जिनभवनं, खलुसवधारणे तस्य च प्रयोगः प्रागुपदर्शित एव, कारयितव्यं—विधापयितव्यम् । अथ किमिति अधिकारिणैवेत्युच्यते ? इत्याह—विपर्यये—विपरीतत्वेऽनधिकारिण इत्यर्थः दोषो—दूषणमशुभकर्ममन्धलक्षणं । ननु संसारसरित्तणनरकांडरूपद्रव्यस्तत्रविधायपि कथं दोष इत्याह—आज्ञाभंगादेव—आप्तमचनोल्लेखनादेव, आज्ञाचैत्रं द्रव्यस्तत्र प्रतिव्यवस्थिता—“अकस्मिणपत्रगाणं विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो । संमारपयणुकरणे दव्यथए कूयदिट्ठो ॥ १ ॥” अथाज्ञाभंगेऽपि कथं दोष इत्याह—धर्मो—द्रव्यस्तयादिरूपः आज्ञायां—आप्तमचने प्रतिगद्धो—नियतो वर्तते यतोऽतस्तद्भंगे दोष एव धर्माभावलक्षणः । इति तस्मा आज्ञायाः पुण्यं—शुभकर्म भवति, पुण्यं च धर्म एव, तद्धेतुक्रत्यात्पुण्यस्य, पापं—अशुभं कर्म भवति विराधनया तु—चाधया पुनः, आज्ञाया एव धर्मनिमित्तां प्रति पुरस्करणायाह—एतदनन्तरोक्तमाराधनाविराधनारूपं विधिनिषेधद्वारेण धर्मरहस्यं—कुशल-रूपं गुणं मित्रेयं—ज्ञातव्यं बुद्धिमद्भिः—पंडितैः, यतः पारलौकिकेभ्यो विधिबुद्ध्या एव प्रवृत्तिनिवृत्तौ भवतः, प्रत्यक्षादीनां तत्राप्रवृत्तेः, अनाप्तमचनस्य च व्यभिचारित्यादिति, आह च—“यस्मात्प्रवर्तकं भुवि निवर्तकं चान्तारात्पन्नो वचनम् । धर्मश्चैतत्संख्यो मौनीन्द्रं चैतद्दिह परमम् ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ तदेवं जिनभवनकारणविधानाधिकारिणं प्रस्ताव्य तमेव निर्दर्शयन्नाह—

गुरुपूयाकरणरई सुस्तसाइगुणसंगओ चेव । पायाऽहिगयविहाणस्म धणिंयं माणपहाणो य ॥५॥ युग्मम् ॥

‘अहिने’त्यादि, अधिकारी तु-योग्यः पुनः जिनभवनविधौ गृहस्थः-अगारी, न तु साधुः, विशेषप्रतिज्ञारूढत्वाच्चस्य, सोऽपि न सामान्य इत्यत आह-शुभस्वजनः-असंक्षिप्तबान्धवः, अशुभस्वजनो हि स्वजनानां लोकधर्मविरुद्धचारित्वेन न शुभभावप्रवृद्धिमाप्नोति, न च प्रवचनं प्रभाययितुमलं, एतद्व्यर्थमेव हि जिनभवनारंभो विवेकिनामिति, सोऽपि विचारायुतो-द्रव्यपतिः, अनीदृशस्य हि तदारब्धमपि न सिद्ध्यति, तदसिद्धौ च खेदभाजनं भवति, पराम्भर्थनाद्वारेण तत् साधयन्नपि जनहास्यो भवति ‘अहो जिनभवनकारणव्याजेनायं कुटुम्बं पुष्पाती’तिसंभावनाहेतुत्वादिति, सोऽपि कुलजः-प्रशस्यकुलजातोऽनिन्द्यकुलजातो वा, अन्यथाविधेन हि विहितं तन्नात्यन्तं लोकादेयं स्यादिति, सोऽप्यक्षुद्रः-अकृपणः, कृपणो ह्यौचित्येन द्रव्यव्ययकरणाशक्तत्वात् तत्साधनाय शासनप्रभावनाय चालं, अथाऽक्षुद्रः-अक्रूरः, क्रूरेण हि परोपसापित्वाञ्जनद्वेष्येण कृतं तदायतनं तन्मत्सरेण जनद्वेष्यं स्यादिति, सोऽपि धृतिचलिकः-चिनसमाधानव्यथणमामर्षयुक्तः, धृतिचलविहीनो हि द्रव्यव्यये पश्चात्तापान्न पुण्यभाजनं भवति, सोऽपि मतिमान्-बुद्धियुक्तः, नतिविहीनो ह्यनुषायप्रवृत्तेर्न दृष्टादृष्टफलभागभवति, तथेति समुच्चये, सोऽपि धर्मरागी-श्रुतचारि-ब्रलक्षणधर्मानुरक्तः, धर्मानुरागी युक्तगुणरूपापोपेतो न जिनभवनविधाने प्रवर्तते, प्रवृत्तावपि नाभिप्रेतफलसिद्धिभागिति नासानघिकारी, चक्षुब्धः समुच्चयार्थं एवेति । तथा गुरवः-पूज्या लौकिका लोकोचराश्च, लौकिकाः पित्रादयो वयोवृद्धाश्च, लोकोचरास्तु धर्माचार्यादयः तेषां पूजारूढे-यथोचितविनयाद्यर्चाविधौ रतिः-आप्तक्तिर्यस्य स तथा, गुरुपूजाकरणरतो वा, एवंविधो हि जनप्रियत्वेन समहायनया समारब्धमाधनसमर्थो भवति, तथा दुश्शूपादिगुणसंगत एव च, शुश्रूषा-श्रोतुमिच्छा तदाद-

एसो गुणद्विजोगा अणेगसत्ताण तीइ विणिओगा । गुणरथणवियरणेणं तं कारितो हियं कुणइ ॥६॥

तं तह पवत्तमाणं वट्ठुं केइ गुणरागिणो मग्गं । अण्णे उ तस्स वीयं सुहभावाओ पवज्जंति ॥७॥

योऽर्थो गुणाः, तद्यथा—“शुश्रूषा श्रवणं चैव, ग्रहणं धारणं तथा । ऊहाऽपोहोऽर्थविज्ञानं, तत्त्वज्ञानं तु धीगुणाः ॥ १ ॥” तैः ममन्वित एव च, चैवशब्दौ समुच्चयवाचकाण्यौ नियोजिताद्येव, एवंविधो हि शास्त्रसंस्कृतबुद्धित्वेनोपायज्ञतयेप्सितार्थसाधको भवति । अस्यैव विशेषमाह-ज्ञाता-विद्वान्, कस्येत्याह-अधिकृतविधानस्य-जिनभवनकारणविधेः, एवंविधेन हि क्रियमाणं तद्वि-चक्षितार्थसाधकं भवति, तथा धनिकं-अत्यर्थमाज्ञाप्रधानश्च-आगमपरतंत्रय, एतेन हि तत्कारितं लोकोत्तरक्रियत्वेन निर्वाणान्नं भवति, चशब्दः समुच्चयार्थः ॥ इति गाथाद्वयार्थः ॥ ४-५ ॥ अथ कस्मादस्यैवं गुणगणो मृग्यत इत्याह—‘एसो’ इत्यादि, एषः-अनन्तरोक्तो जिनभवनविधानाधिकारी गुणद्वियोगाद्-अनन्तरोक्तगुणश्रीयुक्तत्वात् अत एव तस्या गुणद्वैः विनियोगात्-स्वकीये स्वकीये कार्ये व्यापारणात् अत एव गुणरत्नवितरणेन-सम्यक्त्ववीजसम्यग्दर्शनादिलक्षणगुणमाणिक्यविश्राणनेन अनेकसत्त्वाना-मिति संबन्धनीयं तत्-जिनभवनं कारयन्-विधापयन् हितं-श्रेयः करोति-विदधाति, अनेकसत्त्वानामात्मनो वेति, अतो हितहेतु-त्वाद्गुणगणोऽन्विष्यते । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ ‘गुणरत्नवितरणेन’-त्युक्तं, तत्पुनरस्य यथा स्यात्तथा दर्शयन्नाह—‘तं तहे’त्यदि, तं जिनभवनकारणाधिकारिणं तथा-तेन प्रकारेणोक्तगुणानुरूपलक्षणेन प्रवर्तमानं-जिनभवनविधौ घटमानं दृष्ट्वा-उपलभ्य केचि-दु-एकतमे जीवाः, क्विविधाः?—गुणरागिणो-गुणपक्षपातिनः, तदन्येषां मार्गादिप्रतिपत्तेशंसंभवात्, मार्ग-सम्यग्दर्शनादिकं मोक्षपथं, प्रतिपद्यन्त इति योगः, अन्ये तु-मार्गप्रतिपत्तृभ्योऽपरे पुनः तस्य-मार्गस्य बीजं-हेतुं प्रवचनप्रशंसादिकं, कुत इत्याह-

जोच्चिय सुहभावो खलु सन्वलुमयम्भि होइ परिशुद्धो । सोच्चिय जायइ बीयं बोहीए तेणणाएण ॥८॥

शुभभावात्-शोभनपरिणामात् प्रतिपद्यन्ते-समाश्रयन्ति । इति गार्थः ॥ ७ ॥ 'शुभभावाद् बीजं प्रतिपद्यन्त' इति यदुक्तं तत्समर्थनार्थमाह—'जो चिये'त्यादि, य एव-जघन्यादिरूपतया सामान्यः शुभभावः-प्रशस्तपरिणामः प्रशंसादिरूपः खलुर्वाक्यालङ्कारे सर्वज्ञमते-सर्ववेदिप्रवचनविषयः, तदन्यविषयस्याथाविधत्वात्, भवति-जायते परिशुद्धः-शुद्धो, न पुनः परानुवृत्त्यादिदूषणोपेतत्वेनापरिशुद्धः, स एव-असावेव परिशुद्धः शुभभाव एव जायते-संपद्यते बीजमिव बीजं-कारणं बोधेः-सम्यग्दर्शनस्य, अयं चार्थः कथं समर्थनीय इत्याह-स्तेनज्ञातेन-चौरोदाहरणेन, तथेदम्-इहाभूतां नरौ कौचिदन्योऽन्यं दृढसौहृदौ । युवानौ साहसोपेतौ, चौरौ स्वबलगर्वितौ ॥ १ ॥ भोगलुब्धौ समस्तेच्छापूर्कद्रव्यवर्जितौ । तौ च चौर्यं व्यधासिष्टां, भोगवांछाविडम्बितौ ॥ २ ॥ दंडपाशिकलोकेन, संप्राप्तावन्यदा तर्को । नीयमानो च तौ तेन, वध्यस्थानं तपस्विनी ॥ ३ ॥ दृष्टवन्तौ मुनीन् मान्यान्, मानिमानवसंहतेः । साधूनां सत्क्रियां दृष्ट्वा, तयोरेको व्यचिन्तयत् ॥ ४ ॥ अहो धन्यतमा एते, मुनयो विमलक्रियाः । स्वकीयगुणसन्दोहाज्जगतां पूज्यतां गताः ॥ ५ ॥ वयं पुनरधन्यानामधन्या धनकांक्षया । विदधाना विरुद्धानि, वध्यतां प्रापिता जनैः ॥ ६ ॥ धिक्कारोपहतात्मानो, यास्यामः कां गतिं मृताः १ । ही जाता दुःस्वभावेन, लोकद्वयविराधकाः ॥ ७ ॥ तदेवं साधु साधूनां, वृत्तं चारितरत्नमपम् । विपरीतमतोऽसाकमस्यात् कल्याणकं कुतः ? ॥ ८ ॥ अन्यः पुनरुदासीनो, भवति स मुनीनभि । गुणरागादवापैको, बोधिबीजं न चापरः ॥ ९ ॥ ततस्तनुकपायत्वाहानशीलतया च तौ । नरजन्मोचितं कर्म, बद्धवन्तावनिन्दितम् ॥ १० ॥ मृत्वा च तौ समुत्पन्नौ, कौशाभ्यां पुरि वाणिजौ । नातौ चानिन्दिताचारौ, वणिग्धर्मपरायणौ ॥ ११ ॥ जन्मान्तरीयसंस्कारा-

दायालत्वात्तपोरभूत् । अत्यन्तमित्रताभावो, लोकाथर्यविधायकः ॥ १२ ॥ रोचते च यदेकस्य, तदन्यस्यापि रोचते । ततो लोके
 गवो रूपातिमेकचिचाविणविति ॥ १३ ॥ ततः कुलोचितं कर्म, कुर्वतोऽर्यान्ति वामराः । अन्यदा भुवनानन्दी, प्राप्तस्तत्र जिनेश्वरः
 ॥ १४ ॥ भगवान् श्रीमहावीर, इक्ष्वाकुकुलनन्दनः । वागनीरैर्जनसंतापशमनेऽम्भोदमन्त्रिभः ॥ १५ ॥ विदधुस्तस्य गीर्वाणा,
 व्याम्याभूमि मनोहराम् । तत्रासौ धर्ममाचख्यौ, सनरामरपर्यदे ॥ १६ ॥ तमागतं समाकर्ण्य, कौशाम्बीवासिनो जनाः । राजादयः
 ममाजगमुर्वन्दिदं तत्पदाम्बुजम् ॥ १७ ॥ तावपि श्रेष्ठिमत्स्यन्, कुतूहलपरायणौ । जनेन सार्धमायातौ, जिननायकमन्त्रिद्वौ ॥ १८ ॥
 जिनस्तु देशयामाम, मोक्षमार्गं मनातनम् । गत्त्वानां सर्वकल्याणकारणं करुणापरः ॥ १९ ॥ ततस्तयोर्विणिक्कृन्वोरेकस्य तज्जिनो-
 दितम् । श्रद्धानमार्गमायाति, भाव्यतेऽथ स मानसे ॥ २० ॥ स्फाराक्षो गस्तकं धुन्वन्, कर्णपर्णपुटार्पितम् । रोमाञ्चितः पिबत्युच्चैर्जिन-
 चारयं यथाऽमृतम् ॥ २१ ॥ तदन्यस्य तदाभाति, पालुकाकचलोपमम् । अन्योऽन्यस्य च तौ भावं, लक्षयामासतुस्तराम् ॥ २२ ॥
 व्याख्याभुवः समुत्थाय, जगत्तुर्भवनं निजम् । तत्रैको व्याजहरिवं, जातस्त्वं भावितः किल ॥ २३ ॥ जैनवाचा न चाहं भोस्तदत्र
 किमु कारणम् । एकस्मिन्ततया ख्यातावाचां लोक इयच्चिरम् ॥ २४ ॥ इदानीपत्र संजातं, विभिन्नं चित्तमात्रयोः । तदत्र कारणं किं
 स्यादन्यो वक्ति स विस्मितः ॥ २५ ॥ मत्त्यमेवं ममाप्यत्र, चिकल्पः संप्रवर्तते । केवलं केवली नूनं, निश्चयं नः करिष्यति
 ॥ २६ ॥ म एव प्रश्नितोऽत्रार्थे, तद्यातास्तदन्तिके । एवं तौ निश्चयं कृत्वा, प्रातर्यातौ तदन्तिकम् ॥ २७ ॥ पप्रच्छतुस्तमाराध्यं,
 विनयेन स्वासंजयम् । सोऽप्युवाच पुरैकेन, साधवो वां प्रशंसिताः ॥ २८ ॥ न चान्येन तदेकस्य, जातं वीजस्य सत्कलम् । महो-
 घरूपमन्यस्यावीजत्वेन न चामयत् ॥ २९ ॥ एवं पूर्वमवासेवां, जिनेनोक्तां मविस्तराम् । निशम्यैकस्य संजातं, जातेः संसारणं

जिणभवणकारणविही सुद्धा भूमी ? दलं च कट्ठाई ३ । भिगगाणहसंधाणं ३ सासयवुद्धी ४ य जयणा ५ य ॥९॥
 वच्चे भाये य तद्धा सुद्धा भूमी पएसडकीला य । दन्वेडपत्तिगरहिया अण्णेसि होइ भाये उ ॥१०॥

३० ॥ ततोऽगौ प्रत्यये जाते, जातः संवेगभावितः । यावत्तश्च जिनोद्दिष्टं, प्रपेदे धामनं सुमम् ॥ ३१ ॥ तत्प्रातिपत्ति-
 मयमभ्यर्च्य, इत्येकमनुवचनम् । सिद्धिं यास्यत्यसौ काले, परः संसारमेव हि ॥ ३२ ॥ ततः आनितामेतेन, भावो जैनमतसाधनः ।
 शब्दोपसि आयतो दीनः, निरन्तरात्पतयत्तम् ॥ ३३ ॥ एवं जिनभवनकारणाजिकारी संप्राप्तोऽगिद्वितः, अथाभिर्भवमेव
 जिनभवनविधिप्रदर्शयन्नाह—‘जिधे’त्यादि. जिनभवनकारणविधिकृततत्त्वार्थः, किंविध इत्याह—‘सुद्धा’—निर्दोषा, क्ताऽसौ—भूमिः—
 तेन तथा दत्तं यत्परादानकारणं, किंभूतं—कामादि—दारुणपापपशुति सुद्धमिति प्रकथनं, तथा भूतकानां—कर्मकरणागमनक्षितिरन्यान्-
 वराचने युतकामतिमन्त्रानां, तथा स्वासयस्व—शोधनाभ्यगमसाधनं स्वशीयाभ्यगमसाधनं वा मुद्रिः—कर्षनं साधनमुद्रिः सा च, तथा
 इतः च यथाशक्ति गृहरोपलभ्यमेतरेषामप्यर्थं सा ध, यतः सा यद्युपयार्थः, इह भूम्न्यासीति जिनभवनविधेरदानीं स्वप्नाद्भिन्नोत्पत्तेरु-
 पपाप्मनिभवावधिर्भूम्न्यासीतीति समाभाषि करणोक्तम् । इति धारणाधाराध्यायार्थः ॥९॥ ‘सुद्धा भूमि’ इत्युक्तमतस्मात् दर्शयन्नाह—
 ‘३१’ इति, इदमेव द्रव्यमात्रमित्यत्र आदेशात्प्रतिपत्तयः यतः इतः तथा—नेन पश्यमानप्रकारेण निश्चितमेवेत्यादिरूपेण, किञ्चि-
 त्—‘३२’ इति निर्दोषा जिनभवनोक्तिः प्रविणि भाति । तत्रार्थं तावदाह प्रवेशे—विशिएजोचितभूभागे तथा भक्तीला-
 ३३ ॥ ‘३३’ इति निर्दोषा जिनभवनोक्तिः प्रकथनम् । अथ भूमिर्भवतीति प्रकथनम् । अथ द्वितीयासाह—अग्नीति-
 ३४ ॥ ‘३४’ इति निर्दोषा जिनभवनोक्तिः प्रकथनम् । अथादर्शनादिति, अन्तेयो—परेणां भवति—

अपदेसंमि ण चुट्टी कारवणे जिणघरस्स ण य पूया । साहूणमणुवाओ किरियाणासो उ अववाए ॥११॥
सासणगरिहा लोए अहिगरणं कुच्छियाण संपाए । आणादीया दोसा संसारणिबंधणा घोरा ॥१२॥
सासणविहिणा उ ॥१३॥

कीलादिसहजोगा होंति अणिञ्वाणमादिया दोसा । एएसि चज्जणट्ठा जडज्ज इह सुत्तविहिणा उ ॥१३॥
रतने भावे तु-भागतः पुनः शुद्धा भूमिरिति प्रस्तुतमेवेति गाथार्थः ॥१०॥ 'विशिष्टजनाकीर्णप्रदेशे जिनभजनभूमिर्द्रव्यतः शुद्धा-
भयती'त्युक्तं अन्यत्र पुनरशुद्धा भवति दोषसंभवाद्, अथैतदर्थयन्नाह- 'अपदे' इत्यादि, अप्रदेशे-नवः कुत्सार्थत्वादलाक्षणिक्त्वेना-
शिष्टजनाकीर्णत्वेन वा कुतिसते प्रदेशे 'कारवणे' चि कारणे-विधापने जिनगृहस्य-अर्हन्निवासस्य न वृद्धिः-नानुदिनं स्फाति-
भवति, अपलक्षणसामर्थ्यादिसज्जनसामर्थ्याच्च, अत एव न च-नैव पूजा-अर्चा तस्य भवति, जिनविम्बपूजाऽपि जिनभवनपूजा
विवक्षिता, विम्बानां तदाश्रितत्वेनोपचारादिति । तथा साधूनां-संयतानां अनुपातः-अनागमनं चैत्यवन्दनाद्यर्थं, वेद्यापिङ्गा-
दिभ्यो धर्मग्रंथभयात्, अथापतन्ति ते तत्र तदा यद्भवति तदाह-क्रियानाशः-स्वाचारंशो विटचेष्टादशनवचनश्रवणादिभिः
साधूनां भवति, तुशन्दः पुनरर्थो भिन्नक्रमश्च, अवपाते तु-तन्नागमने पुनः इति गाथार्थः ॥११॥ तथा- 'सासणे'त्यादि,
शासनगर्हा-ग्रयचननिन्दा 'एवंप्राया एव ह्येते जैनाः ये वेद्यापाटकमद्यापणपाटकद्युतखलकमत्स्यवन्धादिपाटकादिषु जिनायतनं
विधापयन्ती'त्येवंरूपा लोके-जनमध्ये, तथाऽधिकरणं-कलशो भवति कुतिसतानां-निन्दानां मद्यप्रभृतीनां संपाते-समागमे
सति, ते हि निवार्यमाणाः कलहायोत्तिष्ठन्ते, तथा तत्रैवाज्ञादयः-आज्ञाभङ्गानवस्यामिध्यात्वविराधनादोषा भवन्ति, किंभूताः? -
संसारनिचयना-भवहेतवः घोरा-दारुणाः । इति गाथार्थः ॥१२॥ 'अमीला चे'त्युक्तं, तत्र सकीलायां दोषमाह- 'कीलादी'-

धम्मत्थमुज्जएणं सञ्चस्सापत्तिगं ण कायञ्चं । इय संजमोऽवि सेओ एत्थ य भयचं उदाहरणं ॥१४॥
धम्मत्थमुज्जएणं सञ्चस्सापत्तिगं ण कायञ्चं । इय संजमोऽवि सेओ एत्थ य भयचं उदाहरणं ॥१४॥
सो तावसासमाओ तेसिं अप्पत्तिगं मुणेऊणं । परमं अओहिचीयं ततो गतो हंतऽकाऽलेवि ॥१५॥

सो तावसासमाओ तेसिं अप्पत्तिगं मुणेऊणं । परमं अओहिचीयं ततो गतो हंतऽकाऽलेवि ॥१५॥
त्यादि, कीलादिशल्ययोगात्-शिवक्रांगारास्थिकप्रभृतिशल्यसम्बन्धात् भवन्ति-जायन्ते अनिर्वाणादयः-अनिष्टुर्यर्थहान्यर्थसिद्धि-
प्रभृतयः दोषा-दूषणानि, यसादेवं तस्मात् एतेषामनिष्टुर्यादीनामुक्तदोषाणां वर्जनार्थं-परिहारार्थं यत्नं-कुर्यात् इह-जिनभवनं
प्रति द्रव्यतो भूमिशुद्धौ सूत्रविधिना तु-आगमनीत्येवोक्तलक्षणया । इति गाथार्थः ॥१३॥ द्रव्यतो भूमिशुद्धिरुक्ता, अय भाव-
तत्तामाश्रित्य यदुक्तं 'अप्रीतिकरहिते'ति तत्र कारणमाह—'धम्मसे'त्यादि, धर्मार्थं-जिनभवनोद्देशेन कर्मक्षयनिमित्तं उद्यतेन-उद्यमं
कुर्वता सर्वस्य-समस्तस्य जघन्यादिजनस्य अप्रीतिकं-अप्रेम न कर्तव्यं-विघातव्यं, धर्मविरुद्धत्वादस्य, अप्रीतिनिर्गोचाच्च जिनभव-
नविघातादिप्रभृता दीर्घसंसारभाजनं भवन्तीत्यतोऽप्रीतिकरहिता भावतः शुद्धा भवति भूमिरिति हृदयं । न केवलं जिनभवनवि-
धिरूपं धर्ममिच्छता पराप्रीतिकं न कार्यं, किं तु इति-एवं अप्रीतिवर्जनेन संयमोऽपि-आश्रवनिरोधोऽपि, आस्तां जिनभवनं, श्रेयान्-
प्रशस्यः, अथ कथमयमर्थः सिद्ध इत्याह-अत्र च-इह पुनः पराप्रीतिपरिहारेण संयमस्य श्रेयस्त्वे प्रत्येतव्ये भगवान्महावीरः
उदाहरणं-ज्ञातं, उदाहरणप्रयोगैवयम्-ये संयमार्थिनस्ते पराप्रीतिकं न कुर्वन्ति, संयमार्थित्वादेव, यथा भगवान् । इति गाथार्थः
॥१४॥ एतदेव दर्शयन्नाह—'सो'इत्यादि, स भगवान् यः पूर्वगाथायामुदाहरणतयोक्तः तापमाश्रमात्-पाखंडिकविशेषनिवामात्
तेषां-तापप्तानां अप्रीतिकं-अप्रीतिं 'मुणेऊणं'ति ज्ञात्वा परमं-आत्यन्तिकं अवोधवीजं-सम्यग्दर्शनाभावहेतुं ततः-तस्मात् यत्र ताप-
साश्रमे वर्षावासः कर्तुमारब्धः गतो-निर्गतः, हन्तेति कोमलामंत्रणे प्रत्यग्वारणे वा, अकालेऽपि-साधूनां विहारसमयेऽपि,

प्राणीत्यर्थः, अविहारकालथासौ, यदाह—“नो कप्पइ निगंथाण वा निगंथीण च पढमपावसंसि गामाणुगामं दूइजित्तए” तथा—
 “दग्गसहछत्तणभो हरियत्तणाण च वीहिमाइसु । आयाविराहणाओ न जई वासामु विहरंति ॥१॥” काल एव किल गच्छन्तिः
 माधन इत्यर्थसंयुक्तोऽपि शुब्द इत्यक्षरार्थः । भावार्थः कथानकगम्यः, तच्चेदम्-जिनः श्रीमान्महावीरो, चारितान्तरशास्त्रवः ।
 प्राज्यं राज्यं परित्यज्य, प्रत्यज्यां प्रतिपद्य च ॥१॥ निःसंगोऽतिमहासत्त्वः, सत्त्वानां रक्षणोद्यतः । ग्रामादिसंकुलां पृथ्वीं, छद्मस्थो
 विहरन्नमौ ॥२॥ सधूरारुक्ताभिधं ग्रामं, संप्राप्तस्तत्र चाश्रयः । दूयमानाभिधानानां, पाखण्डियुद्धिणामभूत् ॥३॥ तेषां कुलपतिर्मित्र-
 मासीद्भगवतः पितुः । महावीरममौ दृष्ट्वा, संप्रमेण समुत्थितः ॥४॥ स्नेहादालिंगनार्थाय, श्रीजिनस्य ततो जिनः । चाहं प्रमार-
 यामाम्, त प्रति प्रारूययोगतः ॥५॥ सोऽवोचत्सन्ति वेइमानि, योग्यान्यत्राश्रमे तव । ततः कुमार ! तिष्ठ त्वमत्राथ जिननायकः
 ॥६॥ एकां तत्र व्यितो रात्रिमन्यत्र गतवांस्ततः । गच्छन्तं च जिनं स्नेहादवोचत्तापसाधिपः ॥७॥ यद्यत्र रोचते तुभ्यं, तदामत्य
 निधीयताम् । र्ष्यामो जनस्यास्यानुग्रहार्थं त्वया मुने ॥८॥ मामानष्टौ विहृत्याथ, तं ग्राममागमज्जिनः । उपागतासु वर्षासु, मठं चैकः
 गृष्ठाश्रितः ॥९॥ प्रारंभे प्रागृपस्तत्राप्रानुवन्ति नयं वृणम् । गोरूपाणि मठानां तत्, प्रचखादुः पुरातनम् ॥१०॥ तापसा वारयन्ति स्म,
 तानि ते दण्डपाणयः । भट्टारकः पुनस्तानि, निःसंगत्वादुपेक्षते ॥११॥ ततस्ते तापसाः स्वस्य, नायकस्य न्यवेदयन् । यथैष भवता-
 मिष्टो, गोभ्यो नास्ति नो मठम् ॥१२॥ ततः कुलपतिर्गत्वा, वप्राण श्रीजिनं प्रति । कुमार ! भो न युक्तं ते, मठस्योपेक्षणं यतः
 ॥१३॥ गुरुन्तोऽपि निजं नीड, स्वत्येव यथाचलम् । ततो गात्रो निवार्यास्ते, नाशयन्त्यो मठं तक्रम् ॥१४॥ इत्थेन शिक्षयामास,
 मपिपामममौ जिनम् । ततः स्वामी तदश्रीतिं, ज्ञात्वा निर्गतमांस्ततः ॥१५॥ प्राचुर्योऽतिगते पक्षे, अस्त्रिरुपाममाययौ । अश्रीतिपरि-

इय सञ्चणवि सम्म सक अप्पात्तय सइ जणस्स । णयमा पारहारयब्ध इयरमि सत्तच्चिंता उ ॥१६॥
कट्ठादीवि दल इह सुदं ज देवतादुववणाओ । णो अविहिणोचणीय संयं च काराविगं जण्णो ॥१७॥

हाराय, यतैतैव यथा जिनः ॥ १६ ॥ इति गाथार्थः ॥ १५ ॥ इदमेव निदर्शनमङ्गीकृत्योपदिशन्नाह—‘इचे’त्यादि, इति—एवं भगवतेवेत्यर्थः सर्वेणापि—समस्तेनापि जिनभगवतादिविधानार्थिना संयमार्थिना च, न केवलमेकतरेणैवेत्यपिशब्दार्थः, अप्रीतिकं परिहर्तव्यमिति योगः, कथं?—सम्यग्-गामशुद्ध्या, किञ्चित् तदित्याह—शक्यं—शक्यपरिहारत्वेन शक्नीय, नाशक्नीयमपि, तस्य परिहर्तुमशक्यस्यादेव, ‘अप्पचिय’ति अप्रीतिरेवाप्रीतिकं सकृत्—सदा जनस्य—लोकस्य नियमाद्—अवश्यं तया परिहर्तव्यं—वजनीयम्, इतराणि—अशक्यपरिहारेऽप्रीतिके स्वतन्त्रचिन्ता तु—स्वस्वभावपर्यालोचनमेव विधेयं, तथाहि—“ममैवायं दोषो यदपरभवे नाजितमहो, शुभ पसाहोको भवति मयि कुप्रीतिर्हृदयः । अपापस्यैव मे कथमपरथा मत्सरमयं, जनो याति स्वार्थं प्रति विमुखतामेत्य सहसा ? ॥१॥” इति गाथार्थः ॥ १६ ॥ व्याख्यात ‘शुद्धा भूमि’रिति द्वार, अथ दलद्वारागधिकृत्याह—‘कट्टे’त्यादि, काष्ठादि—दारुपापाण-ग्रभृतिकं, अपिशब्दस्योचस्र सम्बन्धो, दलमपि—जिनभगवतोपादानद्रव्य, अपिशब्दो भूम्यपेक्षया समुच्चयार्थः, इहेति—जिनभगवन्विधौ शुद्धं—अनवद्यं, किञ्चिधमित्याह—यदिति दलं ‘देवयादुववणाउ’ति इहादिशब्दस्यान्यत्र दर्शनादेवतोषवनादेरिति द्रष्टव्यं, तेन देवतोषवनाद्—व्यन्तरकाननात्, आदिशब्दात्तद्भगवनादिपरिग्रहः, तदानयने हि तस्याः प्रद्वेषसंभवाज्जिनायतनस्य तत्कारकादीनां च व्याघातसंभवादिति, नो—नैव उपनीत-उपहित तथाऽविधिना—द्विपदचतुष्पदानां आरीरादिसंतापजननद्वारेण तथा स्वयं च—आत्मना च कारित-वृश्च्येदेष्टकापचनादिभिर्विधापित यद्दलं नो—नैव तत् शुद्धमिति, उक्तं च—“दलमिष्टकादि, तदपि च शुद्धं

तस्सवि य इमो नेओ सुद्धासुद्धपरिजाणोवाओ । तक्कहगहणोदिम्मी सउणेयरसणिणवातो जो ॥१८॥
 णंवादि सुहो सधो भरिओ कलसो य सुंदरा पुरिसा । सुहजोगाह य सउणो कंदियसहादि इतरो उ ॥१९॥

तत्कारिर्वर्गतः क्रीतम् । उचितकयेन यत् स्यादानीतं चैव विधिना तु ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ अथ दलस्यैव शुद्धाशुद्धत्व-
 परिज्ञानोपायं दर्शयन्नाह—‘तस्से’त्यादि, तस्य दलस्य, अपिचेतिशब्दाद् भूमेध, अयमेव वक्ष्यमाणः द्वेयः—ज्ञातव्यः शुद्धाशुद्ध-
 परिज्ञानोपायो—निर्दोषसदोषत्वात्प्रगमहेतुः, तयोर्दलभूम्योः कथा च—ग्रहणाय पर्यालोचो ग्रहणं च—परतः स्वीकरणं तदादिर्य-
 स्मानयनादेस्तत्तथा तत्र तत्कथाग्रहणादौ शकुनेतरसन्निपातः—साधकासाधकश्रुतादिनिमित्तसंज्ञो यः, स उपाय इति प्रकृतम् ।
 इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ शकुनाशकृन्तयोरेव स्वरूपोद्देशमाह—‘गंदे’त्यादि, नन्द्यादिः—नन्दीप्रभृति, तत्र नन्दी द्वादशतूर्यनिर्घोषः,
 तद्यथा—“भंभा मउंद महल कंदं वल्लरि वुडुक्क कंमाला । वीणा वंसो पडहो संखो पणवो य चारममो ॥ १ ॥” आदिशब्दाद्
 पंटाशब्दादिपरिग्रहः, शुभः—प्रशस्ताः स्वतंत्र एव वा ‘सिद्ध इन्द्र’ इत्यादिः शास्त्रप्रसिद्धः, तथाहि—“सिद्धे इंदे चंदे खूर नरिंदे तहेव
 गोविंदे । सेल समुद्दे गय वमह सीह तह मेह सदे य ॥१॥” शब्दो—अयनिः, तथा भृतो—जलपरिशूर्णः कलशो—घटः अत्र—व्यति करे
 मुन्दराः—प्रशस्ताकारनेपथ्याः पुरुषा—नराः शुभयोगादि—प्रशस्तचेष्टाप्रभृति शुभचन्द्रनक्षत्रादि सम्बन्धादि वा चशब्दः समुच्चये
 शकुनो—विवक्षितार्थसिद्धिमुक्तं निमित्तं, कन्दिदशब्दादि—आक्रन्दव्यनिप्रतिषेधचनप्रभृति पुनः इतरः—अशकृन्त इत्यर्थः, तुशब्दः
 पुनरर्थः, स च संबन्धिष्वपि एवेति गाथार्थः ॥ १९ ॥ दलगतमेव विधिशेषमाह—‘सुद्धे’त्यादि, शुद्धस्यापि—शकृन्तसन्निपातेन
 निश्चितनिरवयवत्वस्यापि, अशुद्धस्य ग्रहणमेव नास्तीति प्रतिपादनपरोऽपिशब्दः, गृहीतस्य—स्वीकृतस्य, दलस्येति प्रकृतं, कदा गृही-

सुद्धस्सवि गहियस्सा 'पसत्थदियहम्मि सुहमुहुत्तेजं । संकामणम्मिप्पवि पुणो विण्णेया सउगमादीया ॥२०॥
 कारवणेवि य तस्सिह भित्तगाणत्तिसंघणं कायव्वं । अवियाहिगप्पदाणं विट्ठादिट्ठफलं एयं ॥२१॥
 ते तुच्छगा वराया अहिगेण दढं उच्चित्ति परितोसं । तुट्ठा य तत्थ कम्मं तत्तो अहिगं पक्कुव्वंति ॥२२॥

तस्येत्याह-प्रशस्तदिवसे-नन्दादिकायां तिथौ शुभशुद्धौर्ध्व-भद्रादिना शुभकालविशेषेण कारणभूतेन संक्रामणेऽपि-गृहस्थानात्स्थाना-
 न्तरनयनेऽपि, न केवलं ग्रहण एव, पुनरपि-भूयोऽपीत्यर्थः विशेषा-ज्ञातव्याः निरुगरीया इत्यर्थः शकुनादयः-शकुनप्रभृतयः,
 आदिशब्दाच्छुभदिनादिपरिग्रह इति गार्थार्थः ॥२०॥ गतं दलद्वारं, अथ भूतकानतिसन्धानद्वारं प्रतिगदयन्नाह—'कारे'त्यादि.
 कारापणे-विधापने, अपिचेत्यस्य समुच्चयार्थत्वादलग्रहणानयनादावपिचेति व्याख्येयं, तस्य जिनमनस इह द्रव्यस्तयाधिकारे
 भूतकानां-कर्मकराणां सूत्रधारादीनां अतिसन्धानं-वचनं देयद्रव्यापेक्षया न कर्तव्यं-नैव विवेकं, अपिचेति विशेषप्रतिपादनार्थः,
 अधिकप्रदानं-प्रतिपन्नवेतनापेक्षया समर्गलतद्रव्यवितरणं कर्तव्यमिति प्रक्रमः, यतो दृष्टादृष्टकृतं-उपलब्धं-भ्यानुपलभ्य) प्रयोजन
 एतदधिकप्रदानम् । इति गार्थार्थः ॥२१॥ दृष्टफलमतिपादनायाह—'ते तुच्छमे'त्यादि, ते भूतकाः तुच्छका-अगंभीराः वराकाः-
 तपस्विनः यतोऽतः अधिकेन-प्रतिपन्नवेतनापेक्षया समर्गलेन द्रव्येण दत्तेनेति गम्यं दढं-अत्यरं उपयान्ति-उपगच्छन्ति परितोषं-
 आनन्दं । ततः किमित्याह-तुष्टाश्च-दुष्टाः पुनः तत्र-चिह्नोपितजिनमनस कर्म-भूतकोचित्रव्यापारं ततः-अधिकप्रदानानन्तरं
 अधिकप्रदानं वा विना कृतं यत्कर्म ततः-उत्सात्सकाशात् अधिकं-अर्गलं महूर्धन्निव-विद्यते इति गार्थार्थः ॥२२॥ एयं
 तामधिकप्रदानस्य दृष्टफलसाधकत्वां प्रतिपादनायाह—'यम्मे'त्यादि, धर्मप्रशंसया-जिनशान-

धम्मपसंसाणं तद्वा केड णिचंधंति वोहिदीयाडं । अण्णे उ लहुयक्कमा एत्तो चिय संपवुज्झंति ॥२३॥
 लोमे ग माहुयाओ अतुच्छभावेण सोहणो धम्मो । पुरिसुत्तमप्पणीतो पभावणा चेव तित्थस्स ॥२४॥
 माम्मगवुदीवि इहं सुवणगुरुज्जिणिंदगुणपरिणाण । तन्विचवटावणत्थं सुद्धपचित्तीए णियमेण ॥२५॥

श्रायया नधेत्यधिकदानोद्धवमन्तोपममया केचिद्-एके भूतकाः तदन्ये वा भूतकविपयाचिकदानदर्शनावर्जितहृदयाः
 निबध्नन्ति-उपार्जयन्ति वोधिवीजानि-सम्यग्दर्शनकारणानि । अन्ये तु-वोधिबीजबन्धकेभ्योऽपरे पुनर्भुतकास्तद्दानदर्शिनो वा
 लघुक्रमणो-वोधिबीजमन्धरूपेक्षयाऽल्पावरणाः इत एव-अधिकदानात् संप्रबुध्यन्ते-सम्यग्बोधमुपयान्ति, इति गाथार्थः
 ॥ २३ ॥ 'लोमे'त्यादि, लोकै-शिष्टजने चशब्दो गुणान्तरममुच्ये साधुवादो-वर्णवादो भवति, केनेत्याह-अतुच्छ-
 भावेन-उदाराशयेन जिनभवनकारयितुगतेन करणभूतेन, किंभूतः साधुवाद इत्याह-शोभनः-प्रधानः उदारतत्वाज्जनानां
 धर्मो जिनप्रचनरूपः पुरुषोत्तमप्रणीतः-उत्तमपुरुषगदितः तथा प्रभावना-उद्भावना चः समुच्ये एवं-अनेन न्यायेन अनुस्वाराश्रवणं
 चेह गाथानुलोम्यात् तीर्थस्व-जिनप्रचनस्य भवति । इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ उक्तं भूतकानतिसन्धानद्वारं, अथ स्वाशयद्विद्वद्वा-
 रमाह-स्वाशयद्विद्वदपि-कुशलपरिणाममर्थनमपि, न केवलं भूतकानतिसन्धानमित्यपिशब्दार्थः, इह-जिनभवनविधाने भवतीति
 गम्यं, कथमित्याह-सुवनगुरुजिनेन्द्रगुणपरिज्ञया-त्रिलोकगौरवजिनेश्वरसर्वज्ञत्वसंसारकान्तारोत्तारणमामर्थ्यादिगुणपरिज्ञानेन कर-
 णभूतेन तद्विग्रहस्थापनार्थ-जिनेन्द्रप्रतिमाप्रतिष्ठातिमित्तं या शुद्धप्रवृत्तिः-निरवद्यक्रिया तस्याः शुद्धप्रवृत्तेः सकाशात् नियमेन-
 नियोगेन । इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ तथा 'चेच्छिस्स'मित्यादि, प्रेक्षिष्ये-द्रक्ष्यामि अत्र-जिनभवने अहमित्यात्मनिर्देशे वन्दन-

पेच्छिउरसं इत्थमहं वंदणमाणोमेतमागए साह । रुयपुण्णे भगवंते गुणरगणणिही महासत्ते ॥ २६ ॥

पडिबुद्धिरसंति इत्तं दट्ठण जिणिध्विंचमकलंकं । अण्णेवि भव्वसत्ता कात्तिंति ततो परं भम्मं ॥ २७ ॥

ता एयं मे विचं जमेत्थमुवओगमेति अणवरयं । इय चिंताऽपरिवडिया सासयबुद्धी उ मोक्कणफला ॥ २८ ॥

जयणा न पयत्तेणं कायट्ठा एत्थ सव्वजोगेसु । जयणा उ भम्ममसारो जं भणिगा वीगरागेहिं ॥ २९ ॥

कनिमिचं-चैत्यवन्दनार्थं आगतान्-आयातान् स्थानान्तरेभ्यः साधून्-युनीन् कृतपुण्यान्-उपार्जितशुभकर्मणः भगवतः-परमेश्वरान् गुणरत्ननिधीन्-ज्ञानादिमाणिम्यनिधानानि महासत्त्वान्-सत्त्वाधिकान् । इति गाथार्थः ॥ २६ ॥ तथा 'पडिबु'इत्यादि, पतिभो-
त्स्यन्ते-बोधिं लप्स्यन्ते इह जिनभाने दृष्टा-जालोक्य जिनेन्द्रविं-वीतरागप्रतिमां अकलंक-शुद्धयादिकलंकरादिनं अन्ये-
असत्तोऽपरे, अहं तु प्रतिबुद्ध एवेत्यपिशुब्दार्थः, भव्यसत्त्वा-मुक्तियोग्यजीवाः करिष्यन्ति-विधास्यन्ति ततः परं-प्रतिगोप-
कालात्परतः धर्म-कुशलानुष्ठानम् । इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ ततः किमित्याह—'ता'इत्यादि, यस्मादिह जिनभाने सति तद्वि-
स्थापनं साधुदुर्शनं भव्यगतिबोधय भविष्यति तत्-तस्माद्वेतोः एतद्-इदमेव, अवधारणं च साधुयाठात्, मे-मदीयं विचं द्रव्यं,
अन्यत्परमार्थतः परकीयमेव, यत् किञ्चिदमित्याह-यदत्र-जिनभाने उपयोगं-चिन्तियोगं एति-याति अनारतं-गतं इत्येव-
प्रकारा चिन्ता-विकल्पः अप्रतिपत्तिता-अविच्छिन्ना, किमित्याह-राशययुद्धिः-कुशलपरिणामार्धेन, भवतीति गम्यं, तुयन्द-
एवकारार्थः, उत्तराव संवन्धोऽस्य, सा च मोक्षकला-सिद्धिप्रयोजनैव । इति गाथार्थः ॥ २८ ॥ उक्तं स्वाशययुद्धिद्वारं, अथ यतना-
द्वारमाह—'जयणे'त्यादि, यतना च-जलगलनादिजीवरक्षणोपायविशेषलक्षणा चशब्दः स्वाशययुद्धरपेक्षया मनुचयार्थः प्रयत्नेन-

स्मा इह परिणमजलदलयिमुद्दिच्छ्या उ होइ णायब्ध्या । अण्णारंभणिविस्तीर्णे अप्पणाऽहिट्ठणं च्येवं ॥ ३३ ॥
 णयं च होइ णम्मा पवित्तिस्सुवावि भावतो णयरं । अकुमलणिवित्तिग्ग्या अप्पयहुविसेन भावेणं ॥ ३४ ॥

‘एसे’त्यादि, एषा च-इयं पुनर्यतना भाति-जायने नियमाद्-अवश्यंतया नदधिक्रदोपविनिरिणी-तस्माद्-यतनागतारंभदोषा-
 दधिक्रो-उद्भवतो यो दोषः-आरंभान्तरूपस्तं विनिरारयतीति नदधिक्रदोपविनिरिणी येन-यस्यान्तराणात् तेन-तस्यान्तराणात्
 नियुत्तिप्रधाना-आरंभान्तरनिवर्तनमारा विद्येया-ज्ञातव्या इति युद्धिमद्भिः-पंडितैः एषा । इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ तामेव स्वरूपेण
 दर्शयन्नाह-‘सा’इत्यादि, सा पुनर्यतना इह-जिनभवनविधाने, अन्यत् पुनरुत्तीव्रशयि. परिगतं-प्राप्तुकं यज्जलं-पानीयं दलं
 च-दार्पादि तयोर्था विद्युद्भिः-अनययता त्रमरहितत्वादिलक्षणा सैव रूपं-स्वभावे यस्याः सा परिणतजलदलयिमुद्दिच्छ्या, तुशब्द-
 पुनरर्थः स च सा पुनरित्येवं मंथित एव अन्तराण्यो वाऽयं तेन एवंविधैव सामान्यरूपा भाति-वर्तने ज्ञातव्या-ज्ञेया । तथा-
 ऽन्यारंभनियुत्तरप(-कृष्याधारंमत्यागेन आत्मना-समयेव अधिष्ठानं-जिनभवनारंभाणामध्यागनं एं च-एषा यतना भवति ज्ञातव्येति
 प्रकृतं, जिनभवनारंभाणां हि स्वयमधिष्ठायकृतं प्रतिपन्नो यथोचितं जीमान् रक्षयन् कर्माकारंस्तदांभेण गतंयति, निरधिष्ठाय-
 कास्तु ते यथारूपधिशेषेण प्रवर्तन्ते इत्याहमाधिष्ठायकृतं यतना । इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ ‘नियुत्तिप्रधाना यतने’ति यदुक्तं तदेव
 समर्थयन्नाह-‘एव’मित्यादि, एवं च-अनेन पुनः प्रकारेण परिणतजलाद्याश्रयणजिनभवनारंभाधिष्ठायकृतलक्षणेन भवति-
 जायते एषा-यतना प्रवृत्तिरूपाऽपि गती, आस्तामप्रवृत्तिरूपा, भावतः-परमार्थेन, नारं-कैवलं अहुञ्जलनियुत्तिरूपा-मयापारंभो-
 परमणस्वभावा, ननु यतनायामपि अलपीयसां पृथिव्याद्यारंभाणां विद्यमानत्वात् कथमुञ्जलारंभनियुत्तिरूपाऽमावित्याह-‘अप्यरहु-

एतो निप निदेशं सिष्पादिविहाणमो जिणिदस्स। लेसेण सदोसंपि हु बहुदोसनिवारणत्तेग ॥ ३६ ॥
 परयोद्विज्जाभओ सो सव्बुत्तमपुणसंजुओ भयवं। एगंतपरहिियरतो विसुद्धजोगो महासत्तो ॥ ३६ ॥
 जं बहुगुणं पयणं तं णाऊणं तहेव वंसेह। ते रक्खंतस्स ततो जहोचितं कह भवे दोसो? ॥ ३७ ॥ युग्मम् ।

विसेतभावेण'ति इह माप्रत्ययस्य लुप्तस्य दर्शनादल्पत्वमहुत्वलक्षणो यो विशेषो-परस्परभेदौ जिनभवनविषयाणां यतनारंभाणां
 तदन्यारंभाणां च तयोरो भावः-भङ्गावः स तथा तेनाल्पबहुविशेषभावेन, इदमुक्तं भवति-जिनभवनारंभाणामलदोषाणामा-
 श्रयणेन तदन्येषां बहुदोषाणां त्यागादहुश्लनिवृत्तिरूपा यतना भवतीति माथार्थः ॥ ३४ ॥ नन्वादित्यस्य सकललोकव्यपहार-
 प्रवर्तनमप्युक्तं भूतोपघातरूपत्वादित्येवं पूर्वपक्षं जिनभवनयतनाद्वारग्रसंगेन परिहरन्नाह—'एतो'इत्यादि, 'एतो विष'ति यतो-
 ऽल्पबहुत्वविशेषभावेनाहुश्लनिवृत्तिरूपा जिनायतनयतना भवति अत एव कारणात् निर्दोषं-निराद्यं श्लियादिविधानं-श्लिपक-
 लाराजनीतिपदमतिपदार्थोपदर्शनं 'ओ' इति निपातः जिनेन्द्रस्य-नाभिनन्दनस्य, किंभूतं तदित्याह-लेशेन-मात्रया मदोपमपि-
 सायमपि, निर्दोषमेवेत्यपिग्रन्थार्थः, हुश्लन्दोऽलङ्कृतौ, केन कारणेनेत्याह-बहुदोषनिवारणत्वेन-अन्योऽन्यहननधनहरणाद्यनेन
 विधानार्थनिर्णयस्तथा । इति माथार्थः ॥ ३६ ॥ भगवतः श्लिषादिविधाने निर्दोषतामेव समर्थयन्नाह—'चरे'त्यादि, परः-अयानो-
 ऽपतिपातित्वाद्बोधिलाभः-गम्यगदर्शनार्थमिष्यस्य स वरगोधिलाभस्तो वरगोधिलाभाद्वा हेतोः य जिनः, किमित्याह-सर्वोचमपुण्यसं-
 घृतः-अत्यन्तप्रकृष्टतीर्थकरनामादिः, तन्नशुभकर्ममंग्युक्तः तथा भगवान्-परमेश्वरः तथैकान्तपरद्वितरतः-गर्वाया परोपकारनिरतः तथा
 विशुद्धयोगो-निराद्यमनोराजायव्यापारः तथा महाप्रियः-उत्तममत्त इति ॥ ततः किमित्याह-'जं नहु'इत्यादि, यच्छ्लिषादिपदगु-

तत्थ पढाणो अंसो बहुदोमनिवारणाउ जगगुरुणो । नागादिरम्बणे जह कहुणादोसेवि सुहजोगो ॥ ३८ ॥
 राइताउम्मि विसमे इहसुगं पेच्छिऊण कीलंतं । तप्पनवागभीगा तदाणणट्ठा गगा जणणी ॥ ३९ ॥

णं-प्र' तोपकारं किंचिदुपपि प्रजानां-लोकाणां तच्छिल्पादिकं ज्ञाता-अवगम्य तदैव-यथालोकोपकारं दर्शयति-प्रकाशयति 'ते'ति
 तान् प्रजाशब्दपर्यायान् लोकान् रक्षतो-बहुतरानर्थभ्यः पालयतः ततः शिल्पादिप्रकाशनत् यथोचितं-ओचित्येन, उचितं चान-
 श्यवेद्यशुभवेदनीयचारित्रमोहादिकर्मोदये वर्तमानस्य कलादिदर्शनत एव प्राणिसंरक्षणं, ततः प्रितिप्रतिपत्तौ तु संयमः, ज्ञानो-
 त्पत्तौ च तीर्थप्रवर्तनादि चेति, रुधं ?-केन प्रकारेण भवेत्-ज्ञायेत दोषो-दूषणं ? न कथञ्चिदित्यर्थः । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥
 ननु शिल्पादिविधानेऽप्यारभदोषो दृष्ट एवास्ति, अतः कथं तत्र न दोष इत्याशयाह- 'तत्त्वे'त्यादि, तत्र शिल्पादिविधाने
 प्रधानः-प्रनरोऽपेक्षणीय इत्यर्थः अंशः-अवयवः, किंरूपो ?-बहुदोषनिवारणाद्-अन्योऽन्यवधादिलक्षणप्रभृतदूषणनिषेधेनैव जगद्गु-
 रोः-भुवननायकस्य स्यात्, आरभदोषेऽपि भगवतः शुभ एव योग इति हृदयं । एनमेवार्थं दृष्टान्तेन समर्थयति-नागादिरक्षणे-सर्पा-
 दिभ्यः पुरादेरवने यथा-यद्वत् कर्षणं-पुत्रादेराकर्षणं तदेव तस्मिन् वादोषो-दूषणं वरीरघर्षणादिः कर्षणादोषः तत्र कर्षणदोषेऽपि
 न्ति, पात्तां दोषभावे, शुभयोगो-मात्रादेः शोभन एव व्यापारः । इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ नागादिरक्षणज्ञातमेवाह- 'म्बुट्टे'-
 त्यादि, गर्तनिटे-धमलत्वां, किंविधे ?-विषये-निशेजतादिरूपे इष्टतुल्यं-बहुभागपुत्रं प्रेक्ष्य-दृष्टा क्रीडन्तं-रममाणं तत्प्रत्यवायभीता-
 गन्तव्यरूपसुनानर्थचकिता तदानायनार्थं-पुत्रानयनार्थं गता-प्रस्थिता जननी-माता इति ॥ 'दिट्ठो' इत्यादि, ततो दृष्टः-अवलोकितः
 च-न्दुच्चेनप्य जनन्या नागो-शुजगः तं प्रति 'एन्तो'ति आयन्-आगच्छन् द्रुतस्तु-शीघ्रगतिरेव 'राट्ठाण्'ति गर्ताश्वभात् 'तो'ति

दिष्टो य तीर्णे णागो तं पति एतौ वुतो उ खड्डुए । तो कड्ढितो तगो तह पीडाहवि सुद्धे भावाए ॥ ४० ॥ युग्मम् ।
 एपं च एत्थ जुत्तं इह्राऽहिगदोसभावतोऽणत्थो । तप्परिहारेऽणत्थो अत्थो चिय तत्तओ णेओ ॥ ४१ ॥
 एव निवित्तिहाणा विण्णेया भावओ अहिंसेयं । जयणावओ उ विहिणा पूजादिगयावि एमेव ॥ ४२ ॥

ततो-नागदर्शनानन्तरं 'कड्ढिओ'ति कृष्टः-आकृष्टः तका-पुत्रकः तथा पीडायामपि-आकर्षणजनितदेहसमुत्थवेदनायामपि संभ-
 वन्त्यां, पीडासंभवे चानाकर्षणीयताद्वचनार्थोऽपिशब्दः, शुद्धभावया-उपकारकरणाध्यवसायोपेतया । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥
 ॥ ४० ॥ दृष्टान्तार्थस्य निरवद्यतां दर्शयन्नाह—'एव'मित्यादि, एतच्च-एतत्पुनः पीडयाऽपि पुत्राकर्षणं अत्र जननीज्ञाते युक्तं-
 संगतं, इतरथा-पुत्रस्याकृत्यमाणस्य पीडा भविष्यतीत्यनाकर्षणे अधिकदोषभावतः-आकर्षणजन्यपीडापेक्षया समर्गलतरस्य सर्प-
 भक्षणजन्यपीडालक्षणस्य दूषणस्य सद्भावात् अन्तर्धः-सुतमरणलक्षणस्य परिहारी-वर्जनं तत्प-
 रिहारस्तत्र योऽनर्थो-वर्षणेन पीडोत्पत्तिलक्षणः सोऽर्थ एव-गुण एव तत्ततः-परमार्थतो, मरणलक्षणमहादोषरक्षणतः, ज्ञेयो-
 ज्ञातव्यः । अथवा दार्ष्टान्तिकमर्थमाश्रित्यं गाथा व्याख्येया, तत्र 'एवं चे'ति भगवतः शिल्यादिविधानं, शेषं तथैव । इति
 गार्थार्थः ॥ ४१ ॥ अथ यतनाद्वारं निगमयन्नाह—'एवे'त्यादि, एवं-उक्तेन प्रकारेणानन्तरोक्तदृष्टांतलक्षणेन निवृत्तिप्रधाना-
 बहुतरसंस्मयावनिर्गतंसारा यतो विज्ञेया-ज्ञातव्या भावतः-परमार्थतः अहिंसा-हिंसानिवृत्तिरिति इयमिति-प्रक्रमाज्जनभवनविषया
 प्रवृत्तिः, किं सर्वस्यैव?, नेत्याह-यतनावतस्तु-यतनावत एव, नान्यस्य, तथा विधिना-भूमिशुद्ध्यादिलक्षणेन, नान्यथा, अथ किं
 जिनमभनविषयप्रवृत्तिरेव बहुतरसंस्मपावनिवृत्तिप्रधानत्वादहिंसेति ज्ञेया उतान्याऽपीत्याशंक्याह-पूजादिगताऽपि-जिनार्चनयात्रा-

णिष्काहकृण एवं जिणभवनं सुन्दरं तद्दि विचं । विहिकारियमह विहिणा पइइवेज्जा लहुं चेव ॥ ४३ ॥
 एयस्स फलं भणियं इय आणाकारिणो उ सट्ठस्स । चित्तं सुहाणुबंधं णिब्बाणंतं जिणिदेहिं ॥ ४४ ॥
 जिणधियपइहावणभावज्जियकम्मपरिणत्तिवसेणं । सुगतीइ पइहावणमणहं सदि अप्पणो चेव ॥ ४५ ॥

प्रभृतिविषयाऽपि, न केवलं जिनभवनविषया, प्रभृतिरिति गम्यं, एवमेव-एवंप्रकारैवाहिंसेत्यर्थः, अथवा पूर्वधिं न भगवतः शिल्पादिषु प्रभृतेरहिंसात्वमुक्तं, उत्तरार्धेन तु जिनभवनप्रवृत्तेः, पूजादीत्यादिग्रहणेन जिनभवनग्रहणात् इति गाथार्थः ॥ ४२ ॥ उक्तं यतनाद्वारं, तदुक्तौ चोक्तौ जिनभवनकारणविधिः, अथ तदुत्तरविधिमाह—‘णिप्फे’त्यादि, निष्पाद्य-निर्माप्य एवं-अनन्तरोक्त-विधिना जिनभवनं प्रतीतं ततः सुन्दरं-शोभनं तत्र जिनभवने विचं-प्रतिमां प्रक्रमज्जिनस्यैव विधिकारितं-आद्यनीतिविधायित्वं अथ-अनन्तरं विधिना-आद्यनीत्या प्रतिष्ठापयेत् लघु-शीघ्रमेव, यदुक्तं—‘निष्पन्नस्यैवं एतलु जिनधियस्योदिता प्रतिष्ठा तु । दश-दिवसाभ्यन्तरतः (तद्वयनं स्फातिमद्भवति) ॥ १ ॥ ” इति, चैवेत्यवधारणार्थः । इति गाथार्थः ॥ ४३ ॥ अथ जिनभवनकारणविधेः फलो-पदर्शनार्थमाह—‘एये’त्यादि, एतस्य-समस्तस्य जिनभवनविधानस्य फलं-प्रयोजनं भणितं-उक्तं इति-एवमुक्तनीत्या आज्ञाकारिणस्तु-आप्तोपदेशविधायिन एव आद्वस्य-श्रद्धावतः आवरुस्सेत्यर्थः चित्रं-विचित्रं देवमनुजजन्मसु तथाविधाभ्युदयरूपं शुभानुबन्धं-अचिन्धिष्ठग्रहल्याणसंतानं निर्माणान्तं-मुक्तिपर्यवसानं जिनेन्द्रैः-सर्वैः । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ एतदेव विमाणेनाह—‘जिणे’-त्यादि, जिनर्षिगमतिष्ठापनं-शर्हप्रतिमास्थापनं तस्मिन् यो भावः-स्वाशयद्युद्धिरूपः “सासयद्युद्धीचि इहं भुवणगुरुजिणिदगुण-परिणाए । तन्निमयटावणस्थं सुद्धपविचीइ नियमेणं ॥ १ ॥ ” इति प्रागुक्तगाथामिहितः तेन यद्वर्जितं-उपात्तं कर्म पुण्यानुयन्धि-

तत्प्रवि ग साहुदंमणभावज्जिपरुम्मतो उ गुणरागो। काले य साहुदंसणमहक्कमेणं गुणकरं तु ॥ ४६ ॥

पट्टिबुद्धिस्संतस्से भावज्जिपरुम्मओ य पट्टिवत्ती। भावचरणस्स जायति एंगंतसुहावहा णियमा ॥ ४७ ॥

पुण्यरूपं तस्य या परिणतिः-विपाकः तस्या यो वशः-सामर्थ्यं स तथा तेन जिनविप्रप्रतिष्ठापनभावाजितकर्मपरिणतिवशेन, क्रिमित्याह-सुगतौ-देवगत्यादौ प्रतिष्ठापनं-व्यास्थापनं अनघं-अनवद्यं तत्कालीनदोषागामिदोषागोचरत्वात् अमरुत्-सदा, कस्येत्याह-आत्मन एव-स्वजीवस्यैव भवति। इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ तथा-‘तत्स्थे’त्यादि, तथापि च-स्वस्य सुगतिप्रति-ष्ठापनेऽपि च, पूर्वकाले गुणराग आसीदेवेत्यपिशब्दार्थः, साधुदर्शने-मुनिजनावलोकने यो भावः-अध्यवसायः स्वाशयवृद्धिरूप एव “पेच्छिस्सं पत्थ अहं वंदणमनिमित्तमागए साहु। कयपुण्णे भगवंते गुणरयणनिही मद्यासत्ते ॥ १ ॥” इति प्रागुक्तगाथोक्तः, तेन यदुपाजिनं कर्म-पुण्यरूपं तत्तथा तस्मान् साधुदर्शनभावाजितकर्मतः तुशब्दः पुनरर्थः गुणरागो-गुणपक्षपातो भवति, स्वरूपेणैव, ततः काले च-अवमरे पुनः साधुदर्शनं-मुनिपुंगवावलोकनं तत एव जायते, किंभूतं?-पथाक्रमेण-यथापरिपाटि अथवा अथ-अनन्तरं क्रमेण-परिपाट्या गुणकरं तु-गुणकरणशीलमेव। इति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ ‘पट्टी’त्यादि, प्रतिभोत्सन्ते-बोधि लप्स्यन्ते अन्ये-जिनभवनविधायकापेक्षयाऽपरे इत्यादिरूपो यो भावः-अध्यवसायः स्वाशयवृद्धिरूप एव “पट्टिबुद्धिस्संतंति इहं ददट्ठण जिणिदंविचमकलंकं। अन्नेवि भव्वसत्ता काहिंति तओ परं धम्मं ॥ १ ॥” इति प्रागुक्तगाथोक्तः, तस्माद्यदजितं कर्म-कुशलानुचिघपुण्यस्वरूपं तत्तथा तस्मान् प्रतिभोत्सन्तेऽन्येभावाजितकर्मतः सकाशात् चशब्दः पुनरर्थः प्रतिपत्तिः-अभ्युपगमः भार-नरणस्स-पारमार्थिकचारित्रस्य जायते-भवति एतान्तसुग्याहा-भोक्षजर्मोवहा, अन्यमिचारतो वा सुखावहा, नियमाद्-अपश्यं-

अपरिवर्द्धियतुहचिताभावज्जियकम्मपरिणतीए उ । गच्छति इमीइ अंतं ततो य आराहणं लण्ह ॥ ४८ ॥
 निच्छयणया जमेसा चरणपडिवत्तिसमयतो पभित्ति । आमरणंतमजस्सं संजमपरिपालणं विहिणा ॥ ४९ ॥
 आराहणो य जीवो सत्तट्ठभवेहि पावती णियमा । जंमादिदोसविरहा सासयसोम्वं तु णिव्वाणं ॥ ५० ॥

॥ जिणभवणकारणविही समत्ता ॥ ७ ॥

तथा । इति गायार्थः ॥ ४७ ॥ 'अपरी'त्यादि, अप्रतिपतिता-स्थिरा या शुभचिन्ता-प्रशस्तानुचिन्तनं स्वाशयवृद्धिरूपा 'ता
 एवं मे विच जमेत्थमुअओगेइ अणवरयं । इय चिताऽपरिवडिया सामययुद्धी उ मोवखफला ॥२॥' इति प्रागुक्तगाथाऽभिहिता
 तल्लुक्खणो यो भावः तेनाजितं यत्कर्म-कुशलरूपं तस्य या परिणतिः सा तथा तस्याः अप्रतिपतितशुभचिन्ताभागाजितकर्मपरिणतेः
 सकाशात् तुशब्दः पुनरर्थः गच्छति-याति अस्याः-चरणप्रतिपत्तेः अन्तं-अवसानं, अप्रतिपतितां पालयतीत्यर्थः, ततः-चरण-
 प्रतिपत्त्यन्तगमनात् पुनः आराधना-चरणाराधकत्वं लभते-प्राप्नोति, विशुद्धचरणाधनो भवतीत्यर्थः, अप्रतिपतितचरणस्यैव द्वि
 चरणाराधना भवति । इति गायार्थः ॥ ४८ ॥ एतदेव दर्शयन्नाह—'णिच्छये'त्यादि, निश्चयनयात्-नयविशेषमतेन, व्याहारन-
 यान् मणायमरचरणासेवनमात्रमाराधनेत्यभिप्रायेण निश्चयनयादित्युक्तं, यद्-यस्मात् एषा प्रागुक्ताराधना भवति, कुतः कथं
 न्दित्वा-चरणप्रतिपत्तिमयतः-चारित्र्याभ्युपगमकालात् प्रभृति-तदादिनः आमरणान्तं-मृत्युलक्षणावसानं यावत्, न पुनस्तदारात्,
 अन्नं-अन्नमयं मयमपरिपालनं-अहिमाद्याराधनं विधिना-आगमोक्तन्यायेन, अतस्तदन्ते आराधनां लभते इति युक्तमुक्तं । इति
 ॥ ५० ॥ यद्याराधनां लभते ततः किं स्यादित्याह—'आराहे'त्यादि, आराधकश्च-ज्ञानोद्याराधनायान् चशब्दः पुनरर्थः

जीरः-प्राणी सप्ताष्टमैः-सप्तमिष्टाभिर्मा जन्ममिरित्यर्थः, इदं च जघन्याभाराधनामाश्रित्योक्तं, अन्यथा तं नृव एव कश्चित्
 सिध्यतीति, एते च सप्ताष्टौ वा भवा आराधना(भव)युक्ता द्रष्टव्याः, इतरथा तु सप्तैव प्राप्तुं वन्तीति, आराधकस्य मनुष्येण नुत्पादा-
 दिति, प्राप्तोति-लभते नियमाद्-अवश्यं तया, कुतः किंचिदं किमित्याह-जन्मादिदोषविहाद्-जातिजरामरणप्रभृतिदूषणवियो-
 गाद्, एतच्च पदं शाश्वतसौख्यमित्यनेन प्राप्तोतीत्यनेन वा संबन्धनीयं, शाश्वतसौख्यं तु-नित्यसुखमैव, न तु स्वास्थ्यमात्रं,
 निर्वर्ण-निर्वृतिं । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ ॥ जिनमवनविधिप्रकरणं वृत्तिबः समाप्तम् ॥ ७ ॥

॥ अथाष्टमपञ्चाशकवृत्तिः ॥

नमिच्छन् देवदेवं वीरं सम्मं समासओ वोचं । जिणधिबपइद्वाए विहिमागमलोयणीतीए ॥ १ ॥
 जिणयिबस्स पइद्वा पायं कारावियस्स जं तेण । तक्कारवणंमि विहिं पढमं चिय वणिमो ताव ॥ २ ॥

उक्तो जिनमवनविधिः, जिनमवनं च जिनविवाध्यासितमेव भवतीति तद्विचप्रतिष्ठाविधिं प्रतिपिपादयिषु भंगलादिप्रति-
 पादनायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य देवदेवं-पुनर्न्तरादिदेवानाभाराध्यं वीरं-वर्धमानस्वामिनं सम्पग्-भावशुद्ध्या, वक्ष्य
 इत्येतत्क्रियाया चेदं विशेषणं, नतश्च सम्पग्-अवैपरीत्येन, समासतः-संक्षेपेण वक्ष्ये-अभिधास्ये जिनविचप्रतिष्ठायाः प्रतीतायाः
 विधि-विधानं आगमलोकनीत्या-जिनमवनचनन्यायेन लोकिकन्यायेन चेत्यर्थः, लोकप्रहणेन चेदं दर्शयति-लोकनीतिरपि कचि-
 जिनमताविरुद्धाऽऽश्रयणीया, अत एव प्रासादादिलक्षणं तदुक्तमप्याधीयते । इति गाथार्थः ॥ १ ॥ ॥ जिनविचसाकारितस्य प्रतिष्ठा

सोऽङ्गं णाऊण गुणे जीणाण जायाए सुद्धबुद्धीए । किच्चमिणं मणुयाणं जम्मफलं एत्तियं चेव एत्थ ॥ ३ ॥
गुणपगरिसो जिणा खलु तेसिं बिबस्स दंसणंपि सुहं । कारावणेण तस्स उ अणुग्गहो अस्सणो परम्मो ॥ ४ ॥

न भवतीति तत्कारणविधिमभिधित्सुस्तत्प्रस्तावनायाह—‘जिणे’त्यादि, जिनबिबस्स-जिनप्रतिमायाः प्रतिष्ठा-प्रतिष्ठापना प्रायः-
प्रायेण, प्रायोग्रहणं चाकारितस्यापि स्वयंकृतस्य क्रीतस्य च प्रतिष्ठा भवतीति प्रतिपादनायं, यदिति-यस्मादेतोः तेन-तस्मात्
‘तत्कारणंमि’चि जिनबिबविधापने विधि-कल्पं प्रथममेव-पूर्वमेव प्रतिष्ठाभिधानात् वर्णयामो-भणामः तावदिति प्रक्रमार्थः । इति
गाथार्थः ॥२॥ अथ द्विबकारणविधिमिवाभिधित्सुस्तत्प्रवर्तकशुद्धबुद्धिस्वरूपं तावद् गाथाचतुस्केणाह-‘सो’उ’मित्यादि, ‘गुणे-
त्यादि, ‘मोक्खे’त्यादि ‘तद्गुणे’त्यादि च, श्रुत्वा-गुरुणाऽभिधीयमानानाकर्ण्य तथा ज्ञात्वा-अवगम्य, कान् ?-गुणान्-रागादि-
वैरिवारविदारणप्रवचनप्रवर्तनादीन्, केषां ?-जिनानां-अर्हतां जातार्थं-प्राप्तायां सत्यां, भूतायामित्यत्र पुनर्ग्याख्याने एककर्तृ-
कत्वाभावात् क्त्वाप्रत्ययस्यानुपत्तिः स्यादिति प्राप्तायामिति व्याख्यातं, अथवा गुणगुणिनोर्बुद्धिर्जीवयोरमेदात् श्रवणज्ञानक्रिया-
पेक्षया बुद्धिजननक्रियाया एककर्तृकत्वमेवेति ततो जातायां-उत्पन्नायां शुद्धबुद्धौ-निर्मलबोधे, किमित्याह-कृत्यं-विधेयं इदं
जिनविचं मनुजानां-नृणां तथा जन्मफलं-जननसाध्यं एतावदेव, नाधिकं, अत्र-मनुष्यमेव ॥ ३ ॥ तथा गुणप्रकर्षो-गुणातिशयः-
जिना एव-अहेन्त एव, धर्मधर्मिणोरभेदाच्च गुणप्रकर्षो जिना इत्युक्तं, अन्यथा गुणप्रकर्षो जिनानामिति वक्तव्यं स्यादिति, खलुः-
अवधारणे, अत एव तेषां जिनानां बिबस्स-प्रतिमायाः दर्शनम्-अवलोकनमपि, आस्तां तद्वन्दनादि, सुखं शुभं वा वर्तते तदेत-
त्वात् । ततः किमित्याह—कारणेन-विधापनेन तस्य बिबस्स तुशब्दः पुनरर्थः अनुग्रहः-उपकारो भवति आत्मनः-स्वकीयस्य

मोरगपदसामिगणं मोरग्वत्थं उज्जण कुसलेणं । तग्गुणघहुमाणादिसु जइयन्व मव्वजत्तेणं ॥ ५ ॥
 तग्गुणघहुमाणाओ तद् सुहभावेण घज्झती णिग्गमा । कम्मं सुहाणुबंधं तस्सुदया सव्वसिद्धिं ॥ ६ ॥
 इग्ग मुद्वयुद्धिजोगा काले संपूज्जण कत्तारं । विभवोचियमप्पेज्जा मोल्लं अणहस्स सुहभावो ॥ ७ ॥

परप-उत्कृष्टः ॥ ४ ॥ तत्र मोक्षपथस्यामिक्तानां-सिद्धिमार्गप्रभूणां, तदुपदर्शकत्वाज्जिनानां, मोक्षार्थ-सिद्धिनिमित्तं उद्यमेन-प्रयत्न-
 परेण कृशलेन-निपुणेन स एव मोक्षो गुणः-फलं येषां बहुमानादीनां ते तद्गुणाः ते च ते बहुमानादयश्च । अथा ते च ते-असा-
 धारणा गुणाश्च तद्गुणाः तेषु बहुमानादयः-प्रीतिपूजाप्रभृतयः तद्गुणबहुमानादयः अथवा ते च ते गुणा-^१ बहुमानादयश्चेति समा-
 मोऽतस्तेषु, तेषां मोक्षपथस्यामिक्तानां गुणबहुमानादय इति तु न व्याख्यातं, तच्छब्दस्य गतार्थत्वात्, ^१ संस्पृशनीयस्य साक्षा-
 देवोक्तत्वात्, अथा तदिति लक्षणीयवचनान्तं, तेन तेषां जिनानामिति व्याख्येयमिति, यतितन्वयं-प्रवृत्तिर्निधेया सर्वयत्नेन-
 ममस्तादरेण ॥ ५ ॥ अथ कस्मादेवमित्याह-तद्गुणबहुमानात्-मोक्षपथस्यामिगुणपक्षपातात् तथा-तत्प्रकारेण मोक्षपथस्यामिगुण-
 बहुमानोद्भवेन शुभभावेन-शोभनपरिणामेन चध्यत-उपादीयते नियमाद्-अवश्यंतया कर्म-अदृष्टं शुभानुबन्धं-कुशलानुबन्धि,
 तात्र तस्य शुभानुबन्धि कर्मण उदयाद्-विपाकात् सर्वसिद्धिः-समस्तोष्मिमतकार्यनिष्पत्तिर्भवति, इति शब्दः शुद्धबुद्धिस्वरूपोक्ति-
 ममाप्तिगूढनार्थः इति गाथाचतुर्लक्षार्थः ॥ ३-४-५-६ ॥ अथ जिनविचकारणविधिमाह-‘इधे’त्यादि, इति शुद्धबुद्धियोगाद्-
 अनन्तरगाथाचतुर्लक्षोक्तनिर्मलबोधसंबन्धात् काले तदुच्यतामरे संपूज्य सन्मानयित्वा कर्तारं-जिनविचविषागं उपधारकमित्यर्थः

तारिसगस्साभावे तस्सेव हितत्थमुज्जुओ णवरं । णियमेज्ज विषमोद्ध जं उचियं कालमासज्ज ॥८॥
 देवस्सपरीभोगो अणेगजम्मेसु दारुणविवागो । तंमि स होइ णित्तो पावो जो कारओ इहरा ॥९॥
 जं जागइ परिणामे असुहं सञ्चस्स तं न कायञ्चं । सम्मं णिरूबिऊगं गाढगिलाणस्स चापत्थं ॥१०॥

विभयोनिर्त-स्वसमृद्धयनुरूपं अर्पयेत्-समर्पयेत् मूल्यं-वेतनं अनघस्य-निर्दोषस्य, अनौचित्येन द्रव्यविनाशकृत्वात्, शुभभावाः-
 उदारतया प्रवर्तमानमनुस्ताध्यवसायः कारयित्वा । इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ अनघशिल्पिनोऽसद्भावे यद्विधेयं तदाह—‘तारी’त्यादि,
 तादृशकृत्य-भ्रनघस्येत्यर्थः कर्तुरिति प्रक्रमः अभावे-अप्राप्तौ तस्यैव कर्तुरेव हितार्थ-धेयोनिमित्तं, विद्यार्थकल्पितद्रव्यभक्षणतो
 यत्तस्य संगारगर्तपतनं तद्रक्षणद्वारेण, उद्यतः-प्रयतः नगरं-कैवलं नियमयेत्-नियन्त्रयेत् विचमूल्यं-प्रतिमावेतनं, यथेयता द्रव्ये-
 ष्णेयन् विचं विधातव्यं भवता तथा भागशो मूल्यं च दास्यामीति, यदिति-मूल्यं उचितं-योग्यं प्रतिमापेक्षया कालं-अवसरं आ-
 श्रित्य(माद्य)-प्रतीत्य, यतः कनिरकाले लघावपि विवे मूल्यं प्रचुरं स्यात् कदाचिदल्पम् । इति गाथार्थः ॥८॥ यदि पुनरनघस्येवे-
 तरस्यापि मूल्यमर्पयति ततः को दोषः स्यादित्यत आह—‘देवे’त्यादि, देवस्वस्य-जिनविचनिर्माणार्थं कल्पितत्वेन जिनदेव-
 द्रव्यस्य परीभोगो-मद्यज्ञं देवस्वपरीभोगः, उपचारात्तद्वक्तुं कर्म देवस्वपरीभोग उक्तः, स चानेकजन्मसु-अनन्तभवेण दारुण-
 विपाको-नरकादिदुःखकारणत्वेन घोरोदयो भवति ततश्च तस्मिन्-देवस्वपरीभोगे स इति कारकः भवति-स्यात् नियुक्तो-
 दयापारितः पापः-मदोपो यः कारकः-शिल्पी इतरथा-अन्यथा विचमूल्यनियमनाभावे इत्यर्थः, न च परोपकारकरण-
 प्रवणान्नःकरणानां सतां दारुणविपाके कर्मणि परव्यापारणं युक्तं । इति गाथार्थः ॥ ९ ॥ अथ देवस्वपरीभोगो दारुणविपाको

आणागारी आराहणेण तीण ण दोमवं ह्येति । वत्थुविवज्जासम्मिन्वि छउमत्थो सुद्धपरिणामो ॥११॥
आणागवित्तिओ गिय सुद्धो णमो ण अण्णहा णियमा । तित्थगरे बहुमाणा तदभावाओ य णायब्बो ॥१२॥

यदि कारुण्य भविष्यति ततः किमस्माकमित्यभिप्रायवन्तं शिष्ययितुमाह—‘ज’मित्यादि, यदनुष्ठानं जायते-संपद्यते परिणामे-
आयत्ता अमुगं-अमुगहेतुत्वाद्गौर्गममुगं चामर्षस्य-समस्तस्यात्मनः परस्य वा, न पुनरात्मन एव, सतां परोपकारकरणप्रव-
दान्नः कृतगत्तान्, आह च-“ जयन्तु ने गदा सन्तः, सार्वभौमाः, सद्गुणान्विताः । ये कृतार्थाः स्वयं सन्तः, परार्थे विहितश्रमाः
॥ १ ॥” गदित्यनुष्ठानं न कर्तव्यं-न विधेयं सम्यग्-अविपरीततया निरूप्यं-आलोच्यं, सम्यगनिरूपणाभावे हि परिणामस्य
दूरपसेयत्वं स्यादिति, अत्रार्थे दृष्टान्तमाह-गाढग्लानस्य-सन्निपाताद्यभिभूततया तीव्रातुरस्य वाशब्द इवशब्दार्थः अपथ्यं-अयोग्य-
भोजनं, अपथ्यदानेन हि गाढग्लानो विनाशितो भवति । इति गाथार्थः ॥ १० ॥ ननु यद्यनवद्यकारुण्याविशेषेण मूल्यार्पणे सदो-
पपन्नं य तन्निगमनेऽपि देवद्रव्यधृतिः स्यात्तदा का वार्तेत्याशङ्क्याह—‘आणे’त्यादि, आज्ञाकारी-आप्तोपदेशवर्ती यथोक्तजिन-
स्विममूल्यविधिचियापीत्यर्थः, किमित्याह-आराधनेन-पिबमूल्यनियमनादिद्वारेण पालनया तस्या आज्ञायाः न-नैव दोषवान्-विपा-
कदारुणदेशपरिमोगप्रर्तनलक्षणदूषणयुक्तः भवति-ज्ञायते, वस्तुनो-यथोक्तमूल्यार्पणविधानेन देवद्रव्यरक्षणलक्षस्य विपर्ययः-
स्वमापीपरीत्यं नस्तुविपर्ययस्साम्मिन्नपि, देवद्रव्यस्य कारुण्ये भक्षणोऽपीत्यर्थः, अविपर्यये निर्दोष एवेत्यपिशब्दार्थः, छन्नस्यो-निर-
न्निगमज्ञानः, प्रवेन न गम्युविपर्ययस्य वीजमुक्तं, तस्यैव मोहसंभवात्, अथ कथममायाज्ञाकारी न दोषयानित्याह-यतः शुद्धपरि-
णामो-निरस्तत्वात्परमाणः कर्ता । इति माध्यामः ॥११॥ अथ कथं यम्युविपर्ययमेऽप्याज्ञाकारिणः शुद्धपरिणामो भवतीत्यत आह-

समस्तिपविस्ती सन्ध्या आणायजक्षति भयफला चेव । तित्थगुरुहसेगधि ण तत्तओ सा तदुद्देसा ॥१३॥
मूढा अणाविमोहा तहा तहा पृथ संपयडंता । तं चेव य मणंता अवमणंता ण याणंति ॥१४॥

‘आणे’त्यादि, आक्षेपवृत्ति एव-आप्तोपदेशपरतंत्रप्रवर्तनादेव शुद्धो-विशुद्धः एष परिणामो विचित्रिधायको वा क्षेप इति योगः, न-नैव अन्यथा-अपरथा, आक्षेपा अपारतन्त्रग्रन्थेरित्यर्थः, नियमाद्-अवश्यंतया शुद्धो क्षेपो भवतीति प्रकृतमेव । अथ कुत एवमपि द्रवमित्याह-तीर्थकरे-जिने बहुमानात्-पक्षपातात्, आक्षेपवृत्तिकः शुद्धः, तदभावात्-तीर्थकरे बहुमानाभावात् अनाज्ञा-पृथगिहस्तशुद्धः चशब्दः समुच्चयार्थः क्षातव्यो-क्षेप इति संबन्धितमेव । इति गार्थार्थः ॥ १२ ॥ अथ किमेवमाज्ञायाः प्राधान्य-बुद्धयुक्तये इत्याह—‘समस्ती’त्यादि, स्वप्रतिमवृत्तिः-आत्मबुद्धिपूर्विका चेष्टा सर्वा-समस्ता द्रव्यस्तत्र भावस्तत्र विषया आक्षेपाद्या-क्रान्तेरसंशङ्कना इति हेतोः भावकैव-संतारनिबन्धनमेव, आक्षेपा एव भवोत्तरेतु प्रमाणत्वादिति । ननु या तीर्थकरानुद्दे-ष्टव्यतां नाराहणं युक्तं, न हि राह, जितराहातश्च मशकुरुतादित्याशङ्क्याह-तीर्थकरोद्देशेनापि-जिनालंबनेनापि, आस्तां हो-अप्य-स्त्वनेनैव-पेभिरुद्देशेति पुरुषं, तु एवम्, यतो न तस्मिन्-न परमार्थेन सा तीर्थकरोद्देशमती स्वमतिप्रवृत्तिः तस्मिन् तदेकै-तदेक-प्रसिद्धे नस्ते सा तदुद्देशः, य एव साक्षया प्रवर्तते त एव हि जितमुद्दिश्य प्रवर्तत इत्यभिधीयते, नापरः, इति ज्ञापकः ॥ १३ ॥ अतोऽनुद्देशेन जितमुद्दिश्य जिनालंबिनात्स्वमतिप्रवृत्तान् बहून्पलभ्योपालंभयन्नाह—‘मूढे’त्यादि, मूढा-सुखं, बुराण्य-मनादेवोद्देश-प्र-नेहिमास्तुताम् अगदिसीं मोहो योते ते तथा तस्माद् तथा-तेन तेन प्रकारेणाज्ञोल्लंघनतो विरुद्धादित्येव इव जेहेकरवेति संसारेन-अपरिगमयः ‘तं चेव य’ति तमेव च-तीर्थकरं मन्यमानाः-तत्पूजाविकरणत

मोक्षवन्धिना तओ इह आणाए चेव सन्वजत्तेणं । सन्वत्थवि जइयच्चं संमंति कयं पसंणेण ॥१५॥
 निष्कण्णगरम य सम्मं तरस पइढावणे विही एस । सुहजोणेण पवेसो आयतणे ठाणठवणा य ॥१६॥
 तेणेव खेत्तसुद्धी हत्थसयादिविसया णिओणेण । कायव्वो सक्कारो य गंधपुण्णत्तादिण्हिं तहिं ॥१७॥

आराप्यतयाऽप्युपगच्छन्तः अमन्यमानाः-तमेव परिमवन्तः आञ्जोल्लुघनेन न जानन्ति - नावगच्छन्ति, अनादिमोहमूढत्वादिति हृदयं । इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ प्रस्तुतमेवार्थं निगमयन्नाह—‘मोक्षत्वे’त्यादि, मोक्षार्थिना-सिद्धिकामेन ‘तओ’ति यतः स्वम-
 तिप्रवृत्तिर्भवफला तवो हेतोः इह प्रक्रमे आङ्गैव-आप्तोपदेशेनैव सर्वयत्नेन-सर्वादरेण सर्वत्रापि-समस्तेऽपि परलोकसाधनविधौ,
 आन्तामेकत्र, यतितव्यं-चेष्टितव्यं सम्यग्-भावशुद्ध्या, इतिशब्दः परिसमाप्तौ, कृतं-अलं प्रसंगेन-प्रसंगापन्नभणितेन । इति
 गाथार्थः ॥ १५ ॥ उक्तो जिनविंवकारणविधिः, अथ तत्प्रतिष्ठाविधिमभिधातुमाह—‘णिक्के’त्यादि, निष्पन्नस्य च-सिद्धस्य
 पुनः सम्यक्-यथायत्, इदं पदं प्रतिष्ठापन इत्यनेन निष्पन्नस्येत्यनेन वा संबध्यते, तस्य जिनविंवस्य प्रतिष्ठापने-संस्थापने विधिः-
 विधानं एव बह्व्यमाणः । तमेवाह-शुभयोगेन-साधकचन्द्रनक्षत्रादिसंबन्धेन प्रशस्तमनःप्रभृतिव्यापारेण वा प्रवेशः-प्रवेशनं, विंवस्य
 कर्तव्य इति शेषः, आयतने-भवने स्थानस्थापना च-उचितम्यानन्यामथ विंवस्यैव । इति गाथार्थः ॥१६॥ तथा—‘तेणेवे’त्यादि,
 तेनैव-शुद्धयोगेन क्षेत्रशुद्धिः-भूमिशोधनं हस्तशतादिर्विषयो-गोचरो यस्याः शुद्धेः सा हस्तशतादिविषया, आदिशब्दाद् बहुतरविषया-
 ऽन्तर्गतविषया वा, इयं च ममंततो द्रष्टव्या, शोधनीयं च तत्रास्थिमांसाशुब्ध्यादिद्रव्यमिति, नियोगेन-अपश्यंतया, कार्येति गम्यं ।
 तथा स्तब्धो-विधेयः मत्कारश्च-गन्धपुष्पादिभिः प्रतीतैः, आदिशब्दाद् भूपादिग्रहः तस्मिन् जिनमवने प्रतिष्ठापनरे च (वा) ।

द्विसिद्धेयमात्रं पूजा सन्वेष्टिं तत् य लोमपात्राण । ओसरणक्रमेणऽप्ये सन्वेष्टिं चैव देवानां ॥ १८ ॥

जमहिगमश्चिदमामी सन्वेष्टिं चैव अन्वुदगोक्त । ता तस्स पद्दष्टाए तेष्टिं पूजादि अभिरुद्धं ॥ १९ ॥
सातस्मिन्मात्रं य एव महिमा सस्मद्विष्टिणे जेण । एते त्विगं एतु एतेष्टिं एतद् पूजादी ॥ २० ॥

ततो सप्तज्योत्स्नं सप्तभाणे मंगलेष्टिं उच्यते ॥ अहिगाराणमुन्निषणं गंभोदगमादिना एतद् ॥ २१ ॥

इति माध्याह्निकः ॥ १७ ॥ 'विमर्श' इति नाम्ना इन्द्रादीनां पूजा-अर्चने सर्वेषां समस्तानां तथापि समुद्योगे लोकपालानां-
लोमपात्राणां देवानां स संवन्धिनां पूर्वविष्टिः क्रमेण कथयित्वानां क्रमेणैव तु सप्तज्योत्स्नाणां क्रमेणैव भवसारणक्रमेण-
सप्तसरणक्रमेण विष्टिः प्रकरणादिना, अन्ये अपरे परमः सर्वेषां देव-समस्तानां देवानां पूजा क्रमेणैव सति
देवः । इति माध्याह्निकः ॥ १८ ॥ अथ क्रियमाणस्यैव तानां पूजादि क्रियत इत्याह—'अमर्श' इति, यत्-अस्यादधिकृतविषयस्यामी-
निषत्तिरित्यर्थः सर्वेषां समस्तानां यदीदृशं देवानां अभ्युदयहेतुः-कर्मण्यनिमित्तं तत्-तस्यात् तस्यापि तत्तद्विषयस्यामिनि-
पत्तिनां तेषां विमर्शनादीनां पूजादि पूजासत्कारमभिति क्रियमाणं अनिरुद्धं-संगतमेव । इति माध्याह्निकः ॥ १९ ॥ 'सात्ते'-
इति, सापत्तिः-समानमार्गिता आर्जुनत्वात् तेषां एते विमर्शनादयः, तथा यद्वर्तिका-मन्त्रेभ्यः, तथा मिथ्या-
कर्मणां मार्गिता प्रयतो यदन्तात्माद-सम्यग्दर्शनमतः-येन कारणेन 'ततोविमर्श' इति अत एव कारण-
मन्त्रं यत्-संगतमेवेति एतेषां विमर्शनादीनां अथ पतिगारसरे पूजादि-पूजासत्कारमभिति । इति माध्याह्निकः ॥ २० ॥
ततो सप्तज्योत्स्नं सप्तभाणे मंगलेष्टिं उच्यते ॥ अहिगाराणमुन्निषणं गंभोदगमादिना एतद् ॥ २१ ॥

गत्तारि पुण्णकलसा गदाणमुदाविचित्तकुसुमजुया । सुहपुण्णवत्तचउतंतुगोळया हेति पासेसु ॥२२॥
मंगलदीया य तद्वा घणगुलपुण्णा सुभिकखुभकत्वा य । जयचारयवणयसत्थिगादि सच्चं महारंमं ॥२३॥

नेमविशेषैः नन्दनादिभिर्वा स्थापना तु-न्यासश्च पिबस्य विधेयेति गम्यं, ततश्चाभिवासनमधिवासनं चा-शुद्धिविशेषापादनेन
विषप्रनिष्ठायोग्यताकरणं प्रतिष्ठाकल्पप्रसिद्धं उचिनेन-योग्येन गन्धोदकादिना-सद्रन्ध्रद्रव्योन्मिश्रजलप्रभृतिना, आदिशब्दात्कपा-
यमृषिक्रादिपरिग्रहः, अत्र प्रतिष्ठायां । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ तथा—‘चत्तारी’त्यादि, चत्वारः-चतुःसंख्याः पूर्णकलशा-घटा-
अन्तरिष्ठाः अलंढाश्च मयानमुद्रया-रूप्यसुवर्णरत्नस्वरूपया विचित्ररूपसमैश्व-नानाविधपुष्पैर्युता-युक्ता ये ते तथा, शुभपूर्णचक्र-
पतुमान्तुकास्त्वताः-पूर्ण-युक्ककुटिकापूरितं यजत्रं-तर्कुस्तस्य संगन्धि यजतुस्तन्तुकं-तन्तुकचतुष्टयं तत्तथा शुभं च तत् निरवधं
पूर्णचक्रचतुस्तन्तुकं चेति गमामः तेनामस्त्वताः-आञ्जादिताः कंठदेशेषु ये ते तथा भवन्ति, विधेया इति शेषः, पार्श्वेषु-चतसृषु
दिक्षु, पुरस्तात्पश्चिमाप्यप्रतिमायाः । इति गाथार्थः ॥ २२ ॥ किञ्चान्यत्-‘मंगले’त्यादि, मंगलदीपा-मांगल्यप्रदीपाः चः समुच्च-
यार्थः नयेति-नैवेद्य प्रकारेण घृतगुहपूर्णा-घृतगुहसमन्विता भवन्ति तत्र, तथा गुमाः-प्रशस्ता इक्षव-इक्षुपट्टिखंडानि भक्ष्याणि
न-मंडम्यादिसादीनि चेषु दीपेषु ते तथा, चः समुच्चये, अथवा स्वतंत्राण्येव शुभेषुभक्ष्याणि च भवन्ति, ‘सुभेक्षुरुक्षव’चि पाठा-
नारं, तत्र गुमा इत्ययो गुधाद्य-कंदल्यादयः, तथा यवचारकाः-शरानादिरोपितयवांकुराः वर्णकः-चन्दनं शीखंडादि स्वस्तिकाः प्रसिद्ध एव
वर्णरूपा वा स्वस्तिका वर्णरूपस्वस्तिकास्ते आदिर्यस्य नन्दापत्तादिवस्तुजातस्य तत्तथा सर्व-समस्तं महारम्यं-अतिरमणीयं भवति, तत्र विधे-
यमित्यन्यः । इति गाथार्थः ॥ २३ ॥ मंगलप्रतिमरणानि-मंगलरंकणानि चित्राणि-चित्राणि धृद्विगृह्यगुक्तानि-शुद्धिबुद्ध्युपमिधानौ-

मंगलपडिसरणाहं चित्ताहं रिद्धिविद्धिजुत्ताहं । पढमदियहंमि चंदणविलेवणं चैव गंधहं ॥२४॥
 चउणारीओमिणणं णियमा अहिगासु णत्थि उ विरोहो । णेवत्थं च इमांसि जं पवरं तं इहं सेयं ॥२५॥
 जं एयवइयरेणं सरीरसक्कारसंगयं चारु । कीरइ तयं असेसं पुण्णणिमित्तं मुणेयब्बं ॥ २६ ॥

तित्थगरे बहुमाणा आणाआराहणा कुसलजोगा । अणुबंधमुद्धिभावा रागादीणं अभावा य ॥२७॥
 पथीसनाथानि प्रथमदिवसे-आद्यदिनेऽधिवासनादिन इत्यर्थः चन्दनविलेपनमेव च-मलयजानुलेपनमेव च गन्धाढ्यं-रूपकस्तूरिका-
 दिगन्धैः पूर्णं विधेयं । इति गाथार्थः ॥२४॥ 'चउ'इत्यादि, चतुःसंख्या नार्यः—स्त्रियश्चतुर्नार्यस्तामिः मंगल्यामिः 'ओमिणणं'-
 ति अचमानं-शौखनकं लोकशास्त्रसिद्धं चतुर्नार्यवमानं भवति तत्र कर्तव्यं नियमाद्-अवश्यं तथा, अधिकासु-चतसृभ्योऽर्गलतरासु
 नास्ति तु-न भवत्येव विरोधः—शास्त्रबाधः, नेपथ्यं च-वेपः आमां अवमानकारिणीनां नारीणां यत्प्रवरं-यत्प्रधानं प्रशस्तं च
 तदिहावमानप्रस्तावे श्रेयः-कल्याणभूतं समाश्रयणीयं च । इति गाथार्थः ॥२५॥ ननु प्रवर्तनेपथ्यस्य रागहेतुत्वात् कथं श्रेयस्त्वमि-
 त्याह-'ज'मित्यादि, यत्प्रवरनेपथ्यादि एतद्व्यतिकरेण-जिनविप्रप्रतिष्ठासंबन्धेन शरीरसत्कारसंगतं-देहभूयानुगतं चारु-शोभनं क्रियते-
 विधीयते धार्मिकजनेन तत्तदशेषं-सर्वं पुण्यनिमित्तं-शुभकर्मनिबन्धनं 'मुणेयब्बं'ति ज्ञेयं, सत्पक्षपातरूपत्वात्तत्परिणामस्येति, अतः श्रेय
 एव तासां नेपथ्यविशेषः । इति गाथार्थः ॥२६॥ अथ कुतस्तत्पुण्यनिमित्तमित्याह-'तित्थगरे'इत्यादि, तीर्थकरे-जिने बहुमा-
 नात्-पद्मपातात् तथा आद्याराधनाद्-आप्तोपदेशानुपालनात् कुशलयोगात्-प्रशस्तव्यापारात्, शास्त्रोक्तत्वेन अनुबन्धशुद्धिमावात्-
 मागमेन कर्मश्रेयोपशुमेनात्मनो निर्मलत्वसद्भावात् रागादीनां-रागद्वेषप्रभृतीनामभावाद्-अविद्यमानत्वात्, सगाद्यभावश्चाज्ञा-

द्विकल्पजिणोमिणणओ सत्तिओ तहेयम्मि । वेहद्वं दारिहं च होति ण कयाति नारीणं ॥२८॥

उक्कोसिया य पूजा पद्धानदब्बेहिं एत्थ कायब्बा । ओसहिफलवत्थमुवण्णमुत्तरयणाइएहिं च ॥२९॥

चित्तयलिचित्तगंधेहिं चित्तकुसुमेहिं चित्तवारेहिं । विउहेहिं भावेहिं विहवसारेण ॥३०॥

एयमिह मूलमंगल एत्तो विय उत्तरावि सक्कारा । ता एयम्मि पयत्तो कायब्बो बुद्धिमंतेहिं ॥३१॥

परस्तंत्रत्वादेव, चशब्दः समुच्चये, पुण्यनिमित्तं प्ररस्तेष्वथादि विज्ञेयमिति प्रकृतं । इति गाथार्थः ॥२७॥ ऐहलौकिकमेवावमान-
फलमाह—‘द्विकल्पजि’त्यादि, दीक्षितजिनावमानतः—अधिवासितजिनप्रोखनकाह्योक्तप्रसिद्धात् तथा दानाद्—विचवितरणात् शक्तिः—
शक्तिमाश्रित्य यथाशक्तीत्यर्थः तथा—तेन प्रकारेण प्रोखनकोदेशलक्षणेन एतस्मिन् भगवति विषयभूते वैधव्यं—मृतमर्तुकत्वं
दारिद्र्यं च—दौर्गत्यं च भवति—जायते न कदाचित्—न जातुचित् नारीणां—स्त्रीणां प्रोखनककारिणीनां । इति गाथार्थः ॥२८॥
अधिवासनगतं विध्यन्तरमाह—‘उक्कोसि’इत्यादि, उत्कर्षिका—उत्कर्षवती चशब्दः पुनरर्थः पूजा—पूजनमर्हद्विन्यस्य प्रधानद्रव्यैः—
प्रवरपूजां गंधन्दनागरुकपूरपुष्पादिभिः अत्राधिवासनावसरे कर्तव्या—विधेया ओपधिकलवस्त्रसुवर्णमुक्तारत्नादिकैश्च प्रतीतैरेव नवर-
मोयध्वो—त्रीत्यादयः फलानि—नालिकेरदाडिमादीनि । इति गाथार्थः ॥२९॥ ‘चित्ते’त्यादि, चित्रवलिचित्रगन्धैः पूजा कर्तव्येति
प्रकृतं, तत्र चित्ता—नानाविधा बलय—उपहारा गन्धास्तु—कोष्ठपुटपाकादयः, चित्रकुसुमैः—विचित्रपुष्पैः चित्रवासैः—सुगन्धिद्रव्य-
चूर्णरूपैर्वस्त्रन्तरवास रुस्रभावैः चित्रैः—विविधैः ‘विउहेहिं’ति व्यूहै—रचनाविशेषैः भावैश्च—रचनागतैः प्रकीडितप्रमुदितारिणि-
तादिभिर्भक्तिमारैर्वा विभवसारेण—विभूत्युत्कर्षेण । इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ अथ कस्मादेवमत्यादरः पूजायां विधीयत इत्याह—

चितिवंदन धुतिवुद्धी उत्सर्गो साहु सासनसुराण् । धयसरण पूय काले ठवणा मंगलपुब्बा उ ॥३२॥

पूया वंदनमुत्सर्ग पारणा भायथेज्जकरणं च । सिद्धाचलदीवसमुद्दमंगलानं न पाढो उ ॥३३॥

जह सिद्धाण पत्तिट्ठा तिलोगचूटामणिम्मि सिद्धिपदे । आचंदसूरियं तह होउ हमा सुप्पतिष्ठत्ति ॥३४॥

‘पूये’त्यादि, एतदुत्कृष्टपूजादिकं इह जिनविषयविषये मूलमंगलं-आदिकल्याणं, ततः किमित्याह-‘एत्तो चिय’त्ति इत एव मूल-मंगलात् उत्तरेऽपि उत्तरकालभाविनोऽपि सत्कारा-अधिकृतविचपूजाविशेषा भवन्ति, निमित्तभूतत्वान्मूलमंगलस्य, ‘ता’ इति यस्मादेनं तत्-तस्मात् एतस्मिन्मूलमंगले उत्तरोत्तरसत्कारहेतौ प्रयत्न-उद्यमः कर्तव्यो-विधेयः बुद्धिमद्भिः-धीमद्भिरिति गाथार्थः ॥३१॥ पूजाद्यनन्तरं यत् कर्तव्यं तदाह-‘चिती’त्यादि, चैत्यवन्दना प्रतीता कर्तव्या १ स्तुतिबुद्धिः पाठरूपा विधेया २ उत्सर्गः-कायोत्सर्गो विधेयः साधु यथा भवति, असंमूढत येत्यर्थः, कस्या आराधनायेत्याह-ज्ञानसुरायाः-प्रवचनदेवतायाः ३ स्तव-स्मरणं-चतुर्विंशतिस्तमानुचिन्तनं कायोत्सर्गे कार्यं, अथवा चतुर्विंशतिस्तवः पठनीयः ४ स्मरणं चेष्टगुर्वीदीनामिति ५ ततः पूजा-पूजनं विधेया जिनविषयस्य प्रतिष्ठाकारस्य वा ६ स्तवस्मरणपूजापदयोश्चानुस्वाराश्रयणं ह्रस्वता च प्राकृतत्वादिति, ततः काले-लक्षणाभिमतान्शे स्थापना-प्रतिष्ठा जिनविषयस्य मंगलपूर्वा तु-पंचनमस्कारपूर्वैव मंगलान्तरपूर्वैव वा कर्तव्या ७ इति गाथार्थः ॥३२॥ ‘पूये’त्यादि, ततः पूजा-पुष्पादिभिरर्चनं प्रतिष्ठितविषयस्य विधेया ८ ततो वन्दनं-चैत्यवन्दनं विधेयं ९ तत उत्सर्गः-कायोत्सर्गो निरुपसर्गनिमित्तं विधेयः प्रतिष्ठादेवताया इत्यन्ये १० ततः पारणा-परिसमाप्तिः तस्यैव विधेया ११ भावस्थैर्यकरणं च-चित्त-स्थिरतासांपादनं भावेन वा आशीर्वचनहेतुभूतेन प्रतिष्ठास्थैर्यकरणं च विधेयं, अत एवाह-सिद्धाचलद्वीपममुद्रमंगलानां च-सिद्धाष्टप-

गनं अचलादीयुवि मेरुपमुहेसु होति वत्तञ्च । एते मंगलसंज्ञा तस्मिन् सुहृन्निबंधणा दिष्टा ॥३५॥
 सोऽं मंगलसंज्ञं सउणंमि जहा उ इदुसिद्धिस्ति । एत्थंपि तद्वा संभं विण्णेया बुद्धिमंतेहिं ॥३६॥

मोपेतमंगलगाथानां वक्ष्यमाणरूपाणां पाठः-अभिधानं विधेयः १२ तु शब्दो गाथापूरणार्थः । इति गार्थार्थः ॥३३॥ सिद्धादिमंगलान्येवाह-‘जहे’त्यादि, यथा-यद्वत् सिद्धानां-निर्गुणानां प्रतिष्ठा-अवस्थानं त्रिलोकचूडामणौ-त्रिभुवनशिरोरत्नकल्पे सिद्धिपदे-निर्वाणरूपे आस्पंदे आचन्द्रचर्यौ यात्रत् तथा-तद्वत् भवतु अस्तु इयं अधिकृता सुप्रतिष्ठा-शोभनावस्थानं, इति शब्दः परिसमाप्तौ । इति गार्थार्थः ॥३४॥ शेषा मंगलगाथा अतिदेवता आह-‘एव’मित्यादि, एवं-अनेनैव सिद्धमंगलन्यायेन अचलादिषु-अचलद्वीप-समुद्रेष्वपि, न केवलं सिद्धविषय एव, किंभूतेष्वचलादिषु?-मेरुप्रमुखेषु-मेरुजंबूद्वीपलवणोदधिप्रभृतिषु भवति-जायते वत्तञ्चं-मणनीयं, तथाविधगाथाभिधानद्वारेण, तथाहि-“जह मेरुस्त पइहा जंबूद्वारियं तह होउ इमा सुप्प-इट्ठत्ति ॥ १ ॥ जंबूद्वीपपइहा जह सेमयदीपमज्झयारंमि । आचंदम्वारियं तह होउ इमा सुप्पइट्ठत्ति ॥२॥ जह लवणस्त पइहा सन्व-ममुद्दण मज्झयारंमि । आचंदम्वारियं तह होउ इमा सुप्पइट्ठत्ति ॥ ३ ॥” एवमन्या अपि मंगलगाथा न विरुद्धा इति । अथ कस्मादेताः पठ्यन्ते इत्यत्र कारणमाह-एतेऽनन्तरोक्ताः सिद्धादयो मंगलशब्दा-मांगल्यध्वनयः तस्मिन् जिनप्रतिष्ठावसरे शुभनिबंधनाः-शुभहेतवः दृष्टा-निधिताः ममयज्ञैः इति गार्थार्थः ॥३५॥ शुभनिबन्धनत्वमेवैतेषां समर्थयन्नाह-‘सोऽ’मित्यादि, श्रुत्वा-आरूप्यं मंगलमित्येवंरूपो मंगलभूतो वा विजयसिद्ध्यादिः शब्दो मंगलशब्दस्तं शकुने-शकुनविषये यथा तु-यद्वदेव इष्टसिद्धिः-अभिमतार्थनिष्पत्तिः, भवतीति गम्यं, इत्येवम् ज्ञापय इति शेषः, अत्रापि-प्रतिष्ठापामपि, न केवलं शकुनविषय एव, तथा-तद-

अणो उ पुणकलसादिठावणे उदहिमंगलादीणि । जंपंतऽणो सञ्चत्थ भावतो जिणवरा चेव ॥३७॥
सत्तीणं संघपूजा विसेसपूजाउ बहुगुणा एसा । जं एसा सुण भणिओ तित्थगराणंतरो संघो ॥३८॥
गुणसमुदाओ संघो पचयण तित्थंति होति एगद्धा । तित्थगरोऽवि य एयं णमण् गुरुभावतो चेव ॥३९॥

दिएसिद्धिः सम्पग्-यथावत् विज्ञेया-ज्ञातव्या बुद्धिमद्भिः-मतिमद्भिः । इति गाथार्थः ॥३६॥ इहाचार्यन्तरमतमाह—‘अणो’
इत्यादि, अन्ये तु-अपरे पुनः क्षरयः पूर्णकलशादिस्थापने-पूर्णकलशमंगलदीपानां न्यासे उदधिमंगलादीनि-समुद्रज्वलनमंगल-
प्रभृतौनि जल्पन्ति-मणन्ति पठनीयतयेति, अन्ये-अपरे पुनः सर्वत्र-सर्वप्रयोजनेषु प्रतिष्ठागतेषु भावतः-परमार्थतः मंगलमिति
गम्यं जिनारा एव-जिनेन्द्रा एव, न मंगलान्तरं, अतस्तन्नामैव सर्वत्र गाहीतव्यं । इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ प्रतिष्ठानन्तरं यद्विधेयं
तदाह—‘सत्तीणं’इत्यादि, श्रतया-यथाशक्तीत्यर्थः संपपूजा-चतुर्वर्णश्रीश्रमणसंघाभ्यर्चनं विधेया, यस्माद्विशेषपूजातो-धर्माचा-
र्यादिवद्विशेषार्चनायाः सकाशात् बहुगुणा-महाफलेत्यर्थः एषा संपपूजा, एतदपि कुत इत्याह-यद्-यस्मात् एषोऽयं संघः श्रुते-
सिद्धान्ते भणितः-अभिहितः तीर्थकरेभ्योऽनन्तरो द्वितीयस्थानवर्ती तीर्थकरानन्तरः, पूज्यत्वेनेति शेषः, अथवाऽविद्यमानमन्तरं-विशेषो
यस्य सोऽनन्तरः तीर्थकराणामनन्तरस्तीर्थकरानन्तरः-तीर्थकरतुल्य इत्यर्थः, तेषामपि तस्य पूज्यत्वात्, अथवा तीर्थकरोऽनन्तरो
यस्मात्तस्य तथा, संपपूर्वकं हि तीर्थकरस्य तीर्थकराणं, संघ इति संबन्धितमेव । इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ अमुमेवार्थं समर्थयन्नाह—
‘गुणे’त्यादि, गुणसमुदायः-अनेकप्राणिष्वनानादिगुणसमूहः ‘संघो’चि संघ उच्यते, तस्य च प्रवचनं तीर्थमिति चेतौ शब्दो भवतो-
र्वर्तते एकार्थो-अभिप्रायो, यद्यपि प्रकृतं प्रकृतं वा पचनं प्रवचनं-द्वादशांगी तथा तरन्ति येन भवोदधिमिति तीर्थ-द्वादशां-

तं पुञ्चिद्या अरिहया पूजितपूयां य विणयकर्मं च । कयकिचोवि जह कहं कहेति गमते तद्वा तित्थं ॥४०॥
 एगम्मि पूजियम्मी णत्थि तगं लं ण पूजियं होइ । सुअणेवि पूयणिजं ण गुणट्ठाणं ततो अपणं ॥ ४१ ॥
 तप्पूयापरिणामो हंदि महाविगममो सुणेयः । तद्देसपूयणम्मि वि देवयपूयादिणाएण ॥४२॥

यैव तथाऽप्याधाराधेययोरभेदविश्रुतात् प्रवचनं तीर्थं च संघ उच्यत इति, ततश्चानपेक्षितपुरुषादिभावतया गुणसमुदायरूपताया
 एवापेक्षणात्, तीर्थकरोऽपि च-जिनोऽपि च, आस्तामितरजनः, एतं-संघं नमति-चन्दते, धर्मकथारंभे “नमो तित्थस्सेति” भण-
 नान्, कुग इत्याह-गुरुमागतः-‘गुरुवर्यं गुणात्मकत्वात्’ इत्येवंरूपो यो भावः-अध्यवसायः स गुरुभावस्तस्मात्, अथवा गुरुभा-
 वतो-गुरुत्वाद्गौरवार्हत्वात्, चैवेत्यवधारणार्थः । इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ अथ तीर्थकरनमनीयत्वं संघस्यागमेन दर्शयन्नाह-‘तप्पु-
 ण्ण्वी’त्यादि, तत्पूर्विका-तीर्थहेतुका, तीर्थं च-संघः, ‘अरिहय’त्ति अर्हत्ता-तीर्थकरत्वं, प्रवचनवात्सल्यादिलभ्यत्वात्तस्याः, तथा
 पूजितस्या मतः पूज्यैर्या संघस्या पूजा सा पूजितपूजा सा च प्रवर्ततां, पूजितपूजकत्वाहोक्तस्य, तथा विनयकर्म च-वैनयिक-
 कृत्यं च कृतव्रताधर्मगर्भं कृतं भवतु, विनयमूलो धर्म इत्याविष्करणार्थं, इत्येवं कारणत्रयान्नमति तीर्थमिति योगः । अथ कृतकृ-
 त्त्यस्य किं तीर्थनमनेनेत्यत आह-कृतकृत्योऽपि-निष्ठितार्थोऽपि, आस्तामितर, यथा-यद्वत् कथां-धर्मदेशनां कथयति-करोति
 नमति-प्रणमति तथा-तद्वत् तीर्थ-संघं, तीर्थकरनागकर्मोदयादौचित्यप्रवृत्तेरिति गाथार्थः ॥४०॥ तदेवं-‘पूयंमी’त्यादि, एत-
 म्भिन् संघं पूजिते मति नास्ति-न विद्यते सकृत् पूज्यं यन्न पूजितं-अर्चितं भवति, सर्वमेव पूजितं भवतीति भावः, कुत एतदेव-
 मित्याह-भुजनेऽपि-लोकेऽपि पूजनीयं-पूज्यं न-नैव गुणस्थानं-गुणास्पदं ततः भवति अन्यद्-अपरमस्ति । इति गाथार्थः ॥४१॥

आसन्नसिद्धियाणं लिंगमिणं जिणवरेहिं पणत्तं । संघमि चेव पूया सामण्णेणं गुणणिहिस्मि ॥४३॥
 एसा उ महादाणं एस चिय होति भावजणोत्ति । एसा गिहत्थसारो एस चिय संपयामूलं ॥४४॥
 एत्तीणं फलं जेयं परमं जेब्बाणमेव गियमेण । सुरणरसुहाइं अणुसंगियाइं इह किस्सिपलाल व ॥४५॥

अथ संघे ऋदेशपूजैव कर्तुं शक्या, न संघपूजा, तस्य सकलसमयक्षेत्राश्रयत्वादित्याशंक्याह—‘तत्पूजे’त्यादि, तत्पूजापरिणामः—संघपू-
 जनाध्यवसायः ‘संघमहं पूजयामि’ इत्येवंरूपः हृदीत्युपप्रदर्शने महाविषये—बृहद्भोचरः, मकारः प्राकृतत्वात्, ‘मुणेयब्जो’ति ज्ञातव्यः
 तद्देशपूजनेऽपि—संघे ऋदेशार्चनेऽपि, अपिशब्दः परोक्ताभ्युपगममूचनार्थः, कथमेतत्तिसिद्धमित्याह—दैवतपूजादिज्ञातेन—दैवतार्चनप्रभृत्यु-
 दाहरणेन, यथा हि दैवतस्य राज्ञो वा मस्तकपादाद्ये ऋदेशपूजनेऽपि तत्पूजापरिणामाद्वैयतादिः पूजितो भवति एवमे ऋदेशपूजनेऽपि
 संघः पूजितो भवति । इति गाथार्थः ॥४२॥ संघपूजामेव गाथात्रयेण स्तुतवान्नाह—‘आसन्ने’त्यादि, ‘एसे’त्यादि, ‘एत्ती’त्यादि च,
 आसन्नसिद्धिकानां—समासनीभूतनिवृत्तीनां जीवानां लिंगं—चिह्नं इदमेतत्, जिनवरैः—तीर्थकृद्भिः प्रहसं—उक्तं, यत् किमित्याह—
 संघे—चतुर्विधे साध्यादिरूपे चैवशब्दोऽयधारणार्थः स चोत्तरत्र संभृत्यते, पूजा—अर्चना, कथं?—मामान्येनैव, न तु परिच-
 यस्वाजन्यादिविशेषेण, विशेषापेक्षया हि गुणानामुपसर्जनमात्रो भवति, म्याजन्यादिविशेषमैव च प्रधानता स्यादिति, गुणनिधौ—
 ज्ञानादिगुणरत्ननिधाने, गुणनिधानत्वादिति भाव इति ॥४३॥ एषा तु—इयमेव संघपूजा महादानं—उत्तमविश्राणनं, एषैव च भवति—
 जायते भावयज्ञः—परमार्थयागः । इतिः समाप्तौ । एषा संघपूजा गृहस्थमारो—गृहिणां सार इव सारः—सर्वस्वं, ईक्षितार्थसाधकत्वात्
 गृहस्थधर्मसारो वा, एषैव च संपन्मूलं—श्रीकारणमिति ॥४४॥ एतस्याः संघपूजायाः फलं—साध्यं ज्ञेयं—ज्ञातव्यं परमं—प्रधानं

कथमेतथ प्रसंगेन उत्तरकालोचियं इहण्णं पि । अणुरुवं कायव्वं तित्थुणत्तिकारं गिणमा ॥४६॥
 उचिओ जणोवयारो विसेसओ णवरि सयणवग्गम्मि । साहम्मियवग्गम्मि य एयं खलु परमवच्छल्लं ॥४७॥
 अट्ठाहिंया य महिमा सम्मं अणुबंधसाहिगा केहं । अण्णे उ तिण्णि दिग्गे णिओगओ चेव कायव्वो ॥४८॥
 तत्तो विसेसपूयापुव्वं विहिणा पडिस्सरोसुयणं । भूयवलिदीणदानं एत्थं पि ससत्तिओ किं पि ॥४९॥

निर्वाणमेव-निर्वाणमेव नियमेन-अवश्यंतया, सुरनरसुखानि प्रतीतानि आनुपंगिकाणि-प्रासंगिकानि, न परमाणीत्यर्थः, इह-संव-
 पूजायां फलविचारे वा, किंवदित्याह-कुर्यौ-कर्मणो फलालं-बुद्धं कुर्यात्पलालं तदिव-तद्वदिति गार्थाध्यायार्थः ॥४६॥ संघपूजाप्रक-
 रणमुपसंहरन्नाह-‘कथं’त्यादि, कृतं-अलं अत्र प्रतिष्ठाधिकारे प्रसंगेन-प्रसंगमपणितेन पूजाविषयेण, उत्तरकालोचियं-प्रतिष्ठोचरसमयानु-
 रूपं इह प्रतिष्ठापर्वणि अन्यदपि उक्तातिरिक्तमपि अमारिषोपणादि अनुरूपं-उचितं कर्तव्यं-विधेयं तीर्थोन्नतिकारकं-प्रवचनप्रभावना-
 कारि नियमाद्-अवश्यंतया । इति गार्थाध्यायार्थः ॥४६॥ ‘उची’त्यादि, उचितो-योग्यः जनोपचारो-लोकपूजा सामान्यतो विधेयः, विशेषतो-
 विशेषेण नवरं-केवलं स्वजनवर्गं-स्वकीयलोके प्रत्यासन्नतरत्वात्, साधर्मिकवर्गे च-स्वजनातिरिक्तसमानधार्मिकजने च धर्मबहुमानात्,
 विशेषत इति प्रकृतं, कस्मादेवमित्याह-एतत् खलु-एतदेव पाठान्तरेण एवं खलु-इत्थमेवेत्यर्थः प्रतिष्ठोद्देशकतोपचाररूपं परमवात्सल्यं-
 प्रधानगौरवं च स्वजनसाधर्मिकाणां । इति गार्थाध्यायार्थः ॥४७॥ ‘अट्ठे’त्यादि, अष्टाद्विका-अष्टैवसिक्की चशब्दः समुच्चये महिमा-महोत्सवः,
 महिमाशब्दश्च स्त्रीलिंगोऽपि दृश्यते, सम्यग्-भावतः, सा खलुबन्धसाधिका-पूजाऽच्छेदगमिका भवतीति केचिदाचार्या वदन्ति, अन्ये
 तु-अपरे पुनराचार्याः त्रीन् दिवसान् यावत् महिमा नियोगत एव-नियमेनैव चैवशब्दोऽवधारणार्थः कर्तव्या-विधेया । इति गार्थाध्यायार्थः

तत्तो पडिदिणपूयाविहाणओ तह तहेह कायब्बं । विहिताणुद्धानं खलु भवविरहफलं जहा होति ॥५०॥

॥ पइद्दुवाविही सम्मत्तो ॥ ८ ॥

॥४८॥ 'तत्तो'इत्यादि, ततो-महिमानन्तरं विशेषपूजापूर्वं-प्राक्तनदिनापेक्षया विशिष्टतार्चनपुरःसरं विधिना शास्त्रोक्तेन सांप्रदायिकेन वा प्रतिसरोन्मोचनं-कंकणमोचनं विधेयं, तथा भूतगलिः-प्रेतोपहारः पत्रपुष्पफलाधुताढ्यः सुरभिगन्धोदकोन्मिश्रः सिद्धान्नप्रक्षेपरूपः दीनदानं-कृपणेभ्योऽनुकंपावितरणं, ततः पदद्वयस्य समाहारद्वन्द्वः, अत्रापि-कंकणमोचने, न केवलं प्रतिष्ठा-नन्तरमेवेत्यपिशब्दार्थः, स्वशक्तितः-स्वकीयं चित्तवित्तसामार्थ्यमाश्रित्य किमपि-प्रतिष्ठापसरापेक्षया स्तोकं । इति गाथार्थः ॥४९॥ अथ प्रकरणार्थोपसंहारार्थमाह—'तत्तो'इत्यादि, ततः-कंकणोन्मोचनानन्तरं प्रतिदिनपूजाविधानतः-अनुदिवसार्चनकरणेन तथा तथा-तेन तेन प्रकारेण विचित्ररूपतयेत्यर्थः इह जिनविधे प्रतिष्ठिते सति कर्तव्यं-विधेयं विहितानुष्ठानं-पूजावंदनयागास्नानादि, खलुरवधारणे स चोत्तरत्र संभ्रंस्थने, भवविरहफलमेव-संसारवियोगसाधकमेव यथेति-तथाशब्दस्य वीप्सायां प्रयुक्तत्वाद्यथाशब्दो-ऽपि वीप्सायामेव द्रष्टव्यः तेन यथा यथा-येन प्रकारेण भवति-जायत इत्युपदेशः । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥]

॥ प्रतिष्ठाप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥८॥

॥ अथ नवमपञ्चाशकवृत्तिः ॥ ९ ॥

नमिरूण वद्धमाणं सम्मं संखेवओ पवक्खामि । जिणजत्ताए विहाणं सिद्धिफलं सुत्तणीईए ॥१॥
 दंसणमिह मोकखंगं परमं एयस्स अट्ठहाऽऽयारो । निस्संकादी भणितो पभावणंतो जिणिदेहिं ॥२॥
 पवरा पभावणा इह असेसभावंमि तीए सवभावा । जिणजत्ता य तयंगं जं पवरं ता पयासोऽयं ॥३॥

उक्ता प्रतिष्ठा, तदनन्तरं च यात्रा वक्तव्या भवति “जिणभवणविघठावणजत्तापूयाइ सुत्तओ विहिणा” इति द्रव्यस्त-
 वक्रमायातत्वात्, अतस्तद्विधिं विभणिपुर्भगलादिप्रतिपादनायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा—प्रणम्य वर्धमानं—महावीरं सम्यग्—भावतः
 संक्षेपतः—समासेन प्रवक्ष्यामि—भणिष्यामि जिनयात्राया—अर्हदुत्सवस्य विधानं—विधिं सिद्धिफलं—मोक्षप्रयोजनं सूत्रनीत्या—आगम-
 न्यायेन । इति गाथार्थः ॥ १ ॥ ‘जिनयात्राविधिं प्रवक्ष्यामी’त्युक्तं, अथ तत्पस्तानावयैवाह—‘दंसणे’त्यादि, दर्शनं—सम्यक्त्वं
 इह प्रवचने मोक्षांगं—सिद्धिकारणं परमं—प्रधानं, आदिकारणत्वात्तस्य, अनन्तरकारणतया तु परमं चारित्रमेव “सरो चरणस्स
 निव्वाणं” इति वचनादिति, एतस्य दर्शनस्य पुनः अपृथा—अष्टाभिः प्रकारैराचारो—व्यवहारः, यः सम्यग्दर्शनिनामाचारः स
 दर्शनस्याचार उच्यते, गुणगुणिनोरभेदात्, तमेवाह—संका—संशयस्तदभावो निःशंकं—निःशंकितत्वं तदादिर्यस्य स निःशंकादिः,
 भणितः—अभिहितः प्रभाषनान्तो—जिनशासनोद्भाषनाप्रमाणः जिनेन्द्रैः—तीर्थकरैः, तथाहि—“निस्संकिय निक्खिय निव्वितिगिच्छा
 अमूढदिट्ठी य । उववूह थिरीकरणे वच्छल्ल पभावणा अ ॥१॥” इति गाथार्थः ॥२॥ ततः किमत आह—‘पवरे’त्यादि, प्रवरा-

जत्ता महसवो खलु उद्दिस्स जिणे स कीरई जो उ । सो जिणजत्ता भणइ तीएँ चिहाणं तु दाणाइ ॥४॥
दाणं ? तयोवहाणं ? सरीरसक्कारमो ३ जहासत्ति । उचितं च गीतवाइय ४ धुतिथोत्ता ५ पेञ्जणादी ६ या ॥५॥

दाणं अणुकंपाए दीणाणाहाण सत्तिओ जेयं । तित्थंकरणातेणं साहूण य पत्तबुद्धीए ॥६॥

प्रधाना प्रभावना-जिनशामनोद्भावना इहाष्टप्रकारे सम्यग्दर्शनाचारे, कुत एवमित्याह-अशेषाणां-समस्तानां निःशंकितादिमम्य-
गदर्शनाचाराणां भावः-सत्ताडोपभावस्तस्मिन् सति तस्याः प्रभावनायाः सद्भावात्-संभवात्, निःशंकितादिगुणयुक्त एव हि प्रभा-
वको भवतीति, ततोऽपि किमित्याह-जिनयात्रा च-जिनोद्देशमहः पुनः तदंगं-जिनप्रवचनप्रभावनाकारणं यद्-यस्माद्देतोः प्रवरं-
प्रधानं तत्-तस्माद्देतोः प्रयामः-प्रयत्नोऽयमेवं वक्ष्यमाणस्वरूपो जिनयात्राविषयः । इति गाथार्थः ॥३॥ अथ जिनयात्रेति कोऽर्थः
इत्यस्यां जिज्ञासायामाह-‘जत्ते’त्यादि, यात्रा, केत्याह-महोत्सवः खलु-महामह एव, न तु देशान्तरगमनं, ततः किमत आह-
उद्दिश्य-आश्रित्य जिनान्-अर्हतः स इति महोत्सवः ‘जिणे उ’ इत्यत्र तु पाठान्तरे जिनांस्तु-जिनानेवेति व्याख्येयं क्रियते-विधीयते
यस्तु-य एव स इत्यमावेव महोत्सवः जिनयात्रेति भण्यते-अभिधीयते, तस्या जिनयात्रायाः विधानं तु-कल्पः पुनः दानादि-
विश्राणनप्रभृति, आदिशब्दात्तपःप्रभृतिग्रहः । इति गाथार्थः ॥४॥ एतदेवाह-‘दाण’मित्यादि, दानं-चितरणं तथा तपउपधानं-
तपःकर्म तथा शरीरसत्कारो-देहभूषण, मशब्दः प्राकृतशैलीप्रभवः, यथाशक्ति-सामर्थ्यानतिक्रमेण, इदं च क्रियाविशेषणं प्रत्येकं
दानादिषु संबध्यते, उचितं-योग्यं चशब्दः समुचये गीतं च-गेयं वादितं च-पटहादिनादितं गीतवादितं अनुस्वारलोपश्चात्र द्रष्टव्यः
प्राकृतत्वात् तथा स्तुतिस्तोत्राणि-एकानेकश्लोकरूपाणि प्रेक्षणादि च-प्रेक्षणकप्रभृति च, आदिशब्दान् काव्यकथारथभ्रमणादिप-

एकासणाद् णियमा तवोत्रहाणंयि एत्थं कायंब्बं । तत्तो भावविसुद्धी णियमा विहिसेवणा च्चेव ॥ ७ ॥
 चत्थविलेवणमच्छादिण्हिं विविहो सरीरसकारो । कायब्बो जहसत्ति पवरो देविदणाण्ण ॥ ८ ॥

रिग्रहः, जिनयात्राविधानं भवतीति प्रक्रमः । इति द्वारागाथासंक्षेपार्थः ॥५॥ अथ दानद्वारविवरणायाह—‘दाण’मित्यादि, दानं-
 वितरणमन्नादेः अनुरूपया-द्वया दीनानाथेभ्यः, तत्र दीनाः-क्षीणविभवत्वादैन्यं प्राप्तस्त एव सानाथ्यकारिरहिता अनाथा
 अतस्तेभ्यः, शक्तिचः-चित्तवित्तगतं सामर्थ्यमाश्रित्येत्यर्थः श्रेयं-ज्ञातव्यं । अथ दीनादीनाममंषतत्वात्तद्दानस्य दोषोपेक्षत्वादसं-
 गतं तद्दानमित्याशंक्याह-तीर्थकरश्रुतेन-जिनोदाहरणेन, तथाहि-संगतं दीनादिदान प्रभावनांगत्वात् जिनस्येव, अथवा तीर्थ-
 करन्यायेन निर्विशेषतयेत्यर्थः, तीर्थकरप्रमाणतो वा, तथाहि-न दीनादिदानमविधेयं, जिनाचरितत्वात्, महाव्रतानुपालनमदिति ।
 दीनादीनामनुकंपया तावदानं, अथ माधूनामपि किं तथैवेत्याशंकायामाह-माधूनां च-संयतेभ्यः पुनः पात्रबुद्ध्या-ज्ञानादिगुणरत्न-
 भाननमेते इति धिया भवत्या । इति गाथार्थः ॥६॥ उक्त दानद्वारं, अथ तपोद्वारमाह—‘एक्के’त्यादि, एकाशनादि-एकभक्तप्रभृति,
 आदिशब्दाच्चतुर्थादिपरिग्रहः, नियमाद्-अवश्यंतया उपधीयतेऽनेन्युपधानं-चारित्र्योपपन्नहेतुः तप एवोपधानं तपउपधानं
 तदपि, न केवलं दानमेव, अत्र जिनयात्रायां कर्तव्यं-विधेयं भवति, कस्मादिदं कर्तव्यमित्याह-ततः-तपउपधानात् भाववि-
 शुद्धिः-अभ्यवसायनैर्मूल्यं नियमाद्-अवश्यंतया भवति, भावविशुद्धिरेव धर्माधिनामुपादेयेति, तथा अधिसेयना-जिनयात्रानी-
 त्यनुपालनांचेवेति समुच्चयार्थः । इति गाथार्थः ॥७॥ उक्तं तपोद्वारं, अथ शरीरमत्कारद्वारमाह—‘वत्थे’त्यादि, वत्सविलेपनमाल्यादि-
 भिः-वासोऽनुलेपनपुष्पप्रभृतिभिः, आदिशब्दादलंकारपरिग्रहः, स्विविधो-महुविधः शरीरसत्कारो देवभूया कर्तव्यो-विधेयः यथाशक्ति

उचियमिह गीयवाइयमुचियाण वयाइएहिं जं रम्मं । जिणगुणविसयं सद्धम्मवुद्धिजणं अणुवहासं ॥९॥
 धुइथोत्ता पुण उचिया गंभीरपयथविरइया जे उ । संवेगवुद्धिजणा समा य पाएण सञ्चेसिं ॥१०॥
 पेच्छणगावि णडादी धम्मयणाडयजुआ इहं उचिया । पत्थावो पुण जेओ इमेसिमारं भमादीओ ॥११॥

शक्त्यनतिक्रमेण प्रवरः—सर्वोत्तमः, कथं?—देवेन्द्रज्ञातेन—सुरदाजोदाहरणेन, यथा हि भगवतामर्हतां जन्ममहादिषु सुरेन्द्रः सर्व-
 विभूत्या सर्वादरेण च शरीरसत्कारं विधत्ते तद्वदन्यैरप्यसौ विधेयः । इति गाथार्थः ॥ ८ ॥ उक्तः शरीरसत्कारः, अथोचितं गीता-
 द्वाह 'उ-ची'त्यादि, उचितं—योग्यं इह जिनयात्रायां गीतवादितां—गेयवाद्यं, किञ्चिदमित्याह—उचितानां—योग्यानां स्वभूमिकापेक्षया
 वयमादिकैः—कालकृतावस्थापभृतिभिः अथवा वयोवैलक्षण्यरूपसौभाग्यौदार्यैश्च यौर्ध्वपदिभिर्मर्धैः यद्रम्यं—रमणीयं जिनगुणविषयं—वीत-
 रागत्यादितीर्थंकरगुणगोचरं, न राजादिगुणविषयं, तदपि सद्धर्मवुद्धिजनकं—सुन्दरधर्ममस्तुत्पादकं तदप्यनुपहासं—अविद्यमानोपहा-
 समनुपहासम् । इति गाथार्थः ॥ ९ ॥ स्तुतिस्तोत्रद्वाराभिधानायाह—'धुई'त्यादि, स्तुतिस्तोत्राणि प्रतीतानि पुनःशब्दो विज्ञेय-
 द्योतनार्थः उचितानि—योग्यानि, किञ्चिधानीत्याह—गंभीरैः—अतुच्छतात्पर्यमवुद्धिगम्यैः पदार्थैः—शब्दाभिधेयैर्विरचितानि—विहि-
 तानि गंभीरपदार्थविरचितानि यानि तु—यान्येव, तान्यपि संवेगवुद्धिजनक्रान्ति-मोक्षामिलापतिशयकारीणि सगानि च—तुल्यानि च अवि-
 पमाणि चासुबोधनीत्याह, प्रायेण—बाहुल्येन सर्वेषां—स्तोत्राणां, अतुल्यादिस्तोत्रादिपाठे हि कोलाहल एव भवति, न पुनस्तच्छ्रोतॄणां
 भावोत्कर्षः । इति गाथार्थः ॥ १० ॥ उक्तं स्तुत्यादिद्वारं, अथ प्रेक्षणकादिद्वारमाह—'वेच्छे'त्यादि, प्रेक्षणक्रान्त्यपि—प्रेक्षाविधयः,
 अपिशब्दः स्तुत्याद्यपेक्षया समुच्चये, किंस्वरूपाणि?—'नडा'इति नटः—शैल्वरः तत्प्रवर्तितं यत्प्रेक्षणं तन्नट एवोच्यते नटप्रेक्षणक-

आरंभे चिय दानं दीणादीण मणतुष्टिजनणत्थं । रणणाऽमाघायकारणमणहं गुरुणा ससत्तीए ॥१२॥
 विसयपवेसे रणणो उ दंसणं उगगहादिकहणा य । अणुजाणाचण विहिणा तेणाणुणणए संवासो ॥१३॥

मित्यर्थः तदादिषेपां प्रेक्षणकानां तानि नटादीनि, आदिशब्दात्तदितरपरिग्रहः, तानि चेह किंचिधान्युचितानीत्याह-धार्मिकनाटक-
 युतानि-जिनजन्माभ्युदयभरतनिष्क्रमणादिधर्मसचक्ष्णानाटकोपेतानि इह-जिनयात्रायां उचितानि-योग्यानि, भव्यश्रोतृणां संवेगो-
 त्पादकत्वात्, प्रस्तावः-अवसरः पुनःशब्दो विशेषणार्थः ज्ञेयो ज्ञातव्यः एषां प्रेक्षणकानां आरंभादिः-यात्रारंभादिः, आदिशब्दा-
 द्यात्रामध्यादिः । इति गार्थार्थः ॥ ११ ॥ प्रेक्षणकानामारंभादिः प्रस्ताव उक्तः, अथ दानस्य कः प्रस्ताव इत्याशंकायासाह-‘आरं’मि-
 त्यादि, ‘आरंभे चिय’ यात्रारंभकाल एव दानं-वितरणं विधेयं भवति, किमर्थमित्याह-दीनादीनां-रंकप्रभृतीनां मनस्तुष्टिजन-
 नार्थ-नित्तोपविधानाय । तथा राज्ञा-नृपेण मा-लक्ष्मीः, सा च द्वेधा-धनलक्ष्मीः प्राणलक्ष्मीश्च अतस्तस्या घातो-हननं तस्या-
 भावोऽमाधातः, अमारिरद्रव्यापहारश्चेत्यर्थः तस्य कारणं-विधापनममाधातकारणं अनघं-निर्दोषं, वधप्रवृत्तभोजनवृत्तिमात्रसंपादनेन,
 अन्यथा तद्व्युच्छेदापत्तेः, गुरुणा-प्रावचनिकेन स्वशक्त्या-स्वसामर्थ्येन । इति गार्थार्थः ॥ १२ ॥ प्रस्तुतविधिसमर्थनायागमविधि-
 माह-‘विमये’त्यादि, विषयप्रवेशे-मंडलप्रवेशने राज्ञो-नृपतेः तुशब्दः समुच्चयार्थः तेन तदभावे तन्मान्यगुवराजमहत्तमादेश
 दर्शनं-मीलकः कार्यं, दर्शने च सति किमागमनकारणमिति च तेन पृष्टेऽवग्रहस्य-‘देविद १ राय २ गिहवई ३ सागर ४ साहम्मि ५
 उगगहो चैव’ इत्येवंविधस्य, आदिशब्दाद् ‘राजरक्षितास्तपस्विनो भवन्ती’ त्यादेश, यदाह-“क्षुद्रलोकाकुले लोके, धर्मं कुर्युः कथं हि ते ।
 क्षान्तदान्ता अहंतारस्तांश्चेद्राजा न रसति ? ॥१॥” इति कथनं-प्ररूपणा अवग्रहादिकथना, चशब्दः समुच्चये, कायेति शेषः । तत-

एसा पवयणणीती एव वसंताण णिज्जरा विउला । इहलोयम्मिवि दोसा ण होंति णियमा गुणा होंति ॥१४॥
 दिट्ठो पवयणगुरुणा राया अणुसासिओ य विहिणा उ । तं नत्थि जण्ण वियरह कित्तियमिह आमघाउत्ति ? ॥१५॥
 एत्थमणुसासणविही भणिओ सामण्णगुणपसंसाए । गंभीराहरणेहि उत्तीहि य भावसारहि ॥१६॥

अनुज्ञापनं-मुत्कलनं कार्यमवग्रहस्य विधिना-आगमनीत्या ततस्तेन-राज्ञा राजसंगतेन वा अनुज्ञाते-मुत्कलितेऽवग्रहे संवामः-निवामः
 तद्देशे विधेयः । इति गार्थार्थः ॥१३॥ कस्मादेवं विधीयत इत्याह—‘एसे’त्यादि, एपाऽनन्तरोक्ता प्रवचननीतिः-आगमन्यायो,
 वर्तते, अथानया को गुण इत्याह-एवं-अनन्तरोक्तनीत्या वमतां तद्देशे निवसतां भिर्जरा- कर्मक्षयः विपुला-चह्वी, अदचादान-
 व्रतस्य निरतिचारस्यानुपालनादाज्ञाऽऽराधनाच्च, न चैतावदेवात्र फलमित्याह-इहलोकेऽपि-अत्रापि जन्मनि, आस्तां परलोके, दोषाः-
 प्रत्यनीककृतोपद्रवलक्षणाः न भवन्ति-न जायन्ते नियमाद्-अवश्यंभावेन, गुणाः पुना-राजपरिग्रहाह्लोके मान्यतादयः भवन्ति-
 जायन्ते, यदाह—‘गन्तव्यं राजकुले द्रष्टव्या राजपूजिता लोकाः । यद्यपि न भवन्त्यर्था भवन्त्यनर्थप्रतीघाताः ॥ १ ॥’ इति
 गार्थार्थः ॥ १४ ॥ ये गुणा भवन्ति तानेवाह—‘दिट्ठो’ इत्यादि. दृष्टः-अवलोकितः प्रवचनगुरुणा-प्रधानाचार्येण राजा-नुपतिः
 अनुशासितः-अनुशिष्टश्च विधिना तु-प्रवचननीत्यैव तत्प्रकृत्यनुवतनादिलक्षणया, यदाह—‘वालादिभावमेवं सम्यग् विज्ञाय देहिनां
 गुरुणा । सद्धर्मदेशन’ इति हि कर्तव्या तदनुसारेण ॥ १ ॥’ एवं चासौ श्रमुदितमनाः तद्वस्तु नास्ति-न विद्यते यन्न वितरति-न
 ददाति, सर्वमेव ददातीत्यर्थः । कियत्-किपरिमाणं, अल्पमितिकृत्वा, ददात्येवेत्यर्थः इह-यात्रावसरे अमाघातः-प्राणिघातनि-
 वारणं, इतिशब्द उपप्रदर्शनार्थः । इति गार्थार्थः ॥ १५ ॥ ‘अनुशासित’ इत्युक्तं, अतस्तदनुशासनविधिं प्रस्तावयन्नाह—‘एत्थे’-

सामण्णे मणुयत्ते धम्माउ णरीसरत्तण जेयं । इय सुणिऊणं सुंदर ! जंतो एयम्मि कायब्बो ॥१७॥
 इहीण मूलमेसो सव्वासि जणमणोहराणंति । एसो य जाणवत्तं जेओ संसारजलहिम्मि ॥१८॥ युग्मम् ॥
 जायइ य सुहो एसो उचियत्थापायणेण सव्वस्स । जत्ताए वीयरागाण विसयसारत्तओ पवरो ॥१९॥

त्यादि, अत्र राजविषये अनुशासनविधिः—अनुशास्तिविधानं भणित—उक्तः स्वरिभिः, कथं ?—सामान्यगुणप्रशंसया—लोकलोको-
 चराविरुद्धविनयदाक्षिण्यसौजन्यादिगुणस्तुत्या तथा गंभीरोदाहरणैः—अतुच्छज्ञातैर्महापुरुषतैः उक्तिमिध—भणितिमिध भाव-
 साराभिः—भावगर्भाभिः, न तु तद्विकलाभिः इति गाथार्थः ॥ १६ ॥ अनुशासनविधिमेवाह—‘सामण्णे’ इत्यादि, ‘इही’-
 त्यादि, ‘जायई’त्यादि, सामान्ये—बहूनां प्राणिनां साधारणे मनुजत्वे—नरत्वे धर्मात्—कुशलकर्मणः नरेश्वरत्वं—नृपत्वं भवती-
 ति ज्ञेयं—ज्ञातव्यं । इति—एतत् ज्ञात्वा—अवगम्य सुन्दर—नरप्रधान ! यत्न—उद्यमः अत्र धर्मं कर्तव्यो—विधेयो भवति । इति
 गाथार्थः ॥१७॥ ऋद्धीनां—संपदां मूलमिदं मूलं—कारणं एष धर्मः सर्वासां—नरामरसंबन्धिनीनां जनमनोहराणां—लोकचेतोहारिणीनां,
 इतिशब्दो लोकप्रसिद्धस्य संपदां जनमनोहरत्वस्योपदर्शनार्थः, अनेन च सांसारिकफलसाधकत्वमस्योपदर्शितं । अथ निर्वाणफलसा-
 धकत्वमस्याह—एष च—अयमेव यानपात्रं—बोहित्य इव ज्ञेयो—ज्ञातव्यः संसारजलधौ—भवोदधौ तरीतव्ये । इति गाथार्थः ॥१८॥
 कथं पुनरेष भवतीत्याह—जायते—संपद्यते चशब्दः पुनरर्थः शुभः—कुशलानुबन्धः शुभनिमित्तत्वात् एष धर्मः उचितार्थापादनेन—
 अनुरूपवस्तुसंपादनेन सर्वस्य—समस्तजनस्य । इहैव विशेषमाह—‘जत्ताए’ इत्यादि, काववा चेदमध्येयं, यात्रया—उत्सवेन पुनर्यात्रायां
 वा उचितार्थापादनेनेति प्रकृतं, केषां ?—वीतरागाणां—जिनानां, विषयसारत्वतः—प्रधानगोचरत्वात्, वीतरागा एव हि निखिल-

एतीष्टं सञ्चसत्ता सुहिया सु अहेस्ति तंमि कालंमि । एण्हिपि आमघाएण कुणसु तं षेव एतेसिं ॥२०॥

तम्मि असंते राया दट्ठब्बो साचगेहि वि कमेणं । कारेयब्बो य तहा दाणेणवि आमघाउत्ति ॥२१॥

तेसिंपि घायगणं दाघब्बं सामपुब्बगं दाणं । तत्ति यदिणाण उचियं कायब्बा देसणा य सुहा ॥२२॥

भुवनजनातिशायिगुणत्वेन यात्रागोचरोऽनुपचरितो भवतीति, प्रवरः—प्रधानतरः श्रेष्ठजनोचितार्थसंपादनोद्भवधर्मपिक्षया एष जायत इति प्रकृतं । इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ अधिकृतराजानुशासनविधौ यो भावस्तं प्रकटयन्नाह—‘एती’त्यादि, एतया-वीतरागया-त्रया एतस्यां वा सर्वसत्त्वाः—समस्तदेहिनः सुखिता एव-आनन्दवन्त एव सुशब्दोऽवधारणार्थः ‘अहेस्ति’ चि अभूवन् तस्मिन् काले-तदा यदा जिनानां जन्माद्यभवत्, ततश्चेदानीमपि-अधुनाऽपि, यथाऽतीतकाल इत्यपिशब्दार्थः, ‘आमघाएण’ चि प्राकृतत्वात् अमाघातेन-अमारिप्रदानेन कुरुष्व-विधेहि इति महाराज ! तदेव-सुखितत्वमेव एतेषां सर्वसत्त्वानां । इति गाथार्थः ॥२०॥ अथाचार्यो न भवेत्तत्र तदा को विधिरित्याह—‘तम्ममी’त्यादि, तस्मिन् प्रवचनगुरौ असति-विद्यमाने, उपलक्षणत्वाद्वाजदर्शनाद्यसमर्थे वा, राजा-नरपतिः द्रष्टव्यो-दर्शनीयः श्रावकैरपि-श्रमणोपासकैरपि, न तु न द्रष्टव्य इत्येतदर्थसंस्मृचनार्थोऽपिशब्दः, क्रमेण-नीत्या तद्राजकुलप्रसिद्ध्या, कारयितव्यो-विधापयितव्यो राज्ञा, चशब्दः समुच्चये, तथेति वाक्योपक्षेपमात्रार्थः तथा कारयितव्यश्चेत्येवं चास्य प्रयोग इति, नेच्छति चेद्राजा तं कारयितुं तदा दानेनापि-द्रव्यवितरणतोऽपि, न केवलं वचनेनेत्यपिशब्दार्थः ‘आमघाउ’चि अमाघातः—प्राणिनाममारिः, इतिशब्दः समाश्रयर्थः । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ किंचान्यत्—‘तेसि’मित्यादि, तेषामपि न केवलममाघात एव कारयितव्य इत्यपिशब्दार्थः घातकानां-प्राणिवधोपजीविनां मत्स्यवन्धादीनां दातव्य-देयं सामपूर्वकं-प्रे-

तित्थस्स वणवाओ एवं लोगम्मि वोहिलाभो य । केसिचि होइ परमो अण्णेसि वीयलाभोत्ति ॥२३॥
जा चिय गुणपडिवत्ती सव्वणुमयम्मि होइ पडिसुद्धा । स चिय जायति वीयं वोहीए तेणगाएणं ॥२४॥
इयसामत्थाभावे दोहिवि वग्गेहिं पुव्वपुरिसाणं । इयसामत्थजुयाणं बहुमाणो होति कायव्वो ॥२५॥

मोत्पादकवचनपुरस्सरं दान-अन्नादिवितरणं तामद्दिनानां-यात्रापरिमाणदिवसानां उचितं-योग्यं, कर्तव्या-विधेया देशना च-
धर्मदेशना च शुभा-अनवद्या, यथा-भवतामग्रेव धर्मावाप्तिर्मविध्यतीत्यादिरूपेति, अनेन च परोपतापपरिहारो धर्मार्थिनां श्रेया-
नित्युक्तमिति गाथार्थः ॥ २२ ॥ एवं क्रियमाणे को गुण इत्याह-‘तित्थे’त्यादि, तीर्थस्य-जिनप्रवचनस्य वर्णवादः-श्लाघा एवं-
अमुना प्रकारेण दानपूर्वकामाघातकारणलक्षणेन लोके-जने भवति, ततश्च किमित्याह-वोधिलाभः-सम्यग्दर्शनमाप्तिः चशब्दः
पुनरर्थो भिन्नकमश्च केषांचिच्छुचुर्मणां प्राणिनां भवति-जायते परमः-प्रधानोऽक्षेपेण मोक्षसाधकत्वात्, अन्येषां पुनः-अपरेषां
पुनः वीजलाभः-सम्यग्दर्शनबीजस्य-जिनशासनपक्षपातरूपशुभाध्यवसायलक्षणस्य प्राप्तिः, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥२३॥
कथं तीर्थगणवाद एव नोधिबीजं भवति ? अत आह-‘जे’त्यादि, चियशब्द एवकारार्थः स चापिशब्दार्थः, ततश्च याऽपि-काचिदत्पाऽ-
पीत्यर्थः गुणप्रतिपत्तिः-गुणाभ्युपगतिः सर्वज्ञमते-जिनशासनविषये भवति-जायते परिशुद्धा-भावगर्भा सापि गुणप्रतिपत्तिः जायते-
संपद्यते बीजं-हेतुः बोधेः-सम्यग्दर्शनप्रतिपत्तेः, चौरौदाहरणेन । तच्च प्रागुक्तमिति गाथार्थः ॥ २४ ॥ यदि श्रावका अपि राजदर्श
नाममर्थात्तदा को विधिरित्याह-‘इये’त्यादि, इति-उत्तरूपे राजदर्शनद्वारेणामाघातकारणे यत्सामर्थ्यं-चलं तस्य योऽभावः न
तथा तस्मिन् द्वाभ्यामपि, आस्तामेकेन, उर्गाभ्यां-समुदायाभ्यां-प्रवचनगुरुश्रावकलक्षणाभ्यां पूर्वपुरुषाणां-अतीतमानवानां इति-

ते धण्णा सप्पुरिस्मा जे णं एवमेव निस्सेसं । पुंन्वि करिं सु किंच जिणजत्ताए विहाणेणं ॥२६॥
 अम्हे उ तट्ठ अधण्णा धण्णा उण पत्तिण्ण जं तेस्सि । बहु मण्णामो चरियं मुहाचहं धम्मपुरिस्माणं ॥२७॥
 इय बहुमाणा तेस्सि गुणणमणुमोगणा निओगेणं । तत्तो तत्तुल्लं चिय होइ फलं आसयविसेसा ॥२८॥

निसामर्थ्ययुताना-अमाघातराणवल्लयुक्तानां बहुमानः-प्रीतिविशेषः भवति-वर्तने कर्तव्यः-विधेयः । इति गाथार्थः ॥ २५ ॥
 बहुमानमेव स्वरूपत आह—‘ते’ इत्यादि, ‘अम्हे’ इत्यादि, ते पूर्वपुरुषाः धन्याः-श्लाघ्याः सत्पुरुषाः-महापुरुषाः वर्तन्ते ये एतद-
 नन्तरोक्तं कृत्यमिति योगः एवमेव-उक्तन्यायेनैव निःशेषं-सर्वं पूर्वकाले ‘करिं सु’ चि अकार्पुः कृत्यं-करणीयं दानपूर्वकामायातलक्षणं
 जिनयात्रायां-जिनोत्सवे विधानेन-विधिना इति गाथार्थः ॥२६॥ वयं तु-वयं पुनः तथा-तेन प्रकारेण जिनयात्रादिगमयविधान-
 संपादनसामर्थ्याभासलक्षणेन अधन्या-अश्लाघ्याः, धन्याः पुनः इयता-एतावता यत्तेषां पूर्वपुरुषाणां बहु मन्यामहे-पक्षपा-
 तविषयीकृतं चरित-चेष्टितं सुखाग्रं तु-सुखकारणं शुभाग्रं वा धर्मपुरुषाणां-धर्मप्रधाननराणां, वीरपुरुषाणामिति च पाठान्तर-
 मिति गाथार्थः ॥२७॥ एतद्बहुमानस्य फलमाह—‘इधे’ इत्यादि, इदानीं (ति-एवं) बहुमानाद्-अनन्तरोक्तपक्षपाताद्धेतोः तेषां पूर्व-
 पुरुषाणां सरक्कानां गुणानां-धर्मचरणादीनां अनुमोदना-अनुमतिः नियोगेन-अवश्यं तथा भवति, ‘तत्तो’ चि ततश्च-गुणानुमोद-
 नातः तत्तुल्यमेव-पूर्वपुरुषानुष्ठानसममेव भवति-जायते फलं-रूपक्षयादिको गुणः, यदाह-‘अप्पहिपमायंत्तो- अणुमोयंत्तो य
 समग्रं लहह । रहकारदाणअणुमोगो मिगो जह य वलदेवो ॥१॥’ अथ कथं विकलानुष्ठानमतां सकलानुष्ठानवद्विस्तृत्यं फलं भव-
 तीत्याह-आशयविशेषाद्-अध्यवसायमेवात्, अध्यवसाय एव हि परं कारणं शुभाशुभकर्मपन्थादि प्रति, यदाह-“परमरहस्ममिमीणं

कयमेत्य पसंगेण तवोचहाणादिणोऽवि णियसमए । अणुरूवं कायव्वो जिणाण कल्ल्हाणदियहेसु ॥२९॥
 पंच महाकल्ल्हाणा सव्वेस्सि जिणाण होंति णियमेण । सुवणच्छेरयभूया कल्ल्हाणफला य जीवाणं ॥३०॥
 गन्धे जम्मे य तथा णिकूखमणे चैव णाणणेव्वाणे । सुवणगुरुण जिणाणं कल्ल्हाणा होंति णायव्व्वा ॥३१॥ युग्मम् ॥
 तेसु य दिणेषु धन्ना देविंदाई करिंति भत्तिणया । जिणजत्तादि विहाणा कल्ल्हाणं अप्पणो चैव ॥३२॥

सम्मतगणिपिङ्गस्वरियसाराणं । परिणामियं पमाणं निब्ध्यमवलंबमाणानं ॥ ५ ॥” इति गाथार्थः ॥ २८ ॥ ‘आरंभे चिय दाण’-
 मित्यादि यदुक्तं तदुपसंहरन्नाह—‘कचे’त्यादि, कृतं-अलं अत्र दानामाघातप्रक्रमे प्रसंगेन-प्रसक्त्या तपउपधानादिका अपि-
 तपःकर्मशरीरसत्कारप्रभृतिका अपि भावाः, न केवलं दानमित्यपिशब्दार्थः, निजसमये-स्वकीयावसरे रूढिगम्ये अनुरूपं-औचि-
 त्येन कर्तव्या-विधेयाः, कदेत्याह-जिनानां-अर्हतां कल्याणदिवसेषु-पञ्चमहाकल्याणीप्रतिषट्पदिनेषु । इति गाथार्थः ॥ २९ ॥
 कल्याणान्येन स्वरूपतः फलतश्चाह—‘पंचे’त्यादि, ‘गन्धे’त्यादि, ‘पंचेति-पंचैव महाकल्याणानि-परमश्रेयांसि सर्वेषां-सकलकाल-
 निखिलनरलोकाविनां जिनानां-अर्हतां भवन्ति नियमेन-अवश्यंभावेन, तथावस्तुस्वभावत्वात्, सुवनाश्वर्यभूतानि-निखिलध्रुव-
 नाद्भुतभूतानि त्रिभुवनजनानन्दहेतुत्वात् तथा कल्याणफलानि च-निःश्रेयससाधनानि चः समुच्चये जीवानां-प्राणिनामिति ॥३०॥
 गर्भे-गर्भाधाने जन्म-उत्पत्तौ चशब्दः समुच्चये तथेति वाक्योपक्षेपे निष्क्रमणे-अगास्वासान्निर्गमे चैवेति शब्दौ समुच्चयावधारणार्थौ
 उत्तरत्र संभत्स्येते ज्ञाननिर्वाणि-समाहारद्वन्द्वत्वात् केवलज्ञाननिर्धृत्योरेव च, केषां गर्भादिष्वित्याह-भुवनगुरुणां-जगज्ज्येष्ठानां
 जिनानां-अर्हतां, किमित्याह-कल्याणानि-श्वःश्रेयसानि भवन्ति-वर्तन्ते ज्ञातव्यानि-ज्ञेयानि । इति गाथाद्वयार्थः ॥३१॥ ततश्च—

इय ते दिणा पसत्था ता सेसेहिं पि तेसु कायब्धं । जिणजत्तादि सहारिसं ते य इमे वद्धमाणस्स ॥३३॥

आसादसुद्धच्छदी चेत्ते तद्द सुद्धतेरसी चेव । मग्गस्सिरकिण्हदसमी चइसाहे सुद्धदसमी य ॥३४॥

कत्ति यकिण्हे चरिमा गब्भाइदिणा जहक्कमं गते । हत्थुत्तरजोएणं चउरो तद्द सातिणा चरमो ॥३५॥

‘तेसु’ इत्यादि, ‘तेसु य’ चि तेसु पुनः दिनेषु-दिवसेषु येषु गर्भादयो यभूतुः धन्या-धर्मधनलब्धारः पुण्यभाज इत्यर्थः देवेन्द्रा-दयः-सुरेन्द्रप्रभृतयः कुर्वन्ति-विदधति भक्तिनता-बहुमाननम्राः, किमित्याह-जिनयात्रादि-अर्हदुत्सवपूजास्नात्रप्रभृति, कुत इत्याह-विधानात्-विधिना अथवा जिनयात्रादिविधानानि, किंभूतं जिनयात्रादीत्याह-कल्याणं-भ्यःश्रेयसं, कस्येत्याह-आत्मनः-स्वस्य, चैवशब्दस्य समुच्चयार्थत्वेन परेषां च, इति गाथार्थः ॥३२॥ यत एवं—‘इये’त्यादि, इत्यतो हेतोः पूर्वोक्ताजीवानां कल्याण-फलत्वादिलक्षणात् ते इति येषु जिनगर्माधानादयो भवन्ति दिना-दिवसाः, दिनशब्दः पुंलिङ्गोऽप्यस्ति, प्रशस्ताः-श्रेयांसः, ततः किमि-त्याह-‘ता’ इति यस्मादेवं तस्मात् शेषैरपि-देवेन्द्रादिव्यतिरिक्तैर्मनुष्यैरपि, न केवलमिन्द्रादिभिरेवेत्यपिशब्दार्थः, तेषु गर्भादिक-ल्याणरूदिनेषु कर्तव्यं-विधेयं जिनयात्रादि-चीतरागोत्सवपूजाप्रभृतिकं वस्तु सहर्ष-सप्रमोदं यथा भवति, कानि च तानि दिनानी-त्यस्यां जिज्ञासायां सर्वजिनसंगन्धिनां तेषां वक्तुमशक्यत्वाद्वर्तमानतीर्थार्थाधिपतित्वेन प्रत्यासन्नत्वादेकस्यैव महावीरस्य तानि विवक्षु-साह-‘ते य’ चि तानि पुनर्गर्भादिदिनानि इमानि वक्ष्यमाणानि वर्धमानस्य-महावीरजिनस्य भवन्ति । इति गाथार्थः ॥३३॥ तान्येवाह-‘आसादे’त्यादि, ‘कच्चिचे’त्यादि, आपाढसुद्धपणो-आपाढमासे शुक्लपक्षस्य यष्टी तिथिरित्येकं दिनं, एवं चैत्रमासे, तथेति समुच्चये, शुद्ध-त्रयोदश्येवेति द्वितीय, चैत्रेत्यत्र मारणे, तथा मार्गशीर्षकृष्णदशमीति तृतीयं, वैशाखे शुद्धदशमीति चतुर्थं, चशब्दः समुच्चयार्थः ॥३४॥

अहिगयति तद्विहाया भगवंति निदंस्सिया इमे तरस । सेसाणवि एवं चिच णियणि यत्तिथेसु विण्णेया ॥३६॥

तिथ्यगरे बहुमाणो अन्भासो तद् य जीयकप्परस । देविदादिअणुगिती गंभीरपरूचणा लोए ॥३७॥

वण्णो य पचयणस्मा इयजत्ताए जिणण णियमेणं । मग्गणुस्सारिभावो जायइ एत्तो चिय विसुद्धो ॥३८॥

कार्तिकृष्णे चरमा-पंचदशीति पञ्चमं, एतानि किमित्याह-गर्मादिदिनानि-गर्भजन्मनिष्क्रमणज्ञाननिर्वाणदिवसाः यथाक्रमं-क्रमे-
णैव एतान्यनन्तरोक्तानि, एषां च मध्ये हस्तोत्तरयोगेन हस्त उत्तरो यामां हस्तोपलक्षिता वोचरा हस्तोत्तरा-उत्तराफाल्गुन्यः
तामिर्योगः--संवन्धश्चन्द्रस्येति हस्तोत्तरयोगः तेन करणभूतेन चत्वारि-आद्यानि दिनानि भवन्ति, तथेति समुच्चये, स्वातिनक्ष-
त्रेण युक्तः 'चरमो' न चरमकल्याणकदिन इति प्राकृतत्वात् । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३७ ॥ अथ किमिति महावीरस्यैवैतानि
दृष्टितानीत्यत्राह--'अहिमे'त्यादि, अधिकृततीर्थविधाता-वर्तमानप्रवचनकर्ता भगवान्महावीर इति हेतोः निदर्शितानि-उक्ता-
नि इमानि कल्याणकदिनानि तस्य वर्धमानजिनस्य, अथ शेषाणां तान्यतिदिशन्नाह--शेषाणामपि-न वर्धमानस्यैव कृपमा-
दीनामपि वर्तमानावसर्पिणीभरतक्षेत्रापेक्षया एवमेव--इह तीर्थं वर्धमानस्येव निजनिजतीर्थेषु--स्वकीयस्वकीयप्रवचनावसरेषु
विद्येयानि-ज्ञातव्यानि मुख्यवृत्त्या-विधेयतयेति, इह च यान्येव गर्मादिदिनानि जंबूद्वीपभरतानामुपमादिजिनानां तान्येव
सर्वभरतानां सर्वैश्वरतानां च, यान्येव चैतेषामस्यामयमर्षिण्यां तान्येव च उपत्ययेनोत्सर्पिण्यामपि । इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥
अथ किमेवं कल्याणकेषु जिनयात्रा विधीयत इत्याह--'तित्थे'त्यादि, तीर्थकरे-जिनविषये बहुमानः-पक्षपातः तदिदं दिनं यत्र
भगवाननगनीत्यादिकल्पितः, कृतो भवतीति सर्वत्र गम्यं, इति यात्रयेत्यनेन योगः, तथेति वाच्योपक्षेपार्थोऽत्र द्रष्टव्यः, अभ्यासः-

तत्तो सयलसमीह्यसिद्धी णियमेण अविकलं जं सो । कारणमिमीदं भणिओ जिजेहि जिघरागदोसेहि ॥३९॥
मग्गाणुसारिणो न्वलु तत्ताभिणिवेसओ सुभा चेव । होह समत्ता चेद्वा अतुभावि य णिरणुयंधत्ति ॥४०॥

अभ्यसनं चशब्दः समुच्चये जीतकल्पस्य-पूर्वपुरुषाचरितलक्षणाचारस्य, तथा देवेन्द्राद्यनुकृतिः-देवाधिपदेवदानवप्रभृत्याचारानु-
करणं, तथा 'गंभीरप्ररूपणा' गंभीर-सामिप्रायमिदं यात्राविधानं न यादृच्छिकमित्यस्यार्थस्य प्रकाशना-प्ररूपणा गंभीरप्ररूपणा कृता
भवतीति, तथा लोके-जनमध्ये वर्णः-प्रसिद्धिर्जायत इति योगः, चशब्दः समुच्चये, कस्य?-प्रवचनस्य जिनशामनस्य, दीर्घतनं
प्राकृतत्वं, इतियात्रया-अनन्तरोक्तविधानोत्सवेन, क्रियमाणयेति गम्यं, केषां?-जिनानां-वीतरागाणां नियमेन-नियोगेन 'एत्तो
च्चिय' चि यत एव कल्याणकयात्रया तीर्थकरबहुमानादिकं भवत्यत एव हेतोर्मार्गानुसारिभावो-मोक्षपथानुहूलोऽध्ययसाय आग-
मानुसारी वा जायते-भवति असन्, किंभूतः?-विशुद्धः-अनवध्यः, सन् वा विशुद्धोऽसौ जायते, विशुध्यतीत्यर्थः । इति गाथाद्वया-
र्थः ॥३७-३८॥ यद्यसौ जायते ततः किमित्याह-'तत्तो' इत्यादि, ततो-विशुद्धमार्गानुसारिभावात् सकलसमीहितसिद्धिः-निखिले-
प्सितार्थनिष्पत्तिः नियमेन-नियोगेन, कुतः पुनरेतदित्याह-अविकलं-अवन्ध्यं यद्-यस्मात् कर्मण-हेतुः सकलसमीहितसिद्धेः
भणितः-अमिहितः जिनैः-अर्हद्भिः, जिनाथ नामजिनाद्योऽपि भवन्तीत्यत आह-जितरागद्वयैः-विगतासत्यवादकारणैरित्यर्थः । इति
माथार्थः ॥३९॥ अथ कथमसौ मार्गानुगारो भावः सकलसमीहितसिद्धेः कारणं भणित इति?, अत्रोच्यते, शुभचेष्टानिमित्तत्वेन, एत-
देव दर्शयन्नाह-'मग्गे'त्यादि, मार्गानुसारिणो-मोक्षपथानुकूलभावस्य जीवस्य खलुर्वक्यालंकारे शुभेव चेष्टेति संबन्धः, कुत
एवमित्याह-तत्ताभिनिवेशतो-नस्तुस्वरूपनिर्णयातिशयात् शुभेव-प्रशस्तैव, नेतरा, चैवशब्दोऽवधारणार्थः, भवति-जायते समस्ता-

गो कम्मपारतता यद्दह तीणं भावओ जम्हा । इय जत्ता इय बीयं एंवभूयस्स भावस्स ॥ ४१ ॥

ता रहणिक्कमणादियि एते उ दिणे पडुच कायव्वं । जं एस्सो चिय विसओ पहाण मो तीणं किरियाए ॥ ४२ ॥

निःशेषा चेष्टा-क्रिया । अशुभा किं सर्वथा न भवतीत्यस्यामाशंकायामाह-अशुभापि च-अप्रशस्ताऽपि च चेष्टेति वर्तते अपिचेति समु-
पाये भवति केवलं निरुबन्धा-अनुबन्धरहिता, पुनः पुनरभावित्यर्थः, इतिशब्दः समाप्ताविति गार्थः ॥ ४० ॥ कुतो निर-
नुबन्धा सेत्याह—‘सो’ इत्यादि, स मार्गानुमारी ज्ञीवः कर्मपारतंत्र्यात्-चारित्रमोहनीयकर्मवशादेव वर्तते-प्रवर्तते तस्यामशुभचे-
ष्टायां, न भावसो-न पुनर्भवेन-अन्तःकरणेन, तच्चाभिनिवेशादेव, यस्मात्कारणात्तस्मात् निरनुबन्धेति प्रकृतमिति । कल्याणकयात्रा-
फलनिगमनायाह-इति यात्रा-अनन्तरोक्तकल्याणरुज्जिनोत्सवः इति-उक्तन्यायेन शुभचेष्टाहेतुलक्षणेन बीजं-कारणं एवंभूतस्य-अन-
न्तरोक्तस्य मरुलममोहितसिद्धिकारणस्य भावस्य-मार्गानुमारिपरिणामस्य पूर्वोक्तस्य । इति गार्थः ॥ ४१ ॥ उत्सवविशेषस्यान्यस्यापि
कल्याणरुदिनेष्वेव विधेयतां दर्शयन्नाह—‘ता’ इत्यादि, तदिति-यस्माच्चोर्ध्वकरबहुमानादयोऽनन्तराभिहितगुणाः कल्याणकदिनेषु
विनयात्रायां भवन्ति तस्मात् रथस्य-जिनविवाधिष्ठितस्य स्रन्दनस्य जिनगृहद्विष्क्रमणं-निर्गमो नगरपरिभ्रमार्थं रथनिष्क्रमणं
तदाद्यपि-तत्प्रभृतिरुमपि, आदिशब्दाच्छिविकाचित्रपटनिष्क्रमणादिग्रहः, न केवलं यात्रेत्यपिशब्दार्थः, एते तु-एतान्येव कल्याणक-
रूपाणि दिनानि-दियसान् प्रतीत्य-आश्रित्य कर्तव्यं-विधेयं भवति, कस्मादेवमित्याह-यद्-यस्मात्कारणात् एष एव-कल्याणकदि-
नलक्षणः विषयो-गोचरः प्रधानः-शोभनः मकारस्तु प्राकृतशैलीप्रभवः तस्या-रथनिष्क्रामणादिकायाः क्रियायाः-चेष्टायाः, इदं
चारधारण्यमनागमोक्तदिनव्ययञ्जेदार्थमेव द्रष्टव्यं, आगमोक्तदिनानां तु आगमप्रामाण्यादेव प्रधानत्वात्, अभिधीयते चागमे-

विसर्पगगनसभावे किरियामेचपि बहुफलं होह । सकिरियाचि ह ण तहा इयरम्मि अभीयरानिच्च ॥४३॥

लद्धूण दुल्लहं ता मणुयत्तं तहं य पययणं जहणं । उत्तमणिदंसणेसुं बहुमाणो होह कायच्चो ॥४४॥
एसा उत्तमजत्ता उत्तमसुगवणिग्गा सदि बुहेहिं । सेसा य उच्चमा ग्वल्ल उत्तमरिद्धीणं कायच्चो ॥४५॥

“संवच्चराउम्मासिएसु अट्टाहियासु य तिहीसु । सव्वयारेण लग्गइ जिणवरपुत्तवगुणेषु ॥१॥” तथा प्रतिष्ठानन्तरमष्टाह्निकाया इहैव विधेयतयोपदिष्टत्वात् । इति गाथार्थः ॥४२॥ ननु कल्याणकदिनेभ्येन यात्रायाः कथं प्राधान्यं? बहुफलत्वादिति ब्रूमः, एतदेवाह-
‘विसर्पे’त्यादि, विषयस्य-क्रियाविशेषगोनरस्यं प्रकर्षमावः-उत्कृष्टता विषयप्रकर्षभावस्तस्मिन् क्रियामात्रमपि-अविशेषनत्क्रियापि, आ-
स्तां विशिष्टा, बहुफलं-प्रभूतेष्टफलं भवति-जायते, एतस्यैव व्यतिरेकमाह-सत्क्रिया-विशिष्टचेष्टापि, आस्तां क्रियामात्रं दुश्शब्दोऽलंकृतौ
न तथा-न तत्प्रकारा न बहुफला भवति इतरस्मिन्-विषयस्य प्रकर्षाभावे, उक्तमर्थं दृष्टान्तेन समर्थयन्नाह-अधीतरागे इव-पुलपमाश्रयत्,
यथा शरीतरागे गुणोत्कर्षाभावेन विषयप्रकर्षाभावात् महत्यपि पूजादिका चेष्टा बहुफला न भवति तथा कल्याणकदिनेभ्योऽन्यत्र । इति
गाथार्थः ॥४३॥ अथ कल्याणकयात्रामेव पुस्तुर्बलपदेशमाह-‘लद्धूणे’त्यादि, लब्ध्वा-प्राप्त्य दुर्लभं-असुलभं, ‘ता’ इति यस्मादिन्द्रादि-
भिः कृता बहुफला च कल्याणकयात्रा तस्मात् कारणात् मनुजत्वं-नस्त्वं तथाचेति समुच्चयार्थः प्रवचनं-शासनं जैनं-सर्वज्ञं, नस्त्यजिन-
गवत्रासिपुक्तस्यैव विशिष्टोपदेशयोग्यता तत्सफलतारुणे सामर्थ्यं च भवतीति कृत्वा मनुजत्वमित्याद्युक्तं, उत्तमनिर्देशनेषु-प्रधान-
मप्यगुणैरिन्द्रादिलक्षणेषु, तद्यथा-कल्याणकयात्रा विधेया देवप्रभुप्रभृतिप्रवर्तितेयं यत इति, बहुमानः-पक्षपातः भवति-जायते
कर्तव्यो विधेया, न तु मोहोपहतसत्त्वनिर्दशनेषु, यथाऽगुनाऽगुना वाऽगवत्पितृपितामहादिनाऽन्येन वेदं विहितमिति विधेयमिति

इयरास्तन्वहुमाणोऽवण्णा य इमीए णिउणवुद्धोए । एयं विचिचितियव्वं गुणदोसविहावणं परमं ॥४६॥

जेढ्मि विज्जमाणे उचिए अणुजेट्ठपूयणमजुत्तं । लोगाहरणं च तथा पयडे भगवंतवयणम्मि ॥४७॥

गाथार्थः ॥ ४४ ॥ अधिकृतयात्रागतमेवोपदेशान्तरमाह—‘एसे’त्यादि, एयाऽनन्तरोक्ता कल्याणकयात्रा उत्तमयात्रा-प्रधानयात्रा, तदन्यस्य का यत्तेत्याह-उत्तमश्रुतवर्णिता-प्रधानागमाभिहिता या सा शेषा च-कल्याणकव्यतिरिक्ताऽपि उत्तमा खलु-प्रधानैव, उत्तमश्रुतावर्णिता तु लोकरुद्धताऽनुत्तमेति, ततश्चोत्तमत्वात् सकृत्-सदा बुधैः-विद्वद्भिः उत्तमधर्मा-प्रधानविभवेन, न यथा-कथञ्चित्, कर्तव्या-विधेया । इति गाथार्थः ॥४५॥ उक्तव्यतिरेके यदापद्यते तदाह—‘इयरे’त्यादि, इतरथा-अन्यथा उत्तम-धर्मा तदकरणे अथोत्तमयात्राया अकरणे तत्र-यात्राविशेषाभिधायके उत्तमश्रुते उत्तमनिर्देशनेषु वा बहुमानः-प्रीतिस्तद्बहुमानः तत्प्रतिषेधोऽतद्बहुमानः न भवति, तदुक्तयात्राविशेषाकरणात्, तथाऽवज्ञा च-अवधीरणा च कृता भवति अस्यामुत्तमयात्रायामिति, निपुणबुद्ध्या-सूक्ष्मधिषा एतदन्तरोक्तमनर्थद्वयं विचिन्तयितव्यं-परिभाषनीयं, यतो गुणदोषविभावनं-अर्थानर्थलोचनं सर्वस्यानुष्ठानस्य परमं-प्रधानं, ततः प्रवृत्तिनिवृत्तिमावात् । इति गाथार्थः ॥४६॥ उत्तमश्रुतोक्तयात्रावज्ञानेन लोकरुद्धियात्राकरणमयुक्तमिति दर्शयन्नाह—‘जेढ्मि’त्यादि, ज्येष्ठे-बृद्धवरे पुत्राद्यपेक्षया पित्रादौ विद्यमाने सति उचिते-निर्दोषत्वेन पूजायोग्ये अनुज्येष्ठस्य-लघोः पुत्रादेः पूजनं-सत्कारः अयुक्तं-असंगतं, यथेति शेषः, इति दृष्टान्तः, दाष्टान्तिकमाह-लोकाहरणं च-लोकोदाहरणमपि पित्रा-बुद्धेनोनामुष्मिन् वा मामादौ अमुनाऽमुना च क्रियते यात्राऽतत्तथैव सा नो विधेयेत्येवंलक्षणं तथा-तद्बदयुक्तमेवानुज्येष्ठपूजन-वत् प्रकटे-स्पष्टे भगवद्वचने-त्रिनागमे सकलगगजनज्येष्ठे सति । इति गाथार्थः ॥४७॥ अयुक्तत्वमेव लोकोदाहरणस्य भावयन्नाह-

लोगो गुरुतरगा मल्लु एव सात भगवतावा इहाय । मञ्जुस्तथा य ॥५॥ आसायणा परमा ॥४८॥
इय अपणत्थडवि सम्मं णाउं गुरुलाघव विसेसेण । इहे पयद्वियब्बं एसा मल्लु भगवतो आणा ॥४९॥
जत्ताविहाणमेयं णाऊण गुरुमुहाउ धीरेहि । एवं चिय कागम्भं अविरहिय भविमंतेहि ॥५०॥ जत्ताविही सम्मचो ॥

‘लोगो’ इत्यादि, लोक एव-सामान्यजन एव गुरुतरगो-गरीयान् खलुरवधारणे तस्य च दर्शित एव प्रयोगः, एां-उक्तनीत्या भगवत्तत्त्वोपदेशेऽपि लोकप्रमाणीकरणलक्षणे वस्तुनि सति भगवतोऽपि-सकलजगज्ज्येष्ठजिनादपि सकाशात् इष्टः-अभिमतः, इतिः समाप्तौ, ततः किमित्याह-मिथ्यात्वं-मिथ्यादृष्टित्वं ओकारो निपातः पूरणार्थः चशब्दः पुनरर्थः एतद्-भगवदपेक्षया लो-कस्य गुरुत्वाभिगमनं, विपरीतबोधनात्, तथा एषा-लोकस्य गुरुतरत्वाभिगमनलक्षणा आशातना-सर्वज्ञानज्ञा परमा-प्रकृष्टा, अ-नन्तसंसारसहैत्यर्थः, सर्वज्ञानचनेन प्रधानतयाऽङ्गीकर्तव्यं, लोकस्तु तद्विरुद्धानुष्ठान एव । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ अथ सर्व-मत्स्यपदेशमाह-‘इधे’ इति-एव कल्याणकयागव्यतिरिक्ते दानादावपि सम्पद्-अवैपरीत्येन ज्ञात्वा-विज्ञाय गुरुलाघव-सारे-तत्त्वविभागं निश्चयेण-परस्परापेक्षयाऽऽधिक्येन इष्टे-अभिगमे वैवायुरयादौ प्रवर्तितव्यं-यत एषा खलु-इयमेवान्तरोक्ता भग-वतो-जिनस्याग्रा-आदेशः । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ अथोपसंहरन्नाह-‘जचे’ इत्यादि, यात्राविधानं-जिनोत्तमविविधिः एतद्-अन्तरोक्तं ग्राह्य-विज्ञाय गुरुमुखात्-मूर्तिवदनात् धीरैः-धीमद्भिः ‘एवंचिय’ इति एवमेव-उक्तविविधिनैव कर्तव्यं-विधेयं अविरहितं-संततं भक्तिमद्भिः पशुमानवद्भिः । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥

॥ यात्राविधिप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥ ९ ॥

॥ अथ दशमपञ्चाशकम् ॥

नमिऊण महावीरं भव्यहिगद्गाएँ लेसओ क्किपि । चोच्छं समणोवासगपडिमाणं सुत्तमग्गेणं ॥१॥

ममणोवासगपडिमा एकारस जिणवरेहि पण्णत्ता । दंसणपडिमादीया सुयकेवल्लिणा जत्तो भणियं ॥२॥

दंसणवयसामाइयपोसहपडिमाअवंभसच्चित्ते । आरंभपेसउद्धिद्वज्जए समणभूए य ॥ ३ ॥

उक्तो यात्राविधिः, तदुक्तो चोक्तो द्रव्यस्तत्रप्रपञ्चः, अथ आत्रकधर्माधिकारात् तदुचितभावस्तत्रविशेषपुष्पासकप्रतिमालक्षणमभिधितुमंगलाद्यभिधानायाह- 'नमी' त्यादि, नत्वा-प्रणम्य महावीरं-वर्धमानं-शुभजीवानां हितं-पथ्यं स एवार्थः-पदार्थः प्रयोजनं वा भव्यहितार्थस्तस्यै भव्यहितार्थाय-भव्योपकाराय अनेन च परोपकारस्य सुमुधूणामादेयतां दर्शयति, लेशतः-संक्षेपेण, अन्यप्रन्धेनापि क्वचित्पमस्तममिधेयमुच्यत आह-किमपि-स्तोत्रममिधेयजातं, न समस्तमपीत्यर्थः, वक्ष्ये-भणिष्यामि श्रमणोपासकप्रतिमानां-आवकाभिग्रहविशेषाणां संचंधि, न पुनर्भिन्नुप्रतिमानां, आत्रकधर्माधिकारात्, कथमित्याह-सुत्रमार्गेण-दशश्रुतस्क-न्यामिधानागमपथेन, अनेन च श्रुतविशेषालंबनत्वात् प्रकरणस्यास्य प्रामाण्यमावेदितं । इति गार्थार्थः ॥१॥ अथ कियत्यः किमादि-काथ ता इत्यस्यामाशंकायामाह-'समे' त्यादि, श्रमणोपासकप्रतिमाः-आवकाभिग्रहविशेषाः एकादश संख्यया जिनवरैः-अर्हद्भिः प्रमुक्ता-उक्ताः दर्शनप्रतिमादिकाः-सम्पद्यन्त्वाभिग्रहप्रभृतिष्ठाः, एतदेव भद्रबाहुश्वामिचनेन समर्थयन्निदमाह-श्रुतकेवल्लिना-परिपूर्णश्रुतधरेण भद्रबाहुस्वामिनेत्यर्थः यतो-यस्मादु भणितं-उक्तं । इति गार्थार्थः ॥२॥ एतदेवाह-'ब्रमणे' त्यादि, दर्शनं च-

दंसणपडिमा जेया सम्मत्तजुयस्स जा इहं बोदी । कुग्गहकलंकरहिया मिच्छत्तखओवसभावा ॥४॥
 मिच्छत्तं कुग्गहकारणंति खओवसममुवगए तस्मि । ण तओ कारणविगलत्तणेण सदि विसविगरो ँव ॥५॥
 समयदर्शनं व्रतानि च-अनुव्रतादीनि सामायिकं च-सावद्येतरयोगवर्जनासेवनास्वभावं पौषधं च-पर्वदिनानुष्ठेयमुपवासादि प्रतिमा-
 स्मयोसर्गः अग्रह च-अग्रहचर्यं सचित्तं-सचेतनद्रव्यमिति समाहारद्वन्द्वः ततस्तस्मिन् विषये, प्रतिमेति प्रकरणगम्यं, इह च दर्शनादिषु
 पंचसु विधिद्वारेण प्रतिमा, अग्रहमचिसयोस्तु वर्जनद्वारेणेति । तथा आरंभश्च-स्वयं कृष्यादिकरणं प्रेषणं-परेषां कृष्यादिषु प्रवर्तनं उद्दि-
 ष्टं च-अधिकृतआवकमुद्दिश्य सचेतनं सचेतनी कृतं पक्कं वा यो वर्जयति-परिहरतेऽसाचारं भेषोद्दिष्टवर्जकः, प्रतिमेति प्रकृतमेव, इह
 च प्रतिमाप्रतिमावतोरभेदोदेवमुपन्यासः, तथा श्रमणः-साधुः स इय यः (स) श्रमणभूतः भूतशब्दस्योपमानार्थत्वात्, इहापि प्रति-
 माप्रतिमावतोरभेदेनोपन्यासः चशब्दः समुच्यार्थः, एतामां च दर्शनप्रतिमा व्रतप्रतिमेत्येवमादिरमिलपो द्रष्टव्यः । इति द्वारगा-
 थासमासार्थः ॥३॥ अय दर्शनप्रतिमास्वरूपनिरूपायाह—‘दंसणपडी’त्यादि, दर्शनस्येति उपचारादर्शनव्रतो दर्शनप्रधाना वा
 प्रतिमा दर्शनप्रतिमा जेया-ज्ञातव्या, कीदृशीत्याह-सम्यक्त्तयुक्तस्य-सम्यग्दर्शनव्रतो जीवस्य या इह प्रतिमाविचारे बोधी-तनुः,
 क्रिभूतेत्याह-कुग्रहः-तत्त्वं प्रति शास्त्रमधिगत्वेन कृत्स्ितोऽभिनिवेशः स एव कलंको-मालिन्यं तेन रहिता-वियुता या सा तथा,
 कृताः सैवभूतेत्याह-मिध्यातत्त्वयोरशमभावात्-दर्शनमोहनीयरूपविगमविशेषसद्भावात् । इति गार्थार्थः ॥ ४ ॥ अनन्तरगाथा-
 पथार्थपारमार्थमाह—‘मिच्छे’त्यादि, मिध्यात्वं-दर्शनमोहनीयरूपविशेषस्तदुचितं कुग्रहकारणं-प्रतत्त्वमि नेवेशहेतुः इति हेतोः
 यथोपपन्नं-विगमविशेषं उपगते-प्राप्ते सति तस्मिन् मिध्यात्वे न-नैव भवति ततः-स कुग्रहः, एतदपि कथमित्याह-कारणविकृ-

होद अणाभोगनुओ ण विचज्जयवं तु एस धम्ममि । अत्थिक्कादिगुणजुतो सुहाणुबंधो निरसियारो ॥६॥

रीन-हेतु-इत्यात्, मित्रदित्याह-मरुत्-सदा विपविस्कारवत्-कालकूटविकृतिरिव, यत्र यस्य कारणवैकल्यं तत्र तन्नास्ति, यथा देहे विपरीतव्यात् विपविकारो, मिथ्यात्वकर्पोदयस्त्वकारणवैकल्यं च कुग्रहस्य दर्शनप्रतिमायां अतो नास्त्यसौ । इति गाथाः ॥ ५ ॥ अथ दर्शनप्रतिमाप्रतिपन्नः प्राणी निरूपो भवतीत्यत्र जिज्ञासायामाह—‘होई’त्यादि, भवति-जायते अनाभोगयुतो-मनागजानयुक्तः कदाचित् ज्ञानावरणोदयविशेषात् धर्मे इति योगः, न तु-न पुनः विपर्ययवान्-विपरीतबोधयुक्तो भवति, मिथ्यात्वोदयाभावेनाव्याभिनिवेशरहितत्वात्, तुशन्दो योजित एव, एष दर्शनप्रतिमायुतः प्राणी, केल्याह-धर्मे-श्रुतचारित्र्यलक्षणो, अनेनास्य दोषाभाव उक्तः, अथ गुणसद्भावमाह-आस्तिक्यादिगुणयुतः—आस्तिकयानुसंगानिर्वेदसंवेगप्रशमगुणान्वितः, ग्रन्थान्तरे यथाप्राधान्यन्यायमाश्रित्य प्रशमादयोऽभिधीयन्ते, इह त्वास्तिक्यप्रभवत्वात् क्रमेणान्येषामेवगुणन्यासः, आस्तिक्यमेव चोरीकृत्य र्थनप्रतिगोच्यते, तथाहि—“पठमं उपासगपडिमं पडिवण्णे समणोवासए सब्बधम्मरुई आविभवई, आहिय-
गं अत आस्तिक्यादिगुणयुत इत्युक्तं, तथा शुभस्य प्रशस्तपरिणामस्य तत्फलस्य वा अनुबन्धः—

ते शुभाणुबन्धी, तथा निरतिचारः—शुभाकांक्षादिदर्शनातिक्रमरहित इति, तदेवमितो ग्रन्थाह-
‘मद्भावावधिकं प्रतिमेत्यवसीयते, उपासकदशासु पुनरानन्दादीनां प्रतिपाकारिथावकाणां
प्रतिमैकादशस्य प्रतिपरिचर्णिता तत्प्रमाणं च मार्थं वर्षपञ्चकमिति, ततोऽनुमीयते—दर्शनप्रतिप-
तदतिरेकथेह राजामियोगाद्याकारपदवर्जन यथावत्प्रमप्रदर्शनाचारपालनादिभिः सभाच्यते, का-

वौदी य एत्थ पडिमा विसिद्धगुणजीवलोगओ भणिया । ताएरिसगुणजोगा सुहो उ सो खावणत्थत्ति ॥७॥
एवं चयमाईसुवि दट्ठवमिणंति णवरमेत्थ चया । वेप्पंतऽणुब्बया खलु थूलगणवद्दविरयादी ॥८॥

लमानं चास्यामेको मासः, यत एकादिकया एकोत्तरया वृद्ध्या एकादशसु प्रतिमासु यथोक्तं कालमानं भवति । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ अथ दशाश्रुतस्कन्धादिषु प्रतिमाशब्दोऽभिप्राहार्यो व्याख्यातः, इह पुनः कक्षाचक्ष्वाख्यानत्यागेन जरीराथो व्याख्यात इत्याशङ्क्याह—‘वौदी’त्यादि, वोन्दिश्च—तनुः पुनः अत्र प्रकरणे, ग्रन्थान्तरे त्वमिग्रहः प्रतिमा, प्रतिमेशब्देन भणितो-उक्ता, किमर्थमिति चेद् उच्यते-विशिष्टगुणः-संसारामिनिन्दसत्त्वापेक्षया मार्गामिसुखादिः स चासौ जीवलोकश्च-सत्त्वलोकौ विशिष्टगुणजीवलोकस्तस्मात् सकाशात् शुभस्तु-भक्षस्त एव स दर्शनप्रतिपात्रान् इति ख्यापनार्थ-एतत्प्रतिपादनायेति, कृतः पुनः सुशुभ इत्याह—‘तयेदशगुणयोगात्’ तथा वोन्ध्या हेतुभूतया य ईदृशगुणयोगः-प्रागुक्तदर्शनप्रतिमागुणसंबन्धस्तस्मात्, तयेदशगुणयोगादित्येतस्य च संस्कृतस्य स्थाने ‘ताएरिसगुणजोगा’ इति प्राकृतं न विरुद्धं, एवंविधप्रयोगाणामनेकशो दर्शनादिति, इदमुक्तं भवति-आस्तिक्यगुरुदेववैयाघ्रन्यनियमादिभिर्गुणैर्गुणिलोकात् शुभतरः प्रतिमावान्, ते च कायक्रियारूपास्तदभिव्यंग्याश्च वर्तन्ते, ततस्तेषां तदभिव्यक्तेश्च वोन्दिहेतुक्त्वात् वोन्दिवतः प्रतिमावतः प्राधान्यमिति ख्यापनाय वोन्दिः प्रतिमेत्युक्तमिति गाथार्थः ॥७॥ एवं तावदर्शनप्रतिमाशब्दस्याभिधेयमभिधाय शेषप्रतिमासु तदतिदेशं व्रतप्रतिमासु तदतिदेशं व्रतप्रतिमास्वरूपं चाह—‘एव’मित्यादि, एवं-अनेनैव प्रकरणे दर्शनप्रतिमोक्तेन व्रतादिष्वपि-व्रतसामायिकप्रभृतिषु सर्वप्रतिमासु, न केवलं दर्शनप्रतिमायामेव, द्रष्टव्यं-अथसेयं इदं प्रतिमाशब्दस्याभिधेयं, इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । एवमतिदेशद्वारेण सामान्यतो व्रतादिप्रतिपा व्याख्याय विशेषव्याख्यानार्थमाह—

होइ अणाभोगजुओ ण विज्जयवं तु एस धम्मम्मि । अत्थिक्कादिगुणजुतो सुहाणुबंधो णिरत्तिपारो ॥६॥

स्वेन-हेतुवैकल्यात्, किंवदित्याह-सकृत्-सदा विपविकारवत्-कालकूटविकृतिरिव, यत्र यस्य कारणवैकल्यं तत्र तन्नास्ति, यथा देहे विपवैकल्यात् विपविकारो, मिथ्यात्वकर्मोदयरूपकारणवैकल्यं च कुग्रहस्य दर्शनप्रतिमायां अतो नास्त्यसौ । इति गाथार्थः ॥ ५ ॥ अथ दर्शनप्रतिमाप्रतिपन्नः प्राणी किरूपो भवतीत्यत्र जिज्ञासायामाह-‘होई’त्यादि, भाति-जायते अनाभोगयुतो-मनागज्ञानयुक्तः कदाचित् ज्ञानावरणोदयविशेषात् धर्मे इति योगः, न तु-न पुनः विपर्ययवान्-विपरीतबोधयुक्तो भवति, मिथ्यात्वोदयाभावेनातच्चाभिनिवेशरहितत्वात्, तुशब्दो योजित एव, एष दर्शनप्रतिमायुतः प्राणी, केत्याह-धर्मे-श्रुतचारित्रलक्षण, अनेनास्य दोषाभाव उक्तः, अथ गुणसद्भावमाह-आस्तिक्यादिगुणयुतः-आस्तिक्यानुकंपानिवेदसंवेगप्रशमगुणान्वितः, ग्रन्थान्तरे यथाप्राधान्यन्यायमाश्रित्य प्रशमादयोऽभिधीयन्ते, इह त्वास्तिक्यप्रभवत्वात् क्रमेणान्येषामेवगुपन्यासः, आस्तिक्यमेव चोररीकृत्य दशाश्रुतस्कन्धादौ दर्शनप्रतिमोच्यते, तथाहि-“पहमं उपासगपडिमं पडिण्णे समणोवासए सच्चधम्मरुई आविभवई, आहिय-दिट्ठी आहियण्णे” इत्यादि तत्सूत्रं अत आस्तिक्यादिगुणयुत इत्युक्तं, तथा शुभस्य प्रशस्तपरिणामस्य तत्फलस्य वा अनुबन्धः-अविच्छेदः शुभानुबन्धः सोऽस्यास्तीति शुभानुबन्धी, तथा निरतिचारः-शंकाशङ्कादिदर्शनातिक्रमरहित इति, तदेवमितो ग्रन्थादर्शनप्रतिपत्तिमात्रं निरतिचारसम्यक्त्वसद्भावावधिकं प्रतिमैत्यवसीयते, उपासकदशासु पुनरानन्दादीनां प्रतिमाकारिश्रावकाणां पूर्वं प्रतिपन्नदर्शनव्रतानां प्रतिमैकादशकस्य प्रतिपत्तिर्वर्णिता तत्प्रमाणं च सार्धं वर्षपञ्चकमिति, ततोऽनुमीयते-दर्शनप्रतिपत्तिमात्रादतिरिक्तत्वभावा सा, तदतिरेकश्चेह राजाभियोगाद्याकारपट्टवर्जने यथावत्समग्रदर्शनाचारपालनादिभिः संभाव्यते, का-

चौदी य एतथ पडिमा विसिद्धगुणजीवलोगओ भणिया । ताएरिसगुणजोगा सुहो उ सो खावणत्थत्ति ॥७॥
एवं चयमाईसुवि दट्ठच्चसिणंति णवरमेत्थ चया । चेप्पंतऽणुच्चया खल्ल थूलगणणचहविरयादी ॥८॥

लमानं चास्यामेको मासः, यत एकादिकया एकोचरया वृद्ध्या एकादशसु प्रतिमासु यथोक्तं कालमानं भवति । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ अथ दशाथुतस्कन्धादिषु प्रतिमाशब्दोऽभिप्रायार्थो व्याख्यातः, इह पुनः कसाचह्याख्यानत्यागेन शरीरार्थो व्याख्यात इत्याशङ्क्याह—‘चौदी’त्यादि, चोन्दिथ—तनुः पुनः अत्र प्रकरणे, ग्रन्थान्तरे त्वमिग्रहः प्रतिमा, प्रतिमेशब्देन भणितो—उक्तः, किमर्थमिति चेद् उच्यते—विशिष्टगुणः—संसारामिनन्दिमन्चापेक्षया मार्गामिमुखादिः स चासौ जीवलोकश्च—सत्त्वलोको विशिष्टगुणजीवलोकस्तस्मात् सकाशात् शुभस्तु एव स दर्शनप्रतिमागान् इति ख्यापनार्थ—एतत्प्रतिपादनायेति, कृतः पुनः मशुभ इत्याह—‘तयेदृशगुणयोगात्’ तथा चोन्धा हेतुभूतया य ईदृशगुणयोगः—प्रागुक्तदर्शनप्रतिमागुणसंबन्धस्तस्मात्, तयेदृशगुणयोगादित्येतस्य च संस्कृतस्य स्थाने ‘ताएरिसगुणजोगा’ इति प्राकृतं न विरुद्धं, एवंविधप्रयोगाणामनेकज्ञो दर्शनादिति, इदमुक्तं याति—आस्तिस्यगुरुदेववैयावृत्यनियमादिभिर्गुणैर्गुणिलोकात् शुभतरः प्रतिमावान्, ते च कायक्रियारूपास्तदभिव्यंभ्याश्च वर्तन्ते, ततस्तेषां तदभिव्यक्तेश्च चोन्दिहेतुत्वात् चोन्दिगतः प्रतिमागतः प्राधान्यमिति ख्यापनाय चोन्दिः प्रतिमैत्युक्तमिति गाथार्थः ॥७॥ एवं ताएदर्शनप्रतिमाशब्दस्याभिधेयमभिधाय शेषप्रतिमासु तदतिदेशं व्रतप्रतिमास्वरूपं चाह—‘एच’मित्यादि, एवं—अनेनैव प्रकारेण दर्शनप्रतिमोक्तेन तत्रादिष्वपि—व्रतसामायिकप्रभृतिषु सर्वप्रतिमासु, न केवलं दर्शनप्रतिमायामेव, द्रष्टव्यं—अत्रसेयं इदं प्रतिमाशब्दस्याभिधेयं, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । एवमतिदेशद्वारेण सामान्यतो व्रतादिप्रतिपाद्याख्याय विशेषणव्यानार्थमाह—

सम्ममत्तोचरि ते सेसकम्मुणो अवगण पुहुत्तम्मि'। पलियाण होंति णियमा सुहायपरिणामरूवा उ ॥९॥
 बंधादि असक्किरिया संतेसु इमेसु पहवइ ण पायं । अणुं पधम्मसत्तणादिघा उ पहवति विसेसेण ॥१०॥
 सावज्जजोगपरिवज्जणादिरूवं तु होइ विण्णेयं । सामाहयमित्तरियं गिहिणो परमं गुणट्ठाणं ॥११॥

नवर-केवलं अत्र व्रतप्रतिमायां व्रतानि-अभिग्रहाः 'धेपंति'चि गृह्यन्ते-आद्रियन्ते अणुव्रतानि खलु-देशमूलगुणा एव, खलुरव-
 धारणे, किंस्वरूपाणि तानीत्याह-स्थूलरुप्राणवधविरत्यादीनि-असूक्ष्मसत्त्वहिंसाविरमणप्रभृतीनि, आदिशब्दात् स्थूलकमुपावाद-
 विरत्यादिपरिग्रह । इति गाथार्थः ॥८॥ अथ तानि यदा भवन्ति यत्स्वरूपाणि चेत्येतददर्शनार्थमाह-'सम्ममे'त्यादि, सम्यक्त्वो-
 परि-सम्यक्त्वलामकालस्योर्ध्वं ते इति-तान्यणुव्रतानि शेषकर्मणः, सम्यक्त्वलामकाले यत् क्षणितं तदपेक्षया शेषस्यादेशः, न तु
 सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणस्य मोहनीयादिकर्मस्थितिवन्धलक्षणस्य, अपगते-क्षीणे पृथक्त्वे-द्विप्रभृतिरेनवान्ते संख्याविशेषे, केषा-
 मित्याह-पल्यानां-पल्योपमानां भवन्ति-जायन्ते नियमाद्-अवश्यं तथा शुभात्मपरिणामरूपाणि तु-प्रशस्तजीवाध्यवसाय-
 स्वभावानि एव, क्षायोपशमिरूपात् । इति गाथार्थः ॥९॥ तेषां शुभात्मपरिणामस्वरूपत्वादेव यत् स्यात्तदाह-'बंधे'त्यादि, बन्धा-
 दिः-बन्धवधच्छविच्छेदप्रभृतिः असत्क्रिया-अशोभना चेष्टा प्रतिव्रतमतिचारपञ्चरूपा सत्सु-विद्यमानेषु एषु अणुव्रतेषु प्रभवति-
 जायते न च-नैव प्रायो-बाहुल्येन, प्रमादादिना कदाचित्सादपीतिप्रायोग्रहणं, अनुकंपाधर्मश्रवणादिका तु-जीवदयाधर्मशास्त्रा-
 कर्णनमभृतिरूपा पुनः क्रियेति प्रकृतं प्रमत्ति-जायते विशेषेण-सुतरां, दर्शनप्रतिमापेक्षया व्रतमात्रापेक्षया वेति । तदेवं व्रतप्रतिमा
 निरतिचारपञ्चाणुव्रतपालनरूपा उपाशकदशाभिप्रायेण चार्थापचिलभ्येन मासद्वयमानेति, अतोऽन्यत्र व्रतमात्रमेव । इति गाथार्थः

सामाहयंमि उ कए समणो इव सावओ जतो भणितो । बहुसो विहाणमस्स च तम्हा एयं जहुत्तगुणं ॥१२॥
मणदुप्पणिहाणादि ण होंति एयम्मि भावओ संते । सति भावावट्ठियकारिया य सामणणीयंति ॥१३॥

॥ १० ॥ अथ सामायिकप्रतिमां विवक्षुः सामायिकशब्दार्थमाह—‘सावे’त्यादि, सायद्योगपरिजर्जनादिरूपं-सपाण्यापारपरि-
हारनिरययोगासेवास्वभावं तुशब्दः पुनरर्थः भवति-स्यात् विज्ञेयं-अयमेवं सामायिक प्रागुक्तं इत्यरः-स्तोकः कालो यत्रास्ति त-
दित्तरिकं-बृहत्तर्वाद्विप्रमाणं गृहिणः-श्रावकस्य परमं-प्रधानं शेषगुणस्थानापेक्षया गुणस्थानं-देशचारित्रविलेपो गुणाश्रयो वेति गाथार्थः
॥ ११ ॥ परमगुणस्थानत्वमेवास्य समर्थयन्नाह—‘सामे’त्यादि, सामायिके एव-समभावरूपे, न तु व्रतान्तरे तुशब्दोऽयधारणार्थः
कृते-प्रतिपन्नं सति श्रमण इव-साधुतुल्यः सिद्धिसुखपरमसाधनभूतसमभाससाधर्म्यात् यतो-यस्मात्कारणात् भणितः-अभिहितः
तथा बहुशाः-अनेकशः विधानं च-आसेवनं च अस्य सामायिकस्य भणितं निर्युक्तिकृता, तथाहि—“सामाहयंमि उ कए ममणो इव
सावओ इवइ जम्हा । एएण कारणेणं बहुसो सामाहयं कुज्जा ॥ १ ॥” तस्मात्कारणात् एतत्सामायिकं यथोक्तगुणं-प्रागभिहित-
गुणं परमं गुणस्थानमित्यर्थः । इति गाथार्थः ॥ १२ ॥ अत्र सामायिके सति यत्र भवति यच्च भवति तदर्शयन्नाह—‘मणे’त्यादि,
मनोदुष्पणिधानादीनि-मनोदुष्पणिधानचनदुष्पणिधानकायदुष्पणिधानानि प्रथमप्रकरणोक्तरूपाणि न भवन्ति-न जायन्ते एत-
स्मिन् सामायिके भावतो-भावेन, न तु द्रव्यतः, सति-विद्यमाने, तथा स्मृतिभावः-सामायिकं प्रति कृताकृतादिविषयस्मरणसद्भावः
तथाऽनवस्थितकारिता-अवस्थितसामायिककरणनिषेधरूपा, भवतीति प्रकृतं, चशब्दः समुच्चये, कस्मादेवमित्याह-श्रमण्यमीजं-
श्रमणभावहेतुः इतिकृत्वा, यत् श्रमणभावस्य परमसामायिकरूपस्य बीज तत्कथं मनोदुष्पणिधानादियुक्तं भवति ?-कारणानुरूपत्वा-

पोसेह कुसलधम्मे जं ताऽऽहारादिचागणुद्वाणं । इह पोसहोत्ति भण्यति विहिणा जिणभासिणेव ॥१३॥
आहारपोसहो एल्लु सरीरसकारपोसहे चेव । वं भव्वावारेसु य एयगया धम्मबुद्धिन्ति ॥१५॥

अप्पडिडुप्पडिलेहि यसेज्जासंथारयाह वज्जेति । सम्मं च अणणुपालणसाहारादीसु एयम्मि ॥१६॥

त्वात्तार्यस्येति । यद्यप्येषा सामायिकप्रतिभा एतस्य प्रकरणस्य दशाश्रुतस्फुटस्य चाभिप्रायेणानिपतकालमभा तथाऽप्यावश्यक-
चूर्ण्यभिप्रायेणोपास रुदशाभिप्रायेण च प्रतिदिनमुभयसन्ध्यं सामायिककरणतो मासत्रयमानोत्कर्षेण द्रष्टव्या, जघन्यतस्तु
मर्वा अप्येकाहादिमाना इति, एतच्चान्ते वक्ष्यते । इति गाथार्थः ॥ १३ ॥ उक्ता सामायिकप्रतिभा, अधुना पौषधप्रतिमावसरः,
तत्र च पौषधमेव स्वस्वतो दर्शयन्नाह—‘पोसे’त्यादि, पोषयति-पुष्णाति कुशलधर्मन्-शुभसमाचारान् प्राणानिपतविरमणादीन्
यद्-यस्मात् तत्-तस्मात् आहारादित्यागानुष्ठानं-भोजनदेहसन्काराब्रह्मव्यापारपरिहारकरणं इह प्रक्रमे पोषध इत्येवं भण्यते-
अभिधीयते, पोष धत्ते पुष्णाति वा धर्मानिति निरुक्तात्, कथं यदाहारादित्यागानुष्ठानमित्याह-विधिना-विधानेन, न तु यथाक-
थञ्चित्, किंभूतेन ?-विनभापितैव-सर्वज्ञोक्तैर्नैव, न स्वमतिचर्चितेन, विधानं च प्रथमप्रकरण एवोक्तमिति न पुनर्भण्यते ।
इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ अथ पोषधं तत्ततो निरूप्य मेदतस्तन्निरूपयन्नाह—‘आहारे’त्यादि, आहारपोषधः प्रागुक्तस्वरूपः
खलुर्विचालंकारे शरीरसत्कारपोषधः पूर्वोक्तस्वरूप एव चैतदुच्यते समुच्चयार्थः ब्रह्मव्यापारयोश्चेति-एतद्विषयश्च पोषधो भवति,
ब्रह्मचर्यपोषधोऽव्यापारपोषधश्चेत्यर्थः, आहारादिपोषध इति कोऽर्थः ? उच्यते, एतद्वृत्ता-आहारादित्यागसमाश्रिता धर्मवृद्धिः-
धर्मपुष्टिः, पोषं धत्त इति व्युत्पादनात् । इति शब्दो याक्यार्थमभासो । इति गाथार्थः ॥ १५ ॥ इह यद्वर्जयत्यसौ तदाह—‘अप्प-

सम्ममणुब्बयगुणवयसिक्खावयवं धिरो य णाणी य । अट्टमिचउद्दसीतुं पडिमं ठाएगराईयं ॥१७॥
 असिणाणवियडभोई मउलियटो दिवसयंभयारी य । रत्तिं परिमाणकडो पडिमावज्जेसु दिग्घेसु ॥१८॥

डी'त्यादि, 'अप्पडि'चि पदारायवे पदसमुदायोपचारात् अप्पडिलेहियति दृश्यं, नतत्राप्रत्युपेक्षितदुष्टप्रत्युपेक्षितश्रयासंस्तार-
 कादि वर्जयति-परिहरति, तत्राप्रत्युपेक्षितं-अनिरीक्षितं दुष्प्रत्युपेक्षितं-दुर्निरीक्षितं श्रया-श्रयनं तदर्थः संस्तारकः-कंवल्यादि-
 खंडं अथवा श्रया-उत्ततिः सर्वाङ्गीणश्रयनं वा संस्तारकश्च-ततो लघुतरः इति समाहारद्वन्द्वात् श्रयासंस्तारकं, आदिशब्दादप्र-
 माजितदुष्टप्रमाजितश्रयासंस्तारकप्रत्युपेक्षितदुष्प्रत्युपेक्षितोच्चारप्रश्रवणभूमिप्रमाजितदुष्टप्रमाजितोच्चारप्रश्रवणभूमिं चेति, सम्पग-
 यथागमं च अननुपालनं-अनाराधनं भोगनाद्यौत्सुक्यादिभिः आहारादिष्विति-सप्तम्याः पष्ठ्यर्थत्वादाहाराशरीरसत्कारब्रह्मचर्योव्या-
 पारपोषधानां एतस्मिन्निति पोषधे वर्जयतीति प्रकृतमिति । तदेवमियं पोषधप्रतिमा ग्रन्थान्तराभिप्रायेणाष्टम्यादिपर्वसु संपूर्णपो-
 पधानुपालनारूपोत्कर्षतत्त्वार्थासंग्रमाणा भवति । इति गाथार्थः ॥ १६ ॥ अथ प्रतिमाप्रतिमास्वरूपमाह—'सम्ममे'त्यादि,
 सम्पमिति-सम्पत्कृतं अनुव्रतगुणव्रतशिक्षावतपदानि प्रतीतानि यस्य सन्ति स तद्वान्, पूर्वोक्तप्रतिमाचतुष्कयुक्त इत्यर्थः, सोऽपि
 स्थिरः-अविचलसत्तः, इतरो हि तद्विराधको भवति, यतः सा प्रतिमा रात्रौ चतुष्पथादौ च विधीयते, तत्र चोपसर्गाः संभव-
 न्तीति, हानी च-ज्ञाता प्रतिमाकल्पादेः, अज्ञानो हि सर्वत्राप्ययोग्यः, किं पुनरस्यामिति?, चशब्दौ समुच्चयार्थौ, अष्टमीचतु-
 र्दश्योः प्रतीतयोः, उपलक्षणत्वादस्य पोषधदिनमेष्टिति दृश्यं, प्रतिमां कायोत्सर्गं वा इति ठाहनि-अधितिष्ठति करोतीत्यर्थः, किं-
 प्रमाणमित्याह-एका रात्रिः-परिमाणमस्या इत्येकरात्रिकी-सर्वरात्रिकी तां, यस्तस्य प्रतिमाप्रतिमा भवतीति शेषः । इति गाथार्थः

ह्यायइ पडिमाएँ ठिओ तिलोगपुल्ल जिणे जियकसाए । निगदोसपचणीयं अण्णं वा पंच जा मासा ॥१९॥
 पुन्चोदयगुणजुत्तो बिसेसओ बिलियमोहणिज्जो य । वल्लइ अचंभमेगंतओ उ राइपि थिरचित्तो ॥२०॥

॥ १७ ॥ शेषदिनेषु यादृशोऽसौ भवति तदर्शयितुमाह—‘असिणाणे’त्यादि, अस्नानः-अविद्यमानस्नानः विकटे-प्रकटे दिवसे न रात्रावितिपावद् भोक्तुं शीलमस्येति विकटभोजी-चतुर्विधाहाररात्रिभोजनवर्जकः ततः पूर्वपदेन सह कर्मधारयः, तथा मौलिकृतः-अवद्वकलः तथा दिवसे ब्रह्म चरतीत्येवंशीलो दिवसब्रह्मचारी चशब्दः समुचये तथा ‘रत्ति’मिति विभक्तिपरिणामाद्रात्री-रजन्यां परिमाणकृतः-मैथुभासेवनं प्रति कृतयोपिद्धोमपरिमाणः, कदेत्याह-प्रतिमावर्जेषु-अपर्वस्वित्यर्थः दिवसेषु-दिनेषु । उक्त-न्याह्यानसंवादिनी चेयं गथा, यदुत—“असिणाणवियडभोई पमासमोइचि जं भणिय होइ । दिवसउ न रत्ति भुंजे मउलिकडो कळमचिरोधे (नवि वंधे)॥ १ ॥” कळ्हां नारोपतीत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥१८॥ अथ यत् कायोत्सर्गस्थितश्चिन्तयति तदाह—‘झा-यई’त्यादि, ध्यायति-चित्तयति प्रतिमायां-कायोत्सर्गे स्थितः-अवस्थितः त्रिलोकपूज्यान्-युवनवयार्चनीयान् जिनान्-अर्हतः जितकपायान्-निराकृतक्रोधादिभावान् तथा निजदोषप्रत्यनीकं-स्वकीयरगादिदूषणप्रतिषेधं कामनिन्दार्थं अन्यद्-जिनापेक्षयाऽपरं वाशुन्दो विकल्पार्थः, किंयमाणेयं पञ्चमी प्रतिमा स्यादित्याह-पञ्च यावन्मासान्, एपोत्कर्षेण भवति । इति गाथार्थः॥१९॥ उक्ता पञ्चमी, अथ पष्ठीमाह—‘पुन्चोई’त्यादि, पूर्वोदितगुणयुक्तः प्रागुक्ता येऽस्नानविकटभोजनादयः सम्यक्त्वव्रतसामाधिक-पौषप्रतिमाह्या वा गुणास्तैरन्वितः, पूर्वोदितगुणयुक्तत्वं च नास्यामेव, अपितु सर्वासु व्रतादिप्रतिमासु द्रष्टव्यं, दशादिषु तयो-क्तत्वात्, तथा विशेषतो-विशेषेण पञ्चमप्रतिमापेक्षया विजितमोहनीयो-निराकृतकामोदयः, चशब्दः समुचये श्रावक इति गम्यते,

सिंगारकहाविरओहत्थीएँ समं रहम्मि णो ठाह । चयइ य अतिप्पसंगं तहा विहसं च उक्कोसं ॥ २१ ॥

एवं जा छम्मासा एसोऽहिगतो इहरहा दिट्ठं । जावज्जीवंपि इमं वज्झइ एयम्मि लोगम्मि ॥ २२ ॥

सचित्तं आहारं वज्झइ असणादियं गिरवसेसं । असणे चाउलटं विगचणगादी सन्वहा सम्मं ॥ २३ ॥

किमित्याह-वर्जयति-परिहरति अन्न-मैथुनं एकान्तवस्तु-सर्वथैव, 'राक्षसि' चि सर्वैरजनीमपि, आस्तां सर्वेदिनं, पटुप्रतिभास्थित इति शेषः, अयमेव च पञ्चम्याः पटुयाश्च प्रतिमाया विशेष इति, स्थिरचित्तः-अप्रकंपमानमः सन्निति गार्थार्थः ॥ २० ॥ अथ स्थिरचित्तोपायानाह- 'सिंगारे' त्यादि, शृङ्गारकथाविरतः-कामकथानिवृत्तः तथा स्त्रिया-योपिता समं-सह रहसि-एकान्ते न तिष्ठति-नास्ते, रहःस्थानस्य चिचविदुतिनिमित्तत्वात्, यतो लौकिका अप्याहुः- "मात्रा सस्मा दुहित्रा या, नो विविक्तासनो भवेत् । वलवानिन्द्रियग्रामः, पण्डितोऽप्यत्र मुच्यति ॥ ११ ॥" तथा त्यजति च अतिप्रसंगं-अतिपरिचयं, स्त्रिया सममिति वर्तते, यतः- "वशीकुर्वन्ति ये लोकमृगान् दर्शनवन्तुना । संमर्गगणुयामिस्ते, स्त्रीव्याथाः किं न कुर्वन्ते ? ॥ ११ ॥" तथेति वाक्यान्तरोपदेशार्थः विभूषां-स्वशरीररत्नारमलङ्काराङ्गरागादिभिः चः सपुत्रये उत्कर्षो-उत्कृष्टं त्यजतीति वर्तते, उत्कर्षग्रहणाच्छरीरस्थितिमात्रानुगां करोत्यपि । इति गार्थार्थः ॥ २१ ॥ इहैव कालमानमाह- "एवमित्यादि, एवं-उक्तनीत्या शृङ्गारकथाविरमणादिकृच्छणया 'जा' इति यावत् पणमासान् कालपरिमाणविशेषान् उत्कर्षतो वर्जयति, अन्नक्षेति वर्तते, एष श्रावकः अपि कृतवस्तु-पटुप्रतिभाप्रतिपन्न एव, अश्वारणकलमाह- इतरथा-अन्यथा पटुप्रतिभाप्रतिपन्न सादन्यत्रेत्यर्थः दृष्टं-अप्रलोकिनं, किं नदित्याह-यावज्जीवमपि-आज्जनमापि, आस्तां पणमामान् यावत्, इदमन्नं वर्जयति-परिहरति इति, एतत् का दृष्टमित्याह-एतस्मिन् प्रत्यक्षे लोके-प्रारुक्षते । इति गार्थार्थः ॥ २२ ॥

पाणे आउक्कायं सचित्तरससंजुअं तहऽणंपि । पंचुवरिककडिगाहयं च तह खाहमे सव्वं ॥२४॥

दंतचणं तंयोलं हरेडगादी य साहमे सेसं । सेसपयसमाउत्तो जा मासा सत्त विहिपुव्वं ॥२५॥

वज्जइ सयमारंभं सावज्जं कारवेइ पेसेहिं । पुव्ववप्पओगओ चिय वित्तिणिमिचं सिट्ठिलभावो ॥२६॥

यत्त कुर्वाणस्य पणो भवति तदुक्तं, अथ यत् कुर्वतः सप्तमी भवति तद्दर्शयन्नाह—‘सच्चित्त’मित्यादि, सच्चित्तं-विद्यमानचैतन्यं आहारं-भोजनं वर्जयति-परिहरते अशनादिकं-अशनप्रभृतिकं चतुर्भेदं निस्वशेषं-सर्वं, सप्तमप्रतिमास्थित इति शेषः, तत्राशने-आहारविशेषे विषयभूते तंदुर्लोविकाचणकादि प्रतीतं, आदिशब्दाचिलादिपरिश्रहः, कथं वर्जयतीत्याह-सर्वथा-अपक्वदुग्धकृतुच्छोपध्यादिवर्जनत इत्यर्थः, सम्यग्-भावशुद्ध्या । इति माथार्थः ॥२३॥ ‘पाणे’इत्यादि, पाने-पानकाहारे अप्कायं-अप्राप्तुकोदकं सच्चित्तरससंयुक्तं-तत्कालपतितत्वेन सचेतनलवणादिरसोन्मिश्रं तथेति समुच्चये अन्यदपि--अप्कायादपरमपि कान्तिकादिपानकाहारं वर्जयति, न केवलमप्कायमेवेति, तथा पञ्चानामुदुंबराणां उदुम्बरसमानधर्माणां समाहारः पंचोदुंबरी, सा च स्वरूपेण त्रसकायिकैश्च सचेतना भवतीति, पंचोदुम्बरी च कर्कटिकाश्च-चिर्भटिका आदिर्यस्य स्वादिमस्य तत्तथा, चः समुच्चये, तथेति चाक्यान्तरोपक्षेपार्थः, स च माथोत्तरार्धस्यादौ दृश्यः, स्वादिमे-आहारविशेषे विषयभूते सर्व-समस्तं, सच्चित्तं वर्जयतीति प्रकृतं । इति माथार्थः ॥२४॥ ‘दंते’त्यादि, दन्तपचनं-दशनकाण्डं ताम्बूलं प्रतीतं हस्तिवयादि च-पञ्च्याप्रभृति च स्वादिमे-स्वादिमाहारविषये, अशेषं-सर्वं सच्चित्तं वर्जयतीति प्रकृतं, किंभूतः सन्नित्याह-शेषपदसमायुक्तो-दर्शनादिगुणयुक्तः, कियन्तं कालं वर्जयतीत्याह-यावन्मासान्-कालविशेषान् सप्त उत्कृष्टतः विधिपूर्वकं-न्यायपुरस्सरं, न तु यहच्छेयेति माथार्थः ॥२५॥ उक्ता सप्तमी प्रतिमा, अथ यथा वर्तमानस्या-

निर्गघणतेगतेणं एवंविं हुं होइ चैव परिचत्ता । पृष्ठहमेत्तोऽवि इमो वज्जिज्जंतो हिगकरो उ ॥२७॥
 भन्वस्साणावीरियसंफासणभावतो णिओगेणं । पुब्बोइयगुणजुत्तो ता वज्जति अट्ठ जा मासा ॥२८॥

एमी भवति तथा दर्शयन्नाह—‘वज्ज’इत्यादि, वर्जयति-परिहरति स्वयं-आत्मना स्वयंकरणत इत्यर्थः आरंभे-व्यापारं सावद्यं-
 सपापं कृष्यादिकमित्यर्थः, स्रयमिति वचनाद्यदापन्नं तदाह-कारयति-विधापयति प्रेष्यः-आदेशकारिभिः, कथमित्याह-पूर्वप्रयोगत
 एव-प्रवृत्तव्यापारत एव, नापूर्वव्यापारनियोजनत इत्यर्थः, किमित्याह-वृत्तिनिमित्तं-जीवितार्थं, किंभूतः सन्नित्याह-शिक्षित-
 भावः-प्रेष्यप्रयोगतोऽप्यारंभेऽप्यतीव्रपरिणामः । इति गाथार्थः ॥२६॥ नन्वारंभेषु प्रेष्यप्रयोजने सति स्वयमप्रवर्तमानस्य को गुणः ?
 जीवघातस्य तदवस्थत्वात् इत्याशङ्कयाह-‘निग्घी’त्यादि, निर्घृणता-निर्दयता एकान्तेन-सर्वथैव स्वयमारंभणां करणतः परैश्च का-
 रणतो या स्यात् सा एवमपि-उक्तनीत्याऽपि स्वयं वर्जनमात्रलक्षणया, आस्तामुभयवर्जनतः दुश्शब्दोऽलङ्कारे, भवति चैव-स्यादेव
 परित्यक्ता-परिहृता, नन्वात्मारंभोऽल्प एकत्वादात्मनः, परतस्तु बहुतमः परेषां बहुत्वात्, ततश्च बहुतमारंभाश्रयणेनाल्पतरा-
 रंभवर्जनं कं गुणं पुष्पातीत्याशङ्कयाह-‘पृष्ठहमेत्तोऽवि’त्ति इयन्मात्रोऽपि-स्वयंकरणमात्रत्वेनाल्पोऽपि, आस्तां बहुतमः, ‘इमो’त्ति
 अयमारंभः वर्ज्यमानः-त्युच्यमानः हितकरस्तु-कल्याणकरण एव, महाव्याधेः स्तोकक्षयवत् । इति गाथार्थः ॥२७॥ कस्य कथ-
 मयं भवतीत्याह—‘भन्वे’त्यादि, भव्यस्य-योग्यस्य सत्त्वविशेष्य आज्ञा च-आप्तवचनं अष्टमप्रतिमायां स्वयमारंभो वर्जनीय इत्ये-
 वंरूपं च वीर्यं च-जीवसाधर्म्यं स्वयमारंभपरित्यागविषयं तयोः संस्पर्शनं-आराधनं तद्रूपो यो भावः-अध्यवसायस्तस्य वा यो
 भावः-सत्ता स तथा तस्मादाज्ञावीर्यसंस्पर्शनभावात्-नियोगेन-नियमेन, दिवकरो भवतीति पूर्वेण योगः ! अथ किंविधः सन्

पेसेहि वि आरंभं सावज्जं कारवेह णो गुरुयं । अत्थी संतुडो वा एसो पुण होति विण्णेओ ॥२९॥
 निक्खित्तभरा पायं पुत्तादिस्तु अहव सेसपरिवारे । थेवममत्तो य तथा सव्वत्थवि परिणओ नवरं ॥३०॥
 लोगव्ववहारविरओ बहुसो संवेगभाविमई य । पुब्बोदियगुणजुत्तो णव मासा जाव विहिणा उ ॥३१॥
 उद्धिक्कडं भत्तं पि वज्जती किमुय सेसमारंभं ? । सो होइ उ खुरमुंडो सिहल्लिं वा धारती कोई ॥३२॥

उद्धिक्कडं भत्तं पि वज्जती किमुय सेसमारंभं ? । सो होइ उ खुरमुंडो सिहल्लिं वा धारती कोई ॥३२॥
 कियन्तं वा कालमष्टम्यां स्वयमारंभं वर्जयतीत्याह-पूर्वोदितगुणयुक्तः-प्रागुक्तदर्शननादिगुणान्वितः तावद्वर्जयति-परिहरति अष्टौ
 यावन्मासानुत्कृष्टतः । इति गाथार्थः ॥ २८ ॥ उक्ताऽष्टमी, अथ नवमीमाह-‘पेसे’त्यादि, प्रेथैरपि-कर्मकरैरपि, आस्तां स्वयं,
 आरंभं-व्यापारं सावद्यं-सपापं कारयति-विघापयति नो-नैव गुरुकं-महान्तं कृष्यादिकमित्यर्थः, अनेनासनदापनादिव्यापारणा-
 मतिलघूनामनिषेधमाह, इह च नवममतिमायामित्येव शेषो दृश्यः, एतद्वर्जने च कीदृशः समर्थो भवतीत्याह-अर्थो-अर्थवान्,
 ईश्वर इत्यर्थः, संतुष्टो वा-अनीश्वरोऽप्यतिसंतोषवान् वाशब्दो विकल्पार्थः एष प्रेथारंभवर्जकः पुनःशब्दो विशेषणार्थः तेन यः
 कश्चिदपि भवति-स्यात् विज्ञेयो-ज्ञातव्यः । इति गाथार्थः ॥२९॥ ‘निक्खित्तचे’त्यादि, निश्चितप्ररो-न्यस्तकुट्टुम्वादिकार्यभारः प्रापो-
 वाहुल्येन पुत्रादिषु-योग्यसुतप्राप्तप्रभृतिषु अथवेति विकल्पार्थः शेषपरिवारे-पुत्रादिव्यतिरिक्तपरिजने कर्मकरादौ तथेति वाक्या-
 न्तरत्वद्योतकोऽत्र द्रष्टव्यः स्लोकममन्तव्यः-अल्पामिष्वङ्गः चशब्दः समुच्चये तथेति योजितमेव सर्वत्रापि-सर्वस्मिन्नपि धनधान्या-
 दिपरिग्रहे, न तु कचिदेव, अयं चैवंभूत उत्तानबुद्धिरपि स्यादत आह-परिणतः-परिणतबुद्धिः नवरं-केवलम् । इति गाथार्थः ॥३०॥
 ‘लोणे’त्यादि, लोकव्यवहारविरतो-लोकयात्रानिवृत्तः तथा बहुशः-अनेकशः संवेगभावितमतिशय-मोक्षामिलापवासितबुद्धिः तथा

जं निहियमत्थजायं पुट्टो णियएहि णवर सो तत्थ । जइ जाणइ तो साहे अह णवि तो वेइ णवि जाणे ॥३३॥
जतिपज्जुवासणपरो सुहुमपयत्थेसु णिच्चतल्लिच्छो । पुब्बोदिपगुणजुत्तो दस मासा कालमासे (णे) णं ॥३४॥

पूर्वोदितगुणयुक्तो दर्शनादिगुणान्वितः नव मासान् यावदुत्कर्षतः विधिना तु-आगमविधानेनैव इति गार्थः ॥३१॥ अथ दश-
मी प्रतिमामाह—‘उद्धिद्वे’त्यादि, उद्धिद्वेमुद्देशस्तेन कृतं-विहितमुद्धिद्वकृतं-तदर्थं संस्कृतमित्यर्थः तद्वक्तृमपि-भोजनमपि वर्जयति-
परिहरति, किमुत ?-किं पुनः सुतरामित्यर्थः शेषं-दुष्परिहार्यभक्तारंभव्यतिरिक्तमारंभं-सायद्योगं, दशमप्रतिमायां वर्तमानः
श्रावक इति शेषः ‘सो होइ उ’ चि स पुनर्दशमप्रतिमावर्तो भवति-स्यात् धुरमुंडः-धुरमुंडितशिराः‘सिंहलि’चि शिखा तां वाशब्दो
विकल्पार्थः धारयति-बिभर्ति कश्चित्-कोऽपि । इति गार्थः ॥ ३२ ॥ ‘ज’मित्यादि, यन्निहितं-यन्निक्षिप्तं भूम्यादौ अर्थ-
जातं-द्रव्यप्रकारः तदिति शेषः पृष्टः-प्रश्नितः निजकैः-स्वकैः पुत्रादिभिः नवरं-केवलं स श्रावक इति शेषः तत्र दशमप्रतिमायां
प्रश्ने वा यदि जानाति-स्मरति‘तो’ चि तदा साधयति-कथयति, अकथने दृष्टिच्छेदप्राप्तेः, अथ-यदि ‘नवि’चि नैव जानातीति
वर्तते‘तो’चि तदा द्यूते-वक्ति, किं तदित्याह-नवि-नैव जाने-स्मरामीति, नान्यत् किमपि तस्य गृहकृत्यं कर्तुं कल्पत इति भावः । इति
गार्थार्थः ॥३३॥ ‘जती’त्यादि, यतिपुण्यासनापरः-साधुसेवापरायणः-साधुसेवापरायणः मूर्ध्मपदार्थेषु-निपुणमतिसमधिगम्यभावेषु जीवादिषु तेवैव
ल्लिप्सा-लब्धुमिच्छा यस्य स तल्लिप्सः-तल्लालसो निरयं-नितान्तं तल्लिप्सो नित्यतल्लिप्सः, तथा पूर्वोदितगुणयुक्तो-दर्शना-
दिप्रतिमानवकान्वितः, कियन्तं कालं यावदित्याह दश मासान् यावत् कालमानेन-कालप्रमाणापेक्षेत्यर्थः, कालमा-
सेनेति कश्चित् दृश्यते, तत्र प्राकृतभाषापेक्षया मासशब्दस्य कालधान्यसुवर्णादिषु दृष्टिदर्शनाच्छेषव्यवच्छेदार्थमुच्यते कालमासेन ।

दुरमुंडो लोण व रयहरणं उगगहं व चेनूण । समणभूओ विहरइ धम्मं काएण फासंतो ॥३५॥
 ममकारेऽबोच्छिणे वचति सणायपहि दइहुं जे । तत्थवि जहेव साहू जेणहति फासुं तु आहारं ॥३६॥
 पुन्वाउत्तं कप्पति पच्छाउत्तं तु ण खलु एयस्स । ओदणभिलिगसूवादि सन्वमाहारजागं तु ॥३७॥

इति गार्थः ॥३४॥ उक्ता दशमी, अथैकादशीमाह—‘खुरे’त्यादि, खुरेण-च्छुरेण मुंडो-मुंडितः खुरगुंडः लोचनवा-हस्तलुब्ध-
 नेन वा मुंडः सन् रजोहरणं-पादोच्छेदनं अवग्रहणं च पतद्ग्रहं च, उपलक्षणं चैतत्साधूपकरणस्य सर्वस्य, गृहीत्वा-आदाय श्रपण-
 भूतः-तापुकल्पः सकलसाधुसमाचारासेवनात् विहरति-गृहानिर्गत्य ग्रामादिषु विचरति साधुवत् धर्म-चारित्र्यं समितिगुण्या-
 दिरुं कायेन-देहेन, न मनोमानेन, स्पृशन्-पालयन् एकादश्यां प्रतिमायामिति शेषः । इति गार्थः ॥ ३५ ॥ ‘ममे’त्यादि,
 ममेत्यस्य करणं ममकारस्तत्र अव्यवच्छिन्ने-अनपगतो सति व्रजति-गच्छति, अनेन स्वजनदर्शनाशित्वं कारणमुक्तं, संज्ञाता-ज्ञात-
 यस्तेषां पृष्टी-संनिवेशस्तां संज्ञातपहि द्रष्टुं-दर्शनाय, संज्ञातानिति गम्यते, ‘जे’ इतिपादपूर्णे निपातः, तत्रापि-संज्ञातपृष्टीव्रजने-
 ऽपि, आस्तामन्यन, यथैव-यद्देव साधुः-संयतः तथैवेति शेषः गृह्णाति-आदत्ते प्राप्तुकं तु प्रगतामुकमेवाचेतनमेव उपलक्षण-
 त्वात्तत्त्वैपणीयं चाहारं अशनादिरुगिति, संज्ञातपहिग्रहणेन चेदं दर्शयति-भेमाव्यवच्छेदात्तत्र गमनेऽपि तस्य न दोषः, तथा ज्ञा-
 तयः स्नेहादनेपणीयं भक्तादि कृषन्ति आग्रहकरणेन च तद्ग्राहयितुमिच्छन्ति अनुधर्तनीयाथ ते प्रायो भवन्तीति तद्ग्रहणं संभा-
 व्यते तथापि तदसौ न गृह्णाति । इति गार्थः ॥ ३६ ॥ संज्ञातपृष्टीगमन एव तस्य कल्प्याकल्प्यविधिमाह—‘पुन्वे’-
 त्यादि, पूर्वं तदागमनकालात् प्रागायुक्तं-रन्धनस्यात्यादौ प्राशिसं पूर्वायुक्तं स्वार्थमेव रावुपुमारन्धमित्यर्थः कल्पते-ग्रहणयोग्यं

एवं उक्तोत्प्रेणं एकारस मास जाव विहरेह । एगाहादियरेणं एगं सन्वत्थ पाणं ॥ ३८ ॥

भावेऊणऽत्ताणं उवेह पन्वजमेव सो पच्छा । अहया गिहत्थभावं उचियत्तं अप्पणो णाउं ॥ ३९ ॥

भवति, पञ्चादायुक्तं तु-तदागमनकालादनन्तरमायुक्तं पुनः न खलु-नैव एतथैकादशप्रतिमासश्रावकस्य, कलरात इति वर्तते, गृह-
स्थानामधिकृतश्रावकार्थमधिकतरोदनादिकरणसंकल्पसंभवात्, किं तदित्याह-ओदनम-कूरं मिलिङ्गमुपथ-मयसख्पद्धिदलधान्यपा-
कविशेष आदिर्यस्य तत्तथा तत्सर्वमपि-निरवशेषमपि आहारजातं-अभ्यवहार्यसामान्यं, तुशब्दोऽपिशब्दार्थस्तस्य च प्रयोगो दर्शित
एव । इति गार्थार्थः ॥ ३७ ॥ अथैतस्याः काञ्चमानमाह-‘एव’मित्यादि, एवं-उक्तेन प्रकारेण धुगुंहादिना उत्कृष्टेन एकादश मासान्
याचत् विहरति-मासकल्पादिना विहारेण, एकाहादि-एकाहोरात्रप्रमृति, आदिशब्दात् द्व्यहद्वयहादि यावद्विहरतीति प्रकृतं, इतरेण-
जघन्येनेत्यर्थः । इह च पूर्वं प्रतिमासु जघन्यं कालमानं नोक्तमतस्तदतिदेशत आह-एवं अनेनैव प्रकारेण जघन्यमानमेकाहादी-
त्यर्थः, एतच्च मरणे वा प्रव्रजितत्वे वा सति संभवति, नान्यथा, सर्वत्र-सर्वप्रतिमासु प्रायेण-चाहुल्येन, प्रायोग्रहणादन्तर्गृहतादि-
सद्भावो दर्शितः । इति गार्थार्थः ॥ ३८ ॥ इह चोत्तरासु सप्तस्वाचदयकचूण्यीं प्रकरान्तरमपि दृश्यते, तथाहि-“राहमत्तपरिणाएत्ति
पञ्चमी, सच्चिदाहारपरिणाइत्ति पष्ठी, दिया वंभचारी राज परिमाणकडेत्ति सप्तमी, दियावि राओवि वंभचारी असिणाए वोस-
ट्ठकमंगुरोमनहेत्ति अष्टमी, सारंभपरिणाएत्ति नवमी, पेंसारंभपरिणाएत्ति दशमी, उद्विहमत्तवज्जए समणभूएत्ति एकाद-
शीति । तदेवं प्रतिमानुष्ठानप्रपातकस्योक्तं, अथ तदनन्तरं यत्तस्य विधेयं स्वात्तदभिचित्तुराह-“भावे’इत्यादि, भावयित्वा-वास-
यित्वा प्रतिमानुष्ठानेन आत्मानं-स्वं उपैति-उपगच्छति प्रत्ययमेव-अनगारत्वमेव तदुचितमात्मानं ज्ञात्वेत्युत्तरमर्थः स इति श्रावकः

गह्वरं पञ्चज्याए जओ अजोगाण णियमतोऽणत्थो । तो तुलिऊणऽणत्थो घीरा एयं पचज्जंति ॥ ४० ॥

तुलणा इमेण विहिणा एतीए हंवि नियमतो जेया । णो देसखिरहंकडयपत्तीए विणा जमेसत्ति ॥ ४१ ॥

तीए य अविगलाए चज्झा चेद्वा जहोदिया पायं । होति णवरं विसेसा कत्थति लक्खिज्जए ण तहा ॥ ४२ ॥

पथात्-प्रतिमानुष्ठानानन्तरं, अथवेति प्रकारान्तरद्योतनार्थः गृहस्थगान्-गृहित्वमेव, उपैतीति वर्तते, किं कृत्वेत्याह-उचितत्वं-योग्यतां गृहिभावस्यैव आत्मनः-स्वस्य ज्ञात्वा-अवगम्य । इति गार्थार्थः ॥ ३९ ॥ अथ कस्मात्प्रतिमाभिर्भावयित्वैवात्मानमुपैति प्रव्रज्यामि-त्याशङ्क्याह—‘गह्वरं’मित्यादि, ग्रहणं-स्वीकरणं प्रव्रज्यायाः-श्रामण्यस्य यस्मादयोग्यानां-अनुचितानां नियमतः-अवश्यमेव अनर्थः-अपायः तस्मात्तुलयित्वा-भावनया परीक्ष्य, योग्यतां निश्चित्येत्यर्थः, आत्मानं-स्वं घीरा-योग्यमन्तः एतां प्रतिपद्यन्ते-अङ्गी-कुर्वन्ति । इति गार्थार्थः ॥ ४० ॥ ‘तुलयित्वाऽऽत्मानं’मित्युक्तं, अथ तुलनैव कथमित्यत आह—‘तुले’त्यादि, तुलना-आत्म-नो योग्यतापरीक्षा अनेन-अनन्तरोक्तेन विधिना-विधानेन प्रतिमानुष्ठानलक्षणेन एतस्याः प्रव्रज्यायाः हंदीत्युपप्रदर्शने नियमतो-नियोगेन ज्ञेया-अवसेया, अथ कस्मादेवमित्याह-नो-नैव देशविरतिः-अणुव्रतादिप्रतिपत्तिपरिणामस्तस्य कंडकानि-अव्य-वसायस्थानानि तेषां या प्राप्तिः-लाभः सा तथा तथा देशविरतिकंडकप्राप्त्या चिता-तदभावे यद्-यस्मात्कारणात् एषा प्रव्रज्या भवति । इतिशब्दो वाक्यार्थमप्राप्तौ । प्रायिकं चेतत्, यतोऽसंख्ययाततमो भागः सिद्धानामप्राप्तदेशविरतिकोऽपि सिद्धत्वमुपग-तोऽभिधीयते, यदाह—‘भागेहि असंख्येज्जेहिं फासिया देसविरई उ’ चि । तथा ‘तुलनाऽनेन विधिने’त्यपि प्रायिकं, एतच्च स्वयमेवाग्रे दर्शयिष्यति । इति गार्थार्थः ॥ ४१ ॥ एयं तुलनापूर्वकं प्रव्रज्यायां सत्यां यद्भवति तदर्थेयितुमाह—‘तीए’

भवणिञ्चेयाउ जतो मोक्खे र. । सुद्धासयस्स एसा ओहेणवि वणिगया समए ॥४३॥
तो समणो जह सुमणो भावेण य जइ ण होइ पावमणो । सयणे य जणे य समो समो य माणावमाणेसु ॥४४॥

इत्यादि, तस्यां-उक्ततुलनापुरस्सरप्रव्रज्यायां चशब्दः पुनरर्थः अवरुलायां-परिपूर्णायां तद्योग्यतानिश्चयपूर्वकत्वेन प्रतिप
न्नत्वात् बाह्या-वह्निर्निर्वनी चेष्टा-प्रत्युपेक्षणादिमामाचार्यनुपालनारूपा यथोदिता-आगमोक्ता प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोप्रदणं
चोक्तविपरीतकारिभिर्गुरुकर्मप्राणिभिर्व्यभिचारोऽभिहितार्थस्य मा भूदिति कृतमिति, भवति-स्यात्, ननु कदाचिद् ग्लान-
त्यादौ तथा प्रज्जयायामप्यसौ न दृश्यते इत्याशङ्कयाह-नवरं-कैरलं भवत्यपि सामान्येन सा विशेषतो-विशेषेण क्वचिदेशे
काले पुरुषे वा पुष्टालं वनादाश्रितापचादे लक्ष्यते-निश्चीयते स्पृलदृष्टिभिः न-नैर तथा-नदृद् यया स्वव्यावस्यायां बाह्यचेष्टेति
प्रकृतमिति, गर्दभिष्टुराजगृहीतमा-वीविमोचनार्थमुज्जयिन्यामानीतपण्णगतिमामन्त कटक कालिकार्थे होदाहरणमिति गायार्थः
॥४२॥ अथ कसादिह योक्तैत्र चेष्टा स्यादित्याह-‘भवे’त्यादि, भवनिर्देदात्-संभारविपागात् यतो-यस्मात्कारणात् तथा मोक्षे-
निर्माणे रागादु-अभिलाषात्, किंभूतात्?-ज्ञानपूर्वात्-सम्यग्ज्ञानपु-स्मरात्, न तु मिथ्याज्ञानपूर्वकात्, शुद्धाश्रयस्य-निर्मलाश्रय-
वसायस्य जीमस एषा प्रज्जया ओघेनापि-सामान्यतोऽपि सामायिकमानप्रतिपत्त्यपेक्षयाऽपि, आस्तां विशेषतोऽप्रमत्तादिसामायिकप्र-
तिपत्तिः, वर्णिता-भणिता समये-सिद्धान्ते, अतः कथमस्यामयथोक्तार्थो चेष्टा? । इति गायार्थः ॥४३॥ येन वचनेन समये सा
तथा वर्णिता नदर्शयन्नाह-‘तो’इत्यादि, इह प्राकृतशैल्यपेक्षया श्रमणशब्द व्युत्पादयति-‘तो’ इति ततः-तस्माद्धेतोः सह मणेग-
निर्चयेण यद्वदृचि समणो, न चेह मनोमात्रास्तितं, विगक्षितशब्दस्य सामायिकविशेषप्रतिपादनार्थस्य व्युत्पत्तिनिमित्ततया विगक्षितं

ता कम्मखओचसमा जो एयपगारमंतरेणावि । जायति जहोइयगुणो तस्सवि एसा तहा जेया ॥४२॥
 एत्तो विय पुच्छादिसु हंदि विसुद्धस्स सति पयत्तेणं । दायब्बा गीतेणं भणियमिणं सव्वदंसीहिं ॥४६॥

सकलसंक्षिमाधारणत्वाच्चस्येत्यतस्तद्विशेषणार्थमाह-यदीत्यभ्युपगमे शोभनं-धर्मध्यानदिप्रवृत्तया मनः-चित्तं यस्य स सुमनाः, अनेन सद्गुणान्वितमनस्सत्त्वं विवक्षितशब्दव्युत्पत्तिनिमित्तत्वेनोक्तं, अथ दोषरहितमनस्सुखमाह-भावेन-आत्मपरिणामेन तत्ततो वा-निरुपचरितत्वेन चशब्दः समुच्चये यदीत्यभ्युपगमे न भवति-नैव स्यात् पापं-प्राणातिपातादिमत् सनिदानं वा मनो यस्य स पापमनाः, तथा स्वजने च-पुत्रादिके जने च-अन्यस्मिन् समः-तुल्यः प्रेमाप्रेमवर्जनेन, तथा समश्च-तुल्य एव मानापमानयोः-पूजेतरयोरिति, उत्तरार्धापेक्षया त्वेवं व्युत्पत्तिः-समः सन् सम्यग् वाऽणत्ति-वर्तते योऽसौ निरुक्तविधिना समण इति स्याद् इत्येवं शुद्धाशयस्यैषा वर्णिता । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ अथ कस्यापि प्रतिमानुष्ठानं विनाऽपि प्रव्रज्या यथोदितैव स्यादिति दर्शयन्नाह-‘ता कम्मे’त्यादि, ‘ता’ इति यस्माद्भवनिर्वेदादेः सकाशाद्विशुद्धाशयस्यैषा वर्णिता तस्मात्कारणात् क्षयोपशमात्-ज्ञानावरणादिकर्मविगमविशेषात् कारणात् यः प्राणी एतत्प्रकारमन्तरेणापि-बालत्वादिकारणात् प्रतिमानुष्ठानव्यतिरेकेणापि, एतत्प्रकारेण तत्र जायत एवेत्यपिशब्दार्थः, जायते-संपद्यते यथोदितगुणः प्रव्रज्योचितगुणः तस्यापि प्राणिनः, न केवलं प्रतिमाकारिण एव, एषा प्रव्रज्या तथा-तद्वत् प्रतिमाकारिण इव ज्ञेया-अवसेया कर्मक्षयोपशमादेव । इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ प्रतिमाप्रतिपत्तिव्यतिरेकेणापि प्रव्रज्या जायत इत्येतस्यैव समर्थनार्थमाह-‘एत्तो विय’ इत्यादि, ‘एत्तो विय’ इति यत एतत्प्रकारमन्तरेणापि उचितगुणस्य प्रव्रज्या प्रतिमाकर्तुरिव यथोक्ता भवति अत एव कारणात् पृच्छादिषु-पृच्छाकथनापरीक्षासु, तत्र पृच्छा-‘को सितुमं? कचो वा? पव्व

तद् तस्मिन् तस्मिन् लोके सुखदुःखयोगपरिसुद्धभावेण । यददिष्णापयि जओ पडिसेहो चण्णिओ एत्थ ॥४७॥
पन्नागिओ सिगसि ग गुंगुत्तेउमिनाइ जं भणिनं । मलयं च इमं समं तप्परिणामे हवति पायं ॥४८॥

[illegible]

जुत्तो पुण एस कमो ओहेणं संपयं विसेसेणं । जम्हा असुहो कालो दुरणुचरो संजमो एत्थ ॥४९॥

अणायरणजोगो । ते चिय सिक्खावेत्ते पुरिमयऽनिवारिया दोसा ॥ १ ॥ एवं उट्ठावेत्तुं, एवं भुंजावेत्तुं, एवं संवासेत्तुं”, अयमर्थः—प्र-
व्रजितः—प्रव्रजयिष्यामस्त्वामित्येवमभ्युपगतो, रजोहरणादि साधुवेषदानत इत्यन्ये, ततश्च प्रव्रजित इति च, एतदप्ययोग्यप्रव्रज-
नलक्षणमसंभाव्यं वस्तु स्याद्—भवेत् छद्मस्यतयाऽनाभोगवशात्—ततः किमुचितमित्याह—भुंजापयितुं—अप्राग्रहणतो लुब्धयितुं अना-
चरणयोग्यः—अनासेवनार्हः, तथापि भुंजापयत्याचार्ये त एवाज्ञाभंगादयः पूर्वपदस्य प्रव्रजजनस्य संवन्धिनो दोषा अनिवारिता भव-
न्तीति, एवमन्यथा अपि बोद्धव्या इति । अथ प्रस्तुतार्थं निगमयति—सर्वं च—समस्तं पुनः इदं पृच्छादिविशुद्धस्य प्रव्रज्यादानानादिक-
मागमिकं वस्तु सम्यक्—समीचीनं भवति, अथवा सम्यक्त्वपरिणामो यथावत्प्रव्रज्यापरिणतो सत्यां भवति—स्यात् प्रायो—बाहुल्येन,
प्रायोग्रहणं चाङ्गारमर्दकादिव्यभिचारपरिहारार्थमिति, ततः प्रतिमाकरणमन्तरेणापि प्रतिमाकर्तुंरिव प्रव्रज्या स्यादिति हृदयमिति
गाथार्थः ॥ ४८ ॥ ननु यदि प्रतिमाकरणमन्तरेणापि प्रव्रज्या सम्यग् भवति तदा किं तेनेत्यत आह—‘जुत्तो’ इत्यादि, यद्यपि
प्रक्रमान्तरेणापि प्रव्रज्या स्यात्तथापि युक्तः—सङ्गतः पुनरिति विशेषणार्थः एषोऽनन्तरोक्तः प्रतिमानुष्ठानादिः क्रमः—प्रव्रज्याप्रति-
पत्तौ परिपाटिः, कथमित्याह—ओधेन—सामान्येन, न तु सर्वथैव, तं विनापि बहूनां प्रव्रज्याश्रवणात्, कालापेक्षया विशेषमाह—सां-
प्रतं—वर्तमानकाले विशेषेण—विशेषतो, युक्त एष क्रमः, कुत एतदेवमित्याह—यस्मात्कारणात् अत्र अशुमानुभावः कालो—दुष्पमालक्षणो
वर्तते, ततश्च दुरनुचरो—दुःखासेव्यः संयमः—संयतत्वं अप्र—अशुभकाले, अतः प्रव्रजितुकामेन प्रतिमाभ्यासो विधेय इति भावः ।
इति गाथार्थः ॥४९॥ तंत्रान्तस्प्रसिद्ध्या प्रतिमापूर्वकत्वं प्रव्रज्याया योग्यत्वं समर्थयन्नाह—‘तंत’मित्यादि, तंत्रान्तरेष्वपि—दर्श-

तंतंतरेसुवि इमो आसमभेओ पसिद्धओ चेव । ता इय इह जइयञ्चं भवविरहं इच्छमाणेहि ॥५०॥

॥ उवासगपडिमाविधी समत्ता ॥ १० ॥

नान्तरेण्वपि, आत्तां जिनप्रवचने, अयमनन्तरोक्तः आश्रमभेदो-भूगिकाविशेषो “ब्रह्मचारी गृहस्थश्च, वानप्रस्थो यतिस्तथा” इत्यादिनोक्तस्वरूपः, ‘इओ’ इति पाठान्तरं, तत्र इतः-अशुभकालदुरनुचरसंयमलक्षणाद्धेतुद्वयात् अथवा इतो-जैनप्रवचनात् तंत्रान्तरेष्विति, प्रसिद्धकथं-सिद्ध एव, न तु साध्यः, यस्मादेवं तत्-तस्मात् इत्युक्तन्यायेन इह प्रतिमापूर्वकप्रयज्यायां यतितव्यं-यत्नो विधेयः भवविरहं-संसारवियोगं इच्छद्भिः-वाञ्छद्भिर्निखिलशासनप्रवरपारगतागमावलंबिभिः । इति गाथार्थः ॥५०॥

उपासकप्रतिमाप्रकरणविवरणं समाप्तमिति ॥१०॥

॥ अथैकादशपञ्चाशकवृत्तिः ॥

नमिऊण वद्धमाणं मोक्खफलं परममंगलं सम्मं । वोच्चांमि साहुधम्मं समासओ भावसारं तु ॥ १ ॥

चारित्तजुओ साह तं वुविहं देससञ्चभेएण । देसचरित्ते ण तओ इयरम्मि उ पंचहा तं च ॥ २ ॥

सामाहयत्थ पढमं छेओचट्ठावणं भवे चीयं । परिहारविसुद्धीयं सुहुमं तह संपरायं च ॥ ३ ॥

उक्तः श्रावकधर्मः, अथ साधुधर्ममभिधित्सुर्मंगलादिप्रतिपादनायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-महावीरं, किं भूतं ?-मोक्षः फलमसादिति मोक्षफलोऽवस्त्वं, परममंगलहेतुत्वाच्च परममंगलं, सम्पग्-भावतः, अथवा साधुधर्मं वक्ष्यामीति योगः,

किंभूतं ?-मोक्षफलं-निर्वाणसाधकमानन्तयेण, श्रावकधर्मो हि पारंपर्येणैव तत्फल इति, परमाणि मंगलानि-कल्याणानि आ मो-
 क्षावाप्तयेस्मात् परममंगलस्तं, अथवा परममंगलं-प्रधानमंगलस्य भावं, कथं वक्ष्यामीत्याह-सम्यग्-यथावत्तया, वक्ष्यामि-भणि-
 ध्यामि, कगित्याह-साधुधर्म-श्रमणसंबन्धिचारित्रधर्मं, न तु श्रावकधर्म, तस्य प्रागेवोक्तत्वात्, कथमित्याह-समागतः-संक्षेपेण,
 वित्तरेण तु तस्य पूर्वाचार्यैरेवाभिहितत्वात्, भावसारं च-ऐदंपर्यप्रधानमेव, वक्ष्यामीतिक्रियाविशेषणमिदं, साधुधर्मविशेषणं वा,
 भावगार एव च साधुधर्मो भवति, श्रावकधर्मस्यैव द्रव्यस्वरूपस्य द्रव्यसारत्वात् । इति गाथार्थः ॥ १ ॥ 'साधुधर्मं वक्ष्यामी'-
 त्युक्तं, तत्र साधुमेव तावन्निरूपयन्नाह--'चारित्तो'त्यादि, चारित्रयुक्तः-चरणयुक्तः साधुः-यतिर्भवति, नान्यः, तत् चारित्रं द्वि-
 विधं-द्विप्रकारं देशसर्वभेदेन-देशचारित्रसर्वचारित्रविशेषात्, ततः किमित्याह-देशचारित्रे-देशविरतिरूपे श्रावकप्रायोगे सति न
 तत्को-नासौ साधुर्भवति, किं तु ? इतरस्मिन्सु-इतरैव सर्वचारित्रे-सर्वविरतिरूपे सति, साधुर्भवतीति प्रक्रमगम्यं, तच्च-तत्पुनः
 सर्वचारित्रं पञ्चधा-पञ्चभिः प्रकारैर्भवति । इति गाथार्थः ॥ २ ॥ पञ्चविधत्वमेव तस्याह-'सामे'इत्यादि, 'तत्तो'इत्यादि, गमानां-रागा-
 दित्रैपम्यरहितानां ज्ञानादीनामायो-लाभः समायः स एव स्वार्थिकेकप्रत्ययोपादानात्सामापिकं-तत्कलमात्रद्वययोगविरतिरूपं, इदं
 च निर्विशेषणं सत् सामायिकमित्युच्यते, छेदादिविशेषणस्तु विशिष्यमाणमिदमेवार्थतः शुब्दतश्च नानाचं भवते, अत्रेति-एतेषु
 पञ्चसु चारित्रेषु मध्ये प्रथमं-आद्यं, विशेषेणाभावेन सामायिकशब्दस्य सामान्ये एवाप्रव्यानात् प्राथम्यलाभात् सूत्रक्रमप्राप्याच्च, इदं
 च द्विधा-इत्वरं यावत्कथिकं च, तत्र खलपकालमितरं, तच्च भरतैराचतेषु प्रथमपञ्चमतीर्थेऽनारोपितमहाप्रतस्य शिक्षकस्य विज्ञेयं,
 यावत्कथिकं तु यावज्जीविकं, तच्च मध्यपदैर्देहिकतीर्थं रुक्तीर्थान्तर्गतसाधूनामवतयेयं, तेनाष्टपस्थापनाया अभ्यासादिति १ । तथा

ततो य अहकवायं स्वायं सव्वम्मि जीवलोगम्मि । जं चरिउण सुविहिया वचंति अणुत्तरं सोम्मं ॥ १॥ युग्मम्
छेदेन-पूर्वपर्यायनिरोधेनोपस्थापनं-आरोपण महाव्रताना यत्र तच्छेदोपस्थापनं भवेत्-स्यात् द्वितीयं, सामायिकानन्तर तस्य
भावात्, तच्च द्विधा-सातिचारमनतिचार च, तत्रानतिचारं यदित्तरसामायिकस्य शिक्षकस्यारोप्यते तीर्थान्तरसंक्रान्तौ वा यथा
पार्श्वनाथतीर्थाद्वर्धमानस्यामितीर्थं संक्रामतः पंचयामधर्मप्राप्ताविति, सातिचार तु मूलगुणघातिनो यत्पुनरपि प्रतारोपणमिति २ ।
तथा परिहरणं परिहारः-तपोविशेषस्तेन विशुद्धिर्यस्मिन्स्तत् परिहारविशुद्धिक, तदपि द्विविध-निर्विश्रमानकं निग्रहकायिकं च,
तत्र निर्विश्रमानकास्तदासेवकाः तदव्यतिरेकाचदपि चारित्रं निर्विश्रमानकमिति, आसेवितविवक्षितचारित्रकायास्तु निर्विष्टरायास्त
एव स्वार्थिकप्रत्ययोपादानाभिर्विष्टकायिकाः तदव्यतिरेकाचारित्रमपि निर्विष्टकायिकमिति, एतच्च तृतीयमिति मामर्थ्याद्वर्धयते,
इह च नवको गणो भवति, तत्र चत्वारः परिहारिका भवन्ति, अपरे तु तद्वैयावृत्त्यकराश्चत्वार एवानुपरिहारिकाः, एकस्तु कल्पस्थितो
वाचनाचार्यो, गुरुभूत इत्यर्थः, एषा च निर्विश्रमानकानामयं परिहारः-परिहारियाण उ तवो जहण मज्झो तहेय उक्कोसो । सीउण्ह-
वामकाले भणिओ वीरेहि पचेयं ॥ १ ॥ तत्थ जहणो गिम्हे चउत्थ छट तु होइ मज्झिमओ । अटममिहमुक्कोसो एत्तो सिसिरे
पक्खामि ॥ २ ॥ सिसिरे उ जहणाई छट्टाई दसमचरिमगा होति । वासासु अटमाई वारसपञ्जतया नेया ॥ ३ ॥ पारणगे
आयामं पचसु गह दोसडमिगहो भिक्खे-आद्ययोरग्रह एव, पञ्चसु पुनर्ग्रहः, तत्राप्येकया भक्तमेकया च पानकमित्येव द्वयोर-
भिग्रह इत्यर्थः-“ कप्पट्टियाइ पइदिण करंति एमेव आयामं ॥ ४ ॥ एव छम्माम तवं चरिउ परिहारिया अणुचरंति । अणु-
नगत परिहारियपयट्टिए जाव छम्मामा ॥ ५ ॥ कप्पट्टिओवि एव छम्माम तवं करेइ सेमा उ । अणुपरिहारिगभां वयंति कप्पट्टि-

समभावो सामर्थ्यं तणकंचगसतुमितविसञ्जोत्ति । निरभिहसंगं चित्तं उचियपवित्तिपहणं च ॥५॥

समभावो अट्टारसमासपमाणो उ वणिगओ कप्पो । संखेवओ विसेसो सुत्ता एयस्स नायब्बो ॥७॥ कप्पसमचीए तयं जिण-
यत्तं च ॥६॥ एवेसो अट्टारसमासपमाणो उ वणिगओ कप्पो । संखेवओ विसेसो सुत्ता एयस्स नायब्बो ॥७॥ कप्पसमचीए तयं जिण-
कप्पं वा उर्विति गच्छं वा । पडिवज्जमाणगा पुण जिणस्सगामे पवज्जंति ॥८॥ तित्थयरसमीवामेवगस्स पसे व नो उ अणस्स । एए-
सि जं चरणं परिहारविमुद्धियं तं तु ॥९॥ ३, तथा 'सुद्धमं तद्द संपरायं च' इति, अत्र तथाशब्द आनन्तर्यार्थः गाथाभंगभयाच्च व्यवहितो-
ऽस्योपन्यासः अनुस्वारथेहालक्षणीकः ततः सूक्ष्मसंपरायमिति भवति, संपरैति संसारमेभिरिति संपरायाः-कपायाः सूक्ष्माः-किट्टीकृत-
त्वेनात्यन्तानवः संजलनलोभांशरूपा यत्र तत्सूक्ष्मसंपरायं, चतुर्थमिति गम्यं, तदपि द्विधा-विशुद्ध्यमानकं क्लिश्यमानकं च, तत्रार्थं हा-
पकोपशमश्रेणिद्वयमारोहतो, द्वितीयं तूपशमश्रेणीतः प्रव्यवमानस्येति, वशब्दः समुच्चयार्थः ४ । ततश्च-सूक्ष्मसंपरायादनन्तरं यथा-
येन प्रकारेणाकपायतया ख्यातं-उक्तं जिनेस्तथैव यत्तत् यथाख्यातं, पञ्चममिति गम्यं, ख्यातं-प्रसिद्धं सर्वस्मिन्-समस्ते जीवलोके-
प्राणिवर्गे तत्फलभूतसर्वज्ञत्वादियुगणोपेतपारगतप्रभृतीनां प्रवरपुरुषाणां प्रसिद्धत्वात्, एतदेव फलतः स्तुवन्नाह-यचारित्रं चरि-
त्वा-आसेव्य सुविहिताः-शोभनानुष्ठानाः साधयः ब्रजन्ति-यान्ति, कालान्तरोपलक्षणत्वाच्च वर्तमानकालनिर्देशस्य वज्रजुत्रजिह्वन्ती-
त्यपि द्रष्टव्यं, अनुचरं-सर्वप्रधानं मोक्षं-निर्वाणमिति, इदं छद्मस्थवीतरागस्य केवलिनश्च स्यात्, तत्र छद्मस्थस्यौपशमिकस्य क्षपकस्य वा,
केवलिनस्तु सयोगस्यायोगस्य वा ५ । इति गाथाद्वयार्थः ॥३-४॥ अत्र सामायिकविशेषा एव शेषमेदाः, ततस्तत्त्यागेन सामायिकस्यैव
स्वरूपं निरूपणायाह-'समे'त्यादि, समभावो-मध्यस्थः व्यवसायः सामायिकमुक्तनिर्वचनं भवति, किंविषयोऽसौ समभाव इत्याह-तृणका-
ञ्चने प्रतीते हेयोपादेये अजीवरूपे तदन्यहेयोपादेयाचेतनवस्तूपलक्षणभूते शत्रुभिन्ने च प्रतीते एवाप्रतीतिप्रतिनिबन्धने सचेतने तद-

सति एयस्मि उ णियमा णाणं तह दंसणं च विण्णेयं । एएहिं बिणा एयं ण जातु केसिचि सदेयं ॥६॥
गुरुपारतंत णाणं सुहहणं एयसंगयं चेव । एत्तो उ चरिस्तीणं मासतुसादीण णिदिहं ॥७॥

न्यैवंभूतयस्तूपलक्षणभूते विषयो-गोचरो यस्यासौ तृणकाञ्चनशुभिन्नविषयः, इति वाक्यार्थसमाप्तौ, किमुक्तं भवति ?-निरभिष्वङ्ग-
रागद्वेषलक्षणाभिष्वङ्गवर्जितं चित्तं-मनः, सामायिकं भवतीति प्रकृतं, एवंविधमेव चित्तं सामायिकमिति मन्यमाना बाह्यां प्रवृत्ति-
मकिञ्चित्करीं केचित् कल्पयन्ति अतस्तच्छिक्षणार्थमाह-उचितप्रवृत्तिप्रधानं-संचेष्टासारं, निरभिष्वङ्गे हि चित्ते सति प्राय उचितैव
प्रवृत्तिर्जायते, साभिष्वङ्गचित्तकार्यत्वाद्भावतोऽनुचितप्रवृत्तेः, इदं चोक्तमनेन-‘वीतरागाणां परोपकारप्रवृत्तिर्न समभावं सामायिकं
चायमे’ इति, चशब्दः समुच्चयार्थः । इति गाथार्थः ॥ ५ ॥ इदं च नैककमेव भवतीति दर्शयन्नाह-‘सत्ती’त्यादि, एवमिहाश्वर-
षटना-निरभिष्वङ्गादिविशेषणं चित्तं सामायिकं भवति, एतस्मिन्-इह पुनः सामायिके सति-विद्यमाने नियमात्-नियोगेन ज्ञानं-
सम्यग्बोधः तथेति समुच्चये दर्शनं च-सम्यक्तरं चास्त्येव इति विशेष्यं-ज्ञातव्यं, कुत एतदेवमित्याह-एताभ्यां विना-ज्ञानदर्शना-
भ्यामुने एतत्सामायिकं न जातु- न कदाचित् केवाञ्चिदपि जीवानां श्रद्धयं-श्रद्धातव्यं, न ह्यविज्ञायाश्रद्धाय वा निरभिष्वङ्गादि-
विशेषणं नेतो विधातुं शक्यमिति भावना । इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ यत एताभ्यां विना चरणं न श्रद्धेयं ततो विशिष्टश्रुतवर्जिताना-
मपि परमात्मो कथंचिज्ज्ञानाद्यस्तीति दर्शयन्नाह-‘गुरुपारे’त्यादि, गुरुपारतंत्यं-ज्ञानाधिकाचार्यायत्तत्वं यत्तज्ज्ञानं-बोधो, वि-
विधयानामपि गुरुपारतंत्यस्य ज्ञानफलसाधकत्वात्, यदाह-“ यो निरनुबन्धदोषात् श्राद्धोऽनाभोगवान् वृजिनभीरुः ।
॥११॥ गोऽपि ग्रान्तेव तत्फलतः ॥ १ ॥ चशुभमानेकः स्वादन्धोऽन्यत्तन्मतानुवृत्तिपरः । गन्तारौ गन्तव्यं प्राप्तुत एतो

युगपदेव ॥ २ ॥" तथा श्रद्धानं च-सम्यग्दर्शनं च एतत्संगतं-गुरुपारतंत्र्यरूपज्ञानोचितं निर्दिष्टमिति संबन्धः, ज्ञानानुरूपत्वाच्छ्र-
 द्धानस्य, चैवशब्दः समुच्चयार्थो योजितश्च, 'एतो उ'चि यतो ज्ञानदर्शनाभ्यां विना सामायिकं न केषांचिद्भवत्यत एव चारित्रिणां-
 चारित्रवतां मापतुपादीनां आगमप्रसिद्धातिजडमाधूनां निर्दिष्टं-उक्तं सर्वज्ञैरिति, अथवा ननु विशिष्टश्रुतविकलत्वेन ज्ञानादिना वि-
 नापि केषांश्चित्साधूनां चरणं श्रूयतेऽतः कथमुक्तमेताभ्यां विना चरणं न श्रद्धेयमित्याशङ्क्याह-'गुरु०'गाहा, 'गुरुपारतंत्र्यमेव ज्ञानं
 विशिष्टश्रुतयजितानां श्रद्धानं चैतत्संगतमेवे'ति, ततः किमित्याह-'एतो उ'चि यतो विशिष्टश्रुतवर्जितानामुक्तरूपे ज्ञानश्रद्धाने अत एव
 चारित्रिणां मापतुगादिसाधूनां निर्दिष्टं ज्ञानं दर्शनं चेति शेषः, अथवा इत एव तेषां चरणं निर्दिष्टं, न स्वतंत्रमेवेत्यतो न ताभ्यां विना
 चरणमिति। कथानकसंप्रदायैवम्-बभूव कश्चिदाचार्यो, गुणरत्नमहानिधिः। श्रुतमध्वर्थिशिष्याल्लिसेव्यमानकमांबुजः॥१॥मूत्रार्थपाथ-
 सां दाने, महाम्भोद इवाश्रमः। संधादिकार्यभाराणां, निस्तारे धुर्यसन्निभः॥२॥ तस्यैवान्योऽभवद्भ्राता, विशिष्टश्रुतवर्जितः। स्वेच्छया स्था-
 ननिद्रादेः, कर्ता स्वार्थपरायणः॥३॥ तत्र स्त्रिः क्वचित्कार्ये, श्रान्तः सन् मुग्धबुद्धिभिः। अज्ञातावसरैः शिष्यैर्व्याख्यानं कारितः
 किल ॥ ४ ॥ ततोऽसौ श्रान्तदेहत्वाद्, व्याख्यायामक्षमत्वतः। चित्तेखिदं जगामाथ, चिन्तयामास चेदृशम् ॥ ५ ॥ धन्योऽयं
 पुण्यशानेप, मद्भ्राता निर्गुणो यतः। सुखमास्ते सुखं शेते, पारतंत्र्यविवर्जितः॥६॥ वयं पुनरधन्या ये, म्वगुणैरेव वश्यताम्। परेषां प्रा-
 पिताः श्यातुं, सुखेन न लभामहे ॥ ७ ॥ एवं चिन्तयता तेन, निबद्धं कर्म स्मरिणा। ज्ञानावरणमत्युग्रं, ज्ञानावज्ञानमिचित्तः
 ॥ ८ ॥ नालोचितं च तत्तेन, ततो मृत्या दिवं गतः। ततोऽप्यमौ च्युतः क्वापि, सत्कुले जन्म लब्धवान् ॥९॥ कालेन माधु-
 संपर्काद्, बुद्धोऽसौ जिनशसने। सद्गुरुणां समीपेऽथ, प्रयत्नाज्ज विरागतः ॥१०॥ ततोऽसौ मूर्तिपादान्तेऽभीते सामायिकं श्रुतम्।

धम्मो पुण एयस्सिह संमाणुष्ठाणपालणारूवो । विहिपडिसेहजुयं तं आणासारं सुणेयन्नं ॥ ८ ॥

अग्गीयस्स इमं कह ? गुरुकुलवासाउ, कह तओ गीओ ? । गीयाणाकरणाओ, कहमेयं ? जाणतो येव ॥ ९ ॥

उदीर्णं च तकचल्य, कर्म जन्मान्तराजितम् ॥ ११ ॥ तस्योदयान्न शक्नोति, ग्रहीतुं पदमप्यसौ । मयच्छन्नप्यविश्रामं, गृह्णमानयु-
तोऽपि सन् ॥ १२ ॥ तनः परिरशक्तं तं, पाठे ज्ञात्वा तपोधनम् । सामायिकथुतस्यार्गं, ते संक्षेपादपीपठत् ॥ १३ ॥ यथा मा
रुष्य मा तुष्येत्येवमेव स भक्तिः । घोषयामास तत्रापि, विस्मृतिस्तस्य जायते ॥ १४ ॥ ततो महाप्रयत्नेन, संस्मृत्य किल किञ्चन ।
तत्रासौ घोषयामास, तुष्टो मापतुपेत्यलम् ॥ १५ ॥ ततस्तद्वेषोपणाभित्यं, मापतुपेत्यभिरूपया । ख्यातिं नीतो महात्माऽसौ,
बालिशैः क्रीडनापरैः ॥ १६ ॥ अदोऽपि विस्मरत्येष, यदा मोहाचदा तक्रम् । न्यस्तनिचमगानं न, एतन्तो बालका जगुः ॥ १७ ॥
अहो मापतुपः साधुरेप मौनेन तिष्ठति । एवमुक्तः स तैर्मेने, साधु भोः सारितं मम ॥ १८ ॥ ततोऽधीते तदेवागौ, मन्यमानो-
ऽत्यनुग्रहम् । साधवस्तु तदा थुत्वा, प्रेरयन्ति स चादरात् ॥ १९ ॥ शिक्षयन्ति सा तं साधो !, मा रुष्येत्यादि पोगय । ततः प्रमो-
दमापनो, घोषयामास तत्तथा ॥ २० ॥ एवं सामायिकस्यार्थेऽप्यशक्तो गुरुभक्तिः । ज्ञानकार्यमसौ लेभे, कालतः केवलधियम्
॥ २१ ॥ इति गाथार्थः ॥ ७ ॥ उक्तः साधुः, अधुनाऽस्य धर्मोऽभिधीयते - 'धम्मो' इत्यादि, एष तावत्साधुरुक्तः, धर्मः पुनः-दुर्गतिमग्न-
घारणस्वभावः एतस्य साधोः इह साधुधर्मविचारे सम्यक्-समीचीनं यदनुष्ठानं-व्रत्युपेक्षादिक्रिया तस्य याऽनुपालना-आसेना सम्यग् पा-
याऽनुष्ठानपालना तैव रूपं-स्वभावो यस्यासौ सम्यगनुष्ठानपालनारूपः, सम्यगनुष्ठानमेव किमुच्यते इत्याह-विधिप्रतिषेधयुक्तं-ध्या-
नादिहिमाद्यामेवापरिहाराश्रितं तत्सम्यगनुष्ठानं आज्ञासारं-आप्तवचनप्रधानं 'सुणेयन्नं' विज्ञेयं । इति गाथार्थः ॥ ८ ॥ 'धर्मः सम्यगनुष्ठान-

चारित्तओ चिय दहं मगणुसारी इमो हवइ पायं । एत्तो हिते पवत्तति तहणाणातो सवंधोव्व ॥१०॥
 चारित्तओ चिय दहं मगणुसारी इमो हवइ पायं । एत्तो हिते पवत्तति तहणाणातो सवंधोव्व ॥१०॥
 अंधोऽणंधो व्व सदा तरसाणाए तहेव लंघेइ । भीमं पि हु कंनारं भवकंनारं इय अगीतो ॥ ११ ॥

अंधोऽणंधो व्व सदा तरसाणाए तहेव लंघेइ । भीमं पि हु कंनारं भवकंनारं इय अगीतो ॥ ११ ॥
 पालनारू' इत्युक्त, अत्र च परवचनाय काशमादर्शयन्नाह—'अग्गो' इत्यादि, 'अग्गीयस्से' ति पदेऽपि पदममुदायोपचाराद् अगीतार्थस्य-
 अनधीतागमस्य इदं सम्यगनुष्ठानं कथं?, न कथंचित्, अगीतार्थत्वादेवेति, आचार्य आह—गुरुकुत्रामात्—धर्माचार्यान्ते निवसनात्,
 अत्र पर एवाह—कथं?—केन प्रकारेण गुरुकुत्रासादिदृष्टं?, अत्राचार्य आह—तको गीतार्थः ततो वा—गुरुकुलवासात् गीतो—गीतार्थो यतः,
 कुत इति चेत्?, गीताज्ञाकरणाद्—आगमज्ञवचनात्, गीतार्थस्य चेदं न दुष्करमित्यभिप्रायः, अथवा कथं ततो गुरुकुलवामादीतः? इति
 परः, गीताज्ञाकरणादिति स्मरिति, अत्र पर एवाह—कथं?—केन प्रकारेण एतद्—गीताज्ञाकरणं अस्य भवतीति गम्यं, आचार्य आह ज्ञानत
 एव—बोधविशेषादेव, न ह्यविज्ञानः सन् गुर्वज्ञाकरणे प्रभुर्भवति । इति गाथार्थः ॥ ९ ॥ एतदेव समर्थयन्नाह—'चारी' त्यादि,
 चारित्रत एव—चरणादेव दृढं—अत्यर्थं मार्गानुमारी सिद्धिपथानुकूलवृत्तिः अयं चारित्री भवति—स्यात्, चारित्रधर्मत्वान्मार्गानुमारित्वस्य,
 यदाह—'मगणुमारी सट्ठो पण्यणिज्जो कियावरो चेव । गुणरामी मकारं भसंगओ तह य चारिची ॥१॥' प्रायो—बाहुल्येन, प्रायो-
 ग्रहणमनाभोगादमार्गानुमार्थप्ययं स्यादिति लयापनार्थं, ततः किमित्याह—इतः—एतस्मान्मार्गानुसारित्वान् हिते—अेयसि गुर्वज्ञा-
 करणादौ प्रवर्तते—व्याप्रियते, नाहिते, अथ मार्गानुमारित्वादेव कथं हिते प्रवर्तते इत्याह—तथाज्ञानात्—तथाविधबोधात् ज्ञाताऽयं
 हितश्च मे गुरुरित्येवंविधान्मार्गानुमारिताजनिमतमिमात्रादित्यर्थः, अथोत्तरत्रेदं संबन्धनीयं, क इवेत्याह—सदन्धवत्—शोभनान्ध
 इव, शोभनत्वं चास्य सज्जाक्षसहायनरवचनानुवर्तकत्वात्, यथा हि मदन्धः सहायानुवर्तनेनेष्मिन्तस्थानप्राप्तिरूपे हिते प्रवर्तते तथैव

आणारूढो चरणं आणाए चिय इमंति वयणाओ। एत्तोऽणाभोगम्मिचि पणवणिज्जो इमो होह ॥ १२ ॥
 एसा य परा आणा पगडा जं गुरुकुलं ण मोत्तब्बं । आचारपढमसुत्तं एत्तो चिय वंसियं एयं ॥ १३ ॥

अगीतार्थचारित्र्यपि तथाज्ञानान्मार्गानुसारित्वेन गीतार्थाज्जाकरणादौ हिते प्रवर्तते । इति गाथार्थः ॥ १० ॥ उक्तदृष्टान्तस्यैव भाव-
 नार्थमाह—‘अंधो’ इत्यादि, अन्यो-विचक्षुः अनन्ध इव-सचक्षुरिव लंघयतीति योगः सदा-सर्वदा, यदा यदा कान्तारमभिमरति
 तदा तदेत्यर्थः, तस्यानन्धस्याज्ञया-आदेशेन तथैव-सज्ज्ञा इव युगपदेवेति भावः, अथवाऽन्धोऽनन्ध इव मदा तस्याज्ञायां प्रव-
 र्तमानस्तथैवानन्ध इव लंघयति-अतिक्रामति तत्पदानुमारी सन् भीममपि-बाधदादिभी रौद्रमपि, भीमस्य लंघयितुमशक्यताभि-
 भानार्थोऽपिशब्दः द्रुगब्दस्तु वाक्यालंकारार्थः कान्तारं-अरण्यं भवज्ञानारं-संमसारण्यं इति-एवं अगीतः-अगीतार्थो गुर्वाज्ञया
 लंघयतीति ज्ञानफलप्राप्तौऽज्ञानेयामौ, अतः मम्यगनुष्ठानमगीतार्थस्यापि स्यादिति गाथार्थः ॥ ११ ॥ अथ कस्माद् ‘आज्ञासारमेव
 सम्यगनुष्ठानं माधुर्गम’ इत्युक्तमित्याशङ्क्याह—‘आणे’त्यादि, आज्ञारुचैः-आप्तोपदेशाभिलाषयुक्तस्य न तदन्यस्य चरणं-चारित्रं
 भवतीति गम्यं, कुत एव सिद्धमित्याह—‘आणाए भिय’ति आज्ञैव-आप्तोपदेशेनैव, नान्यथा, इदं चरणं भवति इति वचनाद्-
 आगमप्राप्त्यात्, तथाहि—“आणाए चिय चरणं तरुभगे जाण किं न भगंस्ति? आणं व अइक्को कस्माएसा कुण्ह सेसं ॥ १॥”
 अथाज्ञारुचैरप्यनाभोगाचरणविधातो भविष्यतीत्याशङ्क्याह—‘एत्तो’ति इतः-अस्मादाज्ञारुचित्यात् प्रज्ञापनीयो भवतीति योगः, अना-
 भोगेऽपि-अज्ञानेऽपि, अनाभोगवन्नितमदसदगवृत्तिप्रवृत्तापनीत्यर्थः, अनाभोगस्तस्य प्रायो न संभतीति व्यापनार्थोऽपिशब्दः, प्रज्ञा-
 पनीयः-सुखं संबोध्यः अयमाज्ञारुचिः भवति-स्यात्, ततश्चाज्ञारुचित्वात्प्रज्ञापनीयत्वेनास्य चरणं भवतीत्याज्ञासारं तदुक्तमिति गा-

एयम्निम परिचक्षते आणा खलु भगवतो परिचक्षा । तीए य परिचाने दोणहवि लोगण चाउत्ति ॥१४॥
 ता न चरणपरिणामे पयं असमंजसं इहं होति । आसणसिद्धियाणं जीवाण तहा य भणियमिणं ॥१५॥

वार्थः ॥१२॥ 'आज्ञाहचेक्षण'मित्युक्तं, अत आज्ञाया एव स्वरूपविशेषणमाह- 'एसाये'त्यादि । एसा य परा आणा' इहैवमक्षरघटना-
 आज्ञा च-आप्तोपदेशः पुनः एषा वक्ष्यमाणा परा-प्रकृष्टा प्रकृष्टार्थसाधनोपायोपदर्शकत्वात् प्रकृष्टा-प्रकाशा यत् गुरुकुलं-गुरुगृहं
 न मोक्तव्यं-न त्याज्यं विनेयेन । अथाधिकृताज्ञाप्रकृष्टत्वस्यार्थापत्तिसिद्धतां दर्शयन्नाह-आचारप्रथममुने-आचाराभिधानप्रथमां-
 गादिवाक्ये-“सुय मे आउसंतेण भगवया एयमक्खायं” इत्येवंरूपे श्रुतं मया आवसता गुरुकुले भगवैवमालयातमिति व्याख्या-
 तार्थे 'एत्तो चिय'ति यत एव विवक्षिताज्ञा प्रकृष्टा इत एव दर्शितं-उक्तं एतत्-गुरुकुलाभ्योचनं, यदि हीयमाज्ञा प्रकृष्टा नाभवि-
 व्यत्तदा सर्व समाचाराणामादौ गुरुकुलामोचनं नावक्ष्यत् । इति गाथार्थः ॥ १३ ॥ अथ गुरुकुलवाममोचने दोषोपदर्शनेन तदा-
 ज्ञाया एव प्रकृष्टत्वसमर्थनायाह- 'एयंमी'त्यादि, एतस्मिन् गुरुकुले परित्यक्ते आज्ञा-उपदेशः खलुवधारणार्थः प्रयोगश्चास्य दश-
 विष्यते भगवतो-जिनस्य परित्यक्तैव, तदत्यागरूपत्वात्तस्याः, ततः किमित्याह-तस्याथ भगवदाज्ञायाः पुनः परित्यागे-विमो-
 चने सति द्वयोरपि-उभयोरपि, आस्तामेकस्य, लोकयोः-भवयोरित्यर्थः त्यागो-भ्रंशो भवति, विशिष्टनियामक्रागवेनोभयलोकविरु-
 द्धप्रवृत्तेः, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्ति । इति गाथार्थः ॥ १४ ॥ यस्मादेवम्-“ता'इत्यादि, तत्-तस्माद्धेतोः न-नैव चरणपरि-
 णामे-चारित्राध्यवसाये नति एतद्गुरुकुलमोचनादिकं असमञ्जसं-असाधु कर्म इह साधुधर्माधिकारे भवति-जायते, किं सुखां न
 भवतीत्याशङ्कयाह-आसन्नसिद्धिकानां-अदूरवर्तिनिर्घृतीनां जीवानां-जन्तूनां, उक्तार्थसंवाद्यागमयचनप्रस्तानार्थाभाह-तथाचेत्यु-

णाणस्स द्दोह भागी थिरयरओ दंसणे चरित्ते य । घण्णा आवकहाए गुरुकुलवासं न मुंचंति ॥१६॥
तत्थ पुण संठित्ताणं आणाआराहणा ससत्तीए । अविगलमेयं जायति वज्झाभावेऽवि भावेणं ॥१७॥
कुलवहुणायादीया एत्तो त्रिय एत्थ दंसिया बहुगा । एत्थेव संठियाणं 'मंतादीणं'पि सिद्धिंति ॥१८॥

पप्रदर्शनार्थः भणितं-उक्तं आगमे इदं वक्ष्यमाणगाथासूत्रम् । इति गाथार्थः ॥१५॥ यदुक्तं तदेवाह—'णणे'त्यादि, ज्ञानसं-
श्रुतज्ञानादेः भवति-स्यात् भागी-भाजनं-गुरुकुले वसन्निति प्रकृतं, प्रत्यहं वाचनादिभावात्, तथा स्थिरतरकः-पूर्वप्रतिपन्नदर्शनोऽपि
सन्नतिशयस्थिरो भवति दर्शने-सम्यक्त्वे अन्वहं स्वसमयपरसमयत्ववश्रवणात्, तथा चरित्रे-चरणे स्थिस्तरो भवति, अनुवेलं धारणा-
दिभावात्, चशब्दः-समुच्चये, यत एवं ततो धन्या-धर्मधनं लब्धारः यावत्कथं-यावज्जीवं गुरुकुलवासं-गुरुगृहनिवसनं न मुञ्चन्ति-न त्यज-
न्ति । इति गाथार्थः ॥१६॥ तदेवं चरणपरिणामे सति गुरुकुलमोचनरूपममञ्जसं न भवतीति स्थापितं, अथ गुरुकुले तिष्ठतां यद्भवति तं-
द्वाह-'तत्थे'त्यादि, तत्र गुरुकुले पुनःशब्दो विशेषणार्थः, नद्वापना चैवम्-चरणे सति गुरुकुलत्यागो न भवति, गुरुकुले पुनः संस्थितानां-
तिष्ठतां पाठान्तरेण वसतां आज्ञाराधनाद्-आप्तोपदेशपालनात् स्वशक्त्या-निजसामर्थ्येन यथाशक्तीत्यर्थः अविक्लं-परिपूर्णं एतत्चरणं जा-
यते-संपद्यते, प्रागुक्तन्यायेन ज्ञानादिषुद्धिमद्भावात्, ननु गुरुकुले वसतोऽपि कदाचित्तदविक्रलं न दृश्यत इत्याशङ्कयाह-चाह्याभावेऽपि-
प्रत्युपेक्षणादिवाह्यसदनुष्ठानासद्भावेऽपि ग्लानाद्यगत्याहु अपिशब्दः परमताभ्यनुष्ठानार्थः, कथमित्याह-भावेन-परिणामेन सद्विरु-
पदेशश्रवणसंजनितसंवेगेनेत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ गुरुकुलवासमेव पुरस्कृत्वाह—'कुले'त्यादि, कुलवधृज्ञातादयः-कुली-
नाऽनोदाहरणभृतयः शिष्यं प्रत्युपदेशा इति गम्यते 'एत्तो चिय'ति यतो गुरुकुले वसतां निर्वाणनगरगमनयानोपमानमविक्रलं

म्वंती य मध्वऽज्ञव मुत्ती तव संजमे य वोद्धव्ये । सद्यं सोयं आर्किचणं च यंभं च जतिधम्मो ॥१९॥
गुरुकुलवासचाए पोयाणं हंदि सुपरिसुद्धिचि । सम्मं गिरुविचयन्वं एयं सति गिउणबुद्धीए ॥२०॥

चरणमुपनायते इत एव-अस्मादेव कारणादत्र गुरुकुलामोचने चिपये दर्शिता-उक्ता आगमे बहुधा-बहवः, तत्र कुलवधूज्ञातयेवम-
ता कुलवधुनाएणं कंजे-निम्बन्धिछएद्विवि कहिचि । एयस्स पायमूलं आमरणंतं न मोचव्वं ॥१॥” आदिशब्दात्कन्याज्ञातादिग्रहः,
तथाहि-“जे माणिया सययं माणयंति, जत्तेण कच्चं व निवेसयंति । ते माणए माणरिहे तयस्सी, जिहंदिए सन्वरए स पुज्जो ॥१॥”
ननु साधुधर्मं प्रक्रान्ते क्षमादीनामेवोत्कर्षणं युक्तं, तद्रूपत्वात्तस्य, किं गुरुकुलवासोत्कर्षणेन ? आश्रयमात्रत्वाच्चस्येत्याशङ्कयाह-
अत्रैव गुरुकुले, नान्यत्र, संस्थितानां-सम्यग्बिम्बनीततया स्थितानां सतां यतीनां ध्यान्त्यादीनामपि-क्षमाप्रमृतीनामपि साधुधर्मतया
संमतानां गुणानां, न केवलमैहलौकिकानामर्थानामित्यपिशब्दार्थः, सिद्धिः-निष्पत्तिः प्रकर्षवृत्तिर्वा भवति, इतिशब्दः प्राग्वत् ।
इति गार्थार्थः ॥ १८ ॥ ध्यान्त्यादीनामेवोपदर्शनायाह-“वंती”त्यादि, ध्यान्तिः-क्रोधनिग्रहः यतिधर्मो भवतीति योगः चशब्द
उचरपदापेक्षया समुच्चयार्थः, मार्दवं-सुदुता मानविवेक इत्यर्थः आर्जवं-ऋजुता मायाविवेक इत्यर्थः मुक्तिः-लोभविवेकः तपः-
अनशनादिकं संयमः-पृथिव्यादिसंरक्षणलक्षणः, एतानि च मार्दवादिपदानि लुप्तप्रथमैकवचनानि समाहारद्वन्द्वसमासवन्ति वा
द्रष्टव्यानि, वोद्धव्यो-क्षेपः, तथा सत्यं प्रतीतं शौचं-भावतो निरुपलेपता अचौर्यमित्यन्ये आकिञ्चन्यं च-कनकादिरहितता ब्रह्म
च-ब्रह्मचर्यं चशब्दाः समुच्चयार्थाः यतिधर्मः-साधुधर्मो वोद्धव्य इति गार्थार्थः ॥ १९ ॥ गुरुकुले वसतां ध्यान्त्यादिसिद्धिर्भवति,
तद्विपर्यये पुनर्यद्भवति तदर्शयन्नाह-“गुरु”इत्यादि, गुरुकुलवासत्यागे-गुरुगृहनिवासत्यजने सति न-नैव एतेषां ध्यान्त्यादीनां श्रमण-

खंतादभावउच्चिषणियमेण तस्स होति चाउत्ति । वंभं ण गुत्तिविगमा सेसाणिवि एव जोइज्जा ॥ २१ ॥
गुरुवेयावच्चेणं सदणुद्धाणसहकारिभावाओ । विउलं फलमिब्भस्स व विसोचगेणावि ववहारे ॥ २२ ॥

धर्मतया मतानां हृदीत्युपप्रदर्शने सुपरिशुद्धिः-सुष्ठु विशुद्धिः भवति, इति प्राग्वत्, सम्यग्-अविपर्यस्तया बुद्ध्या, न पुनर्गुरुकुले वस-
तामितरेतरस्नेहोपविषादादीनां भावात् एषणयाथ प्रायो वाधसंभवादपरिशुद्धिरेव क्षमादीनामित्येवं विपर्यस्तया, विपर्यस्तत्वं चा-
स्या एकाकित्वे बहुतरदोषोक्तैः, यदाह-"एगस्स कओ धम्मो" इत्यादि, निरूपयितव्यं-आलोचनीयं एतत्क्षमादीनां परिशुद्धत्वं
सरूढं-सदा निपुणबुद्ध्या-गूढमधिया । इति माथार्थः ॥२०॥ न केवलं गुरुकुलवासत्यागिनः क्षमादीनामपरिशुद्धिः, तदभावाच्चोऽपि
स्यादिति दर्शयन्नाह-"खंते"त्यादि, क्षान्त्याद्यभावत एव-क्षमाप्रभृतिसाधुधर्मविशेषाभावादेव कपायोदयार्थेवेति भावः नियमेन-
सर्वथैव, यस्तु ~~अत्र~~ ^{निपुणयुक्त्यापि} पुष्टालंचनेन गुरुकुलत्यागो भवति असौ कथञ्चिदत्याग एवेत्येतदर्थख्यापनार्थे नियमग्रहणं,
तस्य गुरुकुलस्य भवति-जायते त्यागः-त्यज्जनं स्मरणाद्यसहनात्, आह च-"जह सागरम्भि मीणा संत्वोभं सागरस्स असहंता ।
निति ततो सुहकामी मीणा व
जहा विणस्संति ॥ २ ॥" इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, अनेन च गुरुकुलत्यागात् प्राक् केषाञ्चित्क्षमादीनामभाव उक्तः, अथान्येषां
तदनन्तरं तमाह-ब्रह्म-ब्रह्मचर्यं न भवति, तत्प्रागे गुप्तिविगमात्-ब्रह्मगुह्यभावात्, यतिजनसहायता हि ब्रह्मचर्यगुप्तिर्वर्तते, यदाह-
"काउमणोवि अरुजं न तरह काऊण चहुमज्जे" श्लेषेण का वर्तेत्याह-श्लेषाप्यपि-ब्रह्मव्यतिरिक्तान्यपि तपःसंयमादीनि एवं-अ-
नेनैव न्यायेन गुप्तिविगमलघुणेन न भवन्तीत्येवं योजयेत्-संबन्धयेत्, असहायतायाः सामान्येन समस्तव्रतमंगहेतुत्वात् । इति

माथार्थः ॥ २० ॥ गुरुदुले वमतां गुणान्तरोपदर्शनायाह—‘गुरु’इत्यादि, गुरुवैयावृत्त्येन-आचार्यविषयेण भक्तादिदानग्लानता-
प्रतिचणादिलक्षणेन हेतुना मदनुष्ठाने-गुरुगते जिनप्रचनार्थप्रकाशनगच्छपालनादौ सहकारिभावो-यः सहायकरूपं स तथा
वस्मात् मदनुष्ठानमहकारिभावतः, किमित्याह-विपुलं-महत् फलं-कर्मक्षयलक्षणं गुरुकुलवासिनो भवति, कस्मिन्निवेत्याह-इभ्य-
स्वेव-गुरर्णलक्षादिमानमहा जनपतेरिव सत्केन विशेषेनापि-तदीयद्रव्यविशतितमभागेनापि, आस्तां सर्वेण, व्यग्रहारे-वाणिज्ये
क्रियमाणे सति, तथाहि-लक्षपतिसंबन्धना लक्षविशतिभागेनापि, आस्तां सर्वेण सहस्रपंचकलक्षणेन वा, चयवहरतो गणिकपुरस्य म-
हान् लाभो भवति एवं गुरोर्वैयावृत्त्यमात्रमपि कुर्वन् महत् फलमामादयति, गुरुविषयवैयावृत्त्यमात्रस्यापि महत्त्वादिति, अन्ये
त्याहुः-इभ्यस्य गृह्णागतस्य विशेषेनापि व्यवहारे-सत्कारे । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ गुरुकुलवामाभावे च यस्यात्तदाह—‘इहरे’-
त्यादि, इतरथा-गुरुकुलमासत्यागे सदा-सर्वदा अन्तरायात्-वैयावृत्त्यतपोज्ञानचरणविशुद्ध्यादीनां गुरसंसर्गमाध्यगुणानां व्या-
घातादिप्राप्तेः सतां वा-शोभनाना वा गुणानामन्तरायः सदन्तरायस्तस्मात् दोषो-दूषणं भवति तस्य, तथाऽविधिना-यो यत्र प्रव्र-
ज्यादाने विधिस्तदभावेन, गुरोरनुपासनतः सर्वसंविग्रसामाचारीप्रावीण्यभावादन्यायेनेत्यर्थः, चशब्दः ममुच्चयार्थः, विविधयोगेषु बहु-
विधव्यापारेषु हंदीत्युपप्रदर्शने प्रवर्तमानस्य-व्याग्रियमाणस्य गुरुकुलत्यागिनः, किंभूतेषु योगेऽप्यित्याह तस्माद्गुरुकुलत्यागिनोऽन्ये अपरे
तदन्ये नेपा या दीक्षा-प्रजाजन साऽऽसने येषां यत्रार्थग्रहणप्रत्युपेक्षणादिसामाचार्यनुपालनादीनां ते तथा तेषु तदन्यदीक्षावमानेषु,
‘नानक्रियागुणेषु हि पूर्वं स्वय निष्पद्यते, ततः पश्चादीक्षादाने प्रवर्तते’ इति कृत्योक्तं ‘तदन्यदीक्षावमानेऽपि’ति, दोषश्चात्रैद्विरुपारलौकिका-

गुरुगुणरहिओ उ गुरू न गुरू विहिचायमो उ तस्सिद्धो । अणत्थ संक्रमेणं ण उ एगागित्तणेणंति ॥ २४ ॥
 जंपिय ण वा लभेज्जा एक्कोऽविचादि भासियं सुत्ते । एयं विसेसविसयं णायव्वं बुद्धिमंतेहिं ॥ २५ ॥
 पावं अणायरंतो तत्थुत्तं ण य इमं अगीयस्स । अण्णाणी किं काहीचादिसुत्ताउ सिद्धमिणं ॥ २६ ॥

नर्थाभासिः इति, अतः स्थितमेतत्—“एमा य परा आणा पयडा जं गुरुकुञ्जं न मोत्तव्वं” इति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अथ यदुक्तं ‘गुरुकुलं न मोक्तव्य’मिति, अत्र विषयविभागं दर्शयन्नाह—‘गुरु’इत्यादि, गुरुगुणः—सज्ज्ञानसदनुष्ठानविशेषास्तै रहितो-हीनो गुरुगुण-रहितः तुशब्दः पुनरर्थः गुरुः—धर्माचार्यो भवति, सुवर्णगुणधिरुलं सुवर्णमित्र, ततश्च ‘विहिचायमो उ’ति इदं मकारोऽलाक्षणिकः ततश्च विधित्याग एव—आगमिरूप्यायेन परिहार एव तस्य गुरोः इष्टः—अभिमतो जिनानां, य च न यथाकथञ्चिद्, अत एवाह—अन्यत्र गुरुकुलान्तरे संक्रमेण—प्रवेशेन, न पुनरेकाकित्वेन—एकाकिविहारितयेति, गुरुकुलान्तरसंक्रमणविधिश्च “संदिद्धो संदिद्धस्म चेवुत्तं पज्जई उ एमाई । चउभंनो एत्थं पुण पढमो भंगो हवइ सुद्धो ॥ १ ॥” इत्यादिसगमप्रसिद्ध इति, सर्वथा गुरुरहितेन न भाव्यमिति भावः, यदाह—“एत्तणमणेसणं वा कह ते नाहिंति ? जिणवरमयं वा ? । कुरिणंमि व पायाला जे मुक्का पव्वहयमेत्ता ॥ १ ॥” इतिशब्दः प्राग्वत् । इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ ननु यदि गुरुकुल एव वस्तव्यं तदा कथमुक्तं दशवैकालिके, यथा—“न या लभेज्जा निउणं सहायं, गुणाहिपं वा गुणओ समं वा । एक्कोऽपि पावाइं विवज्जयंतो, विहरिज कामेसु असज्जमाणो ॥ १ ॥” इति, एवं तदाशंसयाह—‘जंपिये’त्यादि, यदपिच—यच्च ‘न वा लभेत—एक्कोऽपि’ इत्यादि—इत्येतत्पदद्वयं प्रागुक्तमेवोपलक्षणं, भाषितं—उक्तं सूत्रे तन्नामैकालिक्कान्ते एतद्विदं सव्वं विशेषविषयं—विशिष्टपरूपगतोचनं. न परूपमात्रविषयं, ज्ञातव्यं—अत्रमेयं

जाओ य अजाओ य दुविहो रूपो उ होह पायन्त्रो । एककोडविय दुविहो समत्तरूपो य असमत्तो ॥२७॥
गीयत्थ जाय रूपो अगीओ त्वल्ल भवे अजाओ उ । पणगं समत्तरूपो तदूणगो होह असमत्तो ॥ २८ ॥

युद्धिमन्त्रिः-प्रवचनगमार्धवेदिभिः, यतो 'व्यारूपानतो विशेषप्रतिपत्तिः' इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ उक्तसूत्रस्यैव विशेषविषयता-
ममर्थनार्थमाह—'पाव'मित्यादि, पापं-आगमनिषिद्धं कर्म अनाचरन्-विर्जयन्निति विशेषणमेककविहारिणः तत्र दशकालिकध्वजे
उक्तं-अभिहितं, न च-न पुनः इदमेतत्पापवर्जनं अगीतस्य-अगीतार्थस्य भवति, कुतः सिद्धमिदमित्याशङ्क्याह-अज्ञानी किं करिष्यती-
त्यादिश्रुतादशकालिकप्रसिद्धात्, तथाहि—“पढमं णाणं तओ दया, पुं चिद्धइ सव्वसंजण । अन्नाणी किं काही ? किंवा नाही-
इ छेयपावंगं ? ॥१॥” सिद्धं-प्रतीतं इदमगीतार्थस्य पापापरिवर्जनमिति, ततो विशेषविषयमेवैतदिति स्थितमिति गाथार्थः ॥२६॥
विशेषविषयत्वमेवास्व ममर्थयन् गाथाचतुःक्रमाह—'जाओ'इत्यादि, 'गीयन्त्रो'इत्यादि, 'उउ'इत्यादि, 'एत्तो'इत्यादि, च,
तत्र जाता-निष्पन्नाः श्रुतसंपदुपेततया लब्धात्मलाभाः साधवस्तदव्यतिरेकात्कल्पोऽपि जात उच्यते, एतद्विपरीतः-पुनरजातः
चशब्दौ समुच्चयार्थौ द्विविध एव-द्विधैव कल्पः-समाचारः तुशब्दोऽवधारणार्थो नियोजित एव भवति-स्यात्ज्ञातव्यो-बोद्धव्यः,
एकैकः-प्रत्येकं अपि चेति पुनरर्थः द्विविधो-द्विधा, समाप्तकल्पः-परिगणसमाचारः चशब्दः समुच्चयार्थो नियोज्यते च असमा-
प्त-अपरिपूर्णश्च, कल्प इति प्रक्रमगम्य इति ॥२९॥ जातादीनामेव लक्षणमुच्यते-गीतार्थसाधुसंबन्धित्वाद्गीतार्थो यो विहारः स
ज्ञातकल्पोऽभिधीयते, अगीतःः खलु-अगीतार्थसाधुसंबन्धी पुनः भवेत्-स्यात् अज्ञातस्तु-अज्ञातकल्प एव, तथा 'पणगं'ति
गाधुपञ्चकं तदव्यतिरेकात् कल्पोऽपि समाप्तकल्पो नाम विहारो भवति 'ऋतुबद्ध' इत्यस्येह संबन्धात् अवर्षासु, तथा तदनुकः-पञ्च-

उउयद्धे वासासु उ सत्त समत्तो तदूणगो इयरो । असमत्ताजायाणं ओहेण ण किञ्चि आहव्वं ॥ २९ ॥
 एत्तो पडिसेहाओ सामणणणिसेहमोऽवगंतव्वो । एएसिँ अत्तोवि इमं विसेसविसयं मुण्येयव्वं ॥ ३० ॥
 एगानियस्स दोसा इत्थीसाणे तहेव पडिणीए । भिक्खविसोहिमहव्वय तम्हा सवितिज्जए गमणं ॥ ३१ ॥

कन्यूनो द्वित्रिचतुराणां साधूनामित्यर्थः भवति-स्यात् असमाप्तः-असमाप्तरूप ऋतुवद्ध एवेति ॥ २८ ॥ 'उउयद्धे' इति योजितमेव,
 वर्षासु तु-वर्षाकाले पुनः सप्त साधयः सप्तानामित्यर्थः सप्ताप्तः- मास्ररूपो भवति, तदूनकः-तैम्भ्यो न्यूनतराणामित्यर्थः इतरः-
 असमाप्तरूपो वर्षस्त्रियेय, यच्च वर्षासु सप्तानां विहारवर्णनं तरिकल, पासु तेषां ग्लानत्वादिसंभवे सहायस्यान्यत आगमनासंभवा-
 दल्पसहायता मा भूदिति हेतोरिति विहारप्ररूपणा, ततश्चासमाप्ताज्ज 'नां-असमाप्तरूपाजातकल्पवतां साधूनां ओघेन-उत्सर्गेण
 न भवति-नास्ति आभाव्य-क्षेत्रवद्द्रव्यशेषभक्तपानवस्त्रपात्रादिकमागमप्रसिद्धं, तत्रेयमाभाव्यव्यवस्था-"मासो वा चउरो वा खेत्तं
 साहम्मियाण आभमति । सोऽपि य पुण्यपविहो तत्त (जात) समत्तो प्रसोपा य ॥ १॥ जंइद्वेहडखेत्तं राया वा जत्थ सिद्धिणो जुत्तं । तं मो-
 चुमवखेत्तं पंचक्कोत्तं जतीणयं ॥ २॥" इत्यादि ॥ २९ ॥ अथ प्रकृतयोजनार्थमाह-"एत्तो'त्ति इतोऽनन्तरोक्तादसमाप्ताजातानामोघेन न
 भवत्याभाव्यमित्येवंलक्षणाद् प्रतिषेधात्-आभाव्यविषयाद्विशेषनिषेधात् सामान्येन-निर्विशेषतया निषेधो-निवारणा विहारस्य सामा-
 न्यनिषेधः मकारोऽलासणिः अवगन्तव्यः-अयसेयः, रेपामित्याह-एतेपामसमाप्ताजातानां, ततश्च किमित्याह-अतोऽपि-यत एतेषां
 सामान्येन विहारो निषिध्यतेऽतोऽपि-एतसादपि, न केवलं पापयर्जनविशेषणादेव, 'इदं न या लभेज्जे' त्यादिमुग्रं विशेषविषयं-
 विशिष्टसाधुगोचरं ज्ञातव्यं-अगन्तव्यं, न यथाकथञ्चित् । इति गाथाचतुष्टयार्थः ॥ ३० ॥ इतश्चागमवचनादिदं विशेषविषयं गन्त-

गीयत्यो य विहारो यो यो गीयत्यमीसओ भणिओ। एत्तो तइयविहारो णाणुण्णाओ जिणवरेहिं ॥३२॥
ता गीयम्मि इमं वलु तदण्णलाभंतरायविसयं तु(ति)। सुत्तं अवगांतव्वं णिउणेहिं तंतजुत्तीए ॥३३॥

अपमित्यन आह—‘एगागी’त्यादि, ‘गीयत्यो’इत्यादि च, ‘एगागियस्से’ति एकाकिनः—असहायस्य विहरतः सतः दोषा—दूष-
णानि भरन्ति, तद्यथा—‘इत्थीमाणे’ति स्त्रीयुनि, अयं च समाहारद्वन्द्वः, ततश्च स्त्रीविषये च, तत्र स्त्रीविषये “विहरा पउ-
त्थाइया पयारमलंहति दट्ठुमेगाणि । दारपिइणे य गहणं इच्छमणिच्छे य दोसा उ ॥ १ ॥” तथा आ—कौलेयकः, तदोपथ
तेनैकस्य परिभारः, तथैवेति समुच्चयार्थः, प्रत्यनीके—साधुप्रद्विष्टविषये, म ह्येकाकिनमभिभवेत्, ‘भिक्षुविमोहिमहव्यय’ति इह सप्त-
मीचन्द्राननदर्शनान् भिक्षाविगुद्धौ विषये दोषा यदात्रतेषु च, तत्र युगपद्गृहत्रयस्य भिक्षाग्रहणे एकस्योपयोगकरणेऽन्यगृहद्वये तत्करणेऽ-
शक्त्यात्तदशुदिः, नत एव च प्रागतिपातविरमणविराधना निमिषप्रश्ने च निःशंकतया तद्गणने मृषावाद्दः विप्रकीर्णद्रव्यदर्शने जिघृ-
धादिभारादचादानं स्त्रीपुत्रनिरीधुणादौ मैथुनं तत्र स्नेहात्परिश्रह इति, यस्मादेतेऽमहायस्य दोषास्तस्मात् ‘सविज्ञए’ति सद्वितीयस्य
मत्तमीषष्ठनोरभेदान् गमनं—मित्रार्थमटनं, यदि च मिश्राटनमपि मसहायस्यैव युक्तं तदा सुतरां विहारः ससहायस्यैव युज्यते, सप-
हायो हि मयनेनान् प्रायः परिहर्तुं प्रमुर्भरतीति ॥ ३१ ॥ गीतार्थसाधुसंनिधत्वाद्दोषार्थः चशब्दः सपुञ्चये भिन्नक्रमश्च विहारो-
विचरणं एकरु इति गम्यते, द्वितीयश्च—अन्यो विहारः गीतार्थमिश्रणां—चद्रुथुतममन्विता नाम गीतार्थानामपि साधूनां यः म गो-
तार्थमिश्रकः भणितः—उक्तो जिनार्थेयतया, इतः—आभ्यां द्वाभ्यां विहाराभ्यामन्यः तृतीयो विहारः—एकानेकागीतार्थमाश्रुतः
नानुगतो—नानुमगो विधेयतया जिनवरैः—जिननार्यैः, यतः—“सामण्यगजोगाणं वग्गो गिहिमन्निपंथुओ होह । दंमण्णाणच-

जं जह सुत्ते भणिंयं तहेय जह तं वियालणा णत्थि । किं कालियाणुओगो दिट्ठो दिट्ठिप्पट्ठाणेहिं ? ॥३४॥

रित्ताण महलणं पाए एको ॥ १ ॥” इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३२ ॥ विशेषविषयत्वमेवास्य स्पष्टयन्नाह—‘ता’इत्यादि, ‘ता’ इति यस्मादेतान्पागमनत्रचनानि सामान्यसाधोरेकाकित्वनिषेधकानि सन्ति तस्माद् गीते-गीतार्थसाधुविषये इदं-‘एगोचि पावाइं विन-ज्जयंतो’ इत्येतत्सूत्रमगन्तव्यमिति योगः, ‘ललुरपधारणार्थः स च योक्ष्यते, अथ गीतार्थविषयं किमिदं साधुमामान्यत एव ?, नेत्याह-तस्माद्-गीतार्थसाधोरेत्ये-अपरे ये गुणवत्साधवस्तेषां यो लाभः-प्राप्तिस्तत्र योऽन्तरागो-विघ्नः स एव विषयो-गोचरो यस्य तत्तथा, अतस्तदन्यलाभान्तरापविषयमेव, गीतार्थस्यापि साध्वन्तराप्राप्तावेकाकित्वानुष्ठानपरमिदमिति भावः, अन्यथा ससहार्थैव युक्ता, यत्रोऽभिधीयते-“ क्कामि संकिलिंटे छक्कायदयाचरोऽवि संविग्गो । जग्गोगीणमलंभे पणगऽन्नपरेण संजसः ॥१॥” पार्थस्यैवमन्नकृशीलसंसक्तपथाच्छब्दाभिधानानां पञ्चानां साधूनामेकतरेण सह वसतीत्यर्थः, इतिशब्दः प्राग्वद्, सूत्रं ‘न या लभे’-इत्यादितद्वृत्तरूपमगन्तव्यं-अत्रत्येयं निरुणैः-सुबुद्धिभिः तंयुत्वया-आगमिकोपपत्त्योक्तरूपया । इति गायार्थः ॥ ३३ ॥ अथ किं व्यक्तार्थं सूत्रे सति तद्विचारणया ? तस्यैव प्रमाणत्वादित्याशंकायाह-‘ज’मित्यादि, यद् एकाकिविहारादि यस्तु यथा-येन प्रकारेण गुणा-धिकृतदायालायादिना सूत्रे-‘न या लभेज्जा’इत्यादिरूपे भणितं-उक्तं तथैव-तैरेव प्रकारेण यदि चेत् तत् सूत्रोक्तं, किमुक्तमवति ? विचारणा विषयविभागरूपतया नास्ति-न विधेया भवति तदा किं ?-केन हेतुना कालिहानुगोः-उचराध्ययनादिकालिभृतव्याख्यान दृष्टः-अनुमतः दृष्टिप्रधानैः-सम्पददर्शनमन्त्रैः श्रुतप्रधानैः भद्रयाहुस्वामिभिरावश्यकादिग्रन्थदश कालिभुक्तिरूपानुयोग-कारकैरिति, अनुयोगादि तदर्थोऽवगम्यते, अनेकविधविषयत्वात्तस्य, आह-न-‘उत्ससगसुयं किंचि किंचि अरयादय भवे सुत्ते । तदुभय-

गुरुगुणरहिओऽपि इहं दृढञ्चो मूलगुणविउत्तो जो । ग उ गुगमेत्तविहीणोत्ति चंडरुहो उदाहरणे ॥३६॥

सुतं किंचि मुचस्स ममा मृणेव्या ॥१॥” तथा-‘सन्नइसुत्त १ ससमय २ परसमय ३ स्सग्गमेव अववाए ५ । हीणा ६ हिय ७ जिण ८ थे-
 रे ९ भज्जा १० रुले ११ रुले १२ य नाणाई १३ । १॥”संज्ञा च परिभाषा चे’त्यादीनि पट् ‘नाणाई’त्ति ज्ञाननयादीनि । इति गाथार्थः ॥३४॥ अय
 ‘गुरुगुणरहितस्तु गुरुर्न गुरुरिति विधित्यागए ३ तस्येष्ट’इति य द्रुक्तं तत्र विशेषाभिधानायाह-‘गुरु’इत्यादि, गुरुगुणरहितोऽपि अपि-
 मन्दोऽन पुनः प्रत्यर्थः ततश्च ‘गुरुगुणरहितो गुरु गुरुर्न भवति’इत्यत्र गुरुगुणरहितः पुनः इह गुरुकुलवासप्रक्रमे स एव द्रष्टव्यो-
 ज्ञातव्यः मूलगुणवियुक्तो-महाव्रतरहितः सम्पग्ज्ञानक्रियाविरहितो वा यः, न तु-न पुनः गुणमात्रविहीनो-मूलगुणव्यतिरिक्तप्रति-
 रितकप्रतिरूपताविशिष्टोपशमादिगुणविरुद्धः, इति हेतोः गुरुगु (मूलगु) णरहितो द्रष्टव्य इति प्रक्रमः, उपपददर्शनार्थो वा इति शब्दः, उक्तं
 चेदार्थे-“कालपरिहाणिदोसा एत्तो इक्कइगुणविहीणेणं । अण्णेणवि पव्वज्जा दायव्वा सीलवेंतेण ॥ १ ॥” अत्रार्थे किं ज्ञापकमि-
 त्याह-चंडरुद्राः-चंडरुद्राभिधानाचार्यः उदाहरणं-ज्ञापकं, तत्प्रयोगार्थं यम्-गुणमात्रविहीनोऽपि गुरुरेव, मूलगुणयुक्तत्वात्, चंडरुद्रा-
 चार्यस्तु, तथाहि-अमौ मरुतिरोपणोऽपि चहूनां संविप्रगीतार्थशिष्याणाममोचनीयो विशिष्टबहुमानविषयश्चाभूत्, तत्स्थानकं चैवं
 दृश्यने-चंडरुद्राभिधानोऽभूदाचार्योऽतिचहूथुतः । ज्ञानादिपञ्चधाऽऽचारस्वरताकरोपमः ॥१॥ असमाचारसंलोकसंज्वलत्कोपधा-
 इव । संक्लेशपरिणामय, गन्धमांशं स्म तिष्ठति ॥२॥ विहरंश्च ममायात, उज्जयिन्यां कदाऽप्यसौ । विविकोद्यानदेशे च, तस्यौ
 गन्धस्स मन्निधौ ॥ ३ ॥ अय श्रीमन्सुतः कोऽपि, गुरुगो गर्वयौवनः । प्रधानवस्त्रमालयादिभूषितो मित्रवेष्टितः ॥ ४ ॥ विधा-
 हानन्तरं कोऽन्यत्पुनः सागुगभिधौ । तन्निर्गते कलिनो प्रोक्तास्तं पुरकृत्य साधयः ॥ ५ ॥ अस्मत्सख्यमनुं भूयं, हे भद्रन्वा !

विरागिणम् । निर्विण्यं भवकान्तारात्, प्रवाजयत सत्तरम् ॥६॥ साधवस्तु तक्रान् ज्ञात्वा, चक्षुरीकरणोद्यतान् । ओषधं स्मरिरैवैषा-
 मित्यालोच्य वभापिरे ॥ ७ ॥ भो भद्रा ! गुरवोऽस्माकं, कुर्वते कार्यमीदृशम् । वयं तु नो ततो यात, गुरुणामन्तिकं लघु ॥८॥
 केलिनैव ततो गत्वा, गुरुमुचुस्तथैव ते । स्मरिणा भणितं तर्हि, भस्मानयत सत्तरम् ॥ ९ ॥ येनास्य लुञ्चनं कुर्मो, वयस्यैस्तु ततो
 लघु । तदानीतं ततः स्मरिः, पञ्चमंगलार्थकम् ॥ १० ॥ लुञ्चनं कर्तुमारेमे, तद्वयस्यास्तु लज्जिताः । चिन्तितं चेभ्यपुत्रेण, कथं
 यास्याम्पहं गृहम् ? ॥ ११ ॥ स्वयमाश्रितसाधुत्वः, संलुञ्चितशिरोमुखः । ततो विसृज्य मित्राणि, गुरुमेवमुवाच सः ॥ १२ ॥
 मदन्त ! परिहामोऽपि, मद्भावोऽज्ञानि मेऽधुना । रंक्रत्वेनापि तुष्टस्य, सौराज्यं मे ममागतम् ॥ १३ ॥ ततः स्वजनराजाद्या, यावन्नायान्ति
 मत्कृते । तावदन्यत्र गच्छामो, नो चेद्वाद्या भविष्यति ॥ १४ ॥ गुरुर्वाभापे यद्येवं, ततो मार्गं निरूपय । तथैव कृतवानेष, वृत्तौ गन्तुं
 ततस्तमौ ॥ १५ ॥ आचार्यः पृष्ठतो याति, पुरतो याति शिष्यकः । रात्रौ बृद्धत्वतोऽपश्यन्, मार्गे प्रस्वलितो गुरुः ॥ १६ ॥ रे दुष्टशैक्ष ! की-
 दृशो, मार्गः संशीलितस्त्वया ? इति ब्रुवाणो दंडेन, शीर्षे तं हतवान् कुधा ॥ १७ ॥ एवं स चंडरोपत्वाचलितः स्खलितः पथि ।
 शिरसास्कोटयन् याति, तं शिष्यं क्षमिषां वरम् ॥ १८ ॥ शिष्यस्तु भागयामास, मन्दभागोऽस्म्यहं यतः । महाभागो महात्माऽयं, महा-
 कटे नियोजितः ॥ १९ ॥ भगवानेष सौख्येन, स्वगच्छे निवसन् मया । अहो दशां गद्गरुटां, प्रापितः पापिना मुधा ॥ २० ॥ एवं भावयत-
 तस्य, प्रशस्तध्यानचक्षिना । दग्धकर्मन्वनत्वेन, केरलज्ञानमुद्गतम् ॥ २१ ॥ ततस्तं तद्वबलेनामौ, सम्प्रेतेतुं प्रवृत्तवान् । प्रभाते च
 स तं दृष्ट्वा, खल्लोहितपल्लवम् ॥ २२ ॥ आत्मानं निन्दति स्मैवमवन्वोऽहमपुण्यवान् । यस्य मे सति रोपाग्निशममेधे बहुश्रुते ॥ २३ ॥
 परोपदेशदक्षत्वे, बहुकाले च संपमे । न जातो गुगल्लानां, प्रधानः क्षान्तिरगुणः ॥ २४ ॥ अयं तु शिष्यो धन्योऽत्र, गुणवानेष

जे इह ह्येति सुपुरिसा कयणुया ण खलु तेऽवमन्नंति । कल्लान भायणेत्तेण गुरुज्जं उभयलोगहिंयं ॥३६॥
जे उ तह विवज्जत्था मम्मं गुरुलाघवं अयाणंता । सग्गाहा किरियरया पवयणत्विंसावहा खुद्दा ॥३७॥

मत्तमः । यस्याद्यदीक्षितस्यापि, कोऽप्यपूरः क्षमागुणः ॥२५॥ एवं सद्भावनायोगाद्वीर्योह्लासादपूर्वतः । आचार्यश्चंडरुद्रोऽपि, संगतः
केरलश्रियम् ॥ २६ ॥ इति गार्थः ॥ ३२ ॥ गुरुकुलामोचनमेव पुरस्कृत्वाह—‘जे’ इत्यादि, ये केचन इह मनुजलोकं भयन्ति-
स्युः सुपुरुषा-उचमनराः, पुरुषग्रहणं च नारीणामुपलक्षणं, कृतज्ञतका-गुरुविहितोपकारज्ञाः न खलु-नैव ते उक्तस्मरूपाः अवम-
न्यते-अत्रयन्ति, केन हेतुनेत्याह-कल्याणभाजनत्वेन-ऐहिकाद्यभ्युदयपात्रत्वेन, कं किंविधमित्याह-गुरुजनं-धर्माचार्य उभय-
लोकहितं-लोकद्वयेऽप्युपकारकमिति, उक्तं च-“निर्माग्योऽपि जडोऽप्यनाकृतिरपि प्राज्ञोऽप्यनाकृत्योऽपि हि, भूकोऽप्यप्रतिभोऽप्यमन्नपि
जनानादेयवाक्योऽपि हि । पादास्पृश्यतमोऽपि सज्जनजनैर्नम्यः शिरोभिर्भवेत्, यत्पादद्वितयप्रसादनविधेस्तेभ्यो गुरुभ्यो नमः
॥ २ ॥” इति गार्थः ॥ ३३ ॥ अथ गुरुकुलमोचकान्विन्दयन्नाह—‘जे उ’ इत्यादि, ‘पाय’मित्यादि च, ये तु-ये पुनः तथा-
तस्मादुक्तप्रकारात् विपर्यस्ता-विपरीताः कुपुरुषा अकृतज्ञा अकल्याणभाजनत्वेन गुरुजनमवमन्यन्त इत्यर्थः ते न साधव इति योगः,
कथं विपर्यस्ता इत्याह-सम्यग्-यथावत् गुरुलाघवं-सारासाराविभागं गुरुकुलवासैकाकिविहारयोरिति गम्यं अज्ञानन्तः-अन-
वबुध्यमानाः, अयमभिमायः-यद्यपि ते गुरुकुलमनेकमायुसंकीर्णतया संभवदेनेपणापरस्परस्नेहरोपादिदोषतया बहुदोषं एकाकित्वं
चेत्तद्दोषाभावाद्वरदोषं कल्पयन्ति तथाप्येतेन तेषां सम्यग्ज्ञानं, आगमवाधित्यादस्य, आगमवाधा च प्रागुपदर्शितेति । तथा स्य
प्राहान्-स्वकीयमिनिवेशात् आगमापारंत्य्यादित्यर्थः क्रियारता-भिक्षाशुद्धप्रतिकर्मतान्त्रोपधित्वाऽऽत्तापनामायथगणायनुष्ठान-

पायं अहिणगंगीतमा उ तह दुक्करं पि कुब्धंता । बज्झा व ण ते साह धंत्वाहरणेण चिण्णेयं ॥३८॥

निरताः तथा प्रवचनखिसावहाः श्लासनापभ्राजनाहेतवः, अनामगिक्तत्वेनैकाकित्वेन च प्रवचनगुप्तिरक्षायामसमर्थत्वात्, तथा क्षुद्राः-
तुच्छाः, आत्मनि बहुमानात् गुरुषु चावज्ञापरत्वात्, कृपणा वा तथाविधजनवर्जनपरत्वात्, क्रूरा वा शेषसाधुषु पूजाविनेडेदमिप्रा-
यत्वादिति ॥३७॥ तथा प्रायो-ग्राह्येन अभिन्नग्रन्थयः-सकृदप्यनवाप्तमभ्यदर्शनाः, अयमभिप्रायः-मिथ्यादृष्टयोऽपि ये भिन्न-
ग्रन्थयस्ते नैवविधासमीक्षितकारिणो भवन्तीति, कथं तर्हि ते दुष्कारतराणि तर्पांसि सेवन्त इत्याशंक्याह-तमसः-अज्ञानात् तथा-
तत्प्रकारं मासक्षपणादि दुष्करमपि-प्रकृष्टपि, आस्तामदुष्करं, कुर्वन्तो-विदधानाः बाह्या इव-कुतीर्थिका इव, न-नैव ते गुर्वज्ञाका-
रिणः साधवः-संयताः विज्ञेया-ज्ञातव्याः जिनाज्ञोचीर्णत्वात्, इहैवाथ दृष्टान्तमाह-धर्माक्षोदाहरणेन-कारुणातेन, प्रयोगश्चास्त्व-
ये निर्गुणं वस्तु समाश्रिताः न ते स्वार्थमाजो दृष्टाः, यथा मृगवृष्णासरःश्रायिणः काकाः, आश्रिताश्च निर्गुणं गच्छन्वहिर्मगं गच्छ-
त्याग्निन इति, ऋकज्ञातं चैवम्-सुखाद् शीतलं खच्चं, पश्येणुसुगन्धिं च । धारयन्ती जलं वासी, काचिदासोन्मनोहरा ॥३८॥ तस्या-
स्तटेऽगम् काकास्तेषु चालपे पितासिताः अग्निच्छन्तोऽपि पानीयं, नाश्रयन्ति स्म चैव ताम् ॥३९॥ ततो दृष्ट्वा पुरोयति मृगवृष्णासरांसि
ते । तानि प्रति प्रयान्ति स्म, वापीं हित्वा जलार्थिनः ॥४०॥ कश्चित्तु तानुवाचैवमेवा भो मृगवृष्णिना । यदि वोऽस्ति जलार्थित्वं,
तदाश्रयत वापिकाम् ॥४१॥ ततः केचित्तदाकर्ण्य, वापीमेव समाश्रिताः । भूयांसस्तमधीर्येवंतन्मृगवृष्णां ययुः प्रति ॥४२॥ ततो जलम-
नासाद्य, ते विनाशमुपागताः । वापीं समाश्रिता ये तु, नभूवुस्ते कृतार्थकाः ॥४३॥ रापीतुल्योऽत्र विज्ञेयो, गुरुगच्छो गुगालयः । धर्माग्नि-
स्तु काकामाधारित्रं-जलसन्निभम् ॥४४॥ मृगवृष्णागरस्तुलया, गुरुगच्छाद्बहिःस्थितिः । तन्निष्कृष्टादायको ज्ञेयो, गीतार्थस्तत्कृपापरः ॥४५॥

तेसि बहुमाणेणं उम्मग्गणुमौयणा अणिट्ठफलां । तम्हा तित्थगराणाठिएसु जुत्तो त्थ बहुमाणो ॥३९॥
ते पुण समिया गुत्ता पियददधम्मा जिहंदिक्कसाया । गंभीरा धीमंता पणवणिज्जा मद्दासत्ता ॥४०॥

चारित्र्यापात्रतां प्राप्ताः, कारुण्यं केऽपि कुग्रहात् । गुरुगच्छवद्विर्घासं, संश्रिता ये तपस्विनः ॥२॥ अल्पास्तु केऽपि सबुचोधाचारित्रि-
पात्रतां गताः । कारुण्यं इवैव ये धन्याः, गुरुगच्छमुपाश्रिताः ॥ १० ॥ इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ अथ गुरुकुलत्यागिन एव कष्टविहार-
कारित्वेन ये बहु मन्यन्ते तान् शिक्षयितुमाह—‘तेसि’मित्यादि, तेषां गुरुकुलत्यागिनां बहुमानेन-पक्षपतेन कारणभूतेन उन्मा-
गानुमोदना-अनागमिकाचारानुमतिः, किंफलेत्याह-अनिष्टफला-अनभिमतफला दुर्गतिप्रयोजनेत्यर्थः, आह च—‘आणाएँ अवट्ठं
वो उरयूहेह मोहदोसेणं । सो आणा अणवच्छं मिच्छत्त विराहणं पावे ॥१॥’ ‘तम्ह’त्ति यस्मादेवं तस्मात्तीर्थकराङ्गास्थितेषु-गुरु-
कुलवासादिजिनादेशाश्रितेषु साधुषु युक्तः-संगतः अत्र विचारे बहुमानः-पक्षपातो, नेतरेषु । इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ अथ तीर्थ-
कराङ्गास्थितानेव स्वरूपत आह—‘ते’इत्यादि, ते तीर्थकराङ्गास्थिताः साधवः पुनरिति विशेषणार्थः ममिताः समितिपञ्चकेन गुप्त-
गुप्तित्रयेण प्रियः-प्रीतित्थानं दृढ-स्थिरो विपत्स्यपि अविमोचनत् धर्मः-श्रुतचारित्रात्मको येषां ते प्रियदृढधर्माः जितेन्द्रिय-
कराय-न्यत्कृतकरणतोपादिगामाः गंभीरा-अलक्ष्यमाणहर्षदैर्न्यादिभावः, गांभीर्यलक्षणं चेदम्—‘यस्य प्रभावादाकाराः, क्रोधहर्ष-
भयदिषु । मांषेषु नोपलभ्यन्ते, तद्गांभीर्यमुदाहृतम् ॥ १ ॥’ इति, धीमन्तो-बुद्धिमन्तः प्रज्ञापनीयाः-सुखावबोध्याः महासत्त्वा-
भवेऽनुष्णाप्यवमायमन्तः, ‘आप्तस्वैरुष्ण्यं तस्मभ्यवमानं करं च मत्तं’मित्युक्तेः, इति गाथार्थः ॥४०॥ उत्तर्गोपवाद्योः-सामान्यो-
क्तविशेषोक्तविषयोः विज्ञायका-विद्याः तथा सेवका-अनुष्ठानरताः, तयोर्देव पथाशक्ति-अक्षयनिगृहनेन भावविशुद्धिसमेताः-परि-

उत्सर्गववायाणं वियाणगा सेवगा जहासत्ति । भावविसुद्धिसमेता आणारुतिगो य सम्मंति ॥४१॥
 सव्वत्थ अपडिबद्धा मेत्तादिगुणणिगया य णिगमेण । सत्ताइसु होंति दढं इय आययमग्गतल्लिच्छा ॥४२॥
 एवंविहा उ पेया सव्वणयमतेण समयणीतीए । भावेण भाविएहि सह चरणगुणट्ठिया साह ॥४३॥

जामविशुद्धितान्निताः आहारुचयः-आगमचहुमानिनः चशब्दः समुच्चये सम्पत्-अविपरीततया, न पुनः स्वाप्रदानुसारेण, इति शब्दः
 समाप्ताविति गार्थः ॥ ४१ ॥ 'सन्वे' इत्यादि, सर्वत्र द्रव्यक्षेत्रकालादौ अप्रतिबद्धाः-प्रतिबन्धरहिताः मैत्र्यादिगुणान्विता-मैत्री-
 प्रमोदकारुण्यमाध्यस्थलक्षणगुणयुक्ताः चशब्दः समुच्चये नियमेन-नियोगेन, केषु विषये इत्याह-सत्यादिषु-पथासंख्यं सम्बन्धगुणा-
 धिक्कृष्ट्यमानाविनेयेष्विति भवन्ति-स्पुः दृढं-अत्यर्थं, इति-एवं सत्यादिषु मैत्र्यादिगुणान्विततया समितगुप्तत्वादिना वा प्रकारेण,
 किमित्याह-आयतो-मोक्षोऽव्यवच्छेदात् तस्य मार्गो-ज्ञानादिस्तत्र लिप्सा-लालसा आयतमार्गतल्लिप्सा ये ते तीर्थकराश्चास्थिता भव-
 न्तीति प्रकृतं । इति गाथात्रयार्थः ॥ ४२ ॥ एते च क इत्याह-—'एव'मित्यादि, एवंविधास्तु-प्रागुक्तसमितिगुह्यादिगुणान्विताः
 पुनः द्वेया-अवसेयाः साधव इति योगः, कथमित्याह-सर्वमयमेत-द्रव्यास्तिरूप्यांयास्तिकज्ञाननयक्रियानयनिथयव्यवहारल-
 क्षणममस्तत्रादिसंमततया, यत उक्तं-—"सन्वेसिपि नयाणं बहुविह वतवयं नियामेता । तं सव्वनयविसुद्धं जं चरणगुणट्ठिओ साह
 ॥ १ ॥" तथा समयनीत्या-सिद्धान्तन्यायेन आगमश्रमाण्येन चेत्यर्थः, अथवा सर्वनयमतेन या समयनीतिस्तया, कैर्हेया इत्याह-
 भावेन-श्रुमाध्यवसायेन भावितैः-वासितैः अथवा समयनीत्याः सत्केन भावेन-परमार्थेन भावितैः, सकृत्-सर्वकालं, न तु कदा-
 चिदेव, चरणगुणस्थिताः-चारित्र्यलक्षणगुणेषु व्यपस्थिताः मन्त्रः साधवो-मोक्षमाधका मुनयः, अनेन विधास्त्वसाधवः । इति गाथार्थः

णाणम्मि दंसणम्मि य सति णियमा चरणमेत्थ समयम्मि । परिसुद्धं विण्णेयं णयमयमेवाजओ भणियं ॥४४॥
 निच्छयणयस्स चरणायविद्याए णाणदंसणवहोऽवि । ववहारस्स उ चरणे हयम्मि भयणा उ सेसाणं ॥४५॥
 जो जहवायं ण कुणति मिच्छदिदो तओ हु को अणो ? । वहेह य मिच्छत्तं परस्स संकं जणेमाणो ॥४६॥

॥४३॥ अथ सम्पदर्शनज्ञानचरणगुणस्थिताः साधवो भवन्तीति वक्तव्ये कस्मादुक्तं चरणगुणस्थिता इत्याशंभ्याह—‘णाणंमो’-
 त्यादि, ज्ञाने-सद्बोधे दर्शने च-तरुहरुचौ सति-विद्यमाने नियमाद्-अवश्यंतया चरणं-चारित्रं परिशुद्धं-अनमद्यं भवतीति विज्ञे-
 यं-अवसेयं, अतश्चरणगुणस्थितत्वोक्तौ ज्ञानदर्शनस्थितत्वमुक्तमेव निश्चीयते, ज्ञानदर्शनयोश्चरणानुगामित्वात्, अयं कुत एव तस्मि-
 न्द्वमित्याशंक्याह-नयमतभेदात्-निश्चयव्यवहारलक्षणनयमतभेदमाश्रित्य, यतो-यस्माद् भणितं-उक्तं विवक्षितार्थसंवादकं वाक्यं,
 कं भणितं तदित्याह-अत्र समये-इह सिद्धान्ते जिनप्रचने इत्यर्थः ॥४४॥ यदुक्तं तद्दर्शयन्नाह-‘णिच्छये’त्यादि,
 निश्चयनयस्य-तरुवादिनयस्य मतेनेति शेषः, किमित्याह-चरणात्मविधाते-चारित्रलक्षणस्वभावाभावे मति ज्ञानदर्शनमयोऽपि-
 समुबोधमग्न्यक्त्यविधातोऽपि स्यात्, चरणात्मा पुनर्हृत एवेत्यपिशब्दार्थः, चिरतिरहितज्ञानादेर्निष्कलतया तन्मतेऽज्ञानादित्यादिति ।
 व्यग्रहारस्य तु-लोकसंप्रवहारपरनयस्य पुनः मतेनेति शेषः चरणे-चारित्रि हते-विगते भजना तु-विकल्पनैव विधातः स्याद्वा न वेत्ये-
 रूपा शेषयोः-ज्ञानदर्शनयोः, स हि मन्यते-यद्यनन्तानुबन्धुदयाच्चरणमयो जातस्तदा तयोरपि वधः स्यात्, अनन्तानुबन्धिनानां सम्पद्ग-
 र्शनस्य तद्वद्वारेण सज्ज्ञानस्य च विधातकत्वात्, यदि पुनः प्रत्याख्यानकषायोदयात्तदा दर्शनज्ञानयोरेव्याधात एव, तदुदयस्य दर्शनाच्चा-
 ध्वरूपात् । इति गार्थार्थः ॥४५॥ अथ प्रागुक्तमेव निश्चयनयमतं स्पष्टयन्नाह-‘जो’ इत्यादि, यः प्राणी यथायादं-आप्तचचनानतिक-
 मेण न करोति-न विधत्ते चरणमिति शेषः मिथ्यादृष्टिः-विपर्यस्तरुचिः भव एव मिथ्याज्ञानी च ततः-तस्मादयथावादाकारिणः हु

एवं च अहिनिवेशा चरणविघाए ण णाणमादीया । तत्पडिसिद्धासेवणमोहासद्वहणभावाह ॥४७॥
अणभिनिवेशओ पुण विवज्जया होति तव्विघाओऽवि । तक्कज्जुवलंभाओ पच्छातावाहभायेण ॥४८॥

शब्दो वाक्यालंकारे कोऽन्यः? कोऽपरः, न कोऽपीत्यर्थः, स एव मिथ्यादृष्टिर्यथावादानुप्रायित्वेन दर्शनस्य विफलतयाऽसुररूपत्वादिति भावः, न केवलमसाक्षात्तमना मिथ्यादृष्टिः, किंतु वर्धयति च-वृद्धिं नयति च मिथ्यात्वं-विपर्यासं, कस्येत्याह-परस्य-आत्मनोऽन्यस्य, किं कुर्वन्नित्याह-शङ्कां-संदेहं किमयमयथोक्तमरित्वादेवमनुचितमाचरति उताप्तोपदेश एवायमित्येवंरूपां जनयन्-विदधानः परस्यैवेति, अतः सुष्ठूक्तं-‘निश्चयनयस्ये’त्यादि। इति गाथार्थः॥४६॥ अथ व्यवहारसंमतां ज्ञानादिनाशमजनां स्पष्टयन्नाह-‘एव’मित्यादि, ‘अणभि’ इत्यादि, एवं च-एवमेव निश्चयनयमत इवेत्यर्थः अभिनिवेशाद्-अनन्तानुमन्युदयजन्यात् पृथिव्याद्यारंभे न दोषः जीवत्वेन तेषां सिद्धेरित्यादिलक्षणात् चरणविघाते-चारित्र्याभावे सति न-नैव ज्ञानादयो-ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणा गुणा भवन्ति, इह मकारोऽलक्षणीकः, कैरित्याह-तत्र चरणे यत्प्रतिपिद्धं-विधेयतया निवारितं पृथिव्याद्यारंभादि तत्र यदासेवनं आसेवा मोहश्च-अज्ञानं अश्रद्धानं ५-अरोचनं तानि तत्प्रतिपिद्धासेवनमोहाश्रद्धानि तेषां ये भावा-उत्पादाः सद्भावा वा ते तथार्थे रिति ॥४७॥ अनभिनिवेशाद्-अतत्त्वेऽ’मनिवेशाभावेनानाभोगादिनेत्यर्थः पुनःशब्दः पूर्वोक्ताथपिथयोत्तरार्थस्य विशेषधोतनार्थः विपर्ययाद्-बोधविपर्ययात्सात्त्विकाशात् । द्विघातेऽपि-चरणन्याघातेऽप्यकृत्यासेवनाजन्ये सति भवन्ति ज्ञानादय इति प्रकृतं, अथयाऽनभिनिवेशात् पुनः-अविपर्ययाद् बोधार्थपर्ययाभावाद्भवन्ति ज्ञानादयस्तद्विघातेऽपि न व्याहन्यन्ते, कुत एतत्सिद्धमित्याह-तत्कार्योपलंभात्-ज्ञानादि-कार्योपलब्धेः, तत्कार्योपलंभ एव कथमित्याह-पञ्चात्तापः-अनाभोगादेः प्रतिपिद्धाचरणेन चरणन्यायातादनन्तरं ‘हा द्रष्टुं कृत’-मित्यादिलक्षणश्चित्तसंततः, आदिशब्दात्प्रायश्चित्तप्रतिपत्तिः संवेगश्च गृह्यते, त्वर्थेषां यो भावो-भवनं एतद्भूयो वा यो भावः-परि-

तम्हा जहोइयगुणो आलयसुद्धाहलिंगपरिसुद्धो । पंकयणातादिजुओ विण्णेओ भावसाहुत्ति ॥४९॥
 एत्तो पुण संविग्गो संवेगं सेसयाण जणयंतो । कुग्गहविरहेण लहुं पावह मोक्खं सयासोक्खं ॥ ५० ॥
 ॥ साहुधम्मविही संमत्तो ॥ ११ ॥

नामः स तथा तेन पथात्तापादिभावेन, पथाच्चापादयो हि ज्ञानादिकार्यभूतास्ततस्ते कथं ज्ञानादीनामभावे भवेयुरिति?, एवं च सुष्टूक्तं-
 गहारस्स उ'इत्यादि । इति गाथाद्वयार्थः ॥४८॥ यस्मात्कारणात् गुरुकृलवासो जिनाज्ञा तत्प्रागे च न गुणास्तस्मात्कारणात् यथोदि-
 तगुणो-गुरुकृलवागत्यागी समितिगुहायनन्तरोक्तगुणयुक्तो वा तथाऽऽलयशुद्ध्यादीनि-वसतिनिर्दोषताप्रभृतीनि यानि लिंगानि-
 सुविहितचिह्नानि तैः परिसुद्धो-निश्चितसुविहितभागे यः स आलयशुद्ध्यादिलिंगपरिशुद्धः, आलयशुद्ध्यादिलिङ्गानि चेमानि-"आ-
 लयेण विहारेण, ठाणाचंक्रमणेण य । सक्को सुविहिओ नाउं, भामावेणइएण य ॥१॥" तथा पंकजज्ञातादियुतः-पुण्णरोदाहरणप्रभृ-
 त्तिज्ञातयुक्तः, तानि चेमानि-"पुण्णखरपत्तं पित्ति निरुद्धेवे, गणमिच्च निरात्तं गणे, वाउव्व अपडिक्खे, मंखो इव निरंजणे" इत्यादिकानि
 ओपपातिकशस्त्रप्रसिद्धानि, चिह्नयो-ज्ञातव्यः भावमाधुः-परमार्थयतिः, न तु द्रव्यसाधुः, इतिशब्दः समाप्तो, इह च भावसाधु-
 भजनेन साधुधर्मोऽभिहितो द्रष्टव्यस्तद्रव्यतिरेकात्तद्धर्मस्यैव चिरक्षितत्वादिति गार्थार्थः ॥४९॥ अथोक्तस्वरूपस्य साधोः प्रधानपु-
 ण्यार्थसिद्धिरूपं साधुधर्मपालनकृतं प्रतिपादयन्नाह-"एत्तो" इत्यादि, एवोऽनन्तरोक्तगुणो भावमाधुः पुनःशब्दो विशेषणार्थः संविग्रो-
 मोधाभित्रापी संसारमीकरो आत्मना तथा संवेगं-उक्तं रूपं शेषकाणां-आत्मनोऽन्येषां जनयन्-उत्पादयन् सदेगनया सचेष्टया च
 कुप्रवचिरहेण-अतत्तयामिनिषेधविकृततया लगु-शीघ्रं प्राप्नोति-आमादयति मोक्षं-सकलकर्मनिबन्धनविषोपशृणुं सदासौख्यं-
 मानगुणं, दुःखमीत्रस कर्मणोऽपमात्वात् । इति गार्थार्थः ॥ ५० ॥ ॥ साधुधर्मविवरणं श्रुतितः स्वमातम् ॥ ११ ॥

॥ अथ द्वादशमपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १२ ॥

नमिऊण महावीरं सामायारीं जतीण वोच्छामि । संखेवओ महत्थं वसविहमिच्छमदिभेदेण ॥३॥
इच्छा१मिच्छा२तहक्कारो३, आवसिसया४ य णिसीहिया५ । आपुब्बणा६ य पडिपुब्बा७, छंदणा८ य णिमंतणा९ ॥२॥

अनन्तरप्रकरणे साधोर्धर्म उक्तः, अथुना तु तत्सामाचारिं प्रतिपिपादयितुमंगलाद्यभिधानार्थमाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-
प्रणश्य महावीर-वर्धमानजिनं सम्प्रसाचारः सामाचारस्तद्भावः सामाचार्यं तदेव सामाचारी तां यतीनां संबन्धिनीं, न तु श्राव-
काणां, तस्या उक्तत्वात्, वक्ष्यामि-भणेभ्यामि, कम् ?-तश्चेत्यत्र-समासेन सूत्रापेक्षया, अर्थपेक्षया तु महार्था-प्रभूताभिधेयां
महाप्रयोगानां वा, मोक्षप्रयोगेन तदात्तत्वात्, मा च ‘पडिक्रेङ्गां च पिट्ट’मित्यादिश्रुगौषरापचार्यणि स्यादित्यत्र आह-दशविधा-
दशप्रकारां, सा च ‘पडिक्रेङ्गा पपन्नमे’त्य दिहृग्गद्वयस्तीत्यत्र आह-इच्छादिभेदेन-इच्छ रु दितिभिर्हेयो भेतो-भिन्नता स
तथा तेन । इति माथार्थः ॥ १ ॥ तद्व्यवस्थायामेव दर्शयन्नाह—‘इच्छे’त्यादि, इच्छामियथावतेत्येषां-ब्रह्मार्थव्यप्रीकृतार्थवैतथ्या-
र्थानां शुब्दानां कारः-करणं यथाल्लविसयं प्रयोग इच्छामियथावतमाकारः, अथवा अपपवे समुदायोपचारात् इच्छेति इच्छाकारः
मिच्छेति च मिथ्यादुष्क्रां, तमाशुब्देन च तमेभेभूता परमभिमृष्टो तावथां कारः-करणमेते समानः इति त्रयो
भेदाः । तथा आयश्यते-आशयं हर्षवैज्ञानार्थयेमयोजननिर्वृता तत्प्रयोजनता या योऽश्रयादिनेर्गमक्रिया सा आयश्यको
तत्त्वमूल्यविद्या योगीति चतुर्थः । तत्र निरोधेन-प्रसङ्गापारमेश्वरेण निर्मुता तत्त्वयोनता वा या शुद्ध्यादिप्रवेगक्रिया सा

उपसंगगा ग काले सामायारी भवे दसविहा उ । एएसि तु पयाणं पत्तेप पखवणा एसा ॥३॥
अन्भत्यणाइ करणे कारवणेणं तु दोणहवी उचिए । इच्छकारो कत्थइ गुरुआणा खेव य ठितित्ति ॥४॥

नेपेष्किथि, तत्तंगुचिका वागपीति पञ्चमः । तथा आ-मर्यादया तथाविधविनयलक्षणया अभिविधिना वा-सर्वप्रयोजनामिष्या-
स्तिनधुणेन प्रच्छन्नं-गुरोः प्रश्नकरणमावृच्छनेति षष्ठः । चशब्दः समुच्चये । तथा तान् प्रति पुनरपि पृच्छा-प्राश्रियुक्तेन कार्यकरण-
काले प्राप्तिप्रेतेन गपुनः प्रयोजनतः कर्तुं कामेन गुरोः प्रच्छन्नं प्रतिपृच्छेति सप्तमः । तथा छन्दना च-मागृहीतस्याश्रनादेः
गृहीत गृहमित्येवमुचितेभ्यो दानार्थमभ्युत्थानमित्यष्टमः । तथा निमंत्रणा-अहं भवदर्शमशनाधानयामीत्येवं भक्तितो भणनमिति
नवमः ॥ २ ॥ 'उपसं' इत्यादि, तथा उपसंपत्तिः-उपसंपत् ज्ञानार्थं गुर्वन्तराश्रयणमिति दशमः चशब्दः समुच्चये काले-अवसरे,
यथारगरमित्यर्थः, कालपदं चोपसंपदि संबध्यते सर्वदेवेषु वा, सर्वमपि ह्यनुष्ठानं स्वावसरानपेतं फलवद्भूयति, अथवा आचङ्क्यके
मामायिहास्यनक्षोपोद्घातनिर्गुक्तौ यत्कालद्वारं तयोपक्रमकालो द्विविध उक्तः, सामाचारीयथायुष्ममेदात्, अतः काल इति सामा-
चार्युपक्रमकाललक्षणे अमिधातव्ये सामाचारी उक्तनिर्वचना भवेत्-स्यात् दशविधा तु-दशप्रकारैव विमिश्रितमामाचारी, न न्यूनमधि-
कमेदेनेति, अर्धतेशामेव भेदानां विशेषप्ररूपणाप्रस्तावनार्थमाह-एतेषां-तु अमीषां पुनरनन्तरोक्तानामिच्छाकारादीनां पदानां-वर्ण-
नमुदायात्मकानां प्रत्येकं-एकैकं प्रति गृह्यत्तु पृथगित्यर्थः या प्ररूपणा-स्वरूपविषयादितिरूपणं सा तथा एषा-इयं वक्ष्यमाणा
भवति ॥ इति गाथादयार्थः ॥ ३ ॥ अथेच्छाकारस्य विषयोपदर्शनायाह—'अन्भे'त्यादि, अन्भर्थनायां-परस्य प्रवर्तनायां' त्वं
ममेदं स्तारं प्रमुष्य या हवि'त्येतरूपाया इच्छाकारमिति संग्रहः, तथा करणे च-विधाने च परप्रयोजनस्य 'अहं भवामीत्यमिदं प्रयो-

स इ सामन्त्ये एसो णो कायब्बो विणाऽहिंयं कज्जं । अब्भत्थिएणवि विहा एवं खु जइत्तणं सुद्धं ॥५॥

जनमिच्छाकारेण करोमी'त्येवं भणतः कारणेन तु-ग्लानादिप्रयोजनत एव, न तु यथाकथञ्चित्, तत्राभ्यर्थनापक्षेऽभिहितम्-
 “जइ होज्ज तस्स अनलो कज्जस्स चियाणई न वा एयं । गेलन्नाईहि व होज्जा वाजडो कारणेहिं सो ॥१॥” कारणापेक्षया त्विद-
 मुक्तम्-“अहवावि विणस्संतं अब्भत्थिन्तं च अन्न दहूणं । अण्णो कोइ भणेज्जा तं साहुं निज्जरट्ठीओ ॥ १ ॥ अहयं तुब्भं एयं
 करेमि कज्जं तु इच्छकारेण ।” इति, ‘दोणहवि’त्ति द्वयोरप्यभ्यर्थककारकयोः उचिते-योग्ये ‘कत्थइ’त्ति कचिद्विषये, तत्राभ्यर्थ-
 नामाश्रित्य पात्रपरिकर्मणादिप्रयोजने गुरुवर्ज एवोचितः, कारणापेक्षया तु श्रेष्ठादिरुचित इति, किमित्याह-इच्छाकारः-इच्छाश-
 न्दप्रयोगः यद्यस्ति करणेच्छा तदा त्वं कुर्वित्येवमर्थसूचकः, कार्यो भवतीति शेषः, कस्मादयं विधेय इत्याह-गुर्वाज्ञा-अभियोगप-
 रिहारप्रधान आप्तादेशः इति-कृत्वा इतिशब्दस्योत्तरस्येह संबन्धादेवं व्याख्यातं, चैवशब्दः समुच्यार्थः, उत्तरत्र चायं संबन्धनीयः,
 तथा स्थितिर्नैव च-साधुजनमर्यादा चैव चेति-कृत्वा, इतिशब्दो हेत्वर्थो योजितयेति, वक्ष्यमाणार्थसूचकगार्थः ॥ ४ ॥ अथ
 यदुक्तं ‘अभ्यर्थनाया’मिति, तत्र विषयविभागदर्शनार्थमाह-‘सई’त्यादि, सति-विद्यमाने सामर्थ्ये-बले चिकीर्षितप्रयोजनविषये
 एव प्रस्तुत इच्छाकारः नो कर्तव्यो-न विधेयः, स्वयमेव विवक्षितार्थसाधनसमर्थेन न तत्साधनार्थं परोऽभ्यर्थनीयः, अनिगूहित-
 वीर्येण हि साधुना भाव्यमिति भावः, किं सर्वथा न कर्तव्य इत्याशङ्क्याह-विना-वर्जयित्वा अधिकं-विशिष्टतरं कार्यं-प्रयोजनं,
 इदमुक्तं भवति-चिकीर्षितप्रयोजनादेः वस्त्रपरिकर्मदिः सकाशाद्विशिष्टतरनिर्जराकारणभूतं पुरुषान्तरासाध्यं यद् ग्लानप्रतिचरणधर्मा-
 नुयोगादि तत्र चिकीर्षितकार्यसमर्थेनापीच्छाकारः प्रयोक्तव्यो, यथा ‘इदं मदीयं वस्त्रसेवनादि इच्छाकारेण साधो ! त्वं कुरु, ग्लान-

कारणदीवणयाइवि पडिवत्तीइडविय एस कायब्बो । राहणियं वज्जेत्ता तगोचिए तम्मिवि तहेव ॥६॥

नप्रतिरणादिकं पुनरहं करिष्यामीति, अन्यत्र पुनस्तं न करोतीति, अथाभ्यर्थितसाधुना यद्विधेयं तदाह-अभ्यर्थितेनापि साधु-
ना-विमथितस्वार्थरूपायोक्तेनापि साधुना अपिशब्दः समुच्चयार्थः वृथा-व्यर्थो, नेच्छाकारः कार्य इति प्रकृतं, अभ्यर्थितार्थकरणात्
मफल एव कार्य इति भावः, क एवं गुण इति चेदत आह-‘एवं तु’ति एवमेव-अनेनैव प्रकारेण सामर्थ्ये सति अभ्यर्थनाविष-
यमिच्छाकारमर्हत्वोऽभ्यर्थितस्य चेच्छाकारं सफलपतः यत्स्व-साधुत्वं शुद्ध-अनर्थं भवति, वीर्याचारानुपालनात् । इति गार्थाः
।५। ‘अभ्यर्थितेनेच्छाकारो वृथा न कर्तव्य’ इत्युक्तं, अथाशक्त्यादिकारणेनामौ वृथा स्वार्थः स्यात्तदा तत्कारणदीपना कार्या स्यात्, अष्टथा-
करणे तु तदभ्युपगमः कार्यः, तत्र च कारणदीपनायां तदभ्युपगमे च यत्कर्तव्यं तदर्थेयमाह-‘कारणे’त्यादि, कारणदीपनायामपि-अ-
भ्यर्थितस्वार्थकरणे हेतुप्रकाशनायामपि, न केवलमभ्यर्थनायामेव, भवदीयमिदं प्रयोजनं करोमीच्छाकारेण, केवलं न तावच्छ-
कोमि, गुरुमित्रां कार्यान्तरे नियुक्तः इत्यादिरूपायां, तथा प्रतिपत्तौ-अभ्युपगमे यथैवेदं भवतोक्तं तथैवेच्छाकारेण करोमीत्या-
दिरूपायां अपिनेति समुच्चय एव एष इतीच्छाकारः समीपकरणश्रद्धासंप्रचनारः कर्तव्यो-विधेयः । अथ यदुक्तं ‘उचिते क्वचि-
दिति तदभिव्यञ्जयन्माह-रत्नानि-ज्ञानादीनि वैश्वरतीति रात्रिकलं वर्जयित्वा इच्छाकारः कार्यः, यतो गुरुणां न यत्किञ्चन कार्य-
मादेशनीयं, पूज्यपत्यादिति, किं सर्वथा नेत्याह-तदुचिते-तद्योग्ये गुरुनानादेशाहं प्रयोजने सति तस्मिन्नपि-रात्रिकेऽपि, आस्ता-
मन्यत्र, तथैव-तैर्न प्रकारेणेच्छाकारः प्रयोक्तव्य एवेत्यर्थः, उक्तं च-“राहणियं वज्जेत्ता इच्छाकारं करेज्ज सेसाणं । अम्हं एयं
कज्जं तुम्हे उ करेह इच्छाए ॥ १ ॥ अहवा नाणाईणं अट्ठाए जइ करेज्ज किविचि तस्यवि तेनि भवे इच्छा

एवं आणाऽऽराहणजोगाओ अभिओगियखओत्ति । उद्यागोयणिबंधो सासगवणो य लोगम्मि ॥७॥

आणाबलाभिओगो निगंगंधणं ण कप्पती काउं । इच्छा पउंजियव्वा सेहे तह च्चेव राइणिप ॥८॥

जोगेऽचि अणाभोगा खलियम्मि खरंठणाचि उचियत्ति । ईप्सि पणवणिज्जे गाढाजोगे उ पडिसेहो ॥९॥

॥२॥ " इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ अथ यदुक्तं 'गुर्वज्ञे'ति तदिच्छाकारफलाभिधानतो व्यञ्जयन्नाह—'एव'मित्यादि, एवमुक्तविषयेणेच्छाकारप्रयोगविधिना आज्ञाराधनयोगाद्—आप्तोपदेशपालनसंबन्धात् पराभियोगपरिहारपरमार्थात् अभियोगः प्रयोजनमस्येत्याभियोगिकं—परंतंत्रताफलं कर्म यस्य क्षयो—विनाश अभियोगिरुक्षयो भवति, इति शब्दः समासपर्यः स च गाथान्ते दृश्यः, तथोद्देशोर्त्रनिबन्धो—लोकपूज्यतानिबन्धनोद्देशोर्त्राभिधानकर्मबन्धनं भवति, पापरिमयपरिहारत इति गर्भः, तथा ज्ञासनवर्णश्च—जिनप्रवचनश्लाघा च लोके—गुणग्राहिजने जायते, अहो जैना निपुणार्थदर्शिनः अलपीयसोऽपि परत्वेदस्य परिहारपरायणत्वादित्येवं बहुमानतः । इति गाथार्थः ॥७॥ अथ 'स्थिति'रिति यदुक्तं तद्व्यंजनायाह—'आणे'त्यादि, आज्ञापनमाज्ञा—भवत्तदं कार्यमेव तदद्भुततो बलात्कारणं बलाभियोगः ततश्चाज्ञया सह बलाभियोगः आज्ञाबलयोरभियोगो—व्यापारणमिति समास इत्यन्ये स निर्गन्थानां—साधूनां न कल्पते—न युज्यते कर्तुं—विधातुं, परपीडोत्पादकत्वाद् आत्मनश्चामियोगिरुक्कर्मबन्धनहेतुत्वात्तस्येति, किं तु ? इच्छा—इच्छाकारः प्रयोक्तव्या—प्रयोजनीया प्रयोजनीये सति, क विषय इत्याह—शैक्षे—शिक्ष्यकेऽभिनयप्रव्रजिते प्रविश्रजिपौ वा तथा चैव—यथा शैक्षे तथैव रात्रिके—गुणाधिके, इदमुक्तं भवति—शैक्षताधिक्ययोरिच्छाकारप्रयोगं प्रति न विशेषः, अन्यत्र प्रयोजनविशेषात् । इति गाथार्थः ॥ ८ ॥ आज्ञाबलाभियोगो न कल्पत इत्येव तारदुत्तरम् उक्तः, अपवादः पुनः आज्ञाबलाभियोगावपि

संजमजोगे अब्भुट्टियस्स जं किंचि वित्तहमायरियं । मिच्छा एतंति वियाणिऊण तं दुक्कडं देयं ॥१०॥

सुद्वेणं भावेणं अपुणकरणसंगतेण तिद्वेणं । एवं तक्कम्मखओ एसो से अत्थणणंमि ॥११॥

क्वचित्प्रयोक्तव्याविति, एतदेव दर्शयन्नाह — ‘जोगे’ इत्यादि, योग्येऽपि-गुणित्वादहं, कल्याणस्य वा, अयोग्य एव किल खरं-
टनाया उचितो भवतीति सूचनार्थोऽपिशब्दः, अनाभोगाद्-अनुपयोगात्, योग्यो हि अनुपयोगादेव स्वलति, नाभिनिवेशात्,
योग्यत्वज्ञाने, स्वलिते-साधुसमाचारात्प्रच्युते खरंटना-दुर्वाक्यैर्निर्मसना, आज्ञानलात्कारेण मार्गप्रवर्तनमित्यर्थः, संयतानां किल
खरंटना नोचितेति संबन्धचनार्थोऽपिशब्दः इच्छाकारसमुच्चयार्थो वा, उचिता-संगता, तस्या असमाचारनिषेधार्थत्वात् इति शब्दो वाक्य-
समाप्त्यर्थः, किंभूता खरंटेनेत्याह-ईषद्-अल्पा, महत्यास्तस्याः प्रायः प्रद्वैपैरादिदोषनिबन्धनत्वात्, किंभूते योग्य इत्याह-प्रज्ञा-
पनीधे-प्रबोधनाहं अथवा ईषत्प्रज्ञापनीधे-मनाक् प्रज्ञापयितुं शक्ये, तदन्यत्र निषेधमाह, गाढायोग्ये तु-अत्यन्तायोग्ये पुनः प्रति-
पेधो-निवारणा, खरंटनाया इति प्रकृतं, यतः-“उपदेशो हि मूर्खाणां, प्रकोपाय न शान्तये । पयःपानं भुजंगानां, केवल विषवर्ध-
नम् ॥१॥” इति गाथार्थः ॥१॥ उक्तमिच्छाकारद्वारं, अथ मिथ्याकारद्वारनिरूपणायाह-‘संजमे’ इत्यादि, संयमयोगे-चरणव्यापारे
समितिगुहायादौ अभ्युत्थितस्य-प्रवृत्तस्य सतः यत्किंचिद्-यत्किमपि सामान्यतोऽल्पमनल्पं चेत्यर्थः वितथं-अन्यथाभूतं संयमा-
ननुकूलमित्यर्थः आचरितं-अनुष्ठानं आपन्नमिति शेषः, मिथ्या-संयमविपरीतं एतद्-इदं इति-एवं विज्ञाय-अवबुध्य तत् दुष्कृतं-
मिथ्यादुष्कृत-यदिदं मिथ्या-मिथ्याचरितं मदीयं तत् दुष्कृतं मिथ्यादुष्कृतं-दुष्टानुष्ठानं पापमित्येवमर्थे, अथवा मिथ्या इदं दुष्कृत-
मित्येकार्थशुब्दद्वयरूपं सदोषप्रतिपत्तिपूर्वकपञ्चापप्रकर्षप्रकाशनगर्भं वाक्यं देयं-प्रयोक्तव्यमिति गाथार्थः ॥ १० ॥ ‘मिथ्यादु-

मिति मिउमद्वत्ते छत्ति उ दोसाण छादणे होति । मेत्ति य मेराएँ छिओ दुत्ति दुगुंछामि अप्पाणं ॥१२॥
कत्ति कडं मे पावं छत्ति य डेवेमि तं उवसमेणं । एसो मिच्छादु ऋडपय ऋवत्तयो समासेणं ॥१३॥

कृतं देय'मित्युक्तं तच्च केन करणभूतेनेत्याह-'सुद्धेण'मित्यादि, शुद्धेन-प्रशस्तेन भावेन-अध्ययसायेन संवेगेनेत्यर्थः अपुनः करणसंग-
तेन-पुनरिदं मिथ्याचरणं न करिष्यामीत्येवं निश्चयान्वितेन तीव्रेण-प्रकर्षवता, यन्मात्रेणाध्ययसायेन मिथ्याचारः कृतस्तनोऽध्ययमा-
याचीप्रतरेणैव शुभाध्ययसायेन मिथ्यादुष्कृतदानं तज्जनितकर्मविघातायालं भवतीत्यतस्तीव्रेणेत्युक्तं, मिथ्यादुष्कृतं देयमिति प्रकृतं,
ततः को गुणो भवतीत्यत आह-एवं-उक्तप्रकारभावेन मिथ्यादुष्कृतदाने तत्कर्मशयो-मिथ्याचरणजनितकर्मविगमो भवति, स एव
शुद्धस्तीव्रो भावः कथं स्यादित्याह-'एसो'ति' इह काकुपाठात् पुनःशब्दो लभ्यते ततश्चैष पुनः-अनन्तरोक्तस्तीव्रः शुद्धभावः 'से'
तस्य मिथ्यादुष्कृतपदस्य मिथ्यामेदुष्कृतमितिपर्यायस्य अर्थज्ञाने-अभिधेयावबोधे सति भवति, नान्यथा । इति गाथार्थः ॥ ११ ॥
अथ तदर्थज्ञानाविर्भावनायैव 'मिच्छामिदुकुडं' इत्येतत्प्राकृतपदमाश्रित्य पूर्वस्मरि कृतां व्याख्यां दर्शयन्नाह-'मिति'इत्यादि,
'मि'ति' मि'इत्येतदक्षरं मृदुमार्दवत्वे भवतीति योगः, तत्र मृदोः कायतो विनयावनमस्य मार्दवस्य च-भावतो नम्रताधर्मवतो भावो
मृदुमार्दवत्वं, अथवा मृदु मार्दवं यस्य स तथा तस्य भावो मृदुमार्दवत्वं तत्र, 'छत्ति उ'छा इत्येतत्पुनरक्षरं दोषाणां-असंयमयोगलक्ष-
णानां छादने-स्यगने, अपुनरासेवन इत्यर्थः, भवति-वर्तते, 'मेत्ति य'मे इत्येतच्छाक्षरं 'मेराएँ'चि मर्यादायां चारित्ररूपायां स्थितो व्य-
स्थितोऽहं अस्यार्थस्याभिधायकं, 'दु'चि दु इत्येतदक्षरं जुगुप्से निन्दाम्यात्मानं-दुष्कृतकर्मकारिणमित्यत्रार्थे वर्तत इति, अयमर्थः मृदुमा-
र्दवे दोषाच्छादने मर्यादायां च स्थितः सन्नहमात्मानं निन्दामीति ॥१२॥ तथा 'क'चि क इत्येतदक्षरं कृतं-चिहितं मया, नान्ये-

कल्पाकल्पे परिणिद्धियस्स ठाणेषु पंचसु ठियस्स । संयमतवड्डगस्स उ अविगप्पेणं तहक्कारो ॥१४॥

चायणपडिसुणणाए उवएसे सुत्तअट्ठकहणाए । अवितहमेयंति तहा अविगप्पेणं तहक्कारो ॥१५॥

न, पापं-वितथामेवनरूपं इत्यत्रार्थे स्वदोषप्रतिगतिरूपे वर्तने, 'इति य' ड इत्येव चाक्षरं डिने-लंघयामि तत् पापं उपशमेन करणभूतेन इत्यत्रार्थे वर्तने, एषोऽनन्तरोक्तः 'मिच्छादुक्कड'ति प्राकृतशैल्या गाथानुलोम्याच्च मिच्छा मे दुष्कृतमित्यत्र पदे शान्यक्षराणि-वर्णस्तिेषां योऽर्थः-अभिधेयः स तथा समासेन-संक्षेपेणेति, ननु कथं प्रत्येकमक्षरागामर्थमत्ता युक्ता? पदवाक्ययोरेवार्थदर्शनात्, अत्रोच्यते, प्रत्येकमप्यक्षराणामर्थोऽस्ति, अन्यथा तत्समुदायेऽप्यभासमसंगात्, सिक्तासु तैलमदिति, किंच-संकेताधीनः पदनामर्थो दृष्टः, स च यदि वर्णानामपि तथा स्यात्तदा न काचित्स्थितिरिति, दृश्यते च मननात् त्राणाच्च मंत्र इत्यादिषु । इति गाथाद्वयार्थः ॥१३॥ अथ तथाकारो यं प्रति युज्यते तद्दर्शनार्थमाह—'कल्पे'त्यादि, कल्पो-विधिः आचार इत्यर्थः अकल्पश्च-अविधिः अथवा कल्पो-जिन-कल्पस्य विरकल्पादिः अकल्पस्तु-चरकादिरीक्षा अथवा कल्प्यं-ग्राह्यं अकल्प्यं-इतरत् ततः समाहारद्वन्द्वः कल्पाकल्पं कल्पाकल्प्यं वा तत्र परिनिष्ठितस्य-ज्ञाननिष्ठां प्राप्तस्य, अनेन च ज्ञानमपदुक्ता, तिष्ठन्ति सुमुखो येषु तानि स्थानानि-महाव्रतानि तेषु पञ्चस्थिति स्वरूपविशेषणं, यतो न तान्येकादीनि भवन्ति, यत्रापि चत्वारि तान्युच्यन्ते तत्रापि वस्तुतः पञ्चैवेति, स्थितस्य-आश्रितस्य, अनेन च मूलगुणसंपत्तिरुक्ता, तथा संयमः-प्रत्युपेक्षोपेक्षादि तपश्च-अनशनादि ताभ्यामाढ्यः-परिपूर्णः स एव संयमतपआढ्यकस्तस्य, अनेन चोत्तगुणसंपत्तिरुक्ता, तुशब्दः एवकारार्थः, तस्य किमिषाह-अविकल्पेन-निर्गिकल्पं तदीयवचनेऽवितथत्वात् शंकामकुर्वणिनेत्यर्थः तथाकारो-यथा गूयं वदथ तथैवैतदित्यर्थसंयमवकस्तयेति शब्दप्रयोगः, कार्य इति गम्यमिति गार्थार्थः ॥१४॥ अथ तथाकारस्यैव

कलेणं गच्छन्तस्स गुरुणिओएण सुत्तणीईए । आवस्सियत्ति पेया सुद्धा अणत्थजोगाओ ॥ १८ ॥
 कज्जं पि पाणदंसणचरित्तजोगाण साहगं जं तु । जइणो सेसमकज्जं ण तत्थ आवस्सिया सुद्धा ॥ १९ ॥

संविग्रो-भवभीरुगुरुः अनुपदेशं नवः कुरुसार्थत्वेन कृतिसतोपदेशं आगमवाधितार्थानुशामनं न ददाति-परस्मै न करोति, तद्वाने
 संविग्नत्वहानिप्रसंगात्, किंभूतः सन्नित्याह-दुर्मापितं-अनागमिकाथोपदेशं षडुविपाकं-दारुणफलं दुरन्तसंमारावहं, मरीचिभवे
 महावीरस्येव, ज्ञानानः-अवबुध्यमानः, को हि पश्यन्नेवात्मानं कूपे क्षिपतीति, यस्मादेवं ततस्तस्मिन्-संविग्रे कल्पाकल्पपरिनिष्ठि-
 तादिगुणे सहस्रो गीतार्थे संविग्रपाक्षिके च प्रज्ञापयति सति तथेति निर्विकल्पं, अतथाकारः-तथाकारस्याप्रयोगः तुशब्द एवकारा-
 र्थस्तस्य चैवं प्रयोगः-मिथ्यात्वमेव-अस्म्यगदर्शनमेव, मिथ्यात्वहेतुकत्वात्तस्य, न हि मिथ्यात्वं विना निश्चितशुद्धप्ररूपकत्वेऽपि
 प्रज्ञापके तथाकारं न प्रयुक्ते । इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ उक्तस्तथाकारः, अथावश्यकीं स्वरूपत आह-‘कलेण’मित्यादि, कार्येण-
 ज्ञानादिप्रयोजनेन, अनेन निष्कारणगमननिषेध उक्तः, गच्छतो-वसतेर्निर्गच्छतः साधोः, किं स्वच्छन्देन?, नेत्याह-गुरुनियोगेन-
 गुर्वनुज्ञया, तत्रापि सूत्रनीत्या-आगमन्यायेन ईर्यासमित्यादिलक्षणेन, किमित्याह-आवश्यक-अवश्यकृत्यनिवृत्ता निर्गमक्रिया
 तत्प्रचिका वाक् इति-एवमुक्तन्यायेन ज्ञेया-अवसेया, किंभूता?-शुद्धा-अनमद्या, कुत इत्याह-प्रन्वर्थयोगाद्-अनुगतशुद्ध्यर्थ
 संबन्धात्, अन्वर्थोक्त एव, प्रकारान्तरेण पुनरशुद्धा । इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ ‘कार्येण गच्छत’ इत्युक्तं, किं पुनस्तदित्याह-
 ‘कज्जं’ इत्यादि, इहापिशब्दः पुनर्थः, ततश्चावश्यक-कार्येण गच्छतो भवति, कार्यं पुनः ज्ञानदर्शनचारित्रयोगानां-ज्ञानादिब्रह्म-
 मतन्यापाराणां साधकं-हेतुभूतं मिधाटनादि यत् इह तदिति ज्ञेयो दृश्यः तुशब्दश्चैवकारार्थः ततश्च तदेव, नान्यत्, कस्येत्याह-

चहमेतं निव्विसयं दोषाय मुसत्ति एव विण्णेयं । कुसलेहि वयणाओ वइरेणेणं जओ भणियं ॥२०॥
आवस्सिया उ आवस्सिएहि सव्वेहि जुत्तजोगस्स । एयस्सेसो उचिओ इयरस्स ण चेव णत्थित्ति ॥२१॥

यतेः-साधोः,शेषं-ज्ञानादिमाधनादन्यत् अकार्यं-अप्रयोजनं,मुमुक्षुत्वात्साधोरिति । किंचात इति?,आह-न-नैव तत्र ज्ञानाद्यमाध-
नप्रयोजने गच्छत इति गम्यते आवश्यकी-पूर्वोक्तनिर्वचना शुद्धा-निर्दोषा, अन्वर्थभावात् । इति गार्थार्थः ॥ १९ ॥ यद्यसौ
न शुद्धा तर्हि किंविधासेत्याह—‘चइ’त्यादि, वागेव-वचनमेव वागमात्रं,मा आवश्यकीति प्रकृतं, वाङ्मात्रमित्यत्रावधारणार्थ-
मात्रशब्दस्य व्यपवच्छेद्यं यत्तदाह-निर्विषयं-निर्गोचरमनर्थः,किंफलं च तदित्याह-दोषाय-कर्मबन्धलक्षणदूषणार्थं, कस्मादेवमित्याह-
मृणोति-अमृतमिति कृत्वा,प्रतीतं चानृतस्य दोषार्थकत्वमित्यनृतमिति,‘एवे’ति इहानुसारस्याश्रयणं छन्दोवशात् , तत एवं-उक्तस्व-
रूपं विज्ञेयं-ज्ञातव्यं कुशलैः-निष्पणैः, अन्येषां ज्ञानाशक्तत्वात्, वचनात्-आगमात् , विवक्षितवचनस्यैव प्रस्तावनार्थमाह-व्य-
तिरेकेण-प्रक्रमविपर्ययेण यतो-यस्मात् भणितम्-उक्तं सामायिकनिर्युक्तौ । इति गार्थार्थः ॥२०॥ यदुक्तं तदाह-‘आवे’त्यादि,
आवश्यकी तु प्रागुक्तनिर्वचना तुः पुनःशब्दार्थः आवश्यकैः-प्रतिक्रमणादिभिः सर्वैः-समस्तैः युक्तयोगस्य-संयुतकायादिचेष्टस्य,
शुद्धा भवतीति शेषः, तदिदं व्यतिरेकमणितं नैवंविधस्य, वाङ्मात्रत्वात्तस्या इति, कथमेवंविधस्येयं शुद्धा भवतीत्याह-एतस्य-
आवश्यकयोगयुक्तस्य एव इति-पूर्वतमगाथोक्तोऽन्वर्थयोगः आवश्यकीशब्दोच्चार इत्यन्ये उचितः-संगतो विद्यमानत्वात्, उक्तव्य-
तिरेकमाह-‘इयरस्स’त्ति इहोचरस्य पुनरर्थस्य संबन्धादितरस्य पुनः-अनावश्यकयोगयुक्तस्य नैव,उचित एव इति प्रकृतं,कृत
इत्याह-नास्तीतिकृत्वा-अविद्यमानत्वाद् अन्वर्थभावादित्यर्थः, अतस्तस्य वाङ्मात्रमेवासौ । इति गार्थार्थः ॥ २१ ॥ उक्ताऽऽव-

एवोग्रहप्रवेशे नितीहिया तह निस्सिद्धजोगसं । एयस्सेसो उचिओ इयरस्स ण चेव नत्थित्ति ॥२२॥
 गुरुदेयोग्रहभूमीएँ जत्तओ चेव होति परिभोगो । इट्ठफलसाहगो सह अणिट्ठफलसाहगो इहरा ॥२३॥
 एतो ओसरणादिसु दंसणमेत्ते गयादिओसरणं । सुव्वह चेइयसिहराहएसु सुस्सावगगणंपि ॥२४॥

शिकी, सांप्रतं नैपेधिकीमाह—‘एवो’ इत्यादि, एवं-उक्तेनावश्यिकीन्यायेन ज्ञानादिकार्यलक्षणेन अग्रग्रहप्रवेशे-शुद्ध्यादिप्रवेशे नैपेधिकी सामाचारीविशेषो भवति, तथेत्यग्रहप्रवेशापेक्षया विशेषणान्तरममुच्यार्थः, तच्चंद-निपिद्धयोगस्येति, अथवा तथा-आगमन्यायेन निपिद्धयोगस्य-निरुद्धासत्यापारस्य, कस्मादियमस्येत्याह-एतस्य निपिद्धयोगस्य एव-नैपेधिकीशब्दस्यान्वर्थयोगो नैपेधिकीशब्दोच्चार इत्यन्ये उचितः-संगतः, विपर्ययमाह-इतरस्य-अनिपिद्धयोगस्य पुनः नैव, उचित एव इति प्रकृतं, चशब्दः पुनरर्थः, स च संबन्धित एव, कस्मान्नोचित इत्याह-नास्तीति-न विद्यतेऽन्वर्थ इति-कृत्वा । इति गार्थार्थः ॥ २२ ॥ अथ कस्माद्वग्रहप्रवेशे नैपेधिकी विधेयेत्यत आह—‘गुरु’ इत्यादि, गुरुदेवावग्रहभूम्या-आचार्यदेवाधिदेवाश्रयश्रुतः यत्नत एव-आशा-तनापरिहासप्रयत्नैव चैवशब्दोऽवधारणे भवति-वर्तते परिभोगः, स च किंभूत इत्याह-इष्टफलसाधकः-ईप्सितार्थेनिष्पादकः कर्म-धूपहेतुरित्यर्थः सकृत्-सर्वदा, उक्तव्यतिरेकमाह-अनिष्टफलसाधकः-कर्मबन्धहेतुरित्यर्थः इतरथा-अन्यथाऽप्रयत्नत इत्यर्थः, गुरुदेवावग्रहभूमेः परिभोग इति प्रकृतं, तत्र गुरुवग्रहस्वरूपमाचक्ष्यकेऽमिहितं, यथा-“आयव्यमाणमेत्तो चउद्दिप्सि होइ उगगहो गुरुणो”ति, देवावग्रहस्तु न कापि ग्रन्थे दृष्टः, केवलं भण्यमानः श्रुतः, यथा-“सत्योगगहो उ तिविहो उक्कोस जहण मज्झिमो चेव । उक्कोतो सहिहरथो जहन्न नय सेम विचालो ॥१॥” इति गार्थार्थः ॥२३॥ देवावग्रहभूमेरेव प्रयत्नपरिभोग्यतां तमर्थयन्नाह-

जो होइ निसिद्धत्वा निसिद्धिया तस्स भावतो होइ । अणिसिद्धस्स उ एसा पइमेत्तं चेव दट्ठव्या ॥२५॥
आउच्छणा उ कजे गुरुणो गुरुस्समयस्स वा गियमा । एवं खु तगं सेयं जायति सति णिजाराहेऊ ॥२६॥

‘एत्तो’इत्यादि, ‘एत्तो’चि यतो गुर्वाद्यवग्रहभूमेः प्रयत्नपरिभोग इष्टफलसाधको भवति इतः-अस्मात्कारणात् अवसरणादिपु-
लिनसमवसरणप्रभृतिषु विषयभूतेषु तेषामित्यर्थः पृष्ठयर्थत्वात्सप्तम्याः, आदिशब्दात्समवसरणसंबन्धिमहेन्द्रश्च नचामरतोरणादि-
परिग्रहः, दर्शनमात्रे-दृष्टिमात्र एव सति गजाद्यपसरणं-गजाद्यशिविकामभृतिभ्यो देवावग्रहगमनप्रवहणेभ्योऽवतरणं-प्रयत्नविशेष-
लक्षणं श्रूयते-आकर्ण्यते प्रवचने तेषु तेभ्यारुहानकेषु, तथा चैत्यशिखरादिकेषु-जिनमवनशिखरकलगच्चजप्रभृतिषु एषामित्यर्थः,
दर्शनमात्र इति वर्तते, सुश्रावकाणामपि-श्रमणोपासकविशेषाणामपि, समवसरणजिनमवननादिषु प्रवेष्टुं नामानामिति गम्यते, सुसा-
धूनां पुनर्गुर्वाद्यवग्रहप्रवेशे प्रयत्नो विधेय इत्यर्थसंख्यनार्थोऽपिशब्दः, सुश्रावकग्रहणं चेतरेषामुक्तविधेरन्यथात्समवोपदर्शनार्थ-
मिति गाथार्थः ॥ २४ ॥ अथ यस्य नैपेधिकी भावतो भवति तमभिधित्सुग्राह-‘जो’इत्यादि, यः प्राणी भवति-स्यात् निषिद्धो-
न्निवारितः सावद्ययोगेभ्यः आत्मा-स्वभावो येन स निषिद्धात्मा नैपेधिकी उक्तनिर्वचना तस्य प्राणिनः भावतः-परमार्थतः भवति-
स्यात्, अथोक्तविपर्ययमाह-अनिषिद्धस्य तु-अनिष्टतस्य पुनः, सावद्यादिति गम्यते, एषा नैपेधिकी वाग्मात्रं-वागेन केनला नि-
रर्थक्यर्थः भवति-सात् द्रष्टव्या-अवसेया । इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ उक्ता नैपेधिकी, अथापृच्छनामाह-‘आउ’इत्यादि, आपृ-
च्छायाः करणं आपृच्छना तुशब्दः पुनरर्थः तत आपृच्छना पुनः कार्ये-ज्ञानादिमाधने प्रयोगने सति, कार्येति शेषः, कस्येत्याह-
गुरो-रत्नाधिकस्य तत्संमतस्य वा-गुरुबहुमतस्य वा स्वचिरादेः वाशब्दो विकल्पार्थः नियमाद्-अवश्यंभावेन, अथ कस्मादेप वि-

सो विहिनाया तस्साहणंमि तज्जाणणा सुणायंति । सत्ताणा पडिवत्ती सुहभावो मंगलो तत्थ ॥२७॥
इदुपसिद्धणुबंधो धणणो पात्तलपणुणचंधाओ । सुहगइगुक्कलाभाओ एवं चिग सच्चसिद्धिंति ॥२८॥

धेयेत्याह-‘ए३ सु’ एवमेव-गुर्यापृच्छापूर्वकमित्यर्थः तत् कार्यं भेषः-अतिशयेन प्रशस्य जायते-भवति-सकृत् सदा निर्जरा-
हेतुः-कर्मक्षपकारणमितिकृत्य । इति गार्थार्थः ॥ २३ ॥ अथ कथमापृच्छाविषयभूत कार्यं श्रेयः स्वादित्यत्राह-‘सो’इत्यादि,
‘सो’चि य आपृच्छयते स गुरुर्बुधनुमतो वा विधिज्ञाता-चिकीर्षितकार्यस्य वस्त्रधानादेर्विधानस्य वेदिता भवति, मीठार्थ-
त्मात्, ततश्च तत्माधने ‘अहमिदं कार्यं करोमि’ इत्येवं विधिज्ञातगुरुनिवेदने अथवा विधिप्रतिपादने सति, स हि पृच्छय-
मानो विधिज्ञत्वाचिकीर्षितकार्यविधिं साधयति यथा-‘अच्छोडपिट्ठणासु य न धुवे धोए पयावणं न करे’ इत्यादि ‘तज्जाणण’-
ति-विधिज्ञान पृच्छकस्य भवति, ततश्च ‘सुनायंति’ ‘अहो गुरुणा जिनेन वा सुणु हातं-सकलस्वानुपवातकत्वेन सुमुक्षो
ओपग्राहकत्वेन निपुणमिदं दृष्टं नैवं दर्शनान्तरीर्यैरित्येवविधात् स्वज्ञानात्-स्वगतसद्बोधात्सक्राशात् प्रतिपत्तिः-गुरुरेव जिन
ए३ वाऽऽप्त इत्येयंभूता रुचिर्भवति, सा च शुभमायः-प्रशस्ता यवसायो वर्तते, स च मंगलं-विश्वविघातकं वस्तु तत्र कार्ये, प्रवर्त-
मानस्येति शेषः, अथवा स गुरुः विधिज्ञाता-उपायज्ञः तत्माधने-चिकीर्षितकार्यनिष्पादने, ततश्च तज्ज्ञानाद्-गुरोः सक्राशाद्यज्ज्ञानं
तस्मात् सुज्ञानं कार्यं भवति, गुज्ञानाच्च प्रतिपत्तिः-सम्यक्क्रियाया अभ्युपगमः, सा च शुभो भावः, श्रेयं तथैव । इति गार्थार्थः
॥ २७ ॥ ततश्च-‘इदु’त्यादि, इष्टप्रसिद्धेः-वाञ्छितपयोगनसिद्धेः योऽनुबन्धः-अविच्छेदः स तथा स भवति धन्यः-प्रशस्तः,
कृत इत्याह-पापक्षयश्च पुण्यबन्धधेत्येकरुद्धासोऽतस्तस्मात् तथा शुभगतिश्च-सुमानुपत्तलक्षणा गुरुश्च-धर्माचार्यस्तीर्थकरादित्त-

इह रा विवज्जतो खलु इमस्स सव्वस्स होइ जं तेणं । पहुवेलाहकमेणं सव्वंत्थांऽऽपुच्छणां भाणि या ॥२१॥
पडिपुच्छणा उ कल्ले पुव्वणि उत्तस्स करण कालमि म । कज्जं न रादिहे उं गिदिहा समं ये के ऊहिं ॥३०॥

कज्जंतरे ण कज्जं तेणं कालंतरे च कज्जंति । अण्णो चा तं काहिति कयं च एमाइया हेऊ ॥३१॥
योगो लाभो-जन्मान्तरापेक्षया प्राप्तिः स तथा तस्मात्कारणात् 'एवं चिय'ति एवमेव-इष्टप्रसिद्धयनुबन्धवदेव सर्वसिद्धिः-समस्तो-
र्थनिष्पत्तिर्निष्ठितार्थकत्वं भवति इति शब्दः समाप्ताविति गार्थार्थः ॥ २८ ॥ उक्तस्यैव विपर्ययदर्शनेनापृच्छाद्वारनिगमनार्थमाह-
'इहरा' इत्यादि, इतरथा-गुरोरनपृच्छायां विपर्ययः खलु-विपर्ययस एव अस्य पूर्वोक्तस्यापृच्छाजंन्यगुणसंदोहस्य सर्वस्य-समस्तस्य
भवति-ज्ञायते यद्-यस्मात् तेन-तस्मात्कारणात्, किमित्याह-बहोर्वैला-वारा अमीक्ष्यमित्यर्थः यस्मात्तु यन्मेव निगमे योच्छ्रवामादि वि-
धीयते पतिवेलं च प्रष्टुं न शक्यते तद्वहुवैलेत्यभिधीयते तदादिर्यः क्रमो-व्यवस्था स बहुवेलादिक्रमोऽतस्तेन, आदिशब्दात् प्रष्टुं
शक्य कार्यपरिग्रहः, पूर्वत्र-सामान्यनिशेयरूपे कार्ये आपृच्छना-आपृच्छा भणिता-प्रवचने विवेकतयोक्ता, अयमभिप्रायः-यद्विशेषप्र-
योजनं तत् प्रति साक्षादापृच्छां विदधति यच्च मुहुर्मुहुः कार्यतया प्रष्टुमशकं तद्वहुवैलासंदेशत आपृच्छन्तीति गार्थार्थः ॥२९॥
उक्ताऽऽपृच्छना, प्रथ प्रतिपृच्छामाह-'पडी'त्यादि, प्रतिपृच्छायाः कर्णं प्रतिपृच्छना पुनः तु शब्दः पुनरर्थः कार्ये-प्रयोनने
पूर्वनिष्पुक्तस्य-पूर्वकाले गुरुमिष्यपातितस्य सतः, निर्दिष्टेति योगः, कदेत्याह-करणकाले-विधानावसरे, कस्मादेतदेवमित्याह-
कार्यान्तरं-प्रागुपदिष्टकार्यादन्यत्कार्यं तदादिर्यस्य तन्निर्वादेः स तथा स एव हेतुः-निमित्तं कार्यान्तरादिहेतुस्त्वस्मात्का-
र्यान्तरादिहेतोः द्वितीयायाः पञ्चम्यर्थत्वात् निर्दिष्टा-उपदिष्टा समयकेतुभिः-प्रकाशकतया प्रवचनचिह्नभूतैरिति गार्थार्थः ॥३०॥

अहवावि पचित्तस्सा तिचारखलणाएँ विहिपओगेऽवि । पडिपुच्छति नेया तहि गमणे सउणवुहीए ॥३२॥
अहवाणि सिद्धे अण्णे पडिपुच्छा किल उवट्ठिए कज्जे । एवंपि नत्थि दोसो उस्सग्गाईहि धम्ममठिई ॥३३॥

पुन्यणि सिद्धे अण्णे पडिपुच्छा किल उवट्ठिए कज्जे । एवंपि नत्थि दोसो उस्सग्गाईहि धम्ममठिई ॥३३॥
कार्यान्तरादिहेतूनेव दर्शयन्नाह—‘कज्ज’मित्यादि, ‘अहवावी’त्यादि, प्रतिपृच्छां कुर्वतः शिष्यस्य गुरुः कदाचित् कार्यान्तरं-प्रागादिष्ट-
कार्यादपरकार्यं, अथवा न कार्यं-नास्ति प्रयोजनं तेन यत्कार्यमादिष्टमासीत्, कालान्तरे वा-अवसरान्तरे वा, नाधुनैव कार्यं-विधेयं, वाश-
कार्यादपरकार्यं, अन्यो वा-आदिष्टादपरः साधुः तत् प्रागादिष्टं कार्यं करिष्यति, कृतं वा-विहितं वा तदन्येनेति त्वमास्वेत्यादिशेत्, एव-
न्दो विकल्पार्थः अन्यो वा-आदिष्टादपरः साधुः तत् प्रागादिष्टं कार्यं करिष्यति, कृतं वा-विहितं वा तदन्येनेति त्वमास्वेत्यादिशेत्, एव-
मादयः—एवंप्रभृतयो गुरुविकल्पाः, आदिशब्दादधिकृतकार्यस्यैव विशेषो गृह्यते, हेतवः-कारणानि, भवन्ति प्रतिपृच्छायाः करण इति शेषः
इति । गार्थार्थः ॥३१॥ अथवाऽपीति प्रतिपृच्छायां हेतोः प्रकारान्तस्त्वसूचनार्थः, प्रपृत्तस्य-चिकीर्षितकार्यकरणाय गमने व्यापृत्तस्य सतः
साधोः त्रिवारस्वलनायां-श्रीन् वारान् यावत्तत्प्रतिहतौ सत्यां, दुर्निमित्तादिति गम्यं, विधिप्रयोगेऽपि-दुर्निमित्तप्रतिघातविधानकरणेऽ-
पि, दुर्निमित्तप्रतिघातविधिश्च प्रथमस्वलनायां अपोच्छ्वासप्रमाणः कायोत्सर्गो द्वितीयायां तु तद्द्विगुणः तृतीयायां संघाटज्येष्ठकर-
णपञ्चात्करणमित्यादिलक्षण इति, प्रतिपृच्छना-उक्तनिरुक्ता इति-एषा सामाचारी ज्ञेया-अवसेया विधेयतयेति शेषः, प्रतिपृच्छोत्त-
रकालं च ‘तहि’ति तत्र विवक्षितकार्यसिद्धिस्थाने गमनं-गतिः कार्यं गच्छुनष्टृद्धया-सन्निमित्तवर्धनेन, शुभशक्नुने सतीत्यर्थः । इति
गार्थार्थः ॥३२॥ प्रतिपृच्छायामेव मतान्तरमाह—‘पुञ्चे’त्यादि, पूर्वनिषिद्धे-प्राक्कालनिवारिते गुरुणा क्वचिच्चिकीर्षितकार्ये विषय-
भूते अन्ये-अपरे सूत्र्यः प्रतिपृच्छा कार्येत्याहुः किलेत्याहुः ?-उपस्थिते-प्राप्तकरणावसरे कार्ये-पूर्वनि-
वारितप्रयोजने, प्राग्निवारितमपि कथञ्चिदनुजानीयादितिकृत्वा, ननु यत् पूर्वमनुचितत्वेन निषिद्धं तदेव पुनरनुजानतः कथं न

पुन्यगहिणं छंदणं गुणआणाए जहारिहं होति । असणादिणा उ एसा जेयेह विसेसविसउत्ति ॥३४॥
 जो अत्तलद्विओ खलु विसिद्धवमगो व पारणाइत्तो । इहरा मंडलिभोगो जतीएँ तह एगभत्तं च ॥३५॥

दोषः १, अनौचित्यस्य तादवस्थ्यादित्याशङ्कयाह-एवमपि अनेनापि प्रकारेण निषिद्धस्यानुज्ञालक्षणेन नास्ति-न भवति दोषः-
 अनुचितानुज्ञालक्षणः, यत् उत्सर्गादिभिः-उत्सर्गापवादाभ्यां, आदिशब्दः स्वगतमेदसंस्मृचक इति, बहुवचनं व्याख्यातं, धर्मस्थितिः-धर्म-
 व्यवस्था, तथाहि-यदेवोत्सर्गतो निषिद्धं तदेव तत्कालोत्पन्नकारणान्तापेक्षयाऽपवादतो विधेयं स्यात्, आह च-“उत्पद्यते हि सा-
 ऽवस्था, देशकालामयान् प्रति । कार्यं यस्यामकार्यं स्यात्, कर्मकार्यं तु वर्जयेत् ॥ १ ॥” इति गार्थार्थः ॥ ३३ ॥ उक्ता
 प्रतिपृच्छा, अथ छन्दनामाह-“पुन्ये”त्यादि, पूर्वगृहीतेन छन्दना-अवसरापेक्षया प्राक्कालोपात्तेन अशनादिनेति योगः
 या निमंशना सेति गम्यं छन्दना भवतीति योगः, कथं १-गुर्वाक्षया-रत्नाधिकादेशेन, न स्वातंत्र्येण, तत्रापि यथाह-चालग्लानादितः
 धोग्यानातिक्रमेण, यदाह-“इयरो संदिसहति य पाहुण रुमए गिलाण सेहे य । अहराणिमं सन्वे उचियत्तेणं निमंतेआ ॥१॥”-
 ‘इयरो’ति मंडल्यनुपजीवी ‘चियत्तेणं’ति प्रीत्या-भवति-स्यात् अशनादिना-अशनपानकप्रभृतिना तुशब्दः पुनरर्थः, स च भिक्ष-
 क्रमः, ननु किं सर्वेषां साधूनामियं विधेयेत्याशङ्कयाह-एपा तु-इयं पुनः छन्दना ज्ञेया-ज्ञातव्या इह सामाचारीविषये विशेषपि-
 पया-साधुविशेषगोचरा, न तु सामान्यतः, इति शब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ । इति गार्थार्थः ॥ ३४ ॥ विशेषविषयतामेवास्या दर्शयन्नाह-
 ‘जो’ इत्यादि, यः साधुः आत्मन एव सत्का लब्धिः-भक्तादिलाभो यस्यासावात्मलब्धिकः खलुरेवकार्थः तस्य च य एवेत्येवं
 १ योगो दृश्यः विशिष्टधूपको वा-अष्टमादितपस्वी वा सन् वाशब्दो-विरूपार्थः ‘पारणाइत्तो’ति पारणकयान् भोक्ता, अस्मदिष्टु-

नाणानुवगगहे सति अहिगे गहणं इमस्सऽणुण्णायं । दोणहवि इड्ढफलं तं अतिगंभीराण धीराण ॥३३॥

गहणेऽपि निज्जरा खल्लु अगगहणेऽपि य दुहावि वंधो य । भावो एतयं निमित्तं आणासुद्धो असुद्धो य ॥३७॥

त्यादिना मंडल्या बहिर्भोजनकारीति हृदयं, अमो छन्दनां करोति अन्येषामिति प्रक्रमः, यतीनां-साधूनां भवति, तथेति वाक्यान्त-
रोपक्षेपार्थः, एरुमकं च-एकाग्रनकं च, अतः पूर्वगृहीतभक्ताद्यभावाच्छन्दना नास्ति, चशब्दः समुच्चयार्थः । इति गार्थार्थः ॥ ३५ ॥
अथात्मलब्धिक्तादिरात्मोपयोग्येव भक्तादि ग्रहीष्यतीत्यधिकस्य तस्याभावात् कथं छन्दनां करिष्यतीत्याशंक्याह — 'नाणे'त्यादि,
ज्ञानानुवग्रहे-साधुगतज्ञानप्रभृतिगुणोपपन्ने सति-भवति अधिके-स्वपोषातिरिक्ते भक्तादौ विषये ग्रहणं-उपादानं, अधिकं ग्रह-
णमिति पाठान्तरं, अस्य सलब्धिक्तादेः अनुज्ञातं-अनुगतं जिनैः, कृसादेवमित्याह-द्वयोरपि-च्छान्दकच्छन्दनीययोः साध्वोः इष्टं-
वाञ्छितं फलं-साध्यं यस्य तदिष्टफलं तत्-च्छन्दनागतं भक्तस्य दानं ग्रहणं वा, किं सर्वत्र ? नेत्याह-अतिगंभीरयोः-अतीवा-
तुच्छाश्रययोः धीरयोः-आशंक्यजनितयोर्युद्धिमतीनां, तत्र दायकस्य गंभीरता गुणोपपन्नामिमायात्कर्मनिर्जराधिश्वात्कीर्तिप्रत्युपका-
रस्वाजन्याद्यनपेक्षताच्च ग्रहीतुः पुनरयं कर्मक्षयभागभवतु मम च स्वाध्यायाद्यविच्छेदोऽस्तु इत्येवमभिप्रायात्, धीरतां तु दातुः
ममोदरापूर्तिर्भविष्यतीति भयत्यागात् ग्रहीतुः पुनः प्रतिशतवत्तं भविष्यतीत्याशंकाया अभावात् । इति गार्थार्थः ॥ ३६ ॥ ननु
यद्यमो गृह्णाति तदैव दातुर्दानक्षेपफलता ज्ञानानुवग्रहं भवतात्, नान्यदेत्याशंकायामाह-'गहे'त्यादि, ग्रंहेणेऽपि-च्छन्दं रूपाधूनां दीप-
मानस्य भक्तादेरादानेऽपि, आस्तां दाने, निर्जरा खलु-कर्मनिर्माणमेव भवति, तथाऽग्रहणेऽपि च-अनादानेऽपि च 'अपि वेति' समु-
च्चये निर्जरेव, दातुरिति प्रक्रमः, तथा द्विषापि-प्रकारद्वयेऽपि ग्रहणाग्रहणरूपे वन्धश्च-पुण्यकर्मवन्धश्च भवति चशब्दो निर्जरापेक्षया

सदमायादुब्बाओ गुरुकिचे सेसगे असंतम्मि । तं पुच्छिऊण कळे सेसाण णिमन्तणं कुब्बा ॥ ३८ ॥
दुलहं खलु मणुयत्तं सिणवयणं धीरियं च धम्मम्मि । एयं लद्धुण सया अपमाओ होइ कायब्बो ॥ ३९ ॥
दुग्गतरयणायररयणगहणतुल्लं जईण किंचंति । आयतिफलमदुवसाहणं च णिउणं सुणेयब्बं ॥ ४० ॥

समुच्चयार्थः । अथ कस्मादेवमित्याह-भावः-आत्मपरिणामः अत्र निर्जरायां बन्धे च निमित्तं-कारणं, न ग्रहणाग्रहणमात्रं, अथ कथं भाव एव परस्परविरुद्धस्य कार्यद्वयस्य निमित्तं भवतीत्याह-आज्ञया-आप्तवचनेन शुद्धः-अनवद्यः, न स्वाभिप्रायतः, इत्याज्ञाशुद्धः, अशुद्ध-सदोपः आज्ञयैवागमाभिप्रायेणेत्यर्थः, क्रमेण निर्जराबन्धयोर्निमित्तमिति प्रक्रमः, उक्तं च-“परमरहस्यमभिर्सीजं सम-समगणयिहगक्षरियमाराणं । परिणामियं पमाणं निष्ठयमवलंममाणं ॥ १ ॥” तथा-“इच्छेज्ज न इच्छेज्ज व तद्विय पयभो निमंतए साह । परिणामविसुदीए उ निजरा होअगहिएवि ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ उक्ता च्छन्दना, अथ निमं-प्रणामाह-“सज्जमा’इत्यादि, ‘सज्जयायदुब्बाउ’चि स्वाध्यायध्यानादिकरणपरिश्रान्तः सन् गुरुकृत्ये-रत्नाधिककार्ये विश्रामणावस्त्र-परिकर्मादौ शेषके-कृतावशेषे अमति-अविद्यमाने, किमत आह-तं-गुरुं पृष्ट्वा-यदुताहं साधुनिमित्तं भक्ताद्यानयामीत्यापृच्छ्य कार्य-भक्तपानकादिप्रयोजने तद्विषयमित्यर्थः शेषाणां-गुरुव्यतिरिक्तानां निमंत्रणं-आमंत्रणं भवदर्थं भक्ताद्यानयामीत्येवंलक्षणं कुर्या-इ-विदध्यादिति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ किमित्येवं ? सदा व्यापृतेनैवासितव्यमिति, अत आह-“बुल्ले’त्यादि, दुर्लभं खलु-दुष्प्रापमेव मनुजत्वं-मानुपत्वं तथा जिनवचनं-अर्हन्मतं वीर्यं च-उत्साहश्च धर्म-चारित्रधर्मविषये चशब्दः पदत्रयेऽपि दुर्लभत्वसंबन्धनार्थः, किं चातः ? एतन्मनुजत्वादित्रयं लब्ध्वा-प्राप्य सदा-सर्वत्र अप्रमादो-धर्मकार्येष्वनालस्यं भवति-स्यात् कर्तव्यो-विधेय इति,

दुग्गतयणाथरयणगहणतुल्यं जईण किंचंति । आयतिफलमदुवसाहं च णिउणं सुणेयइवं ॥ ४० ॥

समुच्चयार्थः । अथ कस्मादेवमित्याह-भावः-आत्मपरिणामः अत्र निर्जरायां बन्धे च निमित्तं-कारणं, न ग्रहणाग्रहणमात्रं, अथ कथं भाव एव परस्परविरुद्धस्य कार्यद्वयस्य निमित्तं भवतीत्याह-आज्ञया-आप्तवचनेन शुद्धः-अनवद्यः, न स्वाभिप्रायतः, इत्याज्ञाशुद्धः, अशुद्ध-सदोपः आज्ञयैवागमाभिप्रायेणेत्यर्थः, क्रमेण निर्जराबन्धयोर्निमित्तमिति प्रक्रमः, उक्तं च-“परमरहस्यमभिर्सीजं सम-समगणयिहगक्षरियमाराणं । परिणामियं पमाणं निष्ठयमवलंममाणं ॥ १ ॥” तथा-“इच्छेज्ज न इच्छेज्ज व तद्विय पयभो निमंतए साह । परिणामविसुदीए उ निजरा होअगहिएवि ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ उक्ता च्छन्दना, अथ निमं-प्रणामाह-“सज्जमा’इत्यादि, ‘सज्जयायदुब्बाउ’चि स्वाध्यायध्यानादिकरणपरिश्रान्तः सन् गुरुकृत्ये-रत्नाधिककार्ये विश्रामणावस्त्र-परिकर्मादौ शेषके-कृतावशेषे अमति-अविद्यमाने, किमत आह-तं-गुरुं पृष्ट्वा-यदुताहं साधुनिमित्तं भक्ताद्यानयामीत्यापृच्छ्य कार्य-भक्तपानकादिप्रयोजने तद्विषयमित्यर्थः शेषाणां-गुरुव्यतिरिक्तानां निमंत्रणं-आमंत्रणं भवदर्थं भक्ताद्यानयामीत्येवंलक्षणं कुर्या-इ-विदध्यादिति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ किमित्येवं ? सदा व्यापृतेनैवासितव्यमिति, अत आह-“बुल्ले’त्यादि, दुर्लभं खलु-दुष्प्रापमेव मनुजत्वं-मानुपत्वं तथा जिनवचनं-अर्हन्मतं वीर्यं च-उत्साहश्च धर्म-चारित्रधर्मविषये चशब्दः पदत्रयेऽपि दुर्लभत्वसंबन्धनार्थः, किं चातः ? एतन्मनुजत्वादित्रयं लब्ध्वा-प्राप्य सदा-सर्वत्र अप्रमादो-धर्मकार्येष्वनालस्यं भवति-स्यात् कर्तव्यो-विधेय इति,

इयमेसि अत्रिबते गुरुपुच्छाए णिओगकरणंति । एवमिणं परिसुद्धं वैयावच्च तु अकएऽवि ॥ ४१ ॥

अतः स्वाध्यायादिस्त्रिभेन निमंत्रणा कार्या । इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ 'दुग्गे'त्यादि, दुर्गतस्य-दरिद्रस्य रत्नाकरे-विचित्रमाणि-
क्योत्पत्तिस्थाने प्राप्तस्य यद्भूतग्रहणं-माणिक्योपादानं तेन यत्तुल्यं सदृशममिलापोपरमाभात्रसाधर्म्यात् दुर्गतत्वाकरत्नग्रहणतुल्यं, किं
तदिति ? आह-यतीनां-साधूनां कृत्यं-कर्तव्यं स्वाध्यायवैयावृत्त्यादि, यथा हि दुर्गतस्य रत्नाकरे गतस्य रत्नग्रहणे इच्छाया अविच्छेदो
भवति एवं माधोश्चरणमधिगतस्य वैयावृत्त्यादिषु साधुकृत्येभ्यश्च न चिन्तना वाञ्छा स्यादिति दुर्गतरत्नाकरत्नग्रहणतुल्यं यतिकृत्यभि-
त्पुक्तं, इति शुब्दप्रयोगं दर्शयिष्यामः । तथा आयतौ-आगामिकाले परमव इत्यर्थः फलं-साध्यमस्येत्यापत्तिफलं पाठान्तरेण आय-
तफलं-मोक्षफलं तथाऽधुनाणि-नभराणि साधनानि-मानुष्यक्षेत्रात्यादीनि यस्य तदधुवसावनं च शुब्दः समुच्चयार्थः इति-ए-
तत् निपुणं-सम्यक्-पुण्येयव्वं'ति ज्ञातव्यं, ज्ञातं च तदैव स्याद्यदा सततं तत्राप्रमादो विधीयते । इति गाथार्थः ॥ ४० ॥ 'गुरु-
मापृच्य साधुनिमत्रणा कायें'त्युक्तं, अथ तमनापृच्छ्यैव प्रत्यासन्नतादिकारणात् साधवो निमंत्रितास्तदा को विधिरित्याह-
'इये'त्यादि, इतरेषामपि-गुर्वपेयया शेषमाधूनामपि आक्षिप्ते-उपन्यस्ते निमंत्रणे गुरुपृच्छाया-रत्नाधिकप्रशस्य नियोगक-
रणं-श्रवश्यंतया विधानं, युक्तमिति शेषः, इदमुक्तं भवति-यद्यपि शेषसाधुविषया निमंत्रणोपन्यस्ता तथापि न तद्वचनादेव
प्रवर्तितव्यं, अपितु गुरुपृच्छाऽवश्यं विधेयेति, इति शुब्दो वाक्यार्थममाप्नो, कस्मादेवमिति ? आह-एवं-उक्तन्यायेन गुरुप्रश्नपूर्वकलक्षणेन
इदं शेषसाधुनिमंत्रणं परिशुद्धमेव भवतीति गम्यं, 'सो विहिनाये'त्यादिपूर्वोक्तमामाण्यत्वात् । ननु यदि पृष्टो गुरुर्वारियेत् लाभो वा न
भवेत् तदा भक्तादेरसंपादनेन निमंत्रणस्य निष्फलत्वात्कथं परिशुद्धताऽस्येत्याह-वैयावृत्त्ये-भक्तादिदाने तु शुब्द एवकारार्थो योजित

उवसंपया य त्रिविहा णाणे तह दंसणे चरित्ते य । दंसणणाणे त्रिविहा दुविहा य चरित्तमद्वाए ॥ ४२ ॥
 वत्तणसंधणगहणे सुत्तत्थोभयगया उ एसत्ति । वेयावचे खमणे काले पुण आवक्हियावी ॥ ४३ ॥

एव अकृतेऽपि-अविहितेऽपि, आस्ता विहिते, भावतस्तस्य कृतत्वात्, गुर्वाज्ञाकरणस्यैव च महाफलत्वात्, गुरोरपि पुष्टालंबनतत्त्वमि-
 वेधनात्, न यथाकथञ्चित्, क्वचित् 'वेयावचं तु' इति पठ्यते, तत्र वैयाघृत्यमेव तस्मिंमंत्रणमिति प्रक्रमः अकृतेऽपि वैयाघ्रस्ये । इति
 गार्थार्थः ॥ ४२ ॥ उक्ता निमंत्रणा, अथोपसंपदमाह- 'उचे' त्यादि, उपसंपद-आत्मनिवेदनारूपा चशब्दः पुनरर्थः त्रिविधा-त्रिमि-
 प्रकारः, भवतीति गम्यं, ज्ञाने-श्रुतज्ञाने विषयभूते तथेति समुच्चये दर्शने-सम्यक्त्वे चरित्रे-चरणे चशब्दः समुच्चये, तत्र 'दंसण-
 नाणे' चि सम्यक्त्वज्ञानयोर्विषये त्रिविधा-त्रिमकारा द्विधा च-द्विमकारा पुनः चरित्रार्थाय-चारित्रप्रयोजनाय । इति गार्थार्थः ॥ ४२ ॥
 एतद्विवरणायाह- 'वत्ते' त्यादि, वर्तनं-परावर्तनं संधान-विस्मृतस्य पुनरनुमन्धानं ग्रहणं-उपादानमित्येषां समाहारद्वन्द्वोऽतस्तस्मिन्
 वर्तनसंधानग्रहणे विषयभूते, एतदर्थमित्यर्थः, एवं ज्ञानदर्शनविषयोपसंपञ्चिविधा, किंगतेयमित्याह- सूत्रं-अर्थसूचकं वाक्यं अर्थः-
 तद्व्याख्यानं उभयं-एतदेव द्वयं एतानि मता-त्रिता सूत्रार्थोभयगता तुशब्द एवकारार्थः पुनरर्थो वा एतेत्युपसंपत्, इतिशब्दः
 समाप्तौ, एवमियं त्रिविधापि त्रिविधेति नवधा जाता, अनेन च 'दंसणनाणे त्रिविहे'ति विवृतं, इह च दर्शनविषयायामुपसंपदि
 दर्शनप्रमाणकसम्मतयादिग्रन्थापेक्षया सूत्रार्थतदुभयान्यवगन्तव्यानि, तथा वैयाघृत्ये-भक्तादिदानरूपव्याधृतभावविषया क्षुपणे-
 चतुर्थीदिरूपक्षुपणविषया चोपसंपदिति प्रकृतं, अनेन च- "दुविहा य चरित्तमद्वाए"ति व्याख्यातं, काले पुनः-कालपरिमाण-
 माश्रित्य पुनरियं चरणोपसंपत् यावत्कथिक्त्वादिः-यावत्कथिक्की-यावत्कीविकी आदिशब्दादित्त्वरकालिका च भवतीति, एतदुक्तं

संदिष्टो संदिष्टस्त चोचसंपज्जई उ एमाई । चउभंगो एतथं पुण पढमो भंगो हवइ सुद्धो ॥ ४४ ॥

अधिरस्त पुब्बगहियस्त वत्तणा जं इहं थिरीकरणं । तस्सेव पएसंतरणइस्सडणुबंधणा घट्टणा ॥ ४५ ॥

गहणं तपढमतया सुत्तादिसु णाणदंसणे चरणे । वेयावबे खमणे सीदणदोसादिणाडणत्थ ॥ ४६ ॥

भवति-चारित्रार्थमाचार्याय कश्चिद्वैयावृत्त्यकरत्वं प्रतिपद्यते, स च कालतो यावत्कथिक इत्वरथ भवतीति, एवं क्षपकत्वेऽपि, इति
माथार्थः ॥ ४१ ॥ अयोपसंपदि को विधिरिति?, अत आह—‘संदी’त्यादि, सन्दिष्टो-गुरुणाऽभिहितः साधुः सन्दिष्टस्यैवाचार्यस्य-
यथा त्वममुकशोपसंपद्यस्वेत्येवमुद्दिष्टस्य गुरुणा उपसंपद्यते-आत्मनिवेदनं करोति तुशब्दः पूरणे ‘एमाइ’चि वकारस्य लोपः प्राकृ-
तत्वात् एवमादिः-इतिप्रभृतिकः, किमिति?, आह-चतुष्कारो भंगो-विकल्पश्चतुर्भंगः, चत्वारो भंगा भवन्तीत्यर्थः, तत्र प्रथमः सु-
त्रोक्त एव, आदिशब्दात् सन्दिष्टोऽसन्दिष्टस्येति द्वितीयः असन्दिष्टः सन्दिष्टस्येति तृतीयः असन्दिष्टोऽसन्दिष्टस्येति चतुर्थः,
अथेतेषां कः शुद्ध इत्याह-‘एतथं’ति अत्र-एतेषु उक्तेषु चतुर्षु भंगेषु मध्ये, पुनरिति विशेषद्योतनार्थः, स चायं-प्रथमः-आद्यो
भंगो-विकल्पः भवति-स्यात् शुद्धः-अनवद्यः, शेषास्तु यदि परमपवादतः । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ सांप्रतं वर्तनादिपदानां
स्वरूपोपदर्शनायाह—‘अधी’त्यादि, अस्थिरस्य-अपरिचितस्य पूर्वगृहीतस्य-अधीतपूर्वस्य सूत्रादेः यत् स्थिरीकरणं सा इह प्रकरणे
वर्तनेत्यभिधीयते, तथा तस्यैव पूर्वगृहीतस्य सूत्रादेः प्रदेशान्तरनष्टस्य-कचिद्देशे विस्मृतस्य च या घटना साऽणुबन्धना-अनुमन्धा-
नमित्युच्यते । इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ ‘गहणं’इत्यादि, ‘गहणं’ति ग्रहणं, किमुच्यते?-तस्यैव ग्रहणस्य प्रथमता-प्राथम्यं यंतत्प्रथमता
तया, अपूर्वपाठ इत्यर्थः, सूत्रादिषु-सप्तम्याः पष्ठपर्यन्तत्वात् सूत्रार्थतदुभयानां, यद्ग्रहणमिति शेषः, किंगतेषु सूत्रादिष्विति?, आह-

इत्तरियादिविभासा वेयावच्चस्मि तह य स्ववगेऽबि । अविगिह्विगिह्वंमि य गणिना गच्छस्स पुच्छाप ॥४७॥

‘नाणदंसणे’ति ज्ञानदर्शनयोः, श्रुतज्ञानदर्शनश्रुदिहेतुप्रग्रन्थसंबन्धित्वत्यर्थः, एतावता ‘वृत्तानासंधे’त्यादिगाथाधं व्याख्यातं । अथ तस्या एवोत्तरार्धव्याख्यानायाह-चरणे-धरणविषये योपसंपत्तु वैयावृत्त्ये क्षणो, एतदर्थेत्त्वर्थः, ‘सीयण’ति सीदनं-साधुसमाचार्या प्रमत्तता तदेव दोषो-रूपं स्वगच्छसेति सीदनदोषस्तदादिना कारणेन, आदिशब्दात् स्वगच्छे वैयावृत्त्येकरक्षपकान्तस्तद्भाः वपरिग्रहः, अन्यत्र-स्वगच्छादपरत्र गच्छान्तरे, सा भवतीति गम्यमिति गाथार्थः ॥४८॥ “काले पुण आवकहियाई” इत्येनमवयवं व्याचक्षाण आह—‘इत्ते’त्यादि, इत्तरः-अल्पः कालः संवत्सरादिर्यस्यास्ति वैयावृत्त्यादावसावित्तरिकः तदादेः, आदिशब्दाद्यावत्कथिकादेश, विभाषा-विविधभाषा विविधभाषणं इत्तरिकादिविभाषा सा कार्या, केत्याह-वैयावृत्त्ये-वैयावृत्त्यर्थ्यां चरणोपसंपदि, तथा चेति वाक्यान्तरोपक्षेपार्थः क्षपकेऽपि-क्षपणार्थायां चारित्रोपसंपदीत्यर्थः, इत्तरिकादिविभाषा कार्या, अपीति समुच्चयार्थः । तथा ‘अविगिह्वविगिह्वंमि य’ति समाहारद्वन्द्वात् अविह्वे-अविह्वतपःकर्मकारिणि पष्ठान्ततपःकारिणीत्यर्थः विह्वेऽपि च-विह्वतपःकारिणि अष्टमादितपःसेविनीत्यर्थः, विभाषा कार्येति प्रकृतं, चशब्दः ‘इत्तरिकादि’ इत्येतत्पदापेक्षया समुच्चयार्थः । अथ केन कथं क्षपणोपसंपदंगीकार्येत्याह-गणिना-साधुसमुदायवता आचार्येणेत्यर्थः गच्छस्य-स्वकीयसाधुगरिवारस्य पृच्छया-प्रश्नपूर्वकमंगीकर्तव्या । इति गाथाध्वर्थः, भात्रार्थस्त्वेवम्-इह चारित्रार्थं गच्छान्तरादागत्याचार्यस्य कश्चिद्वैयावृत्त्येकरत्वं प्रतिपद्यते, स च कालत इत्तरो वा यावत्कथिको वा भवेत्, आचार्यस्य च वैयावृत्त्येकरत्वं प्रतिपद्यते, यदि नास्ति ततोऽसाविध्यत एव, अस्ति चेत्स इत्तर इतरो वा स्यात्, तत्र यद्यागन्तुको वास्तव्यश्च यावत्कथिकस्तदा तयोरेव एव लब्धमान् स एव वैयावृत्त्ये कार्यते, इतर-

एवं सामायारी रुहिया दसहा समासओ एसा । संयमतवट्टगणं णिगंथाणं महरिसीणं ॥४८॥

स्तृणास्यादिभ्यो दीयते, अथ द्वावपि लन्घियुक्तौ तदा वास्तव्य एव तत्कार्यते, इतरस्तु उपाध्यायादिभ्यो दीयते, अथ नेच्छ-
त्यमौ ततो वास्तव्य एव प्रतीतिपूर्वं तेभ्यो दीयते, आगन्तुकस्तु कार्यते, अथ वास्तव्योऽप्युपाध्यायादेर्नेच्छति तदाऽगन्तुको वि-
मर्ज्यत एवेति, अथ वास्तव्यो यावत्कथिकः इतरस्त्वितरस्तदाऽप्येवमेव मेदाः कार्याः यावदागन्तुको विसर्ज्यते, नानात्वं तु
वास्तव्य उपाध्यायादिभ्यो वास्तव्यमनिच्छन् विश्राम्यत इति, अथ वास्तव्य इतर आगन्तुकस्तु यावत्कथिकस्तदा वास्तव्योऽवधि-
कानं यावदुपाध्यायादिभ्यो दीयते इति, शेष तथैव, अथ द्वावपीत्वौ तदाऽप्येक उपाध्यायादेः कार्यते, शेषं पूर्ववत्, अन्यतरो
चाऽवधिकालं यावद्गर्गते, इत्येवं त्रैयाष्टप्योपसंपद्विमापेति, धृग्योपसंपद्विमापा चैवं-चारित्रिनिमित्तं कश्चिद्गच्छान्तरे क्षणार्थद्वय-
संपद्यने, स च धृग्यो द्विधा-इतरो यावत्कथिकश्च, यावत्कथिक उत्तरकालेऽनशनकर्ता, इतरस्तु द्विविधः-विभृष्टक्षरकोऽविभृ-
ष्टक्षरश्च, तत्राविभृष्टक्षर इतरश्चाचार्येण वक्तव्यः 'यदि त्वं पारणके ग्लानभूतो भवसि तदाऽलं तव धृपणेन, त्रैयाष्टप्यादौ यत-
स्व' अन्ये त्वादुः-विभृष्टक्षरः पारणककाले ग्लानतामनुभवन्नपीक्ष्यते, यस्तु मासादिक्षपको यावत्कथिको वा स इष्यत एव,
तत्राध्याचार्येण तमाश्रयता गच्छः प्रष्टव्यः, तदपृच्छायामसामाचारी, यतस्ते सन्दिष्टास्तदुपधिप्रेक्षणादि न कुर्वन्ति, अथ पृष्टा
नृवेते-'यथाऽम्माकमेकः क्षपकोऽस्त्येय, ततस्तस्य धृपणममासावस्योचितं करिष्यामः' ततोऽसौ ध्रियते, अथ नेच्छति ततस्त्यज्यते,
अथ गच्छस्तमप्यनुमन्यते ततोऽसाविष्यत एव, तस्यैवमभ्युपगतस्योद्वर्तनादि कार्यं, यदि तु साधवस्तत्र प्रमाद्यन्ति तदाऽऽचार्येण
प्रेक्षणीया इति, अलं प्रसंगेन । इति माशार्थः ॥४७॥ उक्तोपसंपद्व, अथैतामेव दशविधसामाचारीमुपसंहरन्नाह—'एव'मित्यादि, एवं-

एयं सामायारी जुंजंता चरणकरणमाउत्ता । साहृ खर्वेति कम्मं अणेगभवसंस्थियमणंतं ॥४९॥

जे पुण एयविउत्ता सगगहजुत्ता जणंमि बिहरंति । तेसिं तमणुद्धानं णो भवबिरहं पसाहेह ॥५०॥ सामायारी समणा

उक्तनीत्या सामाचारी-संध्यवहारः कथिता-उक्तो दशधा-दशप्रकारा समासतः-संक्षेपेण एषा-अनन्तरोक्तत्वेन प्रत्यक्षा, केषां सत्का ? केषां वा कथितेति ? आह-महर्षीणां-महामुनीनां, ते च स्वप्रवचनप्रसिद्ध्या शाक्यादयोऽपि स्युरित्यत आह-निर्ग्रन्थानां-स-वाद्याभ्यन्तरग्रन्थनिर्मुक्तानां, जैनानामित्यर्थः, ते च पार्श्वस्यादयोऽपि स्युरित्यत आह-संयमतपोभ्यां-चरणविशेषरूपाभ्यां आढ्याः-ईश्वराः संयमतपआढ्यास्त एव संयमतपआढ्यका अतस्तेयामिति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ अस्या एव कलमाह—'एय'मित्यादि, एता-अनन्तरोक्तत्वेन प्रत्यक्षां सामाचारी-साधुसमाचाररूपां युञ्जानाः-प्रयुञ्जानाः चरणकरणयोः-महाप्रवादिपिंडविशुद्ध्यादिरूपयोरा-युक्ता-उपयुक्ता ये ते तथा मकारः प्राकृतप्रभवः साधयो-मुनयः क्षपयन्ति-निर्जायन्ति कर्म-ज्ञानावरणादिकं अनेकभवसंचितं-भूरि-जन्मोपात्तं अत एवानन्त-अपरिमितमिति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ अथोक्तव्यतिरेकमाह—'जे'इत्यादि, सामाचारीं युञ्जानाः कर्म क्षप-यन्त्येव, ये पुनः साधवाः एतद्वियुक्ता-उक्तसामाचारीविपुताः तथा स्वाग्रहयुक्ता-अद्याक्षीपानुष्ठानाभिनिवेशोपेताः जने-लोके विहरन्ति-विचरन्ति तेषां एतत्सामाचारीविपुक्तसाधूनां तत्-स्वाग्रहविषयभूतं अनुष्ठानं-क्रिया नो-नैव भवविहं-संसारक्षयं प्रसा-धयति-निष्पादयति, स्वमतिप्रवृत्तेर्मयकलत्वेनोक्तत्वात् ॥ इति गाथार्थः ॥ ५० ॥

॥ इति सामाचारीप्रकरणं विचरणतः समाप्तम् ॥ १२ ॥

॥ अथ त्रयोदशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १३ ॥

नमिऊण महावीरं पिंडविहाणं समासओ वोच्छं । समणाणं पाउगं गुरुवएसाणुसारेणं ॥१॥
 शुद्धो पिंडो विहिओ समणाणं संजमायहेउत्ति । सो पुण इह विण्णेओ उगगमदोसादिरहितो जो ॥२॥
 मोलस उगगमदोसा सोलस उप्पायणाएँ दोसा उ । दस एसणाइ दोसा यायालीसं इय हवंति ॥३॥

उक्ता सामाचारी, तस्यां निमंत्रणा, सा च पिंडविधिविशुद्धेनैव भक्तादिना कार्येति पिंडविशुद्धिविधिं प्रतिपिपादयिषुमं-
 गलाद्यभिधानायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य महावीरं-वर्धमानजिनं पिंडविधानं-भक्तपानादिलक्षणं पिंडग्रहणविधिं समा-
 सतः-संक्षेपेण, न पुनर्विस्तरेण पिंडैषणाव्ययनादाविव, मन्दमेधसां समासभणनस्यैवोपयोगित्वात्, वक्ष्ये-भणिष्यामि, किंभूतमिति?,
 आह-श्रमणानां-साधूनां, न तु श्रावकाणां, प्रायोग्यं-उचितमासेवनामधिकृत्य, श्रावकाणां पुनः प्रायो ज्ञानश्रद्धानत एव तस्योचितत्वा-
 त्, कथमिति?, आह-गुरवो-जिनादयस्तेषामुपदेश-आज्ञा तस्यानुसार-आनुसृत्यं गुरुपदेशानुसारोऽस्तस्तेन, न तु स्वमनीषयेति गाथार्थः
 ॥१॥ ‘पिंडविधानं गुरुपदेशानुसारेण वक्ष्ये’इत्युक्तं, स च पिंडः किंविधो विहितो गुरुभिः श्रमणानामिति?, आह-‘सुद्धो’इत्या-
 दि, शुद्धो-निरवद्य एव पिंडो-भक्तादिरूपः विहितो-प्राज्ञतया निरूपितः, गुरुभिरिति गम्यं, श्रमणानां-साधूनां, क्वत एतदेवमिति?, आह-
 संयमस्य-पृथिव्यादिसंरक्षणरूपस्यात्मनः-स्वशरीरस्य संयमरूपस्य चाऽऽत्मनः संयमायस्य वा-संयमलाभस्य हेतुः-निमित्तं संयमात्पदे-
 तुः संयमायहेतुर्वा इति-कृत्वा, शुद्धस्यैव लक्षणमाह-स पुनः शुद्धः इह पिंडाधिकारे विज्ञेयो-ज्ञातव्यः बद्धमदोषादिरहितो-वक्ष्यमाण-

तत्पुण्यगमो पस्यै पभवो एमादि होति एगद्वा । सो पिंडस्साहिगओ इह दोसा तस्सिमे होति ॥४॥
आहाकम्मुहेस्सिय पूतिकम्मे य मीसजाए य । ठवणा पाहुडियाए पाओयर-कीअ-पामिन्ने ॥५॥

लक्षणोद्गमोत्पादनैपणादूषणविकलः य इति पिंड इति गाथार्थः ॥२॥ उद्गमदोषादीनामेव परिमाणमाह—‘सोखे’त्यादि, पोड-
शोद्गमदोषा-आधाकर्मादयो वक्ष्यमाणस्वरूपाः, तथा पोडशोत्पादनायामपि-वक्ष्यमाणनिरुक्तायां तस्या वा दोषा-दूषणानि धात्र्या-
दयः तुल्यदोषिशब्दार्थः नियोजितत्वायं प्राक्, तथा दूषणार्थां-वक्ष्यमाणनिरुक्तायां तस्या वा दोषा-दूषणानि श्रुंकितादयः,
सर्वमी-ने यत् स्यात् तदाह-द्विचत्वारिंशदोषाः इति-एवमुक्तक्रमेण भवन्ति-जायन्ते । इति गाथार्थः ॥३॥ उद्गमैकार्थिककथनपूर्वकं
तदोषप्रस्तावनामाह—‘तत्पु’इत्यादि, तत्रेत्युद्गमोत्पादनैपणारु मध्ये उद्गमनमुद्गमः प्रसवनं प्रसूतिः प्रसवनं प्रभवः ३ ‘एमाह’चि
एवमादयः, आदिशब्दादुद्गवादिपरिग्रहः, भवन्ति-स्युः एकार्था-अनन्याभिधेयाः, शब्दा इति गम्यं, ‘सो’चि स चोद्गमः सचेत-
नाचेतनमिश्रद्विपदादिद्रव्यविषयत्वेन बहुविषयोऽपि मन् पिंडस्य-भैक्ष्यस्य अधिकृतः-प्रस्तुतः इह पिंडाधिकारे, दोषा-दूषणानि
तस्य पिंडोद्गमस्य इमे वक्ष्यमाणाः भवन्ति-वर्तन्ते, ये हि साध्यं पाकस्थापनप्रकाशनादयो भक्तादिवस्तुनो भक्तत्वस्यापितत्त्वप्रक-
टत्वादिरूपेण भवनलक्षणमुद्गमं दूयन्ति ते उद्गमदोषा इति गाथार्थः ॥४॥ अथ तानेवाह—‘आहे’त्यादि, ‘परी’त्यादि, आधान-
माधा-प्रणिधानं तथा साधुप्रणिधानेनेत्यर्थः कर्म-क्रिया पाकादिकेत्याधाकर्म इत्येक उद्गमदोषः, तद्योगात्प्राक्त्याध्याधकर्म । तयो-
द्गममुद्देशः—यावदर्थिकादिप्रणिधानमित्युद्गमदोषः तेनोद्देशेन निर्वृत्तं तत्प्रयोजनं वा औद्देशिकं, भक्तादि, इह दोषप्रक्रमेऽपि यदो-
पवतोऽभिधानं तत् दोषदोषवतोरभेदविवक्षणात्, एवं सर्वत्र, अनुस्वारस्य चाश्रवणपत्र प्राकृतवशात् । तथा पृति-अपवित्रं तस्य

परियट्टिण अभिहृहे उडिभण्णे मालोहृहे इय । अच्छेले अनिसहुं अज्झोयरए य सोलसमे ॥६॥

सच्चित्तं जमच्चित्तं साहूणड्ढाणं कीरए जं च । अचित्तमेव पचति आहाकम्मं तयं भणियं ॥७॥

कर्म-पवित्रस्य सतोऽपवित्रभक्तादिमीलनेन करणं पूतिकर्म, तद्योगाद्भक्ताद्यपि पूतिकर्म, एकारान्तोऽत्र शब्दः प्रथमैकवचनान्तो
दृश्यः, चशब्दः समुच्चये । तथा मिथेण-गृहिमाध्वादिप्रणिधानलक्षणभावेन जातं-उत्पन्नं पाप्मादिभावमुपगतं मिश्रजातं अन्नाद्येव,
चशब्दस्तथैव । तथा स्थाप्यते-साधुदानाय कञ्चित्कालं यावन्निधीयत इति स्थापना स्थापनाधर्मयोगाद्वा स्थापना भक्ताद्येव । तथा
'प्र' इति विवक्षितकालात् प्रथमतः 'आ' इति साध्यागमनलक्षणमर्यादया च भृता-धारिता यका मिश्रा सा स्वार्थिकप्रत्ययोपादानात्
प्राप्तृत्तिका अथवा प्राप्तृतं-कौशलिकं तदेवोपचारमाधर्म्याद्यका भिक्षा सा प्राप्तृत्तिकेति, चः समुच्चये तस्य च दीर्घता छन्दोऽर्था ।
तथा प्रादुःशब्दः प्रकाशार्थः तस्य करणं प्रादुष्कारः तद्विशेषितं भक्ताद्यपि न एव, इह ह्रस्वता छन्दोऽर्था । तथा क्रीयते स-अ-
र्थदानेन गृह्यते स्मेति क्रीतं-भक्तादि । तथाऽपमित्यं-पुनः दास्याम्येतत्तत्वेत्यभिधाय यद् गृहीतं तदपमित्यकं-उज्झितं भक्ताद्येव,
'यामिचं' इति च निर्देशः प्राकृतत्वात्, इह च पदत्रये समाहारद्वन्द्वः, लुप्तप्रथमैकवचनं वा आद्यं पदद्वयमिति । तथा परिवर्तितं-
कृतपरिवर्तं । तथा अभि-साध्वमिष्टुल्यं हवं-आनीतं स्थानान्तरात् अभिहृतमभ्याहृतमित्यर्थः । तथा उज्झितं-उज्जेदनं कुशूलादेः तद्यो-
गाद्भक्ताद्यप्युज्झितं । तथा मालात्-मञ्जात् प्रामादोपरितनमागाद्वा अपहृतं-आनीतं साधवे दानायेति मालापहृतं इतिरूपप्रदर्शने च । समु-
च्चये अयमप्युद्गमदोष इत्यर्थः । तथा आञ्छिद्यते-पुत्रादेः मन्त्राद्यात् यत् साधुदानार्थं तदाञ्छेद्यं, तथा न निमृष्टं-सर्वस्वामिभिर्नानुज्ञातं सा-
धुदानाय तदनिमृष्टं । तथा आधिक्येनावपूरणमध्यवपूरः स एवाध्यवपूरकस्तद्योगाद्भक्ताद्यप्यध्यवपूरकः, चः समुच्चये, पोडश उद्गमदोषा

उद्देशिग साहुमाई उमचण भिकरवियरणं जं च । उच्चरियं मीसेउं तविउं उद्देशियं तं तु ॥८॥

भवन्ति । इति गाथाद्वयपदसंस्कारः ॥६॥ अथैतद्विवरणायाह—‘सरो’त्यादि, सचिचं-विद्यमानचैतन्यं सत् फलजीजादि यदचिचं-अचेत-
नं माधूनामर्थाय देतवे क्रियते तथा यत् नशब्दो लक्षणान्तरममुच्यार्थः अचित्तमेव-अचेतनमपि सत् तंडुलादि पच्यते-रा-
भ्यते साधूनामर्थयेति प्रकृतं आधार्म-उक्तनिर्वचनं तत्तत्-तन् भणितं-उक्तं जिनादिभिः, यद्यपि सचित्तस्य पृथिव्यादेरचिचीकर-
णेन यत् क्रियते गृहस्त्रादि तदपि आधार्मोच्यते तथापीह तत्रोक्तं, पिंडस्यैवाधिरुतत्वात् । इति गाथार्थः ॥७॥ ‘उद्दे’इत्यादि,
उद्दिश्य-वचनेनोच्यार्थं माधवादीन्-निर्ग्रन्थशाक्यादीन् अत्रमात्यये-दुर्भिक्षापगमे, उपलक्षणमात्रमेतत् तेन कालान्तरेऽपि, भिक्षा-
वितरणं-प्राप्त्युत्तिकादानं क्रियते यत् तद्दीक्षिकमिति संबन्धः, इदं पुनरुद्देशमात्रविशेषितत्वेनोद्दिष्टोद्देशिकमुच्यते, इह च यद्यपि
भिक्षावितरणमौद्देशिकमित्युक्तं तथापि भिक्षातद्वितरणयोर्भेदात् भिक्षाऽप्यौद्देशिकमुच्यते, एतमुत्तरभेदद्वयेऽपीति, उद्देशने च गृह-
स्वस्येयं प्रक्रिया—‘जीयामु किहऽपि ओमे निययं भिरुत्वाचि ता कहचि देमो । हदि हु नत्थि अदिअं सुंजइ अकयं न य फलेइ
॥१॥’—‘जियामो’चि जीविताः स्मः ‘निययं’ति नित्यं ‘कइ’त्ति पंचगाः, “ना उ अविसेसिए चिय नियमि भचंमि तंदुले छुहइ ।
पासंडीण गिहीण न जो एही तस्म भिरुत्ता ॥१॥—‘ता उ’त्ति गृहस्थिका ‘अविसेसिए चिय’चि एते स्वस्मै एते चार्थिभ्य इत्येवम-
विशिष्येति, एतान्तेन चास्य मिश्राद्धेदः, इह च नियमितभिक्षामु दत्तासुद्धत्वाय वा शेषं कल्पत इति, एतच्च पिंडनिर्मुक्त्यां ओयो-
द्देशिकमुक्तं, उद्दिष्टोद्देशिकं पुनरेवं—“महईइ संखडीए उच्चरियं कूरपंजणाईयं । पउरं दसूहण गिही भणइमं देह पुनइडा ॥१॥”एतस्य
चाकल्पता साध्याद्यर्थतया व्यग्रत्वापिते तत्र जीरघातसंभवात्, न चेदमेवं स्थानान्तरापी “साहोइसि र खीराइठावणे”त्यादिल-

कम्मावयवसमेयं संभावज्जति जयं तु तं पूयं । पढमं चिय गिहिसंजयमीसोववडाह मीसं तु ॥९॥
कम्मावयवसमेयं संभावज्जति जयं तु तं पूयं । पढमं चिय गिहिसंजयमीसोववडाह मीसं तु ॥९॥

साहोहासियखीराहठावणं ठवण साहुणद्धाए । सुहुमेयरसुस्सक्कणमवसक्कणमो य पाहुड्डिया ॥१०॥
क्षणत्वात्तस्या इति, आचार्येण चास्य स्थापनायाथ न महान् विशेष इति विवक्षया औघौदेशिकप्रदिष्टौदेशिकतयाऽधीतमिति, तथा यथोद्धरितं-प्रकरणोपयुक्तावशिष्टमोदनादि मिश्रयित्वा-संयोज्य दृष्यादिना व्यञ्जनेन तस्यैव वितरणं क्रियते तदौदेशिकं, केवलं पर्यायान्तरेण कृतं सदीयत इति कृत्वा कृतौदेशिकमिदमुच्यत इति, तथा यच्चेत्यनुवर्तते, 'तविउं'ति अग्नौ तापयित्वा मोद-कचूर्णादि गुडादिना मोदकबन्धनादितो यत्तस्यैव वितरणं क्रियते तदौदेशिकं, केवलं 'अचित्तमेव पचइ' इत्येतल्लक्षणेनाधाकर्मणो-रेयतो युक्तमितिकृत्वा कर्मौदेशिकमिदमुच्यत इति, एवंभूतं च विशेषं विहाय सामान्येनोपसंहरन्नाह-औदेशिकं तदिति, तुशब्दः स्वगतभेदोपसंग्रहार्थः, भेदाथैवं-उद्दिष्टौदेशिककृतौदेशिकानि प्रत्येक चतुर्विधानि, १।ह च-"उद्देशियं समुद्देशियं च आपएसियं समाएसं । एवं कडे य कम्मे एक्केके चउव्विहो भेओ ॥१॥ जावंतियमुद्देशं पासंडीणं भवे समुद्देशं । समणाणं आपएसं निगमंथाणं समाएसं ॥२॥" इति गाथार्थः ॥८॥ 'कम्मे'त्यादि, कर्मेत्याधार्कर्म, उपलक्षणं चैतत् तेनाधाकर्मदिक्कोद्रमकोटी गृह्यते, सा चेयं-'आ-हाकम्मुद्देशिय चरिमसियं पूइ मीसजाए य । वायरपाहुड्डियाविय अज्झोयरए य चरिमए ॥१॥' अतः कर्मवियवमेतं-उद्द्र-मकाधंशममन्वितं संभाव्यते-संभवतीत्येवमवसीयते यक्तु-यत्पुनः भक्तादि तत् पूति भवतीति, तच्चोपकरणपूति भक्तपानपूति चेति द्विधा, तच्चोपकरणपूति यदाधार्कर्मदिना चुल्लीस्थालीद्व्यर्थादिना संपृक्तं, इतरत्तु प्रतीतमिति, तथा प्रथमत एव-आदित एवारभ्य गृहिसंयतयोर्मिश्रं-साधारणमुपसंस्कृतं-साधित यत्तत्तथा तदादिर्यस्य तद्गृहिसंयतमिश्रोपस्कृतादि, आदिशब्दाद्गृहिया-

णीयं तु चारन्तरपारे गवकृत्करणे पाउकरणं तु । दन्वाइएहि किणणं साहूण्डाए कीयं तु ॥१॥

पामिबं जं साहूण्डा उच्छिदिउं दियावेइ । पल्लहिउं च गोरवमाई परियष्टियं भणियं ॥२॥

वदधिकमिश्रशृङ्गिषां डिमिश्रप्रहः, मिश्रं तु-मिश्रज्जातं पुनः । इति गाथार्थः ॥२॥ 'साहो' इत्यादि, साध्वन्वभाषितं-संयतेन याचितं यत् धीरादि-दुग्धदक्षिमभृति तस्य स्थापनं-धरणं साध्वन्वभाषितक्षीरादिस्थापनं सा स्थापना नामोद्गमदोषः, किमर्थं स्थापनमिति ? आह-साधूनां-संयतानामर्थाय-निमित्तमिति । तथा सूक्ष्मेतरं-अल्पं बादरं च यदुत्त्वक्कणं-उत्सर्पणमवबक्कणं-अवमर्पणं साध्वन्वभाषेति प्रकृतं 'ओ' इति निपातः चः समुच्चये सा प्राश्रुतिकोच्यते, तत्र सूक्ष्मसूतसर्पणमवसर्पणं च सूक्ष्मप्राश्रुतिका, यथा काचित् सूत्रं कर्तयन्ती दारकेण भोजनं याचिता सती व्रते-'साधावागते दास्यामीति' एवं दारकदानस्योत्सर्पणत्वात्, तथा मास्वर्थापोत्थिता 'पुत्रक' इत्येवं भजनत् तस्यैवावसर्पणत्वात्, तथा बादरसूतसर्पणमवसर्पणं च बादरा सा तथा, मायुदानाय पुत्रविवाहादिकस्योत्सर्पणतोऽवमर्पणतश्च । इति गाथार्थः ॥२॥ 'णीये'त्यादि, नीचद्वारान्धकारं-निम्नग्रन्थं सपदन्धकारोपेतत्वात् तथा तत्र नीचद्वारान्धकारं, उपलक्षणत्वादस्य प्रकारान्तरेणाप्यन्धकारवृत्ति गृह इति गम्यं, यद्वावाक्करणादि-वातायनरचनमभृतिरुं, मायसो हि मिश्रमचक्षुर्धृषे न गृह्णन्तीति तेषां मिश्राग्रहणाय प्रकाशार्थं, आदिशब्दादीपमणिधरणादि-परिग्रहः, प्रादुष्करणं तु-प्रादुष्करणं पुनस्तदुच्यते, इदं च द्विविधं-प्रकटकरणप्रकाशकरणमेदात्, तत्रायं गवाधादिना द्वितीयं तु दीपादिनेति । तथा द्रव्यादिभिः-द्रव्यमात्रैः 'किणणं'ति क्रयणं साधूनां-यतीनां अर्थाय-प्रयोजनाय यत्तत् कृतं तु-पुनरुच्यते, क्रयणक्रीतयोरमेदात्, इदं च स्वायत्तशरीरभावमेदात्तुर्धा, तत्र स्वद्रव्यं निर्मास्यगन्धगुणिकादि परद्रव्यं च प्रतीतं स्वकीय-

सगमपरगमा जमणिउं आहणं तु तं होइ । छगणाङ्गोचलितं उडिभदिय जं तसुडिभणं ॥१३॥
मालोहणं तु भणियं जं मालादीहि देति वेत्तुं । अण्छेअं चाण्डिदिय जं सामी भिच्चमादीणं ॥१४॥

भावो धर्मकथादिः परभावश्च स एव अन्येन साधुभक्तेन संखादिना प्रयुज्यमान इति गाथार्थः ॥ ११ ॥ 'पामी'त्यादि, अपमित्यं तद्यत्साधूनां-संयतानां अर्थान्-निमित्तात् उच्छिद्य-अन्यत उद्यतकं गृहीत्वा 'दियावेइ'ति ददातीति, तथा 'पह्ण्डिउं'ति परिवर्त्य-स्वकीयकोट्रवौदनादिसमर्पणेन परकीयशाल्योदनादि गृहीत्वा चः ममुच्चये 'गोरवमाइ'ति साधूनां गौरवं, विधातुमिति शेषः, आदिशब्दात् स्वस्य लाघवं परिहर्तुं, यद्ददातीत्यनुवर्तते तत्, परिवर्तितं नाम भणितं-उक्तं जिनैः इति गाथार्थः ॥ १२ ॥ 'सग्गे'त्यादि, स्वग्रामपरग्रामादिति समाहारद्वन्द्वः उपलक्षणत्वाच्चास्य स्वदेशपाटकगृहादिपरिग्रहः यदशनादि आनीय-साधुस्थानं प्राप्य, ददातीत्यनुवर्तते, 'आहणं तु तं होइ'ति तत्पुनराहृतं-अम्पाहृतं भवति-स्यादिति, तथा छगणादिना-गोमयमृत्तिकाप्रभृतिनोपलक्षणं, कोष्ठकादीति गम्यते, कृपाटपिहिनादेशेदमुपलक्षणं, उच्छिद्य-उद्घाट्य, यद्भृक्कादि, ददातीति वर्तते, तद्भृक्कादि उच्छिन्नमित्युच्यते, कोष्ठिकाद्युच्छिन्नभाजनसंबन्धात् । इति गाथार्थः ॥ १३ ॥ 'मालो'इत्यादि, मालापहृतं दोषविशेषः तुः पुनरर्थः भणितं-उक्तमासेन तत् यद्भृक्कादि 'मालादिभ्यः' मालो-मञ्जो गृहोपरिमाणो वा, आदिशब्दात् सीककनागदन्तकादीनामूर्ध्वगतानां गर्तादीनामधोगतानां कुशुलकुम्भ्यादीनामुभयाश्रितव्यापाराणां करेण कष्टप्राप्त्यानां च तिर्यगाश्रितानां परिग्रहः, ददाति-प्रयच्छति गृहीत्वा आदायेति । तथा आच्छेद्यं च-आच्छेद्यारूपः पुनर्दोषः आच्छिद्य-अपहृत्य यद्भृक्कादि स्वामी-प्रभुः भृत्यादीनां-कर्मकरादीनां सत्कं ददाति तदिति, इदं च नायकनृपचौरमेदात्रिविधमिति गाथार्थः ॥ १४ ॥ 'अजिसी'त्यादि, अनिसुष्टं-अनिसुष्टसंज्ञो दोषो

अग्निसिंहं सामणं गोष्ठिगभत्तादि ददउ णगस्स । सट्ठा मूलद्वहणे अज्झोयर होइ पक्खेवो ॥१५॥
 कम्मूहेसियचरमतिय पूइयं मीस चरमपावुडिया । अज्झोयर अबिसोही विसोहिक्कोडी भवे सेसा ॥१६॥
 उत्पायण संपायण णिच्चत्तणमो य होति णगट्ठा । आहारस्सिह पगया तीए दोसा हमे होती ॥१७॥

भवति सामानं-अनेकस्वामिसाधारणं गोष्ठिकभक्तादि-समुदायभोजनादि, आदिशब्दात् धेणिभक्तादिग्रहः, ददतो-यच्छतः एकस्य गोष्ठिकादेः शेषैरनुनृणातस्येति । तथा स्वार्थ-आत्मार्थं गृहिनिमित्तमित्यर्थः मूलाद्रहणे प्रसिद्धे कृते सति प्रक्षेपः-स्थाल्यां साध्वार्थमधिकरणशेषणं अश्ववपूरकः-अश्ववपूरकाख्यो दोषो भवतीति गाथार्थः ॥ १५ ॥ अत्र विशोध्यविशोधिकोटिमेदमाह-
 'कम्मू'इत्यादि, कर्मति-आधाकर्म तथोद्देशिकचरमत्रिकमिति-ओद्देशिकं द्वादशविधं उद्दिष्टकृतकर्मोद्देशिकानां प्रत्येकं चतुर्मे-
 दत्तान् तत्र कर्मोद्देशिकस्य मोदकचौरीपुनर्मोदकरणादेयचरमत्रिकं पालंङ्गिभ्रमणनिर्ग्रन्थविषयं समुद्देशिकोद्देशिकसमादेशिकाभि-
 धानं तथा पूतिकं-भक्तपानपूत्यभिधानं तथा मिश्रजातमुक्तलक्षणं तथा चरमप्राभृतिरूपा-चादप्राभृतिरूपा तथाऽध्यवपूरक उक्त-
 लक्षण एव अविशोधिरिति-अविशोधिकोटी अविद्यमाना विशोधिः-शुद्धता भक्तदेयत्र मा तथा सा चासौ कोटी च-उद्गमदोष-
 विभागः अविशोधिकोटी, अस्यां शुद्धतायामपि दोषभक्तस्य शुद्धिर्नास्ति, पात्रस्यापि करीपनिच्छोटनं कल्पत्रयकरणं च विनेति ।
 विशोधिप्रधाना कोटी विशोधिकोटी, तस्यां शुद्धतायां शेषं भक्तादि शुद्धमेव स्यादिति, भवेत्-स्यात् शेषा-उद्दिष्टोद्देशिकारूपः ।
 इति गाथार्थः ॥ १६ ॥ उक्ता उद्गमदोषाः, सांप्रतमुत्पादनैकार्थिकशब्दकथनपूर्वकं तद्दोषप्रस्तापनामाह-'उत्पे'त्यादि, उत्पादनं-
 उत्पादना, एवं संपादना निर्मेतना च, इह च षट्त्रयेऽपि इत्येता मोक्षार्थ निपातः प्राकृतत्वात् च शब्दः समुच्चये, भवन्ति-स्युः एकार्था-

धात्री दूति निमित्ते आजीव घणीमगे तिगिञ्जा य। कोहे माणे माया लोभे य एवंति दस एते ॥ १८ ॥
 पुढिचपञ्चासंधव विज्ञा मंते य चुण्ण जोगे य। उत्पायणयाएँ दोसा सोलसमे मूलकम्मे य ॥ १९ ॥

अनन्यामिधेयाः, सर्वेषामेव एषामुत्पादनाबोधकत्वात्, एते शुब्दा इति गम्यं, सा च सचेतनाचेतनद्रव्यादिविषयत्वेनानेकविधे-
 त्यत उच्यते-आहारस्य-अशनादेः, उपलक्षणत्वादस्य वस्त्रपात्रादिपरिमहः, इह पिंडाधिकारे प्रकृता-प्रस्तुता, तदोपाधिकारात् 'वीए'-
 चि तस्याः पुनरुत्पादनायाः-गृहस्यात्सकाशात् साधुना स्वार्थं भक्ताधुपार्जनरूपायाः दोषा-इष्यानि इमे इति-वक्ष्यमाणतया प्रत्य-
 क्षासम्भा भवन्ति-स्युः। इति गाथार्थः ॥ १७ ॥ तानेव नामतो दर्शयन्नाह-—'धात्री'त्यादि, 'पुढिच'मित्यादि, धयन्ति-पिबन्ति
 तामिति धात्री, सा च रुद्धा धीरमज्जनमंडनक्रीडनाक्रमेदात् पंचधा, इह च दोषशब्दसामानाधिकरण्यादात्रीतिनिर्देशेऽपि धात्री-
 त्वकरणमिति द्रष्टव्यं पदे पदसमुदायोपचारात्, एवमन्यत्रापि, तथा इती-परस्परस्य संदिष्टार्थमिधायिका स्त्री, निमित्तमिति-
 निमित्तकरणं अतीववर्तमानानागतार्थसंबन्धनं तथा आजीवनं-जातिकुलगणकर्मशिल्पानां गृहस्यसमानानामभिधानत उपजीवन-
 माजीवः, तथा वनीपक इति-वनीपकत्वकरणं तत्र वनी-दायकामिमतजनप्रशंसोपायतो लब्धार्थरूपां याति-पालयतीति वनीपः,
 स एव वनीपकः, चिकित्सा-रोगप्रतीकारः चशब्दः समुच्चये, क्रोधः-कोपः, मानो-गर्वः, माया-वञ्चना, लोभश्च-लुब्धता, भवन्ति-
 स्युः दशैतेऽनन्तरोक्ताः, उत्पादनादोषा इति योगः ॥ १८ ॥ तथा पूर्व-दानात्माक् पश्चाच्च संस्तवो-दातुः श्लाघा पूर्वपश्चात्संस्तवः,
 तथा विद्या-देवताधिष्ठितः ससाधनो वाऽध्वरातुपूर्वाविशेषः, इह च विद्येत्युपादानेऽपि विद्याप्रयोग इति द्रष्टव्यं, एवं मन्त्रादिपद-
 त्रयेऽपि, नवरं मंत्रो-देवाधिष्ठितोऽसाधनो वाऽध्वरचनाविशेषः चूर्णः-पादुलेपादियोग्य आकाशगमनाविफलो द्रव्यचूर्णः योगस्तु-

धाइत्तणं करेती पिंडडाए तहेव दूतित्तं । तीयादिणिमित्तं वा कहेइ जचाइ वाऽऽजीवे ॥ २० ॥
जो जरस कोइ भत्तो वणेइ तं तप्पसंसणेगेय । आहारडा कुणति व मूढो सुहुमेयरतिगिच्छं ॥ २१ ॥

वशीकरणादिकूलो द्रव्यसंयोगः चशब्दो समुच्चयाथा उत्पादनाया दोषाः—पिंडोर्गान्तस्य दूपाणि एते पञ्चदश, पोडशश्च-पोडशः पुनः मूलं-अष्टमप्रायश्चित्तं तत्प्राप्तिबन्धनं कर्म-व्यापारो गर्भवातादि मूरुनां या-यनस्तस्य षण्णविशेषाणां कर्म मूलकर्म, चशब्दः पुनरर्थः तस्ययोगश्च दर्शित एव इति गाथाद्वयममासार्थः ॥ २२ ॥ अथैतानेय गाथापञ्चकेन विवृण्ववाह—‘घाई’त्यादि, ‘जो’ इत्यादि, ‘कोहे’इत्यादि, ‘अती’त्यादि, ‘अन्ने’त्यादि, धात्रीत्यमुक्तशृङ्गं बालकमपि कृत्य करोति-विदधाते कथित् साऽत्रा-मामः पिंडार्थाय-भक्तादिहेतोः तथा-तथैव पिंडार्थमेव दूतीत्वमुक्तलक्षणं करोति, एतयोश्च कारणं उत्पादनादोष इति, तथाऽ-तीतादिनिमित्तं वा-भूतभाविवर्तमानलाभालाभाद्यर्थजातं कथयति-आचष्टे जाल्यादि वा जातिक्कलगणकर्मशिल्पादिकं आजीवेदू-उपजीनति यः, तस्य तत्कथनमुपजीयनं चोत्पादनादोष इति ॥ २० ॥ यो भिक्षुगामकादिर्वेस्य शाक्यादेः कथित्-कोऽपि भक्तो-भक्तिमान् वनति-संभजते तं भिक्षुगामकादिकं तत्प्रशंसनेनैव-शाक्यादिश्लाघयैव, यत्तस्य वनीयकत्वकरणं दोष इति । आहा-रार्थ-अश्वनादिहेतोः करोति वा-विषते वा मूढः-चारित्रमोहवान् सूक्ष्मेतरचिकित्सां-अल्पानल्पां रोगप्रतिक्रियां, तत्र सूक्ष्मा-वैद्यमूचनादिरूपा इतरा तु प्रतीतैव, चिकित्सारूपं चोत्पादनादोष इति ॥ २१ ॥ क्रोधफलसंभावनात् साधुरमुमनर्थ क-रोतीत्येवंरूपकोपकार्योत्प्रेक्षणात् प्रत्युत्पन्नः-संपन्नो यः स तथा भवति-स्यात् क्रोधाद्युत्पादितः पिंडः क्रोधपिंडः विवक्षित-क्षपकपेरिव, इह च पिंडशब्दस्य प्रधानत्वेऽपि क्रोधः प्रधानः उत्पादनादोषाणां प्रस्तुतत्वात् तस्यैव च दोषत्वात्, तुशब्द

कोहृत्फलसंभावणपटुपणो होइ कोहृपिंडो उ । गिहिणो कुणदऽहिमाणं मायाणं दयावए तह य ॥ २२ ॥
 अतिलोभा परियडती आहारद्वारे संथवं दुविहं । कुणह पउंजह विज्जं मंतं जुणणं च जोगं च ॥ २३ ॥
 अन्नमिह कोउगाइ च पिंडत्थं कुणह मूलकम्मं तु । साहुसमुत्था एते भणिआ उप्पायणादोसा ॥ २४ ॥

एवकारार्थः, तथा गृहिणो-दायकस्य करोति-उत्पादयति अभिमानं-अहंकारं 'अहमेनेन याचितस्ततोऽम्भे स्वकीयमदित्तुं परि-
 वारादिकं विस्मृत्यापि दातव्यमस्य' इत्येवंरूपं दायकपरिवारस्य वाऽप्यश्यं नालामिर्देयस्य इत्येवंरूपं स्वयमप्यवश्यं मया
 ग्राहमित्येवं वाऽभिमानवान् यः साधुस्तस्य मानपिंडो भवति, सेवत्तिकामाधोरिव, तथेत्ययं समुच्चयार्थोऽत्र दृश्यः, मायया-
 वेपपराधर्ताना प्रतारणेन दापयति-आत्मने भक्तादिदानाय परं प्रयोजयति यस्तस्य मायापिंडो भवति, आयातश्रुतिचेष्ट-
 कस्येवेति ॥ २२ ॥ अतिलोभाद्-अतिलंपटतया पर्यटति-मिक्षाकुलेषु भ्रमति आहारार्थं-पिंडहेतोः यस्तस्य लोमपिंडः, सिं-
 केसरकृत्यतेरिव । तथा संस्त्वं-श्लाघां परिचयं वा द्विविधं-द्विप्रकारं पूर्वपश्चाद्वेदेन करोति-विधत्ते आहारार्थमेव, तत्र श्लाघा-
 पेक्षया पूर्वसंस्तवो दानात् पूर्वं दातुं गुणश्रुतिः पश्चात्संस्तवस्तु ततः पश्चात्, परिचयापेक्षया तु पूर्वसंस्तवो मातापितृपुत्रसंबन्ध-
 र्थं पश्चात्संस्तवस्तु श्वशुरपुत्रसंबन्धोपदर्शनं, तत्करणं च दोष इति, तथा प्रभुंके-व्यापारयति विद्यां-उत्तरूपां, एवं मंत्रं चूर्णं च
 योगं चेति प्रतीतं, एतत्प्रयोगाश्च दोषा इति ॥ २३ ॥ अन्यद्-अपरं न विद्यादिकमेव केवलमिह प्रक्रमे 'अन्नमह'ति पाठान्तरं
 तत्राथान्यद्-अथापरमित्यर्थः कौतुकादि-सौभाग्यनिमित्तं मंगलयमूलिकास्नपनादि, आदिशब्दाद्रभपातनादि, वाग्रब्दो विकल्पार्थः,
 पिंडार्थ-आहारार्थं करोति-विधत्ते यत्, किमिति ? आह-मूलकर्म-उक्तनिर्वचनमुच्यते, तुग्रब्दः पूरणे, तत् कुर्वतश्च मूलकर्मकरणश्रुत्या-

एसण गवेसणऽणोसणा य गहणं च होति एगट्ठा। आहारस्सिह पगया तीह य दोसा इमे होति ॥ २५ ॥
 संक्खि मच्चिखय णिक्खित्त पिहिय साहरिय दायगुम्मीसे। अपरिणय लित्त छड्डिय एसणदोसा दस हवंति। २६।
 कम्ममादि संकति तयं मच्चिखयमुदगादिणा उ जं जुत्तं। णिक्खित्तं सजियादो पिहियं तु फलादिणा ठहयं। २७।

दनादोपो भवतीति। एतन्निगमनायेदं पदार्थ-साधुसमुत्था-यतिप्रभगः एतेऽनन्तराः भणिता-उक्ताः उत्पादनादोपा इति प्रतीत-
 मिति गाथापथप्रार्थः ॥ २४ ॥ उक्ता उत्पादनादोपाः, अथैषणैकार्थशब्दकथनपुरस्सरं तदोपप्रस्तावनमाह—‘एसे’त्यादि, एषणं-
 एषणा एवं गवेपणा अन्वेपणा च ग्रहणं चेति भवन्ति-स्युः एकार्था-अनन्याभिधेयाः एते शब्दा एषणामानाभिधायकत्वात्, सा
 चानेरुविपयास्त उच्यन्ते-आहारस्य-भक्तादेः, न तु द्विपदादेः, इह-एषणादोपप्रस्ताचे प्रकृता-प्रस्तुता, तस्याथैपणायाः पुनः
 दोपा-दूषणानि इमे-एते वक्ष्यमाणा भवन्ति। इति गाथार्थः ॥ २५ ॥ अथ तानेय नामतो दर्शयन्नाह—‘संक्की’त्यादि, शंकि-
 संभावित्ताधारुमादिदोषं भक्तादि, इह च ग्रथमैकवचनान्तता सर्वत्र दृश्या, तथा दोगवतो निर्देशेऽपि दोषदोषवतोरमेदात् शंकारूप
 एषणादोष उक्तोऽवसेयः, तस्यैव विवक्षितत्वात्, एवं सर्वत्र, प्रक्षितं-आरुक्षितं निक्षिप्तं न्यस्तं पिहितं-स्थगितं संहृतं अन्यत्र क्षिप्तं
 दायको-दाता उन्मिथं-मिश्रीकृतं अपरिणतं-सचेतनं लिप्तं-खरंष्टितं छदितं-परिशाटिमत् इत्येवमेते एषणादोपाः-पिंडग्रहणदूष-
 णानि दश भवन्ति-स्युः। इति गाथासमामार्थः ॥ २६ ॥ एतद्विवरणं गाथात्रयेणाह—‘कम्ममे’त्यादि, ‘मत्ते’त्यादि, ‘अपे’त्या-
 दि च, कर्मादि-आषाकर्मप्रभृति शंक्ते-संभावयति यदित्यस्य सर्वत्र संबन्धः ततश्च यद्भक्तादि ‘तयं’ति तद्वत् शंक्तिमुच्यते अथवा
 ‘नयं’ति यत्र ये दोषं शंक्ते तत् गृह्णन् तदमेव दोषमापद्यत इत्यर्थः, अनेन शंकिमिथेय एषणादोप उक्तः। तथा यत्पुनर्मंड-

मत्तगमयं अजोगं पुहयादिसु छोलु देह साहरियं। दायग चालादीया अजोग योपादिउम्मीसं ॥ २८ ॥
 अपरिणपं दवं चिय भागो या दोग दायग पगसस। लितं वसादिगा छडियं तु परिसाडगावंनं ॥ २९ ॥
 पयदोसविसुद्रो जनीण पिंडो जिजेहेऽणुगाओ। सेसकिरियाठियाणं एसो पुण तत्तओ जेओ ॥ ३० ॥

कादि उदकादिना-जलमृचिकादिना मचेतनेन तुशब्दः पुनरर्थः योजितश्च युक्त-आरुपित तदिति सर्वत्र संबध्यते ततश्च तन्मन्त्रि-
 तमुच्यते, तथा निक्षिप्तं तद्यन् सजीयादौ-सचित्तमिश्रयोरित्यर्थः न्यस्तमिति शेषः, तथा 'विहितं तु' विहितं पुनः तद्यन् फलादि-
 ना-फलपुष्पप्रभृतिना सजीयादिना स्थगितमिति ॥ २७ ॥ यन्मात्ररूपतं-मात्रगतं भाजनस्थितमित्यर्थः अयोग्यं-दानानुचितं तु-
 पादि पृथिव्यादिपु-जीवकायेषु क्षिप्त्वा-प्रक्षिप्य ददाति-वितरति तत्संहृतमुच्यते, तथा दायका-दानारो चालादिरूपा-अव्यक्तप्रभृ-
 तिकाः, ते चामी-“अव्यक्तमत्त धेरे पंडे मचे य स्थितचित्ते या दितं जमखाहे कृत्वा गच्छिन्नं नेय के य ॥ १ ॥” इत्यादयः, अयोग्या
 साधोर्देयग्रहणं प्रत्यनुचिताः, अयं च दायकदोष उक्तः, तथा वीजायुनिर्माणं-सीतकंदहरितादिभिर्बुद्धिभ्रं तदुन्मिश्रमुच्यते इत्यर्थः
 ॥ २८ ॥ अपरिणतं, किम्?, उच्यते-द्रव्यमेव-दातव्यं वल्लं वा प्रागुक्तमिति भावः-अध्यवसायः वेत्ययवा अपरिगतः-अनभिमुखः,
 क विषय इति?, आह-दाने-दानविषये द्वयोः समाभिर्नोर्मध्ये एरुस्य-अन्यतरस्य एवमपरिगतमुच्यते इति, इह च भावापरिणतस्या-
 निसृष्टस्य च दायकसमक्षाममश्वत्थकृतो विशेष इति, लिप्तं वमादिना गृहितद्रव्येण यत्तद्विषयमुच्यते, छदितं तु-छदितं पुनः, किमि-
 ति?, आह-परिशटनात्-भूमौ परित्यक्तमयं यद् देयं तत्र। इति ग. धामपार्थः ॥ २९ ॥ उक्तदोषविशुद्धस्यैव पिंडस्य ग्रंथना तद्विशुद्धौ
 विशेषं च दर्शयन्नाह-‘पदे’त्यादि, एतदोषविशुद्धः-उक्तस्वरूपविचत्वारिंशद्द्रव्यगृह्यतः यतीनां-साधूनां पिंडो-भक्तादिः जिनैः-

संपत्तेर्इचाइसु सुत्तेसु निदंसियं इमं पायं । जतिणो य एस पिंडो ण य अन्नहं हंदि एयं तु ॥ ३१ ॥

आप्तैः अनुज्ञातः-अनुमतः, ग्राह्यतयेति शेषः, 'एसो पुण'चि एप पुनः-विशुद्धपिंडः पुनः तत्ततः-परमार्थेष्वन्या शेषक्रियास्थितानां-
पिंडविशुद्ध्यपेक्षया शेषक्रिया-प्रत्युपेक्षणास्वाध्यायादिका तस्यां ये स्थिता-आश्रितास्ते तथा तेषां, न तु तद्विकलानां, उक्तदोष-
परिहारमात्रादेव, मूलाभावे उत्तरस्याकिञ्चित्कत्वादिति भावः, द्वेयो-ज्ञातव्यः । इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ एतदेवागमेन समर्थय-
न्नाह- 'संपे'त्यादि, 'संपत्ते' इत्यनेनादिपदेन "संपत्ते भिक्खकालम्मि, असंभंतो अमुच्छिओ । इमेण कमजोगेणं, भत्तपाणं गवे-
सए ॥ १ ॥" इत्येतत्स्मृत्रमुक्तं, अत इत्यादिषु-एतत्प्रभृतिषु पिंडैषणाध्ययनगतवाक्येषु, आदिशब्दात् "पुरओ जुगमायाए" इत्यादि-
स्मृत्रग्रहः, निदर्शितं-उक्तं, जिनादिभिरुक्तं शेषक्रियास्थितानामेव पिंडस्य शुद्धत्वं, यतः 'संपत्ते'चि सम्यक् प्रत्युपेक्षणाप्रमार्जनमाध्या-
र्थपौरुषीकरणक्रमेण यः प्राप्तो भिक्षाकालस्तत्र भक्तपानं गवेषयेदिति व्याख्यातं, पिंडविशुद्ध्यर्थं चैतदिति, तथा 'पुरतो युगमात्रया
दृष्ट्या चरे'दित्याद्यपीयसिमितिमतो भिक्षाशुद्धिरिति दर्शनार्थमुक्तमिति, कथं निदर्शितमिदमिति ? आह-प्रायः प्राचुर्येण प्रभूतस्त्रेप्वि-
त्यर्थः, अथ भवत्वेवविधो विशुद्धः, किंत्वशुद्धोऽप्यसौ यतेप्राह्वोऽस्त्विति, अत्राह-यतेश्च-साधोः पुनः 'एस'चि एप एव-विशुद्ध एव,
अवधारणं च काकुपाठलभ्यं, पिंडो-भैक्षं निदर्शितः, यतो न च-नैव अन्यथा-अशुद्धपिंडग्रहणतः हंदीत्युप्रदर्शने एतत्तु-यत्तित्व-
मेव भवतीति, यदाह- 'पिंडं अमोहयंतो अचरिची एत्थ संसओ नत्थि । चारिचम्मि असंते सन्वा दिक्खा निरत्थिय ॥ १ ॥ चि'
अथवा यतेरेवैप पिंडो भवति, न-नैवान्यथा-यतेरन्यत्र एतत्तु-पिंडस्य पिंडत्वमेव स्यात् ज्ञानादिगुणसमुदायरूपभावपिंडहेतुभूत-
स्यैव प्रधानपिंडत्वात्, अत एव च यतिभिक्षाया एव पिंडत्वेन रूढत्वात् । इति गाथार्थः ॥ ३१ ॥ 'दोपविशुद्धः पिंडो यतेरनुज्ञात'

दोमपरिणानंषि हु एतथं उवओगसुद्धिमाईहि । जायति तिविहणिमित्तं तत्थ तिहा वणिणयं जेण ॥ ३२ ॥
 भिरगाममोड्येनं अनियतलाभविमउत्ति एमादी । सव्वं चिय उवयन्नं किरियावंतमि उ जत्तिम्मि ॥ ३३ ॥
 अण्णे भणंति समणादत्थं उद्देशिग्रादि संचाप । भिरग्वाए अण्डणं चिय विसेसओ सिट्ठगेहेसु ॥ ३४ ॥

इत्युक्तं, उत्तरिजानं च रूपं उग्रव्यस्य स्यादिति, अत्राह—‘दोसे’त्यादि, दोषपरिद्वानमपि-गृहस्थकृतद्रवणावगमः पुनः दृशब्दो वा-
 पयान्द्वारे यत्र विडम्पित्वे उपयोगो-मिश्राकाले तदनुब्रानार्थः कायोत्सर्गः साधुप्रसिद्धः तस्य शुद्धिः-निर्दोषता तदादिभिः कारणैः,
 आदिगुन्दाहर्गनप्रश्नादिभिः, जायते-स्यात्, आह च-‘रमयइपविमण पासण मिय अमिय उवक्खडे तथा गहणं’ तथा ‘उग्गमं
 ते य पुञ्जिजा, कस्मद्धा ? केण वा ऋडं ? सोऽनिसंकिंयं सुद्धं, पडिगाहेज्ज संजए ॥१॥” अय कस्मादेवमिति?, अत आह-
 त्रिविधमिति त्रिप्रकारं परोक्षार्थज्ञानकरणं कथिस्त्वाचनिरूपमानसिकमेवात् तत्रागमे त्रिधा-त्रिप्रकारं अतीतानागतवर्तमानभेदेन
 त्रिभि-उक्तमगमे येन कारणेन तेन कारणेनोपयोगशुद्ध्यादिभिर्दोषद्वानं जायते । इति गार्थार्थः ॥ ३२ ॥ ‘यतेरेव यथार्थः पि-
 द्दशब्दो गतवी’त्युक्तं, अथ मिश्राशब्दोऽप्येवमेवेति दर्शयन्नाह—‘भिरग्वा’त्यादि, मिश्राशब्दोऽपि-मिक्षेति ध्वनिरपि एवमिति-
 विदुशब्द इव विशेषविषय इत्यर्थः, विशेषविषयत्वमेवाह-अनियतलाभविषयः-अप्रतिनियतभक्तादिप्राप्तिगोचरः, यतो गुणवद्यतेरे-
 वानियतो लाभः स्यात्, इतिरूपदर्शने, एवमादि-एवंप्रभृतिकं ‘सव्वं चिय’चि’ संपत्ते भिरगुक्कालंमि’ इत्यादिषु सूत्रेषु यो भि-
 क्षाशब्दोऽनियतलाभार्थो व्याख्यातः, आदिशब्दश्चान्यदप्येवंप्रायमुक्तं, तत्सर्वमेव-समस्तमेव उपपन्नं-युक्तं, केत्याह-क्रियागति-
 सुमायुक्रियायुक्त एव यतो-साधौ, तदन्त्यत्र ह्यनियतलाभादेशर्थस्यानर्थमावित्वात् । इति गार्थार्थः ॥ ३३ ॥ यदुक्त ‘एतद्दोषवि-

धम्ममहा आरंभो सिद्धिगिहत्थाण जमिह सन्वोऽवि । सिद्धोत्ति सेस भोगणवयणाओ तंतणीतीए ॥ ३५ ॥
तम्हा विसेसओ चिय अकयातिगुणा जईण भियलत्ति । एयमिह जुत्तिजुत्तं संभवभावेण ण तु अन्नं ॥ ३६ ॥
भणति विभिणणविसयं देयं अहिगिब एत्थ विण्णेओ । उद्देसिगादिचाओ ण सोऽवि आरंभविसओ उ ॥ ३७ ॥

शुद्धः पिंडो यतीनामनुज्ञात' इति, अस्यासंभवं परमतेन दर्शयितुमाह—'अण्णे' इत्यादि, अन्ये-अपरे भणन्ति-आहुः श्रमणा-
द्यर्थ-श्रमणसाधुपासंख्ण्डियावदधिकनिमित्तं, यत्कृतमिति शेषः, उद्देशिकादि-प्रागुक्तस्वरूपमशनादि, आदिशब्दान्मिश्रजातादिग्रहः,
तस्येति शेषः, संत्यागो-परिवारेऽभ्युपगम्यमाने, किमिति?, आह-भिक्षायै-समुदानार्थं अनटनमेव-भिक्षाकुलेष्वभ्रमणमेव, भवतां प्रा-
प्नोतीति शेषः, विशेषतो-विशेषेण पुनः शिष्टगेहेषु-विशिष्टकुलेषु । इति गाथार्थः ॥ ३४ ॥ कुत एतदेवमिति?, आह-'धम्ममे'त्यादि,
धर्मार्थ-पुण्यार्थ आरंभः-आहारपारुष्ययो व्यापारः शिष्टगृहस्थानां-स्मृत्याद्यनुसारिगृहिणां यद्व्यसमात् इत्यर्थदेशे सर्वोऽपि-स-
मस्तोऽपि, न तु कश्चिदेव, सिद्धः-प्रतिष्ठितः, इतिशब्दः समाप्तौ । अथ कुतोऽसौ सिद्ध इति?, अत आह-तंत्रनीत्या-शास्त्रन्यायेन, तंत्र-
नीतिसिद्धैव कुत इति?, आह-शेषभोजनवचनात् 'गुरुदत्तशेषं भुञ्जीत' इति स्मृतिभणनात् । इति गाथार्थः ॥ ३५ ॥ पूर्वपक्षं निग-
मयन्नाह—'तम्हे'त्यादि, यस्मान्छ्रमणाद्यर्थः शिष्टगेहेषु पाकारंभः तस्मात् कारणात् विशेषत एव-एतस्मै साधवे इदं देयमि-
त्यादिलक्षणप्रकारेण अकृतादिगुणा-स्वयमकृताकारितासंकल्पितत्वगुणा यतीनां-साधूनां भिक्षा-पिंडः, इतिरूपप्रदर्शने, एत-
दिदं वस्तु इह पिंडविचारे युक्तिश्रुतं-उपपत्तिसंगतं, केन हेतुनेति?, आह-संभवभावेन-उत्कलक्षणेन भिक्षायाः संभवसद्भावात्, न
तु-न पुनः अन्यद्-अपरं सामान्यतोऽसं कल्पितादिगुणा भिक्षेति युक्तिश्रुतं संभवभावेन । इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ अत्रो-

संभवद्य य एसोऽवि हु केसिची स्रयगादिभावेऽवि । अविसेसुचलंभाओ तत्थवि तह लाभसिद्धीओ ॥३८॥

चरमाह—‘भण्णती’त्यादि, भण्यते-अभिधीयतेऽत्र समाधिः विभिन्नः-स्वभोज्यान्नविषयात् व्यतिरिक्तो विषयो-गोचरः
श्रमण्यादिर्यत्र देहे तद्विभिन्नविषयं ‘इहेतावत्तुमुग्धाद्यर्थ’ एतावच्च श्रमणाद्यर्थ इत्येवंकल्पनया यत्संस्कृतमित्यर्थः देयं-दात-
व्यमग्नादि अधिष्ठत्य-आश्रित्य अत्र पिंडविचारे विज्ञेयो-ज्ञातव्यः उद्देशिकादित्यागः-उद्देशिकमिश्रजातप्रभृतिपरिहारः, न
तु-न पुनः स्मोचितो-गृहस्थापेक्षयाऽऽत्मयोग्य आरंभः-पाकव्यापारो विषयो-गोचरो यस्य त्यागस्य स स्वोचितारंभविषयः,
सार्थे पाके क्रियमाणे ‘इतः श्रमणादिभ्योऽपि दास्यते’ इत्येवंविकल्पितस्य न त्याग इति भावः, तुशब्दः पुनरर्थः, स च पूर्वं यो-
जित एवेति, इहार्थे श्लोकौ-‘विभिन्नं देयमाश्रित्य, स्वभोग्याद्यत्र वस्तुनि । संकल्पनं क्रियाकाले, तद् दुष्टं विषयोऽनयोः ॥ १ ॥
(पुण्यार्थयावदर्थिकायंयोरित्यर्थः) स्मोचिते तु यदारंभे, तथा संकल्पनं क्वचित् । न दुष्टं शुभभावत्वात्तच्छ्रद्धापरयोगवत् ॥ २ ॥’
इति गार्थार्थः ॥ ३७ ॥ न च स्वोचितारंभो न संभवत्येवेति वाच्यं, यत आह—‘संभवे’त्यादि, संभवति च-संभाव्यते पुनः
एषोऽपि स्वोचितारंभोऽपि, न केवलं धर्मार्थमेवार्थः, केषाञ्चित् शिष्टानां गेहेषु, कुत इति?, आह-सूतकादिभावेऽपि-जातसूतकप्रभृ-
तिरूदाननिर्गन्धहेतुमद्भावेऽपि, आस्तां सूतकाद्यभौवे, अविशेषस्य पाकारंभस्य-यावतः सूतकाद्यभावे सूतकादावपि तावत्
एव उपलब्धो-दर्शनमविशेषोपलभस्तस्मात्, अयमभिप्रायः-यदि हि धर्मार्थमेव सर्वशिष्टानामारंभोऽभविष्यत्तदा दानानवसरेऽसौ
नामविष्यद् अल्पतरो वाऽभविष्यत्, न चैवं केषाञ्चिद्गृहेषुपलभ्यते, अतः संभवति स्वोचितारंभोऽपीति । अथ संभवतु स्वोचि-
तारंभः, न तु तत्र लाभः संभवति इति चेत्, नैवं, कुत इति?, आह-तत्रापि स्वोचितारंभेऽपि, आस्तां धर्मार्थरंभे, तथा-तेन प्रकारेणो-

एवंविहेसु पायं धम्ममहा नेव होइ आरंभो । गिहिषु परिणाममेत्तं संतंपि य नेव दुट्ठंति ॥ ३९ ॥

तहकिरियाऽभावाओ सद्धामेत्ताउ कुसलजोगाओ । असुहकिरियादिरहिंयं तं हंहुचितं तदण्णं च ॥ ४० ॥

चित्तलक्षणेन लाभसिद्धेः-संविभागावाप्तेः दृष्टत्वादिति, दृश्यन्ते हि स्वार्थोपरुहितत्वादपि प्रासादिकं यतये यच्छन्तः। इति गाथार्थः॥
॥ ३८ ॥ तदेवं 'तम्हा विसेसउच्चिय' इत्यादि पूर्वपक्षगाथोक्तं दूषणमनन्तरगाथाद्वयेन परिहृत्य 'धम्ममहा आरंभो' इत्यादिगाथोक्तमर्थं परिहरन्नाह—'एव'मित्यादि, एवंविधेषु-उक्तपकारेषु अतिनैपुण्याभावेन सूतकादिभावे तदभावे च निर्विशेषतयोपलभ्यमानपाकारंभेदित्यर्थः गृहिष्विति योगः प्रायो-याहृल्लयेन धर्मार्थि-श्रमगादिदानमभ्यपण्यनिमित्तं नैव भवति-स्यात् आरंभः-पाकमवृत्तिः गृहिषु-शिष्टगृहस्थेषु, ननु दानपरिणामाभाव एवं शिष्टानां प्राप्त इत्याह-परिणामः-तदेवासाकमन्नादि भूयात् यत्साधुषु संविभज्यत इत्येवंरूपः पाककालेऽध्यवसायः स एव साधुदानार्थाधिरूपाकक्रियाविकलः परिणाममात्रं तत्पुनः सदपि-विद्यमानमपि, आस्तामविद्यमानं, चशब्दः पुनरर्थः स च योजित एव, नैव दुष्टं-न साधुग्राह्यपिण्डदूषकं, पिण्डदोषे तस्यानधिकृतत्वात्, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ३९ ॥ 'दानपरिणाममात्रं न दुष्ट'मित्युक्तं, अथ तस्यैवादुष्टतासाधनार्थमाह—'तदे-स्यादि, तथाक्रियाऽभावात्-तथाविधायाः श्रमणाद्यर्थरिभरूपाया असत्क्रियाया अमद्भावात्, तदुचितमिति योगः, तथाविधक्रियाभित्तमपि श्रद्धाविकलमनुचितमेव स्यादिति, अत आह—'सद्धामेत्ताउ'चि अन्तर्भूतभावप्रत्ययं चेदं, तत्र श्रद्धा-रुचिः सैव सामान्यभावे श्रद्धामात्रं तद्भावगतत्वं तस्मात् श्रद्धामात्रत्वादधिकृतदानपरिणामस्य, तथा श्रद्धामात्रमपि यत् कुशलं तदेवोचितं स्यादिति, अत आह—'इयमप्यन्तर्भूतभावगत्ययमेवेति, अतः कुशलयोगत्वात्-प्रशस्तमनोज्यापापस्त्वादस्य, इति प्रयो हेतुः । अथ प्रति-

न न्यलु परिणाममेतत् पदानकाले असक्किपारहियं । निहिणो तणयं तु जइ दूसइ आणाए पडिबद्धं ॥ ४१ ॥
 सिट्ठापि य केइ इहं विसेसओ धम्मसत्थकुसलमत्ती । इय न कुणंतिवि अणडणमेवं भिक्खाए वतिमेत्तां ॥ ४२ ॥

ज्ञामाह-‘तं हंदुयियं’ति तदपिकृतं पाककाले गृहिणां दानपरिणाममात्रं हंदीत्युपप्रदर्शने उचितं-संगतं, न दुष्टमित्यर्थः, कथंभूतं ?
 किमिवेति, आह-अशुभक्रियादिरहितं-अप्रशस्तकायचेष्टाप्रभृतिविकलं, आदिशब्दादश्रद्धादुष्टमनोयोगविकलतापरिग्रहः, तस्मात् पा-
 ककालीनदानपरिणाममात्राद् अन्यद्-अपरं तदन्यत्-साधुवन्दनमणिधानादि तद्वदिति दृष्टान्तः, यथा हि साधुवन्दनादि दानावसरकृतं
 पिंडदूषणं न भवति एवमिदमपि दानाध्यवसानमिति गाथार्थः ॥ ४० ॥ अन्तरोक्तमेवार्थं सविशेषमाह-‘ने’त्यादि, न खलु-नैव प-
 रिणाममात्रं-यतये दास्यामीति संकल्परूपं कर्तृभूतं, फ किंचिधं तदिति, आह-प्रदानकाले-साधुदानावसरे असत्क्रियारहितं-अश्रितपि-
 द्विनादिद्वारेण जीवोपमर्दरूपाप्रशस्तव्यापारहितं गृहिणो-गृहस्थस्य दायकस्येत्यर्थः ‘तणयं’ति सत्कं तुशब्दः पूरणार्थः यतिं कर्मता-
 पन्नं दूषयति-दूषणवन्तं करोति, किंभूतं यतिमिति, आह-आज्ञायां-आप्तवचने मतिबद्धं-व्यवस्थितं, अन्यथाविधं दूषयत्यपि, आज्ञाया
 एव दोषव्ययोहकत्वात् । इति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ अथ यदुक्तं ‘शिष्टगेहेषु भिक्षाया अनटनमेव प्राप्तं, तेष्वारंभस्य धर्मार्थित्वादिति’
 तत्परिहरनाह-‘सिद्धे’त्यादि, शिष्टा अपि-विशिष्टजना अपि, आसतामशिष्टाः, केचित्, न तु सर्व एव, अनत्यर्थधर्मार्थिनोऽपरि-
 कलितविचक्षया चेति भावः, इय न कुणंतीति योगः, इह लोके विशेषतो-विशेषेण पुनः धर्मशास्त्रकुशलमतयः-धर्माभिधायिग्रन्थ-
 निपुणबुद्धयः ‘संयतंमि असुद्धं दोण्डवि गेण्हंतदेंतयाणऽहियं । आउरदिट्ठेणं तं चेव हियं असंथरणे ॥ १ ॥’ इत्येवंविधबोधवन्त
 इत्यर्थः, इति-एवं धर्मार्थमारंभं न कुर्वन्त्यपि-न विदधति, अपिशब्दः संभावने, ‘एवं’ति एवं स्थिते वस्तुनि अनटनं-अध्रमणं मि-

दुष्करयं अह एयं, जइधम्मो रो चिय पसिद्धं । किं पुण ? एस पयत्तो, मोक्खफलत्तेण एयस्स ॥ ४३ ॥
भोगंमि कम्मवाचारदारतोऽवित्थ दोसपडिसेहो । जेओ आणाजोएण कम्मणो चित्तयाए य ॥ ४४ ॥

क्षायै-समुदानार्थं शिष्टेगेहेषु प्राप्तमिति यदुक्तं परेण तत् 'वदमेत्तं'ति वाङ्मात्रं-वचनमेव अर्थशून्यं, तत्साधकयुक्तेनैकान्तिकत्वात् ।
इति गाथार्थः ॥ ४२ ॥ एवं निराकृतपक्षस्य परस्य पचनायकाशमाशङ्क्य परिहरन्नाह-'दुष्के'त्यादि, दुष्करमेव दुष्करकं-कष्टसाध्यं
अथेति-एवं चेन्मग्नपक्षे एतत् अक्षरस्थिताविशिष्टाग्रदणमिति, सत्यं, किं तु यतिधर्मः-सर्वः साध्याचारः दुष्कर एव-कष्टक्रिय एव
इति प्रसिद्धं-हृष्यात् 'तरिष्यन्ने' यः सध्मन्ने वाहुर्हि' भोगो गदहल्लोलो । नीसायवालुयाए चावेयन्वो सया कवलो ॥ १ ॥" इत्या-
दिवचनात्, ततः का भिक्षापद्धतिं प्रति विरोपचिन्तेति ? , यदि दुष्करस्तदा किमनेनेति चेदिति ? , आह-किं पुनः एषः-अन्तरोक्तः
प्रयत्नो-विशुद्धपिंडादणोधयो यतिशोभेति, मोक्षः फलमस्येति मोक्षफलस्तद्भावस्तत्त्वं तेन मोक्षफलत्वेन एतस्य यतिधर्मस्य, न
हि मोक्षलक्षणं महाफलं महाप्रथरनमन्तरेण साधगितुं शक्यत इति भावना । इति गाथार्थः ॥ ४३ ॥ नन्वेतावानशुद्धपरिहारप्रयत्नो
न युक्तो, यतः कर्मपारतंत्र्येण तत्स्रोतेऽपि साधोर्न दोषः, कर्मण एव तत्रापराधादिति कर्मवादिमतमाशङ्क्याह-'भोगंमी'त्यादि,
भोगे-भोजने, अशुद्धान्नस्येति गम्यते, कथमिति ? , आह-कर्मण्यापारदारतोऽपि-अज्ञानादिजनकज्ञानावरणादिलक्षणकर्मसामर्थ्यद्वारे-
णापि अत्र भोजकसाधौ दोषप्रतिषेधो-निर्दोषता क्षेयः-अवसेयः आज्ञायोगेनैव-आप्तवचनसंबन्धेनैव, न तु कर्मप्रवर्तितत्वेनेति, इह
चावधारणं काकुपाठात्प्रतीयते, भनति चाज्ञायोगे दोषनिषेधः, यदाह-'ओहो सुओवउत्तो सुयनाणी जइवि णिण्हइ असुद्धं। तं केवली-
वि सुंजइ अपमाण सुयं भवे इहरा ॥ १ ॥" 'ओहो'ति ओषतः-तथा कर्मणो-भोगप्रपत्तकस्य चित्रतया-विचित्रत्वेन, तद्धि कर्म

इह रा ण हिंसगस्सऽपि दोमो पिसियादिभोत्तु कम्मओ। जं तस्मिद्धिपसंगो एयं लोगागमविरुद्धं ॥ ४५ ॥
 ता तहसंरूपो चिय एत्थं दुट्ठोत्ति इच्छियञ्चमिणं। तदभावपरिणणं उवओगादीहि उ जतीण ॥ ४६ ॥
 निहिमाह भयपहवा उग्गमउप्पायणेसणादोसा। एए तु मंडलीए जेपा संजोयणार्हया ॥ ४७ ॥

कुशलानुसन्धीनरच, तत्र यत्कुशलानुबन्धि ततो भोगप्रवृत्तात्रापि परिणामविशेषाद्दोषनिषेध इति, चशब्दः समुच्चयार्थः। इति गा-
 धार्थः ॥ ४४ ॥ कर्मतः प्रवृत्तौ दोषाभावाभ्युपगमेऽतिप्रमङ्गदर्शनायाह—‘इहरे’त्यादि, इतरथा-अन्यथाऽन्ययोगमन्तरेणैव कर्म-
 रत्नायानन्तरेण दोषनिषेधाभ्युपगम इत्यर्थः, किं स्यादिति?, आह-न-नैव हिंसकस्यापि-जीवहन्तुरपि, आत्मा हिंसकस्य, दोषो-दूषणं
 कर्मसंन्ययन्यथं स्यात्, किंभूतस्येति?, आह-पिशितादिभोक्तुः-मांसमद्यप्रभृति काभक्ष्यभोजकस्य अथवा पिशितादि भोक्तुं हिंसकस्य,
 अनेन चात्रायुक्तस्य निर्दोषत्वमेवेत्युक्तं, आह च-‘जा जयमाणस्य गवे विराहणा मुत्तविहिसमगरस्य। सा होइ निजरफला अञ्ज-
 त्यविमोहिमुत्तम्म ॥ १ ॥’ चि, कुत एतदेवमिति?, आह-कर्मतः-ज्ञानावरणचारित्रमोहादिकर्ममार्थ्यात् हिंसाभ्युपगमे यद्-यस्मात्
 कारणान् तस्मिद्धिप्रसंगः-हिंसायां पिशितादिभोजने च दोषनिषेधप्रतिष्ठाप्रसक्तिः, भवतु हिंसादिप्रसंगः को दोष इति?, आह-एतद्-
 हिंसाभांगमवयवादि लोकागमविरुद्धं-विशिष्टजनसिद्धान्तव्यवहाराभ्यां वायितं, तथाहि-न नामास्तिका हिंसादिकं प्रायः समनुम-
 न्यते। इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ एवं प्रासंगिकमभिधाय प्रकृतं निगमयन्नाह—‘ते’त्यादि, ‘ता’ इति यस्मात्स्वार्थरिभोऽपि संभवति
 तस्मात्कारणान् तथासंरूप एव-पाककाले इदं साधूनामेतात्रचाम्भारुमन्मित्यादिरूपाभिप्राय एव अत्र पिडविषये दृष्टो-दोषवान्
 साधुपरिहारविषयः इतिरूपप्रदर्शने एष्टव्यं-मन्तव्यं इदमेतद्वस्तु, अथ कथं गृहिसत्त्वं विधिसंकल्पमात्रपरिज्ञानं तत्परिक्षारार्थिनां

‘संयोजना पमाणे इंगाले धूम कारणे चेव । उवगरण भस्तपणे सद्याहिरुभंतरा पढमा ॥ ४८ ॥
बत्तीस कवल माणं रागहोसेहि धूमइंगालं । वेयावच्चादीया कारणमविद्धिमि अइयारो ॥ ४९ ॥

छत्रस्यसाधूनां भवतीति, आह तदभावपरिज्ञानं तु-उक्तलक्षणसंक्रल्पामद्भावज्ञानं पुनः उपयोगादिभिः-उपयोगकाले निमित्तशुद्ध्यादि-
भिर्भवति, आदिशब्दात्प्रश्नादिप्रदः, तुशब्दः पुनरर्थः स च प्रागेव योजितः, यतीनां-साधूनां । इति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ उद्गमा-
दयो दोषा यत्प्रभवान्तर्दोषश्चाह—‘गिह्नी’त्यादि, गृहिसाधूभयप्रभवा-दायकयतितदुभयसमुत्थाः क्रमेण उद्गमोत्पादनैपणादोषा
उक्तलक्षणा भवन्ति, एतेषां च तत्प्रभवत्वं पूर्वोक्तव्याख्यानानुसारेणावगन्तव्यं, एते तु-एते पुनः वक्ष्यमाणाः संबन्ध्या-भोजन-
मंडल्यया द्वेया-ज्ञातव्याः संयोजनादिकाः-संयोजनाप्रभृतयः । इति गाथार्थः ॥ ४७ ॥ तानेवाह—‘संयोजे’त्यादि, संयोजना-भ-
क्तादेर्गुणान्तरोत्पादनाय यत् द्रव्यान्तरमीलनं, प्रमाणं-कवलादिभिर्भोजनपरिमाणं, तच्च भोजनदोषो भवति अतिक्रम्यमाणं, तथा
चारित्र्येन्धनस्यांगारस्येव कारणमिति विग्रहे “कारिते-पुंसि संज्ञायां गः (घः) प्रायेण” (३-३-११८ पा)” इति घे च कृते अङ्गार इति
चारित्र्येन्धनदहनमित्यर्थः, तथा चारित्र्येन्धनस्य धूमवत् इव करणमिति विग्रहे कारिते घे मतुन्लोपे च धूम इति, चारित्र्येन्धनस्य
धूमायमानतेत्यर्थः, तथा कारणं-भोजने हेतुः, एतस्य च दोषत्वमनाश्रीयमाणत्वात्, चेवेति समुच्चयार्थः, एवमेते पञ्च भवन्ति, त-
त्रोपकरणे-बस्त्रादौ भक्त्याने च-आहारे विषयभूते भवति, सा च सह बाह्ययाऽभ्यन्तरा भवति प्रथमेति-मंडलीदोषाणां मध्ये
आधा, आदावेवोपन्यस्तत्वात्, संयोजनेत्यर्थः, तत्र बहिरुपकरणसंयोजना उपकरणं गवेषयत एव साधोश्चोः लपट्टकप्राप्तौ विभूषा-
प्रत्ययमन्तरकल्पं याचयित्वा परिभुञ्जानस्य भवति, अन्तरुपकरणसंयोजना वसत्रावागत्य तथैव परिभुञ्जानस्य, बहिर्भक्त्यानसंयो-

॥३॥ धारत्रांशरूपाणि तत्कारणान वा समासतः-संक्षेपेण वक्ष्ये-भणिष्यामि, केषां संव-

[illegible]

पयं णाऊणं जो सव्वं चियं सुत्तमाणतो कुणति । काउं संजमकायं सो भवविरहं लहुं लहति ॥ ५० ॥

॥ पिंडविधी समत्ता ॥ १३ ॥

जना मिश्रामदतो दुग्धदध्यादिलाभे गुडादि प्रक्षेपयतः, अन्तर्भक्तपानसंयोजना पुनः पात्रे मुखे च स्यात्, तत्र पात्रे मंडकगुड-
घृतादिभिर्भोज्य भक्षयतः, एतान्येव सुरप्रक्षेपेण संयोजयतो मुखसंयोजना । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ अथ प्रमाणादिलक्षणमाह-
'वत्ती'त्यादि, द्वात्रिंशत्तरुयाः 'कवल'ति प्रथमावहुवचनान्तत्वात् कवला-प्रासाः मानं-प्रमाणं भोजनस्य, कवलाथ कुकुट्यण्डकमा-
नाः, इदं च पुरुषापेक्षया प्रमाणं रुयपेक्षया त्वष्टाविंशतिः, यदाह-'वत्तीसं किर कवला आहारो कुच्छिद्रूपो भणिओ । पुरिसस्स महि-
लियाए अट्ठावीसं भवे कवला ॥ १ ॥' अथोदरमागापेक्षं प्रमाणं, यदाह-'अद्धमसणस्स सव्वंजणस्स कुञ्जा दवस्स दो भाए ।
वाउपवियारण्हा छब्भायं ऊणयं कुञ्जा ॥ १ ॥' तथा रागद्वेषाभ्यां-प्रेमाप्रेमाभ्यामाहारविषयाभ्यां 'धूमहंगाल'ति समाहारद्वन्द्वान्त-
यथाऽऽमत्तिन्यायाच्च द्वेषाद्धूमो रागादङ्गारो भवति, चारित्र्येन्यनस्य धूमायमानताकरणमङ्गारकरणं चेति, तथा वैयाघ्रस्यादयः-आचार्या-
दिप्रतिपत्तिकरणप्रभृतयः पद पदार्थाः, आदिशब्दस्य प्रकारार्थत्वाद्देनादय इति द्रष्टव्यं, यदाह-'वेयण वेयावचे हरियट्ठाए य संजम-
ट्ठाए । तह पाणवत्तियाए छहं पुण धम्मचित्ताए ॥ १ ॥' किमिति ? आह-कारणं-हेतुः भोजनस्य, एतानि विना न भोक्तव्यमित्यर्थः,
अथ प्रमाणकारणयोः कथं दोषेतेति चेदत आह-अविधो-अतिक्रमे अतिचारो-दोषः स्यात् । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ अथ पिंडप्रक-
रणमुपसंहरम् पिंडविशुद्धिफलमाह-'एय'मित्यादि, एतत् पूर्वोक्तं पिंडविधानं ज्ञात्वा-अवगम्य यः कोऽपि साधुः सर्वमेव-निःशे-
षमेव सप्तचत्वारिंशदोषवर्जनेन सूत्रमानतः-आप्तवचनं प्रमाणीकृत्य करोति-विंधेत्, अनेन मोक्षार्थिनः सर्वविद्वचनैकशरणतां दर्श-

यति, कृत्वा-विधाय संयमप्रधानः कायः-शरीरं संयमस्य वा कायो-राशिः संयमकायस्तं स साधुः भवविहङ्ग-संसारविच्छेदं लभ्यते-लभते-प्राप्नोति, भवविरहोपायत्वेन संयमकायस्य सर्वविदा दृष्टत्वादिति गाथार्थः ॥ ५० ॥
इति पिंडविधिप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥ १३ ॥

॥ अथ चतुर्दशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ २४ ॥

नमिऊण वद्धमाणं सीलंगाहं समासओ वोच्छं । समणाण सुविहियाणं गुरुवएसाणुसारेणं ॥ १ ॥
सीलंगाण महस्सा अट्टारस एत्थ होंति नियमेणं । भावेणं समणाणं अखंडचारित्तजुत्ताणं ॥ २ ॥

अनन्तरं पिंडविशुद्धिरुक्ता, सा च शीलंगमेव स्यादिति शीलंगप्रकरणमारिप्सुर्मङ्गलादिप्रतिपादनायाह—‘णमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-महावीरं शीलंगानि-चारित्रांशरूपाणि तत्कारणानि वा समासतः-संधेयेण वक्ष्ये-भणिष्यामि, केषां संयन्धीनि तानीति ?, आह-श्रमणानां-यतीनां सुविहितानां-सदनुष्ठानानां गुरूपदेशानुसारेण-जिनादिवचनानुवृत्त्या । इति गाथार्थः ॥ १ ॥
शीलंगानां तावत् परिमाणमाह—‘सीलंगे’त्यादि, शीलंगानां-चारित्रांशानां सहस्राणि अपादश अत्र श्रमणधर्मे प्रवचने वा भवन्ति स्युः नियमेन-अवश्यं तथा, न न्यूनान्यधिकानि चेति भावः, कथमिति ?, आह-भावेन-परिणामेन, बहिर्धृत्या तु कल्प्यप्रतिषेधायां न्यूनान्यपि स्युरिति भावः, केषामिति ?, आह-श्रमणानां-यतीनां, न तु श्रावकाणां, सर्वचिरतावेव तेषामुक्तसंख्यावतां संभवात्, अथवा भावेन श्रमणानां, न तु द्रव्यश्रमणानां, तेषामपि किंचिधानामिति ?, आह-अखण्डचारित्र्ययुक्तानां-सकलचरणोपेतानां, न तु दर्पप्रतिषेधया खंडितचरणानां, नन्यखंडवरणा एव सर्वचिरता भवन्ति, तत्खंडनेऽसर्वचिरतत्त्वप्रसंगात्, तथा “पडिक्ख अह-

जोए करणे सण्णा इंदियभूमादिममणधम्मे य । सीलंगसहस्साणं अट्टारसगस्स निष्फत्ती ॥ ३ ॥

करणादि तिप्णि जोगा मणमादीणि उ हवंति करणाइं । आहारादी सण्णा चउ सोयाइंदिया पंच ॥ ४ ॥

भोमादी णव जीवा अजीवकाओ उ समणधम्मो उ । भवंतादि दसपगारो एव ठिए भावणा एसा ॥ ५ ॥

क्रमइ पंच" इत्यागमप्रामाण्यात् सर्वविरतः पञ्चापि महाव्रतानि प्रतिपद्यते, अतिक्रामति च पञ्चाप्येव, नैककादिकमिति कथं सर्व-
विरतं देशखंडनमिति ? अत्रोच्यते, सत्यमेतत्, किं तु प्रतिपत्त्यपेक्षं सर्वविरतत्वं, परिपालनापेक्षया त्वन्यथाऽपि संज्वलनकषायोदया-
त्स्याइ, अत एवोक्तं—“सर्व्वेऽपि य आहारा संभ्रलणाणं तु उदयओ होति” इति, अतिचारा हि चरणे देशखंडनारूपा एवेति, तथै-
कप्रतातिक्रमेण सर्वातिक्रम इति यदुक्तं तदपि वैवक्षिकं, विवक्षा चेयम्—‘छेयस्स जाव दाणं ताव अइक्कमइ नेव एगंमि । एगं अइ-
कमंतो अइक्कमे पंच मूलेणं ॥ १ ॥’ एवमेव हि दशविधप्रायश्चित्तविधानं सफलं स्यात्, अन्यथा मूलाद्येव तत् स्यात्, व्यवहार-
नयतश्चातिचारसंभवः, निश्चयतस्तु सर्वविरतताया भंग एव । इत्थलं प्रसंगेन । इति गाथार्थः ॥ २ ॥ कथं पुनरेकविधस्य शील-
स्याङ्गानामष्टादश सदृशाणि भवन्तीति ? आह—‘जोए’ इत्यादि, योगे-व्यापारे विषयभूते करणे-योगस्यैव साधकतमे संज्ञादीनि चत्वारि
पदानि द्रष्टव्यं तत्र संज्ञासु-येतनाविशेषभूतासु इन्द्रियेषु-अक्षेषु, भूम्यादिषु-पृथिव्यादिजीवकायेष्वजीवकाये च, भ्रमणधर्मो च-
र्थात्यादौ शीलंगसहस्राणां प्रस्तुतानां अष्टादश परिमाणमस्य घृन्दस्येत्यष्टादशकं तस्य निष्पत्तिः—सिद्धिर्भवति । इति गाथार्थः ॥ ३ ॥
योगादीनेव व्याख्यातुमाह—‘करणे’त्यादि, ‘करणाइ’ति सूत्रत्वात् करणादयः—करणकारणानुमतयः प्रयो योगा भवन्ति, तथा मन-
आदीनि तु-मनोवचनकायरूपाणि पुनः भवन्ति-स्युः करणानि त्रीण्येव, तथा आहारादयः—आहारमयैर्भूतपरिग्रहविषया वेदनी-

ण ऋरति मणेणाहारसण्णाविप्पज्जहगो उ णियमेण । सोऽंदि यसंयुद्धो पुढविक्कायआरं न रंतिजुओ ॥ ६ ॥
इय मइवादिजोगा पुढविक्काए भवंति दस भेया । आउक्कायादीखुवि इय एते पिड्डियं तु संगं ॥ ७ ॥

यमय (वेद) मोहलोगरूपायोदयसपाद्याः यवसायविशेषरूपाः 'चउ'चि चान्नः संज्ञा भगन्ति, तथा श्रोत्रादीनि-श्रोत्र-गधुर्धर्माणामनस्प-
र्शानि इन्द्रियाणि पञ्च भवन्ति इति ॥ ४॥ तथा भूम्यादयः-पृथिव्येजोवायुवनस्पतिद्वित्रिचतुष्पञ्चेन्द्रियानां जीवा-जीवकायाः
अजीवकायस्तु-अजीवराशिः पुनर्दशमो यः परिहार्यतयोक्तः, स च महाघनानि वस्त्राणाणि विरुद्धहिण्यदीनि च, तथा पुस्त-
कानि तूलाद्यप्रत्युपेक्षितानि प्रावारपदिदुष्प्रत्युपेक्षितानि कौद्रवादितृणानि अजादिचर्मणि चागमप्रसिद्धानीति, तथा अम-
णधर्मस्तु-यतिधर्मः पुनः क्षान्त्यादिः-क्षान्तिमार्दवार्ज्यमुक्तितपःसंयममत्यशौचाकिंचन्यन्नचर्यरूपो दशप्रकारो-दशविध इति,
'एव'चि एवं उक्तन्यायेन स्थिते-औत्तरार्धेण पट्टकादौ व्ययस्थिते त्रित्रिचतुष्पञ्चदश दशमंरूपे मूलपदकलापे भावना-भंगरूपकावना-
प्या-अनन्तरवक्ष्यमाणलक्षणम् । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ५॥ तमेवाह- 'जे'त्यादि, न करोतीति कारणलक्षणः प्रथमयोग उपात्तः, मन-
सेति प्रथमकरणं, 'आहारसन्नाविप्पज्जहगो उ'चि आहारसंज्ञाविप्रहीणः, अनेन च प्रथमसंज्ञा, तथा नियमेन-अवश्यतया श्रोत्रेन्द्रि-
यसंयुतो-निगूढरागादिमच्छ्रोत्रेन्द्रियप्रवृत्तिः, अनेन च प्रथमेन्द्रियं, एवंविधः सन् किं न करोतीति ?, आह-पृथ्वीकायारंभं-पृथ्वी-
जीवहिंसां, अनेन च प्रथमजीवस्थानं, क्षान्तियुतः-क्षान्तिसंपन्नः, अनेन च प्रथमश्रमणधर्मभेद इति, तदेवमेकं शीलालङ्घनाविविध-
मिति गाथार्थः । ६॥ अथ शेषाणि तान्यतिदेशतो दर्शयन्नाह- 'इधे'त्यादि, 'सोइ'मित्यादि, 'एय'मित्यादि, इति-अनेनैव पूर्वो-
क्ताभिन्नान्येन मार्दवादिगोरात्-मार्दवार्ज्यमात्रयोगेन पृथिवीकाये-पृथ्वीकायमाश्रित्य पृथ्वीकायनमारंभमित्यभिलाषेनेत्यर्थः

सोऽदिगुणं पङ्गं सेसेहि वि जं इमं तंओ पंच । आहारसणजोगा इय सेसाहिं सहस्सबुगं ॥ ८ ॥
 पङ्गं मणेण चइमादिपुसु पंपति उस्सहस्साहं । ण करइ सेसेहिं वि य एए सन्वेडवि अट्टारा ॥ ९ ॥
 एत्थ इमं विण्णोयं अइदंपज्जं तु बुद्धिभंतेहिं । एक्कं पि सुपरिसुद्धं सीलंगं सेस्ससन्भावे ॥ १० ॥

ममन्ति-स्युः दश मेदा-दश शीलविकल्पाः, अप्कायादित्रयपि नवसु स्यान्नेषु, अपिशब्दो दशेत्यस्येह संबन्धनार्थः, इति-अनेन क्रमेण एते सर्वेऽपि मेदाः 'विहिंयं तु' चि प्राकृतत्वात् पिडिताः पुनः सन्तः अपवा पिडितं-पिडमाश्रित्य अतं-अतसंख्याः स्युरिति ॥ ७ ॥ भोत्रेन्द्रियेनेतच्चतुं लब्धं, शेषैरपि चसुरिन्द्रियादिभिः यद्-यस्मात् इदं अतं प्रत्येकं लभ्यते ततो मीलितानि पंच अतानि स्युः, एतानि चादारमंज्ञायोगाछन्धानीमिति, एवं शेषाभित्सुभिः पञ्च पञ्च अतानि स्युः, एवं च सर्वमीलने सहस्रद्वयं स्यादिति ॥ ८ ॥ एतत्सहस्रद्वितयं मनसा लब्धं, 'वइमाइएसु' चि वागाद्योः-वचनकाययोः प्रत्येकमेतत्-सहस्रद्वयं इति-एवं पट् सहस्राणि न करोतीत्यत्र करणपदं स्युः, शेषयोरपि च-कारणानुमत्योरित्यर्थः पट् पट् सहस्राणि स्युः, एतेऽनन्तरोक्ताः सर्वेऽपि शीलमेदाः पिडिताः सन्तः 'अट्टार' चि प्राकृतत्वादष्टादश सहस्राणि भवन्तीति गाथात्रयार्थः ॥ ९ ॥ नन्वेकयोगे एवाष्टादश सहस्राणि स्युः, यदा तु द्वादिमयोगत्रयस्या इह विध्यन्ते तदा बहुवराः स्युः, तथाहि-एकद्वयादिसंयोगेन योगेषु सप्त विकल्पाः, एवं करणेणु, संप्राप्तु पञ्चदश, इन्द्रियेषु एकत्रिंशदधिकं सहस्रं, एवं धर्मादिष्वपीति, एषां च राशीनां परस्परान्ध्यासे द्वे कोटीसहस्रे त्रीणि क्रो-टीशतानि चतुरशीतिः कोटीनां एकरूपश्चाशुल्लभाणि त्रिपष्टिसहस्राणि द्वे शते पञ्चषष्टिभेति २३८४६१६३२३६६, ततः किमष्टा-दशैर सहस्राण्युक्तानि ?, उच्यते, यदि श्रावकधर्मवदन्यतरभंगकेन सर्वविरतिप्रतिपत्तिः स्यात्तदा युज्येवैतद्वर्णनं, न चैवं, एकत-

एकौ वाऽऽयमसोऽसंख्यमपससंगओ जह तु । एतं पि तहा जेयं सतत्तचाओ इहरहा उ ॥ ११ ॥

रस्यापि शीलान्नविकल्पस्य शेषसद्भावा एव भावात्, अन्यथा सर्वविरतिरेव न स्यादिति, एतदेवाह—‘एतथे’त्यादि, अत्र-एषु शीलान्नेषु इदं चक्षुषमाणं विज्ञेयं-ज्ञातव्यं ‘अइदंपजं’ति इदं परं-प्रधानमत्रेतीदंपरं तद्भावा ऐदंपयं-तत्त्वं, तुशब्दः पुनाशब्दार्थः, तद्भावनाना चैवम्-शीलांगसहस्राण्यष्टादश भवन्ति, ऐदंपयं पुनरेषिदं द्वेयं बुद्धिमद्भिः-बुधैः, किं तदिति १, आह-एकमद्भिः, अपिशब्दोऽहान्यपि, सुपरिशुद्धं-निरतिचारं शीलान्गं-चरणांशः शेषसद्भावे-तदन्यशीलांगसत्तायामेव, तदेवं समुदितान्येवैतानि भवन्तीति न ह्यादिसंयोगभंगकोपादानं, अपितु सर्वपदन्त्यभंगस्येयमष्टादशसहस्रांशवोक्ता, यथा त्रिविधं त्रिविधेनेत्यस्य नवांशतेति, इह च सुपरिशुद्धमिति विशेषणाद्व्यवहारनयमतेनापरिशुद्धानि पालनायामन्यतरस्याभावेऽपि स्युरिति दर्शितं, एवं हि संज्वलनोदपश्चरितार्थो भवति, चरणैकदेशभंगहेतुत्वात्तस्य, अत्र एव यो मन्यते ‘लक्षणं भक्षयामी’ति तेन (मुनिना) “मनसा न करोत्याहारसंज्ञाविहीनो रमनेन्द्रियमंशुतः पृथ्वीनायसमारंभं मुक्तिसंपन्न” इत्येतदेकं तद्वयं, तद्वगे च प्रतिक्रमणादिप्रायश्चित्तेन शुद्धिः स्यात्, अन्यथा यूरेनेन स्यात् । इति गाथार्थः ॥१०॥ अनन्तरमाथार्थं समर्थयन्नाह—‘एकोऽपि, आत्मा मनेकः, आत्मप्रदेशो-नीपांगः अमन्येयप्रदेशमंगत एव-संख्यातीतांशममन्वित एव भवति, तस्य त्वास्वभावत्वात्, यथा-यद्वत्, तुशब्द एवकारार्थः नययोपपन्न दर्शित एव, एतदपि शीलान्गमपि तथा-तद्वत् शेषशीलांगसमन्वितमेव द्वेयं-ज्ञातव्यं, शेषानपेक्षस्ये तस्य को दोष इति १, आह-एतत्तस्यागः-मर्वविरतिलक्षणशीलांगगहानिः स्यात् इतरथा तु-एकतायां पुनरित्यर्थः, समुदितानि क्षेत्रानि सर्वविरतिशी-लांगमावापयन्ते, अन्यथा पुनः सर्वविरतिशीलांगतां त्यजन्तीति भावना । इति गाथार्थः ॥११॥ इदमेव समर्थयन्नाह—‘जम्हे-

जमहा समगमेनपि सन्वसायल्लागगविर्ह उ । तत्तेजेगसरूनं ण खंडरुवत्तगमुयेह ॥ १२ ॥

एयं च एत्थ एवं विरतीभायं पडुच्च दड्डंवं । न उ चज्झंमि पवित्ति जं सा भावं विणावि नये ॥ १३ ॥

जह उस्सगंमि ठिओ खित्तो उदयंमि केगति तवस्सी । तच्चहपत्तत्तायो अचलियभावोऽवत्तो तु ॥ १४ ॥

त्यादि, यस्मात्कारणात् समग्रं-परिपूर्णमेव सर्वदेशिकमित्यर्थः एतदपि शीलं, न केवलमात्मा समग्रः सन्नात्मा स्यात्, सर्वमाव-
द्ययोगविरतिः-समस्तपापव्यापारनिवृत्तिर्भवति, तत्समावमेवेत्यर्थः तुशब्द एवकारार्थो योजितश्च, तथा च तत्त्वेन-सर्वनिवृत्ति-
रूपत्वेन हेतुना एकरूपं अष्टादशमहत्सांशमेव, अन्यथा सर्वविरतिस्वायोगात्, न खंडरूपं-एकाग्रंशैककथं उपैति-उपयातीति,
प्रयोगोज्ज-यद्यदेष्वया स्वतत्त्वं लभते तत्तद्व्युत्पत्तायां तत्र भवति, यथा प्रदेशहीन आत्मा, यथा वा शतमेरुचभावे, लभते
च सर्वस्वांशापेक्षया सर्वविरतिः स्वतत्त्वं, अत एकादिशीलांगविकलोऽसौ न भवतीति गार्थार्थः ॥ १२ ॥ उक्तार्थ एव विशेषा
भिधानायाह-'एव'मित्यादि, एतच्च-एतत्पुनः शीलं अत्र शीलांगप्रक्रमे एवं-अखंडरूपं विरतिभवं-सावद्ययोगविरमणपरिणामं
प्रतीत्य-आश्रित्य द्रष्टव्यं-क्षेयं, न तु-न पुनः बाह्यामपि-कायसामुत्पत्तिर्न भवति अपिशब्दः समुच्चये प्रवृत्ति-चेषां, कुत एतदेव-
मिति?, आह-यद्-यस्मात् गच्छा प्रवृत्तिः भावं-अध्यवसायं विना-श्रन्तरेणापि अपिशब्दाद्भावेन सदापि भवेत्-स्यादिति गार्थार्थः
॥ १३ ॥ एतदेव दर्शयन्नाह-'अहं'त्यादि, यथेत्युपपददर्शने उत्सर्गे-कायोत्सर्गे स्थितो-व्यवस्थितः क्षिप्तः-प्रक्षिप्तः उदके-नद्या-
दिगले रेनचित् प्रत्यनीकेन तपस्वी-तापुः मथित्, तद्वधप्रवृत्तकायोऽपि-उदकहिमाव्यापृतदेहोऽपि, आस्तामन्यः, अचलितस्व-
भावः-तामापिरादभ्रष्टाध्यवसायः सन् अप्रवृत्तस्तु-उदकमेव तत्ततोऽव्यापृत एव, यदाह-'आया चेन अहिमा आया हिमनि

एवं चिय मञ्जुत्थो आणाओ कत्थई पयहुंतो । सेहमिलाणाददा अपचत्तो चेय णायन्वो ॥ १५ ॥

आणापरंततो सो मा पुण सन्वण्णुवयणओ चेव । पंगंतहिया येज्जगणतेणं सन्वजीयाणं ॥ १६ ॥

भावं विणापि एवं होति पवची ण बाहते एसा । सन्वत्थ अणभिसंगा विरतीभावं सुसाहुस्सम ॥ १७ ॥

निच्छओ एसो । जो होइ अपमत्तो अहिसओ हिसओ इयरो ॥ १८ ॥ इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ एवं तावत् 'परवशस्य बाह्या चेष्टा न हिंसाहेतु' रित्युक्तं, अथ स्वशस्यापि तामाह, अथवा पूर्वगाथायां दृष्टान्त उक्तः, अथ दृष्टान्तिकमाह—'एव'मित्यादि, 'एवं चिय'चि एवमेव—उदकक्षिप्त इव मध्यस्थः—सामायिरुस्थः सन् साधुः आज्ञातः—आप्तवचनात् "श्रुत्वात्थ संजमं संजमाओ अप्पाणेमेव रक्खे-ज्जा । मुचइ अइवायाओ पुणो विसोही न याविरई ॥ १९ ॥" इत्येवंरूपात् कचिदपि द्रव्यहिंसादौ प्रवर्तमानो—व्याप्रियमाणः, किंमर्थमिति ?, आह दौधग्लानाद्यर्थं श्लिष्टकरो गिपभृतिहेतोः, आदिशब्दादाचार्यादिपरिग्रहः, अप्रवृत्त एव तत्त्वतोऽव्यापृत एव, मामायि काव्यवच्छिन्ने, यदाह—“सालं वणो पढंतोऽवि अप्पयं दुग्गमेऽवि धारेई । इय सालं वणसेवी धारेइ जई असट्भावं ॥ १९ ॥" इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ अथ कथमाज्ञया प्रवर्तमानोऽप्रवृत्त इवेति ?, अत्राह—'आणे'त्यादि, आज्ञापरवत्तः—आप्तवचनाधीनः स मस्तुतमाधुः, सा पुनः—आज्ञा पुनः सर्वज्ञमचनत्तादेर—आप्तवणीतत्वादेव, इह भावप्रत्ययो लुप्तो द्रष्टव्यः, एकान्तहिता—सर्वथोपकारिणी वैद्यकज्ञा-तेन—आयुर्वेदोदाहरणेन सर्वजीवानां—विवक्षया समस्ताङ्गिनां, यथा हि वैद्यकशास्त्रं नैरुस्य कस्याचिदेवातुरस्य स्वस्य वा वैद्यस्य तत्पुत्रस्य तदन्यस्य वोपकारकं, एवमाज्ञापि न केपाचिदेवोपकारिणी । इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ एवं प्राप्तगिरूपमभिधाय बाह्या प्रवृत्तिर्भावं विनाऽपि भवेदित्येतत्प्रकृतमनुसंधान आह—'भाव'मित्यादि. भावं विनापि—अविरतिरूपमध्यवसायमन्तरेणापि, आस्तां भावेन,

उस्सुत्ता पुण चाहति समतिवियप्पसुद्धावि नियमेण । गीतणिसिद्धपवज्जणरूपा णवरं गिरणुवधा ॥१८॥
इयरा उ अभिनिवेसा इयरा ण य मूलच्छिज्जविरहेण । होएसा गत्तो चिय पुब्बायरिया इमं चाह ॥१९॥

एवं-उक्तन्यायेनाज्ञापारतन्त्र्यलक्षणेन भवति-स्यात् प्रवृत्तिः-व्यापारो द्रव्यहिंसादौ न बाधते-न पुनः पीडयति विरतिभावमिति योगः एषा द्रव्यहिंसादिप्रवृत्तिः, किंभूता ?-मर्वत्र-समस्ते द्रव्यधेयादौ अनयिष्वंगा-निष्प्रतिबन्धा अथवा सर्वार्थेष्वनभिष्वंगः-सर्वार्थानभिष्वंगस्तस्मात् हेतोः, किं न बाधत इति ? आह-विरतिमात्रं-सर्वसावद्यनिवृत्तिपरिणामं सुसाधोः-सन्मुनेः । इति गाथार्थः ॥१७॥ उक्तार्थस्यैव व्यतिरेकमाह-‘उस्सुत्ते’त्यादि, उत्सृष्टा-सृज्यातिक्रान्ता प्रवृत्तिरिति वर्तते पुनःशब्दः पूर्वोक्तार्थतोऽधिकृतार्थस्य विशेषघोतकः बाधते-पीडयति विरतिभावमिति वर्तते, उत्सृष्टत्वादेव, किंभूता सेति ? आह-स्वमतिविकल्पेन-निजबुद्धशुल्लेखणेन शुद्धा-निर्दोषा स्वमतिविकल्पशुद्धा साऽपि सती, आस्तामशुद्धा, नियमेन-अवश्यं तथा, इयं चोत्सृष्टप्रवृत्तिर्हि विधा-प्रज्ञापनाया योग्या-योग्या वा, तत्र प्रज्ञापनाहार्मधिकृत्याह-गीतेन-गीतार्थेन साध्वन्तरेण निषिद्धस्य-यथोत्सृष्टमेतदपि अतस्त्वं मा कथा इत्येवं निवारितस्य प्रतिपादनं-एवमेतदिति अभ्युपगमो रूपं-स्वभावः साधोर्यस्यां सा तथा सा, नवरं-केवलं निरनुबन्धा-व्यवच्छेदवती स्यात् अशुभकर्मनुबन्धरहिता वा, निरभिनिवेशत्वेन गीतार्थवचनप्रतिप्रसौ सुत्रानुसारिप्रवृत्तिसंभवात् । इति गाथार्थः ॥१८॥ अथेतरा किं क्लेशेति ? आह-‘इयरे’त्यादि, इतरा तु-गीतार्थनिषिद्धाप्रतिपादनरूपा पुनः अप्रज्ञापनाविषयभूतेत्यर्थः उत्सृष्टप्रवृत्तिरिति प्रक्रमः अभिनिवेशाद्-अतश्चाग्रहोद्देशोः इतरा-सानुबन्धा अव्यवच्छेदवती अशुभकर्मोनुबन्धवती वा स्यात्, गीतार्थनिषिद्धस्याप्रतिपत्तिः शास्त्रीयप्रवृत्त्यसंभवान्, तथा न च-नैव मूलेन-अष्टमप्रापयथितेन चिद्यते यत्तन्मूलच्छेदं-चारित्र्योपघातकमतिचारजातं तद्विरहेण-

गीयत्थो य विहारो धीओ गीयत्थमीसओ भणितो । एत्तो तइयविहारो णाणुण्णाओ जिणवरेहि ॥ २० ॥
गीयस्स ण उस्सुत्ता तज्जुत्तस्सेयरस्सवि तहेव । गियमेण चरणवं जं ण जाउ आणं विलंघेइ ॥ ३१ ॥
ण य तज्जुत्तो अण्णं ण निवारइ जोगगं मुणेऊणं । एवं दोण्हवि चरणं परिसुद्धं अण्णहा णैव ॥ २२ ॥

चारित्र्याभायमन्तरेत्यर्थः भवति-जायते एषा गीतार्थवारिताप्रतिपत्तिरूपोत्पन्नप्रवृत्तिरिति, 'एत्तो विय'चि यत् एवोत्पन्ना प्रवृ-
त्तिर्वायते विरतिभायमत एव तन्निषेधार्थं पूर्वाचार्याः-श्रीमद्रत्नाहुस्वामिमिश्राः इदं वक्ष्यमाणं वस्तु चशब्दात्पूर्वोक्तं च आहुः-
ब्रुवते स्म । इति गाथार्थः ॥ १९ ॥ यदाहुस्तदेवाह- 'गीये'त्यादि, गीतार्थाः-बहुश्रुताः साधवस्तेषां सत्को गीतार्थ एव एकः
चशब्दो भिन्नक्रमः विहारो-विहरणं, द्वितीयश्च गीतार्थमिश्राः-संचलिता येऽगीतार्थस्ते गीतार्थमिश्रास्तेषां सत्को गीतार्थमिश्रः
स एव गीतार्थमिश्रकः विहार इति वर्तते मणितः-वक्तुः जिनवरैरिति योगः, 'एत्तो'चि अनो-विहारद्वयानुत्तीयः केवलागीतार्थ-
विहारलक्षणो विहारो-यतिवर्तनं नानुज्ञातो-नानुमतः जिनवरैः-जिनेन्द्रैरिति गाथार्थः ॥ २० ॥ अथ प्रकृतार्थोपयोगितामेव द्वाधाया
दर्शयन्नाह- 'गीयस्से'त्यादि, गीतस्य-गीतार्थस्य यतेः नोत्पन्ना-आज्ञाननुपातिनी प्रवृत्तिरिति प्रकृतं, तद्युक्तस्य-गीतार्थयुतस्य
इतरस्यापि-अगीतार्थस्यापि, आस्तां गीतार्थस्य, तथैवेति उत्सृज्या प्रवृत्तिर्न भवतीत्यर्थः, अथ कस्मादगीतार्थस्योत्सृज्याऽसौ न भवती-
त्याह-नियमेन-अवश्यं तथा चरणवान्-चारित्री यद्-यस्मात् न जातु-न कदाचित् आज्ञां-आप्तवचनं विलंघयति-अतिक्रामतीति
गाथार्थः ॥ २१ ॥ अथ किं गीतार्थयुक्तस्यागीतार्थस्यापि उत्पन्नप्रवृत्तिर्न भवतीति?, आह- 'ण ये'त्यादि, न च-नैव तद्युक्तः-आज्ञा-
युक्तः चरणमनिति प्रक्रमः अन्य-अगीतार्थं न निवारयति-न निषेधयति उत्पन्नमाचरन्तं योग्यतां-निवारणोचितत्वं-निवारणी-

ता एव विरतिभावो संगुणो पत्य होह नायदो । नियमेनं अहारससीलंगसहसखो उ ॥ २३ ॥

ऊणं ण कयादवि इमाण संनं इमं तु अहिकिच । जं एयधरा सुत्ते निदिहा वंदणिज्जा उ ॥ २४ ॥

ता संसारनिरत्तो अणंतमरणादिरूयमेयं तु । णाउं एयविउत्तं मोक्खं च गुरूयएसेणं ॥ २५ ॥

यस्य 'गुणेऊण'नि ग्राह्या, न एयोभ्यायोपदेशं ददति मन्तः, अपायतंभवात्, एवं-उक्तन्यायेन निवारणात्तत्प्रतिपत्तिलक्षणेन अथाऽऽज्ञानुछंपननिगारितप्रतिपत्तिरूपेण द्वयोरपि-गीतार्थांगीतार्थयोः चरणं-चारित्रं परिशुद्धं-निर्दोषं भवति, अन्यथा-प्रकारान्तरेणानिगारणान्नप्रतिपत्तिलक्षणेन अथाऽऽगीतार्थतयाऽऽज्ञोछंपनेन गीतार्थायुक्ततया निगारणाभावलक्षणेन च, नैव-न भवत्येव ॥ योरपि, इति गीतार्थांगीतार्थायुक्तयोरेव विहारोऽनुज्ञात इति गाथार्थः ॥ २२ ॥ अथ प्रकृतं निगमयन्नाह—'ते'त्यादि, तत्-तस्मात् परं-उक्तन्यायेन आज्ञापरतंत्रस्य चाद्या प्रवृत्तिर्विरति न याधत इत्येवंलक्षणेन एवशब्दस्य चानुस्वाराश्रवणं गाथानुलोभ्यात् विरति-भारः-मर्गविरतिपरिणामः संपूर्णः-समग्रा अत्र व्यतिकरे भवति-स्यात् ज्ञातव्यो-ज्ञेयः नियमेन-अवश्यंतया, किंभूत इति ?, आह-अ-ष्टादशशीलांगमहमरूपस्तु एतत्परिमाण एव, सर्वपापविरतेः एकत्वादिति गाथार्थः ॥ २३ ॥ अथैषामन्यूनतमामागमेन समर्थयन्नाह-'ऊणे'त्यादि, ऊनरं-एकादिभिर्हीनतं न कदाचिदपि-न जातुचित् एषां शीलानां संख्यां-परिमाणं इमां-एनां पुनः अष्टाद-शमहमरूपधर्मा अपि कृत्य-आश्रित्य, ह्यन एनदिति ?, आह-यद्-यस्मात् एतद्वरास्तु-अष्टादशशीलांगमहस्रधारिण एव सुत्रे-प्रतिक्रम-णाग्नौ निर्दिष्टा-उक्ताः चन्दनीयाः-प्रणम्याः, नान्ये, "अष्टारमशीलंगमहस्पधारा" इत्यादिश्चनमानाग्यात्, तुशब्द एवकारार्थः प्राग्व योजितम् । इति गाथार्थः ॥ २४ ॥ यस्मादेनं तस्मादेतन्महानेन कथितकर्तुमलं, न तु यः कथिदित्येतद्गाथापञ्चमेनाह—'ते'-

परमगुरुणो य अणहे आणाणं गुणे तहेव दोसे य । मोक्खही पडिचज्जिय भावेण इमं विसुदेणं ॥२६॥
विहिताणुद्वाणपरो सत्तणुखवमियंरं पि संधेतो । अणत्थ अणुवओगा खवयंतो कम्मदोसेवि ॥२७॥
सन्वत्थ णिरमिसंगो आणामेत्तंमि सन्वहा जुत्तो । एगगमणो धणियं तम्मि तहाऽमूढलक्खो य ॥२८॥

त्यादि, 'परमे'त्यादि, 'विही'त्यादि, 'सच्चे'त्यादि, 'तहे'त्यादि, च, यतो दुष्करमेतच्छीलं तत्-तस्मात् संसारविरक्तो-भवा-
न्निर्विणः सन्, एतच्छक्नोति कर्तुमिति योगः, कथं विरक्त इति ?, आह-अनन्तमरणादिरूपं-अपर्यवसानमृतिप्रभृतिस्वभावं, आदिशब्दा-
स्तान्मज्जरादिग्रहः, 'एतं तु' संसारमेव ज्ञात्वा-अवगम्य तथा एतद्वियुक्तं-मरणादिवियुतं मोक्षं च-निर्वाणं चशब्दो ज्ञात्वेत्येतस्येह
संबन्धार्थः, कथं ज्ञात्वेति ?, आह-गुरुपदेशेन-आज्ञानुसारेणेति ॥२५॥ तथा परमगुरोः-जिनस्य चः समुच्चये आज्ञाया-उपदेशस्य,
आराधनायामिति गम्यं, अनघान्-निरवधान् गुणान्-उपकारान् तथैव प्रकारेण विराघनालक्षणेन दोषांश्च-अपकारान्
ज्ञात्वेति प्रकृतं ततश्च मोक्षार्थी-निर्वाणार्थी सन् प्रतिपद्य-अभ्युपगम्य भावेन-भावतः इदं शीलं विशुद्धेन-इहलोकाद्यांशमाविर-
हितेनेति ॥२६॥ ततः किमिति ?, आह-विहितानुष्ठानपरः-आगमोक्तक्रियानिष्ठः, कथमिति ?, आह-शुच्यनुरूपं-यथाशक्तीत्यर्थः, तथा
इतरदपि-शुच्यननुरूपमपि अपिः समुच्चये संधयन्-भावप्रतिपत्तितः संदधानः, तथा अन्यत्र-विहितानुष्ठानादपरत्राविहितानुष्ठान
इत्यर्थः अनुपयोगात्-शुक्तेरनुपयोजनादव्यापारणादित्यर्थः, किमिति ?, आह-क्षयन्-निर्जरयन् कर्मदोषानपि-गुणप्रतिबन्धककर्म-
विपाकानपि अपिः समुच्चयार्थ इति ॥२७॥ तथा सर्वत्र-समस्ते द्रव्यादिवस्तुनि निरभिष्वङ्गाः-अप्रतिबद्धः आत्माभात्रे-आप्तवचने
एव सर्वथा-सर्वैः प्रकारैः युक्त-उद्यतः, एकाग्रं-अनन्यालंबनं मनो यस्यासावेकाग्रमनाः 'धणियं'ति अत्यर्थं, केति ?, आह-तस्मिन्नाज्ञा-

तद् तदलपत्तिभारगणायगओ राह्येहगओ वा । एवं चण्ड कां ण उ अण्णो खुदसत्तोत्ति ॥२९॥

मात्रे, तथाऽमृदः-मुनेर्गयो लो-वोगविज्ञेयो यस्य मोऽमृदलश्रः आज्ञायामेव सत्यतिपत्तिः चण्डः ममुच्चय इति ॥२८॥
तथेति ममुच्चये तैलपात्रीधारकस्य तद्रूपं वा यत् उदाहरणं तद्वतः-पात्रः अपायावगमजनिताप्रगत्ततातिरेकपाद्यमर्थयः न तथा,
गयायाः प्रसिद्धाया वेधो यत्र ज्ञाने तद्राधावेधकं तद्वत-प्राप्तत्तरेय यः न तथा नशब्दो विरुद्धार्थः, ज्ञाते तु वक्ष्यामः, एन-
ज्योत्स्नं 'चण्ड' इति शक्नोति कर्तुं-पालयितुं, न त्वन्यो-न पुनरपरः, कुत्र एवमिति?, आह-धुद्रमच्यः-अथमप्राणी अल्पाध्यवसानवि-
ज्ञेय इति-कृत्वा । इति गाथापञ्चमार्थः ॥२९॥ ज्ञाने पुनरेवम्-वभूय नगरे क्वापि, कोऽपि भूपालपुंगवः । श्रमणोपामकप्रागग्रा-
मणीः करुणापरः ॥२॥ परिचारो निजस्तेन, नागरोऽपि बहुर्जनः । जनितो जिनधर्मस्थः, स्थायिभावो दयादिषु ॥२॥ किं तु
श्रेष्ठिमुतः कोऽपि, कथञ्चिन्नोपशान्तवान् । कुप्रदशहसं प्रस्तभावो भवितांश्च नः ॥३॥ हिमाऽपि धर्म एव स्याद्, दुःखिनां दुःख-
मोचनान् । प्रायणाथ सुखश्रीणां, कर्तुं शक्या च मा यतः ॥४॥ सैव युक्ता ततः कर्तुं, नो दानादि यतस्तत्कृत् । अर्थधीनं न
च प्रायो, दूलभो दुर्गपस्तथा ॥५॥ अप्रमादपरं जैनं, शासनं तु निरर्थकम् । अशक्यं ह्यप्रमत्तत्वं, कर्तुमित्यप्यमन्यत ॥६॥ श्रेष्ठि
पुत्रस्य तस्यामात्रमादविदूषिणः । पाथिगो बोधनार्थीय, चक्रारोपायमीदृशम् ॥७॥ यक्षामिधानकं छात्रं, कुशलं जिनज्ञामने ।
प्रेषयामाग तद्देहे, हस्ते दद्या वरं मणिम् ॥८॥ राजशिक्षानुसारेण, तेनोक्तं श्रेष्ठिनन्दन ! । यथा देशान्तरीयोऽहमत्यर्थं राजव-
ह्वमः ॥९॥ नृपस्य भिन्नबोधस्य, बोधनार्थं ममुद्यतः । तुल्यबोधवाहं त्वं च, नान्योऽत्र नगरेऽस्ति नो ॥१०॥ इत्यादिविविधाला-
पान्, कुर्वता प्रतिवामरम् । छात्रेण श्रेष्ठिपुत्रस्य, प्रेमोत्पादिदमात्मनि ॥११॥ ततो विभ्रंभितस्त्वं, वणिक्कमूनोरपश्यतः । तेन

च्छात्रेण तद्रत्नं, न्यस्तं तद्रत्नभाजने ॥१२॥ सुन्यस्तं तत्र तत् कृत्वा, गत्वा च नृपसन्निधौ । यक्षञ्चात्रो यथावृत्तं, घृचान्तं तं न्यवे-
 दयत् ॥१३॥ नृयोऽराज्ञापयल्लोके, प्रहृतोऽहमडिडिमम् । यथा सो मुद्रिकारं, अष्टं नष्टं च भूपतेः ॥१४॥ ततोऽर्पयतु येनास-
 मित्येवमपि योषिते । यदा नासं तक्रद्राज्ञा, तदाऽऽहृतः पुरोत्तनः ॥१५॥ उक्ताश्च तेन भोः पौरा !, मदीयाभ्यक्षसंयुताः । गवेपयत
 तत् सम्पद, प्रतिगेहमिह हुतम् ॥१६॥ क्रमेण चैक्षमाणस्तैस्तद्रत्नमवलोकितम् । तस्यैव श्रेष्ठिपुत्रस्य, गेहे माणिक्यभाजने ॥१७॥
 ततो राजापकारेति, गृहीतो दण्डपाशिकैः । आघातं नेतुमारब्धोऽवभायासौ वणिकसुतः ॥१८॥ अवादीचानसौ दोषशुद्धिमत्र
 करोम्यहम् । तेऽप्युचुर्नास्ति ते शुद्धिर्वधादन्या दुरात्मनः ॥१९॥ अथोवाच स तानेवमनवद्योऽपि यद्यहम् । हन्ये तथापि राजानं,
 तावद्विज्ञपयाम्यहो ॥२०॥ ततः सोऽभ्यर्थयामास, यक्षञ्चात्रं यथा मयि । विज्ञापय नृपं मित्र !, यथाऽसौ देव ! दंज्यताम् ॥२१॥
 दुष्करेणापि दंडेन, हित्वा शरीरनिग्रहम् । इति ब्रुमाणं तं यक्षः, साकृतः प्रोक्तवानिदम् ॥२२॥ किं देहनिग्रहादन्यं, सोढुं शक्नोसि
 निग्रहम् ? । बाढं शक्नोऽसि तेनोक्तं, ततो यक्षो व्यचिन्तयत् ॥२३॥ दुष्करस्यापि कार्यस्य, करणेऽस्य मनः क्षमम् । ज्ञात्वा चैवं
 नृपस्तेन, विज्ञप्तोऽसौ यथोदितम् ॥२४॥ राज्ञाऽप्युक्तं यथा तेन, पात्री तैलातिपूरिता । अययित्वा पुरे कृत्स्ने, अनेतव्याऽसद-
 न्तिके ॥२५॥ यद्येकोऽपि ततो विन्दुः, पतेद्भूम्यां ततो वधः । कार्यस्तस्य ततो यक्षो, नृपादेशं न्यवेदयत् ॥२६॥ श्रेष्ठिपुत्रोऽपि
 राज्ञोक्तमभ्युपागच्छदादृतः । कृच्छ्रापयपि हि कुर्वन्ति, जीवितव्याय देहिनः ॥२७॥ ततस्तस्य नृपस्तैलपूर्णपात्रप्रधारिणः ।
 निर्गच्छतो निजादेहादुत्सातसि भटैर्भृशम् ॥२८॥ उत्रासं कारयामास, प्रेक्षायातिमनोहराः । प्रनटन्नाटिमोपेताः, कामहातादिदी-
 पिकाः ॥२९॥ ततोऽसौ मानवक्षोभसंयादनपटीयसि । सत्यपि प्रौढविघ्नोवे, जीविताशङ्कशीकृतः ॥३०॥ अप्रमादविशेषेण, तैल-

पार्थी वणिरुगुतः । असह्यचिन्द्रकां राज्ञो, निनाय चरणान्तिके ॥३६॥ ततश्चैवं महाकष्टे, कृते तेन नराधिपः । प्रेरयामास तं
 श्रेष्ठिग्रन्थं धृततमापया ॥३७॥ त्वयैकमृत्युमीतेन, यथेष्टाऽतिदुःकरा । सौम्याप्रमत्तताऽकारि, तथाऽन्ये लघुकर्मकाः ॥३८॥ अन-
 न्नमरणन्नाम्नां मेवन्ते विज्ञेयतः । अशक्यपरिहारोऽतः, प्रमाद इति ते वृथा ॥३९॥ युगं । हिंसा युक्तेति ते बुद्धिर्याऽसावपि
 न गंगता । अन्मया त्वं कथं भीतो, वधार् कष्टं प्रपन्नान् ? ॥४०॥ श्रुत्वाँ स वणिक्कृन्नुरनुशास्ति महीपतेः । प्रपेदे भावतो
 जैनं, ग्रामनं पापनाशनम् ॥४१॥ आसीदिन्द्रपुरं नाम, नगरं गुरुकं गुणैः । तत्राभवच्छ्रियामिन्द्र, इन्द्रदत्तो महीपतिः
 ॥४२॥ प्रीतिपात्रकलत्राणां, तस्य द्वाविंशतिः सुताः । बभूवुर्भूमिपालस्य, प्राणेभ्योऽप्यतिवल्लभाः ॥४३॥ अन्या भार्याऽभवत्तस्य,
 भूषण्यामात्यपुत्रिका । मा च तेन परं दृष्टा, पाणिग्रहं प्रकुर्वता ॥४४॥ अथान्यदा कदाचित् सा, ऋतुस्नाताऽवलोकिता । राज्ञा
 दृष्टाय पार्श्वस्था, यथैषा कस्य ? का च भोः ? ॥४५॥ त ऊचुर्देव ! देवी ते, ततो राजा तया सह । रात्रिमेकामुवासाथ, तस्या
 गर्भोऽभवत्तदा ॥४६॥ मा च पूर्वममात्येन, मणिताऽसीद्यदा तव । गर्भो भूतो भवेद्भद्रे ! तदा त्वं मे निवेदयेः ॥४७॥ ततः सा
 गर्भमभूतिं, राजसंवापमासरम् । मुहूर्तं राजजल्पं च, पितुः सर्वं न्यवेदयत् ॥४८॥ सत्यंकाराय तत् सर्वं, व्यलिखत् सोऽपि पत्रके ।
 मम्यरु तां पात्रयामाम, काले चात्रनि दारकः ॥४९॥ तद्दिने दामरूपाणि, जञ्जुश्चत्वारि तद्गृहे । अग्निकः पर्वतकश्च, बहुली सागर-
 स्तथा ॥५०॥ सुरेन्द्रदत्त इत्येषा, राजमृतोः कृताऽमिधा । कलाधरेरसौ पार्श्वे, कलाः काले गृहीतवान् ॥५१॥ शुद्धतश्च कला-
 स्तस्य, चक्रिरे तान्पुत्रान् । न चासौ भाविमद्रत्वान्पुत्रान्पुनर्विजीगणत् ॥५२॥ ते च द्वाविंशतिः पुत्रा, प्राक्षमाणाः कलाः किल ।
 निनाग्निं मा कलाचार्यं, गालीस्तस्य तया ददुः ॥५३॥ अग्निना ताडितास्ते तु, स्वमावृभ्यो न्यवेदयन् । तं च ताः कृपिताः शपै-

शक्रुदेगभाजनम् ॥ १३ ॥ एव (ते) द्वाविंशतिरज्ञानाः, मूरिणा समुपेक्षिताः । इतश्च मथुरानाभवासीत् पर्वतको नृपः ॥ १४ ॥ तत्सुता
 निर्धृतिर्नाम, योचनोन्नेदसुन्दरा । वरार्थे तेन साऽत्राचि, भवतिं वृणु वाञ्छितम् ॥ १५ ॥ सा पुनस्तमनुष्ठाप्याचलदिन्द्रपुरं प्रति ।
 राजपुत्रा यतस्तत्र, भूयानः सन्ति सद्गुणाः ॥ १६ ॥ ततः सेन्द्रपुरं प्रापदासलोकमन्विता । तुष्टेन चेन्द्रदेवेन, राबाऽकारि पुरे
 महः ॥ १७ ॥ निर्धृत्या भगिन् राज्ञो, राधावेधं करिष्यति । यः कुमारः स मे भर्ता, भविष्यत्यसौ न तु ॥ १८ ॥ तदाकर्ण्य नृपो
 रत्नं, कारयामास तत्र च । एकत्राश्वेऽष्ट चक्राणि, तत्पुरः पुत्रिकां तथा ॥ १९ ॥ सा च चक्षुषि चाणेन, मेघव्याऽधोविनतिना ।
 ततः सैन्ययुतो राजा, रत्ने तस्यौ सपुत्रकः ॥ २० ॥ निर्धृतिर्बैरुदेश्यस्य, स्थिताऽलङ्कृतविग्रहा । यथाखं च निविष्टेषु, सामन्तनाग-
 रादिषु ॥ २१ ॥ आदिष्टो ज्येष्ठपुत्रोऽथ, राज्ञा श्रीमालिनामकः । मित्रा राधां गृहाणेमां, कन्यां राज्यं च पुत्रक ! ॥ २२ ॥
 ततः सोऽशिक्षितत्वेन, साधसोत्कंसिपिग्रहः । शराक नैव तां भेतुमेवं ते शेषका अपि ॥ २३ ॥ ततो राजा खपुत्राणां, मूर्खतां
 वीक्ष्य तत्क्षणात् । शुशोच हस्तविन्यस्तण्डो भून्पस्तद्वटिकः ॥ २४ ॥ ततोऽमाल्यस्तमापृच्छत्, किं देव ! दैन्यवान् भवान् । सोऽ-
 वोचहुः सुतैरैतद्वं भो धर्षितो जने ॥ २५ ॥ ततोऽमाल्योऽत्रदद्वृणं, यथाऽन्योऽपि च ते सुतः । विद्यते सोऽपि देवेन, राधावेधे नियु-
 ज्यताम् ॥ २६ ॥ राजाऽवोचत् कुतो मेऽन्यः, सुनोऽमाल्योऽप्यनोचत् । मन्त्राऽस्ति ततः पत्रं, दर्शयामास तस्य तत् ॥ २७ ॥ संजा-
 तमत्ययो राजा, संतुष्टस्तं वराण च । आनयामात्य ! मत्पुत्रं, तस्य तं सोऽप्यदर्शयत् ॥ २८ ॥ आलिङ्ग्य मूर्ध्नि चाघ्राय, तं वभाषे
 सुतोत्तमम् । कन्यां गृहाण राज्यं च, मित्रा राधां महाद्रुताम् ॥ २९ ॥ यदादिगति तावत्सत्, करोमीत्यभिधाय सः । धनुर्वेदोप-
 देशेन, राधा भेतुमुपस्थितः ॥ ३० ॥ तान्पस्य चेटरूपाणि, ते च द्वाविंशतिः सुताः । उत्सवातासी नरो द्वौ च, नाना चक्रुषुपद्रवान्

एतो चिग निहिदं पुत्रायगरिपदि भावसाहुति । हंवि पमाणठिपदो तं च पमाणं हंमं होइ ॥३०॥

सन्धुतगुणो साह ण सेस इह णो पइण इह हेऊ । अगुणत्ता इह णेओ दिहुतो पुण सुवणं च ॥३१॥
विमयाह १ म्सापण २ मंगलट ३ विण ४ पयाहि गायते ५ । गरुए ६ अडब्ब ७ कुत्थे ८ अट्ट सुवणो गुणा होति ॥३२॥

॥३१॥ कलाचार्योऽथबोचत्तं, न चेद्राधां विमेत्यसि । तदैतो ते शिरो वत्स !, छेत्सतो दाहणौ नरो ॥३२॥ ततोऽमानपक्रुण्य-
तान्, लज्जलओऽप्रमादमान् । चक्राणामन्वरं ज्ञात्वा, राधां झमिति विद्ववान् ॥ ३३ ॥ तवश्चास्फालितं तूर्य, साधुकारः कृतो
त्रयैः । राजादिस्तोषितो लोक, ऊढा कन्या च तेन सा ॥३४॥ इति ॥२॥ अत्रैवोपनयमाह—‘एत्तो’ इत्यादि, यतो दुर्धरं शीलमत
एव कारणान् निर्दिष्ट-उक्तः पूर्वाचार्यैः—भद्रबाहुस्वामिप्रभृतिभिः भावमाधुः इति-एव शब्दः हंहीत्युपप्रदर्शने प्रमाणेन-अनुमान-
लक्षणेन धिनोऽर्थो-यन्व्यो यस्य स तथा, नान्यथा, तच्च-तत्पुनः प्रमाणं-अनुमानाख्यं भावसाधुत्वव्यवस्थापकं इदं वक्ष्यमाणं
भवति-स्यात् । इति गाथार्थः ॥३०॥ तदेवाह—‘सन्धुते’ इत्यादि, शास्त्रोक्तगुणो-प्रन्योदितधर्मकः साधुर्भवति, न शेषः—शास्त्रो-
क्तगुणवर्धितो द्रव्यमाधुरित्यर्थः इति-एया ‘जे’ इति नः-अस्माकं प्रतिज्ञा-पक्षः, इहेति-न शेष इत्यत्र पक्षे हेतुः—साधकः अगुण-
त्मान्-तदगुणयदित्यात् इति-एषः ज्ञेयः-अज्ञेयः, दृष्टान्तः पुनः—ज्ञातं तु सुवर्णवत्-काञ्चनमिवेति, व्यतिरेकदृष्टान्तश्चायं, एवं
चास्य प्रयोगः—द्रव्यमाधुर्न पारमार्थिकमाधुर्भवति, बहुगणविकृतत्वात्, यत् पारमार्थिकं वस्तु तत् स्वगुणविकलं न भवति, यथा
पारमार्थिकगुणं, बहुगणविकलञ्च द्रव्यमाधुः, अतो न पारमार्थिकमाधुरिति, इह च द्रव्यसाधोरसाधुत्वसाधनेन शास्त्रोक्तगुणः
साधुरिति सामर्थ्यात् प्रमाथितमिति गाथार्थः ॥३१॥ अथ सुवर्णगुणानाह—‘विसे’ इत्यादि, विषयमिति—गरलदोषहननशीलं सुवर्णं

इय मोहविसं घायह सिवोचणसा रसायणं होति । गुणओ य मंगलहं कुणति विणीओ य जोगोति ॥३३॥
मगणुसारि पयाहिण गंभीरो गरुयओ तहा होह । कोहगिगणा अडजसो अकुत्थ सह सीलभावेणं ॥३४॥
एवं दिहुंतगुणा सज्जंमिचि एत्थ होति णायब्बा । ण हि साहम्मभावे पायं जं होइ दिहुंतो ॥३५॥

भवति, रसायनमङ्गलार्थविनीतं कर्मधारयपदं, तत्र रसायनं-वयस्त्रयं मंगलार्थ-मङ्गलप्रयोजनं विनीतमिव विनीतं कटककै-
युगदिष्वविशेषैः परिणमनात्, तथा प्रदक्षिणावर्त-अग्नितापनेन प्रदक्षिणावृत्ति, तथा गुरुकं-अलघु सारत्वात्, अदाह्याकुत्स्यमिति
कर्मधारयपदं, तत्रादाह्यं-अग्नेरदहनीयं सारत्वादेव अकुत्स्यं-अकुत्सनीयं, एवमष्टौ सुवर्णे-हेमनि गुणा-असा-
धारणधर्माः भवन्ति-स्युः । इति गाथार्थः ॥३२॥ एतत्समानतयाऽथ साधुगुणानाह—‘इये’त्यादि, इति-एवं
सुवर्णवदित्यर्थः मोहविषं-विवेकवैतन्यापहारि घातयति-नाशयति केषांचित् साधुचिति प्रक्रमः, कुत इति?, आह शिवोपदेशात्-मोक्ष-
साधनमरूपणात्, तथा स एव च रसायनमिव रसायनं भवति-जायते, शिवोपदेशादेवाजराभस्त्वहेतुत्वात्, तथा गुणतश्च-स्वगु-
णमाहात्म्येन च मङ्गलार्थ-मङ्गलग्रयोजनं दुरितोपशममित्यर्थः करोति-विधत्ते, विनीतश्च प्रकृत्यैव भवत्यसौ योग्य इति-कृत्वा-
॥३३॥ ‘मगणुमारिपयाहिण’चि सूचनान्त्वमिति न्यायान्मार्गानुसारित्वं सर्वत्र यत् साधोस्तत् प्रदक्षिणावर्तित्वमुच्यते, गंभीर-
अतुल्यवेताः गुरुकको-गुरुक इत्यर्थः तथेति समुच्चये भवति-स्यात्, तथा क्रोधाग्निना अदाह्यो भवति, अग्निना सुवर्णवत्, तथा-
ऽकुत्स्यः सकृन्-मदा शीलभावेन-शीललक्षणसौगन्ध्यसद्भावेन । इति गाथाद्वयार्थः ॥३४॥ प्रकृतयोजनयाह—‘एव’मित्यादि,
एवं-अनेनोक्तन्यायेन दृष्टान्तगुणाः-सुवर्णलक्षणाचिकृतज्ञातासाधारणधर्मा विषयवदित्वादयः साध्येऽपि-पारमार्थिकसाधुलक्षणे,

चउकारणपरिसुद्धं कसञ्छेयताव तालणाए य । जं तं विसयातिरसायणादिगुणसंजुयं होइ ॥३६॥

इयरम्मि कसाईया विसिद्धेसा तहेगसारत्तं । अवगारिणि अणुकंपा बसणे अइणिबलं चित्तं ॥३७॥

तं कसिगगुणोवेयं होइ सुवणं ण सेसयं जुत्ती । णवि णाम रुवमेत्तेण एवमगुणो भवति साह ॥३८॥

आस्तां दृष्टान्ते, अत्र प्रस्तुते भवन्ति-स्युः ज्ञातव्या-ज्ञेयाः, कसादेवमिति ? आह-न-नैव हि शब्दो भावनामुचनार्थः साधर्म्याभावे-
सादृश्यासद्भावे एकान्तेनैव, प्रायो-याहुल्येन, प्रायोग्रहणं च वैधर्म्यदृष्टान्तस्यापि संभवदर्शनार्थं, यद्-यसात्कारणात् भवति
दृष्टान्तः । इति गाथार्थः ॥३५॥ 'चउ' इत्यादि, अथ कीदृशं सुवर्णं यथोदितगुणं भवतीति ? अत्राह-वतुकारणपरिसुद्धं-निर्णयहे-
तुचतुष्टरुनिर्णितदोषाभावं यदिति योगः, इह च कृपादिपदभाषेष्टत्वेऽपि समामो रुढेः, कारणचतुष्टयमेवाह-'कसञ्छेयताव' चि-
इह तृतीयाबहुवचनलोपात् कसञ्छेदतापैः प्रसिद्धैः ताडनया च-कुट्टनया च यदिति-यदेवैभूतं तत् सुवर्णं विषयातिरसायनादिगु-
णसंयुतं-विषयाताद्यमाधारणगुणएकरोपेवं भवति-स्यात्, न तूक्तपरीक्षाहीनमिति गाथार्थः ॥३६॥ पारमार्थिकसाधव्येतत् समी-
कुर्वन्नाह-'इचे'त्यादि, इतरस्मिन् साधौ कषादयः-कषञ्छेदतापताडनापरिशुद्धयः, तद्भेदात्, क्रमेणैताः यदुक्त विशिष्टलेइया-तेजो-
लेश्यादिका, कषशुद्धिर्नैर्मल्यमाधर्म्यात्, तथेति समुच्चये एरु एव शुद्धभावाः सद्गुणान् वा सारः-प्रधानो यस्य सः एकेन वा
सारः-प्रधानो यः स एकमारस्तद्भावा एकरूपत्वं-न कदाचिदपि रूपान्तरमिति च्छेदशुद्धिः, साधर्म्यं प्रतीतमेव, तथाऽपकारिणि-
प्रत्यनीकेऽनुकृपा-कृपा, दूरतो द्वेषः, इति तापशुद्धिः, विकाराभावसाधर्म्यात्, तथा व्यमने-रोगाद्यापादितापदि अतिनिश्चलं-अ-
तीत निष्प्रकंपं चित्तं-मनः इति ताडनाशुद्धिः, व्यसनउद्यगताडनापामपि छित्तस्वरूपसाधर्म्यात् । इति गाथार्थः ॥३७॥ 'चतुष्का-

जुस्तीसुवण्णं पुण सुवण्णवण्णं तु जदिवि कीरेज्जा । ण ह्मु होति तं मुयण्णं सेसेहिं गुणेहस्संतेहि ॥३९॥
जे इह सुत्ते भणिया साहुगुणा तेहिं होइ सो साह । वण्णेणं जयसुवण्णगन्ध संते गुणणिहिम्मि ॥४०॥
जो साह गुणरहिओ भिक्खं हिंहेति ण होति सो साह । वण्णेणं जुत्तिसुवण्णगन्धस्संते गुणणिहिम्मि ॥४१॥

रणपरिशुद्धं विषयातादिगुणयुतं भवतीत्युक्तं, तत्रैवंविधं किं स्यादिति ? आह—‘तं’ इत्यादि, तत् सुवर्णं कृत्स्नगुणोपेतं—पूर्वोक्ताशेषगुण
नितं सत् भवति—स्यात् सुवर्णं—पारमार्थिकं हेम, न श्रेयकं—न पुनरन्यत् गुणविकलमित्यर्थः, कृत इति ? आह—युक्तिः—युक्तिस्तु
तदितिकृत्वा, अथ दार्ष्टान्तिकयोजनायाह—नापि—नैव नामेति संभावनायां अलङ्कारे वा रूपमात्रेण—साध्याकारेणैव अथवा नाममा
त्रेण रूपमात्रेण चेत्यर्थः एवं—युक्तिसुवर्णवत् अगुणः—अभिहितसाधुगुणरहितः भवति—सात् साधुः—पारमार्थिकयतिः । इति गाथा
॥३८॥ ‘स्वगुणोपेतं सुवर्णं भवतीत्युक्तं, अथ युक्तिसुवर्णस्य का वार्तेति ? आह—‘जुस्ती’त्यादि, युक्त्या—द्रव्यसंयोगेन यदसुव
सत् सुवर्णाकारं स्यात् तद्युक्तिसुवर्णं तत् पुनः सुवर्णवर्णं—पीतच्छायमेव यद्यपीत्यभ्युपगमे क्रियेत—विधीयेत कथंचित् तथापि
हु—नैव भवति—स्यात् तद्युक्तिसुवर्णं सुवर्णं—हेम श्रेयः—वर्णव्यतिरिक्तैः गुणैः—विषयातादिभिः असद्भिरिति गार्थार्थः ॥३९॥
प्रकृतं दार्ष्टान्तिकमर्थमधिकृत्याह—‘जे’ इत्यादि, ये केचन इहाप्रणीते स्त्रे—शास्त्रे शीलाङ्गप्रतिपादके भणिता—उक्ता आ
साधुगुणादयः तैर्गुणैर्युक्तो भवति—स्यात् स पारमार्थिकः साधुः—यतिः, किं वदिति ? आह—वर्णेन—च्छायया युक्तं ज्ञात्यसुवर्णकव
तात्त्विकहेमेव सति—विद्यमाने गुणनिधौ—विषयातादिगुणराशौ । इति गार्थार्थः ॥४०॥ उक्तविपर्ययमाह—‘जो’ इत्यादि,
साधुः—यतिः गुणरहितो—सुनिगुणहीनः सन् भिक्षां—समुदानं हिंहेते—गदेषयति न भवति—न स्यात् स साधुः—तात्त्विकयतिः भिद

उद्दिष्टकण्डं भुंजति छक्कायपमदणो घरं कुणति । पवक्खं च जलगते जो पियइ कह णु सो साहु ? ॥४२॥
 अन्ने उ कसादीया किल एते एत्थ हेंति णायब्बा । एताहिं परिकल्वाहिं साहुपरिकल्हेह कायब्बा ॥४३॥
 तम्हा जे इह सुत्ते साहुगुणा तेहिं होइ सो साहु । अचंतसुपरिसुद्धेहिं मोक्खस्सिद्धित्तिकाऊणं ॥४४॥

हिंदनमात्रादेव, किंवदिति ? आह-वर्णेन-पीतत्वेन युक्तिसुवर्णकवत्-कृत्रिमकनकमिव असति-अविद्यमाने गुणनिधौ-विषयातित्वादि-गुणराशौ । इति गार्थार्थः ॥४१॥ 'यः साधुगुणरहितः' इत्युक्तं, अथ तमेव दर्शयन्नाह—'उद्धी'त्यादि, उद्दिष्टमुद्देशः-साध्वपेक्षं तेन कृतमुद्दिष्टकृतं-आधाकर्मादि तद् भुंक्ते-भक्षयति आकुट्टिकया तथा पट्कायप्रमर्दनः-पृथिव्याद्यांभकः सन् गृहं-गेहं करोति-विदधाति देवादिन्याजेन तथा प्रत्यक्षं च-साक्षादेवाविध्वस्तानित्यर्थः जलगतान्-तोयाश्रितान् प्राणिनोऽप्येकाधिकानित्यर्थः यः पुमान् पिबति-उपजीवति आकुट्टिकयैव, कथं ?-न कथंचित्, नु इति चित्के, स इत्यसौ साधुः-तात्त्विकयतिः ? । इति गार्थार्थः ॥४२॥ इहैव मतान्तरमाह—'अन्ने'इत्यादि, अन्ये तु-अपरे पुनराचार्या एवमाहुः कषादयः प्रागुक्ताः किलेत्याप्तप्रवादसूचनार्थः एते-एतद्राथोक्ता उद्दिष्टकृतभोक्तृत्वादयः अत्र साध्वधिकारे भवन्ति-स्युः ज्ञातव्याः यथाक्रमं, किमुक्तं भवति ?-एतामिरनन्तरोक्तपरीक्षामिः-माधुपरीक्षणविधिभिः भावसाराभिः साधुपरीक्षा-यतिविवेचनं इह साधुपरीक्षाप्रक्रमे कर्तव्या-कार्या । इति गार्थार्थः ॥४३॥ साधनवाक्यं निगमयन्नाह—'तम्हे'त्यादि, यस्मादगुणत्वात्साधुर्न भवति तस्मात्कारणात् ये केचन इहाप्तप्रणीते सूत्रे-आगमे साधुगुणा-यतिगुणाः उक्ता इति गम्यते तैर्गुणैः, न गुणमात्रैः, भवति-स्यात् स पारमार्थिकः साधुः-मोक्षं साधयतीति निरुक्ता-र्थयुक्तः, नान्यादृश इति, कथमेतदिति ? आह-अत्यन्तसुपरिसुद्धेः-अतिनिर्मलतैः-अतिनिर्मलतैः गुणैरिति प्रक्रमः मोक्षसिद्धिः-निर्वृत्यवासिर्भ-

अलमेतथ पसंगेणं सीलंगाहं हवंति एमेव । भावसमणाण समं अखंडचारित्तजुत्ताणं ॥४५॥
इय सीलंगजुया खलु दुक्खंतकरा जिणेहि पणत्ता । भावपहाणा साह ण तु अण्णे वव्वल्लिगधरा ॥४६॥
संपुण्णावि हि किरिया भावेण विणा ण होति किरियत्ति । णियफलविगलत्तणओ गेवेज्जुयवायणाणं ॥४७॥

वति इतिकृत्वा । गार्थः ॥४४॥ अथ प्रकृतयोजनायाह—‘अछे’त्यादि, अलं-पर्याप्तं अत्र शीलाङ्गव्यतिकरे प्रसंगेन-प्रासंगिक-
भणनेन प्रमाणोपन्यासादिना शीलाङ्गानि उक्तस्वरूपाणि भवन्ति-स्युः एवमेव-उक्तन्यायेन समग्रतयेत्यर्थः, केषामिति ?, आह-भाव-
श्रमणानां-तान्त्रिकयतीनां सम्यक्-यथावत् अखंडचारित्रयुक्तानां-सकलचरणवतामिति गार्थः ॥४५॥ अथ शीलाङ्गधारिण-
स्तादितरे वाऽऽयत्यां यादृशाः स्युस्तदाह—‘इये’त्यादि, इति-एवमुक्तनीत्या समग्रत्वेनेत्यर्थः शीलाङ्गयुताः खलु-चरणांशयुक्ता
एव साधव इति योगः ‘दुःखान्तकारका’ दुःखस्य-असुखस्य तदेतुभूतस्य भवस्य कर्मणो वा अन्तकरा-विनाशकारिणः जिनैः-आप्तैः
प्रज्ञप्ता-उक्ताः भावप्रधानाः-शुभाध्यवसायसाराः साधवो-यतयः, न त्वन्ये-न पुनरपरे द्रव्यलिङ्गधराः-भावशून्यत्वेनाप्रधान-
साधुनेपथ्यधारिणः । इति गार्थः ॥४६॥ अथ द्रव्यलिङ्गधारिणोऽपि क्रियासामर्थ्यादुःखान्तकरा भविष्यन्तीति ?, आह—‘संपुण्णे’-
त्यादि, संपूर्णोऽपि च-अखण्डापि च, आत्मासंपूर्णा, क्रिया-विरतिरूपा भावेन विना-सम्यक्त्वादिमशस्ताध्यवसायमन्तरेण न
भवति-न स्यात् क्रिया-विरतिः, इतिशब्दः प्रतिज्ञार्थसमाप्ती, अथ कथं क्रियाऽपि क्रिया न स्यादिति ?, अत आह-निजफलविक-
लत्वात्-स्वकीयसाध्यरहितत्वात्, अथ कथं साध्यसाधनयोः संबन्धः सिद्ध इति ?, आह-त्रैवेयकोपपातज्ञातेन-त्रैवेयकाभिधानविमा-
नोपपत्त्युदाहरणेन, प्रयोगशालैवम्-भावशून्या क्रिया न तत्ततः क्रिया, स्वफलशून्यत्वात्, या स्वफलशून्या क्रिया सा तत्ततः

आणोहेणाणंता मुद्धा गेवेज्जगेसु उ सरीरा । ण य तत्थासंमुण्णाणं साहुकिरियाणं उववाओ ॥४८॥

ता णंतसोऽचि पत्ता एसा ण उ दंसणं पि सिदंति । एवमसग्गहजुत्ता एसा ण बुहाण इहत्ति ॥४९॥

क्रिया न भवति, यथा केषांचित् ग्रैवेयकोषपतिना साधूना क्रिया, स्वकलशून्प्या च भावशून्प्या क्रिया, तस्मान्न तत्त्वतः सा क्रिया । इति गाथार्थः ॥ ४७॥ दृष्टान्तार्थविरणयाह—‘आणो’ इत्यादि, आहोति-आगमोऽयं यदुत-ओघेन-सामान्येन भव्याभव्यजो-वापेक्षेत्यर्थः अथवा आज्ञाया-आप्तोपदेशस्यौघः-सामान्यमाज्ञौघः सम्यग्दर्शनविकलमाज्ञामात्रमित्यर्थः तेन सताऽपीति गम्यं अनन्तानि-अनन्तसंख्यानि मुक्तानि-त्यक्तानि-जीवैरतीतकाले ग्रैवेयकेषु तु-ग्रैवेयकाभिधानविमानविशेषेऽपि, किं पुनरन्यत्र ? शरीराणि-देहाः, यदाह-“एवमेवगस्त णं भंते ! मणूसस्स गेवेज्जगदेवत्ते केवइया दब्बिदिद्या अईया ? गोयमा ! अणंत” चि, न च-न पुनः तत्र ग्रैवेयकेषु असंपूर्णया-खंडया साधुक्रियया-संयतानुष्ठानेन उपपातः-उत्पादः । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ किं चात इति ? आह-‘ते’त्यादि, ‘ता’ इति यस्मादनन्तानि शरीराणि ग्रैवेयकेषु जीवैर्मुक्तानि तस्माद्देतोः अनन्तशोऽपि-अनन्तवारानपि, आस्तामेतादिवारं, प्राप्ता-लब्धा एषा संपूर्णक्रिया, न तु-न पुनः दर्शनमपि-निर्वाणकारणभूतं सम्यक्त्वमपि, आस्ता निर्वाणं, सत्क्रियाफलभूतं सिद्धं-निष्पन्नं, आज्ञायोगेऽपि यदि पुनः सम्यक्त्वं सिद्धमभविष्यत्तदा नानन्तशः क्रियावाप्तिः न च तथैव ग्रैवेयकोषपत्तिरमविष्यदिति हृदयं, इतिशब्दो वाक्यार्थसमाप्तौ, एवं-उक्तन्यायादनन्तशो ग्रैवेयकेषु शरीरत्यागादिलक्षणाद्देतोः असद्ग्रह-मुक्ता-अतच्चाभिनिवेशान्विता प्रशस्तभावशून्येत्यर्थः एषा क्रिया न-नैव बुधानां-विदुषां इष्टा-अभिमता, इतिशब्दस्तथैव । इति

इय णिगबुद्धीरे इमं आलोककणं पन्थ जइयव्वं । अद्यंतभावसारं भयविरहत्थं महज्जेणं ॥ ५० ॥

॥ सीलंगविधी समस्ता ॥ १४ ॥

गाथार्थः ॥४२॥ अथ प्रकरणमुपसंहरन्नाह—‘इये’त्यादि, इति—प्रागुक्तन्यायेन निजबुद्ध्या-स्वधिया इदमनन्तरोपन्यस्तं भावशून्यक्रियायास्तत्त्वतोऽक्रियान्तं आलोच्य-विमृश्य अत्र क्रियायां यतितदर्थं-यत्नो विधेयः, क्रथमिति ?, आह-अत्यन्तभावसारं-अतीव-शस्ताप्यवसायप्रधानं, क्रियाविशेषणमेतत्, भावयुक्तक्रियायां, न क्रियाभावा इत्यर्थः, किमर्थमिति ?, आह-भवविरहाय-संसारश्च-याय, अनन्योपायत्वाच्च, महाजनेन, विशिष्टलोक एव हि भवविरहार्थो स्यादिति गाथार्थः ॥५०॥

॥ शीलान्नविधिप्रकरणविचरणं समाप्तम् ॥ १४ ॥

卷之五

॥ अथ पञ्चदशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १५ ॥

नमिहूण तिलोगुहं वीरं सम्मं समासओ वोचं । आलोयणाधिदाणं जत्तीण सुत्ताणुसारेणं ॥१॥

उक्तानि शीलाङ्गानि, अथ तेषामेव कथञ्चिदतिचारावाप्तौ तच्छुद्ध्यर्थमालोचना विधेयेति तां विभणिपुर्मङ्गलाद्यमिधा-
 ण्णार—‘नमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य विलोक्तुं—लोकत्रयानुशासकं वीरं-वर्धमानजिनं सम्यक्-यथाविधि, एतच्च-नमनक्रि-
 यया चित्तचञ्च, समानतः—संश्लेषेण चक्ष्ये—अणिष्यामि आलोचनाविधानं—अतिचारनिवेदनविधिं यतीनां—साधूनां सूत्रानुसारेण-

आलोचनां अकिञ्चे अभिविहिणा दंसंति लिङेहि । वइमादिगृहिं सम्मं गुरुणो आलोचना जेया ॥२॥
 आसेचितेऽवक्त्रिञेऽणाभोगादीहिं ह्येति संवेगा । अणुतावो तत्तो न्वलु एसा सफला मुणेयन्वा ॥३॥
 जह संकिलेसओ इह वंधो वोदाणओ तथा विगमो । तं पुण इमीणं णियमा चिहिणा सह सुप्पउत्ताए ॥४॥

आगमानुरूपेणेति, न च माधुग्रहणान्द्रवकाणामालोचना नास्तीति प्रतिपत्तव्यं, तस्याः श्रावकाणामपि संभवात्, तत्संभवश्च प्रथमप्रकरणे दर्शित इति न पुनरुच्यते । इति गाथार्थः ॥१॥ अथालोचनाशब्दार्थमाह—‘आलो’इत्यादि, आलोचनं आलोचना ज्ञेयेति योगः, आलोचनमेव किमिति ? आह—अकृत्ये—अकरणीयविषये स्वगतस्याकृत्यस्येत्यर्थः अभिविधिना-सामस्त्येनेत्याहोऽर्थः दर्शनं—प्रकाशनमिति लोचुघानोः कारितांतस्यार्थः, इतिशब्दोऽग्रे योक्ष्यते, कथमकृत्यदर्शनमिति ? आह—लिङ्गः—परोक्षाकृत्यगमकैहेतुभिः यागादिभिः—वचनकायविकारविशेषैः सम्पग-भावशुद्ध्या, कस्य तद्दर्शनमिति ? आह—गुरोः—आलोचनाचार्यस्य इति—एषा आलोचना प्रकरणाभिधेया ज्ञातव्या तच्छब्दज्ञानार्थिभिः । इति गाथार्थः ॥२॥ ननु अकृत्ये गमसेविते यत् कर्म यद्दं तदनुभवनीयमेवेत्यालोचनायां को गुण इत्याशङ्क्याह—‘आसे’इत्यादि, आसेवितेऽपि—आचरिनेऽपि, अनासेविते कर्माभावात् यफलैव आज्ञानुपालनादित्यपिशब्दार्थः, अकृत्ये—साधूनामविधेये, कथमिति ? आह—अनाभोगादिभिः—अज्ञानप्रभृतिभिः, तद्यथा—“सहमाऽणाभोगेण च भीएण च पेहिएण च परेण । वमणेणायंकेण च मूदेण च रागदोमेहि ॥१॥” भवति—जायते, कुतः क इति ? आह—संवेगात् अनुतापः पश्चात्तापः प्राकृताकृत्यविषयस्तज्जन्यकर्मक्षपणहेतुभूतः आलोचनायामिति गम्यते, ततः किमिति ? आह—ततः—अनुतापात् सदुर्वाच्यालङ्कारे एषा आलोचना सफला—सार्थिका ‘मुणेयन्व’ इति गाथार्थः ॥ ३ ॥ अथ कथमनुतापादालोचना

इहारा विवज्जओऽवि दु कुवेज्जकिरियादिणायतो नेओ । अवि होज्ज तत्थ सिद्धी आणाभंगा न उण एत्थ ॥५॥
 तित्थगराणं आणा सम्मं विधिणा उ होइ कायब्बा । तस्सऽणहा उ करणे मोहादतिसंकिंखेसोत्ति ॥६॥

सफला भातीति ? अत आह—‘जह्ने’त्यादि, यथा-यद्वत् संक्लेशात्-रामादिलक्षणचित्तमालिन्यात् इहाकृत्यासेवने बन्धः-अशुभकर्मोपादानं जीवस्य भवति व्यवदानं-“दैर्घ्यं धोधने” इति वचनात् शुद्धिः ततो व्यवदानात्-पश्चात्तत्पुरुषविशुद्धेः सकाशात् तथा-तद्वत् विगमो-निर्गमणं अकृत्यकरणग्रन्थशुभकर्मणो भवति, यद्येवं ततः किमिति ? आह-‘तं पुण’चित् तत्पुनर्व्यवदानं अनया-आलोचनया नियमाद्-अवश्यं तथा भवति विधिना-विधानेन वक्ष्यमाणेन सकृत्-सदा सुप्रयुक्त्या-भावमारं प्रवर्तितया इत्यतः सकलेयमिति गार्थार्थः ॥४॥ ‘विधिना प्रयुक्ताऽऽलोचना व्यवदानतः सफला स्या’दित्युक्तं, अथोक्तस्यैव विपर्ययमाह-‘इहरे’त्यादि, इतरथा-अविधिप्रयोगे आलोचनायाः विपर्ययोऽपि-व्यवदानाभावेन आलोचनानिष्फलत्वमपि अनर्थफलत्वं वा स्यात्, न केवलं विधिना सकलत्वं अविधिना विपर्ययोऽपि स्यादित्यपिशब्दार्थः दुर्वाक्यालङ्कारे, कुत एवमिदमिति ? आह-कुवैद्यक्रियादिज्ञाततो-दुर्भि-पक्षप्रवर्तितरोगचिकित्साप्रभृत्युदाहरणेन, आदिशब्दादविधिविद्यामाधनादिपरिग्रहः, ज्ञेयो-ज्ञातव्यः, अविध्यालोचनायां विशेषमाह-अपीति संभाव्यत एतत् यदुत भवेत्-जायेत पुण्यानुभावात् तत्र कुवैद्यचिकित्सायां सिद्धिः-प्रयोजननिष्पत्तिरोग्यमित्यर्थः, न पुनरत्र-न त्वविध्यालोचनायामिष्टसिद्धिः, कुत इति ? आह-आज्ञाभंगाद्-आप्तोपदेशाननुपालनादिति गार्थार्थः ॥५॥ एतदेव स्पष्टय-आह—‘तित्थे’त्यादि, ‘धंभो’इत्यादि तीर्थकराणां-जिनानां आज्ञा-उपदेशः सम्यग्-भावतः विधिना तु-वक्ष्यमाणविधानेनैव भवति-स्यात् कर्तव्या-विधेया, विपर्यये दोषमाह-तस्या जिनाज्ञायाः अन्यथा तु करणे-अविधि विधाने पुनः, कुत इति ? आह-मोहाद्-

मंथो य संक्लिप्ता ततो ण सोऽयेति तिन्वतरगाओ । ईसिमलिणं ण वत्थ सुञ्जहः नीलीरसादीहिं ॥७॥
 एत्थं पुन एस चिही अरिहो अरिहंमि दलयति कमेणं । आसेवणादिणा खलु सम्मं दब्बादिसुद्धीए ॥८॥
 कालो पुण एतीए पक्कवावी चण्णिनो जिणिदेहिं । पायं चिसिद्धगाए पुब्बायरिया तथा चाह ॥९॥

अशानात्, किमिति ? आह-अतिसंक्लेशः-आत्यन्तिकं चित्तमालिन्यं भवति इति शब्दः समाप्ताविति ॥६॥ बन्धश्च-अशुभकर्मबन्धः
 पुनः संक्लेशादुक्तरूपाद्भवति, किं चातः ? ततः संक्लेशात् न स नैवासौ कर्मबन्धः अपैति-अपगच्छति, किंभूतात्संक्लेशादिति ? आह-
 तीव्रतरकाद्-अक्रत्यासेवाहेतुभूतसंक्लेशापेक्षयाऽतिशयोक्तत्वात्, अविष्यालोचनाकृताज्ञाभंगजन्यादित्यर्थः, इदार्थे दृष्टान्तमाह-ईष-
 न्मलिनं-मनागमलपुक्तं न-नैव वक्ष्यति-निर्मलीभवति नीलीरसादिभिः-गुलिकाद्रव्यप्रभृतिभिर्बहुतरमालिन्यहेतुभिः,
 आदिगन्दादुचिरादिपस्त्रिहः, यथा हीनमलिनं प्रचुरमालिन्यहेतुना न शुष्यति एवमकृत्यासेवाकृतो बन्धो न गाढतरबन्धहेतुना
 आगामंगहेतुभूतसंक्लेशेनपैतीति गाथाद्वयार्थः ॥ ७ ॥ 'विधिप्रयुक्त्याऽऽलोचनया कर्मविगमो भवती' त्युक्तं, अथ तद्विधिमे-
 साह-‘पृथ’मित्यादि, अत्रालोचनार्था, पुनःशब्दस्य चैवं संबन्धः-विधिनाऽऽलोचना देया, अत्र पुनः एषः-अयं वक्ष्यमाणः
 विधिः-कृत्या, तस्या-अर्हः-आलोचनादानानोचितः तथाऽहं-आलोचनादानयोग्ये गुरो विषयभूते ‘दलय’ इति ददाति-प्रय-
 च्यति, तथा क्रमेण-आनुपूर्व्येण, किंविधेनेति ? आह-आसेवनादिना खलु-प्रतिशेषाप्रभृतिनैव, आदिशब्दादालोचनाक्रमग्रहः,
 तथा सम्परा-यथापत् आहृदिकादिमात्रकाश्रन्तः तथा द्रव्यादिशुद्धौ-द्रव्यक्षेत्रकालभावशुद्धौ सत्यां, प्रश्लेषे द्रव्यादिष्वित्यर्थः,
 इति द्वारगाथासमासार्थः ॥८॥ एवं तत्रद्वाराण्युपस्थाप्य अपान्तराल एव तदनामसरनिरूपणायाह-‘कालो’ इत्यादि, कालः-

पन्थिनयचाउम्मासे आलोयण नियमसा उ दागव्या । गहणं अभिगगहाण य पुल्लगगहिण निवेएउं ॥१०॥
 जीयमिणं आणाओ जगमाणास्सवि य दोससम्भावा । पम्हुसणपमायाओ जलकुंभमलादिणाएणं ॥११॥
 षसरः, पुनःशब्दस्त्वेवं योज्यः-आलोचनाया विधिस्तावदयं, कालः पुनः एतस्या-आलोचनायाः पक्षादिः-अर्धभागप्रभृतिः,
 आदिशब्दाच्चातुर्मासादिग्रहः, वर्णित-उक्तः जिनेन्द्रैः-अर्हद्भिः प्रायो-याहुल्येन, प्रायोग्रहणं यदैव चिजिष्टमपराधमापन्नस्तदैवालो-
 चनां कदाचित् करोति ग्लानत्वोत्थितो दीर्घाव्यगतादिर्वा न पक्षदिकमपेक्षत इत्येतदर्थगूचनार्थं, किं सर्वस्या आलोचनायाः
 पक्षादिकाल इति ? अत्राह-विशिष्टकाया-विशेषवत्याः, सामान्या पुनरावश्यकद्वये प्रतिदिनं विधीयत एवेति, पक्षादिकमालोच-
 नकालं पूज्यवचनेन दर्शयितुमाह-पूर्वाचार्या-भद्रबाहुस्वामिमिश्राः तथा च-तैर्नैव प्रकारेण पक्षादिप्रतिपादनपरतया आहुः-द्युवते ।
 ति माथार्थः ॥९॥ यदाहुस्ते तदेवाह-‘पक्कन्वी’त्यादि, पक्षे-अर्धमासे भवं पाक्षिकं-पर्व पञ्चदशी चतुर्दशी वा चतुर्पु मासेषु
 च चातुर्मासं पूर्वैव ततो द्वन्द्वैकत्वात्पाक्षिकचातुर्मासे, किमिति ? आह-आलोचना उक्तार्था इत्यस्त्वं प्राकृतत्वात् ‘नियमसा उ’चि
 कारस्य प्राकृतत्वान्नियमेनैव-अवश्यतयैव, अन्यदा त्वनियमः, दातव्या-देया, तथा ग्रहणं च-उपादानं विधेयं अभिग्रहाणां-
 यमानां चः समुच्चयार्थो योजितश्च पूर्वगृहीतान्-प्रागुपाचान् निवेद्य गुरोराख्याय । इति माथार्थः ॥ १० ॥ किं पुनः पक्षादाव-
 मतेयमिति ? आह-‘जीये’त्यादि, जीतं-आचरितं पूर्वश्रुतीनां इदं पक्षादावनतिचारणामप्योघत आलोचनादानं, तथा आज्ञातः-
 षोपदेशात् पक्षादावालोचनेति प्रकृतं, तथा यतमानस्यापि च-संयमे घटमानस्यापि च, आस्तामितरस्य, दोषसद्भावाद्-अति-
 रसंभवात् आलोचनेति प्रकृतं, अथ कथं यतमानस्यातिचार इति ? आह-‘पम्हुमणं’ति विसरणं प्रपादश्च-प्रमत्तता ताभ्यां, अत्रो-

संविग्गो उ अमाई महं कल्पटिओ अणासंसी । पणवणिज्जो सदो आणाहत्तो दुक्कडतावी ॥१२॥

तच्चिहिसमुत्सुगो खल्ल अभिग्गहासेवणादिलिगजुतो । आलोयणापयाणे जोग्गो भणितो जिणिदेहि ॥१३॥
दाहरणमाह-जलकुंभमलादिजातेन-नीराधारघटमालिन्यहेतुप्रभृत्युदाहरणेन, यथा हि जलकुंभे नित्यं प्रक्षाल्यमानेऽपि मलसंचयो
मयतीत्येवं यतमानस्याप्यतिचारभावः, आदिशब्दादृहकचवरादिग्रहः, आह-“जह मेहं पतिदिग्गं पि सोहिंयं तहवि पक्खसंधीसु ।
मोहिअइ सविमेसं एवमिहयं पि नायवं ॥१४॥” इति गाथार्थः ॥१२॥ उक्तमानुषजिकं, अथाहद्वारविवरणायाह-“संवी”त्यादि,
‘तच्चिन्ही’त्यादि, संविग्रस्तु-संसारभीरुरेव आलोचनाप्रदाने योग्य इति योगः, तस्यैव दुष्करकरणाध्यवसायित्वात्, दुष्करं चालो-
चनादानं, यदाह-“अवि राया चए रळं, न य दूचरियं कहे”, तथाऽमायी-अशठः, मायी हि न यथाचत् दुष्कृतं कथयितुं
शक्नोति, तथा मतिमान्-विद्वान्, तदन्यो ह्यालोचनीयादिस्वरूपमेव न जानाति, तथा कल्पस्थितः-स्थविरजातसमासकल्पादिव्य-
पस्थितः, तदन्यस्य सतीचारविषया जुगुप्सैव न स्यात्, तथाऽनाशंसी-आचार्याधाराधनाऽऽशंसारहितः सांसारिकफलानपेक्षो वा,
आनंसिनो हि न समग्रातिचारालोचना संमति, आशंसाया एवातिचारत्वात्, तथा प्रज्ञापनीयः-मुखावबोधयः, तदन्यो हि
म्याग्रहादकृत्यविषयान्निवर्तयितुं न शक्यते, तथा श्राद्ध-श्रद्धालुः, स हि गुरुक्तां शुद्धिं श्रद्धते, तथाऽऽज्ञावान्-आप्तोपदेशवर्ती,
स हि प्रायोऽकृत्यं न करोत्येव, तथा दुष्कृतेन-अतिचारामेवनेन तप्यते-अनुतापं करोतीत्येवंशीलो दुष्कृततापी, स एव तदालो-
चयितुं शक्नोतीति ॥१२॥ तथा तद्विधिसमुत्सुकः खलु-आलोचनाकल्पलालस एव, स हि तद्विधिं प्रयत्नेन परिहरति, तथाऽभिप्र-
हासेनादिभिः-द्रव्यादिनियमविधानविधापनानुमोदनप्रभृतिभिर्लिङ्गैः-आलोचनायोग्यतालक्षणैर्धुतो-धुक्तो यः सः तथा आलोच-

आचारवमोहारववहारीवीलए पकुब्बी य । णिज्जय अवायदंस्सी अपरिस्सावी य चोद्धवो ॥१४॥
 नाप्रदाने प्रतीते योग्यः—अर्हः भणितः—उक्तः जिनेन्द्रेः—तीर्थकरैः ॥१३॥ 'अहं गुरो ददात्यालोचनामित्युक्तं,
 अतस्तमेवाह—'आये'त्यादि, 'तहे'त्यादि, आचारवान्-ज्ञानासेवाभ्यां ज्ञानादिपञ्चप्रकाराचारयुक्तः, अयं हि गुणवत्त्वेन श्रद्धेय-
 वाक्यो भवति, तथा 'ओहारव'ति अवधारः—आलोचकोक्तापराधानामवधारणा तद्धान्, म हि सर्वापराधेषु यथावच्छुद्धिदानसमर्थो
 भवति, तथा 'ववहार'ति मतुल्लोपाग्न्यवहारवान्—आगमश्रुताज्ञाधारणाजीतलक्षणपञ्चप्रकारव्यवहारान्यतरयुक्तः, व्यवहारावांश्च यथा-
 वच्छुद्धिकरणसमर्थो भवतीति, तथा 'ओवीलए'ति लज्जयाऽतिचारान् गोपायन्तमुपदेशविशेषैरपघ्नोडयति—विगतलज्जं करोतीत्य-
 पघ्नोडकः, अयं ह्यालोचकस्यात्यन्तमुपकारको भवतीति, अवधारादिपदत्रयस्य च कर्मधारयः कार्यः, तथा 'पकुब्बी'ति आलो-
 चितातिचाराणां प्रायश्चित्तदानेन शुद्धिं प्रकल्पेण कारयतीत्येवंशील इति, एतदर्थस्य सामयिकस्य कुर्वधातोर्दर्शनात् प्रकुर्वी, आचा-
 रवत्त्वादिगुणयुक्तोऽपि कश्चिच्छुद्धिदानं नाभ्युपगच्छतीत्यतस्तद्व्यवच्छेदार्थं प्रकुर्वीत्युक्तं चः समुच्ये, तथा 'निज्जव'ति प्राकृतत्वा-
 न्निर्यापको—यतेः प्रायश्चित्तस्य निर्वाहकः, अयं हि तथा विद्यते यथा साधुर्महदपि प्रायश्चित्तं वोढुं शक्नोति, अत एवायमिह महो-
 पकारीति, तथाऽपायान्—दुर्भिक्षदुर्बलत्वादिकानैहलौकिकाननर्थान् पश्यति अथवा दुर्लभवोधिकत्वादिकान् पारलौकिकान् साति-
 चाराणां तान् दर्शयतीत्येवंशीलोऽपायदर्शी, अयं चात एवालोकस्वोपकारी, तथा न परिश्रवति—आलोचकोक्तमकृत्यमन्यसं न
 निवेदयतीत्येवंशीलोऽपरिश्रावी, तदन्यो ह्यालोचक्षानां लाघवकारी स्यात् चः समुच्ये, बोद्धव्यो—ज्ञेय इति, आलोचनाचार्य इति
 योगः ॥१४॥ तथेति समुच्ये परहिने—परोपकारे युक्त-उद्युक्त उद्यत इत्यर्थः, तदन्यो हि परेषामवधीरको भवति, तथा विशेष-

तद् परहिगमि जुत्तो विसेसओ सुहुमभ'वकुसलमती । भावाणुमाणवं तद् जोग्गो आलोयणायरिओ ॥१५॥

दुविहेणऽणुलोमेणं आसेयणवियटणभिहाणेणं । आसेवणाणुलोमं जं जह् आसेविणं वियडे ॥१६॥

आलोयणाणुलोमं गुरुगऽवरहे उ पच्छओ वियडे । पणगादिणा कमेणं जह् जह् पच्छत्तबुद्धी उ ॥१७॥

पत-आचार्यान्तरापेक्षया विशेषेण सूक्ष्मभाववृक्षलमतिः-लोकशास्त्रगतास्थूलार्थनिपुणबुद्धिः, अत एव भावानुमानवान्-परचेतमामि-
त्तिनादिभिर्निश्चायकः, अयं हि परभावानुसारेण शुद्धिदानशक्तो भवति, तथेति समुच्चये योग्य-उच्यतः आलोचनाचार्यो-विकट-
नागुरुः, उक्तगुणरूपापशून्यो हि न शुद्धिकरणक्षम इति गाथाद्वयार्थः ॥१८॥ 'क्रमेण'त्युक्तं तत्प्रकाशनायाह-—'दुची'त्यादि,
'आलो'इत्यादि, द्विविधेन-द्विप्रकारेण आनुलोम्येन-क्रमेण, द्वैविध्यमेवाह-आसेनने यदानुलोम्यं तदासेनमेव विकटनेन च
यजद्विकटनेमेव अतस्ते णामिधाने यस्य तत्तथा तेनासेननाविकटनाभिधानेन, आलोचनां ददातीति द्वारगाथामभ्यन्धि पदं संव
न्धनीयं, तथायं स्वरूपत आह-आसेनानुलोम्यगुक्तशब्दार्थं तदिति शेषः, यत् किम् ? येन क्रमेणामेवितं यथासे'वितं विकटयति-
आथोनयत्यालोचनाकरीति ॥१५॥ आलोचनानुलोम्यं पुनः व्यक्तशब्दार्थं तद्यदिति शेषः गुरुत्वापराधान्-महातिचारान् तुशब्दः
पुनरर्थः म च योजित एव 'पच्छउ'चि प्राकृतत्वात् पथात्-लघ्वपराधानन्तरं विकटयति-आलोचयति, कथमिति ? याह-'पणगा-
इण'चि गमयभाषत्वात् पञ्चकादिना-पञ्चकदशकप्रभृतिना क्रमेण-आनुपूर्व्या, किमिति ? आह-यथा यथा-येन येन प्रकारेण प्राय-
श्चित्तशुद्धिः-विशुद्धिगर्भेन तथा तथा, यद्विकटयतीति प्रकृतं, इह च लघवतिचारे पञ्चकं नाम प्रायश्चित्तं, गुरुकं तु दशकं, गुरु-
गरे तु पञ्चदशकं इत्येवमादीति, तुशब्दः पूरणार्थः, अथ च गीतार्थ आलोचनानुलोम्येनैवालोचयति, कारणं तु गीतार्थगम्यत्वं,

तत् आउट्टियदप्पमागओ कप्पओ च जयणाए । कज्जे वाऽजयणाए जहट्ठियं सव्वमालोए ॥१८॥
दब्बादीन्नु सुहेसुं देया आलोयणा जतो तेसुं । होति सुहभावुही पाएण सुहा उ सुहेज्ज ॥१९॥
दब्बे खीरदुमादी जिण भवणादी य होइ खेत्तम्मि । पुण्णत्तिहिपमिति ऋले सुहोचओगादि भावे उ ॥२०॥
इतरस्त्वासेनानुलोम्येन, आलोचनानुलोम्यानभिज्ञत्वात्तस्य, अत्र च कारणमतिचाराणां मुसारत्वं । इति गाथादयार्थः ॥१७॥
अथ 'सम्य'गिति यदुक्तं तत्राह—'तद्दे'त्यादि, तथेतिशब्दः समुच्चये यथा क्रम आलोचनाङ्गमेवमाकुट्टयादिकृतत्त्वमपीत्येतदर्थः,
आकुट्टिका-उपेत्यकरण दर्पो-वत्तगनादिः प्रमादो-मद्यादिः स्मृतिभ्रशादिर्ना एषा द्रन्दः अतस्तेभ्यस्तत आकुट्टिकादर्पममादतः,
तथा कल्पतो वा-अशियादिपुष्टालंनतो वा, कल्पश्च यतनादिविषय इत्यत आह-यतनया-यथाशक्ति संयमरक्षारूपया कार्ये वा-
प्रयोजने वा संभ्रमहेतौ प्रतीपनकादौ भयतनया-अनपेक्षितसारेतरविभागतया यदासेवितं तदिति गम्यं यथास्थितं-यथावृत्तं सर्व-
समस्तमकृत्यं आलोचयेद्-गुरुभ्यो निवेदयेत् विशुद्धिक्रमः । इति गाथार्थः ॥ १८ ॥ अथ द्रव्यादिशुद्धिमाह—'दब्बे'त्यादि,
द्रव्यादिषु-द्रव्यधेतुकालभावेषु शुभेषु-प्रशस्तेषु देया-दातव्या आलोचना-विकटना, कृसादेवमिति । आह-यतो-यस्मात् तेषु शुभ-
द्रव्यादिषु भवति-स्यात् शुभभावाद्भिः-कुशलाशयममृद्भिः प्रायेण-बाहुल्येन, प्रायोमहणं च कस्यापि न स्यादपीति पतिपादनार्थं,
किंभूतेति । आह-सुखा तु-सुखस्वरूपेण, यद्वा सुखहेतुः-भाविसुखकारणं शुभहेतुर्मा, अथवा प्रायेण-शुभा एव पदार्थाः शुभहेतवः
स्युरितिकृत्वा शुभभावाद्भिः स्यादिति गाथार्थः ॥१९॥ शुभद्रव्यादिव्याख्यानायाह—'दब्बे'इत्यादि, द्रव्ये प्रशस्तेऽधिकृते क्षीर-
दुमादि-न्यग्रोभादि, आदिशब्दश्च पक्षाद्योक्तादिपरिग्रहः, आह च—'दब्बे सुवण्णमातिसु खीरदुमातीसु आलोए' तथा जिनभव-

सुखव्यवासिसमुदय पायं जं होह भावसुदृष्टि । ता एयम्मि अपणा एसा आणा लिणवरणं ॥२१॥

आलोपयन्त्या पुण अइयारा सुहुमवायरा सम्मं । णाणायारादिगया पंचविहो सो य विण्णेओ ॥२२॥

नादि च-अहमृदप्रभृति च भवति-स्यात् शुभक्षेत्रमिति प्रकृतं क्षेत्रे विचारयितव्ये, आह च-“उच्छुवणे सालिगणे चेइहरे चेव होइ खेत्तम्मि । गंभीरसाणुणाए पयाहिणावत्तउदगे य ॥१॥” तथा पूर्णतिथिप्रभृति-पञ्चदशी तिथिः पूर्णेत्युच्यते तदादिकं दिनं शुभमिति प्रकृतं, प्रभृतिशब्दादशुभतिथिर्वर्जतिप्रसङ्गः, शुभाधैताः-“पडि (अणु) कूलेवि य दिवसे वज्जेजा अट्ठमि च नवमि च । छट्ठि च चउत्तिं चारसि च दोण्हं पि पक्खणं ॥१॥” इति । ‘काले’ति शुभकाले विचार्ये, तथा शुभोपयोगादिः-प्रशस्ता-प्यत्रमायप्रभृतिः भावः शुभः, आदिशब्दादस्मिन्निश्चितशस्त्रगतशुभभावपरिग्रहः, भावे तु-भावे पुनरधिकृते । इति गाथार्थः ॥२०॥ अयं द्रव्यादिद्वारं निगमयन्नाह-‘सुहे’त्यादि, शुभद्रव्यादिसमुदये-प्रशस्तद्रव्यप्रभृतीनां समवाये सति प्रायो-वाहुल्येन, न तु सर्वस्यापीत्यर्थः, यद्-यस्मान् भवति-स्यात् भावशुद्धिः-मनोविशुद्धता इति-उक्तरूपा शुभहेतुरित्यर्थः तत्-तस्मात् एतस्मिन् शुभ-द्रव्यादिममुदये यतैत-यत्रं कुर्यात्, जिनानां चानुमतमिदमिति दर्शयन्नाह-एपा-अनन्तरोक्तशुभद्रव्याद्याश्रयणरूपा आज्ञा-आदेशः जिनवरणां-तीर्थहराणां, अतः शुद्धार्थिना शुभद्रव्यादिममुदये यतितव्यमिति गाथार्थः ॥२१॥ व्याख्यात ‘एत्थं पुणे’त्यादि-द्वारगगोक्त आलोचनाविधिः, अथालोचयितव्यापराधदर्शनार्थमाह-‘आलो’इत्यादि, आलोचनाविधिस्तावदयं आलोचयितव्याः पुनः-प्रकाशनीयान्तु अतीचारा-अपरायाः दुष्कर्मवादरा-लघुगुरुकाः, न तु लघव एव वादरा एव वा, सम्यग्-भावशुद्ध्या ज्ञाना-चारादिगता-ज्ञानदर्शनचारित्रतपोवीर्याचारविषयाः, पञ्चविधः-पञ्चप्रकारः स चाचारः पुनः विज्ञेयो-ज्ञातव्य इति गाथार्थः

काले विणए बहुमाण उवहाणे तथा अणिपहवणे । वंजणअस्थतहुभए अंढविहो णाणमायारो ॥२३॥

गिस्संकिपणिक्कंखियणिन्वितिगिन्ना अमूढविट्ठी य । उववूहथिरीकरणे वच्छल्लपभावणे अट्ठ ॥२४॥

॥२॥ ज्ञानाचारमेदानाह—‘काले’इत्यादि. काले-कालविषयः प्रथमकवचनान्तत्वाद्वा काल एव ज्ञानाचारः तदभेदोपचारात्, स च यथाकालं स्थाव्यायाकरणादिः, अकालकरणे हि प्रत्ययायाः स्युः, तथा विनये-विनयविषयः विनय एव वा-ज्ञानस्य ज्ञानिनां ज्ञानसाधनानां च पुस्तकादीनामुपचाररूपः, तथा बहुमानः-प्रीतिः अतः तद्विषयः स एव वा, तथोपधाने-उपधानविषयः यथास्व-मध्ययनोद्देशकादिषु तपोविषय इत्यर्थः उपधानमेव वा तथेति समुच्चये तथाऽनिच्छवने-श्रुत(स्य)गुरूणा वाऽनलपनविषयेऽनलपनमेव वा, तथा व्यञ्जनार्थतदुभये इति समाहाराद्वन्द्वः, तत्र व्यञ्जने-व्यञ्जनविषयः सूत्राक्षराणामन्यथाकरणं तथाऽर्थे-अर्थविषयः सूत्राभिधेयस्य अनन्यथाकरणं तथा तदुभये-तदुभयविषयः तयोः सूत्रार्थयोरनन्यथाकरणं, प्रथमैकउचनान्तपक्षस्तु प्राग्वदिति, एवमष्टविधः-अष्टभेदः ज्ञान-श्रुतज्ञानमाश्रित्येति गम्यं आचारो-ज्ञानाराधनपराणां व्यवहारो ज्ञानाचारो वा मकारस्यागभिरुन्वात्, एतदाराधनाच्छ्रुतज्ञानमाराधितं भवति, अन्यथा विराधना, ततश्चैहिमादयः प्रत्यपाया भवन्ति । इति गाथार्थः ॥२३॥. अथ दर्शनाचारमेदानाह—‘गिस्स’मित्यादि, शंकितं शंका-सन्देहस्तस्याभावो निःशंकितं दर्शनाचारः इत्येवमन्यत्रापि, तथा कांक्षितं कांक्षा-अन्यान्यदर्शनग्रहस्तदभावो निष्कांक्षितं, तथा विचिकित्सा-फलं प्रति शंका तदभावो निर्विचिकित्सं तत एषां, द्वन्द्वः पुनिर्देशश्च प्राकृतत्वात्, तथाऽमूढा-कुतीर्थिकदिदर्शनेऽपि अमोहा सा च सा दृष्टिश्च-दर्शनं अमूढदृष्टिः, अथवा निर्गताः शंकितानि दिम्यो ये ते निःशंकितनिष्कांक्षितनिर्विचिकित्सा जीवाः, अमूढा दृष्टिरस्येत्येवममूढदृष्टिश्च जीवः-एव, एवं त्वेह बुद्धव्याख्यानं धर्म-

पणित्ताणजोगजुचो पंचहिं समितीहिं तीहिं गुत्तीहिं । एस चरित्तायारो अट्टविहो होइ णायव्वो ॥२५॥
 चारसखिहम्मिसदि तये साहि मतरवाहिरे कुसलदिहो । अगिलाएँ अणालीवी णायव्वो सो तवायारो ॥२६॥
 धर्मिणोरमेदोपचारदर्शनाचारमेदा मनन्तीति, तथोपबृंदा-सद्गुणानामुत्कीर्तनं तथा स्थिरीकरणं-धर्मे प्रमाद्यत्तां तत्रैव स्थापनं एत-
 योत्र ममाहारद्वन्द्वः; ततः प्रथमैकाचन, तथा वात्सल्यं-समानधर्मवतां बहुमानकार्यकरणं तथा प्रभावनं-प्रावचनिकत्वादिप्रका-
 रं निनप्रवचनप्रकाशनापादनं इहापि द्वन्द्वस्तथैव, इत्येवमष्ट भेदा भवन्ति, दर्शने सति य आचारो व्यवहारः स दर्शनाचारः, एतच्चेह
 गाथायां प्रक्रमगम्यमिति भाग्यर्थः ॥२७॥ अथ चारित्राचारभेदानाह-‘पणी’त्यादि, प्रणिधानं-मनसः शुभमैकाग्र्यं तद्रूपस्तत्प्र-
 यानो या योगो-व्यापारस्तेन युक्तः-अन्नितः अथवा योगो-मनोनिरोधः नतश्च प्रणिधानयोगाभ्यां युक्तो यः स तथा, कस्मिन्
 विषये इति?, आह-पञ्चसु गमितिषु-इयममित्यादिषु सम्यक्प्रवृत्तिरूपासु तथा तिसृषु गुप्तिषु-मनोवाक्कायानां शुभप्रवृत्त्यश्च भनि-
 षुषिलधृजामु अथवा युक्तशुब्दानुसृतनतः पञ्चभिः समितिभिर्युक्त इत्यादि व्याख्येयं यो जीव इति श्रेयः, एष जीवः किमिति?,
 आह-चरित्रे मत्याचारो-व्यवहारो यः स चरित्राचारः, आचारतद्वर्तोरभेदान्, अष्टविधः-अष्टभेदः समितिगुप्तियोगाद् भवति-
 स्यात् त्रेयो-ज्ञातव्य इति वृद्धव्याख्या, अन्ये न्याहुः-प्रणिधानयोगयुक्तः-समित्यादिभिरुपलक्षित एषः-एवंविधश्चरित्राचारः । इति
 भाग्यर्थः ॥२५॥ अथ तपआचारदर्शनायाह-‘धारै’त्यादि, द्वादशविधेऽपि-द्वादशभेदेऽपि, आत्तां तदेकदेशे, तपसि-तपस्यायां
 कर्मणलक्षणाभ्यन्तरदेहस्यैव तापनात् प्रायः सम्यग्दृष्टिभिरैव वा तपस्तया प्रतीयमानत्वाद् आभ्यन्तरं-प्रायश्चित्तादि षोढा तथा
 बाह्यदेहस्यापि तापनाग्निमध्याराष्टिभिरपि वा तपस्तया प्रतीयमानत्वाद् बाह्यं-अनशनदि षोढैव, सहाम्यन्तरेण बाह्यं-साम्यन्तर-

अणिगूहियवलविरिओ परकमइ जो जहुत्तमाउत्तो । जुंजइ य जहत्थामं णायव्वो चीरियायारो ॥२७॥
एयम्मि उ अइयारा अकालपट्टणाइया णिरवसेसा । अबुणकरणुजएणं संवेगाऽऽलोइयव्वत्ति ॥२८॥

अहवा मूलगुणाणं एते एव तह उत्तरगुणाणं । एएसिमह सरूवं पत्तेगं संपवक्खवामि ॥२९॥

बाहं तत्र कुशलदृष्टे-निपुणोपलब्धे सर्वज्ञप्ररूपित इत्यर्थः अगलान्या-अवेदेन अनाजीवी-तस्यैव तपसोऽनुपजीवकः सन् यो जीवः
वर्तत इति शेषः ज्ञातव्यो-ज्ञेयः स जीवः तपआचारः-तपसि तपोरूपो वाऽऽचारो-व्यवहारस्तपआचारः, आचारतद्वतोरभेदात् ।
ति गाथार्थः ॥ २६ ॥ वीर्याचारस्वरूपमाह—‘अणी’त्यादि, अनिगूहिते-अगोपिते बलवीर्ये-देहप्राणचित्तोत्साहरूपे येन स
उथा पराक्रमते-धर्मक्रियाहु प्रवर्तते यो जीवः यथोक्तं-यथाऽऽगमं आयुक्तः-उपयुक्तः सन्, अनेन शक्तेरप्रच्छादनमुक्तं, अथ शक्तय-
तिक्रममाह-युक्ते-प्रयुक्ते चः समुच्चये यथास्यामं-यथाबलं शक्तयनतिक्रमेण, आत्मानं धर्मक्रियास्त्विति गम्यं, ज्ञातव्यो-ज्ञेयः
साविति गम्यं वीर्यस्य-सामर्थ्यस्याचारः-आचरणं वीर्याचारः, आचारतद्वतोरभेदात् इति, वृद्धास्त्वाहुः-अनिगूहितबलवीर्यः
राक्रमते-चेष्टते यथोक्तज्ञानाद्याचारमाश्रित्य ग्रहणकाले, तत ऊर्ध्वं युक्ते च-प्रवर्तयति ज्ञानाद्याचारमेव यथास्याम । इति
प्रार्थः ॥ २७ ॥ अथ प्रकृतयोजनायाह—‘एगंमी’त्यादि, एतस्मिन्नुक्तं रूपे पञ्चप्रकाराचारं तु शब्दः पुनरर्थः अतिचारा-अति-
त्ताः अकालपठनादिकाः-असमयवाचनाप्रभृतयः, आदिशब्दादविनयादिग्रहः, निरवशेषाः-सर्वे सुहृमेतरा इत्यर्थः, किंभूतेनालो-
केनेति?, आह-अपुनःकरणोपेनेन-न पुनरेतान् करिष्यामीति परिणामवता संवेगात्-अभयात् आलोचयितव्या-गुरोर्निवेदनीयाः,
तिः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥२८॥ आलोचनीयातिचारप्रकाशान्तरमाह—‘अहवे’त्यादि, अथवेति प्रकारान्तरद्योतनार्थः मूल-

पाणातिपातविरमणमादी णिसिभत्तविरडपज्जंता । समणाणं मूलगुणा तिविहं तिविहेण णायञ्च्वा ॥३०॥

पिंडुपिन्दुदादीणा अभिगदंता य उत्तरगुणत्ति । एतेसि अइयारा एगिदियघट्टणादीया ॥३१॥

पुट्ठवादिचट्टणादी पयलादी तुच्छदत्तगहणादी । गुत्तिविराहणकप्पहममत्तदियगहियभुत्तादी ॥३२॥

गुणानां-मदात्रादीनां एतेऽतिगाराः एयमिति पूर्वोक्तभायेन आलोचयितव्याः, तथेति समुच्चयार्थः उत्तरगुणानां-पिंडविशुद्ध्यादीनां एतेषामुभयातिचाराणां अय-अनन्तरं स्वरूपं-स्वभावं प्रत्येकं-पृथक् पृथक् संप्रवक्ष्यामि भणिष्यामि । इति गाथार्थः ॥२९॥ अथ प्रति-
ज्ञातमैर मूत्रगुण दिग्गम्याभिधानपूर्वकं गाथापञ्चकेनाह-‘पाणे’त्यादि, ‘पिंडे’त्यादि, ‘पुट्ठवी’त्यादि, ‘भोगो’इत्यादि, एते ‘इत्थे’
त्यादि, प्राणानिपातविरमणादयो-यधविरत्याद्याः निशामक्तविरतिपर्यन्ता-राशिभोजननिवृत्त्यन्ताः श्रमणानां-यतीनां मूलगुणा धर्म-
लक्षणरूपरश्मूलरत्ना नियमाः त्रिविधं-करणकारणानुमतिरूपं यथादिकं त्रिविधेन-मनोवाक्कायलक्षणकरणेन प्रत्याख्यामीति प्रति-
ज्ञातापत्त्या ज्ञेया इति ॥३०॥ पिंडविशुद्ध्यादय-एषणाद्याः, आदिशब्दात् ममित्यादिग्रहः, अभिग्रहान्ता-अभिग्रहायमानाः आह,
न-“पिंडम न निमोहो ममिडंओ भायणा तवो दुविहो । पडिमा अभिगमहाविय उत्तरगुणमो वियाणाहि ॥१॥” चः ममुच्चये
उत्तरगुणाः-चारित्ररूपतरोः ज्ञातादिरूपाः इतिः ममाप्नो, एतेषां यधविरमणादीनां अतिचारा-अतिक्रमाः एकेन्द्रियघट्टनाद्याः,
आदिशब्दाद् द्वीन्द्रियादिमंघट्टपरितापनादिरूपपथमपहात्रतातिचाराणां शेषमहात्रताद्यतिचाराणां च परिग्रह इति ॥३१॥ अथ मेदे-
नानाह-पृथिव्यादिपट्टनादयः-पृथिव्यप्तेजोवायुमनस्पतिद्वित्रिचतुष्पञ्चेन्द्रियाणां संघटनपरितापापट्टारणानि प्रथमस्य मूलगुणस्य,
यथा पयलारयो-निशारिपयमृगापादरूपा द्वितीयस्य, तत्र मचलायमानः माधुः ‘मचलायसे त्वं ?’ इति तेनचित् पृष्टः मन् यो

भोगो अनेमणीएऽसंमियत्तं भावणाणऽभाचणया । जहसत्तिं चाकरणं पटिमाण अभिगगहाणं च ॥३३॥
 व्रते 'न प्रचलाये', तस्य मृपावादव्रतातिचारो भवति, आदिशब्दाद्वर्पतीति पृष्टं न वर्पतीत्यादयः द्रक्ष्माः, वादरास्त्वेते एवाभि-
 निवेशादिति २ तथा तुच्छादचग्रहणादि-अमारावितीर्णादानप्रभृति, तत्र तुच्छस्य-वृणडगलधारमल्लकादेरदत्तस्यादानं द्रक्ष्मः, आदि-
 शब्दात् माघर्भिकादिमत्कशिष्यादिमारुद्रव्यादचग्रहणं वादरः तृतीयस्य ३ तथा गुप्तिपिराधनं च कल्पार्थममता च दिवागृहीतभुक्तं
 चादिर्यस्य स तथा, तत्र गुप्तिपिराधना रुयादिसंस्तवमत्यादानादीति द्रक्ष्मः, आदिशब्दात् संक्लिष्टकर्मादिर्वादरः चतुर्थस्य ४
 तथा 'कप्पट्टममत्त'चि कल्पे-वस्त्रादौ तिष्ठतीति कल्पस्यः कल्पेन वाऽर्थो यस्यासौ कल्पार्थः-शिशुः तत्र ममता-ममत्वं श्रूययात्तरादि-
 संवन्धित्वात् स्वीकरणं कल्पार्थममता, 'कप्पट्टममत्त'चि पाठान्तरे मशब्दलोपात् कल्पस्यममत्वमिति, आदिशब्दात् काकधगवा-
 दिभ्यः श्रूययात्तरादेः संरक्षणलक्षणः द्रक्ष्मः द्विरण्यादीनामतिरिक्तबहुधनवस्त्रादीनां च ग्रहणरूपो वादरः पञ्चमस्य ५ तथा दिना गृहीतं
 दिवैव युक्तमन्नादि, आदिशब्दादिवा गृहीतं रात्रौ युक्तं रात्रौ गृहीतं दिवा युक्तं इत्येतत्परिग्रहः, इह
 चातिचारस्याशनादेश्चाभेदादेवं निर्देश इति पटुस्यातिचार इति ६ ॥३४॥ भोगे-भोजनं अनेपणीये-अकल्प्येऽशनादौ विषययूते
 इत्येव पिंडविशुद्धिलक्षण उत्तरगुणेऽतिचारः तथाऽममितत्वं-अग्रयल इति शेषसमितिचतुष्टये, भावनानां-महाव्रतरक्षणोपायभू-
 तानां पञ्चविंशतेरनुप्रेक्षाणां वा द्वादशानां, किमिति ?, आह-अभावनता-प्राकृतत्वेन ताप्रत्ययस्य स्वार्थिकत्वादभावना अभावनस्य वा-
 अविद्यमानभावनस्य भावोऽभावनता-अनासेवनमिति भावनातिचारः, तथा यथाशक्ति च-यथात्रलं च अकरणं-असेधा प्रतिमा-
 नां मिथुप्रतिमानां मासिकयादीनां अभिगगहाणां च-दृव्यादिनियमानां चशब्दाद् विविधतपसधेति तयःप्रतिमाभिप्रदाणामतिचार इति

एते इत्थऽह्यास असह्यणादी य गरुय भाषाणं । आभोगाणाभोगादिसेविया तह य ओहेणं ॥३४॥

संवेगपरं चित्तं काऊणं तेहिं तेहिं सुत्तेहिं । सल्लानुद्धरणविवागदंसगादीहिं आलोए ॥३५॥

सम्मं दुचरितस्सा परसक्खिगमप्पगासणं जं तु । एयमिह भावसल्लं पणत्तं वीयरणेहिं ॥३६॥

॥३॥ एतेऽनन्तरोक्ताः 'एत्थे'ति एतेषु यथाक्रमं मूलगुणोत्तरगुणेषु अतिचारा-अतिक्रमाः तथाऽश्रद्धानादयश्च-अश्रद्धानविपरीतरूपणादयश्च भावानां-जीवानां-जीवादिपदार्थानां अतिचारा इति प्रकृतं, किंविधा इति?, आह-'गुरुग'त्ति गुरुकाः-पृथ्वीसंघटादिभ्यः मरुताग्नमहान्तः, मद्धर्ममहाद्रुममूलकल्पस्य स्रवद्रूपकत्वादेयां, एते च सर्वेऽपि आभोगानाभोगादिसेविता-आभोगानाभोगादिठताः, तथाभोगात् अकर्तव्यमिति ज्ञानं अनाभोगस्तु अज्ञानं, आदिशब्दात् सहसाकारभयरागद्वेषादिपरिग्रहः, तथा चेति-एवं समुगमे ओघेन-आभोगादिविशेषाभावेनो (नानु) पयुक्तगमनागमनादिना अथवा ओघेन-लोकप्रवाहेण अथवा तथा चेति-एवं स्थिते ओघेन-सामान्येन सामस्येनेति यावत् आलोचयेदिति योगः । इति गाथापञ्चकार्यः ॥३४॥ ततः किमिति?, आह-'संवे'इत्यादि, संवेगपरं-भवभयप्रधानं मोक्षं प्रति प्रचलनवद्वा चित्तं-मनः कृत्वा-विधाय, कैरिति?, आह-तैस्तैः प्रवचनप्रसिद्धैः सूत्रैः-(सूत्र) बाव्यविशेषैः, किंविधैः?-श्रल्यानुद्धरणे-अकृत्यकरणभावश्रल्याप्रकाशने यो विपासो-दुष्टपरिणामस्तं दर्शयन्ति यानि तानि तथा तदादिभिः-तत्प्रभृतिभिः, आदिशब्दाच्छ्रयोद्धरणगुणसंदर्शकमूत्रपरिग्रहः, आलोचयेद्-गुरवे निवेदयेत् आलोचकोऽतिचारानिति प्रकृतं, अथवाऽलोचयेदिति-आलोचयेद्गुरुः शिष्यं । इति गाथार्थः ॥३५॥ अथ श्रल्यस्यैव लक्षणमाह-'सम्म'मित्यादि, सम्म्यग्-भाषतः दुधरितस्य-दुष्कृतस्य परमाधिकं-गीतार्थाभ्यर्थं अप्रकाशनं-अप्रकृतं यत्तु-यत्पुनः एतद् दुधरिताप्रकाशनं इह श्रल्य-

णवि तं मत्थं च विसं दुष्पउत्तो च कुणति वेतालो । जंतं च दुष्पउत्तं सप्पो च पमादिओ कुदो ॥३७॥

जं कुणह भावसहं अनुदितं उत्तिमड्फालम्मि । दुल्लहचोहीयत्तं अणंतसंसारियत्तं च ॥३८॥

आलोयणं अदाउं सति अण्णम्मिखि तहऽप्पणो दाउं । जेवि हु करंति सोहिं तेऽवि सम्महा विणिदिडा ॥३९॥

विचारे भावशल्यं-द्रव्यशल्येतत् प्रज्ञप्त-प्ररूपितं वीतरागैः-जिनैः । इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ 'शल्यानुद्धरणविषाकदर्शकादिभिः यद्रे'रित्युक्तं, अथ तद्दर्शनाय गाथाद्वयमाह—'णवी'त्यादि, 'ज'मित्यादि, नापि-नैव तमपायं करोतीति योगः शब्दं वा-स्व-ज्ञादि कर्तुंभूतं विपं वा-हलाहलं दूषयुक्तो या-दुःसाधितो वा करोति-विषत्ते वेतालः-पिशाचः यंत्रं वा-शतश्ल्यादि दुष्प्रयुक्तं-दूष्यार्पायित मर्षो वा-भुजङ्गः प्रमादितः-अवगीतः कुदः-कुपितः मन्त्रितः, चाशब्दो विकल्पार्थः ॥ ३९ ॥ यमपायं करोति-विधत्ते भावशल्यं-दूषयितं अनुदृतं-अनाकृष्टं जीवदेहात् उत्तमार्थः-प्रधानप्रयोजनं पंडितमरणं समस्तानुष्ठानशेखरकल्पत्वात्तस्य कालः-अवसर उत्तमार्थकालस्तस्मिन्, शस्त्रादीनि ह्येकभक्तमेव परणं कुर्वन्ति एतच्चानन्तजन्ममरणपरंपरां, अत एवाह-दुर्लभ-योधित्वं-असुलभजिनधर्मतां अनन्तसंसारिकत्वं-अनन्तभवभावत्वं चः समुच्चये, सम्यक्त्वचरणभ्रष्टो ह्युत्कर्षेणापार्थपुद्गलपरार्त-प्रमाणसंगारभाजनं भवतीति । भावशल्योद्धारगुणसंदर्शकद्वयाणि पुनरेवं-'आलोयणापरिणओ मम्म काऊण सुविदिओ कालं । उक्कोमं तिणिण भवे गंतूण लमेज्ज निव्वाणं ॥ १ ॥' इत्यादीनीति गाथाद्वयार्थः ॥ ३८ ॥ अथानीत्या शुद्धिकरणेऽपि मशलय-तंवेति दर्शयन्नाह—'आलो'इत्यादि, आलोचनां-विकटनां अदत्त्वा-अविधाय ये शुद्धिं कुर्वन्ति स्वरूपनया तथा 'सड अण्ण-म्मिचि'ति अन्यस्मिन्-परस्मिन् गीतार्थे सत्यपि-विद्यमाने अपि तथेति मद्बुद्ध्ये आत्मनः-स्वस्यैव दत्त्वा-विधाय लज्जादेः कार-

किरिगणुणावि सम्भेपि रोहिओ जह वणो ससहो उ । होइ अपत्थे एवं अवराहवणोऽवि विण्णेओ ॥४०॥
 मल्लुद्धरणनिमित्तं गीयस्सन्नेसणा उ उक्कोसा । जोयणसयाइ सत्त उ वारस वरिसाइ कायव्वा ॥४१॥

णात्, अनेन च परसद्भावे परस्यैव तां यच्छन् शुष्यतीत्युक्तं भवति, यदाह—“छत्तीसगुणसमन्नागएण तेणवि अवस्स कायव्वा । परमकुरिया विसोही सुट्ठुवि ववहारकुमलेणं ॥१॥” पराभावे त्वात्मनोऽपि यच्छन् शुष्यति, केवलं सिद्धान् साक्षीकृत्य, यदाह—“सिद्धावसाणा य”, तथा गीतार्थप्राप्तौ निवेदयिष्यामीत्यव्यवसायात् स्वयमेव प्रायश्चित्तं प्रतिपद्य तद्विदधानो गीतार्थः शुद्ध्यतीत्युक्तं भवतीति, अपिशब्दात् ये न कुर्वन्त्येव, हुशब्दोऽलङ्कृतौ कुर्वन्ति शोधि—विशुद्धिं प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्यादिना तेऽपि—तदन्येऽपि मग्नस्या—भावग्नयोपेताः विनिर्दिष्टा—उक्ता जिनैः । इति गाथार्थः ॥३९॥ स्वयं ग्न्योद्दारे सग्न्यतैवेति दृष्टान्तेनाह—‘किरिये’त्यादि, क्रियाज्ञेनापि—व्रणचिकित्सावेदिनाऽपि, आत्मां तदन्येन, सम्यगपि—सर्वथापि, आत्मासम्यक्, रोहितो—रूढतां नीतः यथा—यद्वत् व्रणो—देहक्षतं सग्न्यो—दृष्टगर्भोपेतः सन् तुशब्दोऽवधारणे भिन्नक्रमश्च भवति—जायते अपथ्य एव—अहित एव, परिणतौ मरणकारणत्वात्, एवं—तद्वत् अन्यस्मै अनिवेदितग्न्यस्य अपथ्य एव अनन्तमरणादिकारणत्वात्, कोऽसाविति?, आह—अपराधग्रणोऽपि—चरणरूपशरीराश्रय तिचारधनमपि, न केवलं देहव्रण एव, विज्ञेयो—ज्ञातव्यः, तन्वतस्तस्यानुद्धतत्वात्, अन्य-निवेदनमेव हि ग्न्योद्धारः । इति गाथार्थः ॥४०॥ ‘गीतार्थस्यालोचना देये’त्युक्तं, अथ दुर्लभत्वे तस्य यद्विधेयं तदाह—‘सल्लु’ इत्यादि, ग्न्योद्धारणनिमित्तं—आलोचनार्थं गीतस्य—गीतार्थस्य गुरोरन्वेपणा पुनः उत्कर्षाद्—उत्कृष्टतः, कियदक्षेत्रका-लविषयेति?, आह—योजनशतानि सप्त तु—सप्तैव यावत्, तथा द्वादश वर्षाणि—संवत्सरान् यावत् कर्तव्या—विधेयेति, इह च शेषविशे-

मरिउं ससल्लमरणं संसाराडविमहाकडिल्लमि । सुचिरं भमंति जीवा अणोरपारंमि ओइण्णा ॥४२॥
 उद्धरियसव्वसल्ला तित्थगराणाए सुत्थिया जीवा । भवसयकयाइ न्वविउं पावाइ गया सिवं थामं ॥४३॥
 सल्लद्धरणं च इमं तिलोगबंधूहिं दंसियं सम्मं । अविताहमारोग्गफलं धण्णोऽहं जेणिमं णायं ॥४४॥
 ता उद्धरेमि सम्मं एयं एयस्स णाणरासिस्म । आवेदिउं असेसं अणिगणो दारुणविवागं ॥ ४५ ॥

पणानुपादानेन यद् गीतार्थग्रहणं कृतं तत् सकलैकवर्तगुणयुक्ताचार्योलाभे संविग्रगीतार्थमात्रस्याप्यालोचनाचार्यत्वज्ञापनार्थं, यतः श्रूयते-अपवादतो गीतार्थसंविग्रपाक्षिकसिद्धप्रवचनदेवतानामलाभे सिद्धानामप्यालोचना देया, सशल्यमरणस्य संसारकारणत्वादिति, आह च-“संविग्रे गीयत्थे असई पासत्थमाइ सारूवी” । इति गाथार्थः ॥४१॥ अथ गीतार्थमवाप्य शल्यानुद्धरणादौ दोषगुणादिकं भावयता यद्विधेयं तद्गाथापदेकेनाह-“मरिउं” ‘उद्ध’ ‘सल्लु’ ‘ता’ ‘इय’ ‘जहे’त्यादि, मृत्वा-आसेव्य सशल्यमरणं प्रतीवं, ततः किमिति ? आह-‘संसाराडविमहाकडिल्ले’ भवारण्यगुरूगहने सुचिरं-अतिदीर्घकालं भ्रमन्ति-पर्यटन्ति जीवा-हिनः अनर्वाक्पारे-अर्वाग्भागपरभागवर्जिते अवतीर्णा-अवगाढाः, इति संवेगं कृत्वैति योगः ॥४२॥ तथा उद्धृतमर्वशल्याः-कृतालोचनाः तीर्थकराज्ञाया-जिनोपदेशे सुस्थिताः-सुष्ठु व्यचस्थिताः सन्तः जीवा-देहिनः भवशतकृतानि-जन्मशतविहितानि क्षप्येत्वा-प्रक्षप्य्य शल्योद्धारसामर्थ्यात् पापानि-कर्मणि गताः-प्राप्ताः शिवं-निरुपद्रवं ‘थामं’ति स्थानं सिद्दालयमित्यर्थः ॥४३॥ शल्योद्धारणं आलोचना चशब्दः पूर्वगाथाद्वयोक्ताथपेक्षया समुच्चयार्थः इदं अनन्तरोक्तविधानं त्रिलोकवन्धुभिः-जिनैरित्यर्थः दशितं-उक्तं सम्यक्-सोपपत्तिकं अपित्थं-अव्यभिचारि आरोग्यफलं-भावारोग्यमाधकं, ततश्च धन्योऽहं-पुण्यवानहं येन मया इद-

दृग्-संवेगं काउं. मरुगाहरणादिपिहँ चिधेहि । दृढमपुणकरणजुत्तो सामायादि पउंजेज्जा ॥ ४६ ॥

मेतच्छल्योद्धरणं ज्ञातं-अवगतं ॥४४॥ 'ता' इति यस्मादिदं मया ज्ञातं तत्-तस्मात् उद्धारात् अपनयामि मम्यग्-न्यायेन एतद्भा-
वश्लयं एतस्य गुरोः ज्ञानराशेः-सद्बोधनिकस्य आवेद्य-कथयित्वा अशेषं-सकलं अनिदानो-निर्निदानः मन् दारुणविपाकं-रौद्रफलं,
श्लयमिति प्रक्रमः ॥४५॥ इति-एवमनन्तरगाथाचतुष्कोक्तप्रकारं संवेगं-शुभाध्यवसायविशेषं कृत्वा-विधाय, कैरिति?, आह-मरुका-
हरणादिभिः ब्राह्मणोदाहरणार्थैः ममप्रसिद्धैः चिह्नैः-लिङ्गैः मरणाभ्युपगतेनापि शुद्धिः कार्येत्वेवंभूतार्थगमकैः सश्लयतादोषज्ञापकैर्वा,
पीठमहापीठादिग्रहः, दृढं-अत्यर्थं अपुनःकरणयुक्तः-पुनरमुपपराधं न करिष्यामीत्यभिप्रायवान् सन् मामाचारीम्-
तममाचारं वन्दनकदाननिषद्यादानादिकं प्रयुञ्जीत-विदध्यात्, आलोचनाकारीति । मरुकज्ञातं चैतत्-नगरे पाटली-
आसीञ्जिलोचनः । वेदवेदांगगमार्थविशारदशिरोमणिः ॥७॥ तस्य पार्श्वे बटुः कोऽपि, ममायातः प्रणम्य तम् । उवाच मयका
मोहात्, परदाररतिः कृता ॥८॥ तस्य पापस्य मे शुद्धिः, क्रियतां सोऽध्यभाषन । तद्भात्रस्य परीक्षार्थं, यथा भो विप्रपुत्रक ! ॥३॥
तस्मां लोहमयीं नारीं, फुल्लकिशुकमन्त्रिभाम् । आलिङ्ग्य यतो नान्यत्, प्रायश्चित्तमिहागसि ॥ ४ ॥ तेनापि पापभीतेन, प्रतिपन्न-
मोऽपि विज्ञाय तद्भावं, शुद्धिमन्यां न्यवेदयत् ॥ ५ ॥ अथवा मरुकोदाहरणमेवम्-बभूव ब्राह्मणः कोऽपि, वेदार्थेषु
ज्ञागमाहितबोधेन, धर्मायाभूत् स तापमः ॥ १ ॥ ततस्तपस्यतस्तस्य, वसतस्तापसाश्रमे । कन्दमूलाशिनोऽत्यर्थ,
नकारिणः ॥२॥। स्नानार्थं नदीतीरे, प्रयातस्यैकदा किल । पश्यतो मत्स्यबन्धानां, मत्स्यमांसस्य भक्षणम् ॥३॥ तत्र जाता-
मिलापस्य, जेमितस्य प्रयाज्य तत् । तस्यैवाजीर्णदोषेण, समुत्पन्नो महाज्वरः ॥ ४ ॥ तच्चिकित्सार्थमानीनो, वैद्यः सोऽपि च

जह् बालो जंपंतो कज्जमकज्जं व उज्जुगं भगति । तं तह आलोडजा मायामयविप्पमुक्को उ ॥४७॥
आलोयणासुवाणे लिगमिणं धिति मुणियसमगत्था । पच्छित्तकरणमुचितं अकरणं चेव दोमाणं ॥४८॥

पृष्टवान् । किं भोस्त्वं मुक्तवान् ? ब्रूहि, सोऽप्यभायत लज्जया ॥५॥ कन्दमूलफलाहारास्त्रापसा यत् प्रमुञ्जते । तद् मुक्तं न पुनस्तेन,
क्रथितं मत्स्यभक्षणम् ॥६॥ वैद्योऽपि तस्य वाक्येन, ज्ञात्वा तं चातिकं ज्वरम् । तथाविधां क्रियां चक्रे, न चाभूज्ज्वरमुक्तता ॥७॥
पुनः पृष्ठोऽथ वैद्येन, तदेवारुषातवानसौ । चक्रे क्रियां स तामेव, विशेषात्र त्वभूद्गुणः ॥ ८ ॥ अन्यदा वेदनाक्रान्तो, भीतो-
ऽसौ मृत्युरधसा । लज्जां विहाय वैद्याय, न्यगादीन् मत्स्यभोजनम् ॥ ९ ॥ ततो वैद्यो न्यगादीत्तं, दुग्धं दुग्धं त्वया कृतम् ।
यद्वियन्ति दिनानीदं, नारुषातं रोगकारणम् ॥१०॥ अधुनाऽपि कुतं साधु, साधो ! यत् माधितं त्वया । निदानं ज्वररोगस्य,
करोमीतो रुजः धयम् ॥ ११ ॥ तस्योचितां ततो वैद्यः, क्रियां कृत्वा तं व्यधान् । व्याधिबाधाव्यपेताङ्गं, पुष्टदेहं महोजसम्
॥ १२ ॥ इति ॥ ४६ ॥ ततश्च—‘जह्’ इत्यादि, यथा-यद्वत् बालः-शिशुः जल्पन्-भाषमाणः विवक्षितमिति गम्यते कार्यम-
कार्यं वा-विधेयमविधेयं वा निर्विशेषं क्रज्जुक्तं अवक्रमगोपायभित्तर्यः भणति-अभिधत्ते मात्रादिकं प्रति तमित्यालोचनीयापराधं तथा-
तद्वदालम्बत् वक्तव्यमवक्तव्यं वाऽऽलोचयेत्-गुरोर्निवेदयेन् मायामदविप्रमुक्तस्तु-शठतागर्वरहित एव, मायामदमुक्तो हि न
सम्यगालोचयितुं शक्नोतीत्यतस्तद्रहित इत्युक्तमिति गाथापदकार्थः ॥४७॥ सम्यगालोचनादाने किं पुनर्लिङ्गमिति?, आह-‘आलो’
इत्यादि, आलोचनासुदाने-सम्यगालोचनायां लिङ्गं-चिह्नं इदं वक्ष्यमाणं द्रुवत-आहुः ‘मुणियसमयत्था’ ज्ञातसिद्धान्तार्थाः प्राय-
क्षिप्तकरणं-विशुद्धिविशेषाभिवर्धनं उचितं-योग्यं गुरुरूपदेशानुसारि तथाऽकरणकमेव-अविधानकमेव चैवेत्यवधारणे दोषाणां-आलो-

॥ अथ षोडशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ २६ ॥

नमिच्छुण वद्धमाणं पायच्छित्तं ममामतो वोच्छं । आलोगणादि दमहा गुरुवत्प्राणुमारणं ॥१॥
आलोग्यं पडिक्कमणे भीम विवेगे तंहा विउरसग्गे । तय छेय मूल अणवट्टया य पारंचिण चेव ॥२॥

उक्तमालोचनाविधानं, अथोक्तविधिनाऽऽलोचनेऽतिचारे तच्छुद्ध्यर्थं प्रायश्चित्तं गुरोरो ददतीति तत्प्ररूपणाप्रकरणमारिप्सु-
र्गङ्गलाद्यभिधानायाह—‘नमी’त्यादि, नत्वा—प्रणम्य वर्धमानं—महावीरजिनं प्रायो—बाहूल्येन चित्तं—शुद्धिरस्मादिति प्रायश्चित्तं,
निचशब्दो हि शुद्धिपर्यायोऽत्र, ‘चित्ति संज्ञानशुद्ध्यो’रिति पाठात् क्तप्रत्ययस्य च भागार्थत्वादिति, प्रायश्चित्तं च भावपूर्वकमेव
शुद्धिहेतुर्भवेति नान्यथेति प्रायाशब्दोपादानमथेति, ममागतः—संक्षेपेण, न तु विस्तरेण व्यञ्जहारभाष्यादिविचय वक्ष्ये—प्र-
तिपादयिष्ये आलोचनादि—आलोचनाप्रभृति दशधा—दशभिः प्रकारैः गुरुपदेशानुमारेण—गणधरादिवचनानुवृत्त्या । इति गाथार्थः
॥१॥ दशविधस्त्वमेव—‘आलो’इत्यादि, आलोचनं आलोचना—गुरोः स्वचरितप्रकाशना, तथा प्रतीपं क्रमणं—अतिचारा-
न्निवृत्त्य गुणेष्वेव गमनं मिथ्यादुष्कृतदानमिति तात्पर्यं, तथा मिथं—आलोचनामिथ्यादुष्कृतरूपमुभयं, तथा विवेचनं विवेकः—
अनेपणीयभक्तादित्यागः, तथेति ममृचये व्युत्पन्नं व्युत्सर्गः—कायोत्सर्गः इत्यर्थः, तथा तापयति—कर्म दहतीति तपो—निर्विकृति-
कादि, तथा छेदः—तपसा दूर्दगस्याहोरात्रपञ्चकादिना क्रमेण श्रमणपर्यायच्छेदनं, तथा मूलं—महाव्रतानां मूलत आरोपणं, तथा-
ऽपस्थाप्यत इत्यपस्थाप्यस्तन्निषेधादनवस्थाप्यत्वाद्यता—दुष्टतरपरिणामस्याकृततपोविशेषस्य व्रतानामनारोपणं, चः

पात्रं चिह्नं किं जम्हाः प्रायच्छित्तंति भण्णई तेणः। पाएण वाविः चित्तं सोहयत्ती तेण पच्छिस्तं ॥३॥

भवस्साणादणो संवेगपरस्स चण्णिणयं एणं । उवउत्तस्सः जहत्थं सेस्सस्स उ दब्बतो णवरं ॥४॥

सत्थत्थबाहणाओ पायमिणं तेण चेक्क कीरंतं । एयं चियः संजायति वियाणियच्चं वुहजणेणं ॥५॥

समुच्चये तथा पारं-अन्तं प्रायश्चित्तानां ततः उत्कृष्टतरप्रायश्चित्ताभावादपराधानां वा अश्नति-गच्छतीत्येवंशीलं पाराश्चि तदेव पारा-
श्चिकं चैवेतिशब्दौ समुच्चयावधारणार्थौ तयोश्च पाराश्चिकमेव चेत्येवं प्रयोगः; दशाप्येतानि प्रथमैकवचनान्तानि, निरनुस्वारैक-
रान्तत्वादि चैतेषु प्राकृतत्वादिति द्वारगायाममामार्थः ॥२॥ अथ प्रायश्चित्तनिरुक्ताभिधानायाह—‘पात्र’मित्यादि, पात्रं-अशुभं-
छिनत्ति-कृन्तति यस्माद्धेतोः पापञ्चिदिति वक्तव्यं प्राकृतत्वेन प्रायश्चित्तमिति भण्यते-निगद्यते तेन-तस्माद्धेतोः, प्रायेण-बाहु-
ल्येन वापीति-अथवा चित्तं-मनः शोधयति-निर्मलयति तेन हेतुना प्रायश्चित्तमित्युच्यते । इति गाथार्थः ॥३॥ अथेदं कस्य भावतो
भवतीति ? आह—‘भवन्वे’त्यादि, भव्यस्य-मुक्तिगमनोचितस्य, तस्याप्याज्ञातुचेः-आगममहूयानिनः मम्मगृष्टेः, न जातिभव्यस्य,
तस्यापि संवेगपरस्य-संविग्रस्य चारित्रिणः इत्यर्थः वर्णितं-उक्तं आगमे एतत्प्रायश्चित्तं, तस्याप्युपयुक्तस्य-सर्वापराधस्थानेषु दत्ताव-
धानस्य यथार्थ-अन्वर्थयुक्तं शुद्धिकारकमित्यर्थः, उक्तव्यतिरिक्तस्य का वार्तेति ? आह-शेषस्य तु-उक्तादन्यस्य पुनर्भवति नवरं-केवलं
द्रव्यतो-भावश्चून्यत्वेनाप्रधानतयाऽयथार्थमित्यर्थः । इति गाथार्थः ॥४॥ एतदेव भावयन्नाह—‘सत्थे’त्यादि, ज्ञास्त्रार्थबाधनाद्-
आगमार्थविराधनात् प्राणातिपातादिरूपाद् प्रायो-बाहुल्येन, प्रायोग्रहणं च हिंसादावप्यप्रमत्तस्य “उच्चारिष्यमि पाए” इत्यादि-
न्यायेन न प्रायश्चित्तमिति ज्ञापनार्थं, इदमिति प्रायश्चित्तं भवतीति गम्यते, इह का प्रायश्चित्तशब्देन तद्विशेष्यमुपचारात्पापं गृह्यते,

दोमस्म जं निमित्तं होति तगो तरम सेयणाए उ । ण उ तरुणउत्ति पण्डं लोगंमिचि हंदि एवंति ॥६॥

वन्गपणाहरणेणं जोषितमेतं विदूहिं समयंमि । भाववणत्तिगिच्छाए सम्मंति जतो इमं भणितं ॥७॥

ततः किमिति ? आह तेनैव शास्त्रार्थवाधनेनैव क्रियमाणं-विधीयमानं विशुद्धिरूपं प्रायश्चित्तं एतदेव प्रायश्चित्तमेव पापमेवेत्यर्थः संजा-
यो-संपद्यते शास्त्रानिष्ठानुष्ठानगतं विद्यावज्यं-क्षेयं युधजनेन-समयएलोकेन, समयानभिज्ञजनो हि यथारुथञ्चिदपि क्रियमाणं
तत् साधनेन गन्गते, पुञ्जिदोषाविति, अथवा शास्त्रार्थवाधनात् प्राय इदं द्रव्यप्रायश्चित्तं भवति, प्रायोग्रहणादन्यथापि योग्यतावि-
वशार्थं स्यादिति, तद्वग-वेनैव शास्त्रार्थवाधनेनैव क्रियमाणं प्रायश्चित्तं इदमेव द्रव्यप्रायश्चित्तमेव संजायते, ज्ञेयं तथैव इति
माथार्थः ॥ २ ॥ एतदेव स्पष्टयज्ञाह—‘दोसे’त्यादि, दोषस्य-अपराधस्य यद् वस्तु शास्त्रार्थवाधनमिति हृदयं निमित्तं-कारणं
भवति-जायते तक्रः-भसो दोषः तस्य निमित्तस्य शास्त्रार्थवाधनरूपस्य सेवनया तु-आश्रयणेनैव, नान्यथा, न तु-न पुनः तत्क्षयो-
दोषशयः इति-एतद्वस्तु पकटं-प्रसिद्धं रोगाद्युदाहरणेः लोकेऽपि-पृथग्जनैऽपि, आत्मां लोकोचरजने हंदीस्युपप्रदर्शने एतद् दोषो-
त्पाददोषाशयलक्षणं । इतिशब्दः समाप्तौ, इति गाथार्थः ॥ ६ ॥ एतच्च प्रायश्चित्तं व्रणचिकित्सातुल्यं पूर्वघ्नरिभिरभिहितमि-
त्येतद्दर्शनाय प्रस्तावयज्ञाह—‘वन्धे’त्यादि, द्रव्यव्रणोदाहरणेन-वक्ष्यमाणश्वतज्ञातेन करणेन योजितं-उपनीतं एतत्प्रायश्चित्तं
विद्वद्भिः-पुनैः रामये-फायोत्सर्गनिर्युक्तिलक्षणे सिद्धान्ते, क्व योजितमिति ? आह-भावव्रणचिकित्सायां-चरणातिचाररूपश्वतप्र-
तिक्रियायां राम्यग-यथागत, इतिशब्दः समाप्तौ, यतो-यसादिदं वक्ष्यमाणं भणितं-उक्तं श्रीभद्रबाहुस्वामिभिः । इति गाथार्थः
॥ ७ ॥ यदुक्तं तदेव गाथापदेनाह—‘दुची’त्यादि ‘तणु’इत्यादि, ‘लग्नु’इत्यादि, ‘मे’त्यादि, ‘रोहे’इत्यादि, ‘तहे’त्यादि,

दुविहो कार्यमि वणो तन्भव आंगंतुगो य णायव्वो । आंगंतुगस्म कीरति सल्लुंहरणं ण इयरस्स ॥८॥
तणुओ अतिकव्वंतुंओ असोणितो केवलं तयालग्गो । उद्धरिउं अवउज्झइ सल्लो ण मलिज्झइ वणो उ ॥९॥

लग्गुद्विगम्मि वीए मलिज्झइ परमदूरगे सल्ले । उद्धरणमलणपूरण दूरयरगए उ तहयंमि ॥१०॥

मा वेअणा उ तो उद्धरितु गालिति सोणिय चउत्थे । रुज्झइ लहुंति चेद्धा वारिज्झइ पंचमे वणिणो ॥११॥

द्विविधो-द्वित्रिकारः काये-देहेव्रणः-क्षतं, द्वैविध्यमेवाह-तस्मिन् काये भवतीति तद्भवो-गण्डादिः आगन्तुकश्च-कंटकादिकृतः ज्ञातव्यो-ज्ञेयः, तत्रागन्तुकस्य-कंटकादिजन्यस्य क्रियते-विधीयते शल्योद्धरणं-कंटकाद्युद्धारः, नेतरस्य-न कायसंभवस्य, आगन्तुकशल्यभावादिति ॥ ८ ॥ द्रव्यव्रणक्रियाविशेषदर्शनायाह-तनुरेव तनुकः-स्वरूपेण कृशः अतीक्ष्णतुंडः-अनत्यन्तभेदक-मुखः अत एवाशोणितः-अरुधिरप्राप्तः केवलं-नवरं त्वग्लग्नः-त्वमात्रावसक्तः, म एवंभूतः शल्यः किमिति?, आह-उद्धृत्य-आकृत्य देहात् अपोक्षते-बहिः क्षिप्यते शल्यो-देहमविष्टः कंटकादिः, शल्यशब्दः पुच्छिगोऽपि ग्राच्यानामस्ति, एवं तावच्छल्यविधिः, व्रणस्य तु को विधिरिति?, आह-व्रणस्तु-व्रणः पुनः न मलयते-न मृद्यते, शल्याल्पत्वेन तद्व्रणस्याध्यल्पत्वात् शल्योद्धारमात्रमेव तच्चिकित्सेति ॥ ९ ॥ तथा लग्नधामानुद्धृतश्च लग्नोद्धृतस्तस्मिन् द्वितीये शल्य इति योगः मलयते-मृद्यते व्रण इति गम्यते परं-केवलं, न तु कर्णमलपूरणादि विधीयते व्रणस्य, अदूरगे-शरीरानतिभेदके शल्ये-कंटकादौ, तथा उद्धरणमलनपूरणानि-शल्योद्धारव्रण-मर्दनकर्णमलपूरणानि प्रथमावबुधवचनलोपोऽत्र दृश्यः क्रियन्त इति गम्यते दूरतरगने तु-द्वितीयशल्योपेक्षया देहे दूरतरावगाढे पुनः तृतीयकं शल्य इति ॥ १० ॥ तथा मा वेदना-मा भूत्पीडा शन्यवतः तुशब्दः पुनरर्थो मिश्रक्रमश्च तो इति-तस्माद्वेदनानिचार-

रोहेह वणं छंदे हितमितभोजी अमुंजमाणो वा । तत्तिगमेत्तं छिज्जति मत्तमए पूइममादी ॥१२॥

तत्तद्विय अठायमाणे गोनसग्वइयादि रप्पुए वावि । कीरति तदंगछेदो सअद्धितो सेसरक्कग्वडा ॥१३॥

मूत्तत्तरगुणस्सत्त ताइणो परमचरणपुरिसस्स । अवरराहसल्लपभवो भाववणो होइ णायव्वो ॥१४॥

णार्थित्वलक्षणाद्धेतोः उद्धृत्य-निष्कृष्य शल्यं व्रणात् गालयन्ति-निःमारयन्ति शोणितं-रक्तं कियदपि, अनुस्वारस्य चाश्रवणं छन्दोवशात्, भिषज इति गम्यं, चतुर्थे पुनः शल्ये, तथा रुध्यते-व्रणे। न रुद्धो भवत्वमावित्यर्थः लघु-शीघ्रं शल्योद्धारानन्तरं चेष्टानिरोधे सति इति-कृत्वा चेष्टा-अद्यगमनादिक्रिया वार्यते-निषिध्यते वेद्याः पञ्चमे शल्ये गाढतरावगाढे व्रणिनो-व्रणवत इति ॥११॥ रोहति-निराश्रवीकरोति व्रणीति व्रणं-क्षतं, क तत् ?-पष्ठे शल्ये उद्धते सति, किञ्चिधः सन्निधिः, आह-हितमितभोजी-पथ्याल्पाहाराभ्यवहारी अभुञ्जमानो वा-भोजनत्यागी वा चिकित्सानुगुणेन, तथा यावच्छल्येन दूयितं तावन्मात्रं-तावत्प्रमाणं छिद्यते-अपनीयते मत्तमके शल्ये उद्धने, किमिति ? आह-पूतिमांसादि-दृष्टपिशितमेदःप्रभृतीति ॥१२॥ तथापि च-एवमपि च विधीयमाने कर्मणि भतिष्ठति-विमर्षति गोनसखादितादौ-सरीसृपभक्षितप्रभृतौ, आदिशब्दाद्गोधेरकखादितादिरिग्रहः, रप्पुके वापि-उल्मीरुरोगे, वापीति ममुच्ये, क्रियते-विधीयते तदंगच्छेदो-दूषितावयवकर्तनं सहास्थना वर्तत इति सास्यिकः शोषरक्षार्थ-अदूषितांगश्रवणायेति, सप्तम एव शल्ये । इति गाथापट्टार्थः ॥ १३ ॥ एवं तावद्द्रव्यशल्योद्धारद्वारेण द्रव्यव्रणचिकित्सोक्ता, अथ भावव्रणेऽपि तथैव प्रतिपिपादयिषुर्भावव्रणप्ररूपणायाह-‘मूल’इत्यादि, मूलोत्तरगुण-महाव्रतपिंडविशुद्ध्यादयस्त एव रूपं-आत्मा यस्य स तथा तस्य तायिनः-संगारसागरात्प्राणिपूगपालकस्य परमचरणपुरुषस्य-प्रधानचरित्रलक्षणनरस्य अपराधशल्यप्रभवः-पृथ्वीसंघ-

एसो एवंरूपो सविनिच्छो पृथ ह्यो विण्योओ । सम्मं भावाणुगतो णिउणाण जोगिबुद्धीए ॥१५॥

भिक्षुवाग्रियादि सुवृक्षति अह्यारो कोइ वियडणाए उ । वितिओ उ असमितो मिति कीस? सहसा अगुत्तो वा ॥१६
सदादिपसु रागं दोसं व मणे गओ तइयगम्मि । पाउं अणेसणिज्जं भत्तादि विणिं चण चउत्थे ॥१७॥

द्वाद्यतिचाररूपशल्यनिमिचः भावव्रणो-भावधतरूपः भवति-स्यात् ज्ञातव्यो-ज्ञेयः । इति गार्थार्थः ॥१८॥ भावव्रणचिकित्साप्र-
स्तावनायाह—'एसो' इत्यादि, एष भावव्रणः एवंरूप-उक्तस्वभावः सचिकित्सो-वक्ष्यमाणप्रतिक्रियोपेतः अत्र श्रायश्चित्ताधिकारे
भवति-स्यात् विज्ञेयो-ज्ञातव्यः सम्यग्-अविपरीततया भावानुगतः-पेन्द्रपर्यसंगतः निपुणया-बुद्धमया योगिवृद्ध्या-समाधिविशो-
षवन्तरावबोधेन, योगिन एवाध्यात्मिकार्थविवेचनचतुरचेतसो भवन्ति । इति गार्थार्थः ॥ १९ ॥ अथ भावव्रणचिकित्सां गार्था-
त्रयेण दर्शयन्नाह—'भिक्षु' इत्यादि 'सदे'त्यादि, 'उस्से'त्यादि, भिक्षाचर्यादिः-भिक्षाटनप्रभृतिः तत्र गमनागमनयोर्योऽतिचारः
स भिक्षाटनादिरेव, आदिशब्दादिहारभूमिगमनादिमवातिचारपरिग्रहः, शुष्यति-अपैति अतिचारः-अतिक्रमः कोऽपि-कश्चिद-
त्यन्तमल्पः प्रथमशल्यतुल्यः विकटतया तु-आलोचनयैव प्रथमशल्योद्धरणमात्रकल्पनया, न तत्र मलनादिविकित्साकल्पं प्राय-
श्चित्तान्तर्मुपयोगीति, तथा द्वितीयस्तु-द्वितीयः पुनरतिचारः समित्यादिभंगरूपः शुष्यतीति प्रकृतं, कथं?-असमितः-समितिपु
प्रमत्तः अस्मि-भवाभ्यहं, इतिशब्दोऽन्यत्र योक्षयते, कसात्?-कृतो हेतोः सहसा-प्रयोजनमन्तरेण अगुप्तो वा-गुप्तिप्रमत्तो वा, न
किञ्चिदप्यसमितत्वेऽगुप्तत्वे वा पुष्टालंबनमस्ति इत्येवंविधपक्षात्तापरूपविकल्पेन मिथ्यातुच्छतदानरूपा प्रतिक्रमणचिकित्सेत्यर्थः,
इयं च द्वितीयशल्योद्धारे व्रणमलनकल्पा इति ॥१६॥ शब्दादिकेषु-शब्दरूपप्रभृतिषु इष्टानिष्टविषयेषु रागं-अभिष्वङ्गं द्वेयं-अग्नीशिवि

'उत्समगेण विसुउक्षंति षण्डवारो कोड उ तवेण । तद्वचिय असुउक्षमाणे छेगविसेमा विमोहंति ॥१८॥
 छिज्जति दूस्सिमभावो तरोमरागणियभाचक्रिरियाण । रांतेगादिपभावा सुउक्षणाता तत्ताऽऽणाओ ॥१९॥
 वा विहल्लपार्थः मनसि-चेतसि-मनोमात्रेणेत्यर्थः मतः-प्रतिपन्नः मुनिरिति गम्यते तृतीयके चिकित्साविशेषे व्रणमलनपूरण रूपे मिभा-
 ख्ये मति शुध्यतीति प्रकृतं, तदुभयाहं हि मनोमतरागादिगल्यमिति, तथा ज्ञात्वा-अवचूष्य-अनेपणीयं-अकल्पं भक्तादि-अ-
 ज्ञानप्रभृति चतुर्थद्रव्यशून्यकल्पं 'विशिनच'चि विवेचनात् तस्यैव पारिष्ठापनाद्विद्येकामिधानभावचिकित्सास्वाख्योक्तनिर्गालन-
 कल्पात् चतुर्थे अतिचारशून्यविशेषे शुध्यतीति प्रकृतमिति ॥ १७ ॥ उत्समगेणापि-सागोन्मगांमिपभागचिकित्साविशेषेणापि
 नेष्टानिरोधकल्पेन, न केवलं विवेकेन, शुध्यन्ति-अप्यति अतिचारः-अतिक्रमः पञ्चमगल्यकल्पः कोऽपि-रुधिर-दृष्टममादिः, न तु
 सर्वोऽपि, तथा कोऽपि तु-कश्चित् पुनरतिचारः पृथिरीसंगुनादि पशुशून्यकल्पः तपसा-निर्विकृतिक्कादिना पण्यासातमानेन
 भावचिकित्साविशेषेण दिनमितभोजनाभोजनकल्पेन, तथापि न तेनापि न प्रहारेण तपोरूपेण अशुःपति अनपमञ्चत्यति-
 चारशून्ये अनिचारशून्यजनने वा भानवणे छेदविशेषाः-आमण्यपर्यायच्छेदप्रकाराः पञ्चगविदितादयो भावचिकित्साविशेषाः
 पूर्वविशेषाभिव्यञ्चेदकल्पाः विशेषोपयन्ति अनिचारशून्यमपनयन्ति तज्जन्यभाववर्णं वा नोक्तयन्ति छेदविशेषाऽऽविशेषोऽथन्यत्वाचार्याः
 इति गाथापर्यार्यः ॥१८॥ कथं पुनश्छेदविशेषोऽप्योऽप्यपशुद्विर्भवतीति १, अत आह—'छिज्जे'त्यादि, छिद्यते अपनीयते दूषित-
 भावो-दूषिताध्यामायः माधोः तथा-तेन प्रहारेण रात्रिदिवश्चकञ्चेदादिना अपमो लघुः ग चामो रात्रिरु-गुणगव्यहासी
 तस्य भावोऽप्यसामानिकभावो-गुणपर्यायता तस्य वा क्रिया-करणं या तथा तयाऽप्यमरात्रिरुभावाक्रियया-लघुतापारनेत्यर्थः,

मूलादिषु पुण अहिगयपुरिसाभावेण नत्थि वणचिन्ता । एतेसिपि सरूढं बोच्छामि अह्माणुपुब्बीए ॥२८॥
पाणातिवातपभित्तिसु संकल्पकएसु चरणविगमम्मि । आउट्टे परिहारा पुणवयठवणं तु मूलंति ॥ २९ ॥
माहम्मिमगादितेयादितो तथा चरणविगमसंकेसे । णेचियतवेऽकयम्मी ठविल्लति वएसु अणवड्डो ॥२२॥
ततश्च संवेगादिप्रभावात्-लघुताकरणजन्यसवेगनिर्वेदादिगुणमामध्यात् शुष्यति-शुद्धिमनुभवति अपराधमलविगमेन, क्रोऽसावि-
ति?, आह-ज्ञाता-बुद्धिमान् अथवा न्यायात्-साधुजनव्यवहारात् तथेति समुच्चये आज्ञात-आप्तोपदेशात्, इष्टो ह्ययमुपायो भगवद्भि-
स्तथाविधापराधशुद्धौ, यदाह-“उक्कोसं तवभूमिं समतीतो सावसेसवरणो य । छेयं पणगईयं पायइ जा धरइ परियाओ ॥१॥”
इति गाथार्थः ॥ १५ ॥ एवं तावदालोचनादीनि सप्त प्रायश्चित्तानि निरूपितानि, अथ शेषनिरूपणप्रस्तावनार्थमाह-“मूले”त्यादि,
मूलादिषु-मूलानवस्थाप्यपाराश्रिकेषु, पुनःशब्दो विशेषणार्थः, तद्भावना चैवम्-आलोचनादीनि त्रणोदाहरणेन चिन्तितानि, मूला-
दिषु पुनः अधिकृतपुरुषाभावेन-प्रस्तुतचरणरूपनरासद्भावेन हेतुना नास्ति-न विद्यते त्रणचिन्ता-ज्ञातनिरूपणा, मूलादीनि हि
चरणाभाव एव भवन्ति, तत्र चातिचारासंभवाच्च त्रणचिन्तोपपद्यते, ततो त्रणचिन्ताविरहेण तत्स्वरूपप्रतिपादनाय प्रस्तावयन्नाह-
एतेषामपि-मूलादीनामपि आलोचनादीनां तूक्तमेव स्वरूपं-स्वभावं वक्ष्यामि-भणियामि यथानुपूर्वि-आनुपूर्व्यनतिक्रमेण । इति
गाथार्थः ॥ २० ॥ तत्र मूलस्वरूपमाह-“पाने”त्यादि, प्राणातिपातप्रभृतिषु-प्राणिवधमृषावादादिष्वपराधेषु संकल्पकृतेषु-आकु-
ट्टिकादिविहितेषु चरणविगमे-चारित्राभावे सति आश्रुतपरिणामे साधौ, कथं?-परिहाराद्-दोषपरिहारमाश्रित्य पुनर्ब्रतस्थापनं-
उत्तरकालं महाव्रतन्यासं तुशब्दः पुनरर्थः मूलमिति-मूलाभिधानं प्रायश्चित्तमेतत् । इति गाथार्थः ॥ २१ ॥ अनवस्थाप्यमाह-

अणोऽणमृदुडातिरूपतो तिन्वसंकिछेसंमि । तवसाऽतिगारपारं अंचति दिक्मिज्जह ततो य ॥२३॥
 'साहे'त्यादि, सार्धमिकादयः-साधुप्रभृतयः, आदिशब्दादन्यसाधर्मिकग्रहः, तत्संबन्धिद्रव्यस्योत्कृष्टस्य सचिच्चादेर्यत् स्तेयं-
 चौर्यं तत्तथा तदादिर्पस्य तच्चथा तस्मात्साधर्मिकादिस्तेयादितः, आदिशब्दाद् हस्तताडनादिग्रहः, हस्तताडनं चाभ्यमुष्टियष्टयादिभिर्म-
 रणनिरपेक्षतयाऽऽत्मनः परस्य वा स्वपक्षगतस्य परपक्षगतस्य वा घोरपरिणामतः ग्रहरणं, आह च-"उक्कोतं बहुसो वा पउट्ठचित्तो य ते-
 णियं कुणइ । पहरइ जो सपरपरक्खल निरेक्खलो घोरपरिणामो ॥१॥" कथं यत्साधर्मिकादिस्तेयादीति ? आह-तथा तेनागमोक्तप्रकारेण
 'उक्कोस'मित्यादिनोक्तरूपेण, किमिति ? आह-चरणविगमसंक्षेपे-चारित्राभावहेतुदुष्टाध्यवसाये जाते सति न चोचिततपसि-तदवस्था-
 योग्यागमोक्ततपसि अकृते-अनासेविते स्थाप्यते-आरोप्यते-ग्रतेषु-महात्रतेषु यः सोऽयमेवंविधः अनवस्थाप्यः तदभेदोपचारात्प्रा-
 यश्चित्तमपि तथोच्यते इति गाथार्थः ॥ २२ ॥ अथ सविषयं पाराञ्चि क्रमाह-"अणो"इत्यादि, अन्योऽन्यस्य मूढस्य दुष्टस्य च
 यदतिकरणं-तथाविधक्रियासु पौनःपुन्यप्रयुत्तिस्तत्तथा ततोऽन्योऽन्यमृदुडातिरूपतः, तत्रान्योऽन्यस्यातिकरणं-परस्पररेण पुरुषयोर्वे-
 दविकारकरणं मूढातिकरणं-पञ्चमनिद्रावशविपरतनं दुष्टातिरूपं तु द्विविधं-कपायतो विषयतश्च, तत्र स्वपक्षे कपायतो लिंगिघातः,
 विषयतस्तु लिङ्गिनीप्रतिषेधा, परपक्षे तु कपायतो राजवधः, विषयतस्तु राजदासेवेति, अथवाऽन्योऽन्यमृदुडातिकरणं इति
 व्याख्येयं, तत्र चादिशब्दातीर्थकराद्याशातनाकरणपरिग्रहः, तोत्रसंक्षेपे-उत्कृष्टदुष्टपरिणामे सति तपसा-चतुर्थादिना ममयोक्तेन
 कालतः षण्मासादिना द्वादशवर्षान्तेन अतिचारपारं-अपराधान्तं अश्नति-गच्छति 'ततो य' चि ततश्च-अतिचारपारगगनानन्तरं
 दीक्ष्यते-प्रवाज्यते, नान्यथेति, य एवंविधः स पाराञ्चिकः, तदभेदात्प्रायश्चित्तमपि पाराञ्चिकमिति गाथार्थः ॥२३॥ इदं मता-

अण्णेमि पुण तन्मयतदण्णयेरुत्ताणं जे अजोगत्ति । चरणस्स ते इमे ग्वलु सल्लिगच्चित्तिभेदमादीहि ॥२४॥

आमगगिचित्तयाण किलिङ्गयाण तहेय रुम्मागं । अत्थस्स संभवातो जेयंपि असंगयं चेव ॥२५॥

आगममाई न जतो वयहारे पंचत्ता विणिहिट्ठो । आगम सुय आणा धारणा य जीण य पंचमण ॥२६॥

न्तरमाह—‘अण्णे’ इत्यादि, अन्येषा—अपरेषामाचार्याणा मतेन पुनःशब्दो विशेषणार्थः स एव—यत्रापराधः कृतो भयो—जन्म तद्भ-
वत्त्वात्पराभवादन्वयः—अपरो यो भवोऽनागतः स तदन्यः तद्वत्तदन्यौ तयोरपेक्षा—आश्रयणं तद्वत्तदन्या-
पेक्षानयाचे जीयाः अयोग्या इति अनुचिता एव, इति जट्टस्याप्रधारणार्थं न्यान्, कस्येति ? आह—चारित्र्य—चरणस्य ते जीयाः इमे एते
पाशादिना उन्पन्न इत्यर्थः खलुर्गाम्यालङ्कारे, कैश्चरणायोग्या इति ? अत आह—स्मलिङ्गं च—माधुलिङ्गं चित्तिश्च—चैत्यमहं प्रतिमा
तयोर्गो भेदो—विधयः स तथा तदादिभिः—तन्मभृतिभिः, आदिजन्दात्प्रचनोपधानपरिग्रहः, तत्र स्मलिङ्गभेदः अपिघातेन
लिङ्गिनीभोगेन च पितिभेदश्च प्रतिमाविनाशनेन चैत्यद्रव्यविनाशनेन च, भवन्ति चैतत्कारिणो वर्तमानमवे भवान्वरेषु च
चरणायोग्याः, इतन्वो धिलाभत्तान्, आह च—“संजहचउत्तमंगो चेडयदव्वे य पययणुट्ठाहे । रिसिवायणे चउत्थे मूलमगी वोहि-
त्ताभम्म ॥ १ ॥” इति गाथायाः ॥ २४ ॥ अथेदमेव समर्थयन्नाह—‘आसे’ त्यादि, आश्रयविचित्रतया—परिणामवैचित्र्यात्
हिष्टतया—दृष्टतया निरुपक्रमतेत्यर्थः तथैवेति समुच्चये रुमणां—मोहनीयादीना, किमिति ? आह—अर्थस्य—तद्वत्तान्यभयपोथरणायो-
ग्यगालक्षणस्य संभवाद्—उपपद्यमानत्वात् न—नैव इदमपि—आचार्यान्तरेणोक्तपाराशरकलक्षणमपि, आस्तामसदुक्तं, असंगतमेव—अयु-
क्तमेव चैवशब्द एवसारार्थः । इति गाथायाः ॥ २५ ॥ अथ प्रायश्चित्तस्य विचित्रतोयदर्शनेन मतान्तमेव समर्थयन्नाह—‘आग

एयाणुसारतो न्वलु विचित्तमेयमिह वणिणयं समण । आसेवणादिभेदा तं पुण सुत्ताउ णायब्बं ॥२७॥

एयं च एतथ तत्तं असुहज्जवसाणओ हवति यंधो । आणाविराहणाणुगमेयंपि य होति दडुब्बं ॥ २८ ॥

मे'त्यादि, 'एये'त्यादि, आगमादिश्च-ज्ञानविशेषप्रभृतिः मकारोऽलाक्षणिकः चकारश्च युक्त्यन्तरममुच्यार्थः यतो-यसाद्धतोः व्यवहारः-प्रायश्चित्तसमाचारः पञ्चधा-पञ्चभिः प्रकारैः विनिर्दिष्टः-अभिहितो जिनैः, पञ्चधात्वमेवाह-आ-मर्यादामिविधिभ्यां गम्यन्ते-परिच्छिद्यन्तेऽर्था येनासावागमः-केवलमनःपर्यायावधिचतुर्दशदशनवपूर्वलक्षणः, व्यवहारात्ता चास्य व्यवहारेतुत्वात्, तथा श्रुतं-श्रुतज्ञानं शेषमज्ञानभेदं, इह पदद्वयेऽपि प्रथमैकवचनलोपो द्रष्टव्यः, तथा आज्ञा-यद्गीतार्थो देशान्तरस्थगीतार्थस्य तत्तममीपगमनाय स्वातिचाराणां गूढमायोक्तानां निवेदनार्थमगीतार्थमाज्ञापयति स च तत्प्रवृत्तिः उत्तरदानार्थमिति, तथा धारणा-महुणो निवेदितातिचारलब्धमुद्गीनीनामवधारणं, तथा जीतं-गीतार्थसंविश्रवतितशुद्धव्यवहारः पञ्चन्दो समुच्यार्थो पञ्चम एव पञ्चमकः ॥ २६ ॥ तत एतदनुसारतः-पञ्चविधव्यवहारानुसारेण खलुर्वीक्यालङ्कारे विचित्रं-बहुप्रकारमेतत् प्रायश्चित्तं इह-प्रत्यक्ष आर्हत इत्यर्थः वर्णितम्-उक्तं समये-सिद्धान्ते, कथमिति?, आह-आसेवनादिभेदात्-प्रतिपेवापुरुषप्रभृतिभेदेन, तत्पुनः प्रायश्चित्तविचित्रत्वं यत्राद्-आगमात् ज्ञातव्यं-विज्ञेयमिति, तत्रागमव्यवहारिणां प्रत्यक्षज्ञानित्वात् समानेऽप्यपराधे भावानुसारेण प्रागश्चित्तदानात् तस्य विचित्रता, श्रुतादिव्यवहारिणां तु श्रुतमात्रादिव्यवहारिणां प्रत्यक्षज्ञानित्वात् एवं प्रतिपेवाया आकुट्टिद्वयप्रमादकल्पभेदेन चतुर्विधत्वात् द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदेन वा, एवं पुरुषस्याचार्योपाध्यायशृपमभिक्षुल्लुक्भेदमिन्नत्वात्, एवं प्रतिपेवाया आकुट्टिद्वयप्रमादकल्पभेदेन चतुर्विधत्वात् णविचित्रत्वादपि मतान्तरं नासंगतमिति गाथाद्वयार्थः ॥२७॥ अथोक्तविधिप्रायश्चित्तस्यैव परमार्थं प्रतिपादयन्नाह-—'एय'मित्यादि,

सुहृभावा तन्विगमो सोऽवि य आणानुगो णिओगेण । पच्छित्तमेस मम्मं विस्सिट्ठओ चेव त्रिण्णेओ ॥ २९ ॥
 असुहृज्जवसाणाओ जो सुहृभावो विस्सेसओ अहिगो । सो इह होति विस्सिट्ठोण ओहत्तो समयणीतीए ॥ ३० ॥
 इहरा यंभादीणं आवस्सयकरणतो उ ओहेणं । पच्छित्तंति चिसुद्धी ततो ण दोसो समयस्सिद्धो ॥ ३१ ॥

इहरे'त्यादि, एतच्च-इदं पुनः अत्र प्रायश्चित्तविषये तत्र-परमार्थः यदुनाशुभाध्यवमानतः-क्लिष्टपरिणामात् भवति-स्यात् बन्धः-
 अशुभकर्मबन्धनं, 'एयंपि य'चित्ति इदं पुनरशुभाध्यवसानं आज्ञाविराधनां-आप्तोपदेशाननुपालनामनुगच्छति-अनुमरतीत्याज्ञाविरा-
 धनानुगं भवति-स्यात् द्रष्टव्यं-ज्ञेयमिति ॥ २८ ॥ शुभभावात्-प्रशस्तार्थप्रसायात् तद्विगमः-अशुभकर्मविगमो भवति, 'सोऽवि य'-
 चि स पुनः शुभभावः आज्ञानुगः-आगमानुमारी भवति नियोगेन-नियमेन, अनाज्ञानुगाम्यशुभ एवेति भावः, प्रायश्चित्तं च-
 विशुद्धिः पुनः एव एव-शुभभाव एव मम्यग्-यथावत्, किं सर्व एव ? नेत्याह-विशिष्टको-विशेषान् चैवशब्दौ नियोजितावेव
 विज्ञेयो-ज्ञेयः । इति गाथाद्वयार्थः ॥ २९ ॥ विशिष्टः शुभाध्यवसायः प्रायश्चित्तमित्युक्तं, अथ विशिष्टत्वमेव तस्य दर्शयन्नाह-
 'असु'इत्यादि, अशुभाध्यवसानाद्-अकृत्यासेवननिबन्धनसंक्लेशात्मकाशात् यः शुभभावः-प्रायश्चित्ततया विवक्षितसत्परिणामः
 विशेषतो-विशेषेण अविकः-अग्नन्तरः स शुभभावः इह प्रायश्चित्तक्रमे भवति-वर्तते विशिष्टः-अतिशयवान्, न-नैव ओघतः-
 मामान्येन शुभभात्रामात्रमित्यर्थः समयनीत्या-आगमन्यायेन । इति गाथार्थः ॥ ३० ॥ व्यतिरेके दोषमाह-'इह'इत्यादि,
 इतरथा-अन्यथा शुभभावमात्रस्यापि प्रायश्चित्तत्वे इत्यर्थः ब्राह्मणादीनां-आदिदेवज्येष्ठपुत्रीप्रभृतीनां, आदिशब्दास्तुन्दर्यादिपरिग्रहः,
 किमिति ? आह-आमन्त्र्यकरणत्वं एव प्रतीतात् तुशब्द एवकारार्थः ओघेन-सामान्येन विशिष्टतरशुभभावाभावेनेत्यर्थः प्रायश्चित्तं-

ता एयंमि पयस्तो कायव्वो अपमत्तयाए उ । सतियलजोगेण तद्वा संवेगचिसेसजोगेण ॥ ३२ ॥

शुद्धार्थमनुष्ठानं कृतमभविष्यत् इति कृत्वा विशुद्धिः—कर्मविमोऽभविष्यत् ततो विशुद्धेः गन्ताशात् नैव दोषो—दूषणं समयसिद्धम्—
 आगमोक्तः स्त्रीत्वलक्षणोऽभविष्यत् इति न शुभभाषयात्रं शुद्धिनिमित्तमिति । एवं गदोऽयं श्रूयते ब्राह्मीवृत्तान्तः—श्रेयं महाविदेहेऽ-
 भूषणरी पुंढरीकिणी । वैरनामामिधस्तत्र, चक्रवर्ती किलागत् ॥ १ ॥ वैरसेनामिधानस्य, जितनाथस्य सोऽन्तिके । चतु-
 र्भिर्भातुभिर्पुक्तः, प्रवत्ताज विरागतः ॥ २ ॥ प्राप्तपारः श्रुताभोधेर्निपुक्तो गच्छालने । विगद्धार गद्ही साधं, माधुमिः पञ्चभिः
 शतैः ॥ ३ ॥ तद्भ्राता पाहुनामा यो, लब्धिमनुद्यमानितः । वैयावृत्यं चकारासौ, माश्रूनामश्रनादिभिः ॥ ४ ॥ सुच्याहुनामको
 यस्तु, स साधूनामखिन्नधीः । स्वाध्यायादिप्रखिन्नानां, सदा विश्रामणां व्यधात् ॥ ५ ॥ अन्यौ पीठमहायीठनामानौ तस्य
 सोदरौ । स्वाध्यायादिमहाराजे, रेमते रम्यकेऽनिशम् ॥ ६ ॥ कदाचित् मूरिसाधौ तौ, श्लाघयाभाग भावतः । अहो धन्याविमो
 साधू, साधुनिर्वाहणोद्यतौ ॥ ७ ॥ एवं श्रुत्वेतरावेयं, भावयामासतुर्गुनी । लौकिकव्यवहाराया, अहो जल्पन्ति मुरयः ॥ ८ ॥
 करोति यो हि कार्याणि, स एव स्नादयते जने । सुमहानप्यकुर्वीणस्त्वृणायापि न मन्यते ॥ ९ ॥ इत्येवंचिन्तया ताभ्यां, स्त्रीकर्म
 समुपाजितम् । मृत्वा गता विमाने ते, सर्वार्थसिद्धिनामके ॥ १० ॥ व्युत्था ततोऽपि संजात, पूरुः श्रीनाभिनन्दनः । अन्ये
 तु घनवत्तस्य, तत्रैको भरतोऽभवत् ॥ ११ ॥ अन्ये चाहुबली ब्राह्मी, सुन्दरी चेति जज्ञिरे । सर्वे ते कर्मनिर्मुक्ताः, संप्राप्ता
 निर्भुतिश्रियम् ॥ १२ ॥ इति गाथार्थः ॥ ३१ ॥ अयोपसंहारोह—‘ते’त्यादि, यस्माद्विशिष्ट एव शुभभाषः शुद्धिनिमित्तं यवति
 तस्मादेवसिन्नु विशिष्टशुभभाषे प्रयत्नः—समुद्यमः कर्तव्यो—विधेयः अग्रमततया स्मृतिबलगोगेन—स्मृतेतराद्यतिचारसरणमार्गधर्म-

एतेण एगारेणं संवेगाहसयजोगतो च्वेव । अहिगयविसिद्धभावो तथा तद्वा होति णियमेणं ॥ ३३ ॥

तत्तो तद्विचगमो भवत्तु अपुवंधावणयणं च होज्जाहि । जं डय अपुवंधकरणं जायति सेढी य विहियफला ॥ ३४ ॥

एवं निक्काहयाणवि कम्मणं भणियमेत्थ त्ववणंति । तंपिय जुज्झइ एवं तु भावियव्वं अओ एयं ॥ ३५ ॥

युक्तया तदेति ममुचये संवेगविशेषयोगेन-भवमयातिशयसंबन्धेन । इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ अथ कस्माद्विशिष्टशुभभावेऽप्र-

मत्तत्वादिना यत्नो विधेय इति ? आह—‘एतेण’मित्यादि, एतेन-उक्तेन प्रकारेणाप्रमत्ततास्मृतिबलयोगलक्षणेन संवेगातिशययो-

गतश्चैव-संवेगमकर्मसंबन्धत एव च, इह चैतेन प्रकारेणेत्यनेनैव संवेगयोगस्य ग्रहणे यत्पुनः साक्षात्तद्ग्रहणं तत्तस्य विशिष्टशुभ-

भारजनने मुख्यकारणताप्रतिपादनार्थं, अधिकृतविशिष्टभावो-विशुद्धिहेतुप्रस्तुतमकृष्टशुभाध्यवसायः तथा तथा जीववीर्यातिशयेन

भवति-स्यात् नियमेन-अवश्यंभावेन । इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ ततश्च—‘तत्तो’इत्यादि, ततो विशिष्टशुभभावात् तद्विगमः खलु-

अनुभाष्यवसायजातकर्मविनाश एव अनुबन्धापनयनं वा-अशुभभावजातकर्मनिवन्धव्यवच्छेदो वा वेति विकल्पार्थः भवेत्-स्यात्

सर्वथा तद्विगमाभावे, अथ कथं तद्विगमो भवतीति ? आह-यद्-यस्माद्धेतोः इति-अमुना प्रकारेण विशिष्टशुभभावलक्षणेन अपूर्वकरणं-

अष्टमगुणस्थानकर्मपूर्वपामध्यवसायविशेषाणां स्थितिपातादीनामधिकरणभूतं जायते-भवति श्रेणिश्च-उपश्रमकक्षपकश्रेणिरूपा

विहितफला-सिद्धान्तनिरूपितप्रयोजनाऽनुचरसौरूपनिर्वाणफला । इति गाथार्थः ॥ ३४ ॥ अथ प्रायश्चित्तरूपशुभभावस्य पुन-

रपि महार्थतां दर्शयन्नाह—‘एव’मित्यादि, एवमिति-अनेनैव न्यायेनापूर्वकरणश्रेणिजननरूपेण निष्काचितानामपि-उपश्रमनादि-

करणान्तराविषयत्वेन नितरां बद्धानामपि, आत्माननिकाचितानां, कर्मणां-श्रानावर्णादीनां भणितं-उक्तं आगमे “तवसा उ निकाह-

विहियानुष्ठानमी पृथं आलोयणादि जं भणियं । तं कद् पायच्छित्तं दोसामावेण तस्सत्ति ? ॥३६॥

अहं तं पि सदोसं चिय तस्स विहाणं तु कहं णु समयम्मि । न यणो पायच्छित्तं इमं पि तद् कित्तणाओ उ ॥
भण्णइ पायच्छित्तं विहियानुष्ठानगोयरं चेयं । तत्थवि य किंतु सुहुमा विराहणा अत्थि तीरे इमं ॥३८॥
याणं पि” इति वचनात्, अत्र प्रायश्चित्तरूपशुभभावे क्षपणं-सर्वथा क्षयो भवतीति यत् तदपि च, अनिकाचित्तक्षपणं तु निर्विचार-
मित्यपि च शब्दार्थः; युज्यते-संगच्छते, ततश्चैवं तु-एवमेव कर्मविगमकर्मानुबन्धापनयनहेतुत्वेनैव भवत्यित्यर्थं-पर्यालोचनीयं
अतो निकाचित्कर्मक्षपणहेतुत्वात् एतत् शुभभावरूपं प्रायश्चित्तमिति गाथार्थः ॥३५॥ अथाविहितानुष्ठानेषु युक्तं प्रायश्चित्तं, न
तु विहितेषु मित्राचर्यादिष्विति परमतमादर्शयन्नाह—“निही”त्यादि, विहितानुष्ठाने आगमोक्तक्रियायां मित्राचर्या-
दिरूपायां अत्र प्रायश्चित्ताधिकारे आलोचनादि-आलोचनाकायोत्सर्गप्रभृति यत् प्रायश्चित्तं भणितं-उक्तं आगमे “भस्ते पाणे
सयणासणे य अरहंतसमणसेज्जासु । उचारे पासवणे ण्णवीसं होति ऊमामा ॥ ? ॥” इति वचनात् तत्कथं प्रायश्चित्तं ? न
कथञ्चिद् घटत इत्यर्थः, दोषभावेन-निर्दोषत्वेन हेतुना तस्य मित्राटनादिविहितानुष्ठानस्य, इति वाक्यसमाप्ति ॥ ३६ ॥ अथ
ब्रूये-तदपि विहितानुष्ठानमपि, आस्तां तदन्यत्, सदोषमेव-सात्तिचारमेव, तस्य मित्राटनादेः विधानं-उपदेशः कथं-केन प्रका-
रेण ? तु इति वितर्कं समये-सिद्धान्ते, न तद्विधिः प्राप्नोतीत्यर्थः, न न्यालोचनादि प्रायश्चित्तमेव न भवतीत्याशङ्क्याह-न च नो
प्रायश्चित्तं, अपि तु प्रायश्चित्तमेव इदमपि आलोचनाद्यपि, आस्तां तपआदि, कृत इति ? आह-तथाकीर्तनासु-प्रायश्चित्तत्वेन संशब्द-
नादेव, तथाहि-“आलोयण पडिक्कमणे मींस विवेगे” इत्यादि । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ३९ ॥ सूरिराह—“भण्णइ”त्यादि, भण्यते-

सन्ध्यावत्प्रासु जओ पायं चंधो भवत्थजीधानं । भणितो विचित्तभेदो पुन्वायरिया तहा चाह ॥३९॥

सत्तचिह्नंभगा होति पाणिणो आडवज्जियाणं तु । तह सुटुमसंपराया छच्चिह्नंंधा चिणिहिट्ठा ॥४०॥
मोहाउगवज्जाणं पगडीणं ते उ वंअगा भणिता । उवसंतग्गीणमोहा केवल्लिणो ण्णचिह्नंंधा ॥४१॥

अभिधीयतेऽग्रेचरम्-प्रायश्चित्तं न तु न तथा, प्रायश्चित्तं विहितानुष्ठानगोचरं च-विधेयक्रियाविषयं चशब्दो विशेषणसमुच्चये,
तत्र प्रथमविशेषणेन “तं रुह पायन्लितं” इत्यादिप्रायश्चित्तदूषणं वक्ष्यमाणयुक्तिबलान्निराकृतं द्वितीयेन तु “अह तंवि”
इत्यादि विहितानुष्ठानदूषणमिति, एतद्-आलोचनादिप्रायश्चित्तं क्रितु-कर्मत्वं तत्रापि च विहितानुष्ठानेऽपि च, आस्तामि-
तरत्र, मूक्षमा-अल्पा विराधना-खडना अस्ति-विद्यते अतस्तस्या विराधनायाः शुद्ध्यर्थं इदं-एतदालोचनादीति गाथार्थः ॥३८॥
अथ रुभमपयुक्तस्यापि मूक्षमा विराधना स्यादित्याशंक्याह—‘सन्ध्वे’त्यादि, सर्वानस्थानु-मरागवीतरागादिसमस्तपर्यायिषु
यतो-यस्माद्धेतोः प्रायो ग्राह्ययेन, अयोग्यावस्थायां बन्धो न स्यादपीति सूचनार्थं प्रायोग्रहणं, बन्धः-कर्मबन्धः भवत्यजीवानां-
संगतिरिगन्तूनां, न तु सिद्धानां, भणितः-उक्तः सिद्धान्ते, किंविध इति?, आह-विचित्रभेदो-बहुमकारः, कुत एतत् सिद्धमिति?, आह-
पूर्वाचार्या-अतीतमुरयः तथा च-कर्मबन्धविचित्रतार्थत्वेन आहुः-ब्रुवन्ते । इति गाथार्थः ॥३९॥ यदाहुस्तदेव दर्शयन् गाथापञ्चरु-
माह—‘मत्त’‘मोहा’‘ते’‘अपमत्त’ ‘जे’इत्यादि, गतविधबन्धकाः-गसपकारकर्मोपार्जकाः भवन्ति-स्युः प्राणिनो-जीवाः आयु-
र्वर्जितानां तु-आयुःकर्मरहितानामेव शेपाणां-ज्ञानावरणादीनां, तद्धि एकरु भवे मरुदेव वध्यने, तथेति समुच्चये, मूक्षमसंपराया-
दशमगुणस्थानवर्धिनः पद्विधो बन्धो येषां ते तथा विनिर्दिष्टा-उक्ता आगमे ॥४०॥ कथं पद्विधवन्धा इति?, आह—मोहायुर्वर्ज-

ते पुण दुसमयद्वितियस्स बंधगा ण पुण संपरागस्स । सेलेसीपट्टिचण्णा अबंधगा होति विण्णेया ॥४२॥

अपमल्लसंजयाणं बंधतिती होति अट्ट उ मुहुत्ता । उफोसेण जट्टण्णा भिण्णमुहुत्तं तु विण्णेया ॥४३॥

जे उ पमत्ताणाउट्टियाणं बंधंति तेसि बंधतिती । संयच्छराणि अट्ट उ उक्कोसिगरा मुहुत्तंतो ॥४४॥

नां-मोहनीयापुण्णवर्जितानां प्रकृतीनां-कर्मभेदानां ते तु-दृष्टमंतंपरायाः पुनः वन्धका-अर्जकाः भणिता-उक्ताः, तथा उप-
शान्तः-सर्वधानुदयावस्थः धीणश्च-निर्जीणो मोहो-मोहनीयं कर्म चेपां ते तथा केवलिनश्च-सगोमिकेवलिनः एकविधवन्धा
व्यक्तमिति ॥४१॥ ते पुनरागोऽपि द्वौ ममयी वन्धोदयविशिष्टौ स्थितिः-अवस्थानं यस्य तद्विगमयस्थितिकं गोमत्ययं सात-
वेदनीयमित्यर्थः तस्य वन्धका-अर्जकाः, न तु-न पुनः संपरायस्य-कपायप्रत्ययस्य, उपशान्तधीणकपायत्वात्तेषां, तथा शैले-
शी-अयोग्यवस्थासंभवाः करणविशेषस्तां प्रतिपन्ना-आश्रिता ये ते तथा ते अवन्धकाः-कर्मवन्धराद्विधाः भवन्ति-स्युः विज्ञेया-ज्ञातव्या
इति ॥४२॥ एवं प्रकृतिवन्धापेक्षया सन्निवृत्त्यासु वन्ध उक्तः, अथ स्थित्यपेक्षया तमाह-अप्रमत्तसंयतानां-सप्तमगुणस्थानकवतां
वन्धतः स्थितिः-यदस्य कर्मणोऽस्थानं भवति-स्यात् अट्ट तु-अष्टावेन मुहुत्तानि-ताडिकाद्रयमानान् उत्कर्षेण-उत्कृष्टतः, जवन्या
तु-सर्वान्वा पुनः भिन्नमुहूर्त-अन्तर्मुहूर्तं यावत् तुशब्दः पुनरर्थो योजित एव विज्ञेया-अवरोधो, कपायणां स्थितिवन्धहेतूनां विध-
मानत्वादिति ॥४३॥ ये तु-ये पुनः प्रमत्ताः-प्रमत्तसंयताः षष्ठगुणस्थानकवन्तिनः अनाहुद्विक्रया-अनुपेत्यकरणेन प्राणातिपातादौ
वर्तमानाः चक्षन्ति-आवर्जयन्ति कर्म कर्मा वन्धयन्तिः-कर्मवन्धावस्थानं संयसरान्-यर्षाणि अट्ट तु-अष्टावेन उत्कर्षा-उत्कृष्टा
भवन्ति, इतरा-जवन्या पुनः मुहूर्तवन्तिः-अन्तर्मुहूर्तं यावत् । इति माथापञ्चकार्यः ॥४४॥ प्रस्तुतयोऽजनामाह-‘ते’त्यादि, यस्यास्तर्षाव-

ता एवं चिय एवं विहियाणुद्धानमेत्थ हवइत्ति । कम्ममाणुबंधेयणमणहं आलोयणादिलुयं ॥४५॥

विहितानुद्धानत्तं तस्स वि एवंति ता कहं एयं । पच्छित्तं णणु ! भण्णति समयंमि तह । विहाणाओ ॥४६॥

विहियाणुद्धानं चिय पायच्छित्तं तदण्णहा ण भवे । समए अभिहाणाओ इट्ठत्थपस्माहगं णियमा ॥४७॥

स्वासु कर्मबन्धोऽस्ति, कर्तव्यन्यानुमेया च विराधना, इष्यते चासौ द्रव्यतो वीतरागस्यापि छद्मस्थस्य, चतुर्णामपि मनोयोगादीनामभिधानात्, तस्मात् 'एवं चिय' ति एवमेव विराधनायाः शोधनीयत्वेन एतद्विक्षाटनादिकं विहितानुष्ठानं—विधेयक्रिया अत्र कर्मपनयन-प्रक्रमे भवति—स्मात्, इतिशब्दः समाख्यर्थो गाथान्ते योज्यः, किंचिधं भवतीति, आह—कर्मानुबन्धच्छेदनं—कर्मसन्तानच्छेदकं अनघं—अदोषं परोक्तदूषणाभावात्, किंभूतं सति ? आह—आलोचनादियुतं—आलोचनाप्रतिक्रमणादिप्रायश्चित्तसमन्वितमिति गाथार्थः ॥४८॥ इहैवार्थे परमतमाशङ्क्य परिहरन्नाह—विहितानुष्ठानत्वं—विधेयक्रियात्वं तस्यापि आलोचनादिप्रायश्चित्तस्यापि प्राप्नोति, आस्तां मिधाटनादेः, एवं—उक्तन्यायेन विहितानुष्ठानमालोचनादियुतं सत्कर्मानुबन्धच्छेदनं भवतीत्येवंलक्षणेन इतिशब्दो वाक्यसमाप्तौ, यत् एवं वत्—तस्मात् कथं ? न कथञ्चिदित्यर्थः, एतदालोचनादि प्रायश्चित्तमुच्यत इति परः, मुरिराह—नन्विति परमताक्षमायां मण्यते—उच्यत उत्तरमत्र समये—सिद्धान्ते तथा—तेन प्रकारेण प्रायश्चित्तत्वेन विधानाद्—विहितत्वात् । इति गाथार्थः ॥४९॥ अथवा प्रायश्चित्तमपि विहितानुष्ठानमेवेति दर्शयन्नाह—विहितानुष्ठानमेव प्रायश्चित्तं आलोचनादिकमिति प्रतिज्ञा, समये—सिद्धान्ते अभिधानाद्—उक्तत्वादिति हेतुः, मिधाटनादिवदिति दृष्टान्तोऽभ्युक्षः, विपर्यये बाधकमाह—तत् प्रायश्चित्तं अन्यथा—अविहितानुष्ठाने सति न भवेत्—न जायेत इष्टार्थप्रमाधकं—कर्मविशोधकमित्यर्थः नियमाद्—अवश्यं तयेति, यदिष्टार्थसाधकं न भवति

सद्व्याधि य पठ्वज्जा पायच्छित्तं भवंतरकडाणं । पावाणं कम्ममाण ता एत्थं णत्थि दोसोत्ति ॥ ४८ ॥
चिणस्स णवरि लिङ्गं इमस्स पाएणमकरणया तस्स । दोसस्स तद्वा अणो णियमं परिसुद्धए विति ॥ ४९ ॥

निच्छयणएण संजमठाणापातंमि जुज्जति इमंमि । तद् चैव पयट्ठाणं भवविरहरण साह्णं ॥ ५० ॥
तद्विहितानुष्ठानमपि न भवति, यथा हिंसादि, इष्टार्थसाधकं च प्रायश्चित्तं, अतो विहितानुष्ठानमिति, अथवा पूर्वोक्तार्थमेव भाव-
यन्नाह-विहितानुष्ठानमेव प्रायश्चित्तं, तत् प्रायश्चित्तमन्यथा-विहितानुष्ठानत्वाभावे न भवेत्, अविहितानुष्ठानत्वादेवेति, नन्वेवं
विहितानुष्ठानत्वे प्रायश्चित्तस्य मिश्रटनादिवच्छोध्यतैव स्यात् न शोधकनेत्याशङ्क्याह-समयेऽभिधानात्-शोधकतया प्रायश्चित्तस्या-
गमेऽमिहितत्वात् इष्टार्थप्रसाधकं-नियमाद्विशोधकमेव तत् । इति गार्थार्थः ॥ ४७ ॥ अथ प्रायश्चित्तस्य विहितानुष्ठानत्वसमर्थना-
यैवाह-सर्वापि च-समस्तापि च, न केवलं तदेकदेशः, प्रवज्या-महाव्रतप्रतिपत्तिः प्रायश्चित्तं-विशुद्धिहेतुर्भवति, केषामिति ?, आह-
भवान्तरकृतानां-जन्मान्तरोपात्तानां पापानां-भवनिवन्धनत्वेन दुष्टानां कर्मणां प्रतीतानां, यत् एवं तत्-तस्मात् अत्र प्रायश्चित्तस्य
विहितानुष्ठानत्वे नास्ति दोषो-न विद्यते दूषणं, प्रवज्यालक्षणप्रायश्चित्तस्य विहितानुष्ठानत्वाभ्युपगमात्, इतिशब्दः समाप्तो ।
इति गार्थार्थः ॥ ४८ ॥ किं पुनः सम्यक्चरितस्य लिङ्ग-मिति ?, आह-‘चिणो’त्यादि, चीर्णस्य-सम्पक्चरितस्य ‘नवरि’त्ति केऽलं
लिङ्गं-चिह्नं अस्य प्रायश्चित्तस्य प्रायेण-बाहुल्येन, प्रायेणेतिकरणात्करणमपि संभाव्यते, अकरणं-अनासेवनं तस्य यमाश्रित्य प्राय-
श्चित्तं प्रतिपन्नं दोषस्य-अपराधस्य प्रायश्चित्तार्हस्य तथेति समुच्चये, अन्ये-अपरे मृतयः नियमं-दोषसाकरणमेवेत्येवंलक्षणं प्राये-
णेति प्रागुक्तविशेषणस्यानिष्टः परिशुद्धके-विशुद्धेऽपगतौ दोष इति प्रक्रमः ब्रवते-अभिदधति, अन्ये तु व्याख्यान्ति-नियमं-अक-

॥ पायच्छित्तविधा सम्मत्ता ॥ १६ ॥

रणनियममासंसारं तद्दोषासेवनात् परिशुद्धये-दोषविशुद्धये । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ अथेदमपि मतान्तरं संगतमेवेति दर्शयन्नाह—
'गिच्छे'त्यादि, निश्चयनयेन-तत्प्रनयमतेन परिणामत इत्यर्थः संयमस्थानापाते-चरणशुद्धिविशेषाप्रतिपाते सति युज्यते-संगच्छते
इदमपि-आचार्यान्तरमतमपि, आस्तामस्ममत्तं, केषामिति ?, आह-तथैव-संयमाप्रतिपातेनैव प्रवृत्ताना-व्यापृताना भवविरहपराणा-
संसारच्छेदनप्रधानाना साधूनां-संयतानामिति गाथार्थः ॥ ५० ॥

॥ प्रायश्चित्तविधिप्रकरणं वृत्तितः समाप्तमिति ॥ १६ ॥

॥ अथ सप्तदशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १७ ॥

णमिऊण महावीरं ठियादिकल्पं समासओ वोच्छ । पुरिमेयरमञ्जिमजिणविभागतो वयणनीतीण ॥ १ ॥

अनन्तर प्रायश्चित्तमुक्तं, तच्च स्थितादिकल्पयुताः साधवो ददति वहन्ति चेति स्थितादिकल्पस्वरूप विभणिपुर्मङ्गलाद्यभिधानायाह—'णमी'त्यादि, नत्वा-अभिवन्द्य महावीर-वर्धमानजिनं स्थितादिकल्पं-अयस्थितानवस्थितममाचार समामतः-सक्षेपेण वक्ष्ये-अभिधास्ये 'पुरिप'त्ति पूर्वः-प्रथमः इतरः-अन्तिमः मध्यमाः-शेषा द्वाविंशतिः ते च न जिनार्थ तैर्यो विभागः-स्थिता-

दसहोहो उ कप्पो एस उ रायण ठियकप्पो णिचमज्जाया ॥ २ ॥

ततिओसहकप्पोऽयं जम्हा एगंततो उ अविच्छो । समयपि कजमाणो आणाओ चेव एतेसि ॥ ३ ॥
चाहिमयणेइ भावे कुणइ अभावे तयं तु पढमंति । वितियमवणेति न कुणति तइयं तु रसायणं होति ॥ ४ ॥
दिविभजनं स तथा ततः पूर्वतरमध्यमजिनविभागतः, इह च मध्यमग्रहणस्योपलक्षणत्वाद्विदेहजिनग्रहो दृश्यः, यतो वक्ष्यति-
‘एय गु विदेहजिनकप्पी’ वचननीत्या-कल्पादिगुत्रन्यायेन, इति गाथार्थः ॥ १ ॥ तत्र स्थितकल्पप्रतिपादनायाह—‘दसे’-
त्यादि, दशधा-दशभिः प्रकारैः ओघतः-मामान्येन स चाचैलक्यादिर्वक्ष्यमाणः तु शब्दः पुनरर्थः भिन्नक्रमश्च कल्पो-व्यवस्था,
एष तु-एष पुनः सामान्यकल्पः पूर्वतराण। आदिमान्तिमजिनसाधूना स्थितकल्पः-अत्रस्थितकल्प उच्यते, कुतः ?-सततासेवनाभा-
वाद्-निरन्तराचरणसद्भावादिति, तच्चत एय निरूप्याथैनमेव पर्यायत आह स्थितकल्पो-नित्यमर्थादा । इति गाथार्थः ॥ २ ॥
अथ किमयं नित्यमासेव्यत इति?, आह—‘तत्ती’त्यादि, तृतीयौपधकल्पो-वक्ष्यमाणौपधतुल्यः अयमेव स्थितकल्पः यस्माद् यतो हेतोः
एकान्वतस्तु-सर्वथैव अविच्छो-युक्तः शुभरूपत्वात् सतनमपि-मदापि, आत्मा कदाचिद्, क्रियमाणो-विधीयमानः, अथ म-य-
मानामपि तथा भविष्यतीति ?, आह-आज्ञात एव-आगमादेव एतेषां-पूर्वतरजिनसाधूनां, आज्ञापीजं च ऋजुव्रह्मदिक्कं वक्ष्यमाण-
मिति गाथार्थः ॥ ३ ॥ तृतीयौपधप्रतिपादनायाह—‘वाही’त्यादि, किल कस्यचिन्नरपतेः पुत्रोऽत्यन्तलुभो उभूव, न च तस्य मत-
तारोग्यसंपादनायापुर्वेदविशारदविविधैद्यानाहूयोवाच-‘ओ भिषग्गराः ! मम ननयस्य यथा रुजो न भगन्ति तथा यनध्व’, एते
च तद्वचस्तथैव प्रतिपन्नवन्तः ततश्च ते यथोपदेशमौपधानि संस्कृत्य राजानमुपतस्थुः, राजा च तान् ग्रन्थेकमौपधगुणान् पमच्छ,

एवं एसो कप्पो दोसाभावेऽपि कज्जमाणो उ । सुंदरभावाओ खल्ल चरित्तरसायणं जेओ ॥ ५ ॥

आचेत्तकु? हेसिय? सिज्जायर? रायपिण्ड? किहक्कम्मे? । वय? जेहु? पडिक्कम्मे? मासं? पज्जोसवण? १० कप्पो ॥
तेऽपि तान् क्रमेणाचख्युः, तत्र च व्याधि-रुजं अपनयति-अपहरति प्रयुज्यमानं भावे-सद्भावे व्याधेरिति गम्यते, तथा करोति-
विधेत्ते अभावे- पुनर्व्याधेरसद्भावे तर्क-व्याधिं तुः पुनरर्थो योजित एव प्रथमं-आद्यमिदमौषधं इतिशब्दः समाप्तौ, तथा द्विती-
यमौषधं अपनयति-हरति व्याधिं सन्तं असन्तं तु न करोति-न विधेत्ते, तथा तृतीयं तु-तृतीयं पुनरौषधं सन्तं हत्वाऽसन्तं चाकृत्वा
रमायनं भवति-वयःसंभादिगुणकरं स्यात् । इति गाथार्थः ॥४॥ एवं दृष्टान्तमभिधाय दाष्टीन्तिकाभिधानायाह—‘एव’मित्यादि,
एवमिति तृतीयौषधवत् एषः-अनन्तरोक्तः कल्पः-स्थितकल्पः दोषाभावे-अपराधासत्त्वेऽपि, आस्तां दोषसद्भावे, क्रियमाणो-विधीय-
मानः सन् तुः पुरणे सुन्दरभावात् खल्ल-शोभनत्वादेव चारित्रस्य-चरणशरीरस्य रसायनमि-पुष्टिकरणाचारित्ररसायनं ज्ञेयः-अवसेयः
इति गाथार्थः ॥५॥ दशधौघतः कल्प इत्युक्तं, अथ तद्दर्शनादेदमाह—‘आचेत्ते’त्यादि, अविद्यमानं चैलं-वस्त्र यस्यासावचैलकस्तद्भावा-
आचैलक्यं, उद्देशेन-साधुसंकल्पेन निर्द्वैतमौद्देशिकं-आधाकर्म, श्रद्धया-वसत्या तरति संसारसागरमिति श्रद्धयातरः स च राजा च नृपथ-
क्रवर्त्यादिस्तयोः पिण्डः-समृद्धानमिति श्रद्धयातराजपिण्डः, कृतिकर्म-वन्दनकं, एतेषां च समाहारद्वन्द्वत्वात्सप्तम्येकवचनं, ततश्चाचैल-
क्यादिषु यथास्वं विधिनिषेधाभ्यां स्थितास्थिताः साधवो भवन्तीत्यतोऽयमौघकल्पः, एतेष्वेव च प्रथमचरमजिनसाधवः स्थिता एवेति
स्थितकल्पः तेषां, तथा व्रतानि-महाव्रतानि, ज्येष्ठो-रत्नाधिकः, प्रतिक्रमणं-आवश्यककरणं, सप्तम्येकवचनं प्राग्वत्, मासमिति प्राकृतत्वाद-
नुस्वारः परि-सर्वथा वसनं-एकत्र निवासो निरुक्तविधेः पर्युपणं एतद्वयलक्षणः कल्प-आचारो मासपर्युपणकल्पः, तत्र च स्थितास्थि-

छसु अट्टिओ उ कप्पो एत्तो मज्झिमज्जिणाण विण्णेओ । णो समयसेवणिज्जो अणिच्चमेरासस्सवोत्ति ॥७॥

आचेलकुदेसियपडिक्कमणरायपिण्डमासेसु । पज्जुसणाकप्पंभि य अट्टियकप्पो सुणेयब्बो ॥८॥

सेसेसुं ठियरुप्पो मज्झिमगाणंपि होइ विण्णेओ । चउसु टिता छसु अट्टिता एत्तो चिय भणियमेयं तु ॥९॥

नेत्यादि प्राग्वत् । इति गाथासमामार्थः ॥१॥ उक्तः स्थितकल्पः, अथ अस्थितकल्पाभिधानायाह- 'छसु' इत्यादि, पदसु दर्शयिष्यमाणरूपेषु पदेषु अस्थितस्तु-यनवस्थितः पुनः कल्पः-ममाचारः 'एत्तो' चि एतेभ्य एव दर्शयः पदेभ्यो मध्यात् मध्यमजिनानां-तत्माधूना-मित्यर्थः विज्ञेयो-ज्ञातव्यः, कुतोऽयमिति ? आह-नो-नैव सततं मेवनीयः सदा विधेयः दशस्थानकापेक्षया, एतदपि कुत इति ? आह-अनित्यमर्यादास्वरूपः-अनित्यतव्यवस्थास्वभाव इति कृत्वा, ते हि दशानां स्थानानां मध्यात् कानिचित्स्थानानि कदाचिदेव पालयन्तीति भावः । इति गाथार्थः ॥७॥ पदस्ववस्थितः कल्प इत्युक्तं, अथ तानि दर्शयन्नाह- 'आचे'त्यादि, आचेतव्योदेशिकप्रतिक्रमणराजपिण्डमासेषु प्रतीतेषु विषयभूतेषु पर्युपणाकल्पे च-वर्षाकालमगाचारे चः समुच्चये अस्थितकल्पोऽभिहितार्थः 'मुणेयब्बो'-चि ज्ञातव्यः, इति गाथार्थः ॥८॥ एषामपि शेषपदापेक्षया अस्थितकल्प एवेति दर्शयन्नाह- 'सेसेसु'मित्यादि, शेषेषु तु-प्रागुक्तेभ्यः पदभ्योऽन्येषु पुनः श्रुत्यातरपिण्डादिषु स्थितकल्प उक्तार्थः मध्यमकानासपि-द्वाविंशतिजिनमाधूनामपि, न केवलमाद्यचरमाणां, भवति-स्वात् विज्ञेयो-ज्ञातव्यः, उक्तमेवार्थमागमेन समर्थयन्नाह-चतुर्षु स्थानेषु-श्रुत्यातरपिण्डादिषु स्थिताः-परिहारादितोऽनस्थिताः पदसु आचेतव्ययादिषु अस्थिताः-अनगस्थिताः कदाचिन्तकपरिहारादितो मध्यमजिनसाधवः, अत एव-पूर्वोक्ताध्वशा-देव भणितं-उक्तमागमे एतदिदमनन्तरोक्तं तुशब्दः पूरणे । इति गाथार्थः ॥९॥ 'शेषेषु स्थित (ः) कल्प' इत्युक्तं, अथैतदेव स्पष्ट-

सिञ्जापरिण्डिमि य वाउत्तामे य पुरिसजेद्वे य । क्तिक्कम्मस्स य करणे ठियक्कप्पो मज्झिमाणंवि ॥१०॥

बुपिहा पृथ अदेला संतासंतेसु होह विणोया । तित्थगरऽसंतचेला संताऽचेला भवे सेसा ॥११॥

आचेल्लो भम्मो पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स । मज्झिमगाण जिणाणं होह सचेलो अचेलो य ॥१२॥
यस्माह—‘सिञ्जा’इत्यादि, श्रव्यातरपिण्डे च प्रसिद्धे तथा पतुर्णा—परिग्रहविरत्यन्तर्भूतव्रतचर्यत्वेन चतुःसंख्यानो यामानां—व्रतानां मगाहारभतुर्माणं तत्र च पुरुष एव ज्येष्ठः पुरुषज्येष्ठस्तत्र च कृतिर्कर्मण्य-वन्दनकस्य चशब्दाः समुचयार्थाः करणे—विधाने स्थितकल्पः प्रतीतः मध्यमानामपि—द्वाविंशतिजिनसाधूनामपि, न केवलमाद्यनरयाणामिति गार्थार्थः ॥१०॥ तदेवं स्थितास्थित-कल्पं विभज्याचेलवयादिपदानां स्वरूपं दिदर्शयिपुराचेलकथस्वरूपं तावन् गाथात्रयेणाह—‘दुचि’इत्यादि, द्विविधा—द्विप्रकाराः अयाचेलमयविचारे अचेल-निर्वाणयः सदमतसु—विद्यमानाविद्यमानेषु चेलेष्विति गम्यं भवन्ति-स्युः विज्ञेया-ज्ञातव्याः, तत्र तीर्थं कृता-जिनाः अमषेलाः सन्तोऽचेला भवन्ति शक्रोपनीतदेवदूष्यापगमानन्तरं, तथा सद्भिर्वैरचेलाः सन्तोऽचेलाः भवेयुः—स्युः शेषा-जिनेभ्योऽन्ये साधवः ॥११॥ ‘आचे’त्यादि, आचेलकथधर्मोपेतत्वादाचेलकथः धर्मः—चारित्रलक्षणः ‘पुरिमस्स’ति पूर्वस्य च-युगादिदेवस्य पश्चिमस्य च-चतुर्विंशतितमस्य जिनस्य-अर्हतः संबन्धिमार्थानां, विद्यमानचेलत्वेऽपि हि तेषां भवेत्खंडित-वस्त्राभयणात्, दृश्यते च विवक्षितवस्त्राभावे मचेलकत्वेऽप्यचेलव्यवहारः, यदाह—“जह जलमवगाहंतो चहुचेलोऽवि सिरमेट्ठिय-कडिड्ढो । गन्नह नरो अचेलो तह सुणओ संतचेलावि ॥१॥ तह योगजुवक्कन्ठियचेलेद्विचि भन्नए अचेलोत्ति । जह तूर सालियः लहुं दे पोत्ति नगिगया मोत्ति ॥२॥” मध्यमस्नानां—द्वाविंशतेः पुनर्जिनानां संबन्धिमार्थानां भवति-स्यात् सचेलः—समस्तः

अमहद्वया भित्तिहि य आचेलकमिह होद बत्थेहि । लोगागमणीतीण अचेलगत्तं तु पचयनो ॥१३॥

उचेसियं तु रुम्मं गत्थं उच्चिरम कीरेतंतति । गत्थवि उमो विभागो जेओ संग्गावेक्कनार ॥१४॥

अचेलो वा-निर्वक्षो धर्मः, कुतः? तेणमुत्तमानुत्तान्महामूल्यविनिवाणामितरेणं न नद्धाणां परिगोगानुजानान्, पुरिमपग्गिम-
तीर्थं रुत्तमापूनां तु ऋजुनडत्वेन यक्कजडत्वेन च महाधनादियव्वाणामननुशानान् भ्वेनखंडितादीनामेव चानुशानादचेलक इति ॥१२॥
अथ कथं पूर्वपथिमसाधूनां सचेलत्वेऽप्याचेलक्यमित्यमिति? आह—‘अमे’त्यादि, ‘अमहद्वण’चि इह वृत्तीयापवृत्तनदर्जनादमहा-
धनैः—अबहुमूल्यैः मिमैद्य-खंडितैः आचेलमयं—अचेलत्वं इह प्रक्रमे भवति—स्यात् वसैः—आच्छादनैः, कुतः पुनः गचेलत्वेऽप्यचेलत्वरम-
पदिदयत इति? आह—अचेरुक्तं तु—अचेलकता पुनः मत्स्ययतः—प्रतीतेः, कथेति? आह—लोकागमनीत्यान्यो रुत्तयादेन आगमन्यायेन
च, तथाहि—लोको जीणादिवस्त्रत्वेऽचेलत्वं प्रत्येति विशिष्टार्थाप्रसाधकत्वेनात्मन्यापिशोयात्, आगमनीत्याऽपि अचेलत्वमुच्यत एव,
यदाह—“परिजुजेदि” नत्थेहि, दोह्वागमिचि अचेलण् । अदुवा गचेरुण् दोह्वायं. इई गिरुण् न चितण्” ॥१॥ [परि-गमन्ता-
जीर्णैः—दुर्बलैर्वस्त्रैः—कल्पादिभिः ‘होक्कलामि’चि शविण्णामि अनेलकः—चेलहीनः, अल्पदिनमाचित्तादेषां, प्राच्यत्वेतिगुच्छरूप
मिन्नरूपस्येह संपन्नात् इति—एतद् मिथुर्न चिन्तयेदिति, ‘अदुव’चि अगवा मचेलको भविष्यामि, परिजीर्णमं हि मां दृष्ट्वा त्वभिदु-
पागकः सुन्दराणि यस्याणि दास्यतीति मिथुर्न चिन्तयेत्, अयं भावः—न जीर्णचेलोऽन्यचेलानां लाभसंभानपा दैन्यं लाभमं-
पावनया नाप्रमोदं गच्छेदिति प्रसार्थः। इति गाथाप्रयार्थः ॥३॥ गोदेसिकविभागं मायारवेणाह—‘उद्ध’ ‘संया’ ‘मज्झि’ इत्यादि,
ओदेसिकं तु—ओदेसिकं पुनः कथंति—आषारुमं अत्र प्यितामितत्वरविनारे चित्रक्षित, अन्यप न तु अनाधा रुमं, कुत एवमिति?, आह—

संघादुद्देशेणं ओघार्हं हि समणमाह अहिकिञ्च । कडमिह सञ्चेत्सि चिय ण कप्पई पुरिमचरिमाणं ॥ १५ ॥
मज्झिमगाणं तु इदं कडं जमुद्दिस्स तरस्स पेवत्ति । नो कप्पइ सेसाण उ कप्पइ तं एस मेरत्ति ॥ १६ ॥
उद्दिश्य-गाधूनङ्गीकृत्य क्रियते-विधीयते तदौद्देशिकं इति-कृत्वाऽनया व्युत्पत्त्येत्यर्थः, अत्राप्यौद्देशिकविषये अयं वक्ष्यमाणः
विभागः-प्रथमजिनादिमाधूनधिकृत्य ग्राह्याग्राह्यत्वविभजनं द्वेयो-ज्ञातव्यः संघाद्यपेक्षया-संघश्रमणादीनाश्रित्येत्यर्थः ॥ १४ ॥ चिभा-
गमेवाह—‘संघा’इत्यादि, संघाद्युद्देशेन-संघोपाथयालंबनेन ‘ओघार्हं’ति सामान्यविशेषाभ्यां, तत्र संघार्थमिति विकल्पः सा-
मान्यं प्रथमजिनसंघार्थमन्तिमजिनसंघार्थं मध्यमजिनसंघार्थं वेत्यादिस्तु विशेषः, तथा श्रमणादि-साधुप्रभृति, आदिशब्दाच्छ्र-
मणीमाधुविशेषग्रहः, अधिकृत्य-आश्रित्य कृतं-साधितमाधाकर्म इह स्थितकल्पविचारे सर्वपामेव-समस्तानां न कल्पते-ग्रहीतुं न
युज्यते पूर्वचरमाणां-आद्यन्तजिनमाधूनामिति, अत्र कल्पगाथाः—“संघं समुद्दिस्सिंता पढमो वीओ य समणसमणीओ । तइओ
उवस्सए खलु चउत्थओ एगपुरिसस्स ॥ १ ॥ जइ सव्वं उद्दिस्सिउं संघं कारेइ दोण्हवि न कप्पो । अहवा सव्वे समणा समणी
वा तत्थवि तहेव ॥ २ ॥ जइ पुण पुरिमं संघं उद्दिस्सइ मज्झिमस्स तो कप्पे । मज्झिम उद्दिट्ठे पुण दोण्हपि अकप्पियं होइ
॥ ३ ॥ एमेव ममणवग्गे समणीवग्गे य पुव्वउद्दिट्ठे । मज्झिमगाणं कप्पे तेसि कयं दोण्हवि न कप्पे ॥ ४ ॥” एवमुपाश्रयैकसा-
ध्वोरपीति ॥ १५ ॥ ‘मज्झी’त्यादि, मध्यमकानां तु-द्वाविंशतिजिनसाधूनां पुनः इदमौद्देशिकं कृतं-निर्वर्तितं यं संघादिकं माधुं
च उद्दिश्य-आलंब्य तस्यैव संघादेः इतिशब्दे मित्त्वक्रमः नो कल्पत इति-न ग्रहीतुं युज्यते इतिर्वान्यपरिसमाप्तौ, शेषाणां-आलं-
घितसंघादिभ्योऽन्येषां पुनः संघादीनां कल्पते तदौद्देशिक, अथ कस्मादेवमिति ? आह-एपाऽनन्तरोक्ता ‘मेरं’चि मर्यादा इति-कृत्वा

सेजायरोति भणति आलयसामी उ तस्स जो पिडो । सो सञ्चेसि ण कएति पसंगगुरुदोसभावेण ॥१७॥
 तित्थंकरपडिक्कुटो अण्णायं उग्गमोवि य ण सुज्जे । अविमुत्ति यज्जाघवया दुल्लहसेज्जा विउज्जेओ ॥१८॥
 ऋतुप्रज्ञसाधून् प्रज्ञापनीयलोकांथाधिकृत्य जिनैः कृता । इति गाथात्रयार्थः ॥१६॥ अथ शय्यातरपिंडं गाथात्रयेण निरूपयन्नाह—
 ‘सेज्जा’ ‘तित्थं’ ‘पडि’ इत्यादि, शय्यातर इति—अनेन भण्यते—अभिधीयते आलयस्वामी तु—साध्वाश्रयप्रभुरेव तस्य
 शय्यातरस्य यः पिंडः—अग्रनपानखादिमस्त्रादिमश्चस्त्रपात्रकंबलजोहरणश्चूषीपिपलकनखरदनकर्णशोधनकंठरूपः, यदाह—
 “असणाई चत्थाई यइयाइ चउक्कया तिभि” तृणफलकादिस्त्वपिंडः, स शय्यातरपिंडः सर्वेषां—आधान्तिममस्यमविदेदजिनगा-
 धूनां तदाश्रयस्थानामन्याश्रयस्थानां च, यदाह—पुरपञ्चिमवज्जेहि अवि कम्मं जिणवरेहि लेसेणं । धृतं विदेइ यदि य न य साग-
 रियस्स पिडो उ ॥१॥” न कल्पते—प्रहीतुं न युज्यते, केन हेतुनेति?, आह—प्रसंगे—तद्ग्रहणप्रमत्तो ये गुरवो—महान्तो दोषा—दूष-
 णानि तेषां यो भावो—भवनं स तथा तेन प्रसंगगुरुदोषभावेनेति ॥ १७ ॥ दोषानेवाह—‘तित्थ’मित्यादि, तीर्थकरैः
 प्रतिक्कुटो—जिर्ननिपिडः शय्यातरपिंड इति प्रकृतं, कसादेवमिति?, आह—अज्ञातस्य—अविदितस्य राजादिप्रव्रजितत्वेन यद्वैश्यं तदज्ञा-
 तानुयते, तदेव प्रायः माधुना ग्राह्यं ‘अभायउलं चरई विसुदं’ इति वचनात्, तच्चासन्ननिवामादतिपरिचयेन ज्ञानस्वरूपश्रव्या-
 तरगृहे पिंडं गृह्णतो न शुश्यतीति योगः, तथा उद्गमः—कल्पनीयमक्तादिभवनं अपिचेति समुच्चये न शुश्यति—न शुद्धो भवति,
 शय्यातरपिंडग्रहणे सति, कथं?, “नाहुल्ला गच्छस्स उ पढमालियणयाइक्कजेसु । सज्जापकरुणप्राउड्डिया करे उग्गमेमयरं
 ॥१॥” तथाऽविमुक्तिः—सलोमता, तत एव वा शय्यातरकुलस्यामोचनं, आह च—“भावे उक्कोमपणीयमेहि उ तं कुलं न छुट्टेइ ।

पडिबंघनिरागरणं केई अण्णे अगहियगहणस्स । तस्साउंटणमाणं एत्थडवरे भेंति भाविहं ॥१९॥

मुदितादिगुणो रांया अट्टविहो तस्स होति पिडोत्ति । पुरिमेयरारणमेसो वाघयादीहि पंडिक्कडो ॥२४॥
पाणईकज्जेसु य गओवि दूरं पुणो एइ ॥१॥” तथा अविद्यमानं लाघवं-लघुता यस्य स तथा तद्भाषोऽलाघवता, तत्र विशिष्टा-
हारत्वाभेनोपचितत्वाच्चरीरालाघवं शय्यातराचत्परिजनाबोपधिलाभादुपघेरनल्पतया तदलाघवमिति, तथा दुर्लभा-असुलभा शय्या-
च-वसतिः कृता भवति, येन किल शय्या देया तेनाहाराद्यपि देयमित्येवं गुणिणां भयोत्पादनात्, तथा व्यवच्छेदो-विनाशः दानमया-
च्छायायाः शय्यातरेण क्रियते वमत्यभावाद्वा भक्तपानशिष्यादिव्यवच्छेदः स्यादिति ॥१८॥ अथैते दोषाः प्रायः पिढान्तरग्रहणेऽपि
‘स्तस्कोऽत्र भावार्थ इति’, अत आह—‘पडि’इत्यादि, प्रतिबन्धनिराकरणं-साधुशय्यातरयोरोऽत्यन्तोपकार्योपकारं कर्मावेन
स्तन्निरासं केचिदाचार्या भावार्थं ब्रुवन्तीति योगः, अन्ये पुनराचार्याः अगृहीतग्रहणस्य-साधुमिरस्वीकृतं भक्तादिदातव्यद्रव्यस्य
स्य शय्यातरस्य आकुटनं-आवर्जनं “अहो निःस्पृहा एते अतो वमत्यादिदानतः पूज्या” इति भावोत्पादनात्, तथा आह्वां-आप्ति-
पदेऽं अत्र शय्यातरपिडपरिहारे अपरे-अन्ये ब्रुवन्ति-आहुः भावार्थ-तात्पर्यमिति गाथात्रयार्थः ॥१९॥ अथ राजपिठप्रतिवि-
गाथात्रयेणाह—‘मुदि’ ‘ईसर’ ‘असणा’इत्यादि, मुदितादिगुणः-सदृशजादिगुणः, आदिशब्दान्मूर्धामिपिक्तग्रहः, यदाह-
‘मुदमिसित्तो मुदिजो जो होइ जोणिसुद्धो उ । अहिसित्तो उ परेहि सयं व भरहो जहा राया ॥१॥” राजा-नृपः, तत्र
मुदितो मूर्द्धामिपिक्तेभ्येत्यादिचतुर्भंगी, तत्र प्रथमे दोषाभावेऽपि वर्जनीयोऽसौ, इतरेषु तु दोषसंभव एवेति, अष्टविधः-अष्ट-
भेदो वक्ष्यमाणरूपः तस्य राज्ञः भवति-स्यात् पिडो-भैक्ष्य इति-एष प्रकृतो राजपिडः, पूर्वतराणां-आदिमान्तिमजिन-

ईसरपभिर्तीर्हि तर्हि बाधातो खदलोहुदाराणं । दंसणसंगो गरहा इयरेसि णं अंप्पमादाओ ॥२१॥

असणादीया चउरी वत्थं पायं च कंचलं चैव । पाउंछणं च तद्वा अट्ठविहो रायपिण्डो उ ॥२२॥

साधूनां एव राजपिण्डः व्याधातादिमिर्बिष्यमाणदोषैः प्रतिकुटो-निषिद्धो जिनेः ॥ २० ॥ व्याधातादीनेवाह—ईश्वर-
भृतिभिः-भोगिकादिभिः, प्रभृतिशब्दात्तलवरमाडंविचादिग्रहः, तलवरश्च राज्ञ उच्छ्वासनिको बद्धपट्टः, माडंनिकस्तु सन्नि-
वेशविशेषनायकः, तैः प्रविशद्भिर्निगच्छद्भिश्च सपरिकरैः तस्मिन्नाजकुले व्याधातः-स्वलन। साधोः तत्र प्रवेक्ष्यस्य निर्ग-
मस्य च तत एव वा मित्रास्वाध्यायोदिकार्याणां स्यात्, इननं संमददिमङ्गलबुद्धया वा काययात्राणां, तथैवा 'खद'पि
प्रभृतेऽद्यादी लभ्यमाने यो लोभो-लुब्धता स तथा, म च तत्र स्यात्, ततश्चैषणाप्रेरणं च स्यात्, तया उदाराणां-
उदारदेहानां हस्त्यश्चस्त्रीपुरुषादीनां दर्शने-अवलोकने संगः-अभिष्वंगो दर्शनसंगः स्यात्, ततश्चात्मविराधनादयः स्युः,
तथा चारुचौरामिमरकामुक्तादिसंभावनया राजकोषात् कुलगणसंघाद्युपघातश्च, तथा गर्हा-निन्दा, यथाऽहो राजप्रतिग्रहमेते गर्ह-
णीयमपि स्वीकुर्वन्ति, गर्हणीयता च तस्य स्मर्तरेवमुच्यते-“राष्ट्रप्रतिग्रहदग्धानां, ब्राह्मणानां धुधिष्ठिरं ! । स्विर्मानामिव भीजानां,
पुनर्जन्म न विद्यते ॥ १ ॥” अथवाऽनभिष्वङ्गा यतयो भवन्ति एते तु अष्टकल्पगणवत् कयं गजराज्यादिषु सङ्गं कुर्वन्तीत्येवरूपां,
अथैते दोषा मध्यमजिनयाधूनामपि संभवन्तीति कयं तेषां तस्य ग्राह्यतापीति ?, अत आह-इतरेषां-मध्यमजिनसाधूनां न-नैव
एते दोषा भवन्ति, कुतः ?-अप्रमादात्-प्रमादामावादेतोः, ते हि ऋजुप्राज्ञत्वाद्विशेषेणाप्रमादित्वेनोक्तदोषपरिहारसमर्थी
भवन्ति, इतरे तु ऋजुजडवक्त्रजडत्वेन न तथेति ॥ २१ ॥ अथ प्रागुक्तराजपिण्डस्याष्टविधत्वं दर्शयन्वाह-अशनादिकां-अशन-

कृतिरुममंति य तुविहं अम्बुद्वाणं तहेव वंदनगं । समणेहि य समणीहि य जहारिहं होति कायव्वं ॥२३॥
 सव्वार्हि संजईहि कितिरुममं संजयाण कायव्वं । पुरिसोत्तमोत्ति धम्मो सव्वजिणाणंपि तित्थेसु ॥२४॥
 एयस्म अकरणमी माणो तह णीयरुममवंधोत्ति । पवयणखिसाऽयाणग अबोहि भवबुद्धि अरिहंमि ॥२५॥
 पानत्वादिमखादिमरूपा आहारावत्वारः वस्त्रं पात्रं च कंवलमिति व्यक्तं चेवेति ममुचये नथेति वाक्योपक्षेपार्थोऽत्र द्रष्टव्यः पाद-
 प्रोन्टनं-रजोवृणं चः ममुचये अष्टविधस्तु-अष्टविध एव राजपिंडो-नृपभक्ष्यं तुल्यन्दोऽवधारणार्थो नियोजितश्च प्राक् । इति
 गाथात्रयार्थः ॥२०॥ कृतिकर्ममति गाथात्रयेणाह—‘कृति’ ‘सव्वार्हि’ ‘एयस्से’त्यादि, कृतिकर्ममति-एतत्पुनः द्विविधं-द्विप्रकारं,
 कयमिति ?, आह-अभ्युत्थानं-अभिमुखसुत्थानं तथैवेति समुचये वन्दनकं-द्वादशावर्तादि श्रमणैश्च-साधुभिः श्रमणीमिश्च-साध्वीभिः
 चकारौ समुचये यथाहं-यथापर्यायपृष्टं भवति-स्यात् कर्तव्यं-विधेयमिति ॥२१॥ किं साध्व्योऽपि यथापर्यायपृष्टाः साधुमिर्व-
 न्दनीया इति ?, अत्राह—सर्वभिः-बहुलपर्यायाभिः संयतीभिः-साध्वीभिः कृतिकर्म-उत्तरूपं संयतानां-साधूनामद्यदिन-
 दीधितानामपि कर्तव्यं-विधेयं, कुत एममिति ?, आह-पुरुषोत्तमः-पुंश्रवणः धर्मः-प्रवचनं, पुरुषप्रवर्तितत्वेन इति-कृत्वा,
 मर्वजिनानामपि, न केवलमेकस्यापि जिनस्य, तीर्थेषु-प्रवचनेष्विति, दोषार्थेते स्त्रीरन्दने-“तुच्छत्तेण गव्वो जायइ न य संकए
 परिमयेणं । अबोवि होल दोसो थियासु माहुल्लहिज्जासु ॥ १ ॥” माधुर्यहायार्थस्वित्थर्थः ॥ २४ ॥ यथाहं वन्दनस्याकरणे दोषा-
 नाह—एतस्य कृतिकर्मणः अकरणे-अविधाने मानः-अहंकारः कृतो भवति, तथेति समुचये, नीचकर्मबन्धो-नीचै-
 गौत्रकर्मबन्धनं इति-एतस्मान्मानात् स्यात्, तथा प्रवचनखिसा-शासननिन्दा, ‘नूनमेतत्प्रवचने विनयो नाभिधीयते, यत एने

पंचवतो खलु धम्मो पुरिमस्स य पच्छिमस्स य जिणस्स । मज्झिमगण जिणाणं च उच्चतो होति विण्णेओ ॥
 णो अपरिगहियाए इत्थीए जेण होइ परिभोगो । ता तन्निवरइए चिय अयं भविरइत्ति पण्णाणं ॥२७॥

दुण्हइवि बुविहोऽवि ठिओ एसो आजम्ममेव विण्णेओ । इय वइसेया दुविहो एगविहो चेव तत्तेणं ॥२८॥
 वन्दनं यथायोग्यं न कुर्वन्ती'त्येचरूपा, तथा 'अयाणग'त्ति अज्ञायका-अविज्ञा एते ये लोककुरुडिमपि नानुवर्तयन्ति एवंविधा वा
 निन्देति, अत एवाबोधिः-सम्पग्दर्शनालाम्, अबोधिलामफलं कर्मेत्यर्थः, ततश्च भववृद्धिः-संसारवर्धनं इति दोषाः, कैतस्या-
 करणे इति १, आइ-अहं-योग्ये वन्दनस्य, न यत्र कुत्रचित् ॥२९॥ अथ व्रतस्वरूपं गाथात्रयेणाह—'पंच' 'णो'
 'दुण्ह' इत्यादि, पञ्चव्रतः खलु-पञ्चयाम एव धर्मः—चारित्रधर्मः पूर्वस्य च जिनस्य साधूनामिति शेषः, मध्यम-
 बानां—द्वाविंशतीजिनानां संचन्धिसाधूनां चतुर्व्रतः—चतुर्यामो भवति विद्वेष इति प्रकटं, इति ॥ २६ ॥ अयं चैषां यद्विधानां
 स्यादित्येतद्युक्तिगर्भमाह—नो-नैव अपरिगृहीताया--अस्वीकृतायाः स्त्रिया--योपितः येन कारणेन भवति--स्यात् परिभोगः--
 सेवा तत्-तस्मात् तद्विस्त्यैव—परिग्रहविरमणेनैव अन्नविवरतिः--मैथुनविरमणं भवति इति—एतद्वस्तु प्रजानंति ये ते इति प्रज्ञा-
 स्तेषां मध्यमसाधूनां, पञ्चयामोऽपि चतुर्याम इति ॥ २७ ॥ अयं च द्विविधोऽपि स्थितकल्प एवेत्याह—द्वयोरपि--पूर्वपश्चिम-
 जिनसाधुसंगमध्यमजिनसाधुसंगमयोः द्विविधोऽपि—चतुर्यामपञ्चयामरूपोऽपीत्यर्थः, न केवलमेकविध एव, स्थितः—अवस्थितो
 भवति, परिहार्यसोमयत्रापि तुल्यत्वात्, एष इति कल्पः आज्ञन्मैव—जीविताभिव्यार्थैव विज्ञेयो--ज्ञातव्यः, ननु प्रागुक्तयु-
 क्त्यैकविध एवायं, तत् कथं द्विविधोऽपीत्युक्तमित्याशङ्कयाह--इति वाग्मेदात्—पञ्चयामचतुर्यामित्येवंरूपाद्वाग्मेदाद्--वचनवि-

उचटावणाणं जेहो विपणेथो पुरिमपञ्चिमजिणाणं । पव्वज्जाण उ तहा मल्लिमगाणं गिरतिगारो ॥२९॥
पट्टिण ग कहित्ते अहिगत्ते परिहर उचटावणाणं कप्पोत्ति । छक्कं तीहि विरुद्धं सम्मं णवएण भेएण ॥३०॥

पितिपुत्तमाह्याणं सन्नगं पत्ताण जेट्ठ पितिपभिई । थेवंतरे विलंबो पणवणाण उवट्ठवणा ॥३१॥

जेपात् द्विविधो—द्विप्रकारः, एकविधैश्च—एकप्रकार एव पुनः तत्त्वेन—परमार्थेन । इति गाथात्रयार्थः ॥ २८ ॥ अथ ज्येष्ठस्वरूपं
गाथात्रयेणाह—‘उच’ ‘पट्टि’ ‘पिति’ इत्यादि, उपस्थापनया—महाव्रतारोपणेन ज्येष्ठो—रत्नाधिको विज्ञेयः पूर्वपथिमलिनानामित्यत्र
माधूनामिति शेषः, प्रव्रज्यया तु—प्रव्रजनेन पुनः तथेति ज्येष्ठो ज्ञेय इत्येतत्संयन्धनार्थः मध्यमकानो—द्वाविंशतिजिनसाधूनां
निरतिचारः—अतिचाररहितः, सातिनारस्तु नोपस्थापनया प्रव्रज्यया वा ज्येष्ठः, प्राक्तन्योस्तयोरप्रमाणत्वात्, पुनरुपस्थापनायाः
मामाचिरारोग्यस्यैव च प्रमाणत्वादिति ॥२९॥ ‘उपस्थापनया ज्येष्ठ’ इत्युक्तं, अथ तद्विधिपुपदर्शयन्नाह—पठिते—अधीते सूत्रतः
शास्त्रपरिज्ञाध्ययने च शब्दो भिन्नकृतः कथिते—व्याख्यातेऽर्थतः अधिगते च—ज्ञाते एतस्मिन्नेव मति एकारस्य तु ह्रस्वपाठः प्राकृ-
तरात् परिहरन्—यज्यन् सन् परिहार्य उपस्थापनाया—महाव्रतारोपणस्य कथ्यो—योग्यः इति—एवंभूतः प्राणी, किं परिहर-
न्निति, आह—पट्टं—जीननिर्माणपट्टमवतपट्टं वा त्रिभिः—पनोवाक्कायैः विशुद्धं—निर्दोषं यथा भवति सम्यग् भावतः नवकेन—नवप-
रिमाणेन मेदेन—यिस्त्रयेण नवभिर्भेदैरित्यर्थः, मनसा कृतकारितानुमतिभिः एवं वाचा कायेन चेति ॥ ३० ॥ अथ द्वयोर्युगप-
दुपस्थाप्यमानयोः को ज्येष्ठ इति, ब्रूवाह—पितापुत्रादीनां—जनकमुनप्रभृतीनां, आदिशब्दद्वारा ज्ञातात्त्वमात्रात्तद्वृद्धितुल्यमात्वा-
दिव्रह्म, भगवं—युगपत् प्राप्तानां—विप्रश्रिताध्ययनाधिगमेनोपस्थापनायोग्यतामवाप्तानां योगपथेनैवोपस्थाप्यमानानां ज्येष्ठा-

सपङ्क्तिमणो धम्मो पुरिमस्स य पञ्चिमस्स य जिणस्स । मङ्गिमग्गण जिणानं कारणजाण पङ्क्तिमणं ॥३२॥

गमणागमणविहारे सायं पाओ य पुरिमचरिमाणं । णियमेण पङ्क्तिमणं अइयारो होउ वा मा वा ॥३३॥
रत्ताधिकः पितृभृतयः-पित्रादयः स्युः, आदिशब्दाद्राजमातृराइयादिग्रहः, अथ पुत्रादिः प्राप्तः न पित्रादिः तदा को विधिरिति १,
आह-स्तोत्रे-अल्पेऽन्तरे विशेषे दिनद्वयादितः पित्रादिरपि ग्राह्यस्तीत्येतरूपे विलंबः-प्रतीक्षणं कार्यं, पित्रादौ प्राप्ते रति-युगपदेव
पितापुत्रादिरुपस्थापनीयो, मा भून् पुत्राद्येक्षया लघुताकरणेन पित्रादेरममाधुनिक्रमणादिरिति, अथ बहुन्तरं तदा को विधि-
रिति १, आह-पञ्चापनया-पितादेः संयोजनया 'ता पुत्रो यदि विरक्षिता महान्ततथ्रियं प्राप्नोति अन्येषां च ज्येष्ठतरो भवति
तदा तत्रैवाभ्युदयः, ततो न त्वयाऽस्य विधो विधेय' इत्यादिलक्षणया उपस्थापना-व्रतारोपणा कार्यो, अथ प्रज्ञाप्यमानोऽपि यदि
न प्रतिपद्यते तदा गतीशणीयं यावत्सौ प्राप्तः, द्वये राजादयो युगपद्यदा तूपस्थाप्यन्ते तदा यथाऽऽमन्नं ज्येष्ठेति, तदेवं प्रका-
रद्वयेनापि ज्येष्ठत्वे सर्वेऽप्यवस्थिताः इति गाथात्रयार्थः, ॥ ३१ ॥ अथ 'प्रतिक्रमण'मिति गाथात्रयेणाह-'सपङ्क्ति' 'गमणा'
'मञ्जिन्ने'त्यादि, गतिक्रमणः-उभयसंख्यं पट्टिधापय्यरुहरणयुक्तः धर्मः-चारित्रधर्मः पूर्वस्य च पश्चिमस्य च जिनस्य सत्त्वानां
माधुनामिति शेषः, मध्यमस्त्वानां जिनानां सत्त्वमाधूनां कारणे प्रतिक्रमणं-आश्रयकं विधेयं, कारणभावे
मर्तेनापि न प्रतिक्रामन्ति ते इति ॥ ३२ ॥ एतदेव स्पष्टतरमाह-गमनं च-यस्कात्रर्थमालयान्निर्गमः आगमनं च-प्रत्यावृत्तिः
विशारद-ग्रामान्तरगमनं स्वा यायादिनिमित्तं वा यमत्यन्तरगमः गमनागमनविहार ता, इह नेर्गापथिनीगतिक्रमणमात्रमेव
प्रतिक्रमण, यदाह-"गमणागमणविहारे मुत्ते वा सुमिगदंमणे राओ । नाया नसंतारे इरियावहिया पङ्क्तिमणं ॥ १ ॥" इह

मज्झिमगाण उ दोसे कहंछि जायम्मि तक्कग्गणा चेव । दोसपाडियारणाया गुणारहं तह पडिक्कमणं ॥३४॥

पुरिमेयरतित्थपरान मामकप्पो त्रिओ विणिद्धिओ । मज्झिमगाण जिणानं अट्टियओ णंस्स विण्णेओ ॥३५॥

पउियंधो त्थुयस्सं ण जणुवयारो ण देस्सविण्णानं । णाणाराहणमेण दोसा अबिहारपक्कवम्मि ॥३६॥

न पुत्रे पञ्चविंशत्युज्जुल्लसः कायोत्सर्गो, रात्रौ स्वप्नदर्शने चाष्टशतोऽनुसः, शेषेऽप्यपि पथिकेति तथा सायं—प्रदोषे प्रातश्च-
प्रसाने, इह च पट्टिधारण्यप्रतिक्रमणं, यदाह—“समणेण सावणं यं अवस्सकायव्ययं इवह जम्हा । अतो अहोनिस्सस्स
य तेम्हा आवस्समयं नाम ॥ १. ॥” पूर्वचरमाणं—अदिमान्तिमसाधूनां नियमेन-अरश्यतयां प्रतिक्रमणं मुक्तरूपं विधेयं अति-
चारः—अतिक्रमः भवतु वा-अस्तु वा मा वा भूत, तृतीयोपधन्यायेन ऋजुजडवक्रजडतयां तेषामुपकारित्वात् इति ॥ ३३ ॥
मध्यमकानां तु—द्वारविगतिजिनसाधूनां पुनः दोषे—अतिचारे कथञ्चित्-केनापि प्रकारेण तेषामृजुग्राह्यदोषो न
भवतीति दर्शनार्थं कथञ्चिद्ग्रहणं, जाने—उत्पन्ने तत्क्षणदेव—वस्मिन्नेय ममये दोषप्रतिक्रान्तात्—रोगचिकित्सोदाहरणेन
पाठान्तरेण ‘दोसपडियारणाणं’ चि तत्र दोषनिषेधेनेत्यर्थः, यथा हि जातमात्रं पुनं रोगे चिकित्सा गुणारहा भवतीत्येवं
गुणारहं-अतिचारविशुद्धिलक्षणोपकारकारकं तथेति-आदिमान्तिमसाधूनामपि प्रतिक्रमणमुक्तायै । इति गाथात्रयार्थः ॥ ३४ ॥
अथ मामरूपविभागं गाथात्रयेणाह—‘पुरि’ ‘पडि’ ‘कालादि’ इत्यादि, पूर्ववत्तीर्थकरणं तत्संबन्धिमाधूनामित्यर्थः मास-
रूपः—एकय मासायमित्यतिरूपममाचारः स्थितः—अवस्थितः विनिर्दिष्टः-उक्तः, मध्यमकानां जिनानामिति व्यक्तं अस्थितकः—
अनवस्थितः, ऋजुप्रवृत्त्येन तेषामपि कावस्थानेऽपि दोषासंभवात्, एष मासरूपः विधेयो-ज्ञातव्य इति ॥३५॥ अथ पूर्वपञ्चिमानां

‘कालादिदोसओ पुण ण दव्वओ एस कीरई णियमा । भावेण उ कायव्वो संधारगवच्चयाईहि ॥३७॥’

पज्जोसवणाकप्पोऽपेवं पुरिमेयराइसेएणं । उक्कोसेयरसेओ सो णवरं होइ विण्णेओ ॥३८॥

मासकल्पाभावे के दोषा इति ? अत आह—प्रतिबन्धः—श्रद्धातरादिवस्तुष्वभिष्वङ्गो भवति, तथा लघुकृत्वं-लाघवं, ‘एते हि स्वगृहं परित्यज्य गृहान्तरादिषु व्यासक्ता’ एवं लोकसंभावनोत्पादनात्, तथा न जनोपकारो-न विविधदेशस्थितभयजनानामुपदेशदानादिभिर्गुणः कृतो भवति अथवा न देशान्तरस्यसुविहितजनस्योपचारो-वन्दनादिपूजा जनेभ्यो वा सकाशादुपचारो न लभ्यो-भवति सुविहितजनव्यवहारो वा न स्यादिति, तथा न-नैव देशेषु, विविधमंडलेषु--संचरतां यद्विज्ञानं--विचित्रलोक-लोकोत्तरव्यवहारज्ञानं तत्, तथा न-नैव आह्वाराधनं-आगमार्थानुपालना, आगमो हेतुं--“भोक्तृण मासकल्पं अत्रो सुतंमि नत्थि उ विहारो ।” एते-अनन्तरोक्ता दोषा-दूषणानि अविहारपक्षे-अविहाराभ्युपगमे, इति ॥ ३६ ॥ ननु कदाचिदस्वाकरणात् कथं स्थितरूपता ? भावतोऽप्यवश्यंकरणादिति ब्रूयः, एतदेवाह—‘काला’ इत्यादि, कालादिदोषतः--कालक्षेत्रद्रव्यभावदोषानाश्रित्य, तत्र कालदोषो दुर्भिक्षादिः, क्षेत्रदोषः-संप्रमाननुगुणत्वादिति ब्रूयः, क्षेत्रदोषो भक्तादीनां शरीराननुकूलता, भावदोषो ग्लानत्वज्ञानादिहान्यादिः, पुनःशब्दो विशेषणार्थः, न-नैव द्रव्यतो-रहिर्द्रव्यस्या एव मासकल्पः क्रियते-विधीयते, नियमाद्-अवश्यंतया भावेन तु-भावतः पुनः कर्तव्यो-विधेयः संस्कारकव्यत्ययादिभिः-शयनभूमिपरिवर्तनप्रभृतिभिः, आदिशब्दाद्वसतिपाटकादिग्रहः । इति गायत्र्यार्यः ॥३७॥ अथ गायत्रयेण पर्युपणाकल्पविभागमाह—‘पज्जो’ ‘चाउ’ ‘दोसा’ इत्यादि, पर्युपणाकल्पोऽपि, न केवलं सामकल्प एव, एवं-उक्तक्रमेण, तमेव दर्शयति-पूर्वतरादिभेदेन-आदिमान्तिममध्यमसाधुविशेषेण, इहैव विशेषमाह-उत्कर्षेतर-

चाउग्मासुक्तोसो सत्तरि राहंदिद्या जहणो उ'। येराण जिणाणं पुण नियमा उक्कोसओ चैव ॥३९॥
 दोसासइ मज्झमगा अच्छंति उ जाव पुब्बकोडीवि । इहरा उ ण मासंपि हु एवं खु विदेहजिणकल्पे ॥४०॥
 एवं कल्पविभागो तइओसहणातओ सुणेयब्बो । भावत्थजुओ एत्थ उ सव्वत्थवि कारणं एयं ॥४१॥
 मेदः-उत्कटजयन्यमेदः स पर्युपणाकल्पः नवरं-केवलं भवति-स्यात् विज्ञेयः-अवसेय इति ॥ ३८ ॥ उत्कर्षादिमेदमेवाह-
 नत्वारो मार्गाः समाहृताश्चतुर्मासं तदेव चातुर्मासं तद्यावत् उत्कर्षः, आपाढ्याः कार्तिकी यावदित्यर्थः, सप्तति रात्रिदिवानि-
 अहोरात्राणि यावत् जयन्यः पुनः, भाद्रपदशुक्लपञ्चम्याः कार्तिकी यावदित्यर्थः । केयमयं पर्युपणाकल्प इति?, आह--
 स्यविरकल्पिकानां, जिानां पुनः--जिनकल्पिकानां तु नियमाद्--अवश्यं तया, निरपवादत्वाच्चेपा, उत्कर्षक एव--उत्कट एव,
 चतुर्मासमेवेत्यर्थः ॥३९॥ अथ मध्यमकानां को विधिरिति?, आह--ईषणासद्भावे मध्यमकास्तु-मध्यमसाधवः पुनः आसते-
 तिष्ठन्ति एकक्षेत्रे पूर्वकोटीमपि यावत्, आस्तां चतुर्मासं, इतरथा तु-दोषभावे पुनः न मासमपि, आस्तां कालान्तरं, आसत
 इति प्रक्रमः दृग्बन्धोऽलङ्कृतौ । अथ विदेहकसाधूनां का वार्तेति ?, आह--एवं खु-एवमेव मध्यमजिनयतीनामिव सर्वपदानि
 स्युः विदेहजिनकल्पे-महाविदेहजिनसंबन्धिसाधुसमाचारे, 'एवं खु विदेहजिणकल्पो' ति पाठान्तरं, व्यक्तं च । इति गाथात्र-
 यार्थः ॥ ४० ॥ अथैतस्येव निगमनद्वारेणैदंपर्ययुक्ततामाह--'एव' मित्यादि, एवमुक्तनीत्या कल्पविभागः-आचेलवयादिस्थि-
 तास्थितकल्पतया विमजनं, कुत इति?, आह--तृतीयौपघज्ञाततः--उक्तौपधविशेषोदाहरणेन 'मुणेयब्बो' ति ज्ञातव्यः, किंचिध
 इति?, आह-भागार्थयुक्तः-ऐदंपर्ययुक्तः, न यादृच्छिकः, अत्र तु-इह पुनः कल्पविभागे सर्वत्रापि-दशस्यपि पदेषु, न तु कचिदेव,

पुरिमाण बुद्धिवसोज्झो च रिमाणं दुरणुपालओ कप्पो । मज्झिमगाण जिणाणं सुविसोज्झो सुहणुपालो य ॥४२॥
 उज्जुजंढा पुरिमा खलु णडादिणायाउ होंति विण्णेया । चक्कजहा उण चरिमा उजुपण्णा मज्झिमा भणिमा ॥
 कार्ण-विभागहेतुः एतद्-वक्ष्यमाणं । इति गाथार्थः ॥४१॥ तदेवाह—‘पुरी’त्यादि, पूर्वेषां-आद्यजिनसाधूनां दुर्विशोऽप्यो-दुःखेन
 शुद्धिप्रकर्षप्रापणीयः क्रज्जुनडत्वेन तेषां विस्तारेण बहुभिधोपदेशैः समस्तहेयार्थज्ञानसंभवेनातिचारपरिहारसंभवात्, परमाणां-अन्तिम-
 जिनसाधूनां दुरणुपालो-दुःखानुपालनीयः स एव दुरणुपालकाः, तेषां चक्रजडत्वेन तेन तेन व्यजेन हेपाथसेवासंभवात्, कल्पः-
 आचेलंबयादिसमाचारः, मध्यमकानां जिनानामिति व्यक्तं सुविशोध्यः—सुखविशोधनीयः, तेषामृज्ज्वेन यथोपदिष्टानुपालनात्,
 सुखानुपाल्यः-सुखेनानुपालयते तेषां प्राज्ञात्वेनोपदेशमात्रादप्यशेषहेयार्थभ्यूहनेन तत्परिहारसमर्थत्वात्, चः समुच्चये । इति गाथार्थः
 ॥४२॥ अथ दुर्विशोध्यत्वादिष्वेव हेतुमाह—‘उज्जु’इत्यादि, क्रज्जवः-अशठाः ते च ते जडाश्च-विशिष्टोहवैकल्येनोक्तमात्रप्राहिण क्रज्जु-
 जडाः पूर्व-आद्यतीर्थसाधवः खलुर्वाक्यपालङ्कारार्थः नटादिज्ञातात्-नर्तकप्रभृत्युदाहरणात्, किल केचित्प्रथमतीर्थसाधवो विचारभूमेर्गु-
 रसमीपमागताः पृष्टाश्च गुरुभिः यथा-‘भोः किमिपचिसादामता यूयं ?’, त क्रज्जुत्वादूचुः, यथा-‘नटं नृत्यन्तं वीक्षमाणाः स्थिताः,
 ततो गुरुस्तानमि अश्लिषत्, यथा-‘मा पुनरेवं कार्षु’रिति, प्रतिपन्नन्तश्च तत्रे, ततोऽन्यदा ते तथैव पृष्टा ऊचुः, यथा-‘नटीं नृत्यन्तीं
 वीक्षमाणाः स्थिताः’ गुरुणा प्रेरिताश्च ते जडत्वादभिदधुः-‘भवद्भिर्नटस्तदा निषिद्धः, न नटी’ति, नटे हि निषिद्धे रागहेतुत्वा-
 न्नटी नितरां निषिद्धेति प्रतिपत्तुं न शक्यते तैरिति, आदिशब्दादस्त्यादिग्रहः, भगन्ति-स्युः विज्ञेया-ज्ञातव्याः, चक्रजडाः-
 शठसुरघाः पुनः चरमाः-अन्तिमाः, तत एव ज्ञातात्-किल केचिच्चरमजिनसाधवस्तथैव पृष्टा ऊचुः, यथा-‘नटं वीक्षमाणाः स्थिताः’

कालसहायाउ चिय एए एवंविहा उ पाएण । होति अओ उ जिजेहि एएसि इमा कया मेरा ॥४४॥

एवंविहाणवि इहं चरणं दिट्ठं तिलोगणाहेहि । जोगाण थिरो भावो जम्हा एसि सुद्धो उ ॥४५॥

अथिरो उ होइ इयरो सहकारिचसेण ण उण तं हणइ । जलणा जायइ उण्हं वज्जं ण उ चयइ तत्तंपि ॥४६॥
ततो गुरुणा निपिद्धाः, पुनरन्यदा पृष्टा वक्रतयोचरान्तराणि ददुः, निर्वन्धेन च नटीमुक्तवन्तः, उपालब्धाः सन्तो जडत्वादूनुः,
यथा-‘नट एव न द्रष्टव्य इत्यस्माभिर्घातमासी’दिति, ऋजुप्रज्ञा-आर्जवोपेताः प्रज्ञावन्तश्च, तत एव ज्ञातात्-एते हि किल तथैव
पृष्टा ऋजुत्वादूनुः-नटं वीक्षमाणाः स्थिताः, ततो गुरुणा तथैवोक्ताः, पुनरन्यदा नटीं दृष्ट्वा प्रज्ञत्वाद्विकल्पितवन्तः ‘नटवन्नयपि
न बोधितव्या रागेहेतुत्वा’दिति, मध्यमाः-द्वाविंशतिजिनसाधवः भणिता-उक्ता इति गाथार्थः ॥४३॥ अथ कथमेत एवंविधस्व-
भावा इति?, आह-‘काले’त्यादि, कालस्वभावादेव-कालसामर्थ्यादेव एते साधवः एवंविधास्तु एवंप्रकाराः पुनः ऋजुजडत्वाद्विधर्मका
इत्यर्थः प्रायेण-बाहूलेयन, न तु सर्वे तद्विधा एव, भवन्ति-स्युः, ‘अओ उ’त्ति यस्मादेवमत एव जिनैः-आप्तैः एतेषामृजुजडादिसाधूनां
इयं-उक्तस्थितास्थितकल्परूपा कृता-विहिता ‘कया इम’त्ति पाठान्तरं ‘मेर’त्ति मर्यादा । इति गाथार्थः ॥४४॥ अथ ऋजुप्रज्ञानामस्तु
चरणं, ऋजुप्रज्ञत्वादेय, ऋजुनडादीनां तु न युक्तमिति, अत आह-‘एवं’मित्यादि, ‘अथिरो’इत्यादि, एवंविधानामपि-ऋजुजडत्वादि-
युक्तानामपि, आन्तामृजुप्रज्ञानां, इह प्राकृमे चरणं-चारित्रं दृष्टं-अवलोकितं त्रिलोकनाथैः-जिनैः, किं सर्वेषामिति?, आह-योग्यानां-उचि-
तानां प्रप्रज्यायाः, कुत एतदेवमिति?, आह-स्थिरः-स्थायी भावः-अव्यवसायः यस्मात्कारणात् एतेषामृजुजडादीनां शुद्धस्तु-प्रशस्त
एवेति ॥४५॥ अस्थिरस्तु-अस्थायी पुनः कादाचित्क इत्यर्थः भवति-स्यात् इतरः-अशुद्धः, अथ कथमसौ स्यादिति?, आह-सहका-

इय चरणमिदं ठिषाणं होह अणाभोगभावओ त्वलणा । ण उ तिच्चसंक्खित्तेसा'णडवेति चारित्तभावोऽवि ॥४७॥
चरिमाणवि तह णेयं संजलणकसायसंगयं चेष । माइहाणं पायं असइं पि हु कालदोसेणं ॥४८॥

रिवशेन-तथाविधसामग्रीसामर्थ्येन, न तु स्वत एव, तर्हि शुद्धभावस्वभावचरणोपहर्तिर्मविष्यतीति?, आह-न पुनस्तत् चरणं हन्ति-विना-
श्रयति, अत्र दृष्टान्तमाह-ज्वलनाद्-वद्देः जायते-स्यात् उष्णं-तप्तं वज्रं-कुलिशं, न तु-न पुनः त्यजति-मुञ्चति तच्चमपि-स्वभावमपि,
वज्रस्यमपीत्यर्थः अपिः समुच्चये । इति गाथाद्वयार्थः ॥ ४३ ॥ दाष्टान्तिकं योजयन्नाह—'इमे' त्यादि, इति दृष्टान्तोक्तन्यायेन,
चरणे-चारित्रे स्थितानां-आश्रितानां भवति-स्यात् अगाभोगभावतो-विस्मरणसद्भावात् स्वलना-अतिक्रमधारित्रस्य, न तु-नैव,
तीव्रक्लेशाद्-उत्कटदुःखवसायात्, नापैति-न नश्यति चारित्रभावोऽपि-चरणपरिणामः पुनः, तीव्रसंक्लेशाभावादेव । इति गाथार्थः
॥४७॥ नन्वेवमृज्जडानां युक्तधरणानपगमो, वक्रजडानां तु कथमसमाविति?, आह—'चरी'त्यादि, चरमाणामपि-अन्तिगानामपि, न
केवलमाद्यानामेव, तथेति यथाऽऽद्यानामनाभोगजन्यस्वलना चरणस्यावाधिका तथा-तद्वत् ज्ञेयं-ज्ञातव्यं चरणावाधकं मानृस्थान-
मिति योगः, किं सर्व?, नेत्याह-संज्वलनकपायसंगतमेव-अल्पतरुक्रपायोद्धवमेव, न त्वनन्तानुबन्ध्यादिगतं, किं तदिति?, आह-'माइहाणं'-
ति मातरः स्त्रियोऽभिधीयन्ते तासां स्थानं-आश्रयो मातृस्थानं-माया, स्त्रियो हि प्रायो मायाश्रिता भवन्ति, स्त्रीत्वमपि प्रायो मायानिब-
न्धनं, अथवा मातृशब्देन मायोच्यते ततश्च तस्याः स्थानं-विशेषो मातृस्थानं, मायिनां वा स्थानमिति मायिस्थानं मायैव, प्रायो-बाहुल्येन,
केषांचित्तत्र संभवत्येवेति प्रायोपहणं, असकृदपि-अनेकशोऽपि, आस्तामेकदा हुर्वाक्यालंकारे, कालदोषेण-दुष्प्रमानुभावेन । इति
गाथार्थः ॥४८॥ व्यतिरेकमाह-'इहरे'त्यादि, इतरथा तु-अन्यथा पुनः कषायान्तरसंगतमातृस्थानसंभवे इत्यर्थः न श्रमणत्वं-न साधुत्वं,

इह्रा उ ण ममणत्तं असुद्धभावाउ हंदि विण्णेयं । लिङ्गमिधि भावेणं सुत्तविरोहा जओ भणिंयं ॥४९॥

सन्धेऽपि य अइयारा संजलणाणं तु उदयओ होति । मूलच्छेजं पुण होइ चारसण्हं कसायाणं ॥ ५० ॥

कुत इति?, आह-अशुद्धभावात्-अप्रशस्ताध्यवसायादनन्तानुबन्ध्यादिसंगतमातृस्थानरूपान् हंदीत्युपप्रदर्शने विज्ञेयं-ज्ञातव्यं लिङ्गे-
ऽपि द्रव्यलिङ्गे रजोहरणादौ मति, आस्तां तदभावे, यदि द्रव्यलिङ्गमस्ति कथं न श्रमणत्वमिति?, अत आह-भावेन-परिणामापेक्षया,
एतदेव कुत इति?, आह-सूत्रविरोधात्-आगमोक्तार्थविरुद्धत्वात्, सूत्रविरोध एव कुत इति?, आह-यतो-यस्मात् भणितं-उक्तमगममे ।
इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ यदुक्तं तदेवाह —‘सन्धे’ इत्यादि, सर्वेऽपि च-समस्ता अपि, न तु केचिदेव, अतिचाराः-सर्वविरत्यति-
क्रमाः संज्वलनानां तु--संज्वलनारूपकपायाणामेव उदयतो--वियाकेन भवन्ति-स्युः, मूलेन-अष्टमयायश्चित्तेन च्छिद्यते--अप-
नीयते यदपराधजातं तन्मूलच्छेद्यं तत्पुनः भवति-स्यात् द्वादशानां-अनन्तानुबन्ध्यादीनां कपायाणां-क्रोधादिभावानां उदयतः
इति, अतः संज्वलनसंगतमेव मातृस्थानं चरणाभावकारकं न स्यात्, तद्भावेऽपि च चरमसाधवश्चरणवन्तः स्युः, इति भावार्थः ।
दुष्पमायां केचिचारित्रमेव न मन्यन्ते, अतिचारवाहुल्यात्, तच्च न, यतो व्यवहारभाष्ये साक्षेपः समाधिरिहोक्तः-“केमि-
चिय आपमो दंमणनाणेहि” वट्टए तित्थं । वोच्चिन्नं च चरित्तं वयमाणे भारिया चउरो ॥ १ ॥”चतुर्गुरुकः-प्रायश्चित्तविशेषः ।
तथा-“न विणा तित्थं निगंठेहि” “नातिरथा य निगंठया” “छक्कायसंजमो जाव ताव अणुसज्जणा दोण्हं” अव्यवच्छेदो वकुश-
कुशीलयोः मामायिकच्छेदोपस्थापनीययोर्वेत्यर्थः “जो भणइ नत्थि धम्मो न य सामइयं न चेव य वयाहं । सो समणसंघवज्जो
भायज्जो समणसंघेणं ॥१॥” तथा पूर्वसाध्वपेक्षया हीनतरक्रियापरिणामत्वेऽपि दुष्पमसाधूनां साधुत्वमेव, यदाह-“सत्थपरिणा

एवं च संकलिता माह्वानंमि निगतलिलच्छा । आजीवियभयगत्या मूढा गो साहुणो जेया ॥ ५१ ॥
 संविग्गा गुरुविण्या नाणी दंतिदिगा जियरुसाया । भवविरहे उज्जुता जहारिहं साहुणो होंति ॥ ५२ ॥

॥ स्थितास्थितविधिः समाप्तः ॥ १७ ॥

छक्कायअहिगमो पिंड उत्तरज्झाए । रुद्धे वसहे गोवे जोहे सोही य पुद्गलानी ॥ १ ॥” अयमर्थः—पूर्वं शस्त्रपरिज्ञाध्ययनमु-
 पस्यापनाहेतुरासीत् अधुना पट्प्रायाधिगमः—पट्प्रायनिष्क्रियाया, एवं पिंडग्रहणहेतुराचारो दशकालिकं च, तथोचराध्ययनान्या-
 चारस्योपरि इदानीं तु दशकालिरुस्येति, पूर्वं वृक्षाः कल्पवृक्षाः अधुना चूलादयोऽपि ते, तथा शेषाः पाण्मासिकी प्राक् अधुना
 च पञ्चरूपाणरुद्धकल्याणरूपादिभिः, न च मा न भवति । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥ एवं चरममाधूनां चरणं व्यवस्थाप्यातिप्र-
 संगवारणायाह—‘एव’मित्यादि, एवं च—उक्तनीत्या संजगलनव्यतिरिक्तकपायोदये न श्रमणत्वमित्येवंलक्षणया संविलष्टाः—
 संविलष्टचिन्ताः कपायान्तरोदयात् मातृस्थाने—मायायां नित्यं तल्लिप्सा—सदैव तत्पराः, परस्मिन्परायणत्वात्, आजीवनमाजी-
 विता—निर्वाहस्तदभावतया यद्भयं—भीतिस्तदाजीविकामयं तेन प्रस्ता—अभिभूता ये ते तथा, गृहस्थैर्धिज्ञातनिर्गुणत्वा धनादिविर-
 हिता वा कथं निर्वक्ष्याम इत्यभिप्रायवन्त इत्यर्थः, मूढा—मुग्धाः, परलोकासाधनैर्मुख्येनेहलोकाप्रतिबद्धत्वात्, नो नैव साधवो ज्ञेया-
 ज्ञातव्याः । इति गाथार्थः ॥ ५१ ॥ उक्तविपर्ययमाह—‘संविग्गे’त्यादि, संविग्नाः—संसारभीरवः, अत एव गुरुपु—संसारोत्तर-
 णोपायोपदेशकेषु विनताः—प्रणता गुरुविनताः, अत एव ज्ञानिनः—सुप्रमत्तगुरुवित्तीर्णश्रुतज्ञानाः, अत एव च दान्तेन्द्रिया-
 जिताक्षाः जियरुसाया—निगृहीतकोधादिमायाः भवविरहे—संसारवियोगे विद्येये उद्युक्ताः—उद्युक्ताः, ज्ञानक्रियारूपत्वाच्चदुग्धमस्य,

‘यथाहं-यथायोग्यं देशकालाद्यपेक्षया ऋजुजडवक्रजडऋजुप्रज्ञत्वानुरूपं वा, न तु वक्रजडत्वे सति ऋजुप्रज्ञत्वोचिता इतरे चेति भावः, साधवो-यतयः भवन्ति-स्युः ॥ इति गाथार्थः ॥ ५२ ॥

॥ स्थितास्थितकल्पप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥ १७ ॥

॥ अथाष्टादशपञ्चाशकवृत्तिः ॥ १८ ॥

णमिऊण वद्धमाणं भिक्खुपडिमाण छेसओ किपि । वोण्हं सुत्ताएसा भव्वहियद्वाए पयडत्थं ॥ १ ॥
बारस भिक्खूपडिमा ओहेणं जिणवरेहि पणत्ता । सुहभावजुया काया मासाईया जओ भणिगं ॥ २ ॥

उक्तः स्थितास्थितकल्पः, अथ कल्पसामान्यात् प्रतिपिपादयिषुर्मङ्गलाद्यभिधानायाह—‘णमी’त्यादि, नत्वा-प्रणम्य वर्धमानं-वीरजिनं भिक्षुप्रतिमानां-साधुप्रतिज्ञाविशेषाणां संबन्धि लेशतः-संक्षेपेण किमपि-किञ्चिदल्पमर्थजातं वक्ष्ये-अ-भिधाय्ये सूत्रादेशात्-दशाश्रुतस्कन्धाभिधानागमोपदेशात् भव्यहितार्थाय-जीवविशेषपथप्रयोजनार्थं प्रकटार्थ-स्फुटाभिधेयं यथा भवतीति क्रियाविशेषणं । इति गाथार्थः ॥ १ ॥ अथ ताः संख्यादिभिर्दिशयन्नाह—‘वारे’त्यादि, द्वादशेति संख्या भिक्षुप्रतिमा वक्ष्यमाणशब्दार्थाः ओषेन-ज्ञामान्येन, विशेषतस्तु ता बहुतराः स्युर्वज्रमध्यायव्रमध्याभद्रादिमत्तमसमिकादीनां सद्भावात्, जिनवैरा-अर्हद्भिः प्रज्ञप्ताः-प्ररूपिताः, किंस्वरूपास्ता इति?, आह-शुभभावयुता-विशिष्टक्रियावत्प्रज्ञस्ताध्यवसायविशे-

मासाइ संतंता पदमाविहतइयसत्तराइदिणा । अहराह एगराई भिक्खूपडिमाण चारसंगं ॥ ३ ॥

पडिचज्जइ एयाओ संघयणधिइजुओ महासत्तो । पडिमाउ भावियएया समं गुरुणा अणुण्णाओ ॥ ४ ॥

पोषेताः कायाः—शरीराणि भिक्षुसंघं नीति, यच्चाभिगृह्येवपि वाच्येषु शुभभावयुताः काया इत्युक्तं तत् कायतल्लथाविष-
गुणयोगात् तत्प्रधानास्ते भिक्षुवस्तदन्येभ्य इत्येतस्यार्थस्य रूपापनार्थमिति, किमादिकास्ता इति १, आह—मासादिकाः, आदि-
शब्दाद् द्विमासत्रिमासादिग्रहः, कुत एतदेवमिति १, आह—यतो-यस्मात् भणितं—उक्तमावश्यकनिर्युक्तयाम् । इति
गाथार्थः ॥ २ ॥ यदुक्तं तद्दर्शयन्नाह—‘मासे’त्यादि, मासादयो—मासप्रभृतयः सप्तान्ताः—सप्तमासावभानाः एकैकमासपृथ्वा
सप्त प्रतिमा भवन्ति, तत्र मासः परिमाणमस्या मासिकी प्रथमा, एवं द्विमासिकी द्वितीया त्रिमासिकी तृतीया यावत्सप्तमा-
सिकी सप्तमी, ‘पदमाविहतइयसत्तराइदिण’सि सप्तानां पुरि प्रथमा द्वितीया तृतीया च सप्त रात्रिदिनानि—रात्रिदिनानि यस्यां
सा तथा प्रतिमा भवति, तदमिलापश्चैवं—प्रथममसरात्रिदिवेत्यादि, एताश्चादितः क्रमेणाष्टमी नवमी दशमी चेति, ‘अहराह’सि
अहोरात्रं परिमाणमस्या अहोरात्रिकी एकादशी, एका रात्रिर्यस्यां सा एकरात्रिकेरात्रिकीत्यर्थः द्वादशीत्येवं भिक्षुप्रतिमानामुक्ता-
र्थानां द्वादश परिमाणमस्येति द्वादशकं वृन्दं भवतीति गाथाममासार्थः ॥ ३ ॥ यः पुनरेताः प्रतिपद्यते तं गाथात्रयेणाह—‘पडि’
‘गच्छे’ ‘वोसे’त्यादि, प्रतिपद्यते—अभ्युपगच्छति एता अनन्तरोक्ताः संहननधृतियुतः, तत्र संहननं—उज्ज्वलनाराचादेराद्यत्र-
यस्यान्यतरात्, एतदुक्तो ह्यत्यन्तं परीपदमहनसमर्थो भवति, धृतिः—चित्तव्यास्थं तदुक्तं रत्यरतिभ्यां न वाध्यते, महासत्त्वः—
सात्त्विकः, स ह्यनुलोमप्रतिलोमोपसर्गेषु हर्षविषादौ न गच्छति, प्रतिमा उक्तनिरुक्ताः भावितात्मा—सद्भावभावनाभाववितचित्तः

प्रतिमानुष्ठानेन वा भावितात्मा, तद्भावेना च तुलनापञ्चनेन स्यात्, तद्यथा—“तवेण सत्तेण सुत्तेण, एगत्तेण बलेण य । तुलणा
 पंचहा बुत्ता, पडिमं पडियज्जओ ॥१॥” तत्र तपस्तुलना चतुर्थादितपांसि करोति, यदाह—“चउमत्तेहिं जउं छट्ठेहिं अडुमेहिं
 दममेहिं । वारस चोदममेहि य धीराविइमं तुलितऽपं ॥१॥ एवमेकं ताव तवं करेइ जह तेण कीरमाणेणं । हाणी न होइ जइयावि होइ
 छम्मासुवस्सग्गे ॥ २ ॥” सत्त्वतुलना तु पञ्चभिः प्रतिमाभिर्भवति, कायोत्सर्गैरित्यर्थः, तथैवं—“पट्टमा उवस्सयंमी बीया वाहिं
 तइय चउक्कंमि । सुण्णहरम्मि चउत्थी तह पंचमिया मसाणंमि ॥ १ ॥ आपुं धोवं थोयं पुब्बयवत्तं जिणेइ सो निंदं । मूयमका-
 साइ तहा भयं च सहसुब्बवं अजियं ॥ १ ॥” सूत्रतुलना तु यत् सूत्राण्यतिपरिचितानि करोति, उक्तं च—“अह सुत्तभावणं सो
 एगगमणो अणाउलो भयं । कालपरिमाणहेउं सच्च(मब्भ)त्थं सच्चदा कुणइ ॥ १ ॥ मेहाइच्छेजेसुं उमओ कालमहव उवमग्गे ।
 पेहाइ भिक्खुपंथे जाणइ कालं विणा ठायं ॥ १ ॥” एकत्त्वतुलना त्वेवं—“एगत्तभावणं तह गुरुमाइसु दिट्ठिमाइपरिहारा । भावेइ
 णिम्ममचो तत्तं हिययंमि काळणं ॥१॥ एगो आया संजोगियं तु सेसं इमस्स पाएजं । दुक्खनिमित्तं मब्भं हिओ य मज्झत्थभावो
 सो ॥ २ ॥” चलतुलना तु द्विविधा—शारीरमानमवलम्बेदात्, तत्र शारीरमलं कायोत्सर्गकरणमार्थं मानमवलं तु धृतिरिति,
 आह च—“इह एगत्तसेमओ सारीरं माणसं च दुविहंमि । भावइ बलं महत्त्वा उस्सग्गधिः मरूवं तु ॥ १ ॥” इदं चाभ्यासा-
 न्नवति, आह च—“एमेन य देहबलं अभिरक्खमासेवणाएं तं होइ । लंखग्गमहे उवमा आमकिसोरे व जोगविएत्ति ॥ १ ॥”
 कथं भावितात्मेति ? आह—सम्यग्-यथाऽऽगमं, अनुज्ञात इत्येतस्य चेदं विशेषणं, तथा गुरुणा-आचार्येण अनुज्ञातः—अनु-
 मतः, अथ गुरुरेव प्रतिपत्ता तदा व्यवस्थापिताचार्येण गच्छेन चेति ॥ ४ ॥ गच्छ एव—साधुप्रमुदायमध्य एव तिष्ठन् निर्मातः—

गच्छे चिय निम्माओ जा पुब्बा दस भवे असंपुण्णा । णवमस्स तद्वयवत्थू होइ जहण्णो सुयाहिगमो ॥५॥

वोसट्ठचत्तेहो उवसग्गसहो जहेव जिगकप्पी । एसण अभिगग्गीया भत्तं च अल्लेवडं तस्स ॥६॥

प्रतिमाकल्पपरिकर्मणि आहारादिविषये परिनिष्ठितः, आह च—“पण्डितारूपियतुल्लो गच्छे चिय कुणइ दूविह परिक्कमं । आहारो-
वहिमाइसु तेहेर पण्डिवज्जए कप्पं ॥ १ ॥” आहारादिप्रतिकर्म दर्शयिष्यते, प्रतिकर्मपरिमाणं चैवं-आसामाद्यासु सप्तसु या याव-
त्परिमाणा तस्यास्तत्प्रमाणमेव प्रतिकर्म, तथा वर्षासु नैताः प्रतिपद्यते न च प्रतिकर्म करोति, तथा आद्यद्वयमेकत्रैव वर्षे तृतीय-
चतुर्थ्यां चैकैकस्मिन् वर्षे अन्यासां तु तिसृणामन्यत्र वर्षे प्रतिकर्म अन्यत्र च प्रतिपत्तिः, तदेवं नवभिर्वर्षैराद्याः सप्त समाप्यन्ते
इति, अथ तस्य कियान् श्रुताधिगमो भवतीति ? आह-यावत्पूर्वाणि दशेति प्रतीतिं असंपूर्णानि-किञ्चिदुनानि, संपूर्णदशपूर्वधरो
हि अयोधवचनत्वादूर्ध्वदेशनया भव्योपकारित्वेन तीर्थद्वन्द्विकारित्वात् प्रतिमादिकल्पं न प्रतिपद्यते, भवेत्-स्यात् श्रुताधिगम
इति योगः, उत्कृष्टश्रापं, जघन्यस्य वक्ष्यमाणत्वात्, अथ जघन्यमेवाह-नमस्य-पूर्वस्य प्रत्याख्याननामधेयस्य तृतीयमस्तु—
आचाराख्यं सद्भागविशेषं यावदिति वर्तते भवति-स्यात् जघन्यः-अल्पीयान् श्रुताधिगमः-श्रुतज्ञानं मूत्रतोऽर्थतथ, एतच्छ्रुत-
चिह्नलो हि निरतिशयज्ञानत्वात् कालादि न जानातीति ॥ ५ ॥ व्युत्सृष्टः परिकर्माभावेन त्यक्तो नमस्तस्यानेन देहः—क्रायो
येन स तथा, यतः—“अण्णो देहाइ अहं नागतं तस्स एवमुत्तल्लं । मो किञ्चि आहिरिक्कं न कुणइ देहस्स भंगेऽवि ॥ १ ॥”
आहिरिक्कंति-प्रतीकारं, उपपन्नमहो—दिव्याद्युषसोऽहो यथैव-यद्वदेव जिनकलो—जिनकलोः, तद्वदुपपन्नमह इत्यर्थः,
एवणा-पिण्डग्रहणप्रकारः, सा च सप्तविधा, तद्यथा—“संमट्ठ”संमट्ठा २ उद्धड ३ तह अप्पलेवडा ४ चेत्त ५ उग्गहिपा ६ पम्म-

द्रिया ६ उज्ज्वयधम्मा ७ य सत्तमिया ॥ १ ॥” तत्रासंसृष्टा हस्तमात्राभ्यां चिन्त्या ‘असंसृष्टे हत्ये असंसृष्टे मत्ते, अखरंति-
 यत्ति बुत्तं भवइ’ एवं गृह्यतः प्रथमा भवति, गाथाभंगमयाच विपर्ययनिर्देशः, संसृष्टा ताभ्यामेव चिन्त्या ‘संसृष्टे हत्ये संसृष्टे
 मत्ते, खरंडियत्ति बुत्तं होइ’ एवं गृह्यतो द्वितीया, उद्धृता नाम पाकस्यानाइ यत् स्थाल्यादौ स्वयोगेन भोजनजातमुद्धृतं तत एव
 गृह्यतस्तृतीया, अल्पलेपा नाम अल्पशब्दोऽभाववाचकः निर्लेपं पृथुकादि गृह्यत इत्यर्थः चतुर्थी, अवगृहीता नाम भोजनकाले
 भोक्तुकामाय शरावादिना यदुपहृतं भोजनजातं तत एव गृह्यतः पञ्चमी, प्रगृहीता नाम भोजनवेलायां भोक्तुकामाय दातुमभ्यु-
 द्यतेन भोक्त्रा वा यत्करादिना प्रगृहीतं तद्गृह्यतः षष्ठी, उज्ज्वयधर्मा तु यत्परित्यागाहं भोजनजातमन्ये च द्विपदादयो नाव-
 कांक्षन्ति तदर्धयत्तं वा गृह्यत इति सप्तमी, अमिग्रहीता-अमिग्रहवतीति, अमिग्रहैवं—तासामाद्ययोर्द्वयोरग्रहः, पञ्चसु ग्रहः,
 पुनरपि विवक्षितदिवसे द्वयोरभिग्रहः एका भक्ते एका च पानके इति, भक्तं च—अन्नं पुनः अलेपकृतं—अलेपकात्कं
 वल्लचणकादि तस्य प्रतिमाप्रतिपत्तुकामस्य परिकर्म कुर्वतः, चशब्दादुपधिश्च अस्य स्वकीयैपणाद्वयलब्ध एव, तदभावे
 यथाकृतोऽप्युचितप्राप्तिं यावत् स्यात्, जाते तूचिते तं व्युत्सृजति, उक्तं च—“उवगरणं सुद्धेसणमाणजुयं जमुच्चियं सक-
 प्पस्स । तं गिण्हइ तयभावे अद्दागडं जाव उच्चियं तु ॥ १ ॥ जोए उच्चिए य तयं वोसिरइ अद्दागडं विद्दाणेणं । इय आणानि-
 रयस्सिह विण्णेयं तं पि तेण समं ॥ २ ॥” कल्पोचितं चोपधिसुत्पादयति स्वकीयैनेपणाद्वयेन, एतच्चैपणाचतुष्टयेऽन्तिमं, एपणाच-
 तुष्टयं पुनरिदं—कार्पासिकाद्युद्दिष्टमेव वल्लं ग्रहीष्यामि १ प्रेक्षितमेव २ परिभुक्तप्रायमेवोचरीयादि ३ तदप्युज्जितधर्मकमेव । इति
 गाथार्थः ॥ ६ ॥ अथैवंकृतपरिकर्मा यत्करोति तद्गाथापट्टेनाह—‘गच्छा’ ‘आइ’ ‘जाय’ ‘पुह’ ‘जत्थ’ ‘बुह’ इत्यादि, गच्छात्

गच्छा विणिक्कवमिप्ता पडियज्जइ मासियं महापट्टिमं । दत्तेग भोगणस्सा पाणस्सवि एग जा मासं ॥७॥

आईमज्झवसाले छगोघरहिट्ठगो इमो गेओ । पाणगरायवासी एगं च दुगं च अण्णाए ॥८॥

साधुममूढान् विनिष्क्रम्य-तं विमुञ्चेत्यर्थः, तत्र यदि आचार्यादिरगौ तदाऽप्यकालिकं पाधन्तरे स्वादनियेषं कृत्वा शुभेऽुद्रव्या-
दिषु शरत्काले मरुत्तमाध्यापनपूर्वकं, उक्तं च-“स्वामेइ तओ संघं सचालुहुं जहोचियं एवं । अचंतं संविगो पुंअविहद्धे विमे-
सेणं ॥१॥ जं किंचि पमाणं न सुट्ठु भे उट्ठिं मए पुट्ठिय । तं भे स्वामेगि अहं निस्सल्लो निक्कयाओत्ति ॥२॥” प्रतिपद्ये-
अभ्युपगच्छन्ति म सिक्खी-मात्रप्रमाणां मद्रप्रतिभां-गुरुत्प्रतिज्ञां, ता च दत्तिः-अविच्छिन्नदानरूपा एका-एकैर भोजनस्य-
अन्नस्याज्ञातोऽङ्कुरस्योत्तरेण पापश्च कान्यतरोपात्तस्याप्येककारिणः कृपणादिभिरजिघृक्षितस्य एकस्यामिमत्कस्यैव अगुर्विणीचालव-
रतापीयमानस्तनाभिर्दीयमानस्य एलुकाविक्रयणतः, तथा पानस्यापि-पानकाहारस्य च एकैर तेन ग्राता माममेकं यायदिति ॥३॥
‘आई’इत्यादि, ‘आईमज्झवमाणे’चि दिअस्सयाओ मध्पेअमाने वा, किमिति?, आह-गोरिय चणं गोवरः, यथा गौहचारचतुष्टयेषु
मुखं यादयंश्चरति एं पदुचारचतुष्टयेषु माओभिश्चार्थं संवरणं म गोवरः ततः पदुभिर्गोचरोहिडन इति पल्लोचनगहिडकः, ते चाभो-
पेटा अर्थपेटा गोमूत्रिका इ पतङ्गगीयिका संयुक्कृत्वा गत्ताम य गत्ता चेति, तत्र पेटा-चतुस्त्रयागमन अर्थपेटा-पेटार्धम-
मानतागमन गोमूत्रिका-गोमूत्रयद्गमनं पतङ्गगीयिका-शून्यभयद्गमनं अर्धविर्दमिः-रर्थः संयुक्ताना-श्रुताद्गततागमनं, ना च
द्विविधा-प्रदक्षिणतोऽप्रदक्षिणतश्च, गत्तामस्यागता नाम एकस्यां गृहपंत्यां गिधां गृह्णन् गत्वा द्वितीयायां तथैव निरतने येति,
‘दमो’चि अयं प्रतिमाप्रतिपन्नः दोषो-ज्ञातव्यः, तथा ज्ञातः-प्रतिमाप्रतिपन्नोऽयमित्येवं जनेनावसितः मन् एकाग्रयोगी-एक

जायगपुञ्जाणुणावणपणहवारणभासगो चैव । आगमणवियडगिहरुक्खमूलगावासयतिगोत्ति ॥९॥

पुढबीकट्टजहडत्थिणणसारसाई ण अग्गिणो बीहे । कट्टाह पायलग्गं णडवणेह तहडच्छिरुणुगं वा ॥१०॥

ग्रामादावहोरात्रमेव वस्तुंशीलः, तथा एकं च-एकरात्रं द्विरुं च-रात्रिद्वयं ग्रामादौ वस्तुं शीलमिति गम्यं चशब्दौ विकल्पार्थौ अस्त्वतो-यत्र ग्रामादावविदितः प्रतिमाप्रतिपन्नवत्येति ॥ ८ ॥ याचनं-संस्तरकोपाश्रयादीनां यास्वार्था भाषा पृच्छा-संश्रुतित-सूत्रार्थयोगृहादेर्वा प्रश्नरूपा भाषा अनुज्ञापनं-तृणकाष्ठादीनामनुज्ञापनभाषा प्रश्नव्याकरणं-प्रश्नितानां सूत्रादीनां सच्छुद् द्विव्यं अभिधानरूपा भाषा एतदेव भाषते-वक्ति योऽसौ याचनपृच्छानुज्ञापनप्रश्नव्याकरणभाषकः, चैवशब्दोऽवधारणार्थत्वेन भाषान्तर-निषेधार्थः, तथा गृहशब्दस्य प्रत्येकप्रभिसंबन्धात् आगमनगृहं-आगन्तुकामारं यत्र कर्पटिकादय आगत्य वसन्ति तथा विष्टुतगृहं-यदधः कुल्याभावाद् उपरि चाञ्छादनाभावादानाहुः तथा दृक्षमूलकं-करीरादिनरुमूलं माधुर्यर्जनीयदोपरहिन् एतच्छ्रुगाऽऽवामकप्रिकं वसतिश्रयं यस्यासावागमनविष्टुतगृहदृक्षमूलकावासकत्रिकः, इतिशब्दो वाक्यममाप्ताविति ॥१॥ पृथिवीति-पृथिवीशिला 'उद्गो'त्ति लोके रूढः 'कट्ट'पि काष्ठशिला-काष्ठफलकं 'जहत्थिण'त्ति यथास्तीर्णं-यथा संवृतः कुशादिमंस्तरकः स चासौ सारथ-अशुपिरो यथास्तीर्णसारः एतेषु वा त्रिषु सारेषु शयितुं स्वप्तुं कारणविशेषाञ्छीलमस्येति पृथिवीकाष्ठयथास्तीर्णमारशायी, इत्तं च-"मा-सियं णं भिक्खुपण्डिमं पण्डिण्णस्म कप्पंति तओ संथारगा अहिट्ठिचए, तंजहा-पुढविसिलं वा कट्टसिलं वा अहसंथडमेव"त्ति, तथा न-नैव अग्नेः-बहुः विमेति-भयमेति, प्रदीप्तोपाश्रयान्न निर्गच्छतीत्यर्थः, अथ कश्चिद्वाह्यदौ गृहीत्वा कर्षति तदा निर्यात्यपीति, तथेति समुच्चयार्थोऽत्र दृश्यः, काष्ठादि-दारुप्रभृति, आदिशब्दात् कंटकशर्करादेर्ग्रहः, पादलग्नं-चरणप्रविष्टं नापनयति-न स्फेद्यति

जलथस्थमेह सूरो न तओ ठाणा पयपि संचरह । पायाई णं पम्बालह एसो विघडोदगेणावि ॥११॥

दुट्टस्सहत्थिमाई तओ भएणं पयंपि णोसरई । एमाइणियमसेवी विहरह जाऽखंडिओ नासो ॥१२॥

पज्जा गज्जमई एवं दुम्मासि तिमासि जा सत्त । णवरं वत्तिविचही जा सत्त उ सत्तमासीए ॥१३॥

तथेति योजितमेव अक्षिक्कुलं-लोचनपतितरेणुकं चाशब्दः समुच्चये । इति ॥१०॥ यत्र जलक्षब्धदुर्गादौ स्थितस्येति गम्यते अस्त-
मेति-पर्यन्तं याति सूरो-रविः न-नैव ततः-तस्मात् स्थानाज्जलादेः पदमपि-पादप्रमाणमपि क्षेत्रं, आत्मा दूरं, संचरति गच्छति आदित्यो-
दयं यावत्, तथा पदादि-चरणकरमुखादिकमङ्गं न-नैव प्रक्षालयति-शौचयति एव प्रतिमास्थितः चिह्नतोदकेनापि-प्राप्तुकजलेनापि,
तदन्यमाश्रयो हि पुष्टालंबने पादादि प्रक्षालयन्त्यपि अयं तु न कथञ्चिदपीति संनूचनार्थोऽपिशब्दः ॥११॥ 'दुट्टस्सहत्थिमाति'
इति लुप्तपञ्चमीकं दुष्टासहस्रव्यादेः-मारकतुरगकरिवप्रभृतेः, आदिशब्दान् सिंहव्याघ्रादिप्रहः, तस्मादसौ प्रतिमास्यः भयेन-
मरणभीत्या पदमपि-पादविशेषमात्रमपि किं पुनर्दूरं? न-नैव अपसरति-अपगच्छति, दृष्टो हि मारणार्थं नागच्छन्नपसृतेऽपि
साधौ हरितादि विषाधयिष्यतीत्यतो नापसरति, अदृष्टस्त्वस्मिन्ने साधौ मागैरेव गच्छति ततो हरितादिविराधना न स्यादित्य-
दुष्टादपसरतीनि, एवमादिनियमसेवी-एतत्प्रभृतिकामिप्रहानुगलकः सन्, आदिशब्दाज्जायाया उभयगुण्णान्धायां नोपैतीत्यादि-
प्राह, विहरति-ग्रामानुप्राप्तं संचरति यावदखंडितः-परिपूर्णो मागः प्रतीतः गायत इति शेषः, इति गायपदार्थः ॥ १२ ॥ ततः
किमिति?, आह-'पच्छे'त्यादि, पश्चात् मामपूरणानन्तरं गच्छं-साधुममूहं अत्येति-प्रविशति विभूत्या, तथाहि-गच्छस्थानासन्न-
प्रागे आगच्छत्यसौ, आचार्यास्तु तत्प्रवृत्तिमनिरच्छन्ति, ततो राजादीनां निवेद्यते, यथा "परिपालितप्रतिमारूपनदावगाः माधुर-

ततो य अष्टमी खलु हवः इहं पढमसत्तरांद्दी । तीर्णे चउत्थचउत्थेणऽपाणणं अह विसेसो ॥ १४ ॥

उत्ताणग पासल्ली जेमल्ली वावि ठाणगं ठाउं । सहउवसग्गे घोरे दिव्याई तत्थ अबिरुणो ॥ १५ ॥

त्रागतः" ततो राजादिलोकैः श्रमग्रमंवेन वाऽभिनन्द्यमानस्तत्र प्रवेश्यते तपोबहुमानार्थं तस्य तदन्येषां च श्रद्धावृद्धयर्थं प्रवचनप्रभावार्थं चेति, एवमाद्योक्ता, शेषाः पठतिदिशन्नाह-एवं-अनेनैव न्यायेन 'दुम्मासी'ति द्वौ मासौ यस्यां सा द्विमासा, एवं त्रिमासा 'जा सत्त'सि मत्त प्रतिमाः मत्तमासिकांता यावदयं न्याय इति, सर्वथा माभ्यं परिहरन्नाह-नगरं-केवलं दत्तिविबुद्धिः-भिक्षाविशेषवर्धनं भवति यावत् मत्त तु-मत्तैव दत्तय एकोत्तरया वृद्ध्या सप्तमासिकायां प्रतिमायां, इति गाथार्थः ॥ १३ ॥ अष्टमीमाह—'तत्तो'इत्यादि 'उत्ते'त्यादि, ततश्च-तत्तम्यनन्तरं अष्टमी प्रतिमा खजुलङ्कारे भवति-स्यान् इह प्रक्रमे सप्त रात्रिदियानि-अहोरात्राणि यस्यां सा तथा सा पुनस्तिमुणां मध्ये आयेति प्रथममत्तरात्रिदिया, तस्यां प्रथममत्तरात्रिदिवायां 'चउत्थ-चउत्थेणे'ति चतुर्थं चतुर्थैकान्तरोत्तरासेनेत्यर्थः आशितव्यमिति शेषः, अपानकेन-पानकाहाररहितेन चतुर्विधाराहितेनेत्यर्थः, अथेत्ययमुक्तो रक्ष्यमाणश्च विशेषो-भेदः प्राक्तनप्रतिमाभ्यः तथेह पाणके आयामाभ्यं दत्तिनियमस्तु नास्तीति ॥ १४ ॥ तथा उक्तानरः-ऊर्ध्वमुखशयितः 'पामल्ली'ति पार्श्वशयिनः 'नेनल्ली'ति निपद्यायान् समपूततपोपविष्टः वापीति विरुल्यार्थः स्थानकं-उक्तमेव कायचेष्टाविशेषरूपं स्थित्या-कृत्वा ग्रामादिभ्यो बहिरिति शेषः दशावचनप्रमाणयात् सहने-क्षमते उपमर्गान्-उपद्र-यान् घोराण्-रौद्रान् दिन्यादीन्-देयकृतादीन्, आदिशब्दान्मानुषैरथादिग्रहः, नत्र तस्यां प्रतिमायां अवेरुणो-मनःशरीराभ्या-मचलः इति गाथाद्वयार्थः ॥ १५ ॥ नममीमाह—'दोच्चे'त्यादि, द्वितीयापि-द्वितीयसप्तरात्रिदिवप्रतिमापि, आस्तां प्रथमा, ईदृ-

योचावि परिसचिय वहिया गामाइयाण णवरं तु । उअडलंगंडसाई दंडाययओ उव ठाऊणं ॥ १६ ॥
तचावि परिसचिय णवरं ठाणं तु तस्स गोदोही । वीरासणमहवावि हु ठापजा अंबखुओ चा ॥ १७ ॥
एमेव अहोराई छट्टं भत्तं अपाणगं णवरं । गामणगराण चाहिं वाघारियपाणिण्ठाणं ॥ १८ ॥

इयेवोक्तरूपेव प्रथमामदृशेवैत्यर्थः तपःपारणकमाध्याम्यादिवहिर्युत्तिसाधर्माच्च, अत एवाह-यहिस्तादेव-वहिर्यग्रामादीनां-
समिवेनविशेषाणां, नवरं-केवलमयं विशेषः तुशब्दोऽप्यधारेण योजितश्च उक्तुस्ते-भूम्यामन्यस्तपततयोपविष्टः तथा लगंडं-वक्र-
काष्ठं तदच्छेते यः एवंशीलोऽसौ लगंडशायी-पाणिग्राभिरिव पृष्ठदेशेनैव वा स्पृष्टभूः तथा दंडपट्टं-यष्टिवदायतो-दीर्घो दंडा-
यतो-भून्यस्तायवशरीरः स एव दंडायतक्रः वाशब्दो विकल्पर्यः स्थिता-अस्याय दिव्याद्युपमगान् महते इति प्रकृतं । इति
गाथार्थः ॥ १६ ॥ अथ दशमीमाह—‘तचे’त्यादि, तृतीयापि-तृतीयसप्तसप्तत्रिंदिप्रतिमापि, आस्तां द्वितीया, ईदृश्येवोक्तरूपेव
प्रथमातुल्येवैत्यर्थः तपःपारणक्यामादिवहिर्युत्तिसाधर्माच्च, नवरं-केवलं स्थानं-कायसंस्थानं तुशब्द एव काशार्थो भिन्नक्रमश्च तस्य
प्रतिमास्थितस्य ‘गोदोही’ति गोदोहनक्रियैव गोदोहिका गोदोहनप्रवृत्तस्येव प्रपादतलाभ्यामपस्थानक्रियेत्यर्थः अथ सेव भवति
विधेयेति शेषः, तथा वीराणां-दृढसंहननानामासनं अस्थानं वीरासनं, तद्वि सिंहासनाधिकृतस्य सिंहासनापनयनेऽविचलितस्या-
वस्यानतुल्यं तदपि स्थानं तस्येति प्रकृतं अथवेति प्रकाशान्तरार्थः अपिशब्दः समुच्चयार्थो योजित एव दुर्वाक्यालङ्कारे तिष्ठेद्-अ-
तिष्ठेत्, आम्रजस्तु-सहकारफलदक्राकार एवेति, एवमेतास्तिष्ठोऽप्येकविंशत्या दिनानां यान्ति । इति गाथार्थः ॥ १७ ॥
अथैकादशीमाह—‘एमेवे’त्यादि, एवमेव-अनन्तरोक्तनीत्या अहोरात्रिकी-अहोरात्रपरिमाणं भवति नवरं-केवलमयं विशेष इत्यर्थः

एमेव एगराई अष्टमभक्तेण ठाण बाहिरओ । ईसीप=भारगओ अणिमिसणयणेगदिट्ठीए ॥१९॥

साहट्टु बोऽवि पाए वाघारियपाणि ठायइ ट्ठाणं । वाघारि लंघियजुओ अंते य इमीए लद्धित्ति ॥२०॥

पष्ठं भक्तं-भोजनं वर्ज्यतया यत्र तत् पष्ठभक्तं-उपवामद्वयरूपं तपः, तत्र ह्युपवासद्वये चत्वारि भक्तानि वर्ज्यन्ते, एकाशनेन च तदा रभ्यते तेनैव च निष्ठां यातीत्येवं पदभक्तवर्जनरूपं तदिति, इह च पष्ठमित्यनुस्वारः प्राकृतत्वादागमिकः, अपानकंपानकाहाररहितं तस्यां विधेयमिति शेषः, तथा ग्रामनगरेभ्यः प्रतीतेभ्यः पठि-गहिस्तात् व्याघारितपाणिके-प्रलंबभुजस्येत्यर्थः स्थानं-अवस्थानं भवति तन्प्रतिग्नस्येति, इयं चाहोरात्रिकी त्रिभिर्दिवसैर्याति प्रतिमा अहोरात्रस्यान्ते पष्ठभक्तरूपात्, यदाह-“अहोरात्र्या तिहि, पच्छा छट्ठं करेः” । इति गायार्थः ॥१८॥ अथ द्वादशीमाह-‘एमेवे’त्यादि, ‘साहे’त्यादि, एवमेव-अहोरात्रिकी वदेकरात्रिकी-एकरात्रिमाना, विशेषमाह-अष्टमभक्तेन-उपवामत्रयरूपेण स्थान-अवस्थानं तत्कर्तुः ‘वाहिउ’त्ति वहिस्ताद्ग्रामादेः, तथेत्याभारगतः-ईपत्कुञ्जो नद्यादिदृस्तटीस्थितो वाऽमौ स्यात् तथाऽनिमित्तयनो-निर्निमित्तलोचनः तथैकदृष्टिकः-एकपुद्गलगतदृष्टिः यथास्थित-गात्रो गुप्तमर्षेन्द्रिय इति ॥ १९ ॥ ‘साहट्टु’त्ति संहृत्य द्वावपि पादौ-क्रमौ, जिनमुद्रया व्यवस्थाप्येत्यर्थः, व्याघारितपाणीर्वश्य-माणार्थः ‘ठायइ’त्ति तिष्ठति-करोति स्थानं-कायसंस्थानविशेषं वाघारितपाणिरिति-लंबितभुजोऽवलंबितबाहुर्बुध्यते, सम्यक्पालने चास्या यत्सात्तदाह-अन्ते च-सम्यक्पर्यन्तनयने पुनः अस्या एकरात्रिकप्रतिमायाः लब्धिः-लाभविशेषः स्यात्, आह च-“एग-राइयं च णं भिक्खुपडिभं सम्पं अणुपालेमाणस्म इमे तओ ठाणा हियाउ भंति, तंजहा-ओहिनाणे वा समुप्पजेजा, मणपअव-नाणे वा समुप्पजेजा, केवलनाणे वा अममुप्पणपुब्बे समुप्पजेजा”, इतिशब्दः समाप्तौ, इयं च प्रतिमा रात्रेरनन्तरमष्टमकरणाच्च

आह ण पडिमारूपे सम्मं गुरुलाघवाइचित्ति । गच्छाउ विणिक्खमणाइ ण खलु उवगारगं जेण ॥२१॥

तत्थ गुरुपारतंतं विणओ सज्झाप सारणा चेव । वेयावचं गुणवुट्ठि तहय णिक्कत्ति संताणो ॥२२॥

चतुरात्रिदिग्माना स्यात्, यदाह—“एगाराइया चउहि, पच्चा अट्ठमं करेइ” । इति गाथाद्वयार्थः ॥२०॥ इहैव प्रतिमाकल्पे परम-
तमुपदर्शयन् गाथाचतुष्टयमाह—‘आह’ ‘तत्थ गुरु’ ‘दत्ते’ ‘पडिमा’ इत्यादि, आह—घूने परः, किं तदिति?, अह—न—नैव प्रतिमा-
कल्पे प्रागुक्तरूपे मम्यग्—यथावत् गुरुलाघवादिचिन्ता ‘गच्छमासो गुरुः स्वपरोपकारहेतुत्वात्, निर्गमस्तु लघुः स्वोपकारमात्रहे-
तुत्वात्” इत्यादिविचारः, आदिशब्दात्तपःप्रभृत्युभयत्रापि तुल्यमित्येतद्ब्रह्मः अस्त्येति गम्यते इतिः प्रतिज्ञार्थममासौ, अत्रोपपत्ति-
माह—गच्छान्—साधुममूहान् विनिष्क्रमणादि—निर्गमप्रभृति, आदिशब्दाद्वर्मानुपदेशनादिग्रहः, न खलु—नैव उपकारकं—गुणानहं-
धेन—यस्मादेतोरिति ॥ २१ ॥ कथं नोपकारकमिति ?, आह—तत्र गच्छे गुरुपारतंत्यं—आचार्याय च तत्ता निखिलानर्थनिबन्धन-
स्वरताप्रतिपत्तिनी विनयः तद्वचितविषये विनीतत्वं मानगिरिकुरुकूलिशकल्यं तथा स्वाध्यायो—याचनादिपञ्चप्रकारो मतिनयन-
निर्मलताञ्जनोपमानः सारणा—विस्मृतार्थानुसारणं विस्पृष्टशस्त्रशत्रुप्रारब्धगुरुपामोघशस्त्रसारणकल्या अथवा स्वाध्यायसारणा—स्वा-
ध्यायनिर्वाहणेत्येकमेव चेवेति समुच्चये तथा वैयाच्य—व्यावृत्तभाषस्तत्कर्म वा भगतादिभिरुपपन्नं तीर्थकरत्वादिमत्फलनिमित्त-
विशिष्टपुण्यमहातरुनिरुपहतकीनकल्पं तथा गुणवृद्धिः स्वगतज्ञानादिगुणार्धनपनुपमानंदरगदानदशेषु यष्टिपृष्टिषथं तथाचेति समुच्चये
निष्पत्तिः—सद्गुणत्वेन शिष्यसंसिद्धिः फलगतानमाधनममर्थधान्यनिष्पत्तितुल्यः ततः मन्तानः—शिष्यप्रशिक्ष्यादिपञ्च. संमारग-
तंगतानि वर्गस्य निर्गमनसोपानपरंपरारूपः, न चेते गुणा गच्छनिर्गम इति ॥ २२ ॥ प्राकृते पूर्वापरनिपातोऽंतं प्रमिति कृत्वा एका-

दत्तेगाइगुहोऽवि हु तदसञ्ज्ञायाभावाओ ण सुहो । अंताहणोवि पीया धम्मकायस्स ण सुसिलिङ्गं ॥२३॥
 एवं पडिमाकूपो च्छित्तिज्जंतो उ निउणदिट्ठीए । अंतरभावविह्वणो कह होइ चिसिउगुणहेऊ ? ॥२४॥
 भणणइ बिसेसबिसओ एसो णउ ओहओ मुणेयव्वो । दसपुव्वधराईणं जम्हा एयस्स पडिसेहो ॥२५॥
 दिदन्निग्रहोऽपि-एकस्मादिमिषाविशेषग्रहणमपि उक्तन्यायेनभिग्रहरूपं न शुभ इति योगः अपिः ममुचये हुवविपालङ्कारे, कुत इति ?
 आह-तथास्वाध्यायभावतः-अथापकारस्य निरन्तरस्य स्वाध्यायध्यानदेरसद्भावात्, स्वाध्यायादयश्च निरावाधा गच्छन्नास एव
 अनेकरथादिग्रहणेन साचष्टमकायतया सम्यग्भवन्तीति हृदयं, न शुभो-न श्रेयान्, तथाऽन्ते भवमन्त्यं-अवन्त्यं प्रल्लवणम्नादि तद-
 सं-भोक्तुं शीलमस्येत्यन्यादी तस्यान्त्यादिनोऽपि मतः प्रतिमास्यस्य पीडा-वाधा धर्मकायस्य-धर्ममाधनशरीरस्य भवतीति शेषः,
 धर्मकायपीडाभवनं न च-नैव सुश्लिष्टं-संगतं वर्जनीयत्वात्, यदाह-“भावियजिगवयणाणं समत्तरहियाण णत्थि उ विसेसो ।
 अप्पणंमि परंमि य तो वज्जे पीडुमुभओऽवि ॥१॥” इति ॥२३॥ ततश्च एवमुक्तन्यायेन प्रतिमाकल्पोऽनन्तरोक्तः चिन्त्यमानो-
 विचार्यमाणः तुल्येऽवधारणे मित्रक्रमश्च निगुगदृष्ट्या तु-सूक्ष्मबुद्धेय आन्तरभावविहीनः-परमार्थवियुक्त एव, कथं ? न कथं-
 चिदित्यर्थः भवति-स्यात् विशिष्टगुणहेतुः-पारमार्थिकोपकारनिमित्तं, प्रयोगश्चात्र-यदान्तरभाववियुक्तं तद्विशिष्टगुणहेतुर्न भवति,
 यथा पञ्चाधितपःपभृति आन्तरभाववियुक्तश्चायमिति गाथाचतुष्कार्थः ॥२४॥ अत्रोत्तरमाह-भण्यते-अभिधीयते समाधिः विशे-
 षविषयः-पुरुषविशेषगोचरः एष प्रतिमाकल्पः, न तु-न पुनः ओधतः-सामान्यतः ‘मुणेयव्वो’चि ज्ञातव्यः, कुत एतदेवमिति ?
 आह-दशपूर्वपरादीनां-दशैकादशादिपूर्वधराणां यस्माद्-यतः एतस्य प्रतिमाकल्पस्य प्रतिषेधोऽस्ति, तन्निषेधश्च-“गच्छे चिय

पत्थुरोगचिगिच्छाधत्ततन्त्रिवसेससमतुल्यो । तद् गुरुलाघवचिन्तासहिओ तत्कालवेकम्वाए ॥२६॥

णिवकरलयाकिरियाजयणाए हंदि जुत्तरूवाए । अहिर्दंडाइसु छेयाड वज्जयंतीह तह सेसं ॥२७॥

निम्माओ जा पुब्बा दम भवे असंपुण्ण"त्ति वचनात्, दशपूर्वधरादयो हि गच्छ एव वमन्त उपकारकारकाः, अतः प्रतिमाकल्पे गुरुलाघवाद्विचिन्ता नास्तीत्युक्तं । इति गाथार्थः ॥२५॥ एतदेव स्पष्टयन्नाह—'पत्थुर्ये'त्यादि, प्रस्तुता-अधिकृता यां रोगचिकित्सा-व्याधिप्रतिक्रिया तस्यां यदवस्थान्तरं-रोगिणो रोगान्तराकृतः कष्टतरपर्यायविशेषः तत्र यस्तद्विशेषः-चिकित्सान्तरं तेन समतुल्यः-अत्यन्तमदृशो यः स प्रस्तुतोरोगचिकित्सावस्थान्तरतद्विशेषममतुल्यः, अथवा तुल्यशब्दपर्यायो वा समतुल्यशब्दोऽस्ति, यथा 'समतुल्यं पराक्रमै'रिति अथवा प्रस्तुतोरोगचिकित्साया यदवस्थान्तरं-अधिकृतरोगस्येपेक्ष्यरूपं तत्र यस्तद्विशेषो-रोगान्तरं यस्य सः तस्य यः शमः-शमनोपायश्चिकित्सेत्यर्थः तदुच्यते यः स तथा, प्रतिमाकल्प इति प्रकृतं, तथा-तेन प्रकारेण उक्तदृष्टान्तमाधर्म्यरूपेण गुरुलाघवचिन्ता-भारेतरालोचनं तथा महितो-युक्तो यः स तथा, रथमिति, आह तत्कालापेक्षया-प्रतिपत्त्यवमरमालंङ्घ्य, विहितम-मस्तथविरकल्पकार्यस्य हि समाश्रयणीयतर एव प्रतिमाकल्पोऽतस्तदा गुरुकोऽसौ इतरस्तु लघुः, अन्यदा तु स्थविरकल्प एव गुरुतर इति सुष्टुक्तं 'तत्कालापेक्षया गुरुलाघवचिन्तासहित' इति गाथार्थः ॥२६॥ उक्तमेवार्थं स्पष्टयन्नाह—'णिचे'त्यादि, नृप-करे-राजहस्ते लब्ध्वा-वातिको रोगविशेषो नृपकरलब्ध्वा तस्य उपशमाय क्रिया-चिकित्सा मंत्रापमार्जनादिका तस्यां या यतना-प्रयत्नः सा तथा तस्यां नृपकात्पूर्वाक्रियायतनायां हंदीत्युपशब्ददर्शने, किंविधायामिति, आह-युक्तरूपायां-संगतायां प्रस्तुतायामिति शेषः अहिदष्टादिषु-सर्वदर्शनभूमतिषु अधिकृतक्रियाया असाध्येषु सद्योघातिषु सत्सु, आदिशब्दाद्विशूचिकादिग्रहः, नृपस्येति

एवं चिय कल्याणं जायइ पयस्स इहरहा ण भवे । सञ्चत्थावत्थोचियमिह कुसलं होइऽणुद्धानं ॥२८॥

इय कम्मवाहिकिरियं पञ्चज्जं भावओ पवणस्स । सइ कुणमाणस्स तहा एयमवत्थंतरं णेयं ॥२९॥

तह सुत्तबुद्धिभावे गच्छे सुत्थंमि दिक्खभावे य । पडिचज्जइ एयं खलु ण अपणहा कप्पमवि एवं ॥३०॥

गम्यं, उदादि-अहिंशप्रदेशे कर्तनदहनप्रभृति तज्जन्यानर्थनिवर्तनक्षमं चिकित्साविशेषं कुर्वन्तीति शेषः, वर्जयन्ति-परिहरन्ति वैद्याः इह सर्पदष्टादौ तथेति ममुच्चये शेषां-मंत्रापमार्जनादिकां लृताक्रियामधिकृतामपीति गाथार्थः॥२७॥ कुवस्तामधिकृतां वर्जयन्तीति, आह-‘एव’मित्यादि, एवमेव-अधिकृतक्रियावर्जनेनैव च्छेदादिक्रियाविशेषकरणेनैव च कल्याणं-श्रेय आरोग्यमित्यर्थः जायते-स्यान् एतस्य नृपस्य, इतरथा-च्छेदाद्यकरणे मंत्रापमार्जनामात्रात् न भवेत्-न स्यात् कल्याणं, अहिदष्टतया मरणप्राप्तेः, अथाधिकृतक्रियात् एव कसात्कल्याणं न स्यादिति, अत आह सर्वत्र-देशे काले पुरुषे वा अवस्थोचितं-भूमिकानुरूपं इह लोके कुशलं-कल्याणहेतुः भवति-स्यात् अनुष्ठानं-कर्तव्यं, अतः सर्पदष्टादौ च्छेदादिविधानमेव कल्याणहेतुः । इति गाथार्थः ॥२८॥ अथ ‘अहिगयरोगचिगिच्छे’ त्यादिप्रथमव्याख्यानुसारेण दार्ष्टान्तिकयोजनायाह-‘इयं’त्यादि, इति एवं लृतादिक्रियावत् कर्मव्याधिक्रियां-कर्मरोगचिकित्सां, कामिति, आह-प्रव्रज्यां दीक्षां लृतादिक्रियाकल्पां भावतो-भावेन प्रपन्नस्य-अभ्युपगतवतः सकृत्-मदा कुर्वाणस्य-तामेव विदधतः तथेति ममुच्चये तेन वा प्रकारेण-स्थविरकल्पोचितत्वलक्षणेन एतद्-इदं अवस्थान्तरं-पर्यायान्तरं मंत्रापमार्जनादिकल्पस्थविरकल्पामाध्यमहिदष्टादिकल्पं तीव्रतरकर्मविषाकरूपं च्छेददाहादिविक्रित्साविशेषतुल्यप्रतिमाकल्पस्यैव माग्यं ज्ञेयं-ज्ञातव्यं । इति गाथार्थः ॥३०॥ पुनरपि गुरुलाघवचिन्तामहितत्वमस्य दर्शयन्नाह-‘तद्दे’त्यादि, तथेति युक्त्यन्तर-

इहारा ण सुत्तगुरुया तयभावे ण दत्तपुब्बिपडिसेहो। पत्थं सुजुत्तिजुत्तो गुरुलाघवचित्तपज्झंमि ॥३१॥

अप्पपरिच्चाएणं बहुतरगुणसाहणं जहिं होइ। सा गुरुलाघवचिंता जम्हा णाओववणत्ति ॥३२॥

मनुचये भृन्नश्रुद्भिभावे-यत्रार्थवृद्धौ सत्यां, क ?-गच्छे-माधुगणे बहुश्रुतमा-वधिष्ठितत्वात्, अथवा अकारप्रश्लेषात् सूत्रावृद्धिभावे-किञ्चिदूनदशपूर्वाधिकतरश्रुतग्रहणशक्यभावे इत्यर्थः तथा गच्छे-साधुगणे मृस्ये-अनागधे मति गलवृद्धगलानाद्यभावात्तत्प्रति-चारकभावाद्गच्छपात्रोद्यत्ताचार्यादिमद्भावाच्च तथा दीक्षयस्य-प्रवाज्यस्याभावो दीक्षयाभावात्तत्र चशब्दः समुच्चये प्रतिपद्यते अभ्यु-पगच्छति एतं-प्रतिमाकल्प, खलुवधारणे, ततश्च न नैन अन्यथा-उक्तवस्तुत्रयाभावे कल्पमपि-उचितमपि, कथमिति?, आह-एवं-प्रागुक्तसंहननधृत्याटियोगेन अथवा कल्पमपि एतं-पूर्वोक्तवस्तुत्रयमद्भावे प्रतिपद्यते, नान्यथेत्यर्थः, अतः कथमयं गुरुलाघा-चिन्तारहितः ? इति गाथार्थः ॥३०॥ विपर्यये दोषमाह—‘इहरे’त्यादि, इतरथा-गच्छस्य वृन्नवृद्धभावे स्वस्य वा श्रुतवृद्धिसंभवे सति प्रतिमाप्रतिपत्तावित्यर्थः न-नैन यत्रगुरुता-श्रुतगौरव कृतं स्यात्, अथवा गौरवमेव तदित्यत्राह-तदभावे-श्रुतगौरव्या-भावे न-नैन दशपूर्वप्रतिपद्यो-दशादिपूर्वधरस्य प्रतिपद्यो-निषेधः अत्र प्रतिपद्ये सुयुक्तियुक्तः-तन्न्यायसंगतः, तस्य हि श्रुत-निर्बुद्धणादिममर्थतया गगचनोपकारिन्मात् प्रतिमास्वरूपप्रतिपत्तिनिषेधोऽस्तीति, किञ्चिधे तत्रेति?, आह-गुरुलाघवचिन्तानां परमतेन-मारैतरविभागालोचनविरहितं, ततोऽमौ न गुरुलाघवचिन्तारहितः इति गाथार्थः ॥३१॥ ‘अप्ये’त्यादि, अल्पपरित्यागेन-स्वरूपतर-गुणपरिहारं बहुतरगुणमाधन अनन्तरगुणनिष्पादनं यत्र-यस्या चिन्तायां यमति-स्यात् सा चिन्ता गुरुलाघवचिन्ता-सारैतरपर्या-लोचना यस्माद्धेतोः न्यायोपपन्ना नीतिसंभवा तस्मात्तत्सहितोऽय कल्पः इति प्रकृतं, इतिशब्दः समाप्तौ। इति गाथार्थः ॥३२॥ मूत्रपु-

वेयाचञ्चुचियाणं करणणिसेहेणमंतरायंति । तंपि हु परिहरियन्वं अहसुहुमो होउं एसोत्ति ॥३३॥

ता तीए किरियाए जोगगं उचगयाण णो गच्छे । हंदि उचिक्वा णेया अहिगयरगुणे असंतंमि ॥३४॥

द्विभावे एवायं कल्पः कृत्य इत्युक्तं, अथ गच्छे सुस्थ एवेति दर्शयन्नाह—‘वेये’त्यादि, वैयावृत्त्योचितानां—भक्ताद्युपपद्योग्यानां गच्छा-
श्रितबालगलानादीनां अन्तराय इति योगः, क्रथं ? करणनिषेधेन—वैयावृत्त्यकरणसमर्थसाधूनां प्रतिमाकल्पप्रतिपत्तितो वैयावृत्त्यकरण-
प्रतिषेधेन, प्रतिपन्ना हि वैयावृत्त्यं न कुर्वन्ति, अन्तरायो—वैयावृत्त्यव्याघातः स्यात् प्राकृतत्वाच्च नपुंसकनिर्देशः इति—कृत्वा बाला-
दिसौस्थ्येन गच्छसुस्थत्व एवास्तौ विधेयः स्यादिति प्रकृतं, अथ भवत्वन्तराय इति चेन्न, यतः ‘तंपि’ति सोऽपि—बालादिवैयावृ-
त्त्यान्तरायः अपिश्रन्दात्तदन्योऽपि परिहर्तव्यः—परिहरणीयः, कुत एतदेवमिति ? ब्राह्म अतिशूक्ष्मः अतिनिपुणोऽतिसूक्ष्मदोषपरिहारात्
भवतु जायतां एव प्रतिमाकल्पः इति—कृत्वा, अतिसूक्ष्म एव ह्ययमन्तरायदोषो मनोदोषरहितत्वात् प्रतिमाप्रतिपत्तुः इति गाथार्थः
॥३३॥ यस्माद्गच्छगतगलानाद्यन्तरायः परिहर्तव्यस्तत्—तस्मात् तस्याः—सूत्रदानार्थदानगलानप्रतिचरणादिकायाः क्रियाया—गच्छसु-
स्थताहेतोरनुप्राप्तस्य योग्यता—संपादनममर्थतां ‘उचगयाणं’ति पठ्याः मत्समर्थत्वादुपगतेषु—गच्छसाधुषु सत्सु नो—नैव गच्छे—माधु-
गणविषया हंदीत्युपप्रदर्शने उपेक्षा—अवधीरणा ज्ञेया—ज्ञातव्या प्रतिमाप्रतिपत्तुमाधोः, अनुपेक्षक एवामावित्यर्थः, किं सर्वथैव ? ,
नेत्याह—अधिकतरगुणे—प्रकृष्टतरगुणे अमति—अविद्यमाने माधनीयतया, यदि हि विशिष्टतरगुणे सुमाध्येऽसंभवति सति तं गच्छस्या-
संपाद्य प्रतिमाः प्रतिपद्यन्ते तदोपेक्षैव गच्छस्य कृता स्यात्, तत्परिहाराच्च कल्पप्रतिपत्तौ गुरुलाघवचिन्तासहित एव कल्पः । इति
गाथार्थः ॥ ३४ ॥ अथ दीक्षणीयामात्र एव कल्पं प्रतिपद्यत इति दर्शयन्नाह—परमः—प्रकृष्टः उपकारान्तरापेक्षया दीक्षोपकारो-

परमो दिक्पुत्रयारो जम्हा कल्पोचियाणवि निसेदो । सइ एगंमि उ भंणिओ पयडो च्चिग पुञ्चसुरं । हि ॥ ३५ ॥
 अञ्जुज्जमेगगरं पडिवज्जिउकांमो सोऽवि पड्वाये । गणिगुणसलद्धिओ खलु एमेव अलद्धिजुत्तोचि ॥ ३६ ॥
 तं चावत्थंतरमिह जायइ तद् संक्खिलिठ्ठकम्माओ । पत्थुयनिवाहिदद्दाइ जह तद्दा सम्ममवसेयं ॥ ३७ ॥
 भव्यमवस्यस्य दीधादानेनानुगहो निर्वाणमुखहेतुत्वात् तस्य, तदन्यस्य पुनरन्यथाभूतत्वादपि, कस्मादेवमिति?, आह-यस्माद्-यतः
 कल्पोचितानामपि-संहननश्रुतादिसंपदपेतत्वेन प्रतिमाकल्पप्रतिपत्तिरयोग्यानामपि, आस्तामितरेणां, निषेधो-निवारणा प्रतिमाकल्प-
 प्रतिपत्तेरिति गम्यते मति-विद्यमाने एतस्मिन् दीक्षोपकारे तुशब्दः पूरणे भणितः-उक्तः प्रकट एव-स्फुट एव, नदभिधायकगा-
 धायाः प्रकटत्वात्, पूर्वमुरिभिः-पूर्वाचार्यैर्भद्रबाहुस्वाम्यादिभिः, किल प्रतिपन्ने कल्पे दीक्षा न दीयते, ततः कल्पप्रतिपत्त्यव-
 सरे नमुपस्थितस्य तां यिमुच्यसि दीक्षा दीयते, कल्पप्रतिपत्तेः सकाशादीक्षादानस्य गुरुतरत्वात्, परमोपकारकं हि तदिति भावेन ।
 इति गाथार्थः ॥ ३५ ॥ कथं प्रकट इति?, आह-अभ्युद्यतं-प्रयतं एकतरं-द्वयोरन्यतरं मरणं वा विहारं वा, तत्राभ्युद्यतमरणं पादपो-
 पगमनादिकं अभ्युद्यतविहारश्च प्रतिमाकल्पजनितकल्पादिरिति, प्रतिपत्तुक्तामः-अभ्युद्यन्तुयता यः साधुः सोऽपि-अमाचयि,
 आस्तामिनः, प्रव्राजयति-दीक्षयति कल्पादिप्रतिपत्त्यवसरे दीक्षोपस्थितं योग्यं, किंप्रतः सन्निति?, आह-गणिनो गुणा यस्य स्या च-
 स्वकीया च लब्धियस्य न गणिगुणसलब्धिरुक्तः यः प्रव्राजितमुपगृहीतुं शक्नोतीत्यर्थः सलुर्गव्यालङ्कारं, इतरस्य का वार्तेति?, आह-
 एवमेव-इत्यनेन प्रव्राजयन्त्येवेत्यर्थः अलब्धियुक्तोऽपि-स्वकीयलाभविहीनोऽपि लब्धिमदानार्थनिश्रितो यः इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥
 तदं गुरुलाघवचिन्तामहितोऽप्याविति नमर्थितं, अथ यत्कर्मव्याधिक्रियां प्रव्रज्यां प्रतिपन्नस्यावय्वान्तरमुक्तं तत् कुतः स्यादिति

अहिगन्धर्मुदर भावश्च चिन्मयजगन्ति संकलितं च । तद्व चैव तं स्वविज्ञाद एत्तो चिय गम्मए पयं ॥३८॥

एत्तो अईव जेया सुसिल्लिटा धम्मकाय पीडावि । आं नाटणो स कामा नह नम्मस अदीणच्चित्तस्स ॥३९॥

दर्शयन्नाह—‘तं चे’त्यादि, ‘तं च’नि यस्यावस्थान्तरस्य चिकित्साविशेषोऽतुल्यः कल्प उक्तस्तदुक्तः अवस्थान्तरं—अवस्थाविशेषः माधो-
गिह—प्रव्रज्यायामधिकृतायां जायते—स्यात् तथेति तथाप्रकारात् प्रतिमाकल्पश्चक्षुणविशिष्टक्रियात् एव क्षणीयस्वभावात् संकलित
कर्मणः—अगुमकर्मतः मन्नागात्, किमिति?, आह—प्रस्तुतः—अधिकृतो दृष्टान्ततया प्राग्गाथायां लूतागृहीतो यो नृपादिः—नरपत्य-
मात्यप्रभृतिस्तस्य यदृष्टादि-गर्पदंयादिदादप्रभृति तत् प्रस्तुतनृपादिदृष्टादि पाठान्तरे प्रस्तुतनृपस्य यदहिदृष्टादि तत्तथा यथा—यद्वन्
तथा—तद्वन् मम्यगू—यथागू अरसेयं—जेयं । इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ अथावस्थान्तरस्य तज्जनककर्मणो वा स्वरूपोपदर्शनद्वारेण
तस्यैव प्रतिमाकल्पक्षणीयतामाह—‘अहो’त्यादि, अधिकृतसुन्दरभावस्य—प्रस्तुतशोभनपरिणामस्य मामान्यप्रव्रज्यानुपालनस्ये-
त्यर्थः विघ्नजनकं—व्याघातकारकं इतिशब्दो हेत्वर्थो भिन्नकमश्च संकलितं—अशुभं सुन्दरभावव्याघातकत्वात् अतिसंकलितमिति पाठा-
न्तरं, चगद्दः ममुच्चये, इतिकृत्वा तर्गेव—प्रतिमाकल्पप्रतिपत्त्यैव तद्—अवस्थान्तरं तज्जनकं वा कर्म क्षप्यते—निराक्रियते, प्रतिमा-
कल्पस्य महावीर्योद्धामत्वात् क्षपणीयत्वाच्च तद्द्रव्यस्येति, अथ कथमिदमवगम्यते यदुत प्रव्रज्यां परिपालयतोऽवस्थान्तरं भवति ?
तज्जनकं वा कलितं कर्मास्ति?, तच्च प्रतिमाकल्पादेव क्षप्यत इति ?, अत आह—‘एत्तो चिय’त्ति इत एव—प्राप्तोपदिष्टप्रतिमाकल्पात्
गम्यते—आसीयते एतद्—इदमवस्थान्तरं तज्जनककलितकर्म वा कल्पाच्च तत्क्षपणं, न ह्यप्ता निरर्थकं किञ्चिदुपदिशन्ति, आप्तताहा-
निप्रसंगात् । इति गाथार्थः ॥ ३८ ॥ तदेवं ‘गच्छविनिष्क्रमदि नोपकारक’ मित्यादि यदुक्तं दूषणं तत्तत्र परिहृतमवगन्तव्यं,

इहारा उ णाभिहाणे जुज्झइ सुत्तंमि हेदि एयस्स । एयंमि अंवसरंमी एसा खलु तंतजुत्तित्ति ॥४२॥

अण्णे भणंति एसो विहियाणुट्ठाणभागमे भणिओ । पडिमाकप्पो सिट्ठो दुक्करकरणेण विण्णेओ ॥४३॥

विहियाणुट्ठाणंपि य सदागमा एम जुज्झइ एवं । जम्हा ण जुत्तिवाहियविसओऽनि सदागमो होइ ॥४४॥

बन्धताऽऽपादनादेः, आदिशब्दात् कियतोऽपि सर्वथा क्षणग्रहः, लुप्तपञ्चम्येकवचनं चैतत्, अथवा अनुबन्धं छिनत्तीत्यनुबन्ध-
च्छेदनत्वत्वादिः, न पुनः—विचित्रकर्मक्षणेपाय एवं—कायपीडादिमहनरूपप्रतिमाकल्पादिविधानेन भवति इतिः ममाप्तौ भिन्नक्रमश्च
ज्ञातव्यः—अवसेय इत्यतः कायपीडा मुश्लिष्टा । इति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ अथ कथमिदमवसितमिति चेदत आह—‘इहे’त्यादि,
इतरथा तु—अन्यथा पुनः अधिकृतकल्प विनैव विचित्रकर्मक्षणे सतीत्यर्थः न—नैव अभिधानं—भणनं युज्यते—संगच्छते सूत्रे—प्रवचने
हं दीन्युपप्रदर्शने एतस्य प्रतिमाकल्पस्य एतस्मिन्—अनन्तरोक्तेऽवमरे स्थविरकल्पानुष्ठाननिष्ठाप्राप्तिरूपप्रस्तावे, अतोऽत्रागरे
आप्तोपदिष्टत्वादस्य कर्मक्षपणहेतुत्वमवसितमिति, एपाऽनन्तरोक्ता खलुरलङ्कारे तंत्रयुक्तिः—श्लाघीयोपपत्तिः प्रतिमाकल्पानवद्यता-
निर्णय इति, अत आन्तरभाषाविहीनप्रतिमाकल्प इत्यपि परिहृतं । इति गाथार्थः ॥४२॥ मतान्तरेण प्रतिमाकल्पस्यान्तरभाषाविही-
नतां परिहरन्नाह—‘अण्णे’ इत्यादि, अन्ये—अपरे स्वरयः भगन्ति—अभिदधति प्रतिमाकल्पदूषणपरिहारं यदुत एपोऽनन्तरोक्तो विहि-
तानुष्ठानं—उचितक्रिया आगमे—सिद्धान्ते भणितः—उक्तः प्रतिमाकल्पः प्रतीतः श्रेष्ठः—अतिशयेन प्रशस्यः, कथं ?—दुष्करकरणेन-
स्थविरकल्पापेक्षया दुष्करासेवनेन हेतुना विज्ञेयो—ज्ञातव्यः । इति गाथार्थः ॥४३॥ अनेनोत्तरेणारजितः स्वरिराह—‘विही’त्यादि,
विहितानुष्ठानमपि च—उचितकृत्यरूपोऽपि च अपिचेत्यभ्युपगमार्थः, कुत इति?, आह—मदागमाद्—आप्तोपदेजात् एव प्रतिमाकल्पो

‘जुत्तीए अविरुद्धो सदागमो सावि तयविरुद्धति । इय अपणोऽण्णाणुगयं उभयं पडिवत्तिहेउत्ति ॥ ४५ ॥

‘कयमेत्थ पसंगेणं झ्माणं पुण णिच्चमेव एयस्स । सुत्तत्थाणुसरणमो रागाइविणासणं परमं ॥ ४६ ॥

एया पवज्जियंत्वा एयासिं जोगयं उवगणं । सेसेणवि कायब्बा केह पइण्णाविसेसस्ति ॥ ४७ ॥

युज्यते-घटते एवं-अस्मदुक्तन्यायेन “पत्थुरोर्गचिगिब्धावर्थतरतस्त्वित्सेससमतुल्लो” इत्यादिना, कस्मादेवमिति?, आह-यस्माद्-यतो न-नैव युक्तिबाधितविषयोऽपि-उपपचिनिराकृतगोचरोऽपि सन्, युक्त्यबाधितार्थ एव सदागमो भवतीति प्रदर्शनार्थोऽपिशब्दः, सदागमः-शोभनसिद्धान्तः भवति-स्यात्, युक्तिबाधितार्थस्य दुरागमत्वात्, युक्त्युपपन्नता त्वस्माभिरागमोक्तस्य कल्पानुष्ठानस्या-वेदिता, नागमोक्तत्वमात्रमेवेति सुन्दरतरः प्राक्तनः परिहारः । इति गाथार्थः ॥ ४४ ॥ नागममात्रमेवार्थप्रतिपत्तिहेतुर्भवतीति दर्शयन्नाह-युक्त्या-उपपत्त्या अविरुद्धः-अबाधितः सदागमः-सत्सिद्धान्तो भवति, सापि-युक्तिरपि तदविरुद्धा-सिद्धान्ताविरुद्धा स्यात्, तदन्या त्वयुक्तिरेव, इतिवर्क्यार्थमस्मात्प्रो, इति-एवं-अन्योऽन्यानुगतं-परस्परानुयायि उभयं-युक्तिसदागमरूपं द्वयं प्रतिपत्तिहेतुः-अर्थप्रतिपत्तिकारणं, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥ अथ प्रतिमाकल्पशेषप्रतिपादनायाह-‘कथे’त्यादि, कृतं-पर्याप्तं अत्र प्रतिमाकल्पद्रूपणपरिहारे प्रसंगेन-आनुपल्लिकमणनेन, ध्यानं-एकाग्रचित्ततालक्षणं पुनरिति विशेषणार्थः नित्यमेव-सर्वदैव एतस्य प्रतिमाप्रतिपन्नस्य साधोः सूत्रार्थानुस्मरणं-सूत्रार्थयोरनुचिन्तनं ओकारः पूरणार्थः सूत्रार्थानुस्मरणत इति क्वचित् पाठः स च व्यक्त एव, रागादिविनाशनं-रागद्वेषमोहापोहकं परमं-प्रधानं मोक्षहेतुत्वात्, तच्च धर्म्यं शुक्लं वा, कचिद्रूपमिति पाठो व्यक्तश्च । इति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ अथ प्रतिमागतमेवोपदिशन्नाह-‘एये’त्यादि, ‘एये’ति अनन्तरोक्तमिभुप्रतिमाः ‘पवज्जियन्व’ति प्रतिपत्तव्याः

जे जंमि जंमि कालंमि बहुमया पंचयणुणइकरा य । उभओ जोगविसुद्धा आयावणठाणमाईया ॥ ४८ ॥
 एएसिं सह विरिए जमकरणं मयपमायओ सो उ । होअदयारो सो पुण आलोएयव्वओ गुरुणो ॥ ४९ ॥
 इय सव्वमेवमवितहमाणाए भगवओ पकुव्वन्ता । सयसामत्थऽणुरूवं अइरा काहिंति भवविरहं ॥ ५० ॥

साधुप्रतिमाप्रकरणम् ॥ १८ ॥

‘एयासिं’ति एतासां प्रतिमानां ‘जोगयं’ति योगतां ‘उव्वणं’ति प्राप्तेन साधुना, तदन्यस्य को विधिरिति, आह—‘सेसेणवि’त्ति तदन्येनापि ‘कायव्व’ति विधेयाः ‘केइ’त्ति केचित् ‘पइन्नाविसेस’त्ति अभिग्रहविशेषाः, इतिः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥
 तानेवाह—‘जे’ इत्यादि, ‘जे’त्ति ये प्रतिज्ञाविशेषाः ‘जंमि जंमि’त्ति यस्मिन् यस्मिन् ‘कालंमि’त्ति अवसरे ‘बहुमय’त्ति बहुमता गीतार्थानां ‘पवयणुव्वइकरा य’त्ति शासनप्रभावनाहेतवः, अद्भुतभूतत्वेन श्लाघानिवन्धनत्वात्, ‘उभओ’त्ति उभाभ्यां प्रकाराभ्यां, क्रियाया भावतथेत्यर्थः, ‘जोगविसुद्ध’त्ति विशुद्धयोगा—निरवद्यव्यापाराः ‘आयावणठाणमाइय’त्ति आतापना—शीतादिसहनं स्थानं उत्कटकादिकं, आदिशब्दाद्विधिवद्रव्याद्यभिग्रहः । इति गाथार्थः ॥ ४८ ॥ एतदकरणे दोषमाह—‘एएसिं’मित्यादि, ‘एएसिं’ति एतेषां प्रतिज्ञाविशेषाणां ‘सह’त्ति विद्यमाने ‘विरिए’त्ति जीये ‘जमकरणं’ति यदविधानं, कथं ?—‘मयपमायउ’त्ति गर्वालस्याभ्यां, ‘सो उ’त्ति स पुनः ‘होयइयारो’त्ति जायतेऽतिक्रमश्चरणस्य ‘सो पुण’त्ति सोऽतिचारः पुनः ‘आलोएयव्वउ’त्ति निवेदनीयः शुद्ध्यर्थं ‘गुरुणो’त्ति आलोचनाचार्यस्य । इति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ उक्तार्थफलभणनेन प्रकरणमुपसंहरन्नाह—‘इये’ इत्यादि, ‘इय’त्ति एतदभि-

ग्रहजातं 'सङ्गं'ति समस्तं 'एवं'ति एवमुक्तन्यायेन 'अवितर्कं'ति अविपरीतं, कथं ?—'आणाए'ति आदेशेन, न स्वमत्या, कस्ये-
 स्वाह—'भगवन्'सि आस्येति 'पटुवन्त'ति प्रकृयाणां, कथमिति ? आह—'सयसामर्थ्यणुरूव'ति निजशक्त्यनुसारेण 'अहर'चि
 क्षीमे 'कादिति'ति विभास्यन्ति 'भगविरहं'ति संसारक्षयं । इति गाथार्थः ॥ ५० ॥

॥ इति प्रतिमाकल्पप्रकरणं विवरणतः समाप्तम् ॥१०॥

॥ अर्थैकोनविंशतितमपञ्चाशकटुतिः ॥

पात्रिरूपं वज्रमाणं तयोन्महाणं समासथो योज्जं । सुतभणिपण विहिणः सपरेसिमणुगहृडाए ॥१॥

अपासणमूणोपरिधा विस्तीसरेवणं रसपाथो । कायकिलेसो संलीणया य बज्जो तवो होइ ॥२॥

भगवन्तरे भिषुपतिमा उक्ताः, तथोरूपाथ ता इत्युत्तपःस्वरूपनिरूपणाप पकरणं प्रतिपिपादयिषुर्भगलाद्यभिधानायाह—
 'काय' इति, गारा पणमग मयादीरे-रर्थमात्रं तपउपधानं-तपोरूपं संयमकायोपलभनं तपोविधानं वा-तपोऽनुष्ठानं समासतः--संक्षे-
 पमपदमणिपाणि एवमजितेन-भागमोक्तेन विधिना-पकारेण स्वपरेसामनुपदार्थाप-स्वपरोपकारायेत्यर्थः । इति गाथार्थः ॥१॥

॥ न नितितान परमयाव—'अणो' इति, भनशनं-धमोशनं यावत्कथिकं पादपोपगमनमिद्वितमरणं
 ॥२॥ ॥ न नितितान परमयाव—'अणो' इति, भनशनं-धमोशनं यावत्कथिकं पादपोपगमनमिद्वितमरणं
 ॥२॥ ॥ न नितितान परमयाव—'अणो' इति, भनशनं-धमोशनं यावत्कथिकं पादपोपगमनमिद्वितमरणं

पायच्छित्तं विणओ वेयावच्चं तद्देवसुसङ्गाओ । ज्ञाणं उरसग्गोऽविय अङ्गिभत्तरओ तवो होह ॥३॥

देशे चक्रमणाद्यपरिहारवत्, तृतीयं तु सप्रतिकर्म त्रिविधचतुर्विधाहारत्यागनिष्पन्नं चेति, इत्वरं पुनश्चतुर्थभक्तादि षण्मासान्तं १. तथोनोदरस्य-स्तोकाहाराभ्यवहारादपरिपूर्णेदिरस्य करणमूनोदरिका, सा च द्रव्यतो द्वात्रिंशत्कवलमानपूर्णाहारपेक्षयैकादिकवल-न्यूनाहारग्रहणतोऽनेकविधा, भावोनोदरिका तु कवायत्यागः २ तथा वृत्तेः-मिक्षाचर्यायाः संक्षेपणं-अल्पताकरणं वृत्तिसंक्षेपणं-व्याद्यभिग्रहग्रहणं, तत्र द्रव्यतो लेपकृदेवेतरदेव वा द्रव्यं मया ग्राह्यमित्यादी, एवं क्षेत्रतः स्वग्राम एव परग्राम एव वा एतावत्स्वेव वा गृहेषु यल्लप्स्यत इत्यादि, एवं कालतः पूर्वह्नि मध्याह्नेऽपराह्णे वा, भावतः पुनरुत्थिप्तमेव वा निक्षिप्तमेव वा गायतो वा रुदतो वा यल्लप्स्यत इत्यादि ३ तथा रसानां-दुग्धदध्यादीनां सर्वेषामन्यतरेषां वा त्यागः त्यजनं रसत्यागः ४ तथा कायस्य-देहस्य क्लेशः-औचि-त्येन विवाधनं कायक्लेशो वीरासनोत्कटुकासनगोदोहिकाशीतवातातपसहनशिरोलोचादिरनेकविधः ५ तथा संलीनस्य-संवृतस्य भावः संलीनता, सा चेन्द्रियकपाययोगविविक्तचर्याभेदाचतुर्धा, तत्राद्यत्रयं प्रतीतं, विविक्तचर्या तु स्त्रीपशुपंडककुशीलवर्जनवद्याश्रयाश्र-यणं, चशब्दः समुच्चये, बाह्यं-अनाम्यन्तरं, आसेव्यमानस्यात्य लोकेरपि ज्ञायमानत्वात् स्थूलदृष्टीनामपि च कुतीर्थिकानां तपस्तया प्रतीतत्वात्, तपः प्रतीतं भवति-स्यात् । इति गाथार्थः ॥ २ ॥ उक्तं बाह्य तपः-अथान्तरमाह-‘पाये’त्यादि, प्रायश्चित्तं-उक्त-शब्दार्थमालोचनादि प्रायुक्त्वं, तथा ‘विनीयते-अपोह्यते कर्मनिनेति विनयः, स च ज्ञानदर्शनचारित्रमनोवाक्कायोगचारमेदात् सप्तधा, तत्राद्यो मत्यादीनां श्रद्धानभक्तिबहुमानतद्दृष्टार्थभावनाविधिग्रहणाभ्यासरूपः १, द्वितीयस्तु सम्यग्दर्शनगुणाधिकेषु शुश्रूषा-नाजातनामेदात् द्वेषा, तयोश्चाद्यः सत्कारा १ भ्युत्थान २ सन्माना ३ऽसनमिग्रहा ४ऽऽसनानुप्रदानं ५ कृतिकर्म ६ ज्जलिप्रग्रहा ७ऽऽगच्छ-

एसो पारसर्मेओ सुत्तनियद्धो तवो मुणेयब्बो । एयविसेसो उ इमो पइणणगो जेगभेउत्ति ॥४॥

तित्थपरणिग्गमाई सव्वगुणपसाहणं तवो होइ । भव्वाण हिओ णियमा विसेसओ पइमउणीणं ॥५॥

तित्थपरणिग्गमो खलु ते जेण तवेण णिग्गया सव्वे । ओसत्पिणीए सो पुण इमीइ एसो विणिहिद्धो ॥६॥

सुमइ त्थ णिचभत्तेण णिग्गओ वसुपुज्ज जिणो चउत्थेण । पासो मल्लीविय अट्टमेण सेसा उ छट्ठेणं ॥७॥

वतोऽनासेव्यमानत्वाग्मोक्षप्राप्त्यन्तर्गतत्वाच्च तपो-निर्जराहेतुर्भवति स्यादिति गार्थार्थः॥३॥ इह तपःशब्दस्य प्राकृतत्वेन पुल्लिङ्गनिर्देशः,

एतद्-अनन्तरोक्तं द्वादशभेदं उभयेषां भेदानां मीलनात् सूत्रनिबद्धं-शासनोक्तं तपः-तपस्या 'मुणेयब्बो'चि ज्ञातव्यं, एतद्विशेष-

स्तु-अनन्तरोक्ततपोभेद एव 'इमो'चि इदं वक्ष्यमाणं तपः प्रकीर्णकं-व्यक्तितः सूत्रानिबद्धं, न भिक्षुप्रतिमादिवत् सूत्रे निबद्धमि-

त्यर्थः, न चोत्पन्नत्वमस्य द्वादशभेदतपस्यान्तर्भावात्, तच्चानेकभेदं, अनेकविधालंबनत्वात्, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गार्थार्थः ॥४॥

--- 'तथे'त्यादि, वीर्यकरनिर्गमादि-येन तपसा तीर्थकरा निष्क्रान्ताः, आदिशब्दात्तीर्थकरज्ञाननिर्वाण-

तीर्थकरनिर्गमनाद्यालंबनस्य शुभभावप्ररूपरूपत्वेन ऐहलौकिकाद्युपकारकारित्वात्

ति व्यक्तं, विशेषतः पुनः प्रथमस्थानिनां-अव्युत्पन्नबुद्धीनां, हितत्वादेव,

--- इति गार्थार्थः ॥५॥ तत्र तीर्थकरनिर्गमतपः प्रतिपादयंस्तावदाह-'तित्थे'

मः, खलुरलंकारे, तच्च कीदृशमिति?, आह-ते तीर्थकरा येन तपसा निर्गता

ि वर्तमानायां 'एसो'चि एतद्वक्ष्यमाणं 'विणिहिद्धो'चि उक्तं । इति गार्थार्थः

उत्सभाइकमेनेसो कायव्वो ओहओ सह बलम्मि । गुरुआणापरिसुद्धो विसुद्धकिरियाए धीरेहिं ॥८॥

अण्णे तम्ममासदिणेसु वेंति लिङ्गं इमस्स भावस्मि । तत्पारणसंपत्ती तं पुण इमं इमेस्मि तु ॥९॥

उत्सभस्स उ इक्खुरसो पारणए आसि लोगनाहस्स । सेसाणं परमणं अमयरसरस्सोवमं आसी ॥१०॥

॥६॥ एतदेवाह—‘सुमे’त्यादि, सुमतिः यच्चमजिनः ‘रथ’ इति पादपूरणे निपातः नित्यमर्त्तन-अनवरतभोजनेनाविहितोपवास इत्यर्थः निर्गतो-गृहवासाभिक्कान्तः, तथा वासुपूज्यो द्वादशो जिनः-अर्हन् चतुर्थेन-एकपवामरूपेण पार्थिव्योविशतितमः मल्लिरे-कोनविशतितमः अष्टमेन-उपवासत्रयरूपेण, शेषास्तु विशतिः पुनः पट्ठेन-उपवासद्वयरूपेण इति गाथार्थः ॥७॥ एतद्विधानविधिमाह—‘उत्से’त्यादि, ऋणभादिक्रमेण-नामेयनिर्गमाद्यानुपूर्व्या एव तीर्थकरनिर्गमः कर्तव्यो-विधेयः ओघतः-सामान्येनोत्सर्गेणेत्यर्थः सति-विद्यमाने बले-शक्तौ, तथाविधचलाभावे पुनर्व्यतिक्रमकरणेऽपि न दोष इति भावः, गुर्वज्ञिया परिसुद्धो-निर्दोषस्तत्संपादनावुगुर्वज्ञापरिसुद्धः तथा विसुद्धक्रियया-अनवद्यानुष्ठानेन धीरैः-सान्निवैः । इति गाथार्थः ॥८॥ इहैव मतान्तरमाह—‘अण्णे’इत्यादि, अन्ये-अपरे धूरयः तेषां-ऋणभादिजिननिर्गमतपसां ये मासाः प्रतीता दिनानि च-तिथयस्तानि तन्मासदिनानि तेषु, न मासान्तरतिथ्यन्तरेषु, ब्रुवन्ते तीर्थकरनिर्गमतपः, तथाहि ऋणभस्त्राभिनो निष्क्रमणतपोऽङ्गीकृत्य चैत्रमासबहुलाष्टमीदिन एव पट्ठं कार्यं, वर्धमानस्त्राभिनथ मार्गशीर्षबहुलदशमीदिन एवेति, एवमन्येषामपीति, तथा लिङ्गं-लक्षणं अस्य ऋणभादिनिर्गमतपसः भावे-संसिद्धौ तेषां-ऋणभादीनां यस्य यत्पारणं-भोजनमासीतस्य संपत्तिः-प्राप्तिस्तत्पारणसंपत्तिः, तत्पुनः-पारणकं एतद्वक्ष्यमाणमेपाप्त्यभादीनां, तुशब्दः पूरणे । इति गाथार्थः ॥९॥ एतदेवाह—‘उत्से’त्यादि, ऋणमस्य तु-नामेयस्यैव इधुरसः पारणके

एसो पारसभेओ सुत्तनिघट्ठो तवो सुणेयब्बो । एयविसेसो उ इमो पइण्णगो जेगभेउत्ति ॥४॥

तित्थयरणिग्गमाई सव्वगुणपसाहणं तवो होइ । भञ्जाण हिओ णियमा विसेसओ पढमठाणीणं ॥५॥

तित्थयरणिग्गमो खलु ते जेण तवेण णिग्गया सव्वे । ओसप्पिणीए सो पुण इमीह एसो विणिद्धिद्वो ॥६॥

सुमइ तथ णिचभस्सेण णिग्गओ चसुपुज्ज णिणो चउत्थेण । पासो मल्लीविय अट्टमेण सेसा उ छट्ठेणं ॥७॥

वतोऽनासेव्यमानत्वान्मोक्षप्राप्त्यन्तरङ्गत्वाच्च तपो-निर्जराहेतुर्भवति स्यादिति गाथार्थः॥३॥ इह तपःशब्दस्य प्राकृतत्वेन पुष्टिगनिर्देशः, एतद्-अनन्तरोक्तं द्वादशभेदं उभयेषां भेदानां मीलनात् सूत्रनिबद्धं-शामनोक्तं तपः-तपस्या 'सुणेयब्बो'ति ज्ञातव्यं, एतद्विशेष-स्तु-अनन्तरोक्ततपोभेद एव 'इमो'ति इदं वक्ष्यमाणं तपः प्रकीर्णकं-व्यक्तितः सूत्रानिबद्धं, न मिश्रप्रतिमादिवत् सूत्रे निबद्धमित्यर्थः, न चोत्सृज्यत्वस्य द्वादशभेदतपस्यन्तर्भागात्, तच्चानेकभेदं, अनेकविधालंबनत्वात्, इतिशब्दः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥४॥ प्रकीर्णकमेव तपो दर्शयन्नाह-'तित्थे'त्यादि, तीर्थकरनिर्गमादि-येन तपमा तीर्थकरा निष्क्रान्ताः, आदिशब्दात्तीर्थकरज्ञाननिर्वाण-दिग्रहः, किंभूतमिदमिति?, आह-सर्वगुणमाधकं-तीर्थकरनिर्गमनाद्यालंबनस्य शुभभावप्रकर्परूपत्वेन ऐहलौकिकाद्युपकारकारित्वात् तपो भवतीति व्यक्तं, अत एव भव्यानां हितं नियमादिति व्यक्तं, विशेषतः पुनः प्रथमस्यानिना-अव्युत्पन्नबुद्धीनां, हितत्वादेव, निरालंबनतयाऽपि शुभभावाप्रकर्पसंभवात् सर्वमपि हितमेवेति गाथार्थः ॥५॥ तत्र तीर्थकरनिर्गमतपः प्रतिपादयंस्तान्नाह-'तित्थे'त्यादि, तीर्थकैर्निर्गमे गृहयासाद्यन्तुतं तपस्तत्तीर्थकरनिर्गमः, खलुरलंकारे, तच्च कीदृशमिति?, आह-ते तीर्थकरा येन तपसा निर्गता गृहवासात् सर्वेऽवसर्पिण्यां, 'सो पुण'ति तत्पुनस्तपोऽस्यां वर्तमानायां 'एसो'ति एतद्वक्ष्यमाणं 'विणिद्धो'ति उक्तं । इति गाथार्थः

उस भाइकमेनेसो कायव्यो ओहओ सद चलमि । गुरुआणापरिखुदो विसुद्धकिरियाएँ धीरेहिं ॥८॥
अण्णे तम्ममासदिणेसु वेंति लिंगं इमस्स भावंमि । तत्पारणसंपत्ती तं पुण इमं इमेसिं तु ॥९॥

उस भरस उ इकबुरसो पारणए आसि लोगनाहस्स । सेसाणं परमणं अमयरसरसोवमं आसी ॥१०॥

॥३॥ एतदेवाह—‘सुमे’त्यादि, सुमतिः पञ्चमज्जिनः ‘त्य’ इति पादपूर्णे निपातः नित्यमक्तेन-अनवरतभोजनेनाविहितोपवास इत्यर्थः निर्गतो-गृहवासाबिष्कान्तः, तथा वासुपूज्यो द्वादशो जिनः-अर्हन् चतुर्थेन-एकोपवामरूपेण पार्श्वस्थयोर्विश्रिततमः मल्लिरे-कोनविश्रिततमः अष्टमेन-उपवासत्रयरूपेण, शेषास्तु विश्रतिः पुनः पष्ठेन-उपवासद्वयरूपेण इति गाथार्थः ॥७॥ एतद्विधानविधिमाह—‘उसे’त्यादि, ऋषभादिक्रमेण-नाभेयनिर्गमाद्यानुपूर्व्या एव तीर्थंकरनिर्गमः कर्तव्यो-विधेयः ओघतः-सामान्येनोत्सर्गेणेत्यर्थः सति-विद्यमाने घले-शक्तौ, तथाविधबलाभावे पुनर्व्यतिक्रमकरणेऽपि न दोष इति भावः, गुर्वाज्ञया परिशुद्धो-निर्दोषस्त-त्संपादनावुर्वाज्ञापरिशुद्धः तथा विसुद्धक्रियया-अनवद्यानुष्ठानेन धीरैः-सान्त्विकैः । इति गाथार्थः ॥८॥ इहैव मत्तान्तरमाह—‘अण्णे’इत्यादि, अन्ये-अपरे स्वरयः तेषां-ऋषभादिजिननिर्गमतपसां ये माताः त्रीता दिनानि च-तिथयस्तानि तन्मासदिनानि तेषु, न मासान्तरतिथ्यन्तरेषु, ब्रुमते तीर्थंकरनिर्गमतपः, तथाहि ऋषभस्वामिनो निष्क्रमणतपोऽङ्गीकृत्य चैत्रमासबहुलाष्टमीदिन एव पष्ठं कार्यं, वर्धमानस्वामिनश्च मार्गशीर्षबहुलदशमीदिन एवेति, एवमन्येषामपीति, तथा लिङ्गं-लक्षणं अस्य ऋषभादिनिर्गमतपसः भावे-संसिद्धौ तेषां-ऋषभादीनां यस्य यत्पारणं-भोजनमासीत्तस्य संपत्तिः-प्राप्तिस्तत्पारणसंपत्तिः, तत्पुनः-पारणकं एतद्वक्ष्यमाणमेवामृषभादीनां, तुशब्दः पूरणे । इति गाथार्थः ॥१॥तदेवाह—‘उसे’त्यादि, ऋषभस्य तु-नाभेयस्यैव इधुरसः पारणके

संवच्छरेण भिक्षुखा लद्धा उसभेण लोगनाहेण । सेसेहिं धीयदिवसे लद्धाउ पढमभिक्षुआओ ॥११॥

तित्थंकरणाणुत्पत्तिसण्णिओ तह वरो तवो होह । पुब्बोदएण विहिणा कायव्वो सो पुण इमोत्ति ॥१२॥

अट्टमभत्तंतमि य पासोसहमल्लिरिद्धनेमीणं । वसुपुल्लस्स चउत्थेण छट्ठभत्तेण सेसाणं ॥१३॥

उसभाइयाणमेत्थं जायाइं कैवल्लाहूँ णाणाहं । एयं कुणमाणो खल्लु अचिरेणं केवलमुवेह ॥१४॥

आसीत् लोकनाथस्येति व्यक्तं, शेषाणां-अजितादीनां परमान्नं-पायसं अमृतरसेन-लोकरूढ्यपेक्षया रसे-स्वादे उपमा यस्य तत्तथा तदासीद्-अभूत् । इति गाथार्थः ॥१०॥ एतस्यैव प्रसंगेन लब्धिकालमाह-संवत्सरेण भिक्षा लब्धा ऋषभेण लोकनाथेन, शेषैरिति व्यक्तं द्वितीयदिवसे ऋषभेण लोकनाथस्य लब्धाः प्रथमभिक्षाः इति व्यक्तं । इति गाथार्थः ॥११॥ तीर्थकरज्ञानोत्पत्तिः संज्ञा संजाता यस्य तत् तीर्थकरज्ञानोत्पत्तिसंज्ञितं, पुंस्त्वं तु सर्वत्र प्राकृतत्वात्, तथेति समुच्चये, अपरं-अन्यत्तपो भवति-स्यात् पूर्वोदितेन विधिना-ऋषभादिक्रमेण गुर्वर्ज्या विशुद्धक्रियायामतान्तरेण तन्मासदिनेष्वित्येवंलक्षणेन 'कायव्वो'त्ति कार्यं, 'सो पुण'त्ति तत्पुनः प्रस्तु-ततपः 'इमो'त्ति इदं वक्ष्यमाणं, इतिः समाप्तौ । इति गाथार्थः ॥१२॥ तदेवाह-अष्टमभक्तान्त एव-उपवासत्रयावसान एव चशब्द एवकारार्थः पार्थर्षभमल्लिरिष्टनेमीनां जिनानां केवलान्युत्पन्नानीति योगः, वासुपूज्यस्य द्वादशजिनस्य चतुर्थेन-एकोपवासरूपेण षष्ठभक्तेन-उपवामद्वयरूपेण शेषाणां-एकोनविंशतेर्जिनानामिति ॥१३॥ ऋषभादिकानां जिनानां अत्र तपसि कृते जातानि-उत्पन्नानि केवलानि-केवलसंज्ञितानि ज्ञानानि-संवेदनानि अत एतत्तीर्थकरज्ञानोत्पत्तिसंज्ञितं तपः कुर्वाणः खल्वचिरेण केवलं लभत इति व्यक्तं, उपैतीति पाठान्तरं चेति गाथाद्वयार्थः ॥१४॥ तीर्थकरमोक्षगमनं नाम अथ अनन्तरं 'अवरो'त्ति अन्यत् अत्र तपोऽधिकारे भवति-स्यात्

तित्थयरमोक्कनगमणं अद्वाधरो पत्थ होइ विण्णेओ । जेण परिनिब्बुया ते महाणुमावा तओ य इमो ॥१५॥
निग्वाणमंतत्तिरिया सा चोद्धसमेण पढमनाहस्स । सेसाण मासिएणं चीरजिणिदस्स छट्ठेण ॥१६॥

अडावगं'ओज्जिन्तपावासंमेयसेलसिहरेसु । उसभवसुपुज्जेनेमीवीरो सेसा य सिद्धिगया ॥१७॥

पंचागणाइ य तहा अणुलोमविलोमओ तवो अवरो । भिक्खाकवलाण पुढो विण्णेओ बुद्धिहाणीहि ॥१८॥
'विण्णेओ'चि विवेयं येन तपसा परिनिर्वृता-निर्वाणं गताः ते तीर्थकराः महानुमावा-अचिन्त्यशक्तयः, 'तओ य इमो'चि तच्च ती-
र्थकरनिर्यागमनाखणं तप इदं वक्ष्यमाणं । इति गाथार्थः ॥१५॥ तदेवाह- 'निब्बे'त्यादि, निर्वाणं-निर्वृतिः अन्तक्रियेति-अन्तक्रिया-
शब्देनोच्यते. साधनाक्रिया 'चोद्धममेण'चि चतुर्दशभक्तेन-उपवासपट्करूपेण प्रथमनाथस्य-ऋषभजिनस्य, शेषाणां-अजितदीनां
मात्तिहेन-मानोपवागरूपेण, वीरजिनेन्द्रस्य षष्ठेनेति व्यक्तं । इति गाथार्थः ॥१६॥ अथैते यत्र निर्धृतास्तत्प्रसंगेन दर्शयितुमाह-
'अड्ठे'त्यादि. स्पष्टा, नवरं जहापदः पर्वतविशेषः चंपा नगरी 'उज्जिन्त'चि उज्जयन्तः पर्वतविशेष एव 'पाव'चि पाषा मध्यमा-
नान्न नगरी तमेव त्रैलोक्ये पर्वतविशेषकूटं एषु स्थानकेषु ऋषभादयः क्रमेण सिद्धि गता इति गाथार्थः ॥१७॥ चन्द्रायणमिव चन्द्रा-
न्ये इति च. आदिसन्दाद्भद्रामहाभद्रानवर्तौ भद्रात्लावलीकनकावल्पेकावली सिंहनिष्क्रीडितदयाचामभ्लवर्धमानगुणरत्नसं-
घ-उज्जयन्तस्य चतुष्टयकल्याणकादिवरमामागमप्रसिद्धानां ग्रहः, तथेति वाक्यान्तरोपश्लेषार्थो गाथादौ दृश्यः, अनुलोमविलो-
म-उज्जयन्तस्य लावलीकनकावल्पेकावली प्रतीतानां पृथग्-भेदेन विवेचो-वेच्यो वृद्धिहाणिभ्यां । इति
नवमे ॥१८॥ इयं च चन्द्रायणप्रतिना यत्रमध्या साधनमध्या च, तथायां तावदर्शयन्नाह- 'सुक्के'त्यादि, शुक्ले-शुक्लपक्षे

सुकृमि पडिवयाओ तहेव बुडूँ ज्ञाव पणरस । पंचदमपडिवयाहि तो हाणी किहपडिवकखे ॥१९॥
 क्रिणहे पडिवह पणरस इगेगहाणी उ जाव इको उ । अमवस्सपडिवयाहि बुडु पणरस पुत्ताए ॥२०॥
 एत्तो भिक्खामाणं एगा दत्ती विचित्तल्लयावि । कुवकुडिअंटयमैत्तं कवलस्ससि होइ विण्णेयं ॥२१॥
 एवं च कीरमाणं सत्तलं परिसुद्धजोगभावस्स । गिरहिगरणहम जेयं इयरस्स ण तारिसं होइ ॥२२॥
 प्रतिपदः—प्रथमतिथेराभ्य तथैव-तेनैव प्रकारेण एकाहो होतरलक्षणेन वृद्ध्या-प्रतिदिनं भिक्षाणां कवलानां च वर्धनेन यावत्
 पञ्चदश भिक्षाः कवलान् वा गृह्णाति ‘पंचदमपडिवयाहि’ ति पञ्चदश्यां पौर्णमास्यां प्रतिपदि च-कृष्णपक्षप्रथमतियौ, ‘तो’चि
 ततोऽनन्तरं ‘हाणि’ति एर्ककृष्णानुदिनं भिक्षादिहानिं करोति कृष्णप्रतिपक्षे-कृष्णस्वरूपे शुक्लपक्षापेक्षया द्वितीयपक्ष इत्यर्थः, तत्र
 चामायास्यायोमेका भिक्षा कवलो वा स्यादिति गार्थार्थः ॥१९॥ अपरा वज्रमध्या, तामाह-‘क्रिणहे’ इत्यादि, कृष्णे पक्षे प्रतिपदि-
 प्रथमतियौ पञ्चदश कवलादीन् गृह्णाति, ततः ‘इगेगहाणी उ’चि’ एकैककवलादिधानिः प्रतिदिनं क्रियते यावदेकस्तु-एक एव कव-
 लादिः अमावास्याप्रतिपदोः प्रतीनयोः, ततो वृद्धिः कवलादीनामनुदिनं क्रियते यावत् पञ्चदश कवलादयः पूर्णायां-पूर्णमास्यां
 भवन्ति । इति गार्थार्थः ॥२०॥ इदं तपसि भिक्षादि ग्राह्यतयोक्तमतस्तच्छ्रवणमाह—‘एत्तो’ इत्यादि, इतो-विश्रिततपःस्वरूपाभि-
 धानानन्तरं भिक्षामानं वाच्यमिति शेषः, तर्चेद-एका-अमहाया दत्तिः-भक्तपक्षेरूपा विचित्ररूपाऽपि-बहुल्यैकानेकद्रव्यस्वभाव-
 तया नानास्वभावाऽपि, न केवलमेकस्वभावेति, अथ कवलमानमाह-कुवकुडं डरुमाणं कवलस्यापि भवति विज्ञेयमिति प्रतीतं, नवरं
 मानमिति वर्तते । इति गार्थार्थः ॥२१॥ इहैव विशेषमाह—‘एव’मित्यादि, एतच्च-एतत्पुनरनन्तरोक्तं तपः क्रियमाणं-विधीय-

अण्णोऽवि अत्थि चित्तो तद्वा तद्वा वेग्याणिओण्ण । सुद्धज्जणाण हिओ खलु रोहिणिमाई मुणेयन्वो ॥२३॥
 रोहिणि अंपा तद्वा मंडउणया सव्वसंपयातोक्कया । सुयसंतिसुरा काली सिद्धाईया तद्वा चेव ॥२४॥
 एमाइदेवयाओ पटुव अचऊसगा उ जे चित्ता । गाणादेसपसिद्धा ते सव्वे चेव होन्ति तवो ॥२५॥

मान मफलं-मोक्षादिफलं ज्ञेयमिति योगः परिशुद्धा-निर्दोषा योगा-व्यापारा भावध-अप्यसायो यस्य स तथा तस्य, एतदेव
 स्मृतरमाह निरधिकरणस्य-गुरुतरारभमर्जितस्य निःफलस्य या ज्ञेयं-ज्ञातव्यं, इतरस्य साधिकरणस्य न-नेत्र तादृशं यादृशं निर-
 धिक्करणस्य फलमिति भव्यते भवति-स्यात् । इति गाथार्थः ॥२०॥ किंच—‘अण्णोऽमी’त्यादि, अन्यदपि अस्ति-विद्यते चित्रं तप
 इति गम्यते तथा तथा-तेन तेन प्रहारेण लोकरुटेन देवतानियोगेन-देवोद्देशेन मृगधनानां-अवपुत्पन्नमुद्दिलोकानां द्वितं खलु-
 पथ्यमेव विषयाभ्यामरूपत्वात्, रोहिण्यादिदेवतोद्देशेन यत्तद्रोहिण्यादि ‘मुणेयन्वो’ति ज्ञातव्यं, पुष्टिगता च सर्वत्र ग्राह्यत्वात् ।
 इति गाथार्थः ॥ २३ ॥ देवता एव दर्शयन्नाह—‘रोही’त्यादि, रोहिणी? अत्रा? तथा मन्दपुष्पिका? ‘संव्यसंपयासोरुह’चि
 मर्मसपत् १ मर्ममौरुपा^५ चेत्यर्थः ‘सुयसंतिसुर’चि श्रुतदेवता^६ शन्विदेवता^७ चेत्यर्थः ‘सुयदेवयसंतिसुरा’ इति वा पाठान्तरं व्यक्तं
 च काली-सिद्धापिका^९ इत्येता नन देवताः तथा चैवेति ममुच्यार्थः ‘संमाइया चेव’चि पाठान्तरं । इति गाथार्थः ॥२४॥ ततः
 किमिति? आह—‘एमाई’त्यादि, एवमादिदेवताः प्रतीत्यैतदाराधनायेत्यर्थः ‘अयऊपम’चि अपयसनानि अयजोपणानि या तुः पूरणे
 चे चित्रा नानादेशसिद्धास्ते मर्मं चैव भवन्ति तपः इति स्फुटमिति, तत्र रोहिणीतपो रोहिणीनक्षत्रदिनोपवासः सप्तमासाधिक-
 सप्तवर्षाणि यावत्, तत्र च त्रयसुपञ्चलिनमतिमाप्रतिष्ठा पूजा च विधेयेति, तथा अम्बातपः पञ्चसु पञ्चमीश्वेकाशनादि विधेयं

जत्थ कसामणिरोहो वंभं जिणपूयगं अणसणं च । सो सन्वो चेव तवो विसेसओ मुद्धलोयंमि ॥२६॥

एयं पडियत्तीए पत्तो मग्गानुसारिभावाओ । चरणं विहियं बह्वो पत्ता जीवा महाभागा ॥२७॥

सन्वंगसुंदरो तह निरुजसिहो परमभूमणो चेव । आयइजणो सोहग्गकप्पकम्भवो तहन्नोऽवि ॥२८॥

नेमिनाथाम्बिसापूजा चेति, तथा श्रुतदेवतातप एकादशस्वेकादशीपूजासो मौनव्रतं श्रुतदेवतापूजा चेति, शेषाणि तु रुढिनोऽन-
सेयानीति गाथार्थः ॥२५॥ अथ कथं देवतोद्देशेन विधीयमानं यथोक्तं तपः स्यादित्याशङ्क्याह—‘जत्थे’त्यादि, यत्र तपसि कपाय
निरोधो द्रव्य जिनपूजनमिति व्यक्तं अनग्रनं च-भोजनत्यागः ‘सो’च्चि तत् सर्वं भवति तपो, विशेषतः मुग्धलोके, मुग्धलोको हि
तथा प्रधानतया प्रवृत्तः मन्त्रभ्यासात्कर्मक्षयोद्देशेनापि प्रवर्तते, न पुनरादित एव तदर्थं प्रवर्तितुं शक्नोति, मुग्धत्वादेवेति, मद्बुद्ध-
यस्तु मोक्षार्थमेव विहितमिदमिति बुद्ध्यैव तपस्यन्ति, यदाह—‘मोक्षार्थैव तु घटते विशिष्टमतिरुत्तमः पुरुषः’ इति, मोक्षार्थघटना
नाममविधिर्नैव, आलंबनान्तरस्यानाभोगहेतुत्वात् । इति गाथार्थः ॥२६॥ न चेदं देवतोद्देशेन तपः सर्वथा निष्फलमिह फलमेव
वा चरणहेतुरादपीति चरणहेतुत्वस्य दर्शयन्नाह—‘एव’मित्यादि, एवमित्युक्तानां साधर्मिकदेवतानां कुशलानुष्ठानेषु निरुपम-
गतादिहेतुना प्रतिपत्त्या-तपोरूपोपचारेण तथा इतः-उक्तरूपात्कपायादिनिरोधप्रधानात्तपसः पाठान्तरेण एवमुक्तकारणेन मार्गानु-
सारिभावात्-तिद्विषथानुकूलाध्यवसायात् चरणं चारित्रं विहितं-आप्तोपदिष्टं बहवः-प्रभूताः प्राप्ता-अधिगताः जीवाः-सध्याः मद्वा-
भागा-शानुपायाः । इति गाथार्थः ॥ २७ ॥ मर्याद्वानि मुन्दराणि यतस्तपोविशेषात् स सर्वार्द्रमुन्दरः, तथेति समुच्चये, रुजानां-
रोगाणामभारो निरुजं तदेव शिखे । शिखा-प्रधानं फलतया यत्रामो निरुजशिव’, तथा परमाणि-उत्तमानि भूषणानि-आभरणानि

पठिओ तवोविसेसो अण्णेहि वि तेहि तेहि सत्थेहि । मग्गपडिचित्तिहेऊ हंदि विणेयाणुगुण्णेणं ॥२९॥ जुम्मं ।
 अट्ठववामा एगंतरेण चिहियारणं च आयामं । सत्त्वंगसुंदरो सो होह तवो सुक्कपक्कंमि ॥३०॥
 त्वमयादभिग्गहो इह मम्मं पूया य वीयरामाणं । दाणं च जहासत्ति जहदीणाईण विण्णेयं ॥३१॥ जुम्मं ।
 यतोऽसौ परमभूषणः, चैवेति समुच्चये, तथा आयतौ-आमा।मिकालेऽभीष्टफलं जनयति-करोति योऽसावायतिजनकः, तथा सौमा-
 ग्यस्य-सुभगतायाः तं पादने कल्पवृक्ष इव यः स सौभाग्यकल्पवृक्षः, तथेति समुच्चये, अन्योऽपि-अपरोऽपि उक्तनपोविशेषात् ॥२८॥
 किमिति?, आह-पठितः-अधीतस्तपोविशेषः-तपोभेदः अन्यैरपि ग्रन्थकारैः तेषु तेषु आस्त्रेषु नानाग्रन्थेऽप्यित्यर्थः, नन्वयं पठितोऽपि-
 सामिष्वद्भत्त्वाच्च मुक्तिमार्ग इत्याशङ्क्याह-मार्गप्रतिपत्तिहेतुः, यश्च तत्प्रतिपत्तिहेतुः स मार्ग एवोपचारात्,
 कथमिदमिति चेद् उच्यते-हं दीर्युपप्रदर्शने विनेयानुगुण्येन-शिक्षणीयसत्त्वानुरूप्येण, भवन्ति हि केचित् ते विनेया ये सामिष्वद्भा-
 नुष्ठानप्रवृत्ताः सन्तो निरभिष्वङ्गमनुष्ठानं लभन्ते । इति गाथाद्वयार्थः ॥२९॥ अथ सर्वाङ्गसुन्दरादितपोविशेषान् विवृण्वन्नाह-‘अधो’
 ‘खमे’त्यादि, अष्टाबुपवासाः प्रसिद्धाः, कथं ?-एकेन पारणकदिनेनान्तरं-व्यवधानमेकान्तरं नैकान्तरेण विधिपारणं च-प्रत्या-
 ख्यानस्पर्शनादिविधानयुक्तं भोजनं च आयामं-आचामाम्लमागमसिद्धं यत्र तपोविशेषे सर्वाङ्गसुन्दरोऽगौ भवति ‘तवो’त्ति तपोवि-
 श्लेषः शुक्लपक्षे प्रतीते इति ॥ ३० ॥ तथा धाम्यतीति क्षमस्तद्भावः क्षमता-धानिस्तदादौ-धानिमादयार्जवादावभिग्रहो-नियमः
 क्षमताद्यभिग्रहः इह तपसि विधेयो भवति, तथा सम्पग्-भावतः पूजा च-अभ्यर्चनं वीतरागाणां, दानं च यथाशक्ति यतिदीना-
 दीनां विक्षेपमिति व्यक्तं । इति गाथाद्वयार्थः ॥३१॥ ‘एवं चिय’ एवमेव सर्वाङ्गसुन्दरवदित्यर्थः निरुज्जिखस्तपोविश्लेषः नवरं-

एवं चिय निरुजसिद्धो णयरं सो होइ किण्हपक्खंमि । तहय गिलाणतिनिच्छाभिगहसरो सुणेयब्बो ॥३२॥
 यत्तीसं आगामं णंतरपारणेण सुविसुद्धो । तह परमभूसणो खलु भूमणदाणप्पहाणो य ॥३३॥
 एवं आयट्ठजणगो विण्णेओ णयरमेस सव्वत्थ । अणिगूहिययलविरियस्स होइ सुद्धो विसेसेणं ॥३४॥
 चित्ते णंतरओ मव्वरसं पारणं च विहिपुब्बं । सोहगगकप्पकूब्बो एम तवो होइ णायब्बो ॥३५॥
 दाणं च जहामस्ति एत्थ मनस्सीणं कप्पकूब्बस्स । ठवणा य विविहफलहरसंणामियचित्तडालस्स ॥३६॥
 केवलं म भवति कृष्णपथ इति व्यक्तं, तथाचेति विशेषान्तरममुच्यार्थः, ग्लानचिकित्माऽभिग्रहमारो-ग्लानो मया पथ्यादिदानतः
 प्रतिचरणीय इत्येवंरूपप्रतिज्ञाप्रधानो ज्ञातव्यः । इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ ढात्रिशदायामानि आचाम्लानि एकान्तरपारणेन-एका-
 यामव्यवहितभोजनेन सुविशुद्धानि-निर्दोषाणि तथेति समुचये परमभूषणः खलुक्तशब्दार्थः भूषणदानप्रधानश्च-जिनाय तिलकाद्या-
 भरणदानमारः । इति गाथार्थः ॥ ३३ ॥ एममित्येकान्तरितढात्रिशदायामरूपं आयतिजनक उक्तार्थः विज्ञेयः नयरं-केवलमयं
 विशेष इत्यर्थः एषः-अयं सर्वत्र-सर्वधर्मकृत्येषु अनिगूहितवलसीर्यस्य भवति शुद्धो विशेषेणेति व्यक्तं, नयरं वलं-शरीरः प्राणो
 नीर्यं नितोत्माहः । इति गाथार्थः ॥३४॥ चेत्रे मासे एरुान्तरकः-एकदिनव्यवहितः उपवाग इति गम्यते, सर्वसं-सविकृतिरु-
 मित्यर्थः पारणं च-भोजनं विधिपूर्वं-गुरुदानादिपूर्वकमित्यर्थः सोभाग्यकल्पपृथुश्च उक्तार्थः एषः-अयं 'तत्रो'त्ति तपोविशेषो भवति
 यतव्य इति व्यक्तं । इति गाथार्थः ॥३५॥ इहं विधिरोपपाद-दानं च माध्वादिभ्यो देयं यथाशक्ति अत्र तपसि, समाप्तौ
 चाऽस्य तपसः, कल्पपृथुस्य सुगर्णतंदुलादिमयस्य स्थापना च-न्यासश्च, किंविधस्य ?-विविधफलभरणेन-नानाविधफलभारेण संना-

एष अचक्रमणगा इष्टफलमाहगा च सद्भाणे । अण्णत्थजुया य तहा विण्णेया बुद्धिमंतेहि ॥३७॥

इंदियविजओऽवि तहा कसायमहणो य जोगसुद्धीप । एमादओऽवि णेया तहा तहा पंडियजणाओ ॥३८॥
मितानि अवनतीकृतानि चित्राणि-विविधानि डालानि-शाखायस्य म तथा तस्य । इति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ एतानि अवजोपणकानि-
तपोविशेषेयाः इष्टफलमाधकानि स्वस्थाने-स्वविषये अब्युत्पन्नविनेयलक्षणे अन्यर्थयुक्तानि च तथा, अन्यर्थश्रेयां प्राग्दर्शित एव,
विज्ञेयानि बुद्धिमद्भिः । इति गाथार्थः ॥ ३७ ॥ इन्द्रियविजयोऽपि तपोविशेषः प्रतीतान्वर्थः तथा कपायमथनश्च व्यक्तान्वर्थ एव योग-
शुद्धिश्च-मनोवाक्याव्यापामानमध्यतासंगादरुस्तपोविज्ञेयो भवति एतत्स्वरूपं चाचरणतोऽज्ञसेयं, तच्चेदं-पुरिमाधैकाशनकनिर्विकृति-
कायामोपमासा यत्रैकमिन्द्रियमाश्रित्य पञ्चभिः परिपाटीभिर्विधीयन्तेऽसाविन्द्रियविजयः, तत्र पञ्चविंशतिस्तपोदिनानि भवन्ति,
यत्र च त एव पुरिमार्धमर्जाः प्रतिरूपायं विधीयन्तेऽसौ कपायमथनः, इह परिपाटीचतुर्केण षोडश तपोदिनानि स्युः, तथा यत्र
निर्विकृतिरूपायामोपमामा एकैरूयोगमाश्रित्य विधीयन्तेऽसौ योगशुद्धिः, इह च परिपाटीत्रयेण नव तपोदिनानि स्युरिति, अथोक्त-
शेषानतिदिशन्नाह-‘एमादओऽवि’ति एवमादयोऽपि अनन्तरोक्ततपःप्रकारा अपि तपोविशेषाः ज्ञेया-ज्ञातव्याः तदा तथा-तेन
तेन प्रकारेण यो यथा विधेयो यत्प्रमाणश्चेत्यर्थः पठितत्रनाह-आचरणाविज्ञजनात्, तथाहि-यत्रोपवास एकाशनकमेकसिक्थमेक-
स्थानकमेकदचिनिर्विकृतिरूपायाममष्टरुवलं च स्यात् तदष्टकर्मभूदनं तपः, तत्र चाष्टाभिः परिपाटीभिश्चतुःषष्टिस्तपोदिनानि स्युः,
तथा भाद्रपदे मघाभिरेकाशनरैस्तैर्धरमःतृणायुक्तं तीर्थंकरमाहृतपः स्यात्, तथा भाद्रपद एव षोडशभिरेकाशननिर्विकृतिरूपाया-
मोपमासैर्यथाशक्तिरुक्तैः समममणपूजान्ति त सप्तमपरणतपः, तत्र चतुर्षु भाद्रपदेषु चतुःषष्टिस्तपोदिनानि स्युः, तथाऽमागस्यायां

चित्तं चित्तपयजुयं जिणिदवयणं असेससत्तहियं । परिसुद्धमेत्थ किं तं जं जीवाणं हियं णत्थि ? ॥३९॥
 सव्वगुणपसाहणमो णेओ तिहिं अट्टमेहिं परिसुद्धो । दंसणनाणचरित्ताण एस रेसिमि सुपसत्थो ॥४०॥
 एएसु वट्टमाणो भावपवित्तीणं वीयभावाओ । सुद्धासयजोणेणं अणियाणो भवविरागाओ ॥४१॥
 पटलिखितनंदीधरजिननिलयपूजान्वितमुपवासादीनामन्यतममन्दिधरतपः, तथा चैत्रपूर्णमास्यां पुंडरीकपूजायुतमुपवासाद्यन्यतर
 पुंडरीकतपः, तथा जिनचिंचपुरतः स्थापितकलशः प्रतिदिनं प्रक्षिप्यमाणतंदुलमुष्टया याचद्भिर्दिनैः पूर्यते तावन्ति दिनान्येकाग्रन-
 कादितपोऽश्वतनिधिः, तथैका प्रतिपत् द्वे द्वितीये तिस्रस्वतीया एयं यावत्पञ्चदश पञ्चदशयः कुतोपयामा यत्र तपसि भवन्ति तत्
 सर्वसौख्यसंपत्तिरिति एयमन्यान्यपि तपांसि । इति गाथार्थः ॥३८॥ अथैते तपोविशेषा आगमे नोपलभ्यन्त इत्याशंकां परिहरन्ना-
 ह-चित्रं-अद्भुतमनेकातिशयाभिधानत्वादांगानंगादिभेदत्वाद्वा चित्रं-अनेकविधं तथा चित्रपदयुतं-नानाविधार्थमतिपादकामिधान-
 युक्तं जिनेन्द्रवचनं-जिनेश्वरागमः अशेषसम्पदहितं-समस्तप्राण्युपकारकं, भव्यानुसारेण मार्गप्रतिपत्त्युपायप्रतिपादनपरत्वात्, परि-
 शुद्धं-रूपच्छेदतापविशुद्धं सुवर्णमिव निर्दोषं, एवं चात्र-अस्मिन् जिनवचने किं तद् यज्जीवानां हितं नास्ति?, सर्वमपि जीवानां हित-
 मस्तीति, अत इदं तपः परिदृश्यमानागमेऽनुपलभ्यमानमप्युप-ब्धमिवावगन्तव्यं, तथाविधजनहितत्वात् । इति गाथार्थः ॥३९॥
 सर्वगुणप्रसाधनः-सरलगुणावह इति पर्यायः तपोविशेषः 'मो' निपातः पूरणार्थः ज्ञेयः अवसेयः त्रिभिरष्टमैः-उपवासत्रयलक्षणैः
 परिशुद्धः-अनगद्यः दर्शनज्ञानचरित्राणा प्रतीतानां एषः-अयं 'रेमिमि'ति निमित्तं सुप्रशस्तः-अतिशयशुभः, तत्रैकमष्टमं दर्शन-
 गुणशुद्धये एयमपरद्वयं ज्ञेयं दोष द्वयपरिशुद्धये । इति गाथार्थः ॥४०॥ अथ सर्वाङ्गसुन्दरादितपस्तु सनिदान एव प्राणी प्रवर्तते ततो न

विसयस्वरूपबोधोहि तह य सुद्धं जओ अणुद्धानं । पिन्वाणं भणियं अणोहिवि जोगमंगगभि ॥४२॥
 एयं च विसयसुद्धं एगंतेणेव जं तओ जुत्तं । आरोगगयोहिला भाइपत्थणाचित्ततुल्लंति ॥४३॥ जुम्मं ।
 न्यायान्येतानीत्याशंकापरिहारार्थमनिदानतामेषु प्रवृत्तस्य दर्शयन्नाह—एतेष्वनन्तरोक्ततपसु प्रवर्तमानो-व्याप्रियमाणो जीवः
 एतेषु बहुमाणा इति पाठान्तरं व्यक्तं च, कया ? भावप्रवृत्त्या-बहुमानसारक्रियया अनिदान इति योगः, कुत इति, आह-बीजभा-
 वात्-बोधिवीजत्रिकलस्य देहिनो बोधिवीजभवनेन, एतदेव कथमिति, आह-शुद्धाशययोगेन-शुभाध्यवसायसंबन्धेन, शुभाध्यव-
 सायाद्विबोधिवीजं स्यात्, अनिदानो-निदानरहितः स्यात्, तथा भवविरागात्-संसारनिर्वेदात्, यत् किल भवविरागादिनिमित्तं तन्नि-
 दानं न भवति बोध्यादिप्रार्थनमिव, भवविरागादिहेतवश्चोक्ततपांसि केषांचिदतो निर्निदानानि । इति गाथार्थः ॥४१॥ निर्निदान-
 त्वाद्वैतेषां निर्वाणांगतामाचार्यन्तरमतेनापि दर्शयन्नाह-विषयो-गोचरः उक्ततपसामालंबनीयस्तीर्थकरनिर्गमादिः स्वरूपः-उक्त-
 तपसामेव स्वभाव आहारत्यागब्रह्मचर्यजिनपूजासाधुदानादिलक्षणः अनुबन्धश्च-तत्परिणामाध्यवच्छेदतः प्रकर्षयायिताऽतस्तोषु
 विषयस्वरूपानुबन्धेषु, तथा चेति समुच्चये, शुद्धं-निरवद्य यतो यस्मात्कारणात् अनुष्ठानं-क्रिया निर्वाणांगं-मुक्तिकारणं भणितं-
 उक्तं अन्यैरपि-तन्वान्तरीयैः, किं पुनर्जिनैः, योगमार्गे-अध्यात्मशास्त्रगते, अतो विषयादिशुद्धतयैनेषां निर्वाणाङ्गत्वाच्चिनिदान-
 तेति हृदयमिति ॥४०॥ एतच्च-एतत्पुनरनन्तरोक्तं तपः विषयशुद्धं-निर्दोषगोचरं सकलदोषमोषिजिनगतिविषयत्वात् एकान्तेनैव-
 मर्थैव यद्-यस्मात् ततः-तस्माद्धेतोः युक्तं-सङ्गतं प्रार्थनागर्भमपीदं तपः, कुत इति, आह-आरोग्यबोधिलामादीनां “आरोग्यबो-
 हिलाभं समाह्विरमुत्तमं दितु” इत्येवंरूपा या प्रार्थना-याच्ञा तत्प्रधानं यचित्तं-मनस्नेन तुल्यं-ममानं यत् तदारोग्यबोधिलाभादि-

जम्हा एसो सुद्धो अणियाणो होइ भावियमईणं । तम्हा करेह सम्मं जइ विरहो होइ कम्ममाणं ॥४४॥

॥ तपोविधिप्रकरणं समाप्तम् ॥ १९ ॥

प्रार्थनाचित्तुल्यं इति-कृत्वा । इति गाथाद्वयार्थः ॥४३॥ एवमनन्तरोक्तं तपो निर्निदानमिति व्ययस्थापितमथोपदिशन्नाह-‘जम्हे’-
त्यादि, यस्मात्कारणात् ‘एसो’चि इदमनन्तरोक्तं तपः शुद्धं-निर्दोषं भवति-स्यात्, किंभूतं मदिति?, आह-अनिदानं-प्रागुक्तयुक्त्या
निदानमजितं, केषामिदमेवंविधमिति?, आह भावितमतीनां-सदागमयसितमानमानां, तस्मात् कारणात् कुरुत विधत्त एतदेवेति गम्यं
सम्यग्-भावशुद्ध्या, एतदेव व्यक्ततरमाह-यथा-येन प्रकारेण विरहो-विनाशो भवति-जायते कर्मणां-ज्ञानावरणादीनां, इह च विर-
हशब्देन श्रीहरिभद्रार्चार्पकृतता प्रकरणस्य सूचिता, विरहांकत्वात्तस्येति गाथार्थः ॥४४॥ एकोनविंशतितमं पञ्चाशकं वृत्तितः समा-
प्तम् ॥१९॥ समाप्ता चेयं शिष्यश्रितानाम्नी सितपटपटलप्रधानप्रावचनिकपुरुषप्रवरचतुर्दशशतसंख्याप्रकरणप्रबन्धप्रणायिसुगृहीतनाम-
धेयश्रीहरिभद्रविरचितपञ्चाशकाख्यप्रकरणटीकेति ॥

यस्मिन्नतीते श्रुतसंबन्धमश्रियावप्राप्नुवत्यावपरं तथाविधम् । स्वस्याश्रयं संगततोऽतिदुःस्थिते, श्रीचर्धमानः स यतीश्वरोऽभ-
वत् ॥ १ ॥ शिष्योऽभवत्तस्मिन्नेभराख्यः, धरिः कृतानिघविचित्रशास्त्रः । सदा निरालवविहारवर्ती, चन्द्रोपमश्चन्द्रकुलावरस्य
॥२॥ अन्योऽपि वित्तो भुवि बुद्धिसानरः, पांडित्यचारित्रगुणैर्गतोपमैः । शब्दादिलक्ष्मप्रतिपादकानघप्रन्थप्रणेता प्रवरः क्षमावताम्
॥३॥ तयोरिमां शिष्यवरस्य नाक्याद्, वृत्तिं व्यधात् श्रीजिनचन्द्रधुरेः । शिष्यस्तयोरेव विमुग्धबुद्धिर्ग्रन्थार्थबोधेऽभयदेवस्ररिः ॥४॥

बोधो न शास्त्रार्थगतोऽस्ति तादृशो, न तादृशी वाक् पटुताऽस्ति मे तथा । न चास्ति टीरेह न वृद्धि (द्व) निर्मिता, हेतुः परं मेऽत्र
 हृतो विभोर्वचः ॥५॥ यदिह किमपि दृढं बुद्धिमान्धाव् विरुद्धं, मयि विहितकृपास्तद्वीधनाः शोधयन्तु । निपुणमतिमत्तोऽपि
 ग्रायशः साधुतेः स्यान्न हि न मतिविमोहः किं पुनर्मादृशस्य ? ॥६॥ चतुरधिक्रिंशतियुते वर्षसहस्रे शते च सिद्धेयम् । धवलकूपुरे
 यमतौ धनपत्योर्वकुलवंदिकयोः ॥७॥ अणहिलपाटकनगरे संघवैर्वर्तमानबुधमुख्यैः । श्रीद्रोणाचार्यैर्विद्वद्भिः शोधिता चेति ॥८॥

॥ इति पूर्वगतार्थतारतारकज्ञानधारकश्रीहरिभद्रसूरीशेखरसंहन्धं पञ्चाशक-
 प्रकरणं श्रीचन्द्रकुलाम्बरमणिश्रीमदभयदेवाचार्यविहितविवरणयुतं समाप्तम् ॥

Published by:—Rushabhdevji Kesharimalji Jain Svetamber Sanstha, Ratlam

Printed by—Fakurchand Maganlal Padamji, at the Jain Vijayanand Printing Press, Kanpith, Surat.

Published by:—Rushabhdevji Kesharuniji Jain Svetamber Sanstha, Ratlam.

Printed by:—Fakirchand Maganlal Padamji, at the Jain Vijayanand Printing Press, Kanpith, Surat.